Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Filozofická fakulta
Ústav archivnictví a pomocných věd historických

Rigorózní práce

BÍLÁ VRÁNA V ČERNÉM ŠATĚ
Životní pouť Františka Jana Kroihera (1871–1948)

Konzultantka práce: doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Autor práce: Mgr. Jiří Cukr

2016

Prohlašuji, že svoji rigorózní práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své rigorózní práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Ledenicích 17. května 2016

…….

ANOTACE

Jiří CUKR, *Bílá vrána v černém šatě. Životní pouť Františka Jana Kroihera (1871–1948)*, rigorózní práce, Ústav archivnictví a pomocných věd historických Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, České Budějovice 2016, 325 stran texu, 17 stran příloh (nestránkováno).

Předkládaná rigorózní práce se zabývá osobností Františka Jana Kroihera (1871–1948). Ve své době představoval velmi angažovanou postavu ve veřejném prostoru, jejíž činnost byla nesmírně rozsáhlá a sahala od drobné práce na venkově po styky s příslušníky nejvyšších církevních a politických kruhů. Jednotlivé kapitoly sledují postupně Kroiherovo dětství a studia, dráhu jihočeského kněze, zapojení do reformních snah českého duchovenstva, práci v družstevní a hospodářské sféře, kariéru politika v agrární straně a jeho rozsáhlou činnost publicistickou a mecenášskou. Závěrečné části patří zhodnocení Kroiherovy osobnosti, nechybí seznam použitých pramenů a literatury, seznam zkratek, jmenný rejstřík a přílohy. Rigorózní práce vznikla na základě prospekce množství archivního materiálu, dobových tiskovin a odborné literatury.

ABSTRACT

Jiří CUKR, *White crow dressed in black. Life's journey of František Jan Kroiher (1871–1948)*, Rigorous Thesis, Institue of Archive Studies and Auxiliary Historical Sciences, Philosophical Faculty of the University of South Bohemia, České Budějovice 2016, 325 pages of text, 17 pages of supplements (nonpaged).

The present rigorous thesis is about the personality of František Jan Kroiher (1871–1948). He represented a very engaged person in a public area. His activity was very extensive and intervened in minor works in the country up to the contacts with the highest clerical and political circles. Individual chapters are devoted Kroiher´s childhood and study, career of the priest in the South Bohemia, his taking part in the reform efforts of the Czech clergy, work in a cooperative and economic sphere, a politic career in Agrarian Party and his extensive journalistic activities and sponsorship. At the end there is evaluation of Kroiher´s personality, followed by the list of sources and bibliography, index of names, a list of abbreviations and supplements. The rigorous thesis was based on prospecting quantity of the archival documents, period newspapers and literature.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji všem pracovníkům archivů, knihoven, muzeí, úřadů, institucí a pamětníkům, kteří mi jakkoli pomohli při sběru informací a vycházeli vstříc mým požadavkům. Poděkování patří konzultantce práce za cenné a věcné připomínky a zvláštní poděkování si zaslouží také rodina, jež musela tolerovat mou časovou zaneprázdněnost v posledních letech. Mimořádným díkem jsem zavázán své přítelkyni za dlouhodobou motivaci, podporu, spolupráci při tvorbě jmenného rejstříku a zejména za provedení jazykových korektur.

OBSAH

ÚVOD **8**

I. DĚTSTVÍ, MLÁDÍ, STUDIA **12**

I.1 Původ a rodný Rojšín 12

I.2 Obecná škola a gymnázium 19

I.3 Bohoslovecký kněžský seminář 26

II. KNĚŽSKÁ DRÁHA **33**

II.1 Kaplanem v Blatné 33

II.2 Kaplanem v Borovanech 38

II.3 Farářem a děkanem v Ledenicích 49

III. REFORMÁTOR CÍRKVE **79**

III.1 Katolická moderna 79

III.2 Zemská jednota katolického duchovenstva v Království českém 88

III.3 Jednota katolického duchovenstva československého 102

IV. NÁRODOHOSPODÁŘ A DRUŽSTEVNÍK **132**

IV.1 Národní jednota pošumavská 132

IV.2 Ústřední jednota hospodářských družstev 141

IV.3 Další organizace a korporace 163

V. AGRÁRNÍ POLITIK **172**

V.1 Vznik a rozvoj agrární strany 172

V.2 Revoluční národní shromáždění a senát 193

V.3 Krize agrární a československé politiky 214

VI. PUBLICISTA A MECENÁŠ **234**

VI.1 Noviny a časopisy 234

VI.2 Knihy a sborníky 243

VI.3 Proslovy a řečnické výstupy 252

VI.4 Mecenášství a filantropie 262

ZÁVĚR **277**

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY **283**

Komentář 283

Prameny nevydané 286

Periodika a tisk 289

Tištěné prameny, edice a memoárová literatura 290

Literatura 293

SEZNAM ZKRATEK **308**

JMENNÝ REJSTŘÍK **310**

SEZNAM PŘÍLOH **322**

ÚVOD

Motto: *„Kdo bude jednou chtít plně vystihnouti život a dílo Kroiherovo, nebude mít snadný úkol. Tím beznadějnějším by byla snaha, dosíci toho prostým novinářským článkem. Kroiher je osobnost tak složitá a všestranná, že by k tomu bylo třeba celé knihy.“*[*]

Takovými slovy zahájil neznámý pisatel svůj stručný článek, otištěný v *Zemědělských družstevních listech* 28. listopadu 1941 u příležitosti blížících se sedmdesátin Františka Jana Kroihera. Jméno této osobnosti tak složité a všestranné, jak hlásá dobová citace, není dnes v české a potažmo slovenské historiografii neznámým. Nicméně širší povědomí o něm je rozhodně nedostačující, přestože ve své době náležel Kroiher k poměrně věhlasným postavám v českých zemích, a to vzhledem k mnohačetným aktivitám a bohatě rozvíjené činnosti ve veřejném prostoru, sahajícím od venkovského obyvatelstva po nejvyšší patra společnosti.

Kdo to vlastně byl František Jan Kroiher? Co vykonal a v jakých oborech působil? Čím si vydobyl takový věhlas a čím byl tak mimořádný a ojedinělý, že již za jeho života se lidé zamýšleli nad knižním vydáním životopisu? A proč Kroiherovo jméno zůstává dnes jaksi pozapomenuté? To jsou základní otázky, na něž se pokusí hledat odpovědi předkládaná rigorózní práce, která je prvním ucelenějším náhledem na Kroiherův život a činnost. Dosavadní příspěvky ho přibližovaly jen povšechně, stručně a spíše popularizačně, nebo se zaměřením na nějakou vybranou etapu jeho života.

Hned na úvod je na místě pro obecnou představu sdělit, co se o F. J. Kroiherovi ví a jak je v současné literatuře prezentován. Byl absolventem kněžského semináře a celý život zůstal římskokatolickým knězem na jihočeských venkovských farnostech, kde se staral nejen o jejich pastorační chod, ale zapojoval se aktivně rovněž do veřejného a spolkového života příslušných obcí. Vedle toho se však už jako mladík zhlédl v národní a vlastenecké práci, kde se stal zejména horlivým propagátorem lidového družstevnictví posilujícího ekonomické, mravní a sociální postavení rolnictva. Poměrně záhy se Kroiher dostal do řízení centrálních družstevních, hospodářských a peněžních úřadů v Praze, odkud byl již jen skok do politického světa. Působil mnoho let v užším výboru agrární strany a za první republiky více než dvacet let hájil agrární zájmy v zákonodárných sborech

[*] *Několik řádek F. J. Kroiherovi*, Zemědělské družstevní listy, roč. 46, 28. 11. 1941, č. 49, s. 770.

Československé republiky. Zapojil se také do modernistických, resp. církevně-reformních snah, které se z hnutí Katolické moderny vyvinuly počátkem 20. století do stavovského spolku českého duchovenstva a byly nakrátko obnoveny po ukončení první světové války.

František Jan Kroiher ovšem stíhal pracovat i v oborech méně viditelných a poněkud skrytých. Finančně a také materiálně podporoval různé stavební akce nebo kulturní a vzdělávací zařízení. Velký význam měla jeho rétorická vystoupení a publicistická sdělení zveřejňovaná v novinách, kterými rovněž působil na obyvatelstvo a ovlivňoval jeho myšlení. Je nutné si uvědomit, že při tom všem musel a stíhal vést běžnou agendu farního úřadu, dojíždět a vyřizovat administrativu v Praze, účastnit se nesčetného množství zasedání a cestovat po různých mítincích a schůzích.

Z tohoto prostého načrtnutí Kroiherových nejdůležitějších aktivit jasně vysvítá jednak široký záběr jeho zájmů a jednak složitost jeho osobnosti, jejíž stopy lze nalézt v dějinách českého náboženského, národohospodářského i politického života. Vše je umocňováno složitostí doby, ve které F. J. Kroiher žil, stačí připomenout jeho životopisná data narození 1871 a úmrtí 1948. Účastnil se tudíž dějinného vývoje českých zemí od závěru 19. století až po období tzv. třetí republiky. Prožíval dobu zvratů a komplikovaných celospolečenských změn, které zejména komentoval v tisku, ale sám byl u četných rozhodujících jednání a historických událostí osobně přítomen.

Touto prací vytknutý úkol, kterým je snaha „*vystihnouti život a dílo Kroiherovo,*“ jak je citováno v úvodním mottu, nebude v žádném případě jednoduchý a už vůbec ne úplný. Téma je totiž natolik široké a místy rozporuplné, že jej bude složité zpracovat do hloubky se všemi náležitostmi i v budoucnu. Předkládaná studie chce alespoň částečně přispět k bližšímu poznání individuality Františka Jana Kroihera, který se dosud komplexního životopisu nedočkal. To je dáno absencí Kroiherovy písemné pozůstalosti a roztříštěností jeho oblastí zájmu do minimálně tří na první pohled rozdílných a obsáhlých oblastí – náboženství, hospodářství, politika – jimž nebylo žádoucí se v komunistické historiografii příliš věnovat. Teprve od devadesátých let vznikaly odborné příspěvky k dílčím tématům těchto odvětví, nezbytných a zásadních pro fungování státu, společnosti a kultury v každé době. Počet prací k náboženským, hospodářským a politickým dějinám českých zemí let 1850–1948 (s logickými přesahy na Slovensko a do Rakouska) dnes již čítá mnoho položek, a proto je nereálné zabývat se touto problematickou do podrobností, byť by bližší přiblížení obecnějších souvislostí a doby, v níž Kroiher žil, přispělo k výrazně lepšímu a plastičtějšímu poznání jeho osobnosti.

Rigorózní práce čerpá z odborné, převážně české literatury. Největším zdrojem informací se však staly české archivy a bohatství jejich archivních souborů. Velmi cenné poznatky ukrývají tištěné noviny, obsahující osobní názory nebo vzpomínky jak přímo F. J. Kroihera, tak jeho spolupracovníků či souputníků. Shrnující komentář k heuristice je připojen v kapitole *Prameny a literatura*, stejně jako stručné zhodnocení pramenů a literatury.

Předkládaná práce je rozdělena na šest základních tematických kapitol. V první nazvané *Dětství, mládí, studia* se čtenář seznámí s rodinným původem F. J. Kroihera a jeho studijními úspěchy a neúspěchy v obecné škole, na gymnáziu a v kněžském semináři a prvními veřejnými aktivitami, které podnikal ještě jako středoškolský student. Další obsáhlejší kapitola *Kněžská dráha* představí Kroihera jako katolického kněze, který za svůj bohatý život prošel pouze třemi farnostmi (Blatná, Borovany, Ledenice), kde svědomitě vykonával nejen danou pastorační činnost, ale zapojoval se aktivně do veřejného života zmíněných lokalit. Ostatně stopy jeho působení jsou na mnoha místech patrné dodnes. Ve třetí kapitole *Reformátor církve* je přiblížen církevní vývoj na přelomu 19. a 20. století, kdy Kroiher vystupoval jako sympatizant hnutí Katolické moderny a jeden z nejvýraznějších představitelů obou duchovenských jednot, které požadovaly reformy uvnitř římskokatolické církve. Následuje kapitola *Národohospodář a družstevník*, která se věnuje jeho působení v družstevních, hospodářských, bankovních a peněžních institucích, a pátá kapitola *Agrární politik* pojednává o kariéře aktivního politického činitele. Před samotným závěrem je ještě zařazena kapitola *Publicista a mecenáš,* kde jsou přiblíženy Kroiherovy otisky na poli žurnalistickém, rétorickém a mecenášském, včetně stručného rozboru jeho publikační činnosti. Celkové zhodnocení zjištěných skutečností obsahuje *Závěr*, kde je shrnuto celkové pojednání o osobě F. J. Kroihera, jejím místu v českých dějinách, výjimečnosti a odkazu, který přetrval do současnosti.

Nedílnou součást práce tvoří oddíl *Prameny a literatura*, jenž obsahuje již zmíněný stručný komentář s rozborem dosavadního zpracování tématu v české historiografii. V závěru práce dále nechybí *Seznam zkratek, Jmenný rejstřík* (odkazující na všechny osoby zmíněné ve vlastním textu i v poznámkách pod čarou) a *Seznam příloh*.

V textu je použito velké množství doslovných citací z archivního a novinového materiálu. Při jejich přepisu byly zachovány standardní ediční normy, takže došlo k opravám pouze zjevných gramatických a stylistických chyb, jinak nebylo do převzatých textů zasahováno. Tam, kde se v originále vyskytují tvary slov, které se dnes již nepoužívají, je místo ve větě označeno standardním [sic!]. Autorem doplněné pasáže jsou

umístěny do hranatých závorek (např. přítel [Rudolf] Beran), tři tečky v hranatých závorkách […] znamenají záměrně vynechanou pasáž z původní předlohy. Běžné zkratky nejsou rozepisovány a doplňovány (např. dr., p., sv.), veškeré vysvětlivky, doplňky či význam některých méně častých nebo odborných slov jsou umístěny do poznámek pod čarou.

F. J. Kroiher by jistě řadu v práci uváděných tvrzení ze svého života korigoval, upravil či vysvětlil poněkud rozdílně. Vynechal by něco? Nebo přidal? Dovysvětlil by některé sporné a méně zmapované pasáže? Ani jedno. S největší pravděpodobností by při své vrozené skromnosti vůbec nesouhlasil s tím, aby se jeho osobě věnovala taková pozornost. Sám tvrdil, že nejlepší lidé jsou takoví, o kterých toho nebývá příliš slyšet, a tím se také řídil. To snad dodnes platí pro žijící velikány a vůdčí osoby, s jejichž odchodem ztrácí společnost svou elitu a reprezentaci. Aby se na ně ale nezapomnělo, je nutné si připomínat jejich životy a studovat jejich dílo, práci a odkaz. Že někteří rychle upadnou v zapomnění a musejí si na „znovuobjevení“ počkat, je zkrátka fakt. A někdy může cesta za jejich poznáváním trvat hodně dlouhý čas. Mezi takové pozapomenuté velikány, kteří řadu let unikali bližší pozornosti, avšak právě se dočkali objevení a bližšího zpracování svého života, se musí počítat i František Jan Kroiher, ústřední postava předkládané rigorózní práce.

I.
DĚTSTVÍ, MLÁDÍ, STUDIA

Motto: *„Říká se, kolik řečí kdo umí, tolikrát je člověkem. Dejme tomu, že je to pravda, ale tím to ještě nikdo nevyhrál, protože již Havlíček to rozpoznal, že kdo je ve své mateřštině hlupákem, je hloupým tolikrát, kolik řečí mluví, a to není žádná výhoda.“*[1]

I.1 Původ a rodný Rojšín

Blanský les je nevelké jihočeské pohoří rozprostírající se na rozhraní Šumavy a Českobudějovické pánve mezi městy Českým Krumlovem, Českými Budějovicemi a Prachaticemi. Tvoří ho jeden horský hřeben s nejvyšší horou Kletí (1073 m n. m.), který má tvar podkovy, jejíž prostředek vyplňuje Křemežská kotlina. V jejím centru se nacházejí dvě střediska zdejší oblasti, městys Křemže a obec Brloh. Drsnější podhorská krajina je charakteristická nevelkými osadami a množstvím drobných samot (tzv. jednot), které ji vštěpují velice malebný a jedinečný ráz.

Mezi větší osady v Blanském lese náleží osada Rojšín, ležící při silnici mezi Křemží a Brlohem, kde se předci Františka Jana Kroihera, hlavní postavy této práce, objevují poprvé ve dvacátých letech 19. století. Tehdy se sem totiž přiženil Vojtěch (Adalbert) Kroiher, který vstoupil 8. února 1825 do manželského svazku s Voršilou (Ursulou) Ženíškovou ze statku čp. 6.[2] Vojtěch Kroiher nebyl ještě ani dvacetiletý mladík, narodil se 15. dubna 1805 v nedalekém Janském Údolí (2 km jihozápadně) do rodiny Josefa a Marie, rozené Lockenbauerové.[3]

V Rojšíně se však novému občanovi Vojtěchu Kroiherovi začalo říkat po chalupě, takže byl běžně znám pod jménem Nosek. Ostatně se o tom trochu podrobněji ve fejetonu na stránkách denního tisku rozepsal v roce 1935 i František Jan Kroiher, Vojtěchův vnuk, který o svém původu uvedl: *„U nás se říkalo u Nosků a vedlejší polovička byla u Horních Nosků. Už přes 100 let se tam říká u Jírů. K nám se přiženil před 100 lety můj děd*

[1] František Jan KROIHER, *Učte se cizím řečím!*, Pošumavský kraj (dále jen PK), roč. 21, 24. 5. 1939, č. 21, s. 1. Ke Karlu Havlíčkovi Borovskému srov. na s. 35 pozn. 119.
[2] Státní oblastní archiv (dále jen SOA) v Třeboni, oddělení Třeboň, Sbírka matrik Jihočeského kraje (dále jen SMJK), římskokatolická farnost (dále jen ŘF) Brloh, kniha 9 (1801–1876), matrika oddaných, pag. 8 (v digitálním archivu /dále jen DA/ sn. 169).
[3] TAMTÉŽ, kniha 6 (1801–1850), matrika narozených, pag. 19 (v DA sn. 163).

z Českých Chalup. Mnoho lidí neznalo ani u něho ani u otce skutečné jméno, všichni jim říkali Nosek.“[4] Jméno Nosek je v Rojšíně doloženo již v urbáři v roce 1663 a sám F. J. Kroiher v některých případech podepisoval své novinové příspěvky a zejména fejetony pseudonymem Jan Nosek. Chalupu „Nosků“ čp. 6 později získal včetně přilehlých pozemků do svého držení právě Vojtěch Kroiher. Vrchností podléhala až do roku 1849 krumlovské prelatuře, které náležela většina zdejších poddaných (pouze dvě rodiny patřily Schwarzenbergům).[5]

Rojšín je starobylou osadou vzniklou snad někdy na přelomu 13. a 14. století. Poměrně netypické jméno osady, nazývané kdysi Roušín, se nejčastěji vysvětluje dvěma způsoby. Podle první alternativy je odvozeno od osobního jména Rojša (resp. Rojata), přičemž mohlo být pejorativně ovlivněno německými písaři a spojeno s německým výrazem „Rausch“ – opilost. *„Kupodivu,“* podivuje se toponomastik Antonín Profous ve svém stěžejním díle, *„bylo to výsměšné kancelářské přejmenování přejato i do lidové češtiny.“*[6] Jiným vysvětlením může být spojitost se staročeským slovem „rouší,“ jímž se označovalo vrbové proutí.[7] Tento výklad se jeví jako pravděpodobnější a podporuje ho i zápis z poloviny dvacátých let 20. století v rojšínské obecní kronice, kde se píše o výrobě „kleňuťáků,“ čili proutěných košíků. *„Tento průmysl dřevařský,“* zaznamenal kronikář František Růžička, *„který již také značnou měrou ochabuje, musil zde býti v dobách dřívějších mnohem čilejší.“*[8]

V písemných pramenech se vesnice poprvé objevuje v letech 1372 a 1379 jako součást panství Dívčího Kamene. *„Když kdysi Rožmberkové zakládali naši vesnici Roušín, podělili všecky nové osadníky nejvýš spravedlivě. Každý z 10 usedlíků dostal v každé poloze stejný díl,“*[9] napsal kdysi F. J. Kroiher, kterého historie prakticky celý život přitahovala a bavila. Proto nepřekvapí, že v jednom článku přiblížil stavbu rojšínské návesní kaple. O její stavbě začal uvažovat zdejší rodák Filip Matěj Klimeš[10] v roce 1837 krátce po svém vysvěcení na kněze (později působil jako knihovník v klášteře Teplá).

[4] F. J. KROIHER, *Selské rody*, PK, roč. 17, 21. 2. 1935, č. 8, s. 2. Mylně uvádí, že děd přišel z Českých Chalup, neboť podle matriky se narodil v Janském Údolí, kde bydlel i v době svatby. Každopádně nějakou vazbu do Českých Chalup Kroiherův rod měl, neboť v době narození syna Františka v roce 1845 se jako jeho otec uvádí Vojtěch Kroiher, syn Josefa Kroihera z Českých Chalup a Marie Lockenbauerové ze Sedmi Chalup.
[5] Alois SASSMANN, *Kořeny 4. Putování po starých rodech*, České Budějovice 2013, s. 119–122.
[6] Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách, 3. díl (M–Ř)*, Praha 1951, s. 579.
[7] Miloslav TRNKA – Marie JAROŠOVÁ, *Co vypráví jméno domu „Roušínů“ ve Lhenicích, Bavorovská ulice*, Rodopisná revue on-line, roč. 14, 2012, č. 2, s. 22.
[8] Státní okresní archiv (dále jen SOkA) Český Krumlov, Archiv obce (dále jen AO) Rojšín, kniha 1 (obecní kronika), s. 18–19.
[9] F. J. KROIHER, *Scelování pozemků bez úřadů*, PK, roč. 23, 26. 3. 1941, č. 13, s. 1.
[10] K Filipu Matěji Klimešovi více na s. 20 pozn. 41.

„Třináct let to trvalo, než byla kaple vystavěna a posvěcena. Smutné hospodářské poměry znemožňovaly peněžité příspěvky místních obyvatel, takže většinu nákladu věnoval nadšený kněz [Filip Matěj Klimeš] *sám. Jeho přáním bylo postaviti kapli, jakou všude nemají, a proto mezi jiným užil cesty spolubratra z Teplé P. Pavla Freye do Říma, aby si tam pro kapli vyprosil ostatky sv. Cyrila, bratra Metodějova.“*[11] Získat Cyrilovy ostatky se Freyovi podařilo, navíc přivezl ještě ostatky sv. Řehoře, které byly následně díky Klimešovi umístěny do nové rojšínské kaple sv. Kříže a Prokopa (4. července 1937 byla v kapli Klimešovi odhalena pamětní deska).

Vysvěcení kaple pro místní obyvatele bezpochyby představovalo mimořádnou událost, na kterou dlouho vzpomínali. Kaple netradičního kruhového půdorysu vyrostla v horní části návsi a dodnes tvoří její dominantu. Rojšín i díky ní, ale především středověkým půdorysem a zachovalými vesnickými statky s prvky lidové architektury, představuje jednu z nejlépe dochovaných vesnic v Blanském lese s mimořádnou památkovou hodnotou. V roce 2004 byl proto prohlášen za chráněnou vesnickou památkovou zónu.[12]

Vesnice Rojšín se tedy v polovině 19. století dočkala vlastní kaple, ale také získala následkem revoluční vlny, která přinesla zrušení poddanství a robotnických povinností vůči feudálovi, vlastní samosprávu a stala se samostatnou obcí. Náležela k politickému a soudnímu okresu Český Krumlov, školou a farou k Brlohu (německy Berlau), vzdáleném necelé 3 km severozápadním směrem, poštou ke Křemži (německy Krems), která se nachází zhruba 5 km jihovýchodním směrem. Oficiální název místa zněl Roušín (německy Roisching, též Rausching). K roku 1890 zde podle evidence žilo v 27 domech 192 obyvatel české národnosti a katolického vyznání.[13]

Národnostně tvořil kraj kolem Rojšína nevelkou českou enklávu v oblasti s převažujícím německým obyvatelstvem (Brloh, Nová Ves a Rojšín byly výhradně české, Janské Údolí, Jaronín a Křenov smíšené, ostatní německé).[14] Němci měli většinu v místech blíže Krumlovu a Prachaticím, stejně jako ve vesnicích severně od Rojšína (Strýčice,

[11] *Z pamětní knihy obce Roušína*, PK, roč. 19, 15. 7. 1937, č. 29, s. 3. Pavel F r e y (1800–1874) vstoupil do premonstrátského kláštera v Teplé, kde byl v roce 1824 vysvěcen na kněze. V letech 1852–1858 dělal faráře v Pernarci a v letech 1858–1874 v Liticích na Plzeňsku. Závěr života strávil v domovském klášteře Teplá.

[12] Jan PEŠTA, *Encyklopedie českých vesnic. Vesnické památkové rezervace, zóny a ostatní památkově hodnotná vesnická sídla v Čechách, 2. díl, jižní Čechy*, Praha 2004, s. 395–397.

[13] Jan ELIAS, *Farní osada Brloh*, 1894, s. 24–26. Srov. též *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850–1970*, Praha 1978, s. 232–233.

[14] K demografické skladbě regionu Karel VONDRÁČEK, *50 let Národní jednoty pošumavské 1884–1934*, Praha 1934, s. 78–80.

Holašovice, Záboří), kde se vytvořil a zůstal oddělen tzv. strýčický jazykový ostrov.[15] I Kroiherovi předci s největší pravděpodobností pocházeli z německy hovořící oblasti. Napovídá tomu nejen německy znějící příjmení, ale i fakt, že osada Janské Údolí (Johannesthal), odkud do Rojšína ve dvacátých letech přišel Vojtěch Kroiher, byla založena v 17. století Janem Kristiánem z Eggenbergu[16] pro německé obyvatelstvo. Další oblast, vzdálenou relativně nedaleko odtud, kde je příjmení Kroiher zaznamenáno ve větší hustotě, představuje Vyšebrodsko při hranicích českých zemí a Horních Rakous (ve vesnici Pasečná /Reiterschlag/ se 12. prosince 1911 narodil Ferdinand Kroiher, který se stal také knězem). V 19. století však již jméno Kroiher v Rojšíně nosili lidé české národnosti a česky smýšlející.

Na statku čp. 6, situovaném uprostřed severní strany rojšínské návsi, se 28. března 1845 Vojtěchovi a Voršile narodil pokračovatel rodu – František Kroiher,[17] který byl v dospělosti stejně jako většina obecních příslušníků rolníkem a živil se zemědělstvím. V roce 1896, kdy se v Rojšíně ustavil sbor dobrovolných hasičů, se stal jeho prvním pokladníkem.[18] Za manželku pojal roku 1870 Terezii Plánskou, dceru sedláka Františka Plánského z Rojšína čp. 12. Ještě před uzavřením sňatku si snoubenci museli vyžádat biskupský dispens, protože byli příbuzní (Kroiherův dědeček Matouš Ženíšek byl pradědečkem Terezie).[19] Dispens, podepsaný českobudějovickým biskupem Janem Valeriánem Jirsíkem,[20] jim byl vydán 14. ledna 1870. V nejbližších dnech 16., 23. a 30. ledna se konaly řádné ohlášky a v pondělí 31. ledna 1870 sňatek ve farním kostele v Brlohu.[21]

---

[15] Fridrich BLAHUSCH a kol., *Die Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen*, Fulda 2011.

[16] Jan Kristián z E g g e n b e r g u (1671–1710), šlechtic původem ze Štýrska, majitel krumlovského panství, za jehož vlády docházelo k osidlování dosud neobývaných podhorských oblastí. Z Krumlova učinil reprezentativní sídlo barokní éry, velký milovník divadla a hudby. Jeho manželkou byla Marie Ernestina ze Schwarzenbergu, po jejíž smrti v roce 1719 někdejší eggenberský majetek získali Schwarzenbergové.

[17] SOA v Třeboni, SMJK, ŘF Brloh, kniha 6 (1801–1850), matrika narozených, pag. 33 (v DA sn. 352).

[18] SOkA Český Krumlov, AO Rojšín, kniha 2 (obecní kronika), nestr.

[19] O Matouši Ženíškovi jsou slova F. J. Kroihera z roku 1930: *„Když můj praděd z matčiny strany asi v době vídeňského kongresu hledal nevěstu, vzkázala mu jedna dívka, aby napřed postavil stodolu a potom teprve aby se ohlížel po nevěstě. Nechtěla jedna, chtěla druhá, praděd se oženil a do staré stodoly svážel obilí on, jeho syn, potom vnuk a teprve loni pravnuk ji zbořil a postavil na jejím místě pořádnou stodolu. První, dřevěná snad tam stála od založení vsi, asi před šesti sty lety.“* F. J. KROIHER, *Dost času!*, PK, roč. 12, 19. 12. 1930, č. 51–52, s. 2.

[20] Jan Valerián J i r s í k (1798–1883) po vysvěcení na kněze (1820) působil jako kaplan v Cítově, Roudnici nad Labem a Jezeří, poté farář v Minicích. Od roku 1846 kanovník metropolitní kapituly v Praze, v letech 1851–1883 budějovický biskup. Proslul jako podporovatel a zakladatel školních, sociálních a chudinských zařízení, též literárně činný.

[21] SOA v Třeboni, Sbírka listin k matrikám Jihočeského kraje, Farní úřad (dále jen FÚ) Brloh, kart. 6, protokol č. 1 k roku 1870.

Prvním potomkem zrozeným z tohoto manželského svazku se stal 2. prosince 1871 syn, pokřtěný o den později v brložském kostele tamním farářem Janem Bezpalcem[22] po otci jako František, který vstoupí do českých dějin pod rozšířeným jménem jako František Jan Kroiher. Rodina se početně rozrůstala o další potomky, takže manželé František a Terezie Kroiherovi vychovali vedle nejstaršího Františka Jana ještě dcery Marii (nar. 1873), Kateřinu (1876), Ludmilu (1878), Markétu (1883), Johanu (1886)[23] a syna Václava, narozeného 31. srpna 1880, jenž zdědil hospodářství a po komunálních volbách v roce 1923 působil v rodné obci jako člen finanční a stavební komise a od roku 1938 krátce jako starosta obce.[24] Byl také funkcionářem kampeličky v Brlohu, založené v roce 1902, kde je připomínán jako předseda dozorčí rady.[25]

Rodina byla vystavena těžké životní zkoušce, protože 5. března 1894 zemřela ve věku 47 let Terezie Kroiherová. Františku Janovi v té době bylo již 23 let a právě dokončoval studia bohosloví, avšak rozhodně jej citelně zasáhla ztráta milované maminky, která se tak nedožila šťastného okamžiku, kdy by společně se svým prvorozeným synem oslavila jeho vysvěcení na kněze (15. dubna 1894). Její předčasný odchod však mnohem výrazněji pocítily nejmladší děti, které ještě navštěvovaly obecnou školu a teprve poznávaly první nástrahy života. Ovdovělý otec František Kroiher se o tři roky později znovu oženil (1. února 1897) a jeho vyvolenou se stala o 17 let mladší Kateřina Bauerová (1862–1910) původem z Rychtářova (Richterhäuser, 2 km západně od Rojšína). I svou druhou ženu ovšem František přežil, neboť zemřela již 6. března 1910 na tuberkulózu mozkových blan. Její pohřeb provedl o dva dny později F. J. Kroiher, tehdy již borovanský kaplan, který i v pozdější době vykonával církevní obřady, spojené se životem jednotlivých členů rodu. Podařilo se dohledat, že např. 13. února 1912 oddával v rojšínské kapli sestru

[22] Jan B e z p a l e c (1806–1879) po vysvěcení na kněze (1835) působil jako kaplan ve Vodňanech a Hosíně, v letech 1853–1864 jako expozita a farář v Kostelci, poté až do své smrti farář v Brlohu. Biskupský notář od roku 1878.

[23] Marie K r o i h e r o v á se narodila 4. 12. 1873 a 19. 5. 1896 se provdala za Antonína Marka z Chmelné. – Kateřina K r o i h e r o v á se narodila 17. 3. 1876 a 18. 7. 1899 se provdala za Vojtěcha Honetšlegra ze Slavče u Dubného. – Ludmila K r o i h e r o v á se narodila 31. 3. 1878 a náhle zemřela 19. 7. 1901 v menstruační psychóze. – Markéta K r o i h e r o v á se narodila 12. 7. 1883 a adoptoval ji její strýc Tomáš Plánský, gymnaziální profesor (k němu více na s. 20 pozn. 38). Dne 24. 7. 1909 se provdala v Jindřichově Hradci za Karla Vodičku, gymnaziálního profesora a v letech 1925–1935 ředitele budějovického Jirsíkova gymnázia. Jejich dcera Karolína (nar. 1914) byla učitelkou a manželkou Josefa Šálka, kronikáře města Českých Budějovic v letech 1977–1980. – Johana K r o i h e r o v á se narodila 17. 5. 1886 a 13. 2. 1912 se provdala za Tomáše Gutwirta z Černého Dubu. Srov. příslušné matriky oddaných, uložené v SOA v Třeboni a přístupné v DA. Dále příslušné snubní protokoly v SOA v Třeboni, Sbírka listin k matrikám Jihočeského kraje.

[24] SOkA Český Krumlov, AO Rojšín, kniha 1 (obecní kronika), s. 25–26 a 171. Starostou byl pouze osadním v Rojšíně, velkou obec tvořily celkem tři osady (Rojšín, Chmelná a Stupná) a řada samot v jejich okolí.

[25] *Spořitelní a záložní spolek v Brlohu*, Zemědělské a družstevní listy (dále jen ZDL), roč. 22, 15. 6. 1917, č. 29, s. 336.

Johanu s Tomášem Gutwirtem z Černého Dubu[26] a 18. listopadu 1915 celebroval mši při pohřbu otce Františka.[27]

František Jan Kroiher se o rodném Rojšíně a každodenním životě v něm několikrát rozepsal ve svých článcích publikovaných v pozdějších letech. Z těchto střípků lze částečně dokreslit a rekonstruovat obraz Rojšína sedmdesátých a osmdesátých let 19. století. Nutno dodat, že tyto vzpomínky na dětství a mládí netvořily ústřední témata Kroiherových statí, ale bylo jich užito jako doplněk sdělení jiného aktuálního charakteru. V článku, kde se vyjadřoval k vzhledu českých obcí a úklidu v nich, přiblížil, jak se v jeho rodné vsi kdysi dbalo o čistotu veřejného prostranství a jednotlivých domů: *„Jsem z malé vesnice Roušína. Bylo tam 30 čísel, ale jen 15 majitelů, protože sedlák měl dvě až tři čísla, a v nich bydleli podruzi. Na návsi, kde jsou samí hospodáři a kudy jezdily povozy, je stále něco, co by se mělo ukliditi, aspoň jednou za týden. V sobotu k večeru, bez jakéhokoliv vyzvání, jsme my děti, sedlákovy jako podruhovy, se vyrojily s košťaty a s opálkami a smetly jsme celou náves, že byla čistá jako sklo. Co jsme nametli, dali jsme na hnojiště. Tenkrát se nedržel týden čistoty, ale dbalo se na ni každý týden, a to proto, aby vesnice měla na neděli ráz sváteční* […] *Jindy se bílívaly statky a všecka stavení ve vsi každý rok, ač k tomu nikdo nevybízel, a starostovi péči o to neukládal. Měl to na paměti každý sám, a nebylo ani třeba, aby velebný pán v kostele ohlašoval, že příští čtvrtek je Božího Těla, a že ten den se bude konati průvod s Nejsv*[ětější] *Svátostí po celé vsi ke čtyřem oltářům. To již všichni mívali vápno vyhašené a celá ves se den před tím zrovna svítila bělostí.“*[28]

Jinde se zase zamýšlel nad zřizováním koupališť jako jedné z možností zvelebení obcí a mimoděk přiblížil zásobování vodou v Rojšíně: *„Já sám jsem z obce, kde prostředkem návsi teče bystrý, horský potok, kde každý statek má vedle potoka haltýř, z něhož se vede dřevěnými troubami voda až do kuchyně a do stáje, teče tam docela samočinně, bez pumpování, poněvadž ves je na mírném svahu, a tak je všude vody dost. U nás nemá dobytek nikdy žízeň a lidé také ne. Nepijí z potoka, ale je tam obecní studna s pumpou a v ní výborná voda. Tuto dobrotu dovedou roušínští oceniti, až když se ožení nebo provdají do vsi, kde musí s prádlem k řece, třeba půl hodiny cesty a všechnu vodu pro domácnost tahají okovem ze studny. To se vzpomíná na minulé časy!“*[29]

[26] SOA v Třeboni, SMJK, ŘF Brloh, kniha 10 (1877–1912), matrika oddaných, pag. 173 (v DA sn. 199). Tomáš Gutwirt byl za první války zajat v prosinci 1914 jako příslušník 91. pěšího pluku a internován v Niši (Medoševac) v Srbsku. V únoru 1916 žádal F. J. Kroiher prostřednictvím noticky v novinách osvobozené zajatce o jakoukoli zprávu o svém švagrovi. *Pohřešovaní vojíni*, Hlas lidu, roč. 10, 24. 2. 1916, č. 39, s. 7.
[27] SOA v Třeboni, SMJK, ŘF Brloh, kniha 11a (1888–1832), matrika zemřelých, pag. 347 (v DA sn. 352).
[28] F. J. KROIHER, *Týden čistoty a pořádku*, PK, roč. 21, 14. 6. 1939, č. 24, s. 3.
[29] TÝŽ, *Koupaliště*, PK, roč. 23, 29. 1. 1941, č. 5, s. 5.

Prvorepublikový čtenář se ale také díky Kroiherovi dozvěděl o tom, jak rojšínské děti přicházely do styku s českou lidovou slovesností, když se stýkaly při společných hrách a rozhovorech: *„Asi před šedesáti lety jsme si povídali pohádky. Sedali jsme na trávníku, nebo v sednici na podlaze a povídali jsme po řadě a napjatě poslouchali, a když se vyprávějící zmýlil třeba jen o slovo, tak jsme ho opravovali, všichni jsme je uměli zpaměti.“*[30] Na jiném místě Kroiher přiblížil tradiční lidové zvyky a jak se jich jako dítě zúčastňoval: *„Já totiž jsem rostl v odlehlé vesnici, jež tenkrát ani silnice neměla, byli jsme v horách jako schováni před světem a tak tam všechny zvyky déle vydržely než v kraji. Pamatuji se na stavění i porážení máje, na masopustní legrace chlapců, jak se tenkrát říkalo svobodným bez rozdílu, zda byl ze statku nebo podruhů. Sám jsem také chodil s královnou. Zpívali jsme o ní: ‚Naše královna bosa chodí‘ a na konci každé sloky jsme žebrali: ‚prosíme, žádáme naší chudé královně.‘ Víc už z té písně neznám, neb jsem šel ani ne devítiletý na studie a pak bylo málo příležitosti viděti a dokonce účastniti se takových radovánek.“*[31]

U příležitosti Kroiherových padesátin v roce 1921 navštívil Rojšín Václav Zelenka, aby se o oslavenci něco dozvěděl od sousedů a pamětníků. Sebrané informace pak byly otištěny v *Zemědělských družstevních listech*, konkrétně v čísle 49, jež bylo zcela věnováno jihočeskému knězi, ale tehdy už také proslulému národohospodáři a senátorovi. *„Na jeho* [Kroiherova] *dětská léta pamatují se a vzpomínají již jen dědouškové a babičky, kteří vypravují o něm s úsměvem a s radostí. Jedna babička, jeho chůva pláče radostí, vzpomene-li si na malého plavovlasého Frantíka, který ze všech klučíků byl nejčipernější a nejveselejší, kterého všude bylo plno a který se dovedl při všech svých nezbednostech všem zalíbiti, a vypravuje, že jen jednou si kvůli němu zaplakala, a to tenkrát, když malý Frantík as pětiletý dal jí dva krejcary, aby mu koupila v Brlohu pouť. Přinesla mu ji, ale Frantíkovi se zdálo pouti málo a docela upřímně svou ‚tety‘ obvinil, že mu polovinu poutě snědla. Myslil, že za dva krejcary mu přinese pouti plný košík. Jindy, když byl celé půldne klouzat na návsi a měl punčošky úplně promočené, přiběhl s pláčem k dědouškovi a vykládal mu, že se raději ožení se svou ‚tety,‘ která ho má moc ráda a nikdy ho nebije pro mokré punčošky jako jeho maminka.“*[32]

[30] TÝŽ, *Pohádky pro malé děti na levici*, PK, roč. 19, 2. 9. 1937, č. 36, s. 4.
[31] TÝŽ, *Staré zvyky a mravy*, PK, roč. 15, 15. 6. 1933, č. 24, s. 3.
[32] Václav ZELENKA, *Z mládí a působiště jubilantova*, ZDL, roč. 26, 2. 12. 1921, č. 49, s. 606. Václav Z e l e n k a měl ke Kroiherovi velmi blízko. Byl jeho krajanem, narodil se 10. 1. 1898 v Kamenném Újezdě a vystudoval také Jirsíkovo gymnázium. Pracoval jako pokladní v *Ústřední jednotě hospodářských družstev* a navštěvoval ve Zborově u Ledenic svého otce, učitele tamní obecné školy v letech 1902–1926. Václavův bratr Jan Zelenka-Hajský (1895–1942) byl čelným organizátorem atentátu na Reinharda Heydricha.

Zůstává neoddiskutovatelnou skutečností, že specifický rodný kraj přispěl k formování svébytného charakteru F. J. Kroihera, který na místa svého dětství vzpomínal a rád se tam při volných chvílích vracel. Jako student se snažil jezdit za svými příbuznými a známými, záhy si jej díky jeho rozhledu a řečnickému nadání oblíbila celá vesnice a okolí, protože s pravidelností přinášel nové informace „ze světa." Ještě ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století zavítal do Rojšína za příbuznými nebo na pouť a podaroval drobnými dárky dítka svých sourozenců.[33]

I.2 Obecná škola a gymnázium

Obecnou školu navštěvoval F. J. Kroiher v Brlohu asi v letech 1877–1880.[34] Obec Brloh i zdejší škola ve svých prvopočátcích v polovině 17. století byla česká. V průběhu 18. století se škola stala smíšenou a od školního roku 1870/1871 došlo k jejímu rozdělení na dvoutřídní českou a jednotřídní německou. Obě spadaly pod jednu správu, kterou vykonával řídící učitel české školy, což se ovšem změnilo už v roce 1873, kdy vznikly dvě samostatné na sobě správou nezávislé školy.[35] Řídícím učitelem v české škole byl Jakub Hrubeš (1829–1900), místní rodák. Do české školy (od roku 1882 trojtřídní, od roku 1884 čtyřtřídní) docházely děti z Brloha, Rojšína, Českých Chalup a Nové Vsi.

V září roku 1880 nastoupil Kroiher na gymnázium v Rychnově nad Kněžnou, které se vyvinulo v roce 1801 z latinské piaristické koleje, založené v roce 1714.[36] V osmdesátých letech zde studovalo něco málo přes 400 studentů a v pedagogickém sboru působila řada předních osobností veřejného života města, jako byli zejména Ondřej Franta a Josef Vycpálek, na které se ještě dlouho mezi obyvatelstvem vzpomínalo.[37] Proč odešel Kroiher studovat tak daleko od domova do podhůří Orlických hor? Svou roli tu sehrál

[33] Ústní sdělení pamětníků, podle kterých byl v rodině nejčastěji oslovován jako strýček děkan nebo strýček senátor.

[34] Spisový materiál z provenience Obecné školy v Brlohu pro přelom sedmdesátých a osmdesátých let 19. století se bohužel nedochoval.

[35] SOkA Český Krumlov, Národní škola (dále jen NŠ) Brloh, školní kronika (1888–1900), s. 84–85.

[36] V roce 1918 budova vyhořela a o šest let později byla postavena nová, která svému účelu slouží dodnes. Od roku 1989 nese škola název Gymnázium Františka Martina Pelcla podle zdejšího absolventa a později prvního profesora češtiny na pražské univerzitě. Tomáš KOUŘIL – Antonín SVOBODA, *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*, Rychnov nad Kněžnou 1924, s. 292–305.

[37] Josef V y c p á l e k (1847–1922), učitel, etnograf, osvětový pracovník. Sbíral lidové písně a tance, díky čemuž je řazen mezi přední české folkloristy. V Rychnově působil zároveň jako zámecký archivář a knihovník, spoluzaložil městskou knihovnu a divadlo. Na gymnáziu vyučoval latinu a němčinu. – Ondřej F r a n t a (1829–1900) byl dlouholetým ředitelem rychnovského gymnázia (1878–1898), prvním předsedou místní odbočky Klubu českých turistů (1889–1898) a v dílech *Zvon* a *Z mých pamětí* se o něm zmínil Alois Jirásek. Kroiherovým třídním učitelem po oba dva roky byl Antonín Vorlíček.

strýc Tomáš Plánský (bratr Kroiherovy matky), který byl středoškolských profesorem a od školního roku 1879/1880 vyučoval právě v Rychnově.[38] O tom, že by byl mladý František nadané dítě, kterého by na studia doporučil učitel obecné školy, nelze hodnověrně psát. Dochovala se sice zmínka o tom, že učitel Hrubeš *„ho měl velmi rád, ježto čiperný Frantík byl pro své neobyčejné nadání jeho chloubou,“*[39] avšak tato slova byla napsána jako součást oslavného článku při příležitosti Kroiherova životního jubilea, kde bylo, jak už to tak dodnes bývá, žádoucí oslavence pouze chválit a dokazovat jeho bystrý rozhled od dětství.[40] O nebývalém nadání mladého Kroihera lze pochybovat při náhledu do jeho studijních výsledků a dalších záznamů z raných gymnaziálních studií (srov. dále). Svou rozhodnou roli tu ovšem mohly sehrát, stejně jako později při volbě kněžské dráhy, i odkazy a životní kariéry rojšínských rodáků Filipa Matěje Klimeše,[41] Josefa Bumby[42] a Jakuba Sponara,[43] kteří prošli kněžským seminářem a působili v předních církevních funkcích.

Nemalé finanční náklady spojené se studiem, navíc se studiem na druhém konci českých zemí, se podařilo částečně eliminovat díky osobě strýce, u něhož František Kroiher bydlel a který byl rovněž jeho odpovědným dozorcem. Když po dvou letech mladý student v roce 1882 vyměnil gymnázium v podorlickém městě za českobudějovické, bydlíval v podnájmech u místních řemeslníků. Dopravovat se denně z Rojšína bylo

[38] Tomáš P l á n s k ý se narodil 9. 12. 1849 v Rojšíně. Absolvoval pražskou univerzitu a vyučoval latinu, řečtinu a češtinu. Během krátké doby let 1873–1879 působil postupně v Klatovech, Chrudimi, Rokycanech a Litomyšli. Poté se stal profesorem v Rychnově nad Kněžnou, nejprve jako suplující učitel a v roce 1884 získal definitivum. Od roku 1891 vyučoval na gymnáziu v Jindřichově Hradci. Při odchodu do penze v roce 1910 získal titul školní rada. Zemřel 3. 5. 1921 v Českých Budějovicích.

[39] V. ZELENKA, *Z mládí*, s. 606.

[40] V Zelenkově textu se vyskytuje i řada dalších doložitelných nepřesností. Např. se zde píše, že Kroiher *„studoval vždy s prospěchem výborným,“* ačkoli z třídních katalogů je zřejmé, že musel opakovat kvartu a s cizími jazyky na gymnáziu bojoval po celou dobu studia. Další chybou je zmínka o tom, že svou primici sloužil u sv. Anny (bylo to u sv. Josefa) nebo že na kaplanské místo do Borovan byl z Blatné přeložen v roce 1895 (bylo to v roce 1896).

[41] Filip Matěj Josef K l i m e š (1809–1886) po vysvěcení na kněze (1837) působil jako kaplan v Mnichově u Mariánských Lázní, poté jako archivář a knihovník v premonstrátském klášteře v Teplé. Zasloužil se o revizi a inventarizaci klášterního archivu i knihovny, vytvořil několik katalogů a pomůcek, publikoval práce z oboru. Člen Historického spolku, Matice české, Společnosti Vlasteneckého muzea a dalších sdružení.

[42] Josef B u m b a (1823–1887) po vysvěcení na kněze (1848) působil jako kaplan na několika místech, v letech 1867–1887 byl farářem a osobním děkanem v Kamenném Újezdě. Vydal dvoudílný cestopis *Putování do Svaté země* a psal příležitostná kázání. Biskupský notář a vikář, konzistorní rada, člen školské rady a duchovního soudu.

[43] Jakub S p o n a r (1849 –1910) po vysvěcení na kněze (1874) působil jako kaplan v Želnavě, Strakonicích a Prachaticích. V roce 1891 se stal farářem v Hamru, v roce 1893 spirituálem v kněžském semináři a v roce 1898 jeho rektorem. Kanovník, papežský komoří. Jeho bratr Štěpán S p o n a r (1869–1939), Kroiherův vrstevník, byl také knězem (vysvěcen 1892), působil jako kaplan v Českém Krumlově, Zbytinách a Prachaticích, jako farář v Purkarci (1909–1923), děkan v Soběslavi (1923–1937) a vikariátní sekretář.

nemyslitelné, vždyť pěšky jedna cesta trvala pět hodin a železniční zastávka ve vsi Mříči, vzdálená 6,5 km od Brlohu, byla zřízena teprve v roce 1891.[44]

Budějovické c. k. české gymnázium v Českých Budějovicích mělo výrazně mladší tradici než gymnázium rychnovské. Ústav založil biskup Jan Valerián Jirsík pro české děti jako protipól německému gymnáziu v roce 1868, kdy jeho potřeba byla již více než akutní. Díky příchodu dělnických rodin do města a všeobecnému bujícímu vlastenectví ve všech okolních obcích si studenti rychle našli cestu do nové školy, na níž se v polovině osmdesátých let 19. století počet studujících blížil šesti stovkám. Původní objekt při kostele sv. Václava, který z kapacitních důvodů přestal vyhovovat, nahradila počátkem 20. století nová budova, uvedená do provozu v roce 1903.[45]

Dochované třídní katalogy z obou gymnázií pomáhají alespoň stručně rekonstruovat Kroiherovy studijní úspěchy a neúspěchy.[46] Promítne se v nich zřejmě vliv strýce Tomáše Plánského a snad i úroveň obou vzdělávacích ústavů. Zatímco v Rychnově nad Kněžnou bylo Kroiherovým nejhorším hodnocením *„dobrý“* (v 1.A na konci roku z aritmetiky, v 2.A v obou pololetích z němčiny, v 2.A v pololetí z matematiky a z dějepisu + zeměpisu), první rok po přesunu do Budějovic se jeho prospěch výrazně zhoršil a hodnocení *„dobrý“* se stalo jeho nejlepším (v 3.A v obou pololetích z dějepisu + zeměpisu, v 3.A v pololetí z češtiny a přírodopisu, v 3.A na konci druhého pololetí ze silozpytu-fyziky). Jinak měl samé *„dostatečné.“*

Největší problémy mu činily jazykové předměty, což ovšem bylo dílem způsobeno jistou revoltou a národním cítěním dospívajícího chlapce a dílem také zastaralými vyučovacími metodami. *„Za Rakouska jsme měli hodiny němčiny na gymnasiu a nenaučili jsme se ničemu, jednak že metoda byla špatná, pořád se překládalo z němčiny do češtiny a obráceně a nikdy se nemluvilo. Jen jednoho profesora jsme měli, Righeti*[47] *se jmenoval, a u toho jsme se něčemu naučili, protože jsme u něho museli mluvit, třeba špatně, ale museli jsme se slyšet a hlavně učit se německy mysliti. Ale učil nás jen rok, a to bylo málo. Mimo to jsme byli vlastenci a dokazovali jsme si to dvojkami z druhé zemské řeči. Byli jsme hloupí a nebylo, kdo by nám to řekl. Výsledek byl, že jsme měli za sebou gymnasium*

[44] SOA v Třeboni, Biskupský kněžský seminář České Budějovice (dále jen BKS ČB), kart. 1, sign. II/C/2. SOkA Český Krumlov, AO Rojšín, kniha 1 (obecní kronika), s. 42.
[45] V nové budově sídlí Gymnázium Jana Valeriána Jirsíka, ve staré budově sídlí Vyšší odborná škola, Střední průmyslová škola automobilní a technická. *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006[2], s. 205–206.
[46] SOkA Rychnov nad Kněžnou, Gymnázium F. M. Pelcla, knihy 16 a 17. SOkA České Budějovice (dále jen SOkA ČB), Jirsíkovo státní gymnasium České Budějovice, knihy 24–30.
[47] Jan R i g h e t i (nar. 1856 v Praze) vyučoval na Jirsíkově gymnáziu v letech 1881–1886.

a nedovedli jsme si objednati po německu oběd.“[48] Později toho Kroiher velmi litoval, protože nejednou se účastnil jednání, která celá nebo částečně probíhala v němčině. Tento svůj jazykový nedostatek asi nejvýrazněji pociťoval od roku 1909, když se stal delegátem *Všeobecného svazu hospodářských společenstev* ve Vídni (o svazu stručně na s. 164–165), kde se stával terčem různých posměšků. *„Někdy to bylo přímo legrační, ale jen pro ty ostatní.“*[49] I přes to se Kroiherovi podařilo nějakou dobu působit ve svazu jako náměstek starosty. Latina mu zase chyběla např. v rozhovorech s papežem a jeho sekretáři při schůzkách ohledně prosazování církevních reforem v Československu 1919 (srov. kapitolu *Reformátor církve*, s. 118 a pozn. 585).

V kvartě ve školním roce 1883/1884 byli o Kroiherově nepříliš lichotivém prospěchu několikrát dopisem informováni rodiče. V konferenčních protokolech z pravidelných učitelských porad se objevuje několikrát jeho jméno mezi slabými žáky, často s rozmanitými poznámkami typu *„v písemném projevu slabý,“ „napomíná se k větší pilnosti,“ „nikterak se nelepší,“ „nepřináší řádně oprav.“* V lednu 1884 nedbale pracoval i v češtině a v květnu neuměl z náboženství.[50] Výsledkem zanedbávání výuky a předepsaných úkolů, což se negativně projevilo i na hodnocení z pilnosti, byly dvě nedostatečné známky na závěrečném vysvědčení v kvartě, z latiny a němčiny. Kroiher odmítl podstoupit opravnou zkoušku, takže si ročník musel zopakovat.

„Bylo to zlé, ale od té doby se stal ze mne student a dokonce výborný,“ krátce popsal tuto svou studijní etapu v roce 1939.[51] Kroiherův prospěch se skutečně výrazně vylepšil a rok 1884 je tedy možné označit za jistý zlom v jeho dalších studiích. Svůj vliv zde mohlo mimo jiných faktorů sehrát také aklimatizování a přizpůsobení se novému prostředí. Napomínán k lepším výsledkům byl minimálně, zlepšil si pilnost i vnější úpravu písemných prací a jeho prospěch se začal zlepšovat takovým způsobem, že v sextě (školní rok 1886/1887) už neměl na vysvědčení žádné nedostatečné hodnocení. Problémy přetrvávaly pouze s cizími jazyky – v obou pololetích mu zůstala trojka z latiny a němčiny, v prvním pololetí trojka z řečtiny – ale i v nich se mu podařilo prospěch vylepšit.

Maturitní zkoušce se podrobil 26. června 1889 a výsledek zněl: *„dospělý s vyznamenáním.“* Zkouška se skládala ze všech deseti předmětů a kromě latiny a řečtiny, ze kterých obdržel chvalitebné známky, a němčiny, kde maturoval dobře, měl jinak samé

[48] F. J. KROIHER, *Učte se cizím řečím!*, PK, roč. 21, 24. 5. 1939, č. 21, s. 1.
[49] TAMTÉŽ.
[50] Srov. Konferenční protokoly z příslušných let. SOkA ČB, Jirsíkovo státní gymnasium České Budějovice, kart. 1 a 2.
[51] *Krásné jubileum*, PK, roč. 21, 19. 4. 1939, č. 16, s. 3.

výborné (náboženství, čeština, dějepis + zeměpis, matematika, fyzika, přírodopis, filozofie). Nedlouho po maturitě se prý Kroiher potkal s profesorem Josefem Volákem,[52] který jej kdysi nechal propadnout z latiny a nyní se dobrácky dotazoval, jestli se na něho bývalý student ještě zlobí. *„Řekl jsem, že jsem mu vděčen za to, že ze mne udělal člověka,“* odpověděl mu čerstvý absolvent.[53]

Jak je patrné z pozdějších vyjádření, nevzpomínal Kroiher na dobu gymnaziálních studií ve zlém. Obsáhlejší Kroiherovy vzpomínky byly otištěny v roce 1928 v almanachu vydaném u příležitosti šedesátého výročí založení gymnázia (Kroiher se tehdy stal i členem čestného výboru sjezdových slavností). V memoárech připomněl, že v osmdesátých letech 19. století na gymnáziu vyučovala řada starších profesorů, které přirovnával k olympským bohům. Byli prý velmi přísní (*„dovedli si pouhým pohledem a zamlčením zjednati uctivé ticho“*[54]), kromě Gustava Adolfa Vostrého[55] (třídní ve dvou závěrečných ročnících) a katechety Matěje Procházky,[56] kteří *„neuměli se zamračiti ani pokárati, tím méně trestati.“*[57] Podle Kroihera však studenti k nikomu nechovali přílišný respekt a různé studentské žertíky nebyly výjimkou. Do jaké míry se na nich podílel on sám, zůstane asi navždy nezodpovězeno, každopádně lze uvést, že v kvintě měl na závěrečné školní zprávě sníženou známku z chování, protože byl hodnocen uspokojivě, což byl druhý stupeň z pětistupňového rozpětí.

I když mezi studenty a profesory byl určitý ostych a bariéra, podpořená nároky na znalosti, po absolutoriu si i Kroiher stále více uvědomoval, jak pevný základ do dalších let si z gymnázia odnesl (*„mnoho od nás požadovali a mnohému nás naučili nejen pro školu, nýbrž i pro život“*[58]). Na všechny vyučující se s radostí vzpomínalo buď na abiturientských srazech, nebo při jiných příležitostech. *„Pořád na ně vzpomínám s úctou stále rostoucí,“*

[52] Josef V o l á k (1846–1917) vyučoval na Jirsíkově gymnáziu latinu a řečtinu v letech 1871–1903. Mimo školu byl např. jednatelem Besedy českobudějovické nebo spoluzakladatelem Dámského spolku Ludmila.
[53] *Krásné jubileum*, s. 3. Podobně Kroiher vzpomínal v almanachu *Šedesát let Jirsíkova gymnasia 1868–1928*, České Budějovice 1928, s. 106. V recenzích almanachu bylo připomínáno, že oddíl „Memoáry a dokumenty“ obsahuje příspěvky obecněji známých lidí Františka Mareše, Josefa Holečka, Václava Novotného a F. J. Kroihera. Např. Venkov, roč. 23, 16. 10. 1928, č. 246, s. 2.
[54] *Šedesát let*, s. 105.
[55] Gustav Adolf V o s t r ý (1838–1930) vystudoval klasickou filologii a češtinu v Praze, kde také krátce jako suplent působil na akademickém gymnáziu. V roce 1868 přišel do Českých Budějovic, kde pomáhal biskupu Jirsíkovi se založením českého gymnázia a v prvním roce existence byl jeho zatímním ředitelem. Vyučoval zde latinu, řečtinu a češtinu až do odchodu do penze roku 1899.
[56] Matěj P r o c h á z k a (1835–1906) po vysvěcení na kněze (1861) působil zejména jako katecheta na gymnáziu. Msgre, papežský komoří, biskupský notář, čestný konzistorní rada. Autor učebnic náboženství pro střední školy. Stejné jméno měl také moravský kněz a katecheta žijící v letech 1829–1889, známý jako učitel T. G. Masaryka.
[57] *Šedesát let*, s. 105.
[58] TAMTÉŽ, s. 106.

poznamenal Kroiher v roce 1928, *„patří mezi ty, jejichž zasažení do mého života bylo pro mne štěstím.“*[59]

Závěr svého příspěvku Kroiher věnoval zamyšlení nad soužitím mladší a starší generace. Konstatoval, že jedna nemůže žít bez druhé, že je potřeba tolerance a vzájemného pochopení. S postupujícím životem si také stále více uvědomoval, co všechno pro něho pobyt na gymnáziu znamenal a čím vším jej vybavil do dalšího života. Často se ve vzpomínkách vracel do dob svých studií a zejména si několikrát zpětně dával do spojitosti právě pohled na generační kontrast či jakési buřičství v řadách studenstva. Např. v roce 1930 napsal: *„Asi před 45 roky přicházíval po konferenci do třídy náš dobrý a přísný profesor* [Josef] *Volák, aby nám pověděl, jak vypadáme podle úsudku celého sboru. Podle tehdejšího zvyku nechválil nikoho a jen sděloval, že z latiny atd. jsou napomínáni neb dokonce káráni ti a ti žáci. Z němčiny, jež byla nepovinným předmětem, nás bývalo jmenováno nejvíc. Moudrý, již starší profesor* [Josef] *Volák nás tituloval pokaždé ‚vlastenci.‘ My jsme ovšem cítili ironii jeho slov, ale opravdu jsme si mysleli, že je v tom kus vlastenectví, neumět německy. Nebylo divu, mně tenkrát v kvartě bylo 12 roků, a proto jsem měl ještě právo býti pošetilým a nevědět to.“*[60] Pěknou vzpomínkou je i ta, otištěná v roce 1935 u příležitosti 25. výročí úmrtí Lva Nikolajeviče Tolstého: *„Dokud byl Tolstoj živ, byl předmětem obdivu celého světa. Pamatuji se na to, jak jsme tenkrát jeho spisy zrovna hltali a jak jsme byli na něho pyšni, jako na Slovana. Byli jsme studenti, horké hlavy, náchylní nevěřit nikomu, ani rodičům, a tu jsme četli v pěkné, přesvědčivé formě, že všechna autorita je vlastně hloupost, že máme spoléhat jen na svůj rozum a z cizího učení že si máme bráti jen tolik, mnoholi chápeme. Pravda, profesoři neměli pro to mnoho smyslu a tak nám nezbývalo, než přijímati z jejich učení všecko, protože oni dávali známky. Nyní jsem tak stár, jako bývali naši nejstarší profesoři a kupodivu, v mnoha věcech se na svět dívám, jako oni se dívali.“*[61]

Do konce života se Kroiher hrdě hlásil k tomu, že je absolventem Jirsíkova gymnázia. *„My budeme mít letos sjezd po 50 letech po maturitě,“* napsal v historicky náročném roce 1939, *„a já si dosud vzpomínám s úctou na řadu starých profesorů. Ti mladí mi vypadli z paměti, nebo si vzpomínám na ně s úsměvem. Dokud jsem byl na*

[59] TAMTÉŽ.
[60] F. J. KROIHER, *Všem stejně*, PK, roč. 12, 11. 9. 1930, č. 37, s. 1.
[61] TÝŽ, *Báseň a pravda*, PK, roč. 17, 28. 11. 1935, č. 53, s. 2. Lev Nikolajevič T o l s t o j (1828–1910), ruský spisovatel, filozof a svébytný myslitel. Vedle jeho slavných románů (*Anna Karenina*, *Vojna a mír*) byly ve své době v Čechách oblíbené i Tolstého náboženssko-reformní a sociálně-kritické spisy.

gymnasiu, tak jsme se jim posmívali. Tak to bylo všude.“[62] Abiturientský sjezd se v roce 1939 opravdu uskutečnil za účasti jedenácti bývalých spolužáků a osmi z paralelní třídy a byl zahájen 3. července v Jirsíkově národním domě na Lannově třídě přátelskou besedou, plnou radostných vzpomínek na studijní léta. Následující den proběhla mše v kostele sv. Václava, sousedícím s budovou starého gymnázia, kterou celebroval F. J. Kroiher, a poté se účastníci autobusem, zajištěným Kroiherem jako hlavním organizátorem akce, přesunuli k prohlídce loveckého zámku Ohrady u Hluboké nad Vltavou a sousední nově otevřené (1. května 1939) zoologické zahrady.[63]

Rozhodnutí o tom, jakému oboru se bude Kroiher věnovat po gymnáziu, padlo v závěrečných ročnících. V třídních katalozích z Rychnova (1880–1882) bylo ještě v kolonce o budoucím povolání uvedeno: *„neznámé.“* Že nakonec zvolil kněžskou dráhu a profesi duchovního mohly podnítit a ovlivnit události odehrávající se v osmdesátých letech v budějovické diecézi.

Především je třeba zmínit změny na biskupském stolci. V roce 1883 totiž zemřel oblíbený biskup J. V. Jirsík, který si získal oblibu pro své aktivity směřující k podpoře církevních spolků, chudinských ústavů a škol.[64] Měl jej nahradit Karel František Průcha, jenž se však úřadu neujal kvůli špatnému zdravotnímu stavu a jejž deprese nakonec dohnaly až k sebevraždě. Biskupem se na dva roky stal František Schönborn. Když byl 21. května 1885 jmenován pražským arcibiskupem, vystřídal jej Martin Josef Říha.[65] Ten navázal na Jirsíkův duchovní odkaz a získal si značnou popularitu mezi občanstvem. Všichni čtyři zmínění biskupové dohlíželi na chod českého gymnázia a čas od času zavítali na výuku náboženství nebo mívali bohoslužby v gymnaziálním kostele sv. Václava.

---

[62] F. J. KROIHER, *Herrenvolk*, PK, roč. 21, 5. 4. 1939, č. 13, s. 1.

[63] *Padesátiletí po maturitě*, Jihočeská jednota, roč. 1, 14. 7. 1939, č. 50, s. 2. *Padesátiletí po maturitě*, PK, roč. 20, 19. 7. 1939, č. 28, s. 3. *Sjezd abiturientů*, Národní listy, roč. 79, 20. 7. 1939, č. 194, s. 4. Kroiher se abiturientského srazu zúčastnil minimálně ještě v roce 1909.

[64] O biskupu Jirsíkovi Kroiher napsal: *„Lidé snadno zapomínají na své dobrodince, ale na Jirsíka se nezapomene. Příliš hluboce se zapsal do historie Českých Budějovic, tuze velikou brázdu vyoral na poli církevním i národním* […] *Po celý život byl chud pro sebe a boháčem pro národ, lid a trpící* […] *Jirsík byl jako slunce, které i na vzdálenost osvěcuje a rozehřívá.“* F. J. KROIHER, *Jan Valerian Jirsík*, PK, roč. 15, 2. 3. 1933, č. 9, s. 4.

[65] Karel František P r ů c h a (1818–1883) po vysvěcení na kněze působil jako spirituál a následně ředitel pražského kněžského semináře. V letech 1871–1883 byl pomocným pražským biskupem. Od května do července 1883 byl budějovickým biskupem, pro stáří a psychickou nemoc se úřadu vzdal a v říjnu téhož roku spáchal sebevraždu skokem z okna. – František S c h ö n b o r n (1844–1899) studoval nejprve právnickou fakultu pražské univerzity a v roce 1866 se jako voják zúčastnil prusko-rakouské války. Poté studoval bohosloví, po vysvěcení na kněze (1873) a zisku titulu ThDr. (1875) působil jako kaplan v Plané u Mariánských Lázní. V letech 1879–1882 byl vicerektorem pražského kněžského semináře, v letech 1882–1883 jeho rektorem a v letech 1883–1885 budějovickým biskupem. V roce 1885 byl jmenován pražským arcibiskupem. – Martin Josef Ř í h a (1839–1907) po vysvěcení na kněze (1862) působil jako kaplan v Kovářově, v letech 1864–1869 studoval na vídeňské univerzitě (ThDr.). Po návratu prefektem a profesorem na budějovickém kněžském semináři, od roku 1885 budějovickým biskupem.

Studenti se zase aktivně účastnili Jirsíkova pohřbu a zádušní mše či slavnostních uvítacích ceremonií pořádaných při příležitosti intronizací Schönborna a Říhy.

Z dalších událostí nelze opomenout založení Kongregace sester Nejsvětější Svátosti v roce 1887 a Kongregace bratří Nejsvětější Svátosti (petrinů) o rok později. V roce 1888 se otevíral nově postavený kostel sv. Rodiny přistavěný k sirotčinci, také židovská synagoga a biskup Říha vydal pastýřský list, oznamující úmysl postavit ve městě novou katedrálu. Do toho všeho uplynulo v roce 1885 sto let od založení českobudějovického biskupství a v roce 1886 začal proces blahořečení Jana Nepomuka Neumanna (1811–1860), biskupa z americké Philadelphie, který se narodil v Prachaticích a v Budějovicích absolvoval gymnázium a bohoslovecký seminář (blahořečen byl roku 1963 a svatořečen roku 1977). V dospívajícím a vnímavém Kroiherovi všechny tyto události jistě do určité míry zanechaly duševní zážitek a rozhodně je nelze zcela pominout při hledání elementů, jež ovlivnily formování jeho osobnosti.[66]

I.3 Bohoslovecký kněžský seminář

Po gymnáziu pokračoval vbrzku osmnáctiletý Kroiher v dalších studiích na bohosloveckém semináři v Českých Budějovicích. Seminář vznikl v roce 1803 z podnětu prvního budějovického biskupa Jana Prokopa Schaaffgotscheho,[67] jenž mu věnoval obrovskou péči. Ústav, jehož budovy dostaly v letech 1843–1844 druhé patro, našel zázemí ve zrušeném klášteře při kostele sv. Anny. V roce 1950 byl seminář zrušen a dnes jeho prostory využívá Teologická fakulta Jihočeské univerzity, kostel byl v osmdesátých letech 20. století adaptován na koncertní síň.[68]

[66] K událostem v diecézi srov. Jaroslav KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, České Budějovice 1995. Tam i podrobné medailonky biskupů. K náboženskému životu, církevní správě a záležitostem okolo biskupství se stručně věnují i jednotlivá hesla v *Encyklopedii Českých Budějovic*.

[67] Jan Prokop S c h a a f f g o t s c h e (1748–1813) nejprve studoval filozofii na vídeňské univerzitě. Po vysvěcení na kněze (1771) působil jako farář v Mohelnici, kanovník v Hradci Králové a Olomouci. V roce 1785 se stal prvním biskupem nově ustaveného budějovického biskupství. Věnoval se školským a sociálním otázkám.

[68] Ladislav DVOŘÁK, *Biskupský kněžský seminář v Českých Budějovicích*, b. m. 1905. J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 66–84. Miroslav NOVOTNÝ, *Výchova diecézního kléru v českých zemích v letech 1848–1918. Na příkladu českobudějovického teologického institutu a biskupského semináře*, in: Pavol Mačala – Pavel Marek – Jiří Hanuš (eds.), Církve 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii, Brno 2010, s. 105–120. TÝŽ a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006, s. 109–117 a 143–150. Srov. též příslušná hesla v *Encyklopedii Českých Budějovic*.

O přijetí do semináře zažádal Kroiher písemně dopisem ze dne 5. května 1889: *„Jsa právě v době, ve které rozhodnouti má volbu budoucího povolání svého, rozhodl se v hluboké úctě podepsaný věnovati se stavu kněžskému.“*[69] Svou žádost doplnil tím, že dosáhl příslušného věku a je manželským synem katolických rodičů, dále že podle lékařského vyjádření je zdráv a nic mu nebrání ve studiu a konečně že studuje na gymnáziu s vyznamenáním. V závěru ještě slíbil, že udělá vše proto, aby i maturitní zkouška dopadla co nejlépe a *„aby svědomitým plněním svých povinností zasloužil sobě spokojenost svých představených.“*[70]

Situace se však poněkud zkomplikovala, protože Kroiher promeškal lhůtu k podání přihlášky a musel prosebným dopisem žádat o dodatečné přijetí. V psaní datovaném 19. května 1889 se odvolával na to, že *„byl jsem již na začátku svých studií určen ku stavu kněžskému. Proto také jsem se několikráte pokoušel, abych byl přijat do chlap*[eckého] *semináře. Teprve v VII. třídě, když obdržel jsem v prvním běhu vysvědčení s vyznamenáním, stal se pan ředitel P.* [Jan] *Dobrý*[71] *povolnějším a odměna, již jsem obdržel od nejdůstojnějšího Pana biskupa* [Martina Josefa Říhy] *pro nejlepší ve třídě prospěch ve sv. náboženství, rozhodla zcela v můj prospěch. Půl druhého roku jsem byl v semináři a páni představení vždy jen spokojenost mi vyslovovali* […] *Pan ředitel si určil lhůtu, dokdy žádosti za nové přijetí mají býti podány, ale zapomněl nám ji oznámiti. Pak se stalo, že jsem, přišed jen o jeden den se žádostí později, byl odmrštěn. Slíbeno mi pouze, že nedostaví-li se některý přijatý, já na jeho místo nastoupím. To se bohužel nestalo a tím mi zdánlivě cesta do zdejšího semináře zavřena.“*[72] U vedení semináře se za něho přimlouvala i jeho matka Terezie a Kroiher nakonec 1. října 1889 přece jen nastoupil do prvního ročníku bohosloveckého (biskupského, kněžského) semináře v Českých Budějovicích. V případě zamítavého stanoviska u své žádosti a neúspěšné recepce vážně zvažoval možnost, že odejde studovat bohosloví do jiného města.

Na přelomu osmdesátých a devadesátých let se v budějovickém semináři mladý Kroiher setkal s význačnými postavami církevní pedagogiky – Adolfem Rodlerem,[73]

[69] SOA v Třeboni, BKS ČB, kart. 17, sign. II/C/6.
[70] TAMTÉŽ.
[71] Jan D o b r ý (1849–1900) po vysvěcení na kněze (1873) působil jako kaplan v Římě (Sankt Maria dell´Anima), od roku 1875 prefekt a v letech 1883–1889 ředitel kněžského semináře v Budějovicích. Od 1. 9. 1889 až do své smrti děkanem a vikářem v rodných Domažlicích. ThDr., biskupský notář. V letech 1884–1889 vyučoval náboženství na Jirsíkově gymnáziu.
[72] SOA v Třeboni, BKS ČB, kart. 17, sign. II/C/6.
[73] Adolf R o d l e r (1843–1912) po vysvěcení na kněze (1867) působil jako kaplan v Budějovicích, v letech 1868–1870 jako kooperátor a katecheta v Třeboni. Krátce dělal vychovatele u Trauttmannsdorfů, v letech 1877–1884 faráře v Husinci a v letech 1884–1889 spirituála v semináři, poté byl jeho rektorem. Papežský komoří a prelát, kanovník, kapitulní děkan. Též poslanec českého zemského sněmu.

Aloisem Jirákem,[74] Jakubem Sponarem,[75] Antonínem Málkem,[76] Antonínem Skočdopolem[77] nebo pozdějším biskupem Josefem Antonínem Hůlkou.[78] Vyučovalo se biblické studium Starého zákona, biblické studium Nového zákona, dogmatická teologie, morální teologie, fundamentální teologie, křesťanská filozofie, církevní dějiny, dějiny křesťanského umění, církevní právo, pastorální teologie, katechetika a pedagogika. Počet studujících se pohyboval okolo stovky, Kroiher měl v prvním ročníku ve školním roce 1889/1890 27 spolužáků.[79]

Jak studium probíhalo, přibližují např. vzpomínky Františka Bernarda Vaňka,[80] který na semináři studoval v letech 1892–1896. Ve své memoárové knize zaznamenal: *„Čtyři hodiny denně jsme poslouchali přednášky a čtyři hodiny byly určeny studiu, do kterého nesměl rušivě zasahovati nikdo. Také společná denní procházka (od čtyř do pěti) zavazovala každého* […] *Literární život se soustřeďoval ve spolku Jirsík, jehož členem byl skoro každý český bohoslovec* […] *Byl jsem však mile překvapen vlídností a jarostí mladých lidí, kteří, všichni v stejném věku a se stejnými cíli, se předstihovali naplňovati celé ovzduší kolem sebe radostí a štěstím.“*[81] Jaroslav Kadlec, studující na semináři v letech 1930–1934,[82] zase na základě rozhovorů s pamětníky uvedl toto: *„Byla to tehdy*

[74] Alois J i r á k (1848–1907) po vysvěcení na kněze (1872) působil jako kaplan v Počátkách, mezitím student vídeňské univerzity (ThDr. 1877), od roku 1882 postupně vicerektor, spirituál, profesor a rektor semináře. Od roku 1900 probošt v Jindřichově Hradci. Papežský komoří, konzistorní rada, kanovník.

[75] K Jakubu Sponarovi více na s. 20 pozn. 43.

[76] Antonín M á l e k (1850–1924) po vysvěcení na kněze (1876) působil jako kaplan v Černovicích, následně studoval bohosloví v Římě (ThDr. 1881). Profesor a rektor semináře. Katedrální vikarista, čestný a sídelní kanovník, papežský prelát.

[77] Antonín S k o č d o p o l e (1828–1919) po vysvěcení na kněze (1854) působil čtyři roky jako kaplan, poté jako prefekt v budějovickém kněžském semináři. Tamtéž v letech 1861–1912 vyučoval pastorální teologii a katechetiku, zároveň působil ve městě jako katecheta. ThDr., Msgre, apoštolský protonotář, papežský prelát, čestný kanovník, konzistorní rada, biskupský notář. Podporovatel českého školství, redaktor časopisů a autor několika učebnic, náboženských spisů a článků. Jeden z nevýraznějších národních buditelů 19. století v Budějovicích. Kroiher na Skočdopoleho často vzpomínal. *„Skočdopole byl starý pán, nyní je již zapomenutý, a to je škoda, protože byl moudrý pán. Každý člověk by kus jeho moudrosti potřeboval.“* F. J. KROIHER, *Tempo výstavby republiky*, PK, roč. 20, 10. 11. 1938, č. 44, s. 1. – *„Náš profesor Skočdopole říkával: Všichni lidé mají rozum, ale ne všichni ho užívají. Podobně také všichni lidé mají nervy, ale všichni je nemají v pořádku.“* TÝŽ, *Lidé bez rozumu a lidé bez nervů*, PK, roč. 17, 21. 2. 1935, č. 8, s. 1.

[78] Josef Antonín H ů l k a (1851–1920) po vysvěcení na kněze (1875) působil jako kaplan v Blatné, Soběslavi, Chvalšinách a jako administrátor ve Svatém Kameni u Dolního Dvořiště. V letech 1889–1893 byl spirituálem v budějovickém kněžském semináři, v letech 1893–1900 konzistorním kancléřem, v letech 1900–1907 kanovníkem a konečně v letech 1907–1920 budějovickým biskupem.

[79] L. DVOŘÁK, *Biskupský kněžský seminář*, s. 41–56. J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 74–84.

[80] František Bernard V a n ě k (1872–1943) po vysvěcení na kněze (1896) působil jako kaplan v Pelhřimově a na Křemešníku (1902–1906), poté až do konce života farář a děkan v Pelhřimově. Výrazná osobnost veřejného a kulturního života, mj. zakladatel Chrámového družstva, které mělo pozvednout církevní umění a památky. Spoluzakladatel katolického modernismu. Redaktor homiletického časopisu *Kazatelna*, básník a spisovatel (např. román *Na krásné samotě*). Zemřel v koncentračním táboře Dachau.

[81] František Bernard VANĚK, *Vlaštovky se vracejí. Kniha pamětí*, Praha 1946, s. 29–32.

[82] Jaroslav K a d l e c (1911–2004) po vysvěcení na kněze (1934) studoval ještě na pražské univerzitě. V letech 1941–1947 přednášel na kněžském semináři v Budějovicích a v letech 1947–1950 na bohoslovecké

idylická doba. Ve světě vládl hluboký mír, v semináři panovala dobrá pohoda, představení neměli žádných zvláštních hmotných starostí, protože stát poskytoval na vydržování alumnů dostatečnou dotaci, bohoslovci klidně studovali a pro volné chvíle si dovedli najít přiměřenou zábavu v literární jednotě Jirsík a v hudebním a pěveckém kroužku.“[83]

Obě citované vzpomínky se dotkly spolku *Jirsík*, v němž se velmi aktivně angažoval také F. J. Kroiher. Toto studentské sdružení nábožensko-vlasteneckého charakteru vzniklo v roce 1879 s cílem, aby jeho členové *„vědomosti své všech oborů vzájemnými přednáškami si doplňovali a utvrzovali.“*[84] Předobrazem se mu stal podobně zaměřený seminární spolek v Brně, *Růže Sušilova*, jehož jméno také původně převzal a jmenoval se *Literární jednota Růže Sušilova bohoslovců v Českých Budějovicích*. Až po úmrtí J. V. Jirsíka v únoru 1883 bylo rozhodnuto přejmenovat „Sušilovku“ na paměť oblíbeného biskupa.[85] Plný název spolku tedy nyní nově zněl *Jirsík, literární jednota bohoslovecká*.

Přednášek konal spolek během roku vždy okolo dvaceti, měly nejčastěji filozofický, literárně kritický, historický, sociální nebo národopisný námět, ale zaznívala i vlastní beletristická či básnická tvorba. Členy se stávali pouze posluchači semináře. Ve školním roce 1889/1890, na jehož počátku do spolku vstoupil i Kroiher, měl 108 členů (tedy prakticky všechny studující), vykonal 17 schůzí a předneseno bylo 23 příspěvků. Schůze se konaly pravidelně každý týden ve čtvrtek a v neděli, přičemž čtvrteční sešlosti byly vyhrazeny četbě, půjčování knih, představování knižních novinek a literatuře obecně (k roku 1887 čítala spolková knihovna 578 titulů), nedělní potom vlastním přednáškám. Podle spolkové kroniky právě na přelomu let 1889 a 1890 vzrostl výrazně zájem a činnost spolku oproti předchozím letům a schůze byly více navštěvovány. Jako důvod rozmachu je uváděno větší pochopení ze strany nového spirituála (duchovního vychovatele) J. A. Hůlky a dále fakt, že zde *„pěstován byl hojně zdravý a bujarý humor.“* O to se nejvíce staral Antonín Miláček, jehož příhody *„rozveselovaly veškeré shromáždění, čehož důkazem byly časté hromové salvy smíchu.“*[86] Spolek se rovněž těšil přízni rektorů Josefa Hoffmanna[87]

---

fakultě pražské univerzity. Poté kaplan v Litoměřicích a v dělnických profesích. V letech 1969–1974 přednášel na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích. V letech 1990–1998 profesor církevních dějin na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy. ThDr., Msgre, probošt kolegiální kapituly Všech svatých na Pražském hradě. Autor mnoha hodnotných prací z českých církevních dějin.

[83] J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 70.

[84] SOkA ČB, Jirsík, literární jednota bohoslovecká České Budějovice (dále jen Jirsík), kniha zápisů ze schůzí 1879–1911 (nezprac. fond).

[85] Václav CHALUPSKÝ, *Z kroniky „Jirsíka,“* in: Almanach česko-budějovických bohoslovců, České Budějovice 1913, s. 7–10. *Růže Sušilova* nesla jméno kněze a obrozence Františka Sušila (1804–1868).

[86] Museum, roč. 24, 1889/1890, s. 190. Antonín M i l á č e k (1867–1928) po vysvěcení na kněze (1890) působil jako kaplan v Anníně, Sudoměřicích, Veselíčku, Staňkově a Klatovech, od roku 1913 až do své smrti

(do 1889) a Adolfa Rodlera (od 1889), kteří byli nakloněni *„novým směrům národních potřeb“* a nekladli překážky v případě, že *„některý bohoslovec odbíral nebo četl časopis nebo list pokrokový.“*[88]

Kroiher ihned získal v *Jirsíku* nepřehlédnutelnou roli a od počátků patřil k častým přednášejícím, zabýval se především historickými a náboženskými tématy. Svou premiéru si ovšem odbyl s humoristicky laděnými příspěvky *Jak se znalci mýlí* a *Strasti básníkovy.* V dalších letech se prezentoval referáty s názvy *Snahy církve svaté o osobní svobodu jednotlivců, Slovo o družstvu Vlast,*[89] *Protestantismus v pravém světle, Persekuce katolíků v Anglii, Také něco o Komenském,*[90] *Bylo porušení Rudolfova majestátu příčinou českého povstání?, O Kolumbovi,*[91] *Vzpomínka na J. V. Jirsíka* a *Překáží-li katolictví pravému vlastenectví.*

Jeden z Kroiherových proslovených příspěvků byl na pokračování otištěn v časopisu *Museum,* který vycházel v Brně zásluhou *Růže Sušilovy* od roku 1867 s podtitulem *List bohoslovců českomoravských* a byl určen k publikování prací posluchačů kněžských seminářů (na jeho stránkách začínala většina katolických spisovatelů).[92] Další dva příspěvky po upravení publikoval na stránkách *Sborníku historického kroužku* v letech 1893 a 1894. Články byly zaměřené na církevní dějiny českých zemí v období stavovského povstání.[93] Sborník vydával Historický kroužek *Družstva Vlast.*[94] Kroužek byl jako její

---

byl klatovským děkanem. Měl rád hudbu a divadlo, byl činný v ochotnickém a zpěváckém spolku, předsedal Měšťanské Besedě v Klatovech a po roce 1918 chvíli zasedal v městském zastupitelstvu. Msgre, tajný papežský komoří, konzistorní rada, biskupský notář a vikář.

[87] Josef H o f f m a n n (1835–1899) po vysvěcení na kněze (1859) působil jako kaplan ve Stráži nad Nežárkou, v letech 1860–1864 student vídeňského ústavu Frintaneum, od roku 1864 vyučující na budějovickém semináři, v letech 1884–1889 rektor. Poté probošt v Jindřichově Hradci. ThDr., čestný kanovník, konzistorní rada, biskupský notář a vikář.

[88] František TEPLÝ, *Ze života J. Š. Baara*, Praha 1937, s. 103.

[89] *„Promluvil p. Krojher o důležitosti družstva ‚Vlast‘ pro nás* [alumny] *a o výhodách, jež poskytuje svým zakládajícím členům, vybízeje všechny, zvláště členy I. a II. r., aby ke družstvu hojně přistoupili.“* SOkA ČB, Jirsík, kniha zápisů ze schůzí 1879–1911, s. 23.

[90] Referát vznikl u příležitosti 300. výročí narození J. A. Komenského. *„V předvečer dne jubilejního, dne 27. března, přednesl p. Kroiher (III. r.) pojednání Také něco o Komenském. Úlohu svoji pochopil p. Krojher náležitě. Zobrazil život a činnost Komenského jako vychovatele, jako Čecha a vlastence a jako biskupa českých bratří. Zvláště pěkně osvětlen žalostiplný poměr biskupa českobratrského k církvi katolické, tak že přednáškou učinili si všickni shromáždění celkový pojem o smýšlení, s jakým mají jako katoličtí kněží na Komenského pohlížeti.“* Museum, roč. 26, 1891/1892, s. 171.

[91] *„Přednesl p. Krojher (IV. r.) zdařilou časovou rozpravu o K*[ryštofu] *Kolumbovi, v níž jasně dokázal pravé katolictví slavného Janovana a poukázal na prospěch vzešlý z jeho objevu církvi katolické.“* Museum, roč. 27, 1892/1893, s. 45.

[92] Fr. KROIHER, *Snahy církve svaté katolické o osobní svobodu*, Museum, roč. 25, 1890/1891, s. 138–147. Museum, roč. 26, 1891/1892, s. 23–28 a 60–67.

[93] J. KROIHERR, *Bylo-li porušení majestátu příčinou českého povstání?*, Sborník historického kroužku, 1893, sešit 2, s. 49–59. František J. KROIHER, *Nevlastenectví českých stavů nekatolických v době předbělohorské*, Sborník historického kroužku, 1894, sešit 3, s. 55–73. Kroiherovo jméno u děl v pozn. 92 a 93 citováno záměrně ve tvaru tak, jak je v periodikách otištěno. Zřejmě právě v této době si k rodnému Františkovi přidal ještě druhé jméno Jan. Podoba jeho příjmení má v raném období značně neustálenou

samostatný odbor založen v roce 1891 a v jeho čele stál pražský jezuita Josef Svoboda,[95] *„jenž při každé příležitosti vybízel bohoslovce ku studiu historie zvláště doby předbělohorské a protestantismu.“* S Kroiherem, *„který horlivě se zabýval studiem historie české,“*[96] si často korespondoval a některé ze zajímavějších vzájemných dopisů poté jihočeský seminarista často předčítal na spolkových schůzích.

Svobodova náklonnost k mladým lidem byla vyhlášená, k budějovickým obzvlášť vzhledem k jeho původu v nedaleké obci Zbudově. Studenti seminářů ho na rozdíl od *Družstva Vlast* jako celku respektovali a milovali, protože *„poznali v něm skromného učence a přítele bohoslovců, jenž jim radil, aby nezapomínali na katolický směr v historii.“*[97] Zpráva o dopadu Svobodovy agitace v budějovickém semináři se objevila i v jednom vydání časopisu *Museum*: *„Ve 2 schůzích přečteny byly 2 ctěné dopisy od vdp. Josefa Svobody T. J., slovutného dějepisce českého, jež zaslal příležitostně dvěma bohoslovcům. Oba listy povzbuzující dotčené druhy k pilnému studiu v prázdných chvílích na poli domácího dějepisu, zvláště doby války 30leté, a podávají laskavé a přátelské rady a pokyny, jak bychom si vésti měli, a knihy a prameny, kterých bychom užívati mohli. Ovšem nejzdárněji pracuje v oboru tomto u nás a nejoprávněnější naděje slibuje p. Kroiher. Kéž by jen našel více následovníků a otcovské slovo vdp. spisovatele hojně ohlasu, aby historický kroužek Vlasti měl v našich řadách opravdové pracovníky. A začíti se musí již v semináři, jinak těžko kdo pracovati bude v duchovní správě, kdo se neosmělil a nezačal v semináři.“*[98]

Vedle historie promlouval mladý Kroiher také k aktuálním otázkám v církvi a projevoval vlastní tvůrčí iniciativu. V roce 1892 navrhl, aby od všech českomoravských

---

podobu a existují varianty Kroiherr, Krojhar nebo Krojher. Poslední alternativa se často vyskytuje i za první republiky v dokumentech oficiálnějšího charakteru. Sám Kroiher se vždy podepisoval výhradně jako „Frant. Jan Kroiher,“ čili s „i“ v příjmení a zkráceným prvním křestním jménem.

[94] Katolický spolek pojmenovaný *Družstvo Vlast* (někdy psáno Vlasť) založil v roce 1884 Tomáš Škrdle. Mělo propracovanou organizační strukturu a součástí byly vedle Historického kroužku i Literární sekce, Sociální odbor nebo Jednota katolického učitelstva. Jednota *Jirsík* k družstvu přistoupila v roce 1889. O *Družstvu Vlast* více např. Pavel MAREK, *Český katolicismus 1890–1914*, Olomouc 2003, s. 229–232. Jiří POKORNÝ, *P. Tomáš Škrdle a družstvo Vlasť*, in: Marta Ottlová – Milan Pospíšil (eds.), Sacrum et profanum, Praha 1998, s. 145–150. Srov. dále kapitolu o *Katolické moderně* v této práci (s. 79).

[95] Josef S v o b o d a (1826–1896) po vysvěcení na kněze (1849) začal působit jako kaplan v Albrechticích u Sušice, ale v roce 1852 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova (jezuité). Přednášel na gymnáziu v Bohosudově, dogmatiku a filozofii v Praze, stal se uznávaným metodikem dějepisného bádání a církevním historikem pro 16.–18. století. Zakladatel a místopředseda Historického kroužku při *Družstvu Vlast*.

[96] SOkA ČB, Jirsík, kniha zápisů ze schůzí 1879–1911, s. 21.

[97] F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 115. *„Baar ho* [Svobodu] *miloval, protože bohoslovcům při zpovědi ukládal: ‚Modlete se za vlast, aby ji Bůh ode všeho zlého chrániti ráčil‘.“*

[98] Museum, roč. 26, 1891/1892, s. 105.

bohoslovců byl papeži Lvu XIII.[99] u příležitosti jeho nastávajícího 50. výročí svěcení pořízen reprezentativní jubilejní dar, což ovšem ztroskotalo na zamítavém vyjádření u vedení pražského semináře. Budějovičtí tak alespoň pokorně přispěli 60 zlatými do oficiální společné sbírky.[100] Kroiher ovšem inicioval u stejné příležitosti i oslavy pouze v budějovickém semináři. Bylo to opět už na jaře 1892, kdy *„pronesl velečinný p. Kroiher (III. r.) pozoruhodný návrh, abychom již teď pomýšleli na přípravu oslavy 50letého biskupského jubilea sv. Otce Lva XIII., připadajícího na rok 1893. Návrh byl jednomyslně schválen a počalo se ihned rozprávěti o směru a způsobu, jak by bohoslovci světové to jubileum osvícené hlavy křesťanstva oslaviti měli.“*[101] Průběh oslav, které v semináři proběhly formou slavnostního shromáždění (akademie) 12. února 1893, doplnil Kroiher svým referátem s názvem *Lev XIII. a Slované*, zazněly básně a vznešené graduale.[102]

Právě s papežem Lvem XIII. je spojeno vydání encykliky Rerum Novarum (1891) o novém uspořádání církve a jejím postavení k dělnické a sociální otázce. I budějovičtí bohoslovci *„hojně počali se o disciplinu tuto nejen zajímati, ale ji i studovati. Důležitost sociální otázky dokázali i skutkem zakládajíce knihovny v místech národně i nábožensky ohrožených, to dokazují přednášky ve schůzích konané z oboru toho a v Museu uveřejněné. Pracovali v letech dřívějších v oboru tom zvláště pp.* [Václav] *Petřík,* [Karel] *Mráček, Krojher,* [Karel] *Kotrouš,* [František] *Roubík,* [Josef] *Smitka,* [František] *Husar aj.“*[103] Důsledkem toho se stalo založení samostatného sociálního kroužku při spolku *Jirsík* v roce 1894, kde se scházeli mládenci s vyhraněnými zájmy (podobně jako v pěveckém nebo včelařském kroužku).

V první polovině roku 1894 již F. J. Kroiher studia v semináři ukončil kněžským svěcením a odsloužením první mše (15. dubna 1894). Následně odešel na své první kaplanské místo do Blatné. Zatímco náklonnost k historii jej postupně v dalších letech opustila (věnoval se jí jen příležitostně), zájem o národnostní, národohospodářskou a sociální problematiku se prohloubil a Kroiher mu zůstal věrný celý svůj další život.

---

[99] L e v XIII. (1810–1903), vlastním jménem Vincenzo Gioacchino Raffaele Luigi Pecci, po vysvěcení na kněze (1837) působil u papežského dvora, byl nunciem v Belgii nebo biskupem v Perugii. Od roku 1853 kardinálem a od roku 1878 papežem. Reorganizoval církevní správu, zabýval se sociálními otázkami, zpřístupnil vatikánský archiv a přispěl k vylepšení obrazu papežského úřadu ve světě.

[100] V. CHALUPSKÝ, *Z kroniky,* s. 13.

[101] Museum, roč. 26, 1891/1892, s. 171.

[102] SOkA ČB, Jirsík, kniha zápisů ze schůzí 1879–1911, s. 23. Též V. CHALUPSKÝ, *Z kroniky,* s. 13.

[103] SOkA ČB, Jirsík, kniha zápisů ze schůzí 1879–1911, s. 24–25. Václav P e t ř í k (1853–1937), na kněze vysvěcen 1879. – Karel M r á č e k (1859–1899), na kněze vysvěcen 1883. – Karel K o t r o u š (1866–1919), na kněze vysvěcen 1890. – František R o u b í k (1868–1940), vysvěcen 1892. – Josef S m i t k a (nar. 1874), na kněze vysvěcen 1897. – František H u s a r (1861–1903), na kněze vysvěcen 1892.

II.
KNĚŽSKÁ DRÁHA

Motto: *„V životě je třeba také kázání, abychom se neplazili stále po zemi, ale dovedli se vzpřímit a podívat se nahoru, kde také podle hovoru Masaryka s Březinou je Někdo, jenž se stará o naše bolesti a radosti.“*[104]

II.1 Kaplanem v Blatné

Jáhenské svěcení přijal František Jan Kroiher v červenci 1893, na kněze byl vysvěcen Martinem Josefem Říhou v neděli 15. dubna 1894 v sedm hodin ráno v kapli v rezidenci budějovických biskupů. O den později odsloužil v deset hodin dopoledne v kapli sv. Josefa v ústavu Kongregace školských sester de Notre Dame (v sousedství budovy Besedy českobudějovické v ulici Na Sadech) svou první mši (primici).[105] Dekrety ze dne 26. května 1894 oznámila biskupská konzistoř Farnímu úřadu v Brlohu a Vikariátnímu úřadu v Blatné, že novosvěcenec (neomysta) František Kroiher byl ustanoven kaplanem v Blatné, kde se toto místo uvolnilo 20. dubna odchodem Františka Břicháčka[106] do Písku. Kroiher nastoupil 7. června 1894 do Blatné za děkanování Josefa Pekárka, výrazné postavy blatenských církevních dějin 19. století.[107]

Město Blatná s třemi tisícovkami obyvatel bylo v té době sídlem politického i soudního okresu, fungovala tady občanská záložna (od 1862) a okresní záložna hospodářská (od 1883), rozvíjela se síť škol (obecná, měšťanská, průmyslová, od roku 1903 ještě obchodní), spolková činnost a drobný průmysl (v provozu tu byly např. lihovar,

---

[104] F. J. KROIHER, *Více víry a naděje je třeba*, PK, roč. 16, 29. 3. 1934, č. 13, s. 3. Tomáš Garrigue M a s a r y k (1850–1937), filozof, sociolog, pedagog, poslanec říšské rady a v letech 1918–1935 první prezident Československé republiky. Státník světového významu, autor četných děl hlásajících zásady humanity, národního (slovanského) boje a sociální spravedlnosti. – Otokar B ř e z i n a (1868–1929), vlastním jménem Václav Jebavý, učitel, básník a spisovatel, představitel vrcholného symbolismu ovlivněný ve své literární tvorbě filozofií a křesťanstvím.

[105] *Vysvěcen na kněžství*, Budivoj, roč. 30, 15. 4. 1894, č. 30, příloha, s. 1.

[106] František B ř i c h á č e k (1866–1955) po vysvěcení na kněze (1891) působil jako kaplan v Sušici, v letech 1892–1894 v Blatné, později jako katecheta a kooperátor v Písku, od roku 1908 byl farářem v Putimi.

[107] SOA v Třeboni, Biskupský archiv České Budějovice (dále jen BA ČB), kart. 270, sign. VIII/3/a/B/13 (Blatná). Josef P e k á r e k (1820–1898) po vysvěcení na kněze (1846) působil jako kaplan v Přešticích a u Auerspergů na zámku v Lukavici na Chrudimsku. V letech 1868–1877 děkan v Přešticích, poté až do své smrti v Blatné. Homiletický spisovatel, papežský tajný komoří, arcikněz strakonického děkanátu, biskupský notář, člen okresní školní rady.

koželužna nebo dva pivovary, městský a panský). Plánovala se výstavba železnice (stavěna v letech 1897–1899) nebo přestavba zdejšího kostela Nanebevzetí Panny Marie v pseudogotickém stylu (nerealizováno). Patronát nad kostelem drželi Hildprandtové z Ottenhausenu, sídlící na zdejším zámku, přestavěném ze starobylého vodního hradu, kteří při řadě příležitostí spolupracovali s městským, okresním i farním úřadem a byli ve městě i okolí oblíbenou šlechtou.[108]

Blatenský děkan, který vystupoval i jako vikář pro dalších dvanáct farností,[109] měl na starosti pastoraci pro zhruba 6 500 katolíků z Blatné a 21 přifařených vesnic,[110] k děkanství také přináleželo bezmála 120 ha zemědělské půdy (včetně lesů a rybníků). Se správou mu vypomáhali dva kaplani, kteří obývali vlastní budovu kaplanky (čp. 213), dodnes dochované stavby v goticko-renesančním stylu z první čtvrtiny 16. století.[111] F. J. Kroiher se v Blatné potkal s kaplanem Jakubem Noskem,[112] s nímž se o dvacet let později střetl v souboji o místo faráře v Ledenicích (srov. s. 49).

O Kroiherově pastorační práci v Blatné ani o jeho případném zapojení do veřejného života (bylo-li vůbec nějaké) se nepodařilo dohledat příliš mnoho podrobných informací vzhledem k absenci dochovaného archivního materiálu.[113] Bezpečně lze tvrdit to, že dle zápisů v matrikách vykonal 9. června 1894 první svatební obřad,[114] 12. června 1894 první křest[115] a 16. června 1894 první pohřeb.[116] Ještě je možno uvést, že vedle výpomoci při chodu farnosti vyučoval náboženství v první a druhé třídě chlapecké a ve třetí třídě dívčí

[108] K dějinám města ve sledovaném období více např. Jiří SEKERA, *Město Blatná v letech 1848–1914*, in: Sborník k 750. výročí Blatné, Blatná 1985, s. 59–97. K Hildprandtům z Ottenhausenu více např. Vladimír ČERVENKA, *Šlechtické rody Blatenska 1*, Blatná 2011, s. 47–56.

[109] Blatenský vikariát tvořily farnosti Bělčice, Blatná, Bohutín, Březnice, Bubovice, Budislavice, Hvožďany, Kadov, Kasejovice, Lnáře, Starý Rožmitál, Tochovice a Záboří. V dřívějších dobách se vikariát (děkanát) nazýval bozeňský podle hradiště Bozně mezi Březnicí a Mirovicemi.

[110] Konkrétně farní obvod tvořily tyto obce: Bezdědovice, Blatenka, Blatná, Buzice, Buzičky (Zbuzy), Dobšice, Dvořetice, Hajany, Hněvkov, Chlum, Laciná, Mačkov, Pacelice, Paračov, Paštiky, Rošice, Řečice, Skaličany, Střížovice, Újezd, Václavov, Vahlovice.

[111] K dějinám farnosti více Vladimír ČERVENKA – Roman LAVIČKA, *Blatná. Děkanský kostel Nanebevzetí Panny Marie*, České Budějovice 2015.

[112] Jakub N o s e k (nar. 1865) po vysvěcení na kněze (1891) působil jako kaplan v Blatné, kde po smrti děkana Pekárka dělal také administrátora. V letech 1899–1903 byl kaplanem v Roseči, Bavorově a Myšenci, krátce administroval na Lomci u Vodňan. Od roku 1904 farář v Husinci, v letech 1918–1925 děkan v Chýnově.

[113] Nedochovaly se pamětní knihy děkanského úřadu z těchto let (SOkA Strakonice, Děkanský úřad Blatná) ani písemnosti blatenského odboru Národní jednoty pošumavské. Ve fondu Velkostatek Blatná zcela chybějí písemnosti o duchovních z devadesátých let (SOA v Třeboni, Velkostatek Blatná, kart. 254, sign. 1036, 1037 a 1038).

[114] SOA v Třeboni, SMJK, ŘF Blatná, kniha 20 (1894–1921), matrika oddaných, pag. 3 (v DA sn. 4).

[115] TAMTÉŽ, kniha 16 (1890–1901), matrika narozených, pag. 105 (v DA sn. 108).

[116] TAMTÉŽ, kniha 27 (1879–1905), matrika zemřelých, pag. 168 (v DA sn. 170).

obecné smíšené školy. Po jeho odchodu převzal výuku nově ustanovený kaplan Alois Mašek.[117]

Dále lze předpokládat, že Kroiher přinejmenším podporoval zdejší odbor *Národní jednoty pošumavské*, jak naznačují slova uveřejněná v tisku při příležitosti jeho sedmdesátin. *„Začal již jako mladičký kaplan v Blatné. Přednášel v Národní jednotě pošumavské a o potřebách zemědělské svépomoci a již tehdy obíral se myšlenkou lidového peněžnictví.“*[118] Ke zvýšení jeho zájmu o hospodářství přispěl děkan Pekárek, který v Kroiherovi také prohloubil vlastenecké cítění, jak lze doložit Kroiherovými vlastními slovy: *„Potom jsem jako novosvěcenec přišel do Blatné, kde starý náš arcikněz, kdysi kaplan přeštické gardy, nadšeně vzpomínal Palackého, Riegra, Havlíčka a nejčastěji dr. Braunera,*[119] *kdysi poslance za Přeštice. Kvůli němu jsem sháněl zprávy o dr. Františku Braunerovi, jenž si získal nesmrtelné zásluhy o selský stav a byl by získal ještě větší, kdyby byl měl moc prováděti to, co hlásal. A přece památka Braunerova upadla do nezaslouženého zapomenutí.“*[120]

Vzhledem k pozdější podpoře Sokola v dalším Kroiherově působišti, v Borovanech, nelze vyloučit jeho sympatizování s touto tělocvičnou jednotou ani v Blatné. Zvlášť když právě v polovině devadesátých let 19. století prošla blatenská jednota založená v roce 1885 bouřlivým vývojem. *„Počíná to rašiti v Sokole 1894–1895, nastává vlastně přerod jednoty* […] *Nastupuje cesta trnitá sice, leč jediná správná ku zpevnění organisace, za heslem pokroku, osvěty a upřímné demokracie, od pouhých hesel se odvrací a věnuje se tuhé práci* […] *Jednotlivci chikanováni, existence činovníků ohrožována; mnozí bratři podlehnuvše nátlaku (úředníci, učitelé) opustili řady sokolské, ano došlo to tak daleko ve městě, že musil se občan rozmýšliti, smí-li s druhým mluviti neb do společnosti někam jíti.“*[121]

Podobně neklidné bylo také politické ovzduší ve městě, což je doložitelné následující příhodou, ve které se výrazným způsobem mihne i blatenský kaplan Kroiher.

---

[117] SOkA Strakonice, II. střední a národní škola Blatná, školní kronika 1874–1940 (nezprac. fond), s. 64 a 66. Alois M a š e k (1872–1947) po vysvěcení na kněze (1895) působil jako kaplan v Blatné, Soběslavi a Mláce, od roku 1923 jako farář v Hamru, kde také zemřel.

[118] *Jubileum jednoho z nejvýznačnějších Jihočechů*, PK, roč. 23, 26. 11. 1941, č. 48, s. 2.

[119] František P a l a c k ý (1798–1876), historik, politik, historiograf, organizátor veřejného a vědeckého života, zakladatel moderního českého dějepisectví, autor mnoha prací o českých dějinách. – František Ladislav R i e g e r (1818–1903), politik, spoluzakladatel staročeské strany, dlouholetý člen zemského sněmu a říšské rady. – Karel H a v l í č e k B o r o v s k ý (1821–1856), básník, novinář, redaktor, v letech 1848–1849 člen Svatováclavského výboru a říšského sněmu. – František August B r a u n e r (1810–1880), český politik, právník, člen zemského sněmu a říšské rady (vedle Palackého a Riegra nejvlivnější politik té doby), zabýval se problematikou zrušení roboty a venkovským hospodařením.

[120] F. J. KROIHER, *Alfons Šťastný, sedlák-publicista, zakladatelem českého agrarismu*, PK, roč. 13, 16. 4. 1931, č. 16, s. 1–2. Též in: *Články a úvahy Frant. Jana Kroihera*, Praha 1931 (dále jen *Články a úvahy 1*), s. 57–58.

[121] *Dějiny Sokola blatenského za prvých 25 let 1885–1910*, Blatná 1910, s. 12–13.

V sále hotelu U Bílého lva na hlavním náměstí se v neděli 13. října 1895 uskutečnila velká manifestační schůze stoupenců národní strany svobodomyslné (mladočechů). Zúčastnilo se jí na 600 občanů Blatné, Březnice, Mirovic a okolních obcí. Hlavními řečníky byli poslanci Jan Vašatý a Václav Březnovský,[122] kteří hovořili o politické situaci v zemi a volebním systému. Na schůzi nechyběl ani *„harcovník klerikální, blatenský kaplan Kroiher, jenž však vystoupením svým ve schůzi nezískal si právě mnoho sympatií, nebo zvláštní úcty.“*[123] Poté, co poslanci domluvili, přihlásil se za obecného vzrušení o slovo, a i když několikrát přitakával svým předřečníkům, tak většinou vznesl ostré námitky proti jejich závěrům. Častokrát byl jeho projev narušen nesouhlasnými výkřiky posluchačů a Kroiher musel podrážděně přislíbit, že se bude ve vyjadřování mírnit. V závěru jeho výstupu mu již stejně nebylo *„pro povstalý hluk a šum ani dost málo rozuměti.“*[124] Zaútočil slovně také na starého poslance Františka Steinera[125] a na závěr s ním svedl okresní tajemník Antonín Kalina[126] břitkou polemiku. *„Je to kněz mladistvý, odvážný, zdá se ze školy křesťansko-sociální,“* napsaly o Kroiherovu výstupu noviny a pokračovaly v jeho charakteristice: *„viděti, že zápasí v něm dosud dvojí duch, u nás obvyklý klerikalismus, prosáklý cizotou a oddaností k feudalismu, a touha po sblížení se s lidem, jehož rádcem a pastýřem býti má kněz, jinak octne se v rozporu se svými farníky.“*[127] Nakonec došlo k přijetí souhlasné rezoluce s dosavadní činností poslanců. Pro Kroihera to bylo jedno z prvních větších veřejných vystoupení, ne-li vůbec první, kde se věnoval politice a kde musel svést velmi ostrou výměnu názorů. Za dohru schůze je považován incident z příští neděle 20. října, kdy neznámý pachatel vytloukl okna v domě okresního hejtmana Jana Maydla.[128]

---

[122] Jan V a š a t ý (1836–1898) absolvoval právnickou fakultu pražské univerzity a pracoval jako advokát v Praze. V letech 1878–1889 byl členem českého sněmu a v letech 1879–1898 členem říšské rady. – Václav B ř e z n o v s k ý (1843–1918) byl pražským rukavičkářem a známým antisemitou, v letech 1895–1907 členem zemského sněmu a v letech 1893–1907 členem říšské rady. Oba dva patřili k radikálním předákům mladočeské strany, která však od poloviny devadesátých let vyznávala umírněnější a realistický proud.

[123] *Bouřlivá schůze lidu v Blatné*, Národní listy, roč. 35, 19. 10. 1895, č. 289, s. 1–3, citovaná pasáž na s. 2.

[124] TAMTÉŽ.

[125] František S t e i n e r (1819–1898), rolník a starosta v Závišíně u Blatné, člen okresní školní rady a okresního výboru, v letech 1889–1898 člen zemského sněmu za mladočeskou stranu.

[126] Antonín K a l i n a (1870–1922) po absolvování právnické fakulty pražské univerzity působil od roku 1894 v Blatné, kde dělal okresního tajemníka, starostu Sokola a věnoval se menšinové práci v kraji. V letech 1901–1907 byl členem zemského sněmu, poté až do roku 1918 členem říšské rady. V roce 1918 zasedl do Revolučního národního shromáždění, v květnu 1919 byl jmenován československým vyslancem v Jugoslávii. Patřil ke stoupencům pokrokové strany a v závěru života k členům národní demokracie.

[127] *Schůze v Blatné*, Písecké listy, roč. 1, 16. 10. 1895, č. 29, s. 1 (na dalších stranách podrobný komentář o schůzi). Srov. též článek *Z Blatné*, Otavan, roč. 18, 14. 2. 1896, č. 7, s. 5. S řečí a námitkami F. J. Kroihera se ztotožnil přítomný baron Hildprandt, který se však ze schůze vytratil před jejím skončením a těsně poté, co byl vyzván k reakci na některé výroky.

[128] *Vytloukli okna okresnímu hejtmanovi*, Otavan, roč. 17, 1. 11. 1895, č. 44, s. 3. Jan M a y d l (nar. 1855) byl do Blatné přeložen z Mnichova Hradiště v roce 1894, ale po dvou letech odešel do Kralovic na Plzeňsku, v letech 1904–1908 byl okresním hejtmanem v Přešticích, poté pracoval v Praze na českém místodržitelství

Do Blatné si ze semináře přenesl F. J. Kroiher lásku k historii, kterou měl v úmyslu pěstovat i nadále. V tomto ohledu představovala Blatná ideální destinaci. Jednalo se sice o rozvíjející se, ale přesto venkovsky malebné historické město se zámkem, přestavěném v duchu romantismu do novogotické podoby (1850–1856), spojeným např. s významným českým šlechtickým rodem pozdního středověku, pány z Rožmitálu, kteří si Blatnou zvolili za své sídlo a byli pohřbíváni ve zdejším děkanském kostele,[129] nebo z pozdější doby s Janem Evangelistou Purkyněm,[130] který zde v letech 1810–1813 působil jako vychovatel u rodiny Hildprandtů. Za Kroiherova kaplanování se na zámku narodili dva princové, Karel (1894–1975) a Jindřich (1895–1968).

Po dvou letech strávených v Blatné, kde také 21. června 1895 zažil ničivou povodeň, byl Kroiher přeložen jako kaplan do Borovan a tím skončil veškerý jeho zájem o další dějepisná bádání. Ještě na jaře 1896 publikoval rozsáhlé historické pojednání pod názvem *Jak rozuměli čeští protestanté snášenlivosti*.[131] Po letech vzpomínal v jednom z dopisů svému příteli Františku Teplému:[132] *„Opravdu mne v semináři a v prvních letech kaplanování historie těšila, a to specielně doba třicetileté války* […] *Kdybych byl zůstal v Blatné, nebo přišel jinam do většího města, byl bych jí zůstal věren. Ale po dvou letech jsem se dostal do Borovan, kde nebylo knihovny a nebylo peněz na koupi knih.“*[133] Na období let 1889–1896, kdy se skutečně intenzivněji zaobíral studiem historie, se podařilo dohledat ještě jednu vzpomínku: *„V tom* [období] *mne zvláště zajímala historie, čerpaná z vážných děl vědeckých. A tu jsem došel k poznání, že dosud nikdy nebyla doba, v níž bylo*

---

jako člen zemské školské rady. V roce 1896 byl obviněn za urážku na cti, které se měl dopustit v souvislosti s bouřlivou schůzí v říjnu 1895, když její účastníky nazval „chátrou.“ Obžaloby byl zproštěn. Srov. *C. k. okresní hejtman Jan Maydl před soudem*, Národní listy, roč. 36, 18. 2. 1896, č. 48, s. 4–6.

[129] Z významných členů rodů vynikali: Jaroslav Lev z R o ž m i t á l u (asi 1425–1486), šlechtic, první český nositel Řádu Zlatého rouna, vedoucí mírového poselství vypraveného Jiřím z Poděbrad s cílem vytvořit evropský spolek křesťanských států, Zdeněk Lev z R o ž m i t á l u (asi 1470–1535), šlechtic zastávající přední stavovské úřady u královského dvora (nejvyšší hofmistr, karlštejnský purkrabí, nejvyšší soudce, nejvyšší purkrabí), za jehož života pracoval v Blatné architekt Benedikt Rejt, nebo Johana z R o ž m i t á l u (asi 1430–1475), manželka českého krále Jiřího z Poděbrad.

[130] Jan Evangelista P u r k y n ě (1787–1869), vědec činný v mnoha oborech (anatomie, biologie, cytologie, fyziologie), filozof, profesor na univerzitách ve Varšavě a Praze, organizátor vědeckého života v období národního obrození.

[131] F. J. KROIHER, *Jak snášeli čeští protestanté snášenlivosti*, Obrana. Časopis věnovaný zájmům katolicko-politickým, roč. 12, 1896, č. 5, s. 133–136; č. 10, s. 148–151; č. 11, s. 163–167; č. 12, s. 179–184; č. 13, s. 195–199; č. 14, s. 214–217; č. 15, s. 232–234; č. 16, s. 247–249; č. 17, s. 261–264.

[132] František T e p l ý (1867–1945) po vysvěcení na kněze (1891) působil jako kaplan na řadě venkovských far (Rejštejn, Sudoměřice u Bechyně, Křeč u Černovic), v letech 1903–1909 farář v Hošticích u Tábora, v letech 1909–1923 archivář u Černínů v Jindřichově Hradci, poté až do smrti žil na penzi v Malenicích u Volyně. Autor řady historických prací (např. monografie měst Jindřichova Hradce, Miličína a Volyně). Blízký přítel J. Š. Baara a F. J. Kroihera. Pavel HOLÁT, *František Teplý – archivář a kněz*, České Budějovice 2003. Zdeněk POLANSKÝ (ed.), *František Teplý. Pouť mého života*, Praha 2015.

[133] Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v. v. i. (dále jen MÚA AV ČR), František Teplý, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 17. 4. 1939.

lidstvo přesvědčeno o své dokonalosti.“[134] Každopádně historie a její poznávání se stala jednou z Kroiherových celoživotních lásek a často se k některým událostem dob minulých vyjadřoval ve svých příspěvcích: *„Stará, prastará je věta, že historie je učitelkou života, k níž novější pochybovačnost přidává, že se od ní, historie, nikdo ničemu nenaučil. Ve skutečnosti to není tak zlé, lidé se lecčemus z dějepisu učí, jenom že to není vždy dobré, co si z něho berou. To je často proto, že sama historie není vždy dobrá a poctivá.“*[135] Ještě za první republiky, kdy zasedal v senátu Národního shromáždění, uvedl do dotazníku jako svou veřejnou činnost mimo jiných také *„historický spisovatel.“*[136]

II.2 Kaplanem v Borovanech

O přeložení kaplana Františka Jana Kroihera z Blatné do Borovan informovala biskupská konzistoř blatenský a novohradský vikariátní úřad dne 18. února 1896.[137] Do Borovan se přestěhoval 26. února 1896 a nahradil Maxmiliána Jelínka, který získal své první beneficium a nastoupil jako farář do šumavského Strážného (dříve Kunžvardy).[138]

Oproti Blatné byly Borovany, ležící mezi Českými Budějovicemi, Trhovými Sviny a Třeboní, nevelkou obcí ryze řemeslnicko-zemědělského charakteru s 929 obyvateli české národnosti (městem až od roku 1973). Fungovala zde pouze obecná škola a několik spolků. Na první pohled se může zdát, že si Kroiher přesunem na venkov příliš nepolepšil, jak ostatně svědčí i výše citovaný stesk po absenci knihovny. Avšak právě zaostalost městečka mu umožnila rozvinout plány k všeobecnému povznesení životní úrovně občanstva. Navíc konec 19. století byl v Borovanech ve znamení jednak diskuzí nad možným zahájením průmyslové těžby křemeliny a keramických jílů, ale také snah o připomenutí slavné husitské tradice a zejména Žižkova rodiště v nedalekém Trocnově.

Své kaplanování Kroiher zahájil pod stařičkým farářem Janem Schinkem, který 1. října 1899 odešel do penze a o rok později zemřel.[139] Kroiher se pět a půl roku od svého kněžského svěcení stal na necelé čtyři měsíce administrátorem uprázdněné fary. Nový farář

[134] F. J. KROIHER, *Bejvávalo, bejvávalo…*, PK, roč. 21, 20. 9. 1939, č. 37, s. 3.
[135] TÝŽ, *Jak se falšují dějiny?*, PK, roč. 16, 3. 5. 1934, č. 18, s. 1.
[136] Archiv Poslanecké sněmovny (dále jen APS), Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv. j. 1371 (osobní spis F. J. Kroihera).
[137] SOA v Třeboni, BA ČB, kart. 282, sign. VIII/3/a/B/25.
[138] Maxmilián J e l í n e k (nar. 1864) působil jako kaplan Rychnově nad Malší, Bavorově a Borovanech, v letech 1896–1904 byl farářem ve Strážném, poté v letech 1905–1939 děkanem v Bavorově.
[139] Jan S c h i n k o, psáno též Šinko (1836–1900), po vysvěcení na kněze (1863) působil jako kooperátor v Jílovicích, v letech 1865–1879 jako kaplan v Suchdole nad Lužnicí a poté jako farář v Borovanech.

Antonín Lakmajer[140] přijel 25. ledna 1900. *„Za deštivého, ošklivého počasí,“* zapsal následně do borovanské farní kroniky, *„přijel jsem doprovázen z nádraží p. důstojným mým předchůdcem p. farářem Šinkou do Borovan. Na začátku městečka očekávalo něco lidí, mládež školní s pp. učiteli, místní obecní zastupitelství s velebným pánem Frant. J. Kroiherem.“*[141]

V této době se Kroiher zrovna potýkal se založením *Prvního pošumavského obilního skladiště rolnického v Borovanech*, které bylo prvním svého druhu na českém jihu, ale nemělo dlouhého trvání.[142] *„Přesvědčil jsem se,“* přiznal později Kroiher, jenž byl na ustavující valné hromadě 18. února 1900 zvolen předsedou skladiště, *„že by všechno spočívalo na mně a tolik rozumu jsem měl, abych věděl, že na to nestačím. Nestydím se přiznati se k tomu, neboť zkušenost ukázala, že mnoho lidí nestačilo na vedení družstva.“*[143] Po valné hromadě 23. února 1902, na níž došlo ke zrušení skladiště, se po Borovanech objevily negativní reakce na Kroihera a jeho nejbližší spolupracovníky. *„Byly rozesílány agitační posměšné dopisy, mluveno proti nám v hostincích“* a také byl otištěn urážlivý článek v novinách.[144] Po této neradostné zkušenosti, kterou od počátku se skladištěm měl, zaměřil borovanský kaplan svou pozornost a síly spíše na konstituování kampeličky, což pod bývalým farářem Schinkem, *„jenž nepřál raiffeisenkám,“*[145] nebylo myslitelné. Nyní byla situace příhodnější, protože Lakmajer si rovněž uvědomoval význam spolkové hospodářské činnosti vedoucí k sociálnímu zajištění venkovského obyvatelstva (byl již předsedou kampeličky ve svém předchozím působišti, ve Zdíkovci). Oba mladí kněží již v září roku 1900 na schůzi místního odboru *Národní jednoty pošumavské* informovali o záměru založit v Borovanech kampeličku (raiffeisenku), což se setkalo s kladnou odezvou.[146] K ustanovení záložního spolku došlo až na samém sklonku roku.[147]

---

[140] Antonín L a k m a j e r (1859–1933) po vysvěcení na kněze (1882) působil jako kaplan ve Zdíkovci (tehdy Malém Zdíkově) a Bavorově, odtud byl povolán roku 1892 za faráře do Zdíkovce, v letech 1900–1907 dělal faráře v Borovanech, poté v Ročově na Lounsku a v závěru života působil jako děkan v Třeboni.

[141] SOkA ČB, FÚ Borovany, farní kronika (kopie), mikrofilm č. 54, s. 157–158.

[142] Srov. Jihočeské listy (dále jen JčL), roč. 6, 10. 2. 1900, č. 17, s. 4; 21. 2. 1900, č. 22, s. 4. K. VONDRÁČEK, *50 let*, s. 250.

[143] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 17. 4. 1939. Kroiher úsměvně uvádí o skladišti, že mělo delší název než dobu existence.

[144] F. J. KROIHER, *Dopis – Z Borovan*, Budivoj, roč. 28, 21. 3. 1902, č. 23, s. 2. Srov. též JčL, roč. 8, 22. 3. 1902, č. 34, s. 5.

[145] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 17. 4. 1939.

[146] JčL, roč. 6, 8. 9. 1900, č. 105, s. 5.

[147] U vzniku kampeliček a raiffeisenek většinou stáli kněží, kteří v nich zastávali i významné funkce. Právě aktivita duchovních v těchto spolcích byla později jednou z oblastí, kde proti sobě brojily lidová a agrární strana. Např. Karel Dostál-Lutinov, přední organizátor Katolické moderny, stál v pozadí vzniku záložního spolku v Prostějově. Pavel MAREK – Ladislav SOLDÁN, *Karel Dostál-Lutinov bez mýtů, předsudků a iluzí*, Třebíč 1998, s. 218.

Přesný název spolku v době konání jeho první valné hromady 8. prosince 1900 zněl *Spořitelní a záložní spolek pro Borovany a okolí* (do rejstříku společenstev byl nový spolek budějovickým krajským soudem zapsán 28. prosince 1900 jako *Spořitelní a záložní spolek pro farní osadu Borovanskou*). Okolím byly míněny čtyři sousední osady Dvorec, Hluboká u Borovan, Ostrolovský Újezd a Vrcov, které zároveň tvořily farní osadu. Valná hromada za účasti 24 členů zvolila první funkcionáře, přičemž zakladatelé obsadili dvě nejdůležitější funkce. Farář Lakmajer se stal předsedou a kaplan Kroiher, který mimochodem první valnou hromadu řídil, pokladníkem. Oba byli zvoleni jednohlasně.[148]

F. J. Kroiher působil v kampeličce po celou dobu svého pobytu v Borovanech. Nejprve v letech 1900–1909 jako pokladník, jehož úkolem bylo vedení účetních knih, ukládání hotovosti a cenných papírů, tvorba účetních závěrek a jejich předkládání představenstvu ke schválení. V roce 1909 na funkci rezignoval, ale ihned byl zvolen za člena dozorčí rady[149] a 29. června 1910 jejím předsedou po Františku Klasovi.[150] Vezme-li se v úvahu, že drtivá většina členů a funkcionářů kampeličky doposud netušila, jak se finanční transakce provádějí, jak kampelička funguje a co všechno to obnáší, Kroiher vzhledem ke svému rozhledu a činnosti (podpořené záhy angažováním v *Ústřední jednotě českých hospodářských společenstev v Království českém*) vyčníval nad ostatními a představoval v tomto ohledu nejpokrokovější a nejvýraznější osobu. Od počátku spolku vysvětloval, přednášel a agitoval. Na valné hromadě kampeličky konané 17. listopadu 1901 na radnici za účasti 31 lidí promluvil *„o výhodě společného nákupu,“* dále upozornil, *„že členové mají právo na výhody a proto, aby nikdo neposílal ku správní radě aneb k pokladníkovi lidí, kteří členy spolku nejsou.“*[151] Pravidelně předčítal a ozřejmoval roční účetní závěrky. Jeho proslovy se však týkaly i organizačních záležitostí. V roce 1910 např. navrhl ocenit obvodního lékaře Františka Klase za jeho desetiletou činnost v kampeličce (dlouholetý předseda dozorčí rady) a *„projevil přání, že bylo by žádoucno vhodným způsobem a důstojným oslaviti desetiletou činnost spolku; zároveň navrhl k oslavě měsíc únor 1911, což přijato.“*[152] Občas rovněž prováděl protokolární zápisy z valných hromad, schůzí představenstva a zasedání dozorčí rady. Při každé vhodné příležitosti se setkával s projevy díků a zasloužilých pochval ze strany funkcionářů kampeličky. Již 3. listopadu

[148] SOkA ČB, Národní jednota pošumavská Borovany, kart. 1 (nezprac. fond).
[149] TAMTÉŽ, Záložna – kampelička Borovany, kniha 1, s. 24–25.
[150] TAMTÉŽ, kniha 8, s. 43. František K l a s (1868–1920) působil v Borovanech 25 let jako obvodní a železniční lékař, byl také aktivním členem Sokola nebo kampeličky. Jeho pohřbu 12. 5. 1920 se zúčastnil už jako ledenický děkan i Kroiher.
[151] TAMTÉŽ, kniha 1, s. 3.
[152] TAMTÉŽ, s. 29.

1901 mu např. bylo na schůzi představenstva vysloveno poděkování *„za nezištné intervenování při rozdělování zakoupeného spolkem uhlí“* a 1. listopadu 1903 se dočkal uznání za svou bohatou přednáškovou činnost.[153]

Když byl počátkem roku 1907 Lakmajer jmenován farářem v Horním Ročově na Lounsku, byl dočasným správcem farnosti určen F. J. Kroiher, jenž po odjezdu Lakmajera 10. března 1907 zapsal do farní kroniky: *„Byl to muž osadníky bez rozdílu milovaný a vážený, o výzdobu chrámu velmi pečlivý, tichý a skromný. Mně nebyl chefem, ale přítelem.“*[154] Dále si posteskl, že *„administratura připadla do času velmi pohnutého pro duchovenstvo.“*[155] Narážel tím na situaci okolo náboženského života v Čechách, kde došlo k tvrdým zákrokům proti jakýmkoli snahám o církevní reformy, které do českého prostředí vnesli příslušníci hnutí tzv. Katolické moderny a *Zemské jednoty katolického duchovenstva v Království českém*. Ve snahách o celkovou obrodu římskokatolické církve, její přizpůsobení se moderní době a zvýšení sociálního postavení nižšího kléru se výrazně angažoval i borovanský kaplan Kroiher, který náležel jak k sympatizantům moderny, tak zejména k ústředním postavám duchovenské jednoty, u jejíhož zrodu roku 1902 i zániku o pět let později stál (o tom více příslušná kapitola této práce, s. 88–102).

O uprázdněné farní beneficium v Borovanech se ucházelo šest kandidátů – Matěj Bohatý (nar. 1861, farář v Dobrši na Strakonicku), Jan Koffer (1863, kaplan v Soběslavi), František Jan Kroiher (1871, kaplan v Borovanech), Josef Leška (1867, kaplan v Lišově), František Matiášek (1869, kaplan v Třeboni) a Václav Šílený (1861, farář v Chrobolech u Prachatic). Kroiher ve své žádosti z 8. dubna 1907 adresované biskupské konzistoři mj. uvedl, že *„vedle činnosti v duchovní správě pracoval v hluboké úctě podepsaný literárně i živým slovem na prospěch svých osadníků i širších kruhů v ohledu vzdělávacím a hlavně národohospodářském.“*[156] Dále poprosil o přímluvu u knížete Adolfa Josefa Schwarzenberga,[157] který vykonával nad kostelem patronát.

---

[153] TAMTÉŽ, kniha 3, s. 16 a 49. Srov. TAMTÉŽ, kniha 1, s. 100–101, kde je zápis z jubilejní valné hromady konané 3. 5. 1925 u příležitosti 25. výročí vzniku kampeličky. F. J. Kroiher byl na schůzi pozván a zúčastnil se jí jako zakladatel kampeličky a také již jako čelný funkcionář *Ústřední jednoty hospodářských družstev* (původní *Ústřední jednoty českých hospodářských společenstev v Království českém*). Ve své řeči zavzpomínal na počátky spolku, zmínil jeho mravní a svépomocný význam pro venkov, výhody plynoucí z napojení na *Ústřední jednotu* a zároveň předal starostovi Františku Havlíčkovi a předsedovi dozorčí rady Josefu Klečkovi diplomy s uznáním za veškerou práci pro kampeličku, které jim věnovala *Ústřední jednota*. Starosta Havlíček následně Kroiherovi poděkoval za slavnostní proslov. V roce 1930 se z jubilejní valné hromady písemně omluvil, o pět let později se výročí zřejmě vůbec nepřipomínalo.

[154] TAMTÉŽ, FÚ Borovany, farní kronika (kopie), mikrofilm č. 54, s. 163.

[155] TAMTÉŽ.

[156] SOA v Třeboni, BA ČB, kart. 1157, sign. III-B-24 (Borovany).

[157] Adolf Josef ze S c h w a r z e n b e r g u (1832–1914), český šlechtic a politik, od roku 1888 správce všech panství schwarzenberské primogenitury, člen zemského sněmu, říšské rady a panské sněmovny.

Je přirozené, že o místo faráře hodně stál. Přála si ho i část místních obyvatel, kteří jej poznali jako lidumila. V obecní kronice je zaznamenáno: *„na přání osadníků působil obecní výbor k tomu, aby byl* [Kroiher] *ustanoven farářem na uprázdněné místo, což však nemělo výsledku.“*[158] Proti Kroiherovi totiž stálo několik faktorů. Nebyl to rozhodně jeho věk (byl nejmladším z uchazečů) či nezkušenost, ale spíše jeho již naznačená angažovanost mimo farnost. Konzervativnímu Schwarzenbergovi i představitelům vyšší církevní hierarchie obecně vadila existence Katolické moderny i *Zemské jednoty katolického duchovenstva* (jejíž zánik se právě řešil a kde dělal Kroiher předsedu), rozhodně Kroiherovi nenapomáhala ani jeho politická činnost a příslušnost k agrární straně, která zrovna prodělávala bouřlivý rozvoj a starala se o výstavbu svého stranického aparátu i přidružených organizací.[159] I proto je v tiskopisu se seznamem kandidátů v kolonce *„mravní zachovalost“* u Kroihera uvedeno *„v pořádku,“* kdežto u ostatních *„doporučeno.“*[160] Za nového borovanského faráře byl nakonec vybrán Václav Šílený,[161] který se přistěhoval 7. srpna 1907, a Kroiher tak pokračoval ve farnosti jako kaplan.

Nyní se ještě více zapojil do veřejného života městečka. Vedle práce v kampeličce, která sídlila přímo na faře, ale po příchodu Šíleného se musela přesunout do obecních prostor,[162] se angažoval v dalších spolcích. Sympatizoval se sborem dobrovolných hasičů a v přednášce nazvané *„Hasičství školou života“* proslovené v Doudlebech hovořil nejen o významu hasičů v případě nebezpečí, ale také o jejich důležitosti ve veřejném životě.[163] Překvapivé je možná jeho členství v Sokole.[164] Místní jednota vznikla v dubnu 1908 a Kroiher v ní byl zvolen vzdělavatelem, zasedal v jejím správním výboru, působil také jako archivář a předseda zábavního výboru.[165] Pro Sokol pořádal různé přednášky, např. v průběhu roku 1908 celkem čtyři (*O důležitosti ženských odborů*, *Význam bitvy*

[158] SOkA ČB, Archiv městečka (dále jen AM) Borovany, obecní kronika 1836–1945 (nezprac. přírůstek), s. 85 (v DA sn. 43).
[159] Činnosti Kroihera ve všech zmíněných organizacích se podrobně věnují samostatné kapitoly této práce.
[160] SOA v Třeboni, BA ČB, kart. 1157, sign. III-B-24.
[161] Václav Š í l e n ý (1861–1944) po vysvěcení na kněze (1884) působil jako kaplan ve Vodňanech, Strunkovicích nad Blanicí a Netolicích, v letech 1898–1907 farář v Chrobolech, poté až do své smrti farář v Borovanech. Msgre, papežský tajný komoří, vikář.
[162] SOkA ČB, FÚ Borovany, farní kronika (kopie), mikrofilm č. 54, s. 174.
[163] Budivoj, roč. 38, 4. 7. 1902, č. 53, s. 3.
[164] Členem Sokola byl např. i významný představitel českého katolicismu na přelomu 19. a 20. století Emil Dlouhý-Pokorný, který se zajímal a aktivně provozoval řadu sportovních odvětví (sportovní střelbu, šerm nebo cyklistiku). P. MAREK, *Emil Dlouhý-Pokorný. Život a působení katolického modernisty, politika a žurnalisty*, Brno 2007, s. 37. Kniha vychází ze starší práce Pavel MAREK – Vladimír ČERVENÝ – Jiří LACH, *Od Katolické moderny k českému církevnímu rozkolu. Nástin života a díla Emila Dlouhého-Pokorného (1867–1936), kněze, politika a žurnalisty*, Rosice u Brna 2000.
[165] JčL, roč. 30, 24. 12. 1924, č. 101, s. 2; roč. 37, 28. 11. 1931, č. 93, s. 2.

u Lipan, *Jan Žižka z Trocnova*, *O povinnostech sokolských*),[166] potom 17. ledna 1909 *O postavení národa českého v Čechách*, kterou zakončil přáním, *„aby národ český nebyl národem holubičím, ale sokolím,“* nebo 1. června 1910 *Tělocvičné závody v Lucembursku a zájezd do Švýcarska.* Rovněž inicioval fotografování či lépe řečeno sám fotografoval různé sletové výstupy a cvičení.[167] U třech fotografií z vystoupení sokolských jednot z okolních obcí v Borovanech 17. května 1908, dochovaných v borovanské sokolské kronice, je uvedeno *„fotografoval br*[atr] *F. J. Kroiher.“* Dne 13. června 1909 se konaly přebornické závody jednoty, z nichž měly být pořízeny fotografie, ale *„z fotografování sešlo, ježto br*[atr] *Kroiher pro chladné počasí odešel před ukončením závodů.“*[168] A konečně jeho výše uvedená přednáška o Lucembursku a Švýcarsku byla doplněna promítáním 154 „světelných obrazů“ (snad jeho vlastních). Přislíbil rovněž zhotovit fotografie ke sbírce místních pověstí, kterou sepsal a přečetl 1. prosince 1908 v poradě učitelského sboru obecné školy učitel Jan Žáček.[169] Schůze se Kroiher účastnil jako učitel náboženství ve 4. a 5. třídě.[170]

Borovanský kaplan v Sokole viděl jednu z možností pěstování národní hrdosti doma i za hranicemi Čech. Že se Kroiher o sport a tělovýchovu zajímal i v pozdější době, svědčí např. tento jeho text: *„Odjakživa se kladl velký důraz na propagandu v cizině. Již za starých časů jezdil náš Sokol, jezdila Slavia, Sparta a jiné sportovní kluby do ciziny a konaly tak kus záslužné práce národní. My na venkově jsme tenkrát neměli ponětí o kopané a přece jsme dychtivě četli zprávy o tom, jak to naši někde vyhráli, protože jsme cítili, že to nebyl jen úspěch klubu, ale národa celého, poněvadž se o něm celém mluvilo.“*[171]

---

[166] TAMTÉŽ, roč. 15, 6. 2. 1909, č. 16, s. 3.

[167] Kněží bývali nezřídka průkopníky fotografování na venkově. Dobrým fotografem byl např. Jindřich Šimon Baar. F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 173. Josef ŠACH (ed.), *J. Š. Baar v zrcadle vzpomínek. Mosaikovité obrázky ze života velkého Choda*, Hradec Králové 1927, s. 51.

[168] Informace ze spolkové kroniky Sokola Borovany poskytl autorovi František Kadlec (nar. 1930).

[169] SOkA ČB, NŠ Borovany, školní kronika (1899–1917), s. 78. Jan Ž á č e k (1883–1953) absolvoval učitelský ústav v Soběslavi, v letech 1903–1920 působil na obecné škole v Borovanech, poté v Českých Velenicích. Významný kulturní a vlastenecký pracovník, činovník Sokola. Jeho sbírka borovanských pověstí vyšla poprvé až v roce 1932 jako zvláštní otisk *Jihočeského zpravodaje*, podruhé jako součást agitační brožury ve volebním roce 1981. Jiří HOMOLKA – Stanislav MALÍK (eds.), *Borovany v pověstech a současnosti (Rozvoj Borovan v létech 1970–1980 a místní paměti a pověsti sebrané Janem Žáčkem)*, Borovany 1981.

[170] Ve dnech 31. 3. a 3. 4. 1909 představil žákům školy výjevy ze života Ježíše Krista *„za doprovodu světelných obrazů vržených skioptikonem na plátno.“* SOkA ČB, NŠ Borovany, školní kronika (1899–1917), s. 81. Skioptikon (laterna magica) je přístroj na promítání diapozitivů, lišící se od diaprojektoru svým napájením, které nedodává elektrický proud, ale světelný zdroj (např. svíčka nebo karbidová lampa).

[171] F. J. KROIHER, *Chytili lososa*, PK, roč. 19, 5. 8. 1937, č. 32, s. 1.

V sousedství Borovan se nachází Trocnov, rodiště slavného husitského vojevůdce Jana Žižky.[172] Na počátku 20. století se ozvaly četné hlasy požadující důstojné připomenutí této osobnosti. Majitel Trocnova kníže Adolf Josef Schwarzenberg se po řadě urgencí rozhodl konečně označit místo, kde se Žižka údajně narodil. Pomník v podobě několika navršených balvanů s prostým textem *Zde se narodil Jan Žižka z Trocnova* byl vztyčen bez obvyklých ceremonií na jaře roku 1908. Symbolické odhalení se uskutečnilo téhož roku 23. srpna *„za značné účasti obecenstva.“*[173] Slavnost měla silný lidový až manifestační charakter a vedle borovanských spolků a lidí z okolí se jí zúčastnili hosté z Českých Budějovic a Trhových Svinů. Řečníky byli kaplan František Jan Kroiher a František Miroslav Čapek,[174] budějovický poštovní úředník a amatérský historik, který se Trocnovem intenzivně zabýval. Kroiher přiblížil Žižkovo narození a mládí, *„poukázal na jeho činnost válečnickou, v níž ukázal se býti Žižka mistrem a apeloval na posluchače, by řídili se vzory našich slavných předků.“*[175] Kníže Schwarzenberg však nadále zaujímal negativní postoj k husitskému vojevůdci a ke změně jeho názorů nepřispěla ani účast katolického kněze na slavnosti. *„I když katolický kněz byl vybrán za řečníka o husitském vojevůdci především s ohledem na Schwarzenbergovu nedůtklivost v případech kritiky katolické církve, ten se cítil i tak popuzen.“*[176] Důsledkem Schwarzenbergovy reakce na celou událost bylo 4. září 1908 vydání nařízení o zákazu konání jakýchkoli shromáždění u Žižkova kamene. Vše se změnilo po roce 1918, kdy se Trocnov následkem všeobecného oživování husitské tradice stal doslova poutním místem.

Kroiherovy zásluhy o rozvoj Borovan ocenili obecní zastupitelé v roce 1910. Na svém zasedání 31. července se rozhodli jmenovat jej čestným občanem. Stal se prvním

---

[172] Jan Ž i ž k a z T r o c n o v a (asi 1360–1424), válečník a husitský vojevůdce. O jeho životě se nedochovalo mnoho zpráv, ví se, že Trocnov opustil v roce 1378, o šest let později prodal i vyženěný statek v blízkém Čeřejově. Počátkem 15. století působil v lapkovské družině, bojoval v Polsku a následně se stal čeledínem u královského dvora Václava IV. V letech 1419–1424 byl vůdcem husitských vojsk a tvůrcem jejich bojové techniky.

[173] František Miroslav ČAPEK, *Trocnov. Studie historická*, České Budějovice 1924, s. 41. Borovanská obecní kronika uvádí, že se slavnost odehrála až na podzim. *„Uspořádán ke kameni tomu společný výlet všech místních národních spolků, kde příkladnou řeč promluvil d. p. P. Fr. Kroiher. Na zpátečním pochodu na půl cestě přihnal se prudký liják a celá společnost řádně promokla.“* SOkA ČB, AM Borovany, obecní kronika 1836–1945, s. 88 (v DA sn. 45).

[174] František Miroslav Č a p e k (1873–1946), učitel, poštovní úředník a vlastivědný pracovník. Vyučoval na školách v Lišově a Střížově, později pracoval jako poštovní úředník v Kraslicích, Ústí nad Orlicí a Českých Budějovicích. V letech 1919–1930 byl správcem městského archivu. Aktivně podporoval spolkový život. Věnoval se dějepisnému bádání zejména o Doudlebsku, Trocnovu a Zbudovských blatech.

[175] Budivoj, roč. 44, 28. 8. 1908, č. 69, s. 3.

[176] Karel PLETZER, *Rozvíjení Žižkovské tradice v Trocnově*, in: Stanislav Malík (ed.) a kol., Borovany. Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986, s. 130. Petr ČORNEJ – Karel PLETZER – Helena STEJSKALOVÁ – Michal KADLEC, *Významné milníky husitství v českých a německých dějinách. Publikace k projektu nové expozice a naučné stezky v Památníku Jana Žižky v Trocnově*, České Budějovice 2015, s. 24 (zde doslovný přepis Pletzerova článku z roku 1986).

nositelem tohoto titulu v Borovanech. *„D. p. Kroiher byl pokrokový a horlivý národní pracovník. Zúčastnil se po dobu svého působení horlivě spolkového a politického života; zvláště činným byl ve spořitelním záložním spolku ‚Reifaisence,' na jejímž založení měl velký podíl,"* stojí napsáno v borovanské obecní kronice.[177] Rok předtím stál u zrodu zdejší pokračovací školy, k níž dala základ výborová schůze borovanského živnostenského společenstva 11. března 1909 za účasti dalších zainteresovaných osob. V přípravném výboru figuroval Kroiher jako místopředseda.[178]

Zajímavou kapitolou Kroiherova života bylo bezpochyby udělení dvouleté dovolené, o kterou zažádal dopisem, datovaným 1. června 1910. Prosil v něm biskupskou konzistoř, *„aby mu byla milostivě udělena dovolená na dobu 2 let, aby v té době mohl věnovati se studiu a organisaci revisních opatření ve svazech družstevních i v družstvech jednotlivých."*[179] Původně ji chtěl nastoupit již k 1. červenci, nicméně nakonec se tak stalo ještě o měsíc později, tedy k 1. srpnu 1910. Odložení si vyprosil farář Václav Šílený, který zároveň projevil přání o ustanovení nového kaplana, který by v Borovanech však nebyl jmenován pouze jako zastupující na dva roky, ale do odvolání. Šílený totiž příliš nevěřil, že se Kroiher ještě někdy k práci v duchovní správě vrátí (*„návrat vp. Kroihera po letech skvělého finančního postavení k té skývě kaplanské kongruy jest aspoň pravdě nepodobný"*[180]). Skrytou obavu z Kroiherova možného odcizení se církvi vyjádřila i konzistoř, když v povolení uvedla *„doufám, že dovolení tohoto jen k dobru použijete a své katolické víře jakož i svému kněžskému stavu věrným zůstanete."*[181]

Kroiher v žádosti dále požadoval zachování dosavadního platu, umožnění vypomáhat při duchovní správě v Borovanech (kde nadále bydlel) a vydání listin opravňujících mu sloužení mší i v jiných diecézích. Kromě vyplácení kongruy mu bylo vyhověno, do Borovan skutečně občas zajížděl a zřejmě především vypomáhal s prací v kampeličce (na jaře 1911 např. zaprotokoloval dvě jednání představenstva).[182] Před nástupem na dovolenou ještě zažádal 26. června 1910 o otevření běžného účtu na úvěr

[177] SOkA ČB, AM Borovany, obecní kronika 1836–1945, s. 91 (v DA sn. 46). Srov. též článek Josef MALÍK, *První čestný měšťan si zaslouží připomenutí*, Borovanský zpravodaj, červen 2010, s. 5–6. V roce 1913 jej jmenovali čestným občanem také obce Dvorec a Hluboká u Borovan, ležící v borovanské farnosti. *Nejlepší zadostiučinění*, Zemědělské listy, roč. 16, 2. 12. 1910, č. 1, s. 9.
[178] SOkA ČB, NŠ Borovany, školní kronika (1899–1917), s. 80.
[179] SOA v Třeboni, BA ČB, kart. 1019, sign. I-G-b-e-23. Rok předtím (1909) se Kroiher stal prvním náměstkem starosty *Ústřední jednoty českých hospodářských společenstev v Království českém* (srov. s. 151).
[180] TAMTÉŽ.
[181] TAMTÉŽ. Pro politické protivníky bylo udělení dvouleté dovolené pro Kroihera nepřijatelné a brojili proti tomu ve svém tisku. Srov. *Dovolená dp. P. Kroihera*, Zemědělské listy, roč. 15, 14. 10. 1910, č. 46, s. 10. Kroiher žádal častěji své nadřízené o svolení, aby mohl pracovat přes týden v Praze ve vedení finančních organizací. SOA v Třeboni, BA ČB, kart. 1029, sign. I-G-8-e-205 (Lišov).
[182] SOkA ČB, Záložna – kampelička Borovany, kniha 4, s. 50 a 53.

500 korun, což podložil složením dvou akcií budějovické české sirkárny. Ty si vyzvedl na jaře 1912, kdy se zároveň vzdal běžného účtu a přenesl své vklady na spořitelní knížku.[183]

V Borovanech jej v kaplanské pozici nahradil František Petržílek,[184] který poté, co se v červenci 1912 začaly obcí šířit zvěsti o tom, že se blíží Kroiherův návrat do farnosti, alarmoval dopisem ze dne 11. července 1912 biskupskou konzistoř a prosil o setrvání v Borovanech. Vyhověno mu pochopitelně nebylo, protože *„Kroiherovi před jeho odchodem na dovolenou kaplanské místo v Borovanech bylo reservováno.“*[185] Od 1. srpna 1912 začal F. J. Kroiher opět působit bez změněných pracovních podmínek jako borovanský kaplan pod farářem Šíleným a František Petržílek se vrátil do Bílska u Vodňan, odkud byl do Borovan v roce 1910 povolán.

Po dobu dovolené dobíhalo řešení soudního sporu mezi Kroiherem a farářem Františkem Smolou[186] ze Štěpánovic. Smola nařkl borovanského kaplana z nedůstojného chování, rozvracení katolického lidu a zanedbávání duchovních a školních povinností. Spor se následně stočil ke Kroiherově angažovanosti v agrární straně, což mělo vyvolat *„mezi lidem katolicky cítícím veliký zmatek.“*[187] Konkrétně Smola vytýkal Kroiherovi jeho vstup do politiky ze zištných důvodů, dále údajné zasahování do redakční práce periodika *Zájmy Jihu*, schvalování a korektury článků s náboženskou náplní na jeho stránkách. Adresoval mu rovněž tato nepříjemná slova: *„Ale odtrhl jste se od nás* [od římskokatolické církve] *a čím dále tím více šel jste za zvukem stříbra a zlata, až jste se pro ně takořka sám suspendoval, čili církevní služby zbavil. A co horšího? Vy jste sem na český jih vočkoval zárodky velikého odpadu od církve.“*[188] Kroiher se s těmito výrazy nehodlal smířit a zažaloval Smolu pro urážku na cti u diecézního církevního soudu v Budějovicích, který se Kroihera zastal, Smolu pro *„zřejmou kanonickou neposlušnost“* v březnu 1909 suspendoval a přikázal mu zajistit na vlastní náklady dočasného zástupce ve farnosti. Při pokusu o smír mezi oběma jihočeskými duchovními 27. dubna 1911 Smola požadoval, aby se Kroiher vzdal svého členství v agrární straně a pozic v *Ústřední jednotě českých*

[183] Srov. TAMTÉŽ, s. 35, 37 a 72.
[184] František P e t r ž í l e k (1869–1954) po vysvěcení na kněze (1895) působil jako kaplan ve Velešíně, Čimelicích, Bílsku, Borovanech, Kolodějích nad Lužnicí, Kašperských Horách a Lažišti. V letech 1915–1939 farář ve Vitějovicích.
[185] SOA v Třeboni, BA ČB, kart. 1019, sign. I-G-b-e-23.
[186] František S m o l a (1861–1923) po vysvěcení na kněze (1885) působil jako kaplan v severních Čechách a na Rakovnicku (Mšec). V roce 1895 krátce administroval farnost Lišov, v letech 1896–1901 byl farářem v Kounově u Rakovníka, poté v letech 1901–1915 ve Štěpánovicích u Lišova. Od roku 1915 až do své smrti byl děkanem v Soběslavi.
[187] Národní archiv (dále jen NA), Archiv pražského arcibiskupství (dále jen APA), III., kart. 2214, sign. 2133.
[188] SOA v Třeboni, BA ČB, kart. 1089, sign. I-G-12-B.

hospodářských společenstev v Království českém, Kroiher se zase na Smolovi domáhal veřejné omluvy v tisku. Řešení sporu se přeneslo až k arcibiskupskému duchovnímu soudu do Prahy. Štěpánovický farář v obsáhlé obžalobě zopakoval, že *„Fr. Kroiher v mladších letech svého kněžství hájil zájmy církve svaté slovem (na schůzích) i písmem. Když se utvořila strana agrární, vstoupil do ní, přestal psáti do katolického tisku a hájiti na schůzích zájmy církve svaté – aspoň o tom nikde v posledních letech zmínky nebylo. Nyní tak zaujímá ve straně agrární důležité místo člena užšího i širšího výkonného výboru a je placeným ředitelem agrárního ústředí založen Raiffeisenových.“*[189] Smola, nazývaný *„známým bojovným klerikálem,“*[190] nakonec sám ustoupil a v srpnu 1912 obžalobu stáhl zpět. Svou roli snad sehrála jistá únava z protahování jednání a zejména skutečnost, že chtěl žádat o přeložení na jinou větší farnost s pomocným kaplanským místem (kanonické právo neumožňovalo změnu farnosti v případě, že byl žadatel soudně vyšetřován).[191]

Soudní rozepře byla dalším neblahým zážitkem v Kroiherově životě, při které se zřejmě poprvé naplno projevil nesouhlas jisté části katolické veřejnosti s jeho prací v agrární straně. Podobné spory se v dalších letech staly běžnou součástí jeho denního pořádku. Neměly sice soudní dohry, ale odehrávaly se ve slovní rovině povětšinou prostřednictvím stranických tiskovin.

Krátce před vypuknutím světové války získal Kroiher konečně ve svých 42 letech a po dvacetiletém kaplanování vlastní beneficium a stal se farářem na uprázdněné faře v Ledenicích, kam se přestěhoval 4. května 1914. Borovanská sokolská kronika připomíná, že 3. května se konal *„večírek na rozloučenou s br*[atrem] *Kroiherem, jenž odchází na faru do Ledenic. Sehrány jeho ‚Bílé koroptve‘.“*[192] Lze tudíž předpokládat, že F. J. Kroiher byl činný i dramaticky, ačkoli jakékoli další zprávy o tom se nepodařilo dohledat. Velice dojemný průběh měla valná hromada borovanské kampeličky 26. dubna 1914, kde se s Kroiherem jakožto zakladatelem spořitelního spolku rozloučili zdejší družstevníci. Průběh schůze *„působil tak mocným dojmem na přítomné, že nebylo jediného, aby se mu slza v oku nezatřpytla.“*[193] Připomenut na ní byl Kroiherův životopis, otištěný

[189] NA, APA, III., kart. 2214, sign. 2133. Ústředím založen je myšlena *Ústřední jednota českých hospodářských společenstev v Království českém*, kde však Kroiher nedělal ředitele, ale prvního náměstka.
[190] *Církevní soud*, JčL, roč. 17, 20. 11. 1911, č. 134, s. 1. Článek zmiňuje, že *„o výsledku přelíčení není ničeho známo, ježto nařízeno přísné zachování tajemství.“* Smola byl pro svou bojovnost až fanatičnost neoblíbeným knězem. Soběslavská městská kronika doslova uvádí, že *„nebyl u většiny obyvatelstva oblíben, všeobecně se mu vytýkala náboženská nesnášenlivost a lakota.“* SOkA Tábor, Archiv města Soběslav, Kronika pamětní města Soběslavi (1918–1932), s. 103 (v DA sn. 53).
[191] NA, APA, III., kart. 2214, sign. 2133.
[192] Informace ze spolkové kroniky Sokola Borovany poskytl autorovi František Kadlec.
[193] SOkA ČB, Záložna – kampelička Borovany, kniha 1, s. 46–47.

v *Zemědělských listech*,[194] jeho hospodářská a kulturní práce, která po něm v Borovanech zůstala, dočkal se uznalých slov a přání, aby se mu i v novém působišti dařilo pracovat v oblasti družstevnictví ještě mnoho let.

V kaplanské funkci Kroihera nahradil na krátkou dobu František Čapek, po jehož předčasném úmrtí v roce 1916 nastoupil na borovanskou faru Jan Sukdol,[195] který byl synovcem faráře Václava Šíleného. Aktivně se staral o povznesení lidoveckých myšlenek v Borovanech, kde dosud převládal rozhodně i díky Kroiherovi ráz agrárnický. *„Na místě, které se pokládalo za doménu agrárnickou,“* připomíná farní kronika, *„bylo to počínání odvážné, začátky byly tuhé, ale šlo to přece a – dá Bůh – půjde i dále. Zdravý smysl lidu musí nahlédnouti, že není možné jíti s těmi, kteří říkají ‚jsme taky katolíci,‘ ale pracují proti víře v Církvi.“*[196] S většinou obyvatel Borovan se však Kroiher loučil v nejlepším poměru. Zanechal zde mnoho dobře vykonané práce a vzpomínky na něho v místě ještě dlouho po odchodu ožívaly. Zvlášť když se našel nějaký způsob, jak se opět připomenout. V roce 1916 borovanským přislíbil intervenovat u vrchního konzervátora ve Vídni za účelem renovace fresek ve farním kostele Navštívení Panny Marie nebo v roce 1931 poradil, jak postupovat při podávání žádosti na zřízení vodovodní přípojky do farní budovy.[197] O radu v této záležitosti se na něho obrátil farář Šílený, jenž v roce 1934 v Borovanech i za účasti Kroihera oslavil 50. výročí kněžství. Kroiher také průběžně poskytoval borovanskému kostelu věcné dary, konkrétně daroval misál, pluviál, ornát nebo peníze na pořízení nových rámů na obrazy[198] a občas v místě přednášel.[199]

Svou štědrou velkorysost prokázal Kroiher ve dvacátých letech, kdy po provedené pozemkové reformě zůstala farní budova, stavebně propojená se zdejším zámkem a klášterem, včetně zahrady v panském majetku. Zatímco zahradu se mu i přes intervence u členů vlády (např. u ministerstva zemědělství nebo u samotného Antonína Švehly[200]) zachovat pro církev nepodařilo, s farou to dopadlo úspěšně. Dopisem ze dne 24. října 1923

[194] *František Jan Kroiher farářem*, Zemědělské listy, roč. 19, 3. 4. 1914, č. 18, s. 2–3.
[195] František Č a p e k (1885–1916) po vysvěcení na kněze (1910) působil jako kaplan v Katovicích a v Borovanech. – Jan S u k d o l (1893–1969) po vysvěcení na kněze (1916) působil krátce jako kaplan ve Zbytinách, ale ještě týž rok se přesunul do Borovan. Po smrti Václava Šíleného se zde v roce 1944 stal administrátorem a od 1. 9. 1945 farářem. V roce 1953 odsouzen na 13 let za vlastizradu a napomáhání s nelegálními přechody do Rakouska. Po předčasném propuštění žil v ústraní, pohřben je v Borovanech.
[196] SOkA ČB, FÚ Borovany, farní kronika (kopie), mikrofilm č. 54, s. 173.
[197] TAMTÉŽ, kart. 1, sign. II/b/1.
[198] Srov. TAMTÉŽ, farní kronika (kopie), mikrofilm č. 54, s. 155, 183 a 198.
[199] *Senátor Kroiher ve svém bývalém působišti*, PK, roč. 18, 27. 2. 1936, č. 9, s. 4.
[200] Antonín Š v e h l a (1873–1933), hospodář v Hostivaři a vůdce agrární strany (v letech 1909–1933 její předseda). V letech 1908–1913 poslanec českého zemského sněmu, za války vůdce domácího odboje, v letech 1918–1920 člen Revolučního národního shromáždění a ministr vnitra. V letech 1922–1929 celkem třikrát premiér. Blízký přítel a spolupracovník F. J. Kroihera. Více v kapitole *Agrární politik* (s. 172).

oznámil kníže Schwarzenberg, že v případě potřeby začne budovu využívat a farní úřad si bude muset hledat nové prostory, takže se rozběhl kolotoč vyjednávání, jehož výsledkem byl v roce 1927 uskutečněný odkup borovanské fary Kroiherem za 30 000 Kč. *„Byl veden přáním, aby fara byla docela osamostatněna proti každému případu změny majetku zámku“*[201] a aby se zamezilo dalším případným problémům. Kupní smlouva byla podepsána 9. ledna 1929 a dodatky 5. března 1931. Bylo v nich přesně stanoveno využívání a dostupnost jednotlivých farních obytných prostor a venkovních prostranství. Zapsání do pozemkových knih a další drobné výdaje se udály rovněž na náklady nyní již ledenického děkana.[202]

II.3 Farářem a děkanem v Ledenicích

Městečko Ledenice, ležící shodně zhruba 13 km od Českých Budějovic, Trhových Svinů a Třeboně se v roce 1914 stalo novým Kroiherovým působištěm. K 1. prosinci 1913 odešel na zasloužený odpočinek do Budějovic dosavadní farář Martin Brožka, který zdejší farnost spravoval od roku 1893.[203] O jeho místo projevilo zájem sedm duchovních – František Jan Kroiher (nar. 1871, kaplan v Borovanech), Václav Kroupa (1871, administrátor v Mláce), Josef Lusk (1870, expozita v Sušanech), František Matiášek (1869, farář ve Velkém Hlasivu), Jakub Nosek (1868, farář v Husinci),[204] Jan Zadražil (1870, kaplan v Soběslavi) a Václav Ždichynec (1873, kaplan ve Vimperku). Třeboňský patronátní úřad, zastoupený knížetem Adolfem Josefem Schwarzenbergem (oním, který nechtěl dovolit postavení pomníku na místě Žižkova narození v Trocnově), se 29. ledna 1914 rozhodl a farářem v Ledenicích určil F. J. Kroihera.[205] Ten se ujal svého nového úkolu po investování, které provedl českobudějovický biskup Josef Antonín Hůlka 2. května. Do Ledenic se Kroiher nastěhoval o dva dny později (4. května 1914), doprovázen pověstí skvělého řečníka, známého národohospodáře a člena agrární strany. Noviny *Šumavské proudy* sdělovaly, že se jedná o jednoho *„z těch nečetných kněží katolických, kteří nejsou ve vleku politického*

[201] SOA v Třeboni, BA ČB, kart. 1157, sign. III-B-24.
[202] SOkA ČB, FÚ Borovany, farní kronika (kopie), mikrofilm č. 54, s. 182 a 200–202.
[203] Martin B r o ž k a (1848–1936) po vysvěcení na kněze (1874) působil jako kaplan v Českém Krumlově, v letech 1890–1893 jako farář v Majdaleně u Třeboně a v letech 1893–1913 jako farář (od roku 1906 děkan) v Ledenicích. Zakladatel zdejší kampeličky (1901), čestný občan městyse (1913). V závěru života duchovním správce nové českobudějovické nemocnice. Biskupský notář.
[204] Mladý Nosek společně s Kroiherem působili jako kaplani v Blatné na počátku svého kněžského působení.
[205] SOA v Třeboni, BA ČB, kart. 1028, sign. I-G-8-e-199.

klerikalismu.“[206] Podobně psaly *Jihočeské listy*, které Kroihera charakterizovaly jako kněze patřícího mezi ty, „*kteří nejsou ve vleku bojovného klerikalismu, nýbrž jsou přáteli pokroku a dobré shody s občanstvem.“*[207] To ostatně Ledeničtí brzy sami poznali.

Ledenice od Borovan, Kroiherovy dosavadní domovské obce, dělilo necelých pět kilometrů. Charakterem se jednalo prakticky o totožné sídlo převážně zemědělského rázu. Žilo zde o něco více obyvatel (1 538 oproti 1 138 podle sčítání z roku 1910) a hlavně zde bylo výrazné zastoupení truhlářských provozoven, jejichž počet se tehdy pohyboval okolo šedesáti. V prostoru mezi Ledenicemi a Borovany byl od závěru 19. století otevřen lom na těžbu křemeliny a od roku 1908 zde pracovala továrna na její zpracování. Ledenice sice ležely blíže Českým Budějovicím, ale nejbližší vlaková zastávka se nacházela až v Záluží (dnes Trocnov), vzdáleném 4 km, což vzhledem k častým cestám F. J. Kroihera především do Prahy představovalo jisté nepohodlí, protože v Borovanech měl nádraží přímo v obci.

V Ledenicích jej přivítal kaplan František Hořejší, působící na zdejší faře poměrně krátce, teprve od 1. září 1913.[208] Návrh smlouvy, podepsaný Hořejším a Kroiherem 21. května 1914, stanovoval rozsah kompetencí obou kněží. Měli se spravedlivě střídat po týdnu ve funkci duchovního správce, přičemž v daném termínu každý vykonával všechny církevní úkony včetně nedělních a svátečních bohoslužeb. Smlouva dále upravovala výuku náboženství v obecných školách. Farář Kroiher se podílel na vyučování v první, druhé a třetí třídě v Ledenicích, kaplan Hořejší měl na starosti zbývající tři třídy a ještě navíc venkovské školy v Radosticích a Zborově. Další oblastí rozdělenou striktně mezi oba duchovní bylo vedení matričních knih, přičemž Kroiher si vymínil zapisování do matrik oddaných a zemřelých, na kaplana zbyly matriky narozených (pokřtěných) a příp. vyřizování žádostí o výtahy z matriční agendy. Smlouva také stanovovala příjmy za jednotlivé úkony a upravovala platbu za stravování. Po různých drobných doplněních smlouvu biskupská konzistoř schválila 4. března 1915.[209]

[206] Šumavské proudy, roč. 11, 17. 5. 1914, č. 20, s. 2.
[207] JčL, roč. 20, 9. 5. 1914, č. 37, s. 3. Ke Kroiherovu uvítání v Ledenicích Hlas lidu, roč. 8, 7. 5. 1914, č. 57, s. 4.
[208] František H o ř e j š í (1884–1935) po vysvěcení na kněze (1908) působil jako kaplan na Kvildě a ve Strážném, v letech 1913–1924 kaplan v Ledenicích (v letech 1917–1918 polní kaplan). Člen Hospodářského spolku, odboru *Národní jednoty pošumavské*, kampeličky. Od ledna 1925 farář v Lomci u Netolic a od roku 1926 až do své smrti v Chelčicích. Biskupský notář.
[209] SOkA ČB, FÚ Ledenice, kart. 1, inv. č. 60, sign. IIb5.

Poté, co Hořejší odešel v září 1917 do války jako polní kaplan (působil u polní nemocnice 12. divize na sočské frontě), nahradil jej zatímně Václav Chalupský.[210] Po válce působil Hořejší v Ledenicích až do konce roku 1924, kdy byl jmenován farářem na Lomci u Netolic. Dne 3. ledna 1925 se z Rychnova nad Malší přistěhoval nový kaplan Václav Janát, který zde vydržel až do své smrti 14. února 1942.[211] V závěru Kroiherova života zastávali funkci kaplana na ledenické faře Josef Vacovský (1942–1946)[212] a Václav Žitný (1946–1948).[213]

Jaký však byl počátek Kroiherova působení v Ledenicích? Po přestěhování se pustil do stavebních úprav zchátralé farní budovy a zpustlé farní zahrady (i v následujících letech jí věnoval značnou péči). Povolal z Borovan bývalého zámeckého zahradníka Karla Žahoura, jehož manželka Anna a dcera Hedvika se Kroiherovi staraly o chod domácnosti.[214] Zanedlouho však do života všech obyvatel vstoupila světová válka. Kroiher byl jmenován členem zdravotní komise při obecním úřadu, která měla bdít nad tím, *„by zamezeno rozšiřování nakažlivých nemocí,“*[215] a navrhl na doporučení zemské hospodářské rady zřídit válečnou obecní kuchyni, která by vyvářela 500 porcí jídel denně. Místní kampelička na jeho podnět zajišťovala zásobování potravin pro ledenické občany (objednala a zaplatila např. vagon obilí) a dodávky uhlí.[216] Těsně po válce se zase starala o kolkování peněz, ačkoli zřídit přímo v Ledenicích kolkovnu peněz se nepodařilo

[210] Václav C h a l u p s k ý (1887–1952) po vysvěcení na kněze (1913) působil jako kaplan v Blatné (1913–1914), Lišově (1914–1917), Ledenicích (15. 11. 1917 – 1. 12. 1918) a znovu v Lišově (1918–1921). Ve dvacátých letech dělal postupně katechetu v Horažďovicích, Volenicích a Jindřichově Hradci. Biskupský notář, čestný konzistorní rada. Publikačně činný. Stejné jméno měl kněz žijící v letech 1874–1931 a působící dlouhá léta jako katecheta ve Volyni.

[211] Václav J a n á t (1885–1942) po vysvěcení na kněze (1912) působil jako kaplan v Počátkách, v roce 1917 administroval farnosti Pohoří a Drahenice, v letech 1917–1924 byl kaplanem v Rychnově nad Malší, poté až do své smrti v Ledenicích. V letech 1932–1938 člen obecního zastupitelstva a obecní rady.

[212] Josef V a c o v s k ý (1913–1997) po vysvěcení na kněze (1938) působil jako kaplan ve Vodňanech a Staňkově (okres Domažlice), na počátku čtyřicátých let krátce administroval farnosti Protivín a Brloh (okres Český Krumlov, rodná farnost F. J. Kroihera), v letech 1942–1946 byl kaplanem v Ledenicích, poté v Rychnově nad Malší. V roce 1947 vystoupil z církve a po zbytek život pracoval v železárnách Králův Dvůr u Berouna. V roce 1947 se oženil s dcerou ledenického kostelníka a řezbáře, po rozvodu se znovu oženil v roce 1957.

[213] Václav Ž i t n ý (1917–2007) po vysvěcení na kněze působil jako kaplan v Deštné u Soběslavi, Ledenicích a Pelhřimově. V letech 1950–1952 byl internován, poté se stal kaplanem a od roku 1974 děkanem v Táboře. Člen diecézní komise pro umělecké památky.

[214] Karel Ž a h o u r, psáno též Žahauer (1846–1932) působil od roku 1870 jako správce pivního sklepa a knížecí zahradník v Borovanech, byl známým pomologem (pěstitelem ovoce), v roce 1901 stál společně s Kroiherem u zrodu borovanské kampeličky, v Ledenicích spravoval farní hospodářství a dělal místopředsedu dozorčí rady kampeličky. Dne 22. 7. 1884 se oženil s Annou Severovou (1851–1930) a z manželství se již 2. 10. 1884 narodila dcera Hedvika (zem. 24. 8. 1949).

[215] SOkA ČB, AM Ledenice, kniha 56, s. 452 a 481.

[216] Hlas lidu, roč. 21, 4. 10. 1926, č. 1, s. 9.

a Kroihera, který se o to zasazoval, nerealizování tohoto projektu velmi mrzelo.[217] Kroiher *„nejen jako otec duchovní, ale jako pravý otec staral se o své osadníky. Zmírňoval svým vlivem v době války všechny nedostatky v místě, zaopatřoval obilí k setbě hlavně proto, aby lidi netrpěli hlad a bídu.“*[218] Prodělal také těžší onemocnění, když se u něho na podzim 1917 objevily příznaky tyfové horečky. *„Večer má horečku, ve dne zimnici a plivá krev,“* připsala na dopisnici adresované Kroiherem příteli J. Š. Baarovi hospodyně Hedvika Žahourová.[219] Sám Kroiher o své indispozici, kdy se obával i smrti, realisticky uvedl, že *„začínající noční horečky, třeba již slabší, a pot jsou symptomem horších konců. Jaká pomoc, musíme tam všichni. Zda dříve nebo později, je vedlejší. Potáhnu, dokud to půjde.“*[220]

O nelehkém válečném období se nový ledenický farář (od srpna 1916 užívající titul děkan, od roku 1930 titul osobní děkan) obšírně rozepsal na stránkách farní kroniky, do níž vtěsnal řadu pozoruhodných poznámek o každodenním životě během války, ale věnoval dostatek prostoru i líčení bojových akcí a diplomatickým jednáním. Díky svým častým pobytům mimo domov, četbě novin a stykům s různými osobnostmi měl o válce mnoho informací (i zákulisních) a cenné jsou v tomto ohledu také jeho komentáře k některým zaznamenaným zprávám. Svou hodnotu má i doprovodný materiál, kterým stránky kroniky doplňoval po celou dobu svého působení v Ledenicích. Vedle fotografií a dobových peněz upoutají pozornost především poštovní známky z celého světa, jejichž počet se ve farní kronice pohybuje okolo čtyř stovek. Lze zde spatřit známky (i se zbytky razítek odesílajících pošt) z Československa a okolních států Maďarska, Německa, Polska a Rakouska, ale rovněž známky z Belgie, Bosny a Hercegoviny, Itálie, Ruska, Řecka, Španělska, Švýcarska, Vatikánu a dokonce exotické Dominikánské republiky.

S nejrůznějšími postavami veřejného života se ledenický děkan setkával nejen v Praze či na svých cestách po republice, ale mnohé osobnosti z řad politického, veřejného a uměleckého života Kroihera přímo na faře navštěvovaly průběžně po celou dobu jeho působení v Ledenicích. Písemně máme doloženy přátelské návštěvy např. Františka Udržala[221] (společně navštívili roku 1930 Trocnovské slavnosti a ledenické truhlářské

[217] *„Jsem poněkud mrzut, žádal jsem, abychom tu měli kolkovnu peněz, ale marně. Na 300 osob má jít 14 km daleko!“* Muzeum Jindřicha Šimona Baara Klenčí pod Čerchovem (dále jen MJŠB Klenčí), krabice 8, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 1. 3. 1919.
[218] SOkA ČB, NŠ Ledenice, kart. 5, inv. č. 598, sign. V/1 (rukopis učitele Theodora Sládka z roku 1934 s názvem *Příspěvek k vlastivědnému vyučování týkající se obce Ledenic*).
[219] MJŠB Klenčí, krabice 8, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 15. 11. 1917.
[220] TAMTÉŽ, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 21. 11. 1917.
[221] František U d r ž a l (1866–1938), hospodář v Dolní Rovni na Pardubicku a veřejný činitel na Pardubicku. Politicky aktivní nejprve v mladočeské straně a od roku 1906 v agrární straně. V letech 1897–1918 člen

dílny), Rudolfa Berana[222] a Bohumíra Bradáče[223] 24. srpna 1930, Jaroslava Kratošky[224] na přelomu třicátých a čtyřicátých let, Jindřicha Šimona Baara a Františka Teplého v červnu 1924[225] nebo pražského architekta Václava Pilce,[226] který zároveň nejen že načrtl návrhy na výrobu kovových dveří vedoucích na hřbitov u kostela (1936), ale dokonce se v ledenickém kostele v roce 1916 ženil.[227]

Dlouhý je seznam dalších Kroiherových známých a přátel, kteří se nějakým způsobem podíleli na výzdobě farního kostela sv. Vavřince, na čemž si ledenický děkan nechával velmi záležet. Farář a malíř Eduard Neumann[228] namaloval v roce 1923 obraz Evangelisty Marka do nástavce bočního oltáře Panny Marie. Z dílny budějovického malíře Františka Bohumila Doubka[229] pocházejí obraz sv. Linharta na druhém bočním oltáři (1928) a soubor dvanácti obrázků umístěných pod kruchtou (1935). Oltář sv. Linharta je zdoben výjevem Paladia české země (Staroboleslavského paladia), zakoupeného od pasíře Jindřicha Grünfelda[230] v Praze, a korunován malbou sv. Markéty, vytvořenou malířem

---

říšské rady a v letech 1899–1903 českého zemského sněmu, za války významný informátor mezi Čechy a rakouskou vládou. V letech 1918–1935 poslanec a v letech 1935–1937 senátor Národního shromáždění. Dlouholetý ministr národní obrany (1921–1925 a 1926–1929) a v letech 1929–1932 předseda vlády.

[222] Rudolf B e r a n (1887–1954), hospodář v Pracejovicích na Strakonicku, politik, přední osobnost agrární strany (generální tajemník, v letech 1935–1938 předseda strany). V letech 1918–1939 poslanec Národního shromáždění, od prosince 1938 do dubna 1939 předseda vlády. Za války vězněn nacisty, po válce komunisty. Zemřel ve věznici v Leopoldově. Více o něm v kapitole *Agrární politik.*

[223] Bohumír B r a d á č (1881–1935), hospodář v Židovicích na Jičínsku, politik, přední osobnost agrární strany. Poslanec říšské rady, v letech 1918–1935 poslanec Národního shromáždění, v letech 1929–1932 ministr zemědělství a v letech 1932–1935 ministr národního obrany.

[224] Jaroslav K r a t o š k a (1889–1949) byl absolventem právnické fakulty pražské univerzity, působil jako tajemník ČVUT, po první světové válce dělal tajemníka v *Ústřední jednotě hospodářských družstev* a na přelomu třicátých a čtyřicátých let jejího ředitele. Po reorganizaci družstevnictví v roce 1943 na svou funkci rezignoval. Byl autorem knih z oblasti práva.

[225] Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále jen LA PNP), Baar Jindřich Šimon, kart. 2, korespondence přijatá, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 13. 6. 1924. O Baarovi více v následující kapitole, jeho biogram na s. 81 v pozn. 385.

[226] Václav P i l c (1891–1958), architekt a stavitel období funkcionalismu, autor projektů pražského hotelu AXA (1930–1932), kostela v Českých Velenicích (1935) nebo mnoha nájemních domů v Praze. Podílel se také na stavebních úpravách vily Edvarda Beneše.

[227] Svatba se konala 18. 11. 1916, Pilcovou manželkou se stala učitelka Marie Kafková, dcera pražského magistrátního úředníka Františka Kafky. Za svědky šli Jakub O b r o v s k ý (1882–1949), akademický malíř a sochař, a Oldřich B l a ž í č e k (1887–1953), akademický malíř, profesor ČVUT, v letech 1933–1937 předseda *Jednoty výtvarných umělců*. Archiv hlavního města Prahy (dále jen AHMP), Sbírka matrik, matrika oddaných Holešovice-Bubny (1914–1918), fol. 222 (v DA sn. 239).

[228] Eduard N e u m a n n (1862–1937) byl katolický kněz působící např. ve Svatém Jiří u Chocně nebo Strašnicích. ThDr., PhDr., biskupský konzistorní rada. Církevní malíř.

[229] František Bohumil D o u b e k (1865–1952) absolvoval pražskou akademii, v letech 1885–1924 žil v Bavorsku, v letech 1924–1933 v rodných Českých Budějovic, poté v Praze a závěr života strávil v Novém Jičíně. Věnoval se zejména portrétnímu malířství a náboženské tématice, portrétoval i F. J. Kroihera (JčL, roč. 39, 18. 2. 1932, č. 14, s. 4).

[230] Jindřich G r ü n f e l d, pražský pasíř a zlatník, který tvořil pro významné pražské kostely (Nejsvětější Srdce Páně v Praze-Vinohradech, vyšehradská kapitula) nebo Univerzitu Karlovu (žezlo).

Ottou Petersem (1917), který byl znám jako portrétista československých politiků.[231] Některé obrazy darovali do kostela Josef Škorpil,[232] architekt a přední český muzejník, nebo Karel Svoboda,[233] ředitel Agrární banky. Z pozůstalosti pěvkyně Emy Destinnové[234] údajně pochází dvojice barokních soch sv. Ambrože a Karla Boromejského na kůru.[235]

Z uvedeného prostého výčtu krystalizuje jasnější představa, jak pečlivě se F. J. Kroiher věnoval výzdobě ledenického kostela. Zdá se, že do něho stále ukládal nové a nové věci a zejména obrazy, jinak asi těžko vysvětlit slova kaplana Václava Žitného, který při svém nástupu do Ledenic roku 1946 uvedl, že *„kostel byl přecpán obrazy, byť některé byly skutečně cenné, bez ladu a skladu.“*[236] Většina inventáře pořízená za Kroiherova působení však je dodnes ve svatostánku k vidění a je významná nejen svou uměleckou hodnotou, ale také okolnostmi vzniku či získání. Mezi další takové pozoruhodné artefakty možno připočíst kovovou mřížku před oltářem z roku 1938, zaplacenou ředitelem pojišťovny Ladislavem Urbánkem z Bratislavy,[237] nebo okenní výzdobu. V roce 1938 bylo do západního průčelí kostela vsazeno mozaikovité okno s jezdeckým portrétem sv. Václava, které podle návrhu malíře Jano Köhlera[238] vytvořily Rakovnické keramické závody (stejný původ má i o rok mladší mozaika Panny Marie nad vchodem do kostela). Výtvarník-sklář Jaroslav Václav Holeček[239] dodal v roce 1941 trojici

[231] Otto P e t e r s (1882–1970) absolvoval Umělecko-průmyslovou školu v Praze a specializoval se na portrétní malířství. Patřil k portrétistům předních osobností meziválečného Československa, zejména politiků (E. Beneš, R. Beran, K. Kramář, T. G. Masaryk, F. Soukup, F. Staněk, A. Švehla).

[232] Josef Š k o r p i l (1856–1931) absolvoval gymnázium v rodném Vysokém Mýtě, poté studoval stavitelství. Pobýval pracovně ve Vídni, Paříži, Petrohradu nebo v Jugoslávii. V letech 1886–1922 byl ředitelem muzea v Plzni a vytvořil stavební plány na stavbu nové muzejní budovy (stavěna 1897–1901). Kulturní pracovník, mecenáš, milovník starožitností.

[233] Karel S v o b o d a (1877–1951) absolvoval obchodní akademii, v letech 1895–1911 byl bankovním úředníkem v Živnostenské bance, poté se stal ředitelem nově zřízené Agrární banky (1911–1939). V letech 1918–1920 poslanec Revolučního národního shromáždění za agrární stranu. Bankéři první republiky (např. Jaroslav Preiss) byli známí jako štědří mecenáši umění. Antonín KLIMEK, *Vítejte v první republice*, Praha 2003, s. 279.

[234] Ema D e s t i n n o v á (1878–1930), vlastním jménem Emilie Kittlová, světoznámá česká operní pěvkyně, která závěr života trávila na svém zámku ve Stráži nad Nežárkou u Třeboně a zemřela v Českých Budějovicích.

[235] K inventáři ledenického kostel více Ludmila OURODOVÁ-HRONKOVÁ, *Kostel svatého Vavřince a kaple ve farnosti Ledenice*, České Budějovice 2008, s. 15–31. Srov. též zápisy z jednotlivých let ve farní kronice.

[236] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis z let 1946–1948.

[237] Osobu se nepodařilo konkrétně identifikovat.

[238] Jano K ö h l e r (1873–1941) studoval Umělecko-průmyslovou školu a Akademii výtvarných umění, v počátcích kariéry spolupracoval s Kamilem Hilbertem v Lounech. Později se vrátil na rodnou Moravu, kde sympatizoval s členy vznikajícího hnutí Katolické moderny. Podílel se na výzdobě světských i církevních staveb v Brně, Hodoníně, Kroměříži, Kyjově, Luhačovicích, Olomouci nebo Prostějově, jeho nejslavnějším dílem je patrně křížová cesta na Hostýně.

[239] Jaroslav Václav H o l e č e k (1907–1982), akademický malíř, umělecký sklář a pedagog. Působil jako učitel na obchodní škole v Trnavě, v letech 1932–1938 na sklářské škole v Novém Boru u České Lípy a poté na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze. Po druhé světové válce pracoval např. v Československých závodech sklářských. Je průkopníkem techniky, při které spojoval pískování a rytí do skla. Vytvořil návrhy

oken s motivy sv. Vojtěcha, sv. Prokopa a blahoslavené Anežky, které vyhotovil speciální technikou malby (rytí) na sklo.

Za Kroiherova působení také došlo po první válečné rekvizici k pořízení nových kostelních zvonů. Trojici o váze 120 kg, 160 kg a 230 kg vyrobila v roce 1919 z ocele firma Škoda Plzeň, celková pořizovací suma činila 2 310 Kč. Tyto zvony však Kroiher v roce 1928 daroval do kostela v Mladošovicích a zároveň nechal pro Ledenice pořídit u firmy Perner[240] zbrusu nové bronzové. Největší s obrazem Panny Marie a sv. Václava vážící 500 kg pořídil vlastním nákladem, druhý sv. Vavřince a třetí sv. Marka byly pořízeny ze sbírky mezi farníky, příspěvků kampeličky a okrašlovacího spolku. Ve stejném roce (1928) se na kostelní věži objevily nové hodiny, zhotovené firmou Ludvík Hainz Praha.[241] Celková pořizovací suma na zvony a hodiny se vyšplhala na 35 041 Kč, z čehož 12 616 Kč pokryl výtěžek sbírky. *„Ostatní náklad hradil jsem sám, obětovav na to zisk na 10 akciích Národní banky, které jsem při upisování akcií pro sebe vyhradil.“*[242] Tyto zvony byly zrekvírovány v březnu 1942, po válce se je podařilo nahradit až na jaře 1948.[243]

Vedle samotného kostela se Kroiher pečlivě staral také o další duchovní zákoutí své farnosti, kterou vedle městečka Ledenic tvořily vesnice Mysletín, Ohrazení, Ohrazeníčko, Radostice, Růžov, Svatá Voršila, Trocnov, Zaliny a Zborov.[244] Štědře přispěl částkou 2 000 Kč do sbírky na stavbu kaple v Zalinách a tuto novostavbu 2. června 1929 také slavnostně světil. Navíc do základního kamene sepsal přehlednou zprávu o ledenické farnosti, dále tam uložil československé mince a poštovní známky. Díky jeho konexím se na výzdobě zalinské kaple podíleli pražští umělci malíř Václav Knotek a umělecký sklenář

---

mnoha uměleckých předmětů a oken, prováděl i státní zakázky (např. velká okna do Československé smírčí kaple v Jeruzalémě, na jejichž instalaci roku 1936 osobně dohlížel).

[240] Firma P e r n e r byla v Českých Budějovicích založena plzeňským rodákem Josefem Pernerem v roce 1772 a byla jediným výrobcem zvonů pro jihočeský region (dodávala však i jinam včetně zahraničí). Továrna stávala za městem mezi Suchým Vrbným a Dobrou Vodou, v roce 1906 zaměstnávala kolem 30 dělníků. Ve 20. století firmu vedl Rudolf Perner (1858–1933) a po něm jeho stejnojmenný syn (1899–1962), který musel v roce 1946 odejít do Bavorska. *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 355.

[241] Ludvík H a i n z (1878–1958) byl pražský hodinář, který v roce 1901 převzal vedení rodinné firmy, založené v roce 1839. V roce 1927 vznikla nová moderní továrna v Praze-Holešovicích, kde pracovalo na padesát zaměstnanců. Firma funguje dodnes a vedle výroby hodin a doplňkových zařízení pečuje o historické hodinové stroje (chrám sv. Víta na Hradčanech, Loreta, staroměstský orloj).

[242] SOkA ČB, FÚ Ledenice, farní kronika, fol. 89r.

[243] K historii kostelních zvonů v Ledenicích srov. TAMTÉŽ, kart. 5, inv. č. 80, sign. IIb25. K rekvizici za druhé světové války ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis k roku 1942. K pořízení nových zvonů v roce 1948 TAMTÉŽ, nestr., zápis z let 1946–1948 nebo SOkA ČB, Místní národní výbor (dále jen MNV) Ledenice, obecní kronika 1945–1958 (nezprac. přírůstek), s. 49 (v DA sn. 24).

[244] Do roku 1950 se Ohrazení nazývalo České Ohrazení a Ohrazeníčko se nazývalo Německé Ohrazení. Dnešní osada Trocnov se do roku 1949 jmenovala Záluží.

Josef Vlasák.[245] V roce 1938 objednal zhotovení nové sochy sv. Jana Nepomuckého na most přes Spolský potok. Sochu posvěcenou 23. října 1938 vytvořila Karla Vobišová, první akademicky vzdělaná sochařka v Československu.[246] Do zborovské kaple se za jeho působení pořídil nový hlavní oltář (1926),[247] který nahradil původní shořelý v roce 1917, a obrázky křížové cesty (1933).[248]

Po pořádání svatých misií ve farnosti na jaře 1937 a 1938 nechal Kroiher vyměnit starý omšelý dřevěný misionářský kříž před kostelem novým kamenným. Dbal o dobrý stav výklenkových kapliček, kostnice (v roce 1939 do ní obstaral nový pitevní stůl) nebo hřbitovní zdi. Jako pokrokový člověk však zároveň ctil tradice a v očích některých spoluobčanů se mohl jevit spíše jako konzervativec nepřející rozmachu, když např. nedovolil zrušení starého hřbitova u kostela a jeho přemístění do nové lokality mimo intravilán obce. O přemístění nevyhovujícího hřbitova usilovaly nadřízené orgány od konce 19. století, avšak problém se podařilo vyřešit až v roce 1962.[249]

K ledenickému beneficiu náležel také rozsáhlý pozemkový majetek. Při příchodu Kroihera se konkrétně jednalo o 20 ha polností, 7,5 ha luk, 3,2 ha lesa a 1,5 ha pastvin, dále o již zmíněnou 15,5 arů rozlehlou zahradu.[250] Na pozemcích však většinou nehospodařil a propachtovával je. V roce 1932 z vlastních zdrojů financoval přeměření farních pozemků a jejich nové osazení mezními kameny.[251] Dobrovolně se počátkem dvacátých let 20. století vzdal benefitů v podobě přežilých a dlouhodobě nevyplácených pivních dávek od obce (obecní pivovar navíc nebyl více jak 40 let v provozu) a obilí od osadníků z Růžova.[252]

Vedle správcovství farnosti v duchovní a hospodářské sféře se Kroiher příkladně zapojil do veřejného života v městečku. Nejhlubší stopu zanechal v ledenické kampeličce. Ještě coby borovanský kaplan stál u zrodu spořitelního spolku v Ledenicích, jehož první

[245] Václav K n o t e k (1891–1954), též známý pod pseudonymem Václav Juhas, malíř, krajinář. – Josef V l a s á k, majitel umělecké sklářské firmy, založené jeho otcem v roce 1889. Firma spolupracovala s předními českými umělci a podílela se např. na tvorbě vitráží pro chrám sv. Víta na Pražském hradě.
[246] Karla V o b i š o v á (1887–1961) absolvovala jako první žena sochařsko-kamenickou školu v Hořicích, Umělecko-průmyslovou školu v Praze a několik zahraničních stáží. Je autorkou pomníku spisovatelky Elišky Krásnohorské na Karlově náměstí v Praze nebo pomníku padlým v rodném Kunžaku.
[247] SOkA ČB, NŠ Zborov, školní kronika, nestr., školní rok 1926–1927.
[248] TAMTÉŽ, FÚ Ledenice, kart. 5, inv. č. 80, sign. IIb25. Ve Zborově také např. 29. 5. 1932 posvětil novou motorovou hasičskou stříkačku. TAMTÉŽ, AO Zborov, obecní kronika 1918–1950 (kopie), s. 42.
[249] TAMTÉŽ, AM Ledenice, kart. 40, inv. č. 598 a 604. TAMTÉŽ, FÚ Ledenice, kart. 5, inv. č. 79, sign. IIb24. Jiří CUKR, *Stručné dějiny hřbitova v Ledenicích*, Ledenický zpravodaj (dále jen LZ), listopad 2009, s. 4–5.
[250] SOkA ČB, FÚ Ledenice, kniha 47.
[251] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis k roku 1932. SOkA ČB, AM Ledenice, obecní kronika 1885–1940 (nezprac. přírůstek), s. 79 (v DA sn. 44).
[252] SOkA ČB, Okresní úřad České Budějovice, kart. 175.

valná hromada se uskutečnila 17. března 1901.[253] Její počátky nebyly jednoduché, ale po příchodu a zapojení Kroihera do činnosti se vše diametrálně změnilo. Kroiher byl významným exponentem *Ústřední jednoty českých hospodářských společenstev v Království českém* (od roku 1903 člen výboru, od roku 1905 člen předsednictva, od roku 1909 náměstek starosty) a dalších organizací, tudíž se zemědělským družstevnictvím a peněžnictvím měl přebohaté zkušenosti. Pod jeho pečlivým vedením (v letech 1919–1945 dělal v kampeličce starostu) se kampelička stabilizovala, výrazně rozšířila počet členů (158 v roce 1912, 234 v roce 1925, 366 v roce 1935) a její zisky byly záhy vyšší než měla záložna v Českých Budějovicích. Zatímco výše vkladů v době Kroiherova příchodu se pohybovala okolo 110 000 Kč, v roce 1922 překročila částku jednoho milionu a v roce 1930 činila už 4 151 000 Kč. Navýšil se také rezervní fond z 21 100 Kč v roce 1923 na 264 000 Kč v roce 1930. Svými bezúročnými půjčkami či dary pomohla kampelička realizacím mnoha finančně náročných podniků v Ledenicích (nástavba druhého patra školy, přestavba radnice, úpravy potoků, zřízení vodovodu, elektrifikace, dláždění a stavby silnic, výstavba hasičárny, koupě hasičské stříkačky, instalace obecního a školního rozhlasu apod.).[254]

Velkými událostmi, spojenými s ledenickou kampeličkou, byly pravidelné oslavy jejích jubileí v letech 1926, 1931 a 1936. Největší oslava uspořádaná v červenci 1931 u příležitosti 30. výročí její existence byla zároveň spojena s otevřením výstavních trhů ledenického nábytku, a protože hlavní postavu na ní představoval právě F. J. Kroiher, došlo zároveň k využití slavnosti k připomenutí Kroiherových šedesátých narozenin, které připadaly na 2. prosince 1931.

Jednodenní slavnost se konala v neděli 5. července[255] za nepříliš příznivého počasí a zahájena byla krátkou bohoslužbou v ledenickém kostele, kterou celebroval děkan Václav Švec[256] z Plané nad Lužnicí a ledenický kaplan Václav Janát. Při ní bylo požehnáno barevné okno v ceně 11 500 Kč od akademického malíře Karla Brouska,[257]

[253] K dějinám ledenické kampeličky více J. CUKR, *„Kampelička vaše je jedna z nejlepších,“* LZ, květen 2011, s. 6. *Z dějin kampeličky v Ledenicích*, PK, roč. 13, 2. 7. 1931, č. 27, s. 8–9. *Spořitelní a záložní spolek v Ledenicích s přifařenými obcemi. K oslavě svého třicátého trvání*, Praha 1931.
[254] J. CUKR, *„Kampelička,“* s. 6. *Spořitelní a záložní spolek v Ledenicích*, vložený graf.
[255] Týden předtím 28. 6. 1931 se Kroiher zúčastnil jubilejní valné hromady v Poříčí (25 let od založení družstevního mlýna), týden poté 12. 7. 1931 odevzdání nového vodovodu v Mokrém Lomu a koncem měsíce poctil svou návštěvou valnou hromadu *Ústredného družstva* v Bratislavě.
[256] Václav Š v e c (1875–1937) po vysvěcení na kněze (1889) působil zejména jako děkan v Plané nad Lužnicí (1903–1937). Vlastenecký a hospodářský činitel.
[257] Karel B r o u s e k (1880–1953) studoval na Umělecko-průmyslové škole a Akademii výtvarných umění. Pracovně procestoval Německo a Itálii. Věnoval se zejména krajinomalbě, návrhům kostelních oken a tvorbě mozaik. Působil též jako restaurátor a profesor na průmyslové škole v Praze.

které Kroiherovi darovali ledeničtí farníci prostřednictvím místního Okrašlovacího spolku. S nápadem pořídit tento trvalý dar ke Kroiherovým šedesátinám přišel v listopadu 1930 jednatel spolku Josef Prošek,[258] který v obhajobě tohoto počinu uvedl, že *„uváží-li se jeho* [Kroiherova] *celková práce ve prospěch obce a oběti, které stále přináší, bylo by slušné pracovati na slušném památníku jako výrazu vděčnosti občanstva.“*[259] Začala sbírka, do které *„přispěli domácí i Pražané, hlavně bratři Havlové z Lucerny, Ústřední jednota hospodářských družstev a Agrární banka.“*[260] Ústředním motivem rozměrného okna se stal sv. František Xaverský, známý katolický misionář, jak křtí černošského domorodce. V horní polovině okna je portrét sv. Václava s textem *„Svatý Václave, vojvodo české země, nedej zahynouti nám, ni budoucím.“* Okno je dodnes zasazeno do jižní strany kněžiště.

Od půl desáté procházel městečkem velkolepý slavností průvod, ve kterém kráčeli krojovaní členové všech místních spolků a spolků z okolí, pozvaní hosté a další osoby. Všichni v počtu několika stovek doputovali na prostranství před vyzdobenou radnicí,[261] které ledeničtí zastupitelé oficiálně pojmenovali *„Náměstí senátora Kroihera“* a předem náležitě označili (na náměstí byl následně vysázen ozdobný parčík). Po písni *Udeřila naše hodina* v podání pěveckého spoku Jindřich ze Suchého Vrbného a fanfár z opery Libuše zde z úst F. J. Kroihera zazněl uvítací proslov, v němž mj. pohovořil o významu kampeliček pro český venkov.[262] Jako řečníci se dále na dřevěné tribuně vystřídali se svými zdravicemi, děkovnými slovy a chválou starosta Ledenic Čeněk Sládek, ředitel měšťanské školy Jan Čížkovský, starosta dobrovolných hasičů Adolf Bican, starosta Sokola František Pohan, předseda Hospodářsko-lesnického spolku Karel Doležal,[263] ředitel

[258] Josef P r o š e k (1886–1972), malíř a lakýrník, spolupracovník ledenických truhlářů při výrobě slohového nábytku. Za první republiky člen obecního zastupitelstva (v letech 1938–1942 člen obecní rady), spolkový činitel a krátce obecní kronikář. V letech 1945–1946 náměstek předsedy MNV.

[259] SOkA ČB, Okrašlovací spolek Ledenice, kniha 1, nestr., zápis ze dne 26. 11. 1930.

[260] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis k roku 1931. Bratři H a v l o v é, Miloš (1899–1968) a Václav (1897–1979), příslušníci vlivné intelektuálské pražské rodiny, která vlastnila palác Lucernu, Barrandovské filmové ateliéry a podnikala ve filmovém průmyslu. Václavovým synem byl dramatik a prezident Václav Havel (1936–2011).

[261] Radnici mj. zdobily portréty F. C. Kampelíka, T. G. Masaryka, A. Švehly a F. J. Kroihera.

[262] Přepis jeho proslovu je otištěn in: ZDL, roč. 36, 17. 7. 1931, č. 29, s. 468–469.

[263] Čeněk S l á d e k (1885–1962), řezník a hostinský v domě čp. 61, pocházel z rozvětveného ledenického rodu Sládkových, starostou Ledenic byl v letech 1927–1932 za živnostenskou stranu. – Jan Č í ž k o v s k ý (1892–1950) absolvoval učitelský ústav v Praze (1912) a působil jako učitel v Rudolfově, Horních Slověnicích a Ledenicích. Za první světové války byl československým legionářem v Rusku, během návratu do vlasti působil mezi vojáky jako osvětový a kulturní pracovník, sepsal paměti. V letech 1922–1950 (s vynucenou přestávkou v letech 1941–1945) ředitel měšťanské školy v Ledenicích. Člen obecního zastupitelstva a mnoha spolků, podílel se na organizování kulturního života v městysi. – Adolf B i c a n (1874–1940), truhlář a rolník, hasičský činitel. – František P o h a n (1902–1997) působil v Ledenicích jako odborný učitel v letech 1928–1945, horlivý člen Sokola (v letech 1929–1945 jeho jednatelem), včelařského spolku, v létě 1945 krátce člen národního výboru, kulturní referent a obecní kronikář. Po odchodu z Ledenic

družstva z Kaplice Karel Mašek,[264] ředitel družstevního mlýna v Poříčí Václav Tutter[265] a dva vzácní hosté, ministr vnitra Juraj Slávik[266] a starosta *Ústřední jednoty hospodářských družstev* Ferdinand Klindera[267] (byl zde již v roce 1926). Slávik, který narychlo v programu nahradil původně ohlášeného ministra zemědělství Bohumíra Bradáče, v řeči uvedl, že zde zastupuje nejen československou vládu, nýbrž také Slováky. Před zcela zaplněným náměstím poděkoval *„našemu milému, vzácnému senátoru Kroiherovi, velikému příteli Slovenska, co vykonal a koná pro naše družstevnictví na Slovensku. Přítel senátor Kroiher jest politikem, který ukazuje, jakým směrem má kráčeti politika. Politika nesmí znamenati škodu jiného, politika nesmí směřovati k poškození třeba strany jiné víry, jiného politického vyznání. Politika musí znamenati pomoc, pomoc sobě, ale i pomoc bližnímu, pomoc každému.“*[268]

Vedle Slávika a Klindery byli významnými hosty na slavnosti agrárničtí poslanci Rudolf Beran, Otomar Bistřický, Josef Kočandrle, Jan Tůma,[269] senátoři František Olejník a Antonín Šachl,[270] členové zemského zastupitelstva Václav Dítko, František Našinec a Augustin Brožek,[271] členové představenstva a dozorčí rady *Ústřední jednoty*

---

vyučoval v Budějovicích, kde dělal v letech 1960–1978 také předsedu organizace Československého svazu včelařů. – Karel D o l e ž a l (1894–1945), rolník, člen obecního zastupitelstva v letech 1931–1942.

[264] Osobu se nepodařilo konkrétně identifikovat.

[265] Václav T u t t e r (1880–1942) působil v letech 1901–1902 jako učitel ve Zborově u Ledenic, poté v Kamenném Újezdu. Dlouholetý pokladník zdejší kampeličky, starosta Sokola, předseda Okrašlovacího spolku a člen obecního zastupitelstva. V roce 1906 založil a vedl družstevní mlýn v Poříčí. Za první republiky člen dozorčí rady a širšího výboru *Ústřední jednoty hospodářských družstev* a člen představenstva *Centrokooperativu*. Zatčen a popraven gestapem. Od roku 1930 čestný občan Kamenného Újezdu.

[266] Přepis jeho proslovu je otištěn in: ZDL, roč. 36, 17. 7. 1931, č. 29, s. 469. Juraj S l á v i k (1890–1969), slovenský právník a agrární politik, v letech 1918–1920 poslanec Revolučního národního shromáždění, ministr zemědělství (1926), unifikací (1926) a vnitra (1929–1932). Za okupace člen exilových vlád v Londýně (ministr vnitra), v letech 1945–1948 československý vyslanec v USA, kde po Únoru 1948 žil a zemřel. Spoluzakladatel Rady svobodného Československa.

[267] Přepis jeho proslovu je otištěn in: TAMTÉŽ, s. 469–471. Ferdinand K l i n d e r a (1875–1953) vystudoval strojní inženýrství na ČVUT v Praze a spravoval statek ve Spomyšli u Roudnice nad Labem. Jedna z nejvýraznějších postav zemědělského družstevnictví v Československu (v letech 1914–1942 starosta *Ústřední jednoty hospodářských družstev*, spoluzakladatel a v letech 1921–1939 starosta *Centrokooperativu*, spoluzakladatel *Slovanské zemědělské družstevní komory*), často podnikal pracovní cesty do zahraničí. Člen vedení agrární strany a v letech 1918–1919 poslanec Revolučního národního shromáždění.

[268] TAMTÉŽ, s. 469. Ke Kroiherovu vlivu na vývoj na Slovensku srov. s. 185–189.

[269] K Rudolfu Beranovi srov. s. 53 pozn. 222. – Otomar B i s t ř i c k ý (1880–1949), hospodář v Jindřichově Hradci, veřejný funkcionář (např. starosta Sokola) a politik (starosta města), v letech 1925–1938 poslanec Národního shromáždění za agrární stranu. – Josef K o č a n d r l e (1890–1940), hospodář v Lobzích u Plzně, v letech 1925–1938 poslanec Národního shromáždění za agrární stranu. – Jan T ů m a (1875–1953), hospodář v Hůrkách u Lišova, v letech 1920–1935 poslanec Národního shromáždění za agrární stranu.

[270] František O l e j n í k (1880–1941), tajemník agrární strany v Benátkách nad Jizerou, generální tajemník Domoviny domkářů a malorolníků (sloužící agrárníkům k prosazování pozemkové reformy a k uspokojení jejích členů vhodnými příděly půdy) a v letech 1925–1939 senátor. – Antonín Š a c h l (1860–1943), hospodář a starosta v Hůrkách u Lišova, též starosta okresu Lišov (1897–1906), v letech 1907–1911 člen říšské rady, v letech 1920–1935 senátor Národního shromáždění za lidovou stranu.

[271] Václav D í t k o (nar. 1880), rolník a starosta v Krasetíně u Křemže (čp. 14), družstevní pracovník, župní tajemník agrární strany, člen zemského zastupitelstva, od roku 1930 předseda Povltavského elektrárenského

hospodářských družstev v počtu 77 jedinců a okresní hejtman Jan Faltis.[272] Omluvné či pozdravné dopisy zaslala řada dalších vynikajících činitelů, mezi nimiž byli především Kroiherovi straničtí kolegové z agrární strany a senátu, ale nechyběly ani pozdravy od korporací (Centrokooperativ, tiskařské podniky Novina, Agrární banka, Městská spořitelna v Českých Budějovicích nebo Českokrumlovská záložna).[273] Pouze písemně se připojil nemocný bývalý ledenický děkan Martin Brožka, zakladatel kampeličky.

„Slavnost byla velkolepá,“ jak shrnuje ledenická obecní kronika, která dále připomíná, že *„z radnice zazněly fanfáry z Libuše, před tribunou zapěl vhodné sbory zpěvácký spolek Jindřich ze Suchého Vrbného* […] *Slavnost byla zfilmována a později i v zdejším biografu několikrát předvedena. Film se velmi líbil.“*[274] Promítán byl následně také v pojízdných biografech *Ústřední jednoty hospodářských družstev* jako propagační materiál a 7. září 1931 jej zhlédli i žáci ledenické obecné školy.[275] Slavnost ukončil F. J. Kroiher, který projevil upřímnou radost nad průběhem dne, poděkoval všem, kteří vážili cestu do Ledenic, a taktně promluvil o tom, že slavnost byla zčásti také velebením jeho osoby. *„Bylo mluveno o tom, že i já mnohé vykonal a já nejsem pokrytec, abych i svůj podíl na úspěších naší Kampeličky popíral. Bůh mne obdařil pracovními schopnostmi a je mi jen radostí mohu-li jich ku prospěchu svých bližních užíti.“*[276] Na závěr sdělil svým spoluobčanům, že *„celé Ledenice jsou moje, jako já jsem váš!“*[277] Poté následoval společný oběd a zájemci si ještě prohlédli výstavu nábytku.[278] K dispozici byla reprezentativní ročenka kampeličky s vylíčením její historie a přehledem hospodaření a po celý den byla zajištěna náležitá autobusová doprava na trase České Budějovice – Ledenice a pochopitelně též směrem opačným.

---

svazu, v letech 1938–1939 krajský důvěrník Strany národní jednoty. – František N a š i n e c (1884–1977), hospodář a obecní kronikář v Temelíně, vlastivědný pracovník, funkcionář agrární strany, předseda hospodářské záložny v Týně nad Vltavou, člen zemědělské rady, stavební inženýr. – Augustin B r o ž e k (1876–1936), železniční úředník, od roku 1923 člen městského zastupitelstva a rady Českých Budějovic, od roku 1931 druhý náměstek primátora.

[272] Jan F a l t i s (nar. 1881) absolvoval právnickou fakulty pražské univerzity, pracoval při politické správě v Sušici, Benešově, Praze-Smíchově a na místodržitelství v Praze. Od roku 1916 byl přeložen do Domažlic, kde nejprve působil jako rada politické správy a následně jako okresní hejtman. Podporoval sokolské hnutí, národohospodářské a sociální aktivity na Chodsku. V letech 1931–1934 hejtman okresu České Budějovice.

[273] *Setba a žeň. Velkolepá oslava třicetiletí Kampeličky v Ledenicích*, PK, roč. 13, 9. 7. 1931, č. 28, s. 5–6.

[274] SOkA ČB, AM Ledenice, obecní kronika 1885–1940, s. 75 (v DA sn. 42).

[275] TAMTÉŽ, NŠ Ledenice, kniha 3, kronika 1925–1945, s. 19 (v DA sn. 12).

[276] *Setba*, s. 7.

[277] TAMTÉŽ. Podobně ZDL, roč. 36, 17. 7. 1931, č. 29, s. 472 uvádějí *„Celé Ledenice jsou vaše a já jsem váš.“*

[278] Na výstavní trhy nábytku zavítal 12. 7. 1931 také ministr obchodu Josef Matoušek, který se zde sešel s F. J. Kroiherem a navštívil i ledenickou radnici. JčL, roč. 37, 15. 7. 1931, č. 55, s. 1. Josef M a t o u š e k (1876–1945), národnědemokratický politik, v letech 1918–1935 poslanec, v letech 1935–1939 senátor, v letech 1929–1934 ministr průmyslu, obchodu a živností.

Řečníci z Ledenic, kteří na slavnosti vystoupili, zmiňovali na prvním místě zásluhy F. J. Kroihera o finanční či materiálovou pomoc při řešení nejrůznějších problémů při zvelebování obce.[279] Nebude jistě na škodu uvést několik konkrétních činů, do jejichž realizace zasáhl místní děkan, který v Ledenicích projevoval náklonnost a sympatie se všemi spolky (pro Sokol a hasiče vedl vlastenecké nebo vzdělávací přednášky) a s jakýmkoli počinem, u kterého si byl jist, že bude k dobru většině obyvatel. Bděl prakticky nad veškerými financemi, které Ledenicemi v meziválečném období kolovaly, protože vedle předsednictví v kampeličce byl také od roku 1928 členem obecní finanční komise. Zde se v dubnu 1932 a znovu v listopadu 1938 stal i předsedou. Komise, rozpuštěná v roce 1941, se scházela minimálně třikrát za rok a Kroiher na jejích zasedáních chyběl pouze jednou, a to 28. května 1931.[280] Finanční komise byla jakýmsi poradním a kontrolním orgánem obecního zastupitelstva (jeho členem byl v letech 1932–1938 kaplan Janát, který zároveň zasedal v obecní radě) v peněžních záležitostech.

Také v ledenickém spolku, který se oficiálně nazýval *Spolek pro okrašlování domoviny*, ale běžně se jeho označení zkracovalo na Okrašlovací spolek, zanechal Kroiher výraznou stopu. V letech 1926–1941 byl členem jeho výboru a často vystupoval na výborových schůzích nebo valných hromadách. V letech 1926 a 1931 navrhl osázet stráně nad rybníky Horním Hradským a Laznou stromky, které sám k tomuto účelu poskytl. Dne 12. března 1927 např. *„k úpravě náměstí navrhuje p. senátor Kroiher vydlážditi prostranství okolo kašny kamenem, další pak osázeti stálou zelení, dále požádati obec o lepší bednění kašny. Projevuje svůj názor o úpravě prostranství před radnicí a školní zahrádce.“* Dne 3. března 1929 na valné hromadě uvedl, *„že náměstí ozdobeno zásluhou Kampeličky ploty okolo školy, i prostranství na náměstí bude nutno ohraditi. Oznamuje, že bude vyplaceno Kampeličkou 200 Kč každému, kdo zřídí před domem slušnou zahrádku s plotem, hlavně v prostranství městečka.“* O rok později na další valné hromadě Kroiher *„referuje o rozdělení cest, scelování pozemků a o žádosti k obci o vyvázání pozemku k vysázení stromů neznámých a o úpravě polních cest.“* Velice důležité sdělení pronesl 7. května 1933, kdy doporučoval nutnost *„v nynější překotné úpravě a přestavbě městečka fotografovati staré budovy před zbouráním, neb celé partie městečka, aby bylo možno ukázat, jak vypadalo to u nás před úpravou.“* Dále oznámil, že k šedesátým narozeninám Antonína Švehly zakoupil sto akátů, které byly vysázeny kolem pěší (tzv. kostelní) cesty

[279] Výčet jeho zásluh o Ledenice obsahuje také článek v Pošumavském kraji z roku 1934, kde představitelé ledenické radnice kritizovali urážky na Kroihera v jiných novinách. *„Práce“ na papíře a práce skutečná, pro blaho veškerého občanstva konaná*, PK, roč. 15, 15. 2. 1934, č. 7, s. 6.
[280] SOkA ČB, AM Ledenice, knihy 59, 60 a 61.

do Radostic. Jako vzpomínku na agrárního předsedu nechal v roce 1936 do průčelí radnice vsadit Švehlovu pamětní desku (v podobě bronzového poprsí), která však za okupace byla snesena a na svém místě se již neobjevila.[281] Na valné hromadě 5. dubna 1936 upozornil *„na stromořadí na Budějovické silnici, kdež jest třeba sebrati housenky.“*[282] Jak je patrné z předešlých vět, náležel Kroiher k velmi aktivním členům Okrašlovacího spolku, nebyl mu lhostejný stav životního prostředí a náležitě dbal o vzhled veřejných prostranství v městečku. Za svou činnost byl 24. dubna 1938 jmenován čestným spolkovým předsedou.

Velké diskuze vzbudil návrh na zřízení pomníku, jenž by uctil spoluobčany, kteří padli v první světové válce nebo zahynuli na následky válečných zranění. O záměru informoval farníky děkan Kroiher už na podzim roku 1917. *„Tato myšlenka mi přinesla mnoho radosti, zvláště při křesťanském cvičení v Zalinách.“*[283] Zároveň ihned začal s vybíráním příspěvků na stavbu, kde by ústřední figurou byla socha Panny Marie Sedmibolestné. Finance se ale scházely pomalu, do sbírky putovaly např. i výnosy z představení Baarových děl *Bolestné Vánoce* a *Mladí pastýři betlémští*,[284] které sehrály ledenické školní děti, a jak Kroiher poznamenal: *„Je to moc pěkné obojí. Děti to umí jedna radost.“*[285] Druhá ze jmenovaných her byla sehrána celkem třikrát, ve dnech 26. a 30. prosince 1917 a 6. ledna 1918, celkový výtěžek z představení po odečtení nutných výloh činil 529 korun 79 haléřů.[286]

Nicméně ještě v roce 1923 nebyl k dispozici dostatečný obnos. *„Chtěl jsem vzdor tomu pořídit pomník v podobně bolestné Panny Marie, jako symbolem trpící české vlasti, jež však doufá ve vzkříšení. Žádal jsem od obce kus náměstí asi 4 m^2 tam, kde stojí kaštan mezi oběma vchody na hřbitov.“*[287] Pozemek mu však poskytnut nebyl. Mezitím obecní rada projednala 26. července 1919 vlastní návrh Jarolíma Petráše a Jakuba Bláhy na

[281] Zastupitelé návrh schválili 30. 5. 1936, slavnostní odhalení proběhlo 5. 7. 1936. J. CUKR, *Pamětní deska Antonína Švehly v Ledenicích*, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, roč. 43, 2006, č. 4, s. 310–311.
[282] Všechny citace pocházejí ze SOkA ČB, Okrašlovací spolek Ledenice, kniha 1, nestr.
[283] TAMTÉŽ, FÚ Ledenice, farní kronika, fol. 70v.
[284] Kroiher píše, že jde o Baarova díla. *Bolestné Vánoce* s podtitulem *Památka na válečná léta 1914–1917* skutečně vytvořil J. Š. Baar. Jedná se o krátké veršované dílko, jehož vydání odsouhlasila budějovická biskupská konzistoř 31. 10. 1917 a které vyšlo jako číslo 4 edice Duchovní osvěta pod redakcí F. B. Vaňka. Pod druhým dílkem, které vyšlo již v roce 1873, je podepsán strýc J. Š. Baara Josef B a a r (1835–1908), katecheta v Písku a od roku 1884 farář v Putimi. Jednalo se o melodrama s vánoční tématikou o třech dějstvích se zpěvy.
[285] SOkA ČB, FÚ Borovany, nezprac. přírůstek, pohlednice F. J. Kroihera V. Šílenému (nedat.). Ledenický děkan na tato představení lístkem osobně zval svého borovanského kolegu.
[286] TAMTÉŽ, NŠ Ledenice, kniha 2, kronika 1882–1925, nestr., zápis ke školnímu roku 1917/1918 (v DA sn. 144).
[287] TAMTÉŽ, FÚ Ledenice, farní kronika, fol. 82v.

důstojné připomenutí válečných obětí městyse.[288] V červnu 1924 se do věci vložil nově ustavený Okrašlovací spolek pod předsednictvím právě Petráše, který propagoval myšlenku, že nejvhodnějším místem na umístění pomníku by byl prostor před radnicí. Celou záležitost převzal na starost komitét, který zase prosazoval vztyčení pomníku na náměstí před školní budovou. Na výborové schůzi spolku 30. března 1926 *„pan senátor Kroiher nedoporučuje místo na náměstí, doporučuje pořídit kostru pomníku, potáhnouti látkou neb papírem, postaviti na určitém místě a tak nejlépe se zjistí, zda okolí jest vhodné.“*[289] Tento nápad, jistě zajímavý avšak ne ojedinělý, kdy se nejprve měly projít vytipované lokality s maketou budoucí stavby, však nenalezl pochopení a přijat byl návrh na definitivní postavení pomníku padlým na náměstí u školy. Dílo korunované plastikou lva vytvořil lišovský kameník Jindřich Vojč a slavnostní odhalení se odehrálo 1. srpna 1926 pravděpodobně bez Kroiherovy účasti (naopak v roce 1920 světil pomník v přifařených Radosticích). O sedm let později daroval Kroiher osm akátů, které byly v okolí pomníku vysázeny.

Při jakých dalších stavbách v Ledenicích si děkan Kroiher získal nehynoucí zásluhy? Přes letní měsíce roku 1925 probíhala přístavba prvního patra školní budovy, kterou prováděla stavební firma Františka Staška z Trhových Svinů. *„K uskutečnění této nástavby hlavně přispěl zdejší pan senátor František Jan Kroiher tím, že umožnil výhodné financování prostřednictvím místního záložního spolku a nápomocen byl při získávání potřebných úředních povolení,“* zapsal stavitel Stašek úvodem do stavebního deníku vedeného během celé stavební akce.[290] Nutnost tohoto podniku se akutně projevila po založení měšťanské (v té době občanské) školy v roce 1922, která se školou obecnou sdílela společnou budovu. Zřízení měšťanské školy schválilo obecní zastupitelstvo 18. května 1919,[291] Kroiher tento záměr velmi podporoval (naopak podniku nepřál kaplan Hořejší) a následně škole projevoval svou štědrost různými drobnými dary. Mnohem více si však hleděl obecné školy, kde vyučoval v letech 1914–1943 náboženství

[288] TAMTÉŽ, AM Ledenice, kniha 56, nestr., zápis č. 484. Jarolím P e t r á š (1871–1951), obchodník se smíšeným a střižným zbožím, trafikant, starosta Sokola, předseda Okrašlovacího spolku a místního odboru *Národní jednoty pošumavské*, člen dozorčí rady kampeličky, obecního zastupitelstva a v letech 1927–1938 obecní rady. – Jakub B l á h a (1860–1935) působil v Ledenicích od roku 1888 jako učitel obecné školy a v letech 1918–1925 jako řídící učitel. Člen obecního zastupitelstva, rady a finanční komise, předseda dozorčí rady kampeličky a výrazný funkcionář mnoha spolků (rychtář baráčníků, starosta sokola, jednatel včelařů). V roce 1922 mu bylo uděleno čestné občanství Ledenic.

[289] TAMTÉŽ, Okrašlovací spolek Ledenice, kniha 1, nestr., zápis ze dne 30. 3. 1926.

[290] TAMTÉŽ, AM Ledenice, kniha 99, s. 2. František S t a š e k (1891–1972) se jako architekt a stavitel podílel na stavbách mnoha veřejných i soukromých budov v Trhových Svinech a okolí. Od roku 1931 bydlel v Budějovicích a byl členem městského zastupitelstva. Na některých zakázkách spolupracoval se svým bratrem Janem S t a š k e m (1893–1985), který provozoval parní pilu.

[291] TAMTÉŽ, kniha 56, nestr., zápis č. 483.

v 1., 2. a 3. třídě (u školních dětí také podporoval šetření peněz a fungování tzv. střádalen). Za svůj život jí Kroiher věnoval množství knih či učebních předmětů a pomůcek (knihy, míče, počítadla, lopatky a smetáčky, mosazná závaží, stolní váhy, tužky, násadky, obrazy a vycpaniny zvířat atd.).[292] V Ledenicích byl od svého příchodu také členem místní školní rady, pravidelně se zúčastňoval jejích schůzí, nějakou dobu na přelomu desátých a dvacátých let dělal jejího zapisovatele a od 30. června 1929 do 22. listopadu 1937 dokonce předsedu.[293] Poté se stal (a byl jím do 9. listopadu 1941) předsedou nově vzniklé újezdní školní rady, která byla zřízena společně s újezdní měšťanskou školou od 1. ledna 1938 na základě zákona č. 233/1935.[294] Ledenický školní újezd zahrnoval vedle Ledenic ještě obce Borovany, Ohrazení, Ohrazeníčko, Petrovice, Radostice, Slavošovice, Strážkovice, Trocnov (Záluží), Vrcov, Zaliny a Zborov.[295] Za svou činnost ve prospěch zejména ledenického školství byl Kroiher již 2. června 1931 oceněn pochvalným uznáním Zemské školní rady.[296]

Dalším výrazným stavebním podnikem vedle adaptace školní budovy byla přestavba radnice v roce 1926, při níž objekt získal reprezentativní vzhled s obecním znakem ve štítě (opět stavitel Stašek). Na radnici úřadovala v jedné místnosti kampelička a vedle sídlila obecní knihovna, která rovněž nejednou poznala Kroiherovu štědrost. Děkan dále dotoval, vědom si toho, *„že nejedná se pouze o okrášlení místa, nýbrž i o jeho zabezpečení,"*[297] výstavbu hasičského skladiště v městečku v roce 1929 a druhého skladiště v místní části Hrad v roce 1931, na jehož výstavbu daroval z vlastní kapsy 4 000 Kč a zbývajících 5 000 Kč poskytla místní kampelička.[298] Finančně podporoval výstavbu kanalizace a obecního vodovodu (15. srpna 1927 se zúčastnil zasedání zastupitelstva společně s ing. Richardem Klausnerem, kde se diskutovalo o tom, zda opravovat stávající

[292] Srov. kroniky obecné a měšťanské školy, též srov. inventáře majetku školy TAMTÉŽ, NŠ Ledenice, knihy 558, 559, 561 a 562.
[293] TAMTÉŽ, Místní školní rada Ledenice, kniha zápisů 1913–1943 (nezprac. fond).
[294] TAMTÉŽ, Újezdní školní rada Ledenice (nezprac. fond). Srov. též zápisy v kronice obecné a měšťanské školy. K okolnostem vzniku více např. Josef HEJNÝ, *Význam t. zv. újezdních škol měšťanských*, PK, roč. 14, 12. 5. 1932, č. 19, s. 10. Do diskuzí o újezdních školách občanských se zapojil i Kroiher. F. J. KROIHER, *Ještě o újezdných školách občanských*, PK, roč. 12, 16. 1. 1930, č. 3, s. 1. TÝŽ, *Zas něco o škole*, PK, roč. 12, 26. 6. 1930, č. 26, s. 1.
[295] Místní (újezdní) školní rada měla mnoho úkolů: vykonávala dozor nad veřejnými školami, reprezentovala školní obec, zřizovala školy a kurzy pro mládež, pečovala o tyto školy (opatřování budov, nábytku, vybavení, údržba), navrhovala zavádění nepovinných předmětů do výuky, vyhlašovala školní zápisy, rozhodovala o propůjčení školních místností, předvolávala rodiče žáků při různých stížnostech, vedla školní matriky a inventáře majetku školy, dohlížela na organizaci školních obvodů nebo sestavovala školní rozpočty. Členy školních rad se stávali zástupci školy (voleni ve schůzi učitelstva) a obecních funkcionářů (voleni ve schůzi zastupitelstva).
[296] PK, roč. 13, 18. 6. 1931, č. 25, s. 6.
[297] SOkA ČB, Okrašlovací spolek Ledenice, kniha 1, zápis ze dne 3. 3. 1929.
[298] TAMTÉŽ, AM Ledenice, kart. 39, inv. č. 575; kniha 59, s. 60 a 64.

vodovod, nebo postavit zcela nový[299]), částkou 5 000 Kč přispěl roku 1934 na stavbu fotbalového hřiště pro Sportovní klub, založený o rok dříve, a stejnými penězi podaroval obec v roce 1942 za účelem pořízení obecního rozhlasu. V roce 1932 daroval obci 29 000 Kč na vyrovnání schodku v obecním rozpočtu.[300] O jeho aktivním zájmu při úpravách komunikací a veřejných prostranství či výsadbě zeleně již byla zmínka výše.

Kroiherův povzdech *„byl jsem tak nerozumný, že jsem ani doma si nepřál oddechu“*[301] plně vystihuje jeho časovou zaneprázdněnost a touhu pomáhat při každé příležitosti. Pro své pracovní vytížení si Kroiher odpočinku skutečně příliš nedopřával. Nesnášel lenost, všude nabádal k poctivé práci a sám šel v duchu toho příkladem ve všech svých aktivitách a činnostech. Zároveň si byl jist tím, že vše nemůže být podle přání, jinak by člověk propadl zahálce, hnilobě a unudil by se, kdyby neměl neustále co na práci.[302]

Nemůže proto překvapit a bylo v jistém slova logickým vyústěním, že si jeho nezištné činnosti ve farnosti všimlo také českobudějovické biskupství, které mu počátkem roku 1930 udělilo titul biskupského notáře a v březnu 1937 jej jmenovalo čestným kanovníkem zdejší kapituly.[303] Mezitím obdržel na podzim 1934 vyznamenání „Oblatus congregationis s. s. Redemptoris,“ které mu předal generál kongregace redemptoristů v Římě.[304] V Ledenicích žádali obyvatelé domů v nově vzniklé ulici na jihozápadním okraji městyse zastupitele, aby ji nazvali Kroiherovým jménem. *„K věci té poznamenává p. Karel Cahák, že pan senátor si toho nepřeje a že výslovně žadatelům to prohlásil. Dále sděluje, že při rozmluvě s p. senátorem Kroiherem v Kampeličce projádřil se tento, že jeho hlavní působnost o zvelebení městečka soustředila se na náměstí před radnicí, školou a kostelem a proto navrhuje p. Karel Cahák, aby náměstí to bylo pojmenováno náměstím Kroiherovým. Obecní zastupitelstvo návrh ten jednomyslně schvaluje a usneseno pořídit příslušné vývěsní tabulky, které v den oslav místní kampeličky budou vyvěšeny.“*[305] Tak se také stalo 5. července 1931 u příležitosti výše popsané oslavy a Ledenice do období okupace měly náměstí F. J. Kroihera (rok předtím u příležitosti Masarykových osmdesátin bylo hlavní ledenické náměstí nazváno náměstím T. G. Masaryka).

---

[299] TAMTÉŽ, kniha 57, s. 187. Richard K l a u s n e r (1897–1983), absolvent ČVUT (obor vodní inženýrství), od roku 1925 ředitel budějovické vodárny, po roce 1948 projektant Chemoprojektu v Praze.
[300] TAMTÉŽ, kniha 59, s. 37.
[301] F. J. KROIHER, *Propaganda*, PK, roč. 20, 21. 7. 1938, č. 28, s. 1.
[302] Srov. *Články a úvahy 1*, s. 43 a *Články a úvahy Frant. Jana Kroihera. Kniha druhá*, Praha 1936 (dále jen *Články a úvahy 2*), s. 255–256.
[303] Hlas lidu, roč. 24, 3. 3. 1930, č. 41, s. 3. Ke jmenování kanovníkem srov. s. 266–267 a pozn. 1290.
[304] *Vzácné vyznamenání zasloužilého kněze*, PK, roč. 16, 15. 11. 1934, č. 46, s. 8.
[305] SOkA ČB, AM Ledenice, kniha 59, s. 57. Karel C a h á k (1885–1964), obuvník a poštovní zřízenec, člen dozorčí rady kampeličky a výboru místního odboru *Národní jednoty pošumavské*, dlouholetý člen obecní finanční komise, obecního zastupitelstva (1923–1931) a obecní rady (1927–1931).

Už v roce 1926 zastupitelé na svém zasedání 16. listopadu diskutovali o udělení čestného občanství pro Kroihera. Nevyřkli jednoznačný závěr a záležitost odsunuli *„až bude zjištěno, zda pan děkan již čestné členství obce Ledenic nemá.“*[306] Znovu se nad předáním titulu čestný občan městyse pro Kroihera mluvilo až v roce 1938, kdy zapadlý návrh oprášil starostův náměstek a dlouholetý předseda Okrašlovacího spolku Jarolím Petráš na zasedání obecní rady 19. března 1938, načež se radní usnesli *„zahájiti přípravné práce pro udělení čestného občanství senátoru a kanovníku Františku Kroiherovi.“*[307] O udělení následně rozhodli jednohlasně obecní zastupitelé na mimořádné schůzi 22. května téhož roku. Oficiálně uváděnými důvody, o nichž nelze v žádném případě pochybovat, byly nezištné Kroiherovy *„veliké zásluhy o kulturní a hmotné povznesení zdejší obce.“*[308] Vedle čestného občanství Ledenic a čestného předsednictví v Okrašlovacím spolku se podobné pocty dočkal v létě 1945 také u Vlastenecko-dobročinné obce baráčnické. Členem ledenických baráčníků byl Kroiher od jejich založení v roce 1930 (zasedal v užším předsednictvu, tzv. konšelstvu) a od 18. února 1934 do 22. června 1945 dělal spolkového předsedu (pantatínka). Funkce se musel vzdát pro svou přetrvávající chorobu.[309] Mezi baráčníky vstupovali lidé s vlasteneckým cítěním, kteří se chtěli podílet na udržování starých tradic, spoluorganizovat kulturní vyžití v místě a propagovat různými formami národopis. Nemalý význam mělo konání humanitních a svépomocných akcí, inspirovaných myšlenkami vzájemné pomoci, na nichž bylo postaveno také fungování kampeliček a ke kterým měl ledenický děkan tak blízko.[310]

Nebude na škodu uvést ještě několik zjištěných drobných postřehů z Kroiherova soukromého života. Jako moderně smýšlející člověk žil pokrokově, používal výdobytky moderní techniky (např. od roku 1927 jako první v Ledenicích vlastnil rozhlasový přijímač, zmíněno už bylo používání fotoaparátu) a ve všech svých činnostech se snažil odvést maximum. Bylo zajisté těžké věnovat se aktivně práci politika i družstevníka a přitom být stále vázán na svou venkovskou farnost, vzdálenou relativně daleko od Prahy. Přesto Kroiher Ledenice a svou pastorační činnost v městečku nezanedbával. Správa

[306] TAMTÉŽ, kniha 57, s. 151.
[307] TAMTÉŽ, kniha 59, s. 143.
[308] TAMTÉŽ, s. 242.
[309] *15 let trvání vlastenecko-dobročinné sdružené obce Baráčnické „Vitoraz“ v Ledenicích*, Ledenice 1945, s. 7–8.
[310] První baráčnický spolek vznikl v Kolíně v roce 1873. Jeho název je odvozen od hostince, kde se členové scházeli, kterému se lidově říkalo „baráček.“ Jaroslava KŘÍŽOVÁ – Jaroslav VLÁŠEK, *Ledenické spolky – historie a současnost. Díl 5 – Vlastenecko-dobročinná sdružená obec Baráčnická „Vitoraz“ v Ledenicích*, LZ, červenec 2004, s. 5.

farnosti včetně výuky náboženství ve škole vždy stála na předních místech jeho hodnot.[311] K prohlubování katolické víry se snažil nabádat při každé vhodné příležitosti slovem i písmem. Striktně odděloval svou činnost náboženskou od ostatních světských funkcí, což ovšem ne vždy vyznívalo naplno a někteří mu vytýkali, že např. kázání v kostele mají politický podtext a že různá shromáždění lidí zneužívá k politické agitaci.[312]

Pro některé občany byla jeho angažovanost mimo farnost zcela nepochopitelná, viděli v něm spíše finančníka a kariérního politika než duchovního správce. Byl přísným úředníkem kampeličky, kde *„rozhodným vlivem vládl,“*[313] a neměl rád dlužníky. Ne všechny lidi údajně přijímal s vlídnou tváří a otevřenou náručí. Dodnes jsou po Ledenicích v mysli pamětníků Kroiherovy věty, že *„člověk nemající peněz, nemá žádné hodnoty“* a *„komu chceme, pomůžeme, komu nechceme, nemůžeme,“* které měl údajně používat v případě, že nechtěl nějakému žadateli z různého důvodu v kampeličce půjčit či nějak jinak pomoci.[314] Konkrétní případ, který se podařilo při sestavování této práce zachytit, se týká rodiny Zídkovy z Petrovic. Poté, co byl prohlášen za nezvěstného Jan Zídek, který bojoval za první světové války na srbském bojišti, zůstala manželka Marie doma v chalupě čp. 57 sama s třemi malými syny, Josefem (nar. 1909), Karlem (1912) a Janem (1914). Po nějaké době, když zjistila, že nebude snadné živit rodinu, se vydala za Kroiherem s prosbou o nějakou pomoc nebo přímluvu. Ledenický děkan ji odbyl slovy, že je ještě dost mladá a že svou svízelnou situaci může vyřešit dalším sňatkem. Inu, nechtěl ji pomoci, tak nepomohl.[315]

Kroiherovu odvrácenou stranu blíže poodkrývá ve svých pamětech ledenický písmák Jindřich Diviš, když píše, že Kroiher *„pro dobro občanů, zvláště té chudší třídě, nevykonal v jejich prospěch to, co by byl mohl.“*[316] A mezi kritiky ledenického děkana, resp. jeho mimofarních aktivit, se připojil také kaplan Josef Vacovský, jenž svůj příchod

[311] Dle vzpomínek, zachycených Jiřím Cukrem při setkání s pamětníky 5. 1. 2012 v ledenické knihovně, byl poměrně přísným učitelem, který používal i rákosky z lísek, rostoucích tehdy ve farní zahradě.
[312] Podobného dojmu nabyl kaplan Václav Žitný při listování farní kronikou, o které uvedl, že *„stala se ať již vědomě nebo nevědomě víceméně knihou politických událostí celostátních, ano i světových.“*
[313] Jindřich DIVIŠ, *Paměti městečka Ledenic*, rukopis 1970, s. 62. Originál díla uložen u Divišových potomků (rodina Turkova), kopie v SOkA ČB.
[314] Nezávisle na sobě tato slova připomněli pamětníci při setkání s Jiřím Cukrem 5. 1. 2012 v ledenické knihovně a jeho rodinní příslušníci. Bližší okolnosti nejsou známy, v myslích přetrvávají jen tyto z kontextu vytržené věty. Je však jisté, že kampelička nepůjčovala lidem, kteří nebyli jejími členy (ani jí to stanovy nedovolovaly).
[315] Informace o rodině Zídkově poskytl František Kadlec z Borovan, kterému ji kdysi vypravoval Karel Zídek, jehož otec se nevrátil z války a matka se vypravila za Kroiherem. Nutno dodat, že Kroiherovu radu Zídková nevyslyšela a až do konce života zůstala vdovou.
[316] J. DIVIŠ, *Paměti*, s. 63. Jindřich D i v i š (1910–1982), vyučený natěrač, po roce 1945 pomocný úředník při MNV, správce obecního archivu, tajemník, matrikář a člen letopisecké komise. Své hodnotné rukopisné dílo (380 stran) o historii Ledenic dokončil v roce 1970.

do Ledenic, kde sloužil pod stárnoucím Kroiherem ve čtyřicátých letech, popsal takto: *„Vzpřímil jsem hlavu a vešel do městečka. Podle kostela se snadno najde fara. Byl jsem přijat sice slušně tamním správcem fary děkanem – titulárně kanovníkem Kroiherem, ale vycítil jsem hned, že mám co dělat s člověkem politikem* […] *Byl členem mnoha spolků, tedy více národohospodář rázu politických prospěchářů, nežli kněz. Peníze hrály u něho a jeho hospodyně vždy hlavní role. Hned při seznamování mi dal najevo, že veškerou starost o duchovní správu, práci v kostele a ve školách budu mít já, on jen tak vypomůže, zatím co o příjem se budeme bratrsky dělit na polovic.“*[317] Tato dobová svědectví, která tak výrazně kontrastují s oficiálním Kroiherovým obrazem, tvořeným především místy až přespříliš lichotivými novinovými zprávami, vrhají na ústřední postavu této rigorózní práce jiné světlo a zároveň ji poněkud zlidšťují. Názorně totiž ukazují, že každý nosí dvě tváře a naplňuje tak známé rčení *„není na světě člověk ten, aby se zalíbil lidem všem.“* U tak exponovaného a aktivního jedince, jakým Kroiher byl, to platí dvojnásob.[318]

I když volného času neměl nazbyt, podařilo se nalézt a ještě trochu více poodkrýt jeho záliby. Měl kladný vztah k přírodě (u fary byla bohatá květinová zahrada, propagoval výsadbu stromů a u fary mu např. rostla japonská třešeň, v září 1910 se zúčastnil České zahradnicko-ovocnické výstavy v Praze) a byl velkým milovníkem zvířat. Vedle běžných domácích při farním hospodářství choval včely (byl jednatelem a předsedou ledenického včelařského spolku, včelíny prodal v roce 1943), ale také pávy a často se procházel s malým psíkem v kapse saka (psy obzvlášť miloval). Stejně jako jiní veřejní činitelé měl rád kvalitní výtvarné umění, byl sběratelem a majitelem sbírky obrazů, poštovních známek a mincí, zároveň je zmiňován jako člen *Jednoty výtvarných umělců*.[319] Na ledenické faře za dobu svého působení nashromáždil obrovské množství předmětů různé kvality a umělecké hodnoty. *„Přátelství jeho s řadou vynikajících našich českých umělců a krásné obrazy, které zdobí stěny ledenické fary, jsou důkazem ušlechtilého vkusu a mluví o krásném uměleckém cítění,“* uvedl o Kroiherově zálibě kolega R. Beran.[320] Kaplan Žitný o tom zanechal zprávu ve farní kronice: *„Pokoje byly přeplněny za léta nahromaděnými věcmi. Svědčily však o bohatství a dřívějším vkusu p. kanovníka. Hlavně obrazy, rozsáhlá knihovna, koberce. Z vyprávění jsem poznal, že se na zdejší faře žilo velkoryse, jak*

[317] Paměti Josefa Vacovského jsou uloženy u jeho dcery Jitky Štětkové.
[318] O Kroiherovi se hodlal více ve farní kronice rozepsat i kaplan Žitný, který vyjádřil naději, *„že se mně ještě vyskytne příležitost, abych se po zásluze dotkl osobnosti p. kanovníkovi.“* Bohužel byl ale brzy přeložen na jiné místo a nestihl tak zaznamenat své cenné vzpomínky. *„Lituji, že nemohu po zásluze splnit to, co jsem chtěl udělat, trochu šířeji se rozepsat o jeho zdejší činnosti*. ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis z let 1946–1948.
[319] *České biografie*, Praha b. d., nestr., serie 4, 19. 11. 1936, heslo Kroiher.
[320] Rudolf BERAN, *Senátor Frant. Jan Kroiher jako novinář*, in: Články a úvahy 1, s. 27.

předpokládala veřejná činnost p. kanovníka a senátora. Přicházely četné návštěvy z kruhů politických, uměleckých a peněžnických.“[321]

Kroiher byl také manuálně zručný a dokázal si sám vyrobit nábytek. Dokonce jeho truhlářské a řezbářské schopnosti mohli obdivovat i návštěvníci ledenických výstavních trhů nábytku,[322] na kterých v roce 1930 své výtvory vystavoval, spíše jako určitou raritu, protože rozhodně nepotřeboval svou práci nijak prezentovat nebo dokonce prodávat. Údajně se však našli tací, kteří o Kroiherovy truhlářské výrobky projevili enormní zájem. Vystavoval bohatě zdobený psací stůl, skříň, menší skříňku, židle, lavici, pouzdro na doutníky, podstavec na sochu a paraván.[323]

Výstavní trhy byly doménou zdejších truhlářských mistrů, kteří prostřednictvím nich (inspirováni blízkým Lišovem, kde se trhy konaly již od roku 1928) nabízeli svůj nábytek, jehož věhlas se tak dostával daleko za hranice městečka. Koneckonců mezi jeho majitele náleželi za první republiky i přední politikové a finančníci a bylo možné ho najít v kancelářích *Ústřední jednoty hospodářských družstev* nebo hotelu v Trenčianských Teplicích.[324] Kroiher o jihočeském truhlářství napsal: *„Je všeobecně známo, že živnost truhlářská je sice rozptýlena po celé republice, ale u nás se soustřeďuje hlavně v Lišově, Pacově, Ledenicích a Č. Budějovicích. Kdybyste se mne ptali, kde jsou nejlepší truhláři, řeknu bez rozpaků, že u nás, jako to řeknou Lišovští o sobě, to je přirozená věc. Jedno však mohu říci bez váhání, že naši lidé se poctivě snaží o pokrok, chtějí být každoročně lepšími a lepšími. Proto nepracují jen na objednávku, také mají zboží hotové, jež může každý okolo jdoucí viděti a jednou v roce, ku konci června a v červenci vystavují svou práci, nejen aby ji prodali, ale aby se jeden od druhého učili. Chodí i jezdí na jiné výstavy truhlářské poučit se, najdou-li něco lepšího než je u nás. Jsem tu 22 roky a ještě přede mnou žádný truhlář neřekl slova závisti nebo nenávisti proti mistrům jiných měst.“*[325]

Velkou událostí se staly především první výstavní trhy právě v roce 1930, které si „přivlastnili“ i agrárníci, když v závěrečný den výstavy 27. července uspořádali okázalý

[321] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis z let 1946–1948.
[322] Za první republiky se v Ledenicích konaly výstavní trhy nábytku ve dnech 13.–27. 7. 1930, 5.–19. 7. 1931, 10.–24. 7. 1932, 5.–22. 7. 1934, 4.–18. 8. 1935 a 25. 7.–8. 8. 1937. Jako výstavní prostory sloužily místnosti školní budovy a sály hostinců.
[323] Paraván byl ozdoben originálními malbami malíře Alfonse Muchy (1860–1939). *Různé zprávy – z Ledenic*, PK, roč. 12, 24. 4. 1930, č. 17, s. 3. Čeněk DIVIŠ, *„Co ten náš pan děkan všechno dovede,“* PK, roč. 12, 31. 7. 1930, č. 31, s. 5–6.
[324] *Budějovicko – z Ledenic*, PK, roč. 12, 10. 4. 1930, č. 15, s. 4. Majiteli ledenického nábytku byli např. předseda senátu Václav Donát, předseda poslanecké sněmovny Jan Malypetr, starosta *Ústřední jednoty hospodářských družstev* Ferdinand Klindera nebo ředitel banky *Slavie* Josef Daneš.
[325] F. J. KROIHER, *O tom neví ministerstvo živností*, PK, roč. 18, 18. 6. 1936, č. 25, s. 1.

zemědělský den (týž den měli v Ledenicích tábor lidu stoupenci národních socialistů).[326] Nechyběl krojovaný průvod, ozdobené povozy, Selská jízda, cyklisté a po projevu Rudolfa Berana venkovní koncert a následně veselice v hostinci U Němců (Doležalů). Ledenicím také navíc bylo věnováno nebývale mnoho prostoru ve třicátém čísle *Pošumavského kraje,* kde byly otištěny články F. J. Kroihera a učitele Josefa Vuška[327] o dějinách městečka a zdejšího nábytkářství, dále drobný příspěvek o nejstarších ledenických matrikách a poněkud podrobnější povídání o cechu a místní škole.[328] Závěrečné strany tohoto čísla patřily reklamám a inzerátům ledenických podnikatelů (především 31 truhlářů) a vyjmenováni byli i všichni vystavovatelé se svým prezentovaným sortimentem.[329]

Právě velká přítomnost truhlářských živností v Ledenicích (v roce 1926 evidujeme 82 truhlářských dílen[330]) však byla zřejmě příčinou volebních neúspěchů agrární strany, která se v městečku nikdy netěšila přílišné přízni voličů. I přes zjevné a všeobecné snahy stranického vedení o vytvoření velké voličské základny na celém československém venkově, se tento požadavek v Ledenicích nedařilo naplňovat, ačkoli Kroiher pro to dělal hodně. *„Organisace strany – základ strany – budou jistě oživeny a nabudou většího významu v obci a interesu, když budou si všímati kromě činnosti politické a organizační i práce kulturní a sociální, když budou ve svých poradách a schůzích zasahovati dáváním příkazů a pokynů svým zástupcům v samosprávě do rozvážné politiky komunální, když stanou se i střediskem společenského ruchu, když rozšíří svoji působnost i na snahu o úpravu a zkrášlení svých působišť, a když hospodářské snahy a potřeby občanstva najdou v nich horlivého pracovníka.“*[331] Při volbách do obecního zastupitelstva, okresního zastupitelstva, zemského zastupitelstva nebo poslanecké sněmovny se o první příčky v Ledenicích vždy přetahovaly sociální demokracie s živnostenskou stranou.[332] Agrární

[326] *„Ledenice by nám měly býti příkladem,“* PK, roč. 12, 31. 7. 1930, č. 31, s. 2–3.
[327] Josef V u š k o (1899–1970) působil jako učitel v Brlohu, Římově, Dobré Vodě, Hluboké nad Vltavou a v letech 1925–1936 v Ledenicích jako odborný učitel na měšťanské škole. V městečku dále zastával funkce knihovníka a předsedy sportovního klubu (stál u jeho založení). Od roku 1936 působil v Českých Budějovicích např. jako ředitel nemocniční základní školy nebo ústavu hluchoněmých. Byl krajským tajemníkem ROH – Svazu zaměstnanců školství a osvěty.
[328] Srov. PK, roč. 12, 24. 7. 1930, č. 30, s. 1–4. Kroiher také nechal v roce 1932 v Zemském archivu v Praze pořídit výtahy ze starých gruntovních knih. Osudy této sbírky nejsou známy. J. DIVIŠ, *Paměti*, s. 10 a 123.
[329] TAMTÉŽ, s. 7 a 12–15.
[330] K dějinám truhlářství v Ledenicích více Neklan HÁJEK – Jaroslav SÝKORA a kol., *Ledenický nábytek – historie a současnost*, b. m. 1988.
[331] *Protokol o jubilejním říšském sjezdu Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu ve dnech 5. a 6. září 1925*, Praha 1925, s. 36.
[332] Při obecních volbách v roce 1931 získala v Ledenicích živnostenská strana 214 hlasů, nezávislí kandidáti 149 hlasů, sociální demokracie 62 hlasů, národní socialisté 51 hlasů a agrárníci skončili až na pátém místě s 41 hlasy. Při volbách do okresního zastupitelstva v roce 1928 získala v Ledenicích živnostenská strana 175 hlasů, sociální demokracie 148 hlasů, agrární strana 117 hlasů a národní socialisté 105 hlasů. Při volbách do zemského zastupitelstva v roce 1928 získala v Ledenicích živnostenská strana 164 hlasů, sociální

strana drtivě vítězila pouze při senátních volbách (např. v roce 1929, kdy bylo v Ledenicích 791 voličů, získala 348 hlasů, na druhém místě skončila sociální demokracie se 175 hlasy, zbývající strany ani nepřekročily hranici sta hlasů),[333] což však nikterak nepřekvapuje vzhledem k zásluhám, jaké si Kroiher v Ledenicích získal. A místní občané si dobře uvědomovali, koho mezi sebou mají a kam se Ledenice díky němu posunuly. On sám důsledně rozlišoval mezi státní a místní politikou, která podle něj neměla mít vliv na změnu vládního kurzu. Zároveň nabádal při komunálních volbách k výběru kandidátů podle jejich dosavadních zásluh a oblíbenosti v místě bez ohledu na jejich příslušnost k politické straně.[334]

V polovině třicátých let Kroihera poprvé zasáhla choroba, která mu na krátký čas zamezila naplno vykonávat dosavadní činnost a částečně ho omezila. V únoru roku 1934 *„se rozstonal a ztratil obratnost pravé ruky“*[335] a dostavily se výpadky paměti, následkem čehož musel redukovat svou písemnou produkci. Až do října se sice zotavoval v Karlových Varech a Praze, kde bral uhličité koupele, které mu hodně pomáhaly,[336] ale průběžně pokračoval ve své práci, takže už 25. února vystoupil v Hluboké nad Vltavou s projevem na tryzně za zemřelého Antonína Švehlu a 13. března ve Strakonicích, kde si připomínali 50. výročí vzniku tamní okresní hospodářské záložny.[337] Po návratu do Ledenic poznamenal kostrbatějším rukopisem do farní kroniky, kde výrazně omezil četnost zápisů: *„Písmo však se jen málo napravilo. Píšu na stroji.“*[338] V rekonvalescenci mu napomáhaly pobyty v přírodě na letním bytě na zámku Jemčině na Jindřichohradecku, který po pozemkové reformě získal československý stát od Černínů a učinil z něj jakýsi rekreační objekt pro státní prominenty.

Při senátních volbách v roce 1935 Kroiher znovu kandidoval za agrární stranu, i napočtvrté byl zvolen a usedl do horní komory Národního shromáždění. *„Zatím však již také stárnu, loni* [1935] *jsem trpěl vysokým krevním tlakem a myslím, že mne postihlo cosi*

---

demokracie 145 hlasů a agrární strana 127 hlasů. Při volbách do poslanecké sněmovny v roce 1929 získala v Ledenicích sociální demokracie 232 hlasů, živnostenská strana 169 hlasů, agrární strana 167 hlasů a národní socialisté 115 hlasů. Srov. výsledky voleb v SOkA ČB, AM Ledenice, kart. 29, inv. č. 394; kart. 34, inv. č. 498, 502 a 503.

[333] TAMTÉŽ, kart. 34, inv. č. 503.

[334] F. J. KROIHER, *Obecní volby*, PK, roč. 13, 3. 9. 1931, č. 36, s. 1.

[335] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis k roku 1934.

[336] *„Jel jsem se slečnou* [hospodyní Hedvikou Žahourovou] *do Karlových Varů, kde jsem se dal od ní přemluviti k uhličitým koupelím. Stačilo jich pět a byl jsem chlapík. V Praze jsem potom pokračoval a velmi mi to svědčí.“* MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 27. 10. 1936.

[337] *Tryzna k uctění památky Antonína Švehly*, PK, roč. 15, 1. 3. 1934, č. 9, s. 2. *Po padesáti letech…*, PK, roč. 15, 15. 3. 1934, č. 11, s. 8.

[338] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis k roku 1934.

jako mrtvička velmi rozředěná, aspoň jsem si nemohl potáhnout břitvu a ani se podepsat.“[339] A 1. září 1937 se dostavila další vážnější nemoc, tentokrát obrna nervů, kvůli níž ho museli odvést přímo z jeho pražské kanceláře do sanatoria v Podolí a odtud po týdnu do lázní Vráž. Zde jej v tichém parku nedaleko řeky Otavy severně od Písku 2. října navštívila delegace spolupracovníků z *Ústřední jednoty hospodářských družstev*.[340] Domů do Ledenic zavítal 17. října, ale ještě týž den večer se do Vráže na měsíc vrátil. *„Mnozí z osadníků, když pana děkana po 7 týdnech spatřili, plakali a všichni jevili velikou účast po celou dobu jeho nemoci.“*[341] Rekonvalescence probíhala pozvolna a o svém stavu zanechal Kroiher podrobnější zprávu prostřednictvím dopisu F. Teplému. *„Byla to mrtvička na pravou stranu a na řeč. Dosud nemluvím dobře, a kdybych musel promluviti delší řeč, byla by jistě nesouvislá. Ale já se o to nepokouším, ani nekážu od srpna* […] *Dne 28/10 jsem se vrátil ze sanatoria a dnes jsem byl v Budějovicích a dal jsem se od dra* [Bohumila] *Růžičky elektrisovati a tak doufám urychliti uzdravení.“*[342]

Počátkem prosince 1937 adresoval Kroiher do Prahy předsednictvu senátu žádost o zaslání svého platu do Ledenic, protože má stále *„poručeno vyhýbati se veřejným pracem.“*[343] Na schůzi Okrašlovacího spolku 8. prosince 1937 s jistou nadsázkou, ale rozhodně s pravdivým základem vtipkoval, že *„nyní musí hledět okrašlovati sama sebe.“*[344] Na návštěvu za ním na faru se před Vánocemi chystal spolustraník a ministerský předseda Milan Hodža, který na 19. prosince plánoval pracovní návštěvu Českých Budějovic. Jeho zamýšlený příjezd do Ledenic oznamoval i místní rozhlas. Objevit se měl po 16. hodině, nakdy byl dle programu nachystán z Budějovic *„odjezd pana předsedy vlády na návštěvu senátora Kroihera do Ledenic.“* Návrat do krajské metropole byl stanoven na 18. hodinu. Tehdejší premiér však nakonec kvůli nemoci do jižních Čech, kde

[339] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 2. 11. 1936.
[340] Publikačně se během této nemoci zcela odmlčel. Delegaci tvořili Ferdinand Klindera, Jan Malkus, Jan Pražák a akademický malíř Otto Peters, jejich společná fotografie byla otištěna v Pošumavském kraji i v Zemědělských družstevních listech. *Pan senátor F. J. Kroiher onemocněl*, PK, roč. 19, 16. 9. 1937, č. 38, s. 4. *Obrázek, který potěší*, PK, roč. 19, 14. 10. 1937, č. 42, s. 5. ZDL, roč. 42, 8. 10. 1937, č. 41, s. 651.
[341] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis k roku 1937.
[342] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 6. 12. 1937. Bohumil R ů ž i č k a (1876–1944) absolvoval lékařskou fakultu pražské univerzity (1901) a od roku 1908 působil jako chirurg v Českých Budějovicích, kde vytvořil věhlasné sanatorium (dnes poliklinika Sever). Byl předsedou místní organizace mladočeské strany a po roce 1918 krajským předsedou národních demokratů. Angažoval se v *Národní jednotě pošumavské*, zasloužil se o vznik Jihočeského národního divadla (1919), v letech 1919–1927 byl předsedou Besedy českobudějovické. Člen Župy jihočeských lékařů a Československé společnosti rukopisné. Jeho manželka Libuše pocházela z rodů Zátkových.
[343] APS, Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv. j. 1371 (osobní spis F. J. Kroihera).
[344] SOkA ČB, Okrašlovací spolek Ledenice, kniha 1, zápis ze dne 8. 12. 1937.

se měl zúčastnit tzv. Jihočeského týdne spojeného s připomenutím desátého výročí vzniku Národohospodářského sboru jihočeského, nezavítal.[345]

Ze zdravotních důvodů (kvůli čemuž se musel postupně vzdát všech svých funkcí v Praze) i kvůli těžké politické situaci (o ní více na s. 219–225) musel Kroiher posledních deset let svého života protrpět fyzicky i psychicky. *„Stárnu a paměť mne opouští, takže si někdy nemohu vzpomenout, co jsem chtěl před 5 minutami říci. I kázat jsem přestal, poněvadž se mi stalo, že najednou jsem měl před sebou tmu, ač jsem byl připraven.“*[346] Dne 4. srpna 1940 ještě slavnostně vysvětil před zraky 3 000 příchozích nově postavenou kapli na šumavském Javorníku,[347] který se krátce předtím po vzniku Protektorátu stal nejvyšší horou Čech (nejvyšším bodem Protektorátu byla Lysá hora v Beskydech). Bylo to zřejmě jeho poslední vystoupení na větší veřejné akci. Počátkem roku 1941 se sentimentálně vyjádřil: *„Přijdu málo mezi lidi a nejezdím skoro vůbec. Tak vím o světě jen, co přečtu v novinách, co kde dělají a případně, co chtějí dělat, nebo co jim radí dělati. Plánů vlastních i cizích je mnoho, rad neschází a tak si myslívám, že se toho dočkám, že bude u nás jako v ráji – aspoň na pohled. Vzpomínám na to množství vesnic, jež jsem viděl, a zdá se mi, že bych je nepoznal, kdyby mi Bůh zdraví dal a někdo mne pozval do auta a vozil po dědinách, na jejichž návsích jsem řečnil při obžínkách, na prvního máje, při sázení lip atd.“*[348] Zdravotní komplikace jej však pronásledovaly dále a po oslavě svých sedmdesátin (2. prosince 1941)[349] se znovu těžce roznemohl 15. ledna 1942, kdy ho opětovně postihla nervová obrna a musel být převezen do Vráže. O svém zdravotním stavu se pravidelně rozepisoval ve vzkazech adresovaných příteli F. Teplému. *„Chodívám po dvoře dost, někdy přes 7 000 kroků, ale to nemám svědků a opírám se o hůl, někdy si s ní šviháckу zatočím v povětří, a necítím nijakou únavu, ale fešák docela nejsem. To jen oni si mne představovali v Praze kor jako chudáka a proto byl* [Jaroslav] *Kratoška překvapen, když jsme spolu chodili po městečku. Poslouchal jsem jeho vypravování o poměrech v úřadě. Byl zde 24 hodiny a potěšil mne i sebe* […] *Milý Františku. Již se ve svém životě pohybujeme ve vysokých číslicích a ovšem také v různých defektech. Jak vidíš, jsem zase ve*

[345] TAMTÉŽ, AM České Budějovice, manipulace 1928–1945, kart. 99, inv. č. 759, sign. XI/2c. TAMTÉŽ, AM Ledenice, obecní kronika 1885–1940, s. 87 (v DA sn. 48). *Program návštěvy předsedy vlády dra Milana Hodži v Čes. Budějovicích 19. prosince 1937*, PK, roč. 19, 16. 12. 1937, č. 51, s. 3. K Milanu Hodžovi více na s. 186 pozn. 899.

[346] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 9. 7. 1940.

[347] Za svůj život vysvětil mimo ledenickou farnost ještě např. novostavby kaplí ve Smilovicích u Týna nad Vltavou (1933) nebo Rankově u Trhových Svinů (1938).

[348] F. J. KROIHER, *Dvakrát měř – jednou řež!*, PK, roč. 23, 15. 1. 1941, č. 3, s. 1.

[349] Jeho významné jubileum připomenula na stránkách řada novin a časopisů (např. *Jihočeská jednota*, *Lidové noviny*, *Pražský list*, *Prokůpkův kraj*, *Venkov*). NA, Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv (dále jen MZV – VA), složka Kroiher.

Vráži, obrna nervů se mi vrátila (je to učené jméno, lidé tomu říkají šlak), ale již zase chodím, jenže s větší rozvahou než kdysi […] *Jsem zase ve Vráži, abych se dal galvanizovat, ne se nechat potáhnout zlatem, ale elektrizovat horní i dolní levou končetinu. Sic jsem chodil 5 – 6 000 kroků denně, ale pomalu.“*[350] Prakticky ve stejné době ochuravěl také kaplan Janát, který 14. února 1942 podlehl srdeční embolii. V nastalé složité době vypomáhali se správou ledenické farnosti třeboňský děkan Jordán Dostál a řeholník Gabriel Surala[351] ze Suchého Vrbného. Když se 1. března do Ledenic stěhoval nový kaplan Josef Vacovský, byl již Kroiher po rekonvalescenci doma.

Stále intenzivněji snil ledenický děkan o penzionování, kterého se mu nedostávalo a o kterém uvažoval poprvé již počátkem dvacátých let, kdy se o tom zmínil v dopisech svým přátelům. Jeho rozhodnutí tehdy souviselo s těžkou situací uvnitř římskokatolické církve, kdy se mu jako předsedovi *Jednoty katolického duchovenstva československého* nedařilo prosadit církevní reformy, což nakonec vedlo ke vzniku nové národní Církve československé. *„Kdybych přišel jednou do pochybnosti,“* uvedl v roce 1920, *„mám-li zůstat či odejít, pak bych ani okamžik neváhal, položil bych vše a šel, nestaraje se, jak to bude dál s tím, co opouštím* […] *Jsem značně udřen, neboť mám 3 dni Prahy, den cesty a 3 dni doma, kde mám 3 třídy, raiffeisenku, schůze. Zde v Praze jdu z jednoho do druhého a tak vlastně jsem jako ve mlýně a nevím, jak dlouho to půjde. Byl bych rád, kdybych mohl jít sem* [do Prahy] *docela, abych měl víc času pro veřejnost, Jednotu do toho počítaje. Ale při nynějších nevyjasněných poměrech je to nesnadno sem jít – doma v Ledenicích jsme přece snáze živi.“*[352] Od roku 1920 zasedal Kroiher ještě navíc v senátu Národního shromáždění a maximální časová a pracovní zaneprázdněnost jej stála hodně sil. *„Jsem v restu s mnohými věcmi, poněvadž mám stále něco, co nečeká. Jsem doma 2–3 dni v týdnu, to jdu do školy, píšu matriky, úřední dopisy, v kampeličce, obtížnější koncepty pro obce atd. Dopisy přenáším v kapsách z domova do Prahy a odtud domů. I tam mám kupř. 4 schůze* […] *Už jsem chtěl dát senát k dispozici, ale jsem od transversálky na jihu jediný náš senátor* […] *Mohl bych si uleviti, kdybych šel do penze jako farář, ale ani tak bych neodstranil onu štvanici v Praze. A potom by mi scházela škola. Mám 3 třídy, ty*

[350] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, tři nedatované dopisy F. J. Kroihera F. Teplému (zhruba z období let 1939–1942).
[351] Jan Jordán D o s t á l (1892–1959) po vysvěcení na kněze (1915) působil jako kaplan v Plzni a od roku 1923 v Třeboni. K 1. 1. 1937 byl jmenován třeboňským děkanem. Biskupský notář. V roce 1951 emigroval před trestním stíháním do Horních Rakous, kde také v obci Frankenburg am Hausruck zemřel. – František Gabriel S u r a l a (nar. 1895) se stal po vysvěcení na kněze (1931) členem Kongregace bratří těšitelů z Getseman, do kláštera v Suchém Vrbném přišel v roce 1940 z Nepomuku u Plzně.
[352] LA PNP, Teplý František, korespondence přijatá, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 22. 4. 1920.

špunty.“[353] Přesto myšlenky na redukci svých činností překonal, nadále se plně věnoval práci v Ledenicích i v Praze. Odchod do důchodu začal zvažovat až s nástupem nemoci a představoval si, že stáří stráví zřejmě v nějaké vlastní vilce nebo ve větším městě. Na přelomu let 1937 a 1938, kdy se přiblížila reálnější možnost penzionování, posteskl si, že není, kam se uchýlit. *„Tady* [v Ledenicích] *jsem si nic nepostavil, nevěděl jsem proč, když jsem byl zdráv, do Budějovic bych nešel, nejsem dost společenský a klepařský člověk.“* Zasloužilý odpočinek mu však stále nebyl dopřán, a tak na podzim 1942 přišel další nářek: *„Kdyby bylo kam, šel bych do pense hned,“* a o rok později: *„My také litujeme, že jsem nám něco nepostavil.“*[354]

Ve čtyřicátých letech jezdíval průběžně na galvanizování do Budějovic, ale brzy od toho opustil, protože mu vadilo cestování v přeplněném autobuse. *„Jízda v autobusu zpět byla přímo hrozná, co bylo obecenstva,“* stěžoval si v roce 1942, *„takže potom jsem sotva došel od stanoviště na faru, jak jsem býval zkroucený tím sezením mezi tolika lidmi, natřásáním se vozu atd. Tož jsem přestal, ale vidím nyní, že mi to udělalo dobře* […] *Poctivě řečeno točil jsem se již dost špatně, ale nyní se to zlepšilo. Již se v kanceláři obracím snáze.“*[355] Zmínil také okřídlené latinské *„senectus ipsa morbus“* (stáří samo je nemoc) a srdnatě se pral s přibývajícími neduhy a z toho plynoucími omezeními (nadále např. ještě docházel úřadovat do kampeličky).

V dubnu 1944 si v tichosti připomenul 50. výročí od kněžského vysvěcení (tzv. sekundici) a v květnu 30. výročí od příchodu do Ledenic.[356] Neurologické problémy se dostavily opět 24. září 1944 a do listopadu jej vyřadily z běžného života. Na konci války byl Kroiher nařčen a obviněn novým předsedou ledenického národního výboru Františkem Hajerem[357] za to, že se nechal za války od jistého Němce odvézt, když se mu přitížilo, do Budějovic k lékaři Arnoštu Gregorovi.[358] Údajně mu také na nějaký čas jako trest odejmul

[353] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému, nedat., mezi léty 1921–1923. Transverzálka – název železniční tratě spojují Domažlice, Strakonice, Tábor, Jihlavu a Brno.
[354] TAMTÉŽ, dopisy F. J. Kroihera F. Teplému ze dní 16. 12. 1937, 16. 11. 1942 a 5. 11. 1943.
[355] TAMTÉŽ, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 9. 8. 1943.
[356] *Vzácné kněžské jubileum*, Jihočeská jednota, roč. 6, 14. 4. 1944, č. 15, s. 3. O výročí informovaly i Lidové listy (16. 4. 1944), Lidové noviny (19. 4. 1944) nebo Venkov (16. a 18. 4. 1944), srov. NA, MZV – VA, složka Kroiher. Kroiherovi od této doby náležel automaticky čestný titul kněz-jubilár, který získával každý kněz po 50 letech služby.
[357] František H a j e r (nar. 1911) byl vyučený čalouník, ve dnech 26. 5. až 20. 7. 1945 zastával funkci předsedy národního výboru v Ledenicích. Na nátlak zastupitelů, kteří nesouhlasili s jeho autoritářským počínáním, na funkci rezignoval. V únoru 1948 se stal předsedou akčního výboru.
[358] Arnošt G r e g o r a (1899–1969) byl sekundárním lékařem v budějovické nemocnici, od roku 1927 provozoval soukromou ordinaci v Suchém Vrbném. Byl také železničním lékařem.

z fary hospodyni.[359] Dalším značně kontroverznějším počinem bylo zaměstnání Marie Peškové jako německé pracovní síly na faře od 2. července do 15. října 1945, která byla matkou Albíny Višňanské, neblaze proslulé ledenické kolaborantky, odsouzené v březnu 1946 k trestu smrti.[360]

Poválečný zákaz obnovy agrární strany Kroihera silně zasáhl. To, co léta budoval, bylo pryč, ztraceno, a agrárníci obviněni ze spolupráce s Němci a z kolaborace. Byla jim dávána vina za události let 1938 a 1939, řada jejích politiků stanula před soudem a byla odsouzena. Povolené strany sdružené v Národní frontě vůbec nestály o renesanci agrárního hnutí a voliče někdejší agrární strany chtěly získat pro sebe. Ledenice se dostaly do soukolí dvou politických stran, komunistické a lidové, které po celou dobu existence tzv. třetí republiky sváděly místní třenice. Kroiher prakticky již jen dožíval, většinu jeho povinností vykonávali kaplani Vacovský nebo Žitný. Kostel, fara i farská zahrada za dobu vleklé Kroiherovy choroby velmi zpustly, o čemž svědčí Žitného slova o tristní návštěvnosti kostela a vylíčení jeho dojmů po příchodu do Ledenic. *„Jak na mne zapůsobily místní poměry náboženské? Nebylo to valné, bylo to spíše špatné* […] *Něco z moderní pastorace zde nebylo vůbec. Kostel bylo třeba vymalovat a řádně vyčistit. Prádlo kostelní bylo většinou vetché* […] *Lavice v kostele jsou na pověst truhlářů v Ledenicích přímo hrozné. Varhany jsou vesnické a byly rozladěné. Schody na chór prohnilé až životu nebezpečné* […] *Zahrada bývala kdysi ve vzorném pořádku, jak dokazují zbytky teras a zachované květiny. Několikaleté neupravování je na ní již velmi znát.“*[361]

Teprve až po přebrání moci komunisty v Československu v únoru 1948 byl nemocný Kroiher k 1. květnu 1948 penzionován a musel se vystěhovat z fary (novým farářem se stal Josef Dvořák[362]). Zbytek svého života dožil ve společnosti hospodyně Hedviky Žahourové v novostavbě domu čp. 352, který si v roce 1947 postavila s Kroiherem spřízněná rodina Fixova (Kroiher byl strýcem Marie Fixové, rozené

[359] SOkA ČB, Okresní národní výbor (dále jen ONV) České Budějovice, kart. 190, sign. III/6-I (nezprac. fond).

[360] Albína V i š ň a n s k á (1905–1946) byla dělnice, pracující za války v budějovické tiskárně Moldavii. Od manžela Julia, který byl poštovním zřízencem, ještě před válkou utekla ze Slovenska k matce do Čech. Na její udání byla uvězněna čtveřice mladíků, přičemž jeden z nich následně zemřel v koncentračním táboře. Po válce byla jako kolaborantka pro své udavačství zadržena a 5. 3. 1946 rozsudkem mimořádného lidového soudu oběšena. Její nevlastní otec Jan Pešek (1877–1945) byl obžalován za mnohonásobnou spolupráci s nacisty, ale zemřel ještě v zajišťovací vazbě. Její matka Marie Pešková, rozená Dvořáková (nar. 1884) byla v lednu 1946 odsunuta. SOA v Třeboni, Mimořádný lidový soud České Budějovice, kart. 18, sign. Ls 211/46. SOkA ČB, MNV Ledenice, kart. 28, inv. č. 54, sign. II/3a.

[361] ŘF Ledenice, nestr., zápis z let 1946–1948.

[362] Josef D v o ř á k (1915–1988) po vysvěcení na kněze (1940) působil jako kaplan v Pelhřimově, Nové Cerekvi, Křtěnově a Neznašově. V letech 1945–1948 byl farářem ve Křtěnově na Vltavotýnsku, v letech 1948–1953 v Ledenicích, poté v Horním Záboří na Písecku, od 1. 6. 1954 v Dlažově na Domažlicku a od 1. 10. 1968 do konce života v Bernarticích na Písecku.

Gutwirtové z Černého Dubu, manželky majitele domu Františka Fixe).[363] V tomto domě na dohled farní budovy i ledenického kostela, zaopatřen borovanským farářem Janem Sukdolem, zemřel 16. června 1948 ve věku 76 let, 6 měsíců a 15 dní. Nedožil se tak 142 let, jak mu v roce 1899 prorokovala *„jedna bláznivá ženská u doktora.“*[364] Dle záznamu v ohledacím listě, vyplněném a podepsaném doktorem Vojtěchem Kotkem z Borovan, bylo příčinou úmrtí zejména krvácení do mozku, doplněné aterosklerózou srdce a otokem plic.[365] Jeho testament ani úřední úmrtní list se v archivech bohužel nedochovaly.[366]

Kroiherovo úmrtí reflektovala místní obecní, farní i školní kronika a rovněž některé regionální noviny, ale zmínky se obešly bez nějakých podrobnějších životopisných sdělení či glorifikace zemřelého. Zřejmě nepříliš okázalý pohřební ceremoniál za účasti asi patnácti duchovních vykonal 19. června probošt katedrální kapituly Karel Boček.[367] Řeč, *„kterou si sám p. kanovník v mládí sepsal,“*[368] přednesl nad rakví netradiční bílé barvy třeboňský děkan Jordán Dostál. Údaje o počtu lidí na pohřbu jsou relativní a zásadním způsobem se odlišují. Zatímco farní kronika se zmiňuje o tom, že poslední rozloučení se odehrálo za *„hojného počtu věřících,“*[369] obecní kronika uvádí, že *„účast na pohřbu byla malá.“*[370] Kronika obecné školy připomíná, že se pohřbu zúčastnilo žactvo i pedagogický sbor.[371] I to svědčí o již výše naznačených rozporuplných a dvojakých názorech na Kroiherovu osobu, které existovaly za jeho života a přežívají dodnes. Kaplan Žitný, který se poměrně nelichotivě rozepsal o náboženských poměrech ve farnosti a který s Kroiherem prožil poslední týdny jeho života, po pohřbu uvedl: *„Názory na jeho působení se mezi*

[363] SOkA ČB, AM Ledenice, kniha 75, fol. 72r. Srov. též s. 16–17 a pozn. 23.
[364] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 9. 8. 1943.
[365] SOA v Třeboni, Sbírka listin k matrikám Jihočeského kraje, FÚ Ledenice, kart. 15, ohledací listy 1948, protokol č. 32. Vojtěch K o t e k (nar. 1898) působil jako obvodní lékař v Borovanech od roku 1947, kdy sem byl přeložen ze Ševětína. V této době se intenzivně diskutovalo o možném přeložení sídla zdravotnického obvodu z Borovan do Ledenic (obvod dále sdružoval obce Dvorec, Hluboká, Ostrolovský Újezd, Petříkov, Radostice, Růžov, Těšínov, Trocnov, Třebeč, Vrcov a Zaliny), čehož byl Kotek zastáncem kvůli lepé zařízenému bytu. Nadřízené orgány přesun nakonec zamítly. Ledenice získaly vlastního lékaře v polovině roku 1948, stal se jím František Bžoch. Kotek v Borovanech působil do roku 1960, kdy odešel do penze. Srov. SOkA ČB, ONV České Budějovice, kart. 448, sign. IX/2e a IX/2f (nezprac. fond).
[366] K roku 1948 příslušely Ledenice stále ještě k soudnímu okresu Lišov. Archivní soubor Okresní soud Lišov uložený v SOkA ČB podává ke skonu pouze zprávu v podobě záznamu v rejstříku ke knize zemřelých, podle něhož měl Kroiherův úmrtní spis značku 58/48, ale ve spisovém materiálu se nedochoval. SOkA ČB, Okresní soud Lišov, kniha 260 a kart. 226. Nepodařilo se dohledat ani Kroiherovu poslední vůli.
[367] Karel B o č e k (1871–1957) po vysvěcení na kněze (1894) působil jako kaplan v Horšovském Týně, v letech 1901–1902 jako vicerektor kněžského semináře v Budějovicích, v letech 1902–1907 jako spirituál a v letech 1907–1926 jako rektor. Člen biskupské konzistoře, čestný a sídelní kanovník, kapitulní probošt, papežský komoří a prelát.
[368] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis z let 1946–1948.
[369] TAMTÉŽ.
[370] SOkA ČB, MNV Ledenice, obecní kronika 1945–1958, s. 49 (v DA sn. 24).
[371] TAMTÉŽ, NŠ Ledenice, kniha 5, kronika 1946–1951, s. 52 (v DA sn. 28).

osadníky různí. Sám jsem jej poznal již ve stáří a značně chorého, poslední dny již dětinštěl. Měl jsem jej rád a velmi rád jsem mu v jeho nemoci sloužil.“[372]

Osobnost F. J. Kroihera se po roce 1948 ocitla na více jak čtyřicet let ve vakuu, které nebylo zapotřebí nabourávat. Totalitní doba komunistické nadvlády nepřipouštěla, aby se jakýmkoli způsobem připomínal katolický kněz, ještě navíc prvorepublikový politik a stoupenec „kolaborantské“ agrární strany. Po listopadové revoluci 1989 se ke Kroiherovi Ledenice opět přihlásily. Poprvé výrazněji v roce 1991, kdy se v městečku konaly okázalé oslavy 700 let Ledenic, jejichž součástí byla i výstava o historii obce, na níž byl k vidění krátký Kroiherův životopis (dostal se i do nevelké brožurky vzniklé při té příležitosti) a dvě sborníkové knihy z let 1931 a 1936 *Články a úvahy Františka Jana Kroihera*.

V roce 2004 prošel rekonstrukcí jeho skromný hrob, který je zcela nepietně umístěn za kostelem sv. Vavřince před budovou kostnice.[373] Po definitivním zrušení hřbitova počátkem devadesátých let 20. století je dnes místo Kroiherova posledního odpočinku tvořeno pouze litinovým křížem na nízkém kamenném podstavci, kde drobná plechová tabulka oválného tvaru hlásá, že *„Zde odpočívá senátor a děkan František Jan Kroiher, správce zdejší farnosti. * 2. 12. 1871 † 17. 6. 1948.“* Povědomost o této významné postavě českých dějin, úzce spojené s ledenickou minulostí, je nadále rozšiřována mezi veřejností prostřednictvím regionálního tisku a při nejrůznějších kulturně-osvětových pořadech.[374]

[372] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis z let 1946–1948.
[373] J. CUKR, *Opraveny kříže v Ledenicích*, LZ, březen 2005, s. 5.
[374] TÝŽ, *Ledenický děkan pohřbíval Antonína Švehlu*, Českobudějovické listy, roč. 13, 21. 8. 2004, č. 195, příloha Nedělní kanape, s. 2. TÝŽ, *Několik historických výročí aneb velké dějiny na venkově*, LZ, prosinec 2013, s. 6. TÝŽ, *Uplynulo 140 let od narození Františka Jana Kroihera*, LZ, prosinec 2011, s. 8. TÝŽ, *Zapomenutý blatenský kaplan František Jan Kroiher*, Blatensko sobě, roč. 9, listopad 2015, č. 47, s. 1, 5–6. Jiří Cukr jako kronikář městyse též hovořil o Kroiherovi při „Půlhodince s kronikářem“ dne 5. 1. 2012 v ledenické knihovně nebo 29. 5. 2015 v rámci „Noci kostelů,“ kdy pronesl přednášku s názvem *Jak se děkan Kroiher o ledenickou farnost staral*. S přednáškou o Kroiherovi vystoupil také 25. 3. 2013 v Českých Budějovicích pro Literárně historický kruh při Jihočeském muzeu a 17. 12. 2015 v Českých Velenicích pro Česko-rakouské komunitní centrum Fenix. Dne 1. 6. 2012 četl farář Maxmilián Koutský v ledenickém kostele při „Noci kostelů“ náboženskou promluvu F. J. Kroihera.

III.
REFORMÁTOR CÍRKVE

Motto: *„Jedna je cesta proti nevěře, ukázati, že víra není pouhá japonská třešně, která pěkně kvete, oko a čich těší, ale plodu nemá a proto hladové duši nic platna není.“*[375]

III.1 Katolická moderna

Devadesátá léta 19. století byla v českém církevním prostředí ovlivněna hnutím *Katolické moderny*. Vycházelo z evropského katolického modernismu, jenž od poloviny 19. století usiloval o přizpůsobení náboženství novému životnímu stylu. Reagovalo na odklon věřících od církve, vyvolaným rozvojem industriální společnosti, zrychlením vývoje a novými hodnotami. Církev tím, že dostatečně nereflektovala na nastalou situaci ve společnosti, zůstávala konzervativní strukturou opírající se o své tradiční neměnné postuláty. Nepřipouštěla sbližování teologie s vědeckými poznatky, které by znamenaly posun ve zkoumání náboženské filozofie, církevních dějin nebo zavedených dogmat (např. boží existence, zmrtvýchvstání, zázraky). Stejně tak přehlížela sociální postavení lidových a početně narůstajících dělnických vrstev obyvatelstva.[376]

Katolický modernismus jako součást obrodného hnutí neměl jedno centrum, nebyl kompaktním proudem, jeho prvky lze nalézt v Americe, Anglii, Francii, Itálii i v Německu. Právě německými představiteli (Herman Schell, Albert Joseph Maria Ehrhard)[377] byli nejvíce ovlivněni i čeští kněží.[378] Jednalo se o generaci mladých kleriků, jež dokončila

[375] MJŠB Klenčí, krabice 8, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 18. 1. 1918.

[376] K počátkům Katolické moderny (katolického modernismu), mající základ už v době osvícenství, více P. MAREK, *Katolický modernismus v českých zemích a jeho vyústění*, in: P. Marek a kol., Jan Šrámek a jeho doba, Brno 2011, s. 81–133. Tam také (na s. 126–133) nejnověji souhrnný přehled bibliografie o českém katolickém modernismu. Dobovým pohledem např. Josef DOLEŽAL, *Český kněz*, Praha 1931. Miloslav KAŇÁK, *Z dějin reformního hnutí českého duchovenstva (Dějinná zkratka let 1800–1920)*, Praha 1951. K obecným církevním dějinám ve druhé polovině 19. století J. KADLEC, *Přehled českých církevních dějin 2*, Praha 1991, s. 221–238.

[377] K německému katolickému modernismu více Hubert WOLF (ed.), *Antimodernismus und Modernismus in der katholischen Kirche. Beiträge zum theologiegeschichtlichen Vorfeld des II. Vaticanums*, Paderborn – München – Wien – Zürich 1998. Erika von WEINZIERL (ed.), *Der Modernismus. Beiträge zu seiner Erforschung*, Graz – Wien – Köln 1974.

[378] V červenci 1905 Schella navštívil J. Š. Baar a K. Dostál-Lutinov přímo v jeho domovském Würzburgu. *„Rozmlouvali s profesorem celý večer, druhý den šli na jeho přednášku: De vita contemplativa, na níž bralo účast skoro více laiků než bohoslovců. Mluvil pouze německy, oči mu zářily jako hvězdy, posluchači zrovna*

studia v seminářích v devadesátých letech a nastupovala na svá první kaplanská místa při farnostech. Mezi příslušníky této generace patřili zakladatelé české Katolické moderny, jejichž prvotním cílem byla reforma náboženského písemnictví, avšak jejich počínání se záhy přeneslo z umělecké oblasti i na pole filozofické, liturgické a také sociální. Posun souvisel především s neuspokojivou situací mladých kněží v jejich sociálním postavení a dále s tím, že coby kaplani poznali ne vždy obstojný život nižších vrstev obyvatelstva. Nemalý vliv rozhodně sehrálo bližší poznání evropského modernismu a pochopitelně text papežské encykliky Rerum Novarum (O nových věcech), vydané 15. května 1891 Lvem XIII., která ukončila přehlížení dělnické otázky ze strany církve a hlásala, že i církev se má především mravní výchovou a podpůrnou činností angažovat při řešení sociální problematiky. Encyklika rovněž přispěla ke vzniku křesťansko-sociálních politických stran, neboť umožnila katolíkům zakládat nejrůznější organizace.[379]

Za prapočátek Katolické moderny u nás je všeobecně považován vznik sborníku *Pod jedním praporem* (podtitul: *Almanach katolických básníků českých*) v dubnu roku 1895, vydaném jako pocta kanovníkovi vyšehradské kapituly Beneši Metodu Kuldovi, od jehož kněžského svěcení v tomto roce uplynulo padesát let.[380] Kulda snahy modernistů podporoval finančně a autoritou své osoby. Krátce po vydání almanachu se začal připravovat první sjezd přívrženců Katolické moderny, jenž se ale nakonec podařilo svolat až v srpnu 1897. Hostila jej Praha a za účasti zhruba 150 osob se nesl v duchu literárně-uměleckém, což plně odpovídalo výše zmíněným závěrům o počáteční oblibě písemnictví a umění. Až druhý sjezd v roce 1899 na Velehradě už měl charakter více sociální a reformní. Účastnilo se ho přibližně 120 stoupenců modernistického hnutí.

Z údajů o počtech aktérů je patrné, že se nejednalo o hnutí masové, ale spíše o seskupení blízkých přátel (namnoze spolužáků ze seminářů) se společnými cíli a zájmy. Katolická moderna neměla definovaný jasný program, nevolila předsedu, nevedla seznamy členů apod. Získala si však mnoho sympatizantů i mezi předními českými literáty a umělci (František Bílek nebo Julius Zeyer).[381]

---

viseli duší na jeho rtech a ssáli slova muže, jenž tolik miloval katolickou církev a tolik za to z vlastních řad vytrpěl. Nadšení táhlo sálem, podmaňovalo, uchvacovalo.“ F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 247.

[379] K problematice politického katolicismu srov. zejména práce Pavla Marka v seznamu literatury. Např. syntetizující dílo P. MAREK, *Český katolicismus*, s. 33–34 nebo na příkladu konkrétního aktéra TÝŽ, *Emil Dlouhý-Pokorný*, s. 95.

[380] Beneš Metod K u l d a (1820–1903) po vysvěcení na kněze (1845) působil jako kaplan v Židlochovicích, Loděnicích a Brně, v letech 1859–1870 byl farářem v Chlumu u Sedlčan, poté se stal kanovníkem na Vyšehradě. V letech 1861–1863 poslanec moravského zemského sněmu. Literárně činný.

[381] František B í l e k (1872–1941), sochař a architekt období symbolismu a secese. – Julius Z e y e r (1841–1901), básník, spisovatel a dramatik.

Od ledna 1896 začal vycházet časopis *Nový život*, za nímž stáli stejně jako za almanachem *Pod jedním praporem* Sigismund Bouška[382] a Karel Dostál-Lutinov.[383] Časopis se stal kmenovým periodikem modernistického hnutí a vycházel až do roku 1907, kdy bylo jeho vydávání redakcí zastaveno. Měl otiskovat, jak naznačoval jeho podtitul (*Měsíčník pro umění, vzdělání a zábavu*), původní literární práce, věnovat se umění a hudbě. Zrodem nového časopisu, v podstatě „opoziční" tiskoviny stojící v protikladu k zaběhnuté *Vlasti „nastalo rozladění kněžstva, mladší přilnuli k ‚pokrokářům,' staří a šplhavci hájili Vlast a činnost Škrdlovu."*[384] S tím, jak přibývalo sympatizantů s modernisty mezi nižším kněžstvem, se začaly postupně na stránkách *Nového života* stále více objevovat i články kritizující stávající stav církve a bídné služební požitky, časopis přinášel zprávy o evropském modernismu a dění v církvi obecně. Po sjezdu v roce 1899 se ostřejší a kritičtější příspěvky (kritika arcibiskupů, způsob volby biskupů, oprava breviáře, úprava celibátu, finanční záležitosti, útoky na *Družstvo Vlast* apod.) přesunuly na stránky nových časopisů, které neměly dlouhého trvání a vycházely pouze krátce: *Rozvoj* (*Revue pro veřejný život, vědu, literaturu a umění*) v letech 1900–1901, *Rozkvět* (*Volné rozhledy po náboženství, životě a umění*) pouze v roce 1901, *Mane* (*Měsíčník pro zájmy katolické inteligence a pro kritiku náboženských poměrů*) v roce 1902 a nejdéle vydržel *Bílý prapor* vycházející v letech 1902–1906.

F. J. Kroiher se o modernistických časopisech rozepsal v nedatovaném dopise (snad z roku 1902) kolegovi faráři Jindřichu Šimonu Baarovi, který byl rovněž známým spisovatelem.[385] *„Jsme beztak nějak jako včely bez matky,"* naříkal Kroiher. *„Nevíme kudy*

[382] Sigismund B o u š k a (1867–1942) původně studoval Akademii výtvarných umění, kterou opustil a vstoupil do benediktinského řádu. Po vysvěcení na kněze (1892) působil na Broumovsku (Machov, Police nad Metují, Bezděkov) i v samotném broumovském klášteře. V letech 1927–1936 farář v Počaplích u Terezína, poté na penzi ve Rtyni v Podkrkonoší. Též redaktor časopisů, básník, překladatel, výtvarný a literární kritik, sběratel japonských dřevorytů, autor několika literárních děl z oborů svého zájmu.

[383] Karel D o s t á l – L u t i n o v (1871–1923) po vysvěcení na kněze (1890) působil jako kaplan v Loučné nad Desnou a Novém Jičíně, v letech 1904–1923 farář v Prostějově. Organizátor veřejného života, redaktor časopisů, publicista, básník a překladatel. Vůdčí osobnost hnutí Katolické moderny a organizátor politického katolicismu.

[384] F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 185. K Tomáši Škrdlovi více na s. 83 pozn. 391.

[385] Jindřich Šimon B a a r (1869–1925) po vysvěcení na kněze (1892) působil jako kaplan v Přimdě, Spáleném Poříčí a Kuněticích, v letech 1895–1897 a znovu v letech 1909–1919 farář v Ořechu u Prahy, mezitím v Klobukách u Slaného. Organizátor Katolické moderny, čelný představitel první i druhé *Jednoty katolického duchovenstva*. Závěr života strávil ve svém rodišti Klenčí pod Čerchovem, kde byl také pohřben (pohřební kondukt vedl F. J. Kroiher). Autor řady knih z vesnického prostředí (např. *Farská panička, Holoubek, Jan Cimbura, Paní komisarka*). Štěpán KOHOUT – Pavel MAREK – Oldřich SVOZIL (eds.), *Korespondence Katolické moderny. Dopisy Jindřicha Šimona Baara a Karla Dostála-Lutinova z let 1896–1917*, Olomouc 2011. F. TEPLÝ, *Ze života J. Š. Baara*, Praha 1937. Jaroslav ŽÁČEK, *Jindřich Š. Baar. Strážný duch Chodska*, Praha 1948. Srov. též vzpomínkové almanachy Julius SKARLANDT (ed.), *Baarův památník. Kniha vzpomínek na vynikajícího chodského spisovatele*, Praha 1926. Josef ŠACH (ed.), *J. Š. Baar v zrcadle vzpomínek. Mosaikovité obrázky ze života velkého Choda*, Hradec Králové 1927.

kam a jen tak bzučíme. Bílý Prapor při vší snaze po seriosnosti nebo právě proto jde nejistě, musí odvolávat, články úvodní v příštích číslech vyhlašovat za soukromý úsudek – to nic není, tím nebudeme nikomu imponovat. Nač nyní z opatrnictví stále vymítat Rozvoj? Mně je osud Samostatnosti lhostejným, budu si dělat, co budu chtít, ale nač se B. P. [Bílý Prapor] *dělá tak hodným. Modernu tím jen kompromituje.*"[386]

Katolická moderna se hlásila ke katolictví a v žádném případě ho nechtěla zdiskreditovat. Pouze žádala jeho určité přizpůsobení se novým pořádkům, což však v církevním prostoru nebylo možné provést „zdola." Problémů se u modernistických reformátorů nahromadilo více – názorová nejednotnost, malá členská základna, neexistence vůdčí osobnosti, až příliš ostrá kritika církve, nepropracovaný program. Nepřekvapí, že modernismus obecně zůstával trnem v oku vyšší církevní hierarchii, byť u některých hodnostářů nalezl přinejmenším ve svých počátcích pozitivní ohlasy (např. u olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna,[387] který podpořil první sjezd a byl stoupencem *Nového života*). Jako zarytý odpůrce světového modernismu se po svém zvolení v roce 1903 vyprofiloval papež Pius X.[388] V září 1907 vydal encykliku Pascendi Dominici Gregis (Pásti stádo boží), jíž veškeré modernistické projevy označil za herezi a hnutí zakázal. Týkalo se to všech světových modernistických aktivit včetně Katolické moderny v českých zemích.

František Jan Kroiher byl generačním vrstevníkem většiny čelných představitelů české Katolické moderny,[389] avšak jeho sbližování s nimi probíhalo pozvolně. Podle aktivit, které vyvíjel na budějovickém semináři v bohosloveckém spolku *Jirsík*, je známo, že se zabýval především historickými tématy, kdežto moderna se zpočátku prezentovala jako literárně-umělecké hnutí. Její výtky směřovaly k *Družstvu Vlast*, které bylo pod silným dohledem církevní hierarchie a podléhalo tlakům katolické pravice a šlechty. Vyvíjelo široké aktivity v náboženské, kulturní a sociální oblasti, mělo několik specializovaných odborů, vydávalo časopisy a z jeho produkce pocházela patrně většina vydávané katolické literatury. Je třeba ovšem připomenout, že na stránkách časopisů, které

[386] LA PNP, Baar Jindřich Šimon, kart. 2, korespondence přijatá, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi, nedat. Dopis je sekundárně datován do roku 1903, avšak s velkou pravděpodobností pochází už z roku 1902.
[387] Theodor K o h n (1845–1915) po vysvěcení na kněze (1871) působil ve Vsetíně a Příboře, od roku 1874 zastával různé funkce na olomoucké konzistoři a teologické fakultě. V letech 1887–1892 sídelní kanovník v Olomouci a v letech 1892–1904 olomoucký arcibiskup (rezignoval kvůli řadě afér).
[388] P i u s X. (1835–1914), vlastním jménem Giuseppe Melchiorre Sarto, po vysvěcení na kněze (1858) působil jako kaplan a vikář v severní Itálii, v letech 1875–1884 kanovník a kapitulní vikář v Trevízu, kde vyučoval také na kněžském semináři. V letech 1884–1893 biskup v Mantově, poté kardinál, od roku 1903 až do své smrti papež. V roce 1954 svatořečen.
[389] Kroiher (nar. 1871), Baar (1869), Bouška (1867), Dlouhý-Pokorný (1867), Dostál-Lutinov (1871), Holeček (1871), Kunte (1874), Kuška (1873), Světlík (1875), Svozil (1873), Šrámek (1870), Vaněk (1872).

Vlast produkovala, začínala publikační činnost mnohých pozdějších modernistů (Jindřich Šimon Baar, Sigismund Bouška, Karel Dostál-Lutinov, Xaver Dvořák[390]).

Vůdčími osobnostmi celého propracovaného družstva byli především Tomáš Škrdle,[391] Rudolf Horský[392] a Tomáš Josef Jiroušek,[393] kteří náleželi mezi konzervativně smýšlející kněží, bránící v jakémkoli zapracování nových impulzů a oživení svých vydavatelských počinů. Kriticky se k *Vlasti* po létech vyjádřil např. kněz a archivář František Teplý: *„Kolbištěm kněžských spisovatelů byl list ‚pro všechno,' Škrdlova Vlast, list hojně odbíraný i čtený. Ve vzpomenutých letech* [devadesátá léta 19. století] *objevuje se ve Vlasti celá řada nových jmen, paráduje po léta, ale potom zase všichni mizí, odmlčují se, a buď pera nechají, když redakce, to jest Tomáš Škrdle, muž lepší vůle než nadání a rozhledu, je odmítá, nebo adept literární nesouhlasí s redakcí, která chválí jen co je katolické, jest i omezená, úzkoprsá, ba přímo i nevzdělaná – klepají na dveře jinde. Nespokojenost roste, několik lidí si vyměňuje čile dopisy a hodlají na poli literárním proti Škrdlovi založiti bystřejší časopis."*[394] František Bernard Vaněk ve svých vzpomínkách stručně a vcelku trefně napsal, že družstvu *„chyběl duch, který hmotu oživuje. Vlast byla vtělená prostřednost, mající jediný zákon: ani krůček z vyšlapané cesty!"*[395]

Vaněk podobně jako František Holeček,[396] společně s Kroiherem asi nejvýraznější a nejčelnější postavy modernismu vzešlé z jižních Čech a úzce propojené s tímto koutem českých zemí, byli od počátků přívrženci novot. Vzhledem k literárním aktivitám, které Vaněk i Holeček projevovali již při studiích na budějovickém kněžském semináři,

[390] Xaver D v o ř á k (1858–1939), vlastním jménem František Xaver Dvořák, po vysvěcení na kněze (1882) působil jako kaplan na Karlovarsku v obcích Kozlově, Bochově a Žalmanově, od roku 1885 až do svého penzionování v roce 1916 katecheta na Vyšší dívčí škole v Praze. Redaktor náboženských časopisů, jeden z hlavních organizátorů katolického modernismu. Autor církevních učebnic a ve své době ceněný básník.

[391] Tomáš Š k r d l e (1853–1913) po vysvěcení na kněze (1879) působil krátce jako kaplan na Karlovarsku (v dnes zaniklých obcích Svatobor a Zakšov), ale záhy byl pro nemoc přeložen do Prahy, kde dělal katechetu na Žižkově (1879–1883) a v Karlíně (1893–1913). Průkopník politického katolicismu, vůdčí osobnost *Družstva Vlast*, redaktor časopisů, publicista, činitel řady spolků, též literárně činný.

[392] Rudolf H o r s k ý (1852–1926) po vysvěcení na kněze (1876) působil jako kaplan v okolí Prahy (Jílové, Stará Boleslav, Netvořice, Ořech, Únětice), v letech 1887–1926 farář v Praze v Horní Šárce (Dejvicích). Vůdčí osobnost *Družstva Vlast* (předseda 1889–1911) a politického katolicismu (předseda křesťansko-sociální strany 1894–1912). V letech 1907–1911 člen říšské rady. ThDr., Mgsre, arcibiskupský vikář, papežský tajný komoří. Redaktor časopisů, publicista, též literárně činný.

[393] Tomáš Josef J i r o u š e k (1858–1940) byl vyučený strojní zámečník, od konce sedmdesátých let organizátor dělnického hnutí a budovatel sociálně demokratické strany. Od roku 1885 propagátor křesťanského socialismu a vůdčí osobnost *Družstva Vlast* (předseda 1912–1924), po roce 1918 člen České strany lidové. Redaktor časopisů, publicista, činitel řady spolků, též literárně činný.

[394] F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 104. K Františku Teplému více na s. 37 pozn. 132.

[395] F. B. VANĚK, *Vlaštovky*, s. 30. K Františku Bernardu Vaňkovi více na s. 28 pozn. 80.

[396] František H o l e č e k (1871–1947) po vysvěcení na kněze (1894) působil jako kaplan v Blovicích a Petrovicích u Sušice, od roku 1898 postupně katecheta ve Strakonicích, Praze a Písku. Spoluzakladatel katolického modernismu. Po roce 1918 středoškolský profesor, v letech 1925–1936 zemský školní inspektor.

nepřekvapí, že almanach *Pod jedním praporem* obsahuje i jejich příspěvky.[397] Stejně tak oba patřili mezi organizátory prvního sjezdu Katolické moderny v roce 1897, kde také vystoupili s vlastními referáty. Rovněž přispívali do Dostálova časopisu *Nový život*, a lze je tudíž od počátků počítat mezi aktivní modernisty a jedny z nejvýznamnějších představitelů tohoto hnutí vůbec.

Kroiher, působící v době prvních krůčků Katolické moderny jako kaplan v Blatné (1894–1896) a následně v Borovanech (1896–1914), zůstával věrným přívržencem *Vlasti*.[398] Mezi modernisty jej uvedl František Holeček. Jedné z prvních schůzí se Kroiher zúčastnil asi v roce 1898, na což později vzpomínal: *„V hlavách bylo dosti nejasno, a tak se stalo, že nastala tuhá debata, má-li M.* [Moderna] *míti program.* [Jindřich Šimon] *Baar řečnil pro to, aby program byl, to že je základ. Já podle své povahy jsem odporoval. Je třeba jednati a z toho vyvoditi program podle prokázané účelnosti. Baar vyskočil: Bez programu nelze přece jednati. Já na to chladnokrevně: Napřed je řeč, potom gramatika. Baar v tom okamžiku nedovedl odpověděti a druhý den již nepřišel. Poslal dopis, že pro prudkou povahu k debatování se nehodí a že již napřed souhlasí s usnesením. To* [Karel] *Dostál-Lutinov byl praktičtější. V debatě toho mnoho nenamluvil, ale pak si dělal v N. Ž.* [Nový Život] *a vůbec co chtěl.“*[399]

Do činnosti Katolické moderny se ale Kroiher výrazněji zapojil až s nástupem 20. století, kdy se po velehradském sjezdu, na kterém se z literárního hnutí stalo hnutí usilující o sociální obrodu církve, rozšířila členská základna.[400] Objevil se mezi přispěvovateli do časopisu *Rozvoj*, za kterým stál radikálně zaměřený Emil Dlouhý-Pokorný, vůdce Katolické moderny v Čechách.[401] Protože články v *Rozvoji* měly výrazně

[397] Almanach obsahuje celkem 51 příspěvků, jejichž autory vedle Holečka a Vaňka byli J. Š. Baar, Vilém Bitnar, Sigismund Bouška, Karel Dostál-Lutinov, Xaver Dvořák, Josef Florian, Vladimír Hornov, Jan Evangelista Hulakovský, Adam Chlumecký, František Chramosta, Martin Chudoba, Josef Jasanovič, Jan Ježek, Josef Kalus, Antonín Knotek, František Kohout, Julius A. Koráb, Karel T. Kotrouš, Karel Kraus, František Kyselý, František Leubner, Mikuláš Maršálek, Martin Medňánský, Ferdinand P. Místecký, Josef Mottl, František Novák, Jan Evangelista Nečas, Antonín Pavelčík, Jakub Pavelka, Jarolím S. Pavlík, Alois Potěhník, František Richtr, Jaroslav Rouček, František Skalík, Karel S. Smutný, Jan Spáčil-Žeranovský, Rudolf Stupavský, Jan Svárovský, Antonín Sychrovský, Josef Šimon, Josef Šorm, Otakar Tauber, Antonín Travěnec, Sigismund Uttenrodt ze Scharfenbergu, Josef Vejchodský, Jan Vondrášek, František Walzel, Prokop Zaletěl a František Žárovský.

[398] Za Kroiherova pobytu v semináři se k členům *Vlasti* hlásilo okolo 73 budějovických alumnů. To je zdaleka nejvíce ve srovnání s ostatními semináři v českých zemích – v Brně to bylo 47, v Hradci Králové 36, v Praze 15 bohoslovců a v Olomouci 6. Srov. přehledné tabulky v jednotlivých ročnících časopisu *Museum*.

[399] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, rukopisné poznámky F. J. Kroihera k životu J. Š. Baara. Srov. též dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 23. 2. 1927, kde se o tvorbě vzpomínek zmiňuje.

[400] Pavel Marek však Kroihera řadí mezi přední organizátory Katolické moderny již od poloviny devadesátých let 19. století, což je třeba brát s rezervou. P. MAREK, *Emil Dlouhý-Pokorný*, s. 142.

[401] Emil D l o u h ý – P o k o r n ý (1867–1936) po vysvěcení na kněze (1890) působil jako kaplan na Vyšehradě a u sv. Jindřicha v Praze, v letech 1903–1906 katecheta v 2. obecné dívčí škole v Praze-Libni. Jedna z vůdčích osobností katolického modernismu a politického katolicismu přelomu století. Později se

kritický a kritizující nádech, byl časopis katolíky odmítán a napadán. Netrvalo dlouho a název časopisu se stal synonymem pro všechno, co v publicistice brojilo a stavělo se proti církvi (tzv. rozvojismus).[402]

Když roku 1901 psal F. Holeček, nyní již katecheta ve Strakonicích, E. Dlouhému-Pokornému své představy o tom, jak zpestřit *Rozvoj*, uvedl: *„Bude třeba vzít to do rukou jinak a zavázat aspoň 10 lidí, že aspoň za měsíc napíší jeden článek, aby Rozvoj byl zase tak rozmanitý jako dřív. Kroiher by kupř. zcela dobře mohl napsat něco z národního hospodářství (je v tom a v historii specialista) nebo z bojů národnostních (na českém jihu) – budeš-li mu psát, zmiň se o tom.“*[403] Kroiher tedy stále ještě v této době platil za milovníka a znalce historických témat, byť se tomuto oboru po svém přesídlení do Borovan v roce 1896 nijak výrazněji nevěnoval, ale zároveň se už intenzivně zaobíral hospodářskou problematikou a nadále pěstoval svůj zájem o národnostní otázky.

Z Kroihera se poměrně rychle stal reformní aktivista a muž v popředí Katolické moderny, takže je v roce 1902 zmiňován mezi členy jejího organizačního jádra, tvořeného zhruba čtyřicítkou kněžích.[404] Objevuje se po boku všech ústředních figur Katolické moderny, kam vedle již zmiňovaných J. Š. Baara, E. Dlouhého-Pokorného, K. Dostála-Lutinova, F. Holečka a F. B. Vaňka dále patří Ladislav Kunte,[405] Josef Kuška,[406] František Světlík,[407] Josef Svozil[408] nebo Jan Šrámek.[409]

---

s římskokatolickou církví rozešel, pracoval jako úředník na pražském magistrátu a oženil se (byl ženatý celkem třikrát). V letech 1907–1910 se hlásil ke starokatolické církvi a v letech 1911–1918 k Jednotě bratrské. Poté se krátce angažoval v reformním hnutí katolického duchovenstva, od roku 1920 se podílel na budování nové Církve československé (počátkem třicátých let z ní také vystoupil). Redaktor časopisů, publicista, církevní kritik, „muž čtyř církví.“

[402] P. MAREK, *Senátor agrární strany František Jan Kroiher*, in: Blanka Rašticová (ed.), Osobnosti agrární politiky 19. a 20. století, Uherské Hradiště 2006, s. 108. K rozvojismu TÝŽ, *Český katolicismus*, s. 374–388.

[403] TÝŽ, *Emil Dlouhý-Pokorný*, s. 159.

[404] TAMTÉŽ, s. 184–185.

[405] Ladislav K u n t e (1874–1945) po vysvěcení na kněze (1896) působil jako kaplan v Dobrušce a prefekt koleje Arnošta z Pardubic v Praze. Přední osobnost katolického modernismu a křesťanského socialismu. V roce 1905 vystoupil z římskokatolické církve a pracoval jako žurnalista a redaktor (*Čas*, *Národní osvobození*). Podílel se na založení hnutí *Volné myšlenky* v Čechách. Za německé okupace zatčen a vězněn. Autor sociologicko-mravních knih *Církev a škola* (1910) nebo *Socialismus, náboženství, národ* (1923).

[406] Josef K u š k a (1873–1953) po vysvěcení na kněze (1896) působil jako kaplan ve Vejprtech, u Nejsvětější Trojice v Praze a poté v Kladně (1899–1909), od roku 1909 byl farářem v Kováni u Mladé Boleslavi. Spoluzakladatel křesťanského socialismu, člen výborů katolických politických stran, čelný představitel katolického modernismu a obou *Jednot katolického duchovenstva*. Pracoval při litoměřickém biskupství (konzistorní rada, generální vikář, čestný kanovník) a v krajské správě (člen boleslavského okresního zastupitelstva). V roce 1953 uvězněn kvůli práci v tajné diecézní organizační struktuře, po devíti dnech věznění v liberecké věznici zemřel. ThDr., Msgre, apoštolský protonotář, apoštolský prelát.

[407] František S v ě t l í k (1875–1949) po vysvěcení na kněze (1898) působil jako kaplan ve Vsetíně a Kroměříži, v roce 1905 opustil kněžskou dráhu. Spolupracovník Katolické moderny na Moravě, politicky aktivní v křesťansko-sociálním hnutí, od roku 1925 poslanec Národního shromáždění za Československou stranu lidovou (činný ještě ve čtyřicátých letech). Od roku 1923 kanovník a od roku 1936 prelát v Olomouci. Významný žurnalista a redaktor (*Bílý prapor*, *Lidové listy*, *Našinec*), čestný předseda Svazu lidových žurnalistů, předseda Sdružení katolické inteligence.

Na jaře 1903 už byl Kroiher jedním z iniciátorů třetího sjezdu Katolické moderny, jak dokládá dopis Jindřicha Šimona Baara Karlu Dostálovi-Lutinovovi ze dne 8. května: *„Krojher* – [František] *Holeček* – [Josef] *Kuška a já rozhodli jsme se požádati Tě, abys svolal sjezd Katolické moderny na den 1. a 2. června 1903.“*[410] Čtveřice vypracovala návrh pracovního programu, který se měl účastníkům rozeslat předem, aby získali dostatečný čas k prostudování. Sjezd měl mít dvě části – důvěrnou schůzi, kde vedení chtělo formulovat definitivní znění programu, a veřejnou, na které mělo dojít ke schválení tohoto programu. Konal se v Praze a přinesl radikalizaci názorů a snahy o separaci od modernismu moravského. Dostál-Lutinov se tohoto ambivalentního směřování obával a raději se shromáždění vůbec nezúčastnil. Svou pozici tím velmi posílil Dlouhý-Pokorný, který se tak stal ústřední postavou modernismu v Čechách.

Třetí a poslední sjezd Katolické moderny se konal 31. července roku 1906 v Přerově, kde byl formulován tzv. přerovský program, který shrnoval požadavky modernistů. Ti odmítli hnutí Pryč od Říma (Los von Rom), žádali demokratizaci církevního života, usilovali o zavedení bohoslužeb v národním jazyce, českou církevní samostatnost, zdobrovolnění celibátu, úpravu sociálních poměrů nižšího kléru, možnost zapojení církve do politického života nebo svobodu při sdružování katolického kněžstva a jeho tisku. Přetrvávaly ovšem dlouhodobé problémy, které spočívaly v soustavném odmítání jakýchkoli modernistických snah státním úřednictvem a vysokou církevní hierarchií, dále v tom, že hnutí Katolické moderny neproniklo do lidových vrstev a i většina nižších duchovních zůstala nedotčena jejím programem, může-li se vůbec

---

[408] Josef S v o z i l (1873–1949) byl synem novináře, družstevníka a politika Josefa Svozila (1847–1931), bratrem právníka a politika Cyrila Svozila (1886–1935), otcem herečky Světly Svozilové (1906–1970) a strýcem spisovatelky Hermy Svozilové-Johnové (1914–2009). Na kněze byl vysvěcen v roce 1896, po šesti letech vystoupil z římskokatolické církve a oženil se. Spoluzakladatel katolického modernismu, později inklinoval k národním socialistům, ve dvacátých letech stoupenec Práškovy české strany agrární a konzervativní (redaktor jejích novin). V letech 1907–1911 člen říšské rady, v letech 1918–1920 poslanec Revolučního národního shromáždění, v letech 1919–1921 místopředseda Státního úřadu pozemkového.

[409] Jan Š r á m e k (1870–1956) po vysvěcení na kněze (1892) působil jako kaplan v Novém Jičíně, Životicích a Všechovicích u Hranic, od roku 1902 pedagog (docent, profesor) v Brně. Ústřední postava katolického modernismu a politického katolicismu na Moravě. Organizátor sjednocování katolických stran, funkcionář řady přidružených organizací. V letech 1906–1918 člen moravského zemského sněmu a v letech 1907–1918 říšské rady. V letech 1916–1918 člen Národního výboru, v letech 1918–1920 člen Revolučního národního shromáždění, v letech 1920–1939 poslanec Národního shromáždění. Zakladatel České strany lidové (1919) a její dlouholetý předseda. Člen tzv. Pětky, ministr železnic (1921–1922), zdravotnictví (1922–1925), pošt a telegrafů (1925–1926), sociální péče (1926–1929), pro sjednocování zákonů (1929–1938). V letech 1940–1945 předseda československé exilové vlády v Londýně. V letech 1945–1948 náměstek předsedy vlády, v únoru 1948 podal demisi, v březnu 1948 internován po pokusu o emigraci. Držitel řady titulů.

[410] Š. KOHOUT – P. MAREK – O. SVOZIL, *Korespondence*, s. 168, dopis č. 138.

o nějakém programu hovořit. Z tohoto pohledu hnutí zůstalo ve své počáteční nerozvinuté fázi.

Do devadesátých let je také kladeno intenzivnější aktivizování českého křesťanství na politické úrovni,[411] kde patřily k důležitým postavám opět tváře známé z Katolické moderny. Byla to doba, kdy se na scéně vedle tradiční české politické strany, Národní strany (staročeské), objevují další. Již v roce 1874 se od ní oddělila Národní strana svobodomyslná (mladočeši), v roce 1878 přibyla nově založená strana sociálně-demokratická a v roce 1899 agrární strana. V září 1894 došlo na sjezdu v Litomyšli k ustavení Křesťansko-sociální strany v Čechách, prvního organizačního střediska křesťanských sociálů, za nímž stáli především lidé z *Družstva Vlast*. V době, kdy četné další drobné politické katolické strany a frakce sváděly mezi sebou boj o příznivce a různě se štěpily a zase spojovaly, přistoupil Rudolf Horský, první předseda křesťansko-sociální strany, k jisté reorganizaci. Aby si naklonil více lidí, obrátil větší pozornost na venkov a rolnictvo, protože doposavad se strana opírala zejména o městské obyvatelstvo. Okolo roku 1900 se tak poprvé nachází jméno F. J. Kroihera coby politického exponenta, který se zasloužil o organizaci českého katolického rolnictva.[412] V křesťansko-sociální straně se do roku 1899, než byl pro názorové rozpory vyloučen, angažoval i E. Dlouhý-Pokorný.

K sjednocení politického katolicismu došlo v roce 1906 založením Strany katolického lidu v Čechách, která absorbovala Křesťansko-sociální stranu, konzervativnější Národní stranu katolickou v Království českém (opírající se o vysokou církevní hierarchii, šlechtu a honoraci) a Křesťansko-sociální stranu lidovou (odštěpila se v roce 1899 od Horského strany).[413] To už ovšem Kroiher s politickým katolicismem neměl nic společného, rozešel se s ním a patřil k čelným budovatelům agrární strany. Jeho stopa v dějinách křesťansko-sociálního politického hnutí je tedy pouze marginální záležitostí.

Nedostatek informací existuje dosud o Kroiherových aktivitách v *Národní radě české*, v níž byl členem od roku 1903 jako oficiální zástupce kléru.[414] Rada (založena

[411] K terminologii politického katolicismus srov. Miloš TRAPL, *Terminologie politického katolicismu*, in: P. Marek (ed.), Teorie a praxe politického katolicismu 1870–2007, Brno 2008, s. 7–12.
[412] P. MAREK, *Český katolicismus*, s. 73. TÝŽ, *Senátor*, s. 109.
[413] Petr FIALA – Jiří FORAL – Karel KONEČNÝ – Pavel MAREK – Michal PEHR – Miloš TRAPL, *Český politický katolicismus 1848–2005*, Praha 2008. P. MAREK, *Čeští křesťanští sociálové. Příspěvek k problematice programových a organizačních základů českého politického katolicismu v letech 1894–1938*, Olomouc 2011. Srov. též příslušné pasáže Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kol., *Politické strany. Vývoj politických hnutí v českých zemích a v Československu 1861–2004, 1. díl (1861–1938)*, Brno 2005. P. MAREK (ed.), *Politické programy českého politického katolicismu 1894–1938*, Praha 2011.
[414] *Drobné zprávy*, Věstník katolického duchovenstva (dále jen VKD), roč. 4, 10. 12. 1903, č. 6, s. 89.

1899) byla nadstranickou institucí sdružující všechny české strany, jejímž úkolem byla koordinace národnostních otázek.[415] Jisté intermezzo představuje Kroiherovo členství v *Zemské politické radě katolického duchovenstva v Království českém*, jež si při svém založení v roce 1905 vetkla úkol *„kněžstvo české organisovati v pevný a disciplinovaný šik za účelem politické, sociální a národohospodářské činnosti. Organisace tato nechce prý tvořiti žádnou zvláštní stranu politickou v Čechách, nýbrž její snahou jest prý touha, aby kněžstvo hloub vniklo do lidu, s lidem, s kterým žije a stále se stýká, vřele cítilo a o něj nejen po stránce náboženské, nýbrž i sociální a národohospodářské se staralo. Zemská politická rada katolického duchovenstva chce prý zůstati v dobrých stycích s ostatními politickými stranami, pokud tyto náboženských citů obyvatelstva šetřiti budou.“*[416] V politické radě katolického duchovenstva, o níž nejsou rovněž známy žádné bližší informace, a nelze ji ztotožňovat s apolitickou *Zemskou radou katolíků*,[417] se opět sešly známé a spřátelené postavy, které spolu působily v Katolické moderně nebo v Zemské jednotě katolického duchovenstva v Království českém. Předsedou byl Jan Pauly a Františkové Blahovec s Kroiherem v ní zastávali funkce místopředsedů.[418]

III.2 Zemská jednota katolického duchovenstva v Království českém

O založení spolku, který by mezi duchovenstvem usiloval o zlepšení *„trudných, zanedbaných, namnoze i nesnesitelných stavovských poměrů“*[419] bylo rozhodnuto v červenci roku 1901. Jeho hlavními organizátory se stali Jan Pauly[420] a F. J. Kroiher.

---

[415] *Úkol a práce Národní rady československé*, in: Deset let práce Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu v Republice československé, Praha 1928–1929, s. 288–290.

[416] *Politická organizace kněžstva v Čechách*, Národní listy, roč. 45, 9. 6. 1905, č. 157, s. 2.

[417] *Založení politické organisace katolického duchovenstva v království Českém*, VKD, roč. 5, 25. 3. 1905, č. 13, s. 202–203. P. MAREK, *Český katolicismus*, s. 225–227. František Hanuš ŽUNDÁLEK (ed.), *Inful. prelát Msgr. Jan Pauly, jeho život a jeho dílo*, Praha 1936, s. 52–59.

[418] V širším komitétu zasedli dále např. František Holeček, Lambert Ludvík, Pavel Mudroch, Tomáš Střebský, Alois Svojsík nebo Jan Vacek. K jednotlivým postavám více v následující podkapitole.

[419] VKD, roč. 2, 25. 4. 1902, č. 15, s. 4. Podobně též v jiných tiskovinách.

[420] Jan P a u l y (1869–1944) po vysvěcení na kněze (1893) působil jako kaplan ve Stříbře, Praze-Michli a od roku 1896 na Smíchově, kde se stal později farářem (1912) a arciděkanem (1913). Organizátor politického katolicismu, stoupenec konzervativního proudu, předseda *Rady katolíků*. Ústřední osobnost první *Jednoty katolického duchovenstva*, její místopředseda i předseda, redaktor spolkového věstníku. Po roce 1918 odpůrce kněžských reforem, spoluzakladatel *České strany lidové* (za tuto stranu zvolen do pražského zastupitelstva). Znalec sociální problematiky a církevního práva, autor řady praktických příruček pro duchovenstvo (např. *Právní rádce pro duchovní správu*), mecenáš výtvarného umění. ThDr., Msgre, papežský komoří, apoštolský protonotář, arcibiskupský vikář, nesídelní kanovník staroboleslavské kapituly, konzistorní rada, prelát. Zemřel v internaci, kam byl umístěn za podporu domácího odboje. K jeho práci v *Jednotě* F. H. ŽUNDÁLEK (ed.), *Inful. prelát Msgr. Jan Pauly*, s. 59–67.

Záminkou se stala pražská schůzka iniciovaná redaktorem *Katolických listů* Janem Sojkou[421] za účelem užší organizace kléru. Pravým důvodem svolání schůze však bylo udělování duchovním rad a pokynů, jak dopisovat do zmíněného periodika. Když to vyšlo najevo, účastníci promptně změnili téma celého setkání *„na théma stavovské organisace kléru k svépomoci. Výsledek debaty byl, že usneseno vypracovati stanovy a zakročit o potřebné jejich schválení a zřízení spolku pro celý katolický klérus v Čechách, aby tak veškeren klérus v otázkách záležitosti církve a svého stavu jako jednolitý celek vystupovati mohl.“*[422] Zvolení delegáti z jednotlivých diecézí ještě týž večer pracovní podobu stanov skutečně vypracovali. K dalšímu řízení celé záležitosti byl sjezdem jmenován F. J. Kroiher, jenž další kroky popsal následovně: *„Druhého dne po schůzi navštívil jsem p. Th. C. J*[ana] *Paulyho, jenž jsa zaměstnán v duchovní správě do schůze dostaviti se nemohl, abych s ním konferoval o zamýšleném spolku. Byl jsem rád, když jsem zvěděl, že p. redaktor* [Jan Pauly] *také na potřebu podobného spolku pomýšlel, ano již i stanovy sestavil. Jeho stanovy byly také základem stanov od nás sestavených a ku schválení jak církevnímu, tak světskému předložených.“*[423]

Kroiher, který se poměrně rychle vyprofiloval jako radikální člen Katolické moderny, obhajoval přínos spolku na prvním celorakouském sjezdu duchovenstva, který se konal 30. srpna 1901 ve Vídni a měl řešit především boj proti hnutí Pryč od Říma a reformistům. Ve svém referátu se jihočeský kaplan obecně přimlouval za vznik diecézních spolků, které by řešily ochranu a dodržování kněžských práv. Zároveň odmítl vizi vytvořit stavovskou organizaci pro kněze z celého Rakouska.[424]

Jasnější kontury začala Paulyho a Kroiherova snaha dostávat až s příchodem nového roku. Koncem února 1902 byl ve *Věstníku katolického duchovenstva* prvně otištěn návrh spolkových stanov a také pohnutky vedoucí k založení *Ústřední jednoty katolického duchovenstva v království Českém,* jak se nové uskupení mělo nazývat. *„Snahy o organisaci duchovenstva,“* píše F. J. Kroiher, *„jeví se již dávno. Není tomu divu, všecky stavy jsou již více méně sdruženy k obraně svých práv a k zlepšení svého postavení. Jen duchovenstvo dosud jakoby nepochopovalo, že nynější doba vyžaduje boj v semknutých řadách. My, kněží, potřebujeme zvlášť organisace, protože nebojujeme boj sobecký, ale v prvé řadě za napadané naše ideální snahy a pak ovšem i za nás samy, za naši čest, za*

[421] Jan S o j k a (nar. 1863) po vysvěcení na kněze (1887) působil především ve farnostech Zwingendorf (od roku 1894) a Hanfthal (1912–1927) v Dolních Rakousích. Místa šéfredaktora *Katolických listů* se vzdal koncem roku 1901 kvůli národnostnímu dělení diecézí. V roce 1899 získal titul doktora práv (JUDr.).
[422] VKD, roč. 2, 25. 2. 1902, č. 11, s. 10.
[423] TAMTÉŽ, s. 4.
[424] P. MAREK, *Český katolicismus*, s. 233.

udržení existence aspoň přibližující se tomu, co nám patří.“ Připomněl, že vznik stavovského sdružení považovali někteří za zbytečný a argumentovali tím, že existují organizace vikariátní. *„Ale to je řád ryze církevní, v záležitostech duchovní správy velice vhodný, ale k domáhání se něčeho u světských instancí nedostačuje. Při podávání různých petic ukázalo se to na mnohých místech způsobem zarmucujícím. Místy ovšem jednotliví páni vikáři svým vlivem mnoho přispěli.“*[425]

V dalším čísle se ke Kroiherovi přidal i Pauly, když mj. ve svém příspěvku napsal: *„Úloha, která na tento spolek čeká, jest veliká a dalekosáhlá, a pro nás všechny velice důležitá. Doposud domáhali jsme se svých požadavků cestou velmi obtížnou. Byli to ponejvíce jednotlivci, kteří za celý stav do boje táhli a kteří ztěžka musili se prodělávati se svými plány cestou neorganisace a tomu lze přičítati velmi mnoho z našich neúspěchů na vrub. Dále naše tužby a plány neměly permanentního representanta a na jednotlivce se mnoho nedalo. Nyní však má býti jinak.“*[426]

Všechny příslušné úřady své souhlasy k utvoření *Jednoty* vydaly, došlo pouze k drobné úpravě stanov v § 2, týkající se účelu spolku. Přesný charakter úpravy není znám. K *Jednotě* se mohli začít přihlašovat první členové. K tomu, aby spolek dosáhl svého účelu, bylo třeba, *„aby všechen český klérus k němu přistoupil bez výjimky,“* jak poznamenal Pauly.[427] Skutečný zájem asi všechny organizátory překvapil, protože byl od prvopočátku obrovský, *„přihlášky dostoupily imposantního čísla, takže jednota tato bude spolkem velikým a mocným.“*[428] Během roku 1902 k ní přistoupilo 1 132 členů.

Za zrod spolku se považuje datum ustavující valné hromady, která se odehrála v pondělí 14. dubna 1902 v sále pražské Svatováclavské záložny za účasti pouhé padesátky kněží. Jejími svolavateli byli čtyři zástupci ze všech českých diecézí – kaplan ze Smíchova J. Pauly za arcidiecézi pražskou, borovanský kaplan F. J. Kroiher za diecézi budějovickou, kaplan z Mikulovic Josef Vaněček za diecézi královéhradeckou a kaplan z Rožďalovic Pavel Mudroch za diecézi litoměřickou.[429] Ve 14 hodin zahájil schůzi Pauly, po jehož proslovu, přibližujícím vznik *Jednoty*, následovalo zvolení předsedy schůze, jímž byl určen

[425] F. J. KROIHER, *K založení „Ústřední jednoty katolického duchovenstva v král. Českém,“* VKD, roč. 2, 25. 2. 1902, č. 11, s. 4. Pod článkem je přitištěna redakční poznámka o vhodnosti založit podobnou jednotu rovněž na Moravě.
[426] Jan PAULY, *Několik volných slov k založení Ústř. jednoty katolického duchovenstva v král. Českém*, VKD, roč. 2, 10. 3. 1902, č. 12, s. 4.
[427] TAMTÉŽ, s. 5.
[428] VKD, roč. 2, 10. 4. 1902, č. 14, s. 10.
[429] Josef V a n ě č e k působil od roku 1889 jako kaplan v Mikulovicích u Pardubic pod farářem Tomášem Střebským. – Pavel M u d r o c h působil jako kaplan v Rožďalovicích na Nymbursku od roku 1895, kdy byl vysvěcen na kněze.

vikář Tomáš Střebský,[430] a zapisovatele, jímž se stal Alois Svojsík.[431] Kroiher ve svém referátu podrobněji vysvětlil účel spolku, jenž má *„v kanonické oddanosti k nejdůstojnějšímu episkopátu království Českého a ve smyslu jeho 1) pečovati všemi zákonnými prostředky o provádění zásad katolické církve v životě veřejném, 2) hájiti čest církve a duchovenstva, 3) pečovati o zlepšení hmotných a právních poměrů duchovenstva.“*[432]

Následovala diskuze, v níž promluvili mj. Emil Dlouhý-Pokorný, Rudolf Horský, Josef Kuška, Jan Pauly, Tomáš Střebský či Tomáš Škrdle. Před definitivním schválením stanov došlo ještě k jejich drobným úpravám. Na návrh vikáře Střebského byl změněn název z *Ústřední jednoty* na *Zemskou jednotu katolického duchovenstva v Království českém* a Emil Dlouhý-Pokorný prosadil odstranění pasáže *„záležitosti politické jsou vyloučeny.“* Dále bylo navrženo nevolit výbor každoročně, ale tak, aby z výboru každý rok vystoupili dva členové, kteří však mohou ihned zase kandidovat.

Do výboru, jenž se měl stát *„pojítkem mezi episkopátem a klérem, čímž mnoho dobrého se dá provést a dosti zla odvrátiti,“*[433] byli zvoleni farář z Čachrova a zemský poslanec František Blahovec,[434] vikář a farář z Noutonic František Blažko,[435] kaplan z Borovan F. J. Kroiher, vikář a farář ze Studence Jan Kuhn,[436] kaplan z Kladna Josef Kuška, kaplan z Rožďalovic Pavel Mudroch, kaplan z Prahy-Smíchova Jan Pauly, kanovník a vikář z Mikulovic Tomáš Střebský, kaplan z Prahy Alois Svojsík, farář z Prahy

[430] Tomáš S t ř e b s k ý (1833–1905) po vysvěcení na kněze (1860) působil jako kaplan v Hrochově Týnci, v letech 1864–1870 katecheta Vyšší reálné školy v Pardubicích (zde též sbormistr), poté až do smrti farář v Mikulovicích. Zájem o sociální problematiku a dění v katolické církvi jej přivedl do první *Jednoty katolického duchovenstva*, kde se stal jejím prvním předsedou (1902–1905). Čestný kanovník královéhradecké diecéze, biskupský vikář, notář, konzistorní rada.

[431] Alois S v o j s í k (1875–1917) po vysvěcení na kněze (1897) působil jako katecheta ve Žluticích, kaplan v Mníšku a v Praze. Vedle duchovního života a práce v *Jednotě katolického duchovenstva* byl vášnivý cestovatel (v letech 1905–1906 vykonal cestu kolem světa), autor cestopisů (*Japonsko a jeho lid*) a vyznavač skautingu (stejně jako jeho bratr Antonín). Člen Národní rady a spolupracovník domácího odboje.

[432] VKD, roč. 2, 25. 2. 1902, č. 11, s. 7; 25. 4. 1902, č. 15, s. 5.

[433] J. PAULY, *Několik volných slov*, s. 4.

[434] František B l a h o v e c (1864–1942) po vysvěcení na kněze (1888) působil jako kaplan v Javorné (Seewiesen) a v sousedním Čachrově, kde se již v roce 1890 stal farářem. V letech 1905–1932 byl farářem a děkanem ve Volenicích, poté dlel na penzi ve Volyni. Na přelomu století politicky aktivní, člen českého zemského sněmu za mladočechy. Organizátor veřejného života a podporovatel vzniku různých spolků (zejména kampeliček) ve svých působištích a okolních obcích. Propagátor družstevnictví a menšinový pracovník v Pošumaví, též literárně činný.

[435] František B l a ž k o (1842–1907) po vysvěcení na kněze (1866) působil jako kaplan v Davli, Hostouni, Horní Šárce a Noutonicích, v letech 1878–1882 farář ve Velkých Popovicích a poté až do smrti v Noutonicích. Budovatel a organizátor křesťanského socialismu. Arcibiskupský vikář, konzistorní rada.

[436] Jan K u h n (1842–1927) po vysvěcení na kněze (1868) působil jedenáct let jako kaplan, v letech 1879–1905 farář ve Studenci, poté v Opatovicích. Msgre, papežský komoří, konzistorní rada, též literárně činný.

Antonín Víšek[437] a profesor Emanuel Žák[438] ze Smíchova jako zástupce katechetů.[439] Jmenovaní se po skončení valné hromady sešli k výborové schůzi, kde ze svého středu zvolili předsedou T. Střebského, místopředsedou J. Paulyho, prvním jednatelem F. J. Kroihera, druhým jednatelem A. Svojsíka a pokladníkem P. Mudrocha. Za oficiální tiskový orgán Jednoty byl logicky určen *Věstník katolického duchovenstva*, který redigoval Pauly.[440]

Přestože se nová kněžská stavovská organizace deklarovala jako oddaná episkopátu a své sympatie k ní vyjádřili pražský arcibiskup Lev Skrbenský ze Hříště,[441] královéhradecký biskup Edvard Jan Brynych[442] nebo říšský poslanec a tehdy ještě dražovický farář Antonín Cyril Stojan,[443] někteří se postavili proti ní (např. olomoucký kanovník Jan Pospíšil její snahy nazval kacířstvím[444]) a klerikální periodika jí opovrhovala a kritizovala ji. Vedle *Katolických listů* to byl především *Čech* (pod redakcí Petra Kopala[445]), se kterým výbor *Jednoty* několik měsíců roku 1904 řešil spor o ostrost

[437] Antonín V í š e k (1843–1918) po vysvěcení na kněze (1867) působil jako kaplan ve Vrbnu nad Lesy a u sv. Václava v Praze-Proseku, poté kooperátor a farář u Nejsvětější Trojice v Podskalí v Praze na Novém Městě. ThDr. (1881), arcibiskupský notář, též literárně činný.

[438] Emanuel Ž á k (1863–1943) působil jako katecheta v Praze, papežský komoří, arcibiskupský notář, konzistorní rada, Msgre. Homiletický a náboženský spisovatel.

[439] Za budějovickou diecézi byli do výboru navrženi F. J. Kroiher a Lambert Ludvík. Kroiher dopisem ze dne 7. 4. 1902 oslovil i Františka Teplého: *„Navrhl jsem Tě do výboru Ústřední Jednoty za naši diecézi. Mimo Tebe kandidujeme vikáře L*[amberta] *Ludvíka z Mrákova a mne. Proto hleď se za každou cenu v pondělí 14 t*[ohoto] *m*[ěsíce] *do Prahy dostavit.“* Zároveň zmínil, že o přípravách organizace nemá žádné nové informace – *„Z organizace nemám žádných zpráv, Holeček i Dlouhý-Pokorný nějak se zamlkli.“* Do prvního výboru byl zvolen pouze Kroiher. MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 7. 4. 1902.

[440] Věstník chtěl E. Dlouhý-Pokorný přetvořit v organizační časopis Katolické moderny, což se neuskutečnilo.

[441] Lev Skrbenský ze H ř í š t ě (1863–1938) příslušel k moravskému panskému rodu, vystudoval práva a teologii, po vysvěcení na kněze (1889) působil jako kaplan v Dubu nad Moravou, Moravské Ostravě a Uherském Ostrohu, v letech 1895–1898 byl farářem v Melči u Opavy. Poté probošt v Kroměříži, kanovník v Olomouci, v letech 1899–1916 arcibiskup pražský (od roku 1901 kardinál) a v letech 1916–1920 arcibiskup olomoucký. Po rezignaci žil v ústraní. V letech 1899–1913 člen moravského zemského sněmu.

[442] Edvard Jan B r y n y c h (1846–1902) po vysvěcení na kněze (1868) působil jako kaplan ve Žlunicích u Nového Bydžova a Hradci Králové. Od roku 1877 profesor na hradeckém kněžském semináři. Od roku 1888 kanovník vyšehradské kapituly, v letech 1892–1902 biskup královéhradecký. Věnoval se charitativní, školské a spolkové činnosti, homiletický a církevní spisovatel.

[443] Antonín Cyril S t o j a n (1851–1923) po vysvěcení na kněze (1876) působil jako kaplan v Příboře a Svébohově, v letech 1888–1908 byl farářem v Dražovicích, poté proboštem v Kroměříži, olomouckým kanovníkem, kapitulním vikářem a v letech 1921–1923 arcibiskupem. Propagátor cyrilometodějství, věnoval značnou péči Hostýnu a Velehradu, podporoval řeckokatolické i pravoslavné vyznání (unionismus). Angažoval se v charitativní, sociální a osvětové oblasti. Politicky aktivní v křesťansko-sociálním hnutí, člen říšské rady (1897–1918) a moravského zemského sněmu (1901–1918), po válce člen Revolučního národního shromáždění a senátor (1920–1923) za Československou stranu lidovou. Držitel řady titulů.

[444] Lidové noviny, roč. 11, 18. 9. 1903, č. 213, s. 3. Jan P o s p í š i l (1837–1918) po vysvěcení na kněze (1862) působil jako děkan v Bzenci a od roku 1901 jako sídelní kanovník v Olomouci. Msgre, ThDr., papežský prelát, apoštolský protonotář, konzistorní rada.

[445] Petr K o p a l (1834–1917) po vysvěcení na kněze (1859) působil jako kaplan v Jablonci, v trestnici v Kartouzích u Jičína, Bohdanči u Pardubic a Církvicích u Kutné Hory, v letech 1871–1882 farář v Kozlích

některých článků. Výsledkem byl nakonec smír a *Čech* se dokonce stal druhou tiskovou tribunou *Jednoty.*[446] A hned po založení *Jednoty* v roce 1902 její údajně klerikální aktivity odsoudily sociálnědemokratické noviny *Právo lidu*. Vadilo jim, že ve výboru zasedlo *„několik známých klerikálních kohoutů.“*[447] Narážely zřejmě na angažovanost a úzkou spolupráci některých předních protagonistů Katolické moderny s *Jednotou* (Kroiher, Kuška, Svojsík). Navíc se mezi přední modernisty hlásili František Holeček a Václav Oliva,[448] kteří ve výboru figurovali jako náhradníci, a Emil Dlouhý-Pokorný. Ten se právě v této době svou průbojností vypracoval na hlavní postavu Katolické moderny v Čechách, pomáhal Kroiherovi s vypracováním stanov *Jednoty* a s přípravou ustavující valné hromady.

Právě osoba Dlouhého-Pokorného měla být tmelícím článkem mezi Katolickou modernou a *Zemskou jednotou.* Tento kněz se pokusil organizačně propojit obě uskupení, která v řadě otázek hlásala stejné cíle (především v sociální oblasti a hmotném zajištění duchovenstva). To se však podařilo jen částečně, ostatně to ani nebylo žádoucí, nehledě na případnou kritiku takové fúze. Snad i proto se Dlouhý-Pokorný plánované kandidatury do výboru *Jednoty* nakonec vzdal (jako důvod uváděl pracovní vytíženost), přesto byl zvolen, avšak volbu nepřijal. Tím se sice *Jednota* navenek zřetelně distancovala od katolického modernismu, avšak právě modernisté v ní měli nemalý vliv po celou dobu existence.[449]

Vedle modernistů v *Jednotě* vystupovali a spolupracovali na vůdčích pozicích i přívrženci *Družstva Vlast* (František Blažko, Lambert Ludvík,[450] Emanuel Žák) a osoby s různými proměnlivými názory (takovou byl např. Pauly, pravicový konzervativec, inklinující k Horského křesťansko-sociální straně, nekompromisní odpůrce levice a Emila Dlouhého-Pokorného). Sdružena zde tudíž byla velice pestrá směsice osob s nejrozmanitějšími postoji, čítající stovky kněží ze všech koutů českých zemí, a hlavně měla *Jednota*, na rozdíl od moderny, danou strukturu, program a vedení.

---

u Bíliny, v letech 1882–1909 vikář na Vyšehradě. Výrazný náboženský publicista a redaktor (např. časopisy *Čech*, *Kříž, Obrana víry* a další).

[446] Srov. VKD, roč. 4, 10. 8. 1904, č. 22, s. 354–355; 10. 9. 1904, č. 24, s. 381; roč. 5, 25. 10. 1904, č. 3, s. 35–36 a 39–41; 10. 6. 1905, č. 18, s. 280–281.

[447] *Zemská jednota českého katol. duchovenstva v král. Českém*, VKD, roč. 2, 25. 4. 1902, č. 15, s. 11.

[448] Václav O l i v a (1870–1943) působil na východočeských farách zejména na Chrudimsku, Svitavsku a Pardubicku (Chroustovice, Krouna, Svratka, Raná, Bělá, Cerekvice nad Loučnou, České Heřmanice, Radhošť). Jeden z organizátorů katolického modernismu (společně se svým bratrem Janem). Též překladatel, publicista, literárně činný. Závěr života prožil v Hrochově Týnci.

[449] P. MAREK, *Emil Dlouhý-Pokorný*, s. 187.

[450] Lambert L u d v í k (1853–1922) po vysvěcení na kněze (1876) působil jako kaplan ve Lštění a Grafenried (po roce 1945 pod názvem Lučina, dnes zaniklá obec v Českém lese), od roku 1889 postupně farář v Osvračíně a Mrakově na Domažlicku. Závěr života prožil na penzi v Horažďovicích. Biskupský notář a vikář, konzistorní rada.

Činnost spolku se zaměřila na celkové vylepšení postavení duchovních, kteří museli pracovat v nelehkých podmínkách. Šlo především o nedostatečné finanční ohodnocení práce, které neodpovídalo jejich vzdělání a postavení ve společnosti (kaplanský měsíční plat činil 30 korun, což odpovídalo mzdě sluhy u vojenského důstojníka). Pastorační povinnosti zahrnovaly vedle každodenních bohoslužeb i výuku náboženství, poskytování duchovní pomoci nemocným či práci v charitativní, sociální a spolkové sféře. K tomu je nutno připočíst řadu důležitých, avšak náročných administrativních úkolů (vyřizování korespondence, vedení matrik a výpisy z nich, psaní kronik a různých statistických hlášení apod.). Mnohé úkony vycházely z dávno překonaných zvyků, starých a neaktuálních předpisů, dodržovaných spíše z tradice a neodpovídajících současnému světu, jimiž se ovšem římskokatolická církev řídila.[451]

K vyřešení vyvstalých problémů mezi kněžstvem bylo zapotřebí součinnosti vyšší církevní hierarchie a politických činitelů, což se však nedařilo. Iniciativu tak převzala *Zemská jednota*, jejíž členové byli rozděleni do skupin podle vikariátů. Pražské ústředí přijímalo podněty z celých Čech a zpracovávalo je. K efektivnější pracovní činnosti byly na podzim roku 1902 zřízeny tzv. referáty, kterých bylo celkem osm a v jejichž čele stáli předsedové – liturgický (předseda Střebský), školský (Víšek), právní a veřejného tisku (Pauly), pastorální a patronátní (Blažko), spolkový (Kroiher), finanční (Kuhn), spolkového tisku a petiční (Svojsík). V nich se koncipovaly písemné materiály předkládané následně výboru. Funkcionáři, jak to pěkně shrnul Pavel Marek, *„žádali o podporu a pomoc episkopát, katolický tisk a širší veřejnost, spolupracovali s poslanci, obraceli se na politické strany a jejich poslanecké kluby na říšské radě a zemském sněmu, zorganizovali celostátní petiční akci pro úpravu kongruy, vysílali delegace ke vlivným představitelům státu včetně ministrů a premiéra a nezastavili se ani před audiencí u císaře, jemuž prezentovali realitu života duchovenstva. Soubor kněžských požadavků sice nebyl z kvantitativního hlediska příliš rozsáhlý, na druhé straně se jednalo o soubor stavovských problémů, jejichž řešení vyžadovalo nové přístupy a hlubší zásah do ustálené praxe jak z hlediska státu, tak církve.“*[452]

[451] P. MAREK, *Český katolicismus*, s. 235–236.

[452] TAMTÉŽ, s. 234. Prof., PhDr., PaeDr. Pavel M a r e k, Ph.D., (nar. 1949) studoval Pedagogickou a Filozofickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, v letech 1991–1995 absolvoval doktorandské studium na Historickém ústavu Masarykovy univerzity v Brně. Pracoval jako redaktor a muzejní historik v Prostějově, publikoval v mnoha regionálních periodikách. Od roku 1991 působí na olomoucké univerzitě, nejprve na Katedře občanské výchovy Pedagogické fakulty, v letech 1993–2007 na Katedře politologie a evropských studií Filozofické fakulty, poté až dosud na Katedře historie téže fakulty. Od roku 2007 přednáší také na Katolické univerzitě v Ružomberoku. Je autorem mnoha monografií, vědeckých studií a edic k českým církevním, kulturním a politickým dějinám (srov. seznam použité literatury v této práci).

Nejdůležitějšími úkoly, kterými se za svou pětiletou existenci *Jednota* nejvíce zabývala, náleží úprava vyplácení mezd duchovním státem na základě zákona (tzv. kongrua, díky Kroiherovi se o tom záhy diskutovalo také v poslaneckém klubu agrární strany), výše platů za výuku náboženství (tzv. remunerace), zásahy do podoby školského řádu, záležitosti pozemkových fondů far nebo obsazování a financování far (existovaly rozdíly v patronátním právu podle jednotlivých vrchností).[453] Řada návrhů však pochopení u episkopátu vůbec nenalezla, byla konzervativními církevními kruhy napadána a zároveň vedla k názorové diferenciaci mezi členy *Jednoty* a ostatním klérem.

Na podzim roku 1902 byl zřízen stálý sekretariát *Jednoty*. Sekretářem se stal Karel Chvalkovský a ředitelem kanceláře Jan Pauly. Po rezignaci Chvalkovského jej od 1. prosince 1902 nahradil Josef Rovenský.[454] O rok později navrhl Alois Svojsík vzhledem k nárůstu písemné agendy přesunout kancelář ze Smíchova více do centra Prahy a zaměstnat sekretáře na celodenní plný úvazek (dosud pracoval pouze čtyři hodiny dopoledne). Kroiherův návrh, vyslovený na výborové schůzi 15. října 1903, *„aby zatím najata byla výpomocná druhá síla odpolední, a později aby byl vyhledán vhodný pracovník z řad kněžských,“* byl akceptován pouze zčásti. Od 1. února 1904 měla být totiž zároveň s přesunem ze Smíchova přijata celodenní kancelářská síla, nejlépe duchovní. Do té doby mělo zůstat vše jako dosud.[455]

František Jan Kroiher poměrně horlivě vstupoval do debat ohledně nejrozmanitějších církevních otázek. Jeho postavení v *Zemské jednotě* bylo po celou dobu její existence nenahraditelné. S referáty pravidelně vystupoval na valných hromadách, kde také přednášel jednatelské zprávy.[456] Výrazněji se angažoval např. při diskuzích o uzavírání kontraktů mezi faráři a kaplany. Pomocí čtyřiceti dotazníků vypracoval zprávu o stavu v českobudějovické diecézi, která přispěla po sumarizování výsledků z dalších diecézí k závěru, že nelze vytvořit jednotné normy, protože rozdělení pravomocí mezi faráři a kaplany se liší v jednotlivých diecézích i farnostech.[457]

Dále se věnoval školským otázkám. Byl jmenován referentem v záležitostech ředitelů kůru a na základě stížností z vikariátních skupin ozřejmoval situaci v příčině protikatolických prvků v přednáškách profesorů na venkově. Doporučil, *„aby páni duchovní co možná četně podobné přednášky univerzitních profesorů navštěvovali,“*

[453] VKD, roč. 5, 10. 7. 1905, č. 20, s. 312–314.
[454] Karla Chvalkovského ani Josefa Rovenského se nepodařilo konkrétně identifikovat.
[455] VKD, roč. 3, 25. 11. 1902, č. 5, s. 68; roč. 4, 25. 10. 1903, č. 3, s. 35–36.
[456] Zprávy o valných hromadách vycházely také tiskem.
[457] VKD, roč. 3, 25. 11. 1902, č. 5, s. 69; 25. 1. 1903, č. 9, s. 131–132.

protože v případě větší účasti kněžích si řečník nedovolí tolik kritizovat a pokud ano, tak bude více důkazů a svědectví proti nevěroučným a nekatolickým agitacím.[458] Tyto univerzitní extenze se stupňovaly a četné vikariátní skupiny si na ně u členů výboru stěžovaly. Staly se také zprostředkovatelem jednání s kanovníkem a univerzitním profesorem Františkem Xaverem Kryštůfkem[459] ohledně sepsání informační brožury o vývoji náboženské matice české.[460]

Kroiher měl vypracovat provolání k návrhu kolegy Blažka na *„zrušení veškerých farních, poutních, visitačních (vikariátních i biskupských) hostin, jež pro celou řadu beneficiátů bývají pravou finanční kalamitou a v očích hostů-laiků způsobují naprosto špatnou představu o hmotných poměrech v kléru panujících.“*[461] Na dotaz novobydžovské skupiny o angažovanosti duchovních v katolicko-vzdělávacích spolcích reagoval stanoviskem, *„že dnes kněz učiní nejlíp, vstoupí-li do spolků světských a tam vliv křesťanský ze všech sil ovšem taktně uplatňuje.“*[462] V roce 1906 *Jednota* přistoupila k Osvětovému svazu, který 6. ledna toho roku konal svou ustavující valnou hromadu. Účelem svazu, který byl za první republiky přejmenován na *Masarykův lidovýchovný ústav*, bylo družit spolky a organizace, které se ve své činnosti jakýmkoli způsobem věnovaly kultuře, osvětě a vzdělávání.[463]

Ve výborové schůzi 7. dubna 1904 Kroiher vystoupil s příspěvkem *„o pověstech, které kolportují se mezi klérem, jakoby nejdůstojnější episkopát nebyl nakloněn Jednotě; dokonce prý koluje i mezi jednotlivými nejdůstojnějšími ordinariáty listina, ve které jedná se o omezení snah a prací Jednoty. Shromáždění s netajeným úžasem poslouchá neuvěřitelné tyto zprávy.“* V následně vydaném prohlášení byla zopakována naprostá poslušnost a oddanost členů *Jednoty* katolickým zásadám a episkopátu.[464]

O rok později, na schůzi odbývané 27. dubna 1905 upozornil *„na všeobecnou touhu duchovenstva i bohoslovců po hlubším vzdělání sociálním. Nežli dojde k zařízení řádných stolic sociologie, bylo by žádoucno aspoň kursy odbornými doplňovati vědomosti*

[458] TAMTÉŽ, roč. 4, 25. 6. 1904, č. 19, s. 297.
[459] František Xaver K r y š t ů f e k (1842–1916) po vysvěcení na kněze (1866) působil rok jako kaplan ve Velvarech, poté rozvinul svou pedagogickou dráhu. Nejprve na kněžském semináři v Hradci Králové (1870–1891 profesor), následně v Praze. Několikanásobný děkan a proděkan teologické fakulty, v akademickém roce 1893–1894 rektor univerzity. Kanovník, děkan a probošt pražské kapituly Všech Svatých. Msgre, ThDr., papežský prelát, c. k. dvorní rada. Člen a podporovatel katolických spolků, na přelomu století předseda historického kroužku *Družstva Vlast*. Autor četných děl z církevních dějin.
[460] VKD, roč. 4, 25. 12. 1903, č. 7, s. 99.
[461] TAMTÉŽ, roč. 3, 25. 3. 1903, č. 13, s. 196.
[462] TAMTÉŽ, roč. 4, 25. 10. 1903, č. 3, s. 37.
[463] O svazu více např. Antonín RAMBOUSEK – Tomáš TRNKA, *Masarykův lidovýchovný ústav (Svaz osvětový). Jeho vznik a vývoj (1906–1926)*, Praha 1926.
[464] VKD, roč. 4, 10. 4. 1904, č. 14, s. 218.

bohoslovců v některých oborech sociální otázky.“[465] Na příštím shromáždění se této problematice opět věnoval a navrhl do doby zavedení výuky sociologie v seminářích pořádat národohospodářské kurzy ve spolupráci s *Ústřední jednotou českých hospodářských společenstev v Království českém*.[466] Zde si tak trochu „přihřál polívčičku,“ protože byl v *Ústřední jednotě* členem výkonného výboru a představenstva (srov. s. 151). Ostatně na stránkách *Věstníku* zveřejnil také články o pojišťování duchovních a zřizování kampeliček. A to, že na valné hromadě 20. července 1905 přednášel ředitel *Ústřední jednoty* Jan Sedlák[467] na téma *O národohospodářské činnosti kléru,* lze rovněž přičíst zásluhám borovanského kaplana.

Kroiher býval na výborových schůzích pravidelným referentem za vikariáty v budějovické diecézi (poslední dva roky existence *Jednoty* tuto funkci zastával božejovský farář Jan Vacek[468]). Zároveň se účastnil schůzí jihočeských vikariátních skupin, např. 13. července 1904 v Táboře (měl přednášku o kongrue) nebo zavítal 30. listopadu 1905 do českobudějovické Besedy na společné shromáždění hlubocké, krumlovské, novohradské a třeboňské skupiny (podal zde zprávu o požadavcích *Jednoty*).

Výrazněji se zapojoval do debat o dohledu nad výchovou nalezenců a jejich přidělováním pěstounským rodinám nebo ohledně zřizování nebo rozšiřování hřbitovů.[469] Vzal na sebe rovněž řadu administrativních úkolů. Sepsal matriku členů *Jednoty*, koncipoval jednatelské roční zprávy pro valné hromady, od prosince 1904 dělal zapisovatele na výborových jednáních (schůze trvaly čtyři až šest hodin) a později i na valných hromadách.

V průběhu let docházelo ke změnám ve složení výboru *Jednoty*. Největším zásahem byla nucená volba nového předsedy, když 7. října 1905 zemřel ve věku 72 let dosavadní první muž *Jednoty* Tomáš Střebský. Za jeho nástupce byl jednohlasně určen Jan Pauly, který byl prakticky hlavní vůdčí postavou od počátků organizace a jeho volba byla logickým a očekávaným krokem. Místopředsedou se potom stal Josef Paska[470] a v doplňovacích volbách do výboru obsadil uprázdněné místo na Kroiherův návrh

[465] TAMTÉŽ, roč. 5, 10. 5. 1905, č. 16, s. 251.
[466] TAMTÉŽ, roč. 5, 10. 6. 1905, č. 18, s. 281–282.
[467] K Janu Sedlákovi více na s. 146 pozn. 714 a v kapitole o *Ústřední jednotě hospodářských družstev*.
[468] Jan V a c e k (1866–1929) po vysvěcení na kněze (1890) působil jako kaplan v Kamenici nad Lipou, poté jako farář v Božejově a Kostelní Radouni. Člen českého zemského sněmu (od 1908) a říšské rady (od 1911), vždy za agrární stranu. V roce 1923 jmenován proboštem v Jindřichově Hradci, stal se členem městské rady a řady spolků. Propagátor družstevnictví (zakladatel družstev a kampeliček), družstevní funkcionář, osvětový pracovník a v letech 1905–1923 člen výboru *Ústřední jednoty hospodářských družstev*.
[469] VKD, roč. 5, 25. 12. 1904, č. 7, s. 101; 25. 2. 1905, č. 11, s. 165–167.
[470] Josef P a s k a (1864–1937) po vysvěcení na kněze (1888) působil dlouhou dobu jako farář a vikář v Terezíně. Od roku 1919 kancléř litoměřické biskupské konzistoře.

František Loskot.[471] Na konci roku 1905 tedy ústřední výbor pracoval ve složení Jan Pauly (předseda), Josef Paska (místopředseda), F. J. Kroiher (jednatel), Pavel Mudroch (pokladník), František Blahovec, Antonín Frecr,[472] František Holeček, Karel Janda,[473] Jan Kuhn, František Loskot, Lambert Ludvík, Jan Pecánek,[474] Jan Vacek, Antonín Víšek, František Vojta.[475]

Koncem roku 1906 se začaly objevovat zprávy o možném rozpuštění *Jednoty*. *Věstník katolického duchovenstva*, vycházející na Smíchově pod redakcí Jana Paulyho dvakrát měsíčně, vypustil v lednu 1907 ze svého titulku informaci o tom, že se jedná o oficiální tiskový orgán *Jednoty*. Koncem února předložily české ordinariáty přípis, ve kterém zhodnotily dosavadní činnost *Jednoty*, a prohlásily, že *„Jednota jako spolek ústřední pro celou velkou naší církevní provincii jeví se býti korporací příliš složitou a nesnadno řiditelnou.“*[476] Bylo navrženo zřídit namísto jednoho ústředního spolku menší diecézní spolky (jednoty). Hlavním argumentem se stalo to, že v každé diecézi panují jiné poměry a nelze problémy jedné diecéze přenášet na centrální úroveň. Církevní souhlas, vyřčený před založením *Jednoty* a nutný k jejímu fungování, byl odvolán. Jednou ze záminek se údajně stala i smrt budějovického biskupa Říhy 7. února 1907.[477] Situaci neprospělo ani chování některých funkcionářů včetně Paulyho.[478] Některé noviny za plánovaným zánikem *Jednoty* viděly porušování jejích stanov a protizákonnou činnost.

---

[471] František L o s k o t (1870–1932) po vysvědčení na kněze (1893) působil jako kaplan v Jablonci nad Jizerou. V letech 1901–1903 opět studoval v Praze a získal titul ThDr. (od roku 1911 ještě PhDr.). Zapojil se do práce v *Jednotě katolického duchovenstva*, po jejím zrušení se v lednu 1908 oženil a z římskokatolické církve vystoupil. Nově příslušník starokatolické církve a stoupenec hnutí *Volné myšlenky*. Redaktor volnomyšlenkářských a agrárních časopisů (včetně *Večera* a *Venkova*). Též literárně činný (především náboženské a historické práce).

[472] Antonín F r e c r (1860–1915) po vysvěcení na kněze (1883) působil jako kaplan ve Stanovicích, Kvílicích, Družci, Hobšovicích a Slaném. Od roku 1903 až do své smrti slánským děkanem. Člen městského zastupitelstva a okresní školní rady. Literárně činný, překladatel.

[473] Karel J a n d a (nar. 1868) po vysvěcení na kněze (1891) působil jako kooperátor na Žižkově, v roce 1903 se stal prvním farářem nově založené farnosti Nusle. V roce 1920 přestoupil k Církvi československé.

[474] Jan Křtitel P e c á n e k (nar. 1845) po vysvěcení na kněze (1871) působil jako zámecký kaplan v Osečanech na Příbramsku, v letech 1884–1892 farář ve Vojkově na Benešovsku, poté ve Středoklukách u Prahy.

[475] František V o j t a (1852–1922) byl na kněze vysvěcen v roce 1876, dlouhou dobu působil jako farář na Zlíchově. Msgre, papežský komoří, arcibiskupský vikář, konzistorní rada.

[476] *K rozpuštění Zemské jednoty českého katolického duchovenstva*, VDK, roč. 7, 10. 3. 1907, č. 12.

[477] P [Jan PAULY], *Glossa k rozpuštění Zemské jednoty katolického duchovenstva*, VKD, roč. 16, 10. 8. 1916, č. 22. K biskupu Martinu Josefu Říhovi více na s. 25 pozn. 65.

[478] *„V Jednotě počal omrzovati jednatel, potom president P* [Pauly]. *Založil svůj Věstník, vydával praktické Příručky právní, knihovnu Ludmilu..., a že měl nejlepší kaplanku pražskou, vystupoval okázale jako lord se zlatým řetězem zatím od hodinek kolem krku, po 6 letech kaplanství sám si zažádal o monsignorát a spolu o vysoké vyznamenání vládní, v 11 letech kněžství chtěl býti profesorem, kanovníkem, děkanem na Karlštejně etc., všechno věci sice osobní, ale neprospěšné Jednotě, z níž těžil. V lednu 1907 děkan slánský* [Antonín Frecr] *ve výboru žádal, aby Věstník přestal býti orgánem Jednoty, aby P* [Pauly] *se v zájmu Jednoty poděkoval, což i učinil pod praetexem pololetní dovolené.“* F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 261.

Velmi cenné je Kroiherovo svědectví k celé problematice, zachycené v borovanské farní kronice, kam po odchodu faráře Lakmajera zapisoval coby administrátor farnosti: *„Episkopát český, podléhaje nátlaku biskupů ostatních diecésí v Rakousku a zároveň jsa opětovně dotazován z Říma na poměry zdejší, začal klásti různé překážky v cestu výboru Zemské Jednoty, a když výbor opatrným a důsledným jednáním vyhýbal se zřejmému konfliktu, začal boj stejně neupřímný jako nespravedlivý. Z výboru byl získán slánský děkan A*[ntonín] *Frecr slibem, že bude-li odstraněn z presidia* [Jan] *Pauly, dosavadní předseda, že nastanou zase poměry normální. Bojem v několika schůzích prováděným zdařilo se zastrašiti všecky členy výboru z pražské arcidiecese, takže Pauly nemaje ve svých bratřích oporu, resignoval.“*[479]

K dispozici je také přepis rozhovoru z audience u arcibiskupa Skrbenského, uskutečněné 4. února 1907, jíž se zúčastnili Paska, Vaněček, Víšek a Kroiher, který vše podle vlastních poznámek zanesl do borovanské kroniky. Arcibiskup, který v počátcích *Jednotě* přál, nyní měl na adresu jejího předsedy Paulyho prohlásit: *„K předsedovi důvěry nemám pro jeho jednání a hlavně nespolehlivost* […] *Svým prohlášení o dělení diecésí poškodil Pauly naši práci dřívější a stálo to mnoho namáhání, než jsme napravili jeho chybu. Mimo to dosavadní předseda není spolehlivý, věci důvěrné povídá a to nesprávně.“* Zároveň zdůraznil, že *„za nynějšího předsedy to není možno, abychom s Jednotou vyjednávali, ale za budoucího, bude-li vhodný, bude možná dohoda* […] *Šetrnost k* [Janovi] *Paulymu, jehož píle, vědomostí a zbožnosti si vážím, žádá, aby nebylo uveřejněno, že odstupuje následkem mé nedůvěry. Liberální listy by se toho chopily a hledaly by skvrny na něm a já jeho pověsti ublížiti nechci.“*[480]

Nastalou situací se zabýval spolkový výbor na svém zasedání 7. března 1907, kdy také dohodl termín mimořádné valné hromady na 2. dubna.[481] Na další výborové schůzi 21. března byl novým předsedou *Jednoty*, který již ke zklidnění poměrů a překlenutí nastalých neshod nemohl přispět, ustanoven Kroiher, jenž také 2. dubna zahájil a řídil valnou hromadu, jejímž jediným bodem bylo rozpuštění *Jednoty*. Zúčastnilo se jí 297 delegátů z téměř všech vikariátů, kteří zastupovali 2 375 členů *Jednoty*, nechyběli zástupci

[479] SOkA ČB, FÚ Borovany, farní kronika (kopie), mikrofilm 54, s. 163. Krátkou zprávu o této schůzce uveřejnil Jan Pauly v roce 1916 ve VKD: *„Když se proslýchalo, že bude Zemská jednota naše rozpuštěna, šla několikačlenná deputace k p. kardinálovi* [Skrbenskému]*, a jemu sdělila, že výbor – pakliže jest překážkou, solidárně odstoupí – a že spolek mohou vésti osoby jiné. Než nabídka ta přijata nebyla, ale Jednota byla rozpuštěna. Z toho jest patrno, že šlo o zásadní věc a nikoli o osoby. Jednota taková, která by pracovala tak jak třeba bylo, existovati nemohla a nesměla a jednotu takovou, která by jen ovace a jubilea obstarávala, kněžstvo potřebovati nemohlo, a ni platiti na ni nechtělo.“* P [Jan PAULY], *Glossa*.
[480] SOkA ČB, FÚ Borovany, farní kronika (kopie), mikrofilm 54, s. 164–166.
[481] Srov. Lidové noviny, roč. 15, 3. 4. 1907, č. 91, s. 3.

jednotlivých diecézí (za pražskou Josef Tumpach,[482] za litoměřickou František Kordač,[483] za královéhradeckou František Reyl[484] a za budějovickou Jan Šnejd[485]), téměř všech vikariátů a vlády. Kroiher jakožto zakladatel a nyní předseda musel v úvodním proslovu nastínit činnost *Jednoty*, okolnosti vzniku, chyby, přehled chování různých korporací vůči *Jednotě*, odmítl veškeré pomluvy[486] a uvedl účel a důvod mimořádného setkání. *„Netajím už dnes přesvědčení,“* řekl mimo dalšího, *„že jsme snad někdy chybili. Nevím kde, ale nemám odvahy říci, že jsme vždy postupovali zcela správně a volili nejvhodnější prostředky. Ale tolik mohu říci zcela klidně, jist před soudem kohokoliv, že jsme vždy chtěli to nejlepší, a když se nám vždy nepodařilo nalézt tu nejlepší cestu, pak to nebylo vinnou naší.“*[487] Kritizoval biskupy a jejich rozhodující vliv na ostatní kněží v diecézích a zároveň připustil, že aktivity *Jednoty* mohly představovat v jejich očích něco nepřirozeného až nezdravého. Vyjádřil se také ke zrušení souhlasu církevní hierarchií, což glosoval svým bonmotem: *„Odnětí schválení jest pro Jednotu tolik, jako odnětí vzduchu živému organismu.“*[488]

V závěru svého vystoupení, které bylo doprovázeno bouřlivými reakcemi, navrhl rozpuštění *Zemské jednoty katolického duchovenstva v Království českém.* Strhla se hlasitá diskuze přítomných duchovních, doprovázená dalšími projevy souhlasu nebo nesouhlasu

[482] Josef T u m p a c h (1862–1916) po vysvěcení na kněze (1887) působil rok jako kaplan ve Stříbře, později se vydal na univerzitní dráhu. V roce 1892 získal titul ThDr. a stal se přednášejícím na teologické fakultě pražské univerzity. Od roku 1902 až do své smrti kanovník u sv. Víta. Konzistorní rada, člen a funkcionář řady katolických spolků, též literárně činný.

[483] František K o r d ač (1852–1934) studoval v Římě, po vysvěcení na kněze (1880) působil jako kaplan v Liberci, poté se vydal na univerzitní dráhu. Od roku 1885 profesor na kněžském semináři v Litoměřicích a v letech 1889–1905 rektor, následně profesor filozofie na teologické fakultě v Praze (dvakrát byl jejím děkanem). Výrazně se zapojil do spolkové, osvětové a politické práce. V roce 1907 kandidát na uprázdněné místo budějovického biskupa. Po válce člen Revolučního národního shromáždění za Československou stranu lidovou. V letech 1919–1931 arcibiskup pražský, po rezignaci kvůli neshodám s papežským nunciem žil na zámku v Břežanech u Prahy. Autor řady filozofických a náboženských spisů. Pavel MAREK – Marek ŠMÍD, *Arcibiskup František Kordač. Nástin života a díla apologety, pedagoga a politika*, Olomouc 2013.

[484] František R e y l (1865–1935) po vysvěcení na kněze (1889) působil v Hradci Králové jako vikarista, katecheta na státní reálce a pedagog v konviktu Borromeum (od roku 1909 jeho rektor). Kanovník, děkan a probošt hradecké kapituly, v letech 1932–1934 docent křesťanské sociologie na teologické fakultě v Praze. Člen křesťansko-sociální strany, před válkou neúspěšně kandidoval do říšské rady, v letech 1920–1935 senátor Národního shromáždění za Československou stranu lidovou. Krajský a okresní funkcionář strany, aktivní v sociální a charitativní oblasti, v mnoha spolcích a autor sociologických a náboženských prací.

[485] Jan Š n e j d (1872–1945) po vysvěcení na kněze (1897 v Římě) působil jako kaplan ve Chvalšinách a prefekt chlapeckého semináře v Českých Budějovicích, v roce 1928 se stal prvním farářem nově vzniklé farnosti u sv. Jana Nepomuckého v Budějovicích (Linecké předměstí), kde působil až do své smrti.

[486] Zde narážel na lublaňského biskupa Antona Bonaventuru J e g l i č e (1850–1937), na něhož podal i žalobu. Jeglič v roce 1906 prezentoval závěry rakouské biskupské konference, která *„vyslovila svou nespokojenost a kritizovala údajné ničení biskupské autority, nerespektování přání ordinátů a upírání zásluh vysoké církevní hierarchie o zlepšení postavení kněžstva, boj proti celibátu, zlehčování života v klášterech a opovrhování úctou vůči Božskému srdci Páně.“* P. MAREK, *Český katolicismus*, s. 238.

[487] *Valná hromada Zemské jednoty českého katolického duchovenstva v král. Českém*, VKD, roč. 7, 10. 4. 1907, č. 14, s. 279.

[488] TAMTÉŽ. Přepis celého jednání z valné hromady na s. 279–283.

podle momentální nálady, během níž musel Kroiher několikrát mírnit emoce řečníků a nabádat ke klidnému a věcnému jednání.[489] Naprostá většina přítomných na Žofíně, kde se valná hromada konala, se vyjádřila proti dobrovolnému rozpuštění. Opačný postup si přálo pouze asi deset lidí,[490] následkem čehož členové výboru smířeni s ordinariátním přípisem a uvědomujíce si, že bez souhlasu episkopátu nejde dále pracovat, rezignovali na své funkce.[491] To znamenalo úřední zánik *Jednoty,* který následně zpečetilo c. k. místodržitelství a definitivně encyklika papeže Pia X. Pascendi Dominici Gregis z 8. září 1907. Ta zakazovala jak Katolickou modernu a veškeré modernistické snahy, tak všechny spolky a organizace, které k moderně inklinovaly nebo se prezentovaly podobnými názory.[492]

Po deseti letech, kdy se začaly oživovat aktivity bývalé *Jednoty,* se objevovala v novinách řada vzpomínek a názorů, proč vůbec došlo k jejímu rozpuštění. *„Jednota nebyla rozpuštěna pro nezákonitosti své činnosti,“* přinesl zprávu nepodepsaný příspěvek, *„nýbrž proto, že jisté osoby proti Jednotě stále ze žárlivosti štvaly, že činností Jednoty viděli ohroženou svoji posici, že činností Jednoty ohledně zakládání vlastního tisku viděli ohrožený svůj tisk, jímž spravedlivé tužby kněžstva potlačovali, že tito činitelé u episkopátu stále Jednotu osočovali, ji jako nezdravý proticírkevní organismus líčili a docela i mu Římem hrozili, jestliže Jednota rozpuštěna nebude. Tyto osoby jsou dobře známy, a přijde doba, kdy s nimi spravedlivá věc vyúčtuje.“*[493] Kdo byly ony zmiňované „jisté osoby“? Jejich jména sice v článku, zveřejněném ve *Věstníku katolického duchovenstva* stále pod redaktorstvím Paulyho, uvedena nebyla, nicméně je v roce 1907 zanesl Kroiher do borovanské farní kroniky, která celé zákulisí opět více poodkryje. Jihočeský kaplan ve štvaní proti *Jednotě* viděl věc důkladně připravovanou hrabětem Augustinem Galenem,[494] vyšehradským kanovníkem Františkem Vaněčkem,[495] profesorem Františkem Kordačem

[489] Srov. Národní listy, roč. 47, 3. 4. 1907, č. 91, s. 4.
[490] Počty se nepatrně liší. SOkA ČB, FÚ Borovany, farní kronika (kopie), mikrofilm 54, s. 170 uvádí 10 lidí. F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 262 uvádí 10 lidí. *Valná hromada Zemské jednoty českého katol. duchovenstva v král. Českém*, VKD, roč. 7, 10. 4. 1907, č. 14, s. 283 uvádí 15–20 lidí.
[491] *Valná hromada Zemské jednoty českého katol. duchovenstva v král. Českém*, VKD, roč. 7, 10. 4. 1907, č. 14, s. 279–283, kde je podrobný komentář k průběhu valné hromady.
[492] P. MAREK, *Český katolicismus*, s. 281–282.
[493] VKD, roč. 19, 10. 10. 1918, č. 2, s. 16.
[494] Augustin G a l e n (1870–1949), příslušník vestfálského šlechtického rodu, syn politika Ferdinanda Heriberta Galena (1831–1906) a bratr münsterského biskupa Clemense Augusta Galena (1878–1946). Studoval v Canterbury, Freiburgu, Göttingen a Lipsku. V roce 1897 vstoupil do benediktinského kláštera Emauzy v Praze, kde přijal řádové jméno Augustin (do té doby se jmenoval Wilhelm Galen). Po válce působil ve Vídni, zakladatel (1924) a sekretář sdružení Catholica Unio, podporující východní křesťanství.
[495] František V a n ě č e k (1859–1935) po vysvěcení na kněze (1883) působil jako pedagog na obecné škole v Praze-Žižkově, v letech 1885–1886 vychovatel u Lobkowiczů na Konopišti. Poté farář ve Václavicích

a prelátem Janem Sedlákem,[496] *„kteří z důvodů zásadních – jako Gallen a Kordač – částečně z osobních dávno proti organisaci duchovenstva pracovali.“* K nim se připojil královéhradecký biskup Josef Doubrava,[497] *„protože Pauly se mu pochlubil, že byl před jeho jmenováním dotazován na jeho oblíbenost,“* a olomoucký arcibiskup František S. Bauer,[498] jenž *„viděl v Jednotě pokus o vedlejší vládu v církvi.“* Nemalý vliv sehrál a svou váhu měl *„také starý antagonismus mezi* [Janem] *Paulym a* [Petrem] *Kopalem, směrem Vlasti a Modernou, organisací katolicko-politickou a většinou výboru.“*[499]

Po rozpuštění *Zemské jednoty katolického duchovenstva v Království českém* v roce 1907 se postava Františka Jana Kroihera na čas vytrácí z církevních dějin českých zemí. Více se zaměřil na hospodářskou práci v *Ústřední jednotě českých hospodářských společenstev v Království českém* a na svou nově budovanou politickou kariéru v agrární straně. Nemálo někdejších předních modernistů zcela opustilo řady římskokatolické církve, a buď vstoupili do církví jiných (Dlouhý-Pokorný), nebo zůstali bez vyznání (Holeček, Kunte, Loskot, Svozil).

III.3 Jednota katolického duchovenstva československého

Možnost konstituování diecézních jednot, kterou ve svém prohlášení navrhovaly roku 1907 ordinariáty namísto rušené *Zemské jednoty katolického duchovenstva v Království českém,* se zřejmě vyskytla pouze jednou. Bylo to někdy kolem roku 1910, kdy *„staly se mezi*

---

u Benešova a v Týnci nad Labem. Od roku 1903 kanovník na Vyšehradě. Msgre, apoštolský protonotář, papežský prelát. Věnoval se sociální problematice, publicista a redaktor, též literárně činný.

[496] Jan S e d l á k (1854–1930) po vysvěcení na kněze (1876) působil jako kaplan v Erpužicích u Stříbra, Chodově a Rokycanech, v letech 1884–1890 farář ve Velkých Popovicích. Od roku 1890 tajemník a následně kancléř arcibiskupské konzistoře v Praze (do 1897). Dále kanovník u sv. Víta, děkan, kapitulní vikář, generální vikář a pražský světící biskup. Msgre, ThDr., člen českého zemského sněmu (1898–1907) a řady katolických spolků (1896–1908 ředitel Dědictví svatojanského). Věnoval se charitativní a sociální práci, překladatel, redaktor, publicista, též literárně činný.

[497] Josef D o u b r a v a (1852–1921) po vysvěcení na kněze (1876) působil jako kaplan na Sedlčansku (Petrovice a Dublovice), poté se vydal na univerzitní dráhu. V roce 1883 získal titul ThDr. na teologické fakultě v Praze, kde později působil jako profesor církevního práva, v letech 1890–1903 též jako rektor pražského kněžského semináře. Kanovník u sv. Víta, v letech 1903–1921 biskup královéhradecký a v letech 1918–1919 administrátor pražské arcidiecéze po odchodu arcibiskupa Huyna. Též literárně činný.

[498] František Saleský B a u e r (1841–1915) po vysvěcení na kněze (1863) působil jako kaplan ve Vyškově, následně se vydal na univerzitní dráhu. Nejprve v Olomouci, v letech 1873–1883 na teologické fakultě v Praze, v letech 1880–1882 ředitel kněžského semináře tamtéž. V letech 1882–1904 biskup brněnský, poté až do své smrti arcibiskup olomoucký.

[499] SOkA ČB, FÚ Borovany, farní kronika (kopie), mikrofilm 54, s. 169. Zániku *Jednoty* se také věnuje drobná třicetistránková brožura *Svaté tyranství čili Zardousení zemské Jednoty českého katolického duchovenstva v království Českém* vydaná v Olomouci v březnu 1907, jejíž sestavovatel se skryl pod označením Amicus Libertatis Catholicae (přítel svobodného katolictví). Reakcí na ni bylo vydání stejně obsáhlé *Odpovědi na brožurku Svaté tyranství*, pod níž se podepsali Amici veritatis (přátelé pravdy).

kněžstvem pokusy asi ve dvou vikariátech utvořiti diecésní jednoty […] *Avšak dotyční vikáři byli ihned voláni ad audiendum verbum,*[500] *kde jim bylo přímo zakázáno nějaké pokusy v tom směru konati.“*[501] V roce 1916 Jan Pauly ve *Věstníku katolického duchovenstva* v reakci na článek v *Čechu* napsal o staré *Jednotě*, že *„tvoří památný kus kulturní historie českého duchovenstva, musí se jednou probrati od základů, až přijde k tomu čas.“*[502] Připomínalo se, že obdobné sdružení (*Deutscher Landesklerusverein*) pro německé katolické kněží v Čechách, rozpuštěno nebylo a smělo fungovat dál.

Někteří bývalí funkcionáři *Zemské jednoty* a jejich přívrženci udržovali po roce 1907 v určité míře mezi sebou alespoň přátelské kontakty, projevující se vzájemnou korespondencí a občasnými návštěvami. Řešili dozajista nové problémy každodenního života, ale i témata, kterým se věnovali kdysi v *Jednotě*.[503] Nárůst jejich aktivity započal na jaře 1917, kdy vystoupili na veřejnost primárně proto, aby se distancovali od chování vysoké církevní hierarchie, která svým prorakouským postojem zůstávala loajální k Habsburkům. V červnu se aktivisté přidali k českému státoprávnímu ohrazení, v němž na říšské radě čeští poslanci sdružení v Českém klubu žádali transformaci říše ve spolkový stát rovnoprávných národních států a vytvoření demokratického českého státu (reakce na manifest českých spisovatelů uveřejněný 17. května 1917 a otištěný také v agrárním *Venkovu*).[504] V prohlášení, podepsaném Kroiherem a Paulym a otištěném např. v *Národních listech*, se katolické duchovenstvo přihlásilo ke slovům českých poslanců a zároveň k manifestu českých spisovatelů.[505] *„Včera přijel ke mně (1917 21./6.) Kroiher pro program nebožky Katolické moderny,“* vzpomínal J. Š. Baar, *„o který se interesuje A*[ntonín] *Švehla, nejchytřejší náš, tj. český poslanec. Reformy, které navrhl P. Isidor (Zahradník) v Českém svazu, jsou směšné formou: tak se o našich záležitostech mluvit nesmí. Nám se přece jednalo především o reformu kněžského studia, aby se nepřednášelo latinsky, o volbě vikářů, o zástupci kněžstva v konsistořích, o farní sbory poradní (= náboženské obce farní podle zákona z r. 1874), o zrušení štoly, úpravu kongruy a j. v. Mluvil jsem o těchto bodech nedávno s Moravany v Praze, výborný muž* [Antonín Cyril] *Stojan souhlasí.“*[506]

[500] Ad audiendum verbum = k vyslechnutí slova, k pokárání, „na kobereček.“
[501] P [Jan PAULY], *Glossa.* Snahy o založení diecézních jednot se objevily na Hradecku a Budějovicku.
[502] TAMTÉŽ.
[503] P. MAREK, *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918–1924)*, Brno 2005, s. 25–26.
[504] Martin KUČERA, *Přehled manifestů české tvůrčí inteligence z jara 1917*, Sborník k dějinám 19. a 20. století, roč. 11, 1989, s. 249–301.
[505] Národní listy, roč. 57, 7. 6. 1917, č. 154, s. 4.
[506] F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 327. Kněz a agrární poslanec Isidor Zahradník byl stoupencem jakési frakce, která sice inklinovala ke Katolické moderně, ale žádala díky své politické angažovanosti prosazování reforem za

V červenci 1917 se již objevily první vážnější hlasy připouštějící, že by mohlo dojít k obnově kněžské stavovské organizace. Prostředí na vznik obnovené *Jednoty* prozatím nedozrálo, byť snahy o to byly relativně veliké a opíraly se o sílící potřebu odtržení provázanosti církve s Vídní a Habsburky, ale ztroskotávaly na nevyhraněných názorech. Do role ústřední postavy se dostával Jindřich Šimon Baar, ne však z vlastní vůle. Jeho fara v Ořechu nedaleko Prahy se totiž stávala místem setkávání vlivných lidí, kteří se rozhodli *Jednotu* obnovit. *„Zase se trousí na Ořech různé ‚vedoucí' hlavy: Svojsík, Kroiher (24./8.) a j. v., také o novou Jednotu se jedná, ale není jednoty v názorech… Kněží buď zdvihali hlavy (minorita) nebo jako utištěný chorý člověk mluvili bázlivě, potichu (většina).“*[507]

V článku *Požadavky českého katolického kněžstva*, otištěném 19. září 1917 v *Národních listech*, se kněz Gustav Adolf Procházka[508] otevřeně přihlásil k dědictví Katolické moderny a *Zemské jednoty*.[509] Na schůzi 16. ledna 1918 se v Měšťanské besedě v Praze konala porada aktivistů (hlavním iniciátorem byl J. Š. Baar), snažící se přimět k angažovanosti širší český klérus. Snahy o řešení náboženských otázek se vyskytly také u politických stran.[510] Jak si celou akci představoval F. J. Kroiher? O tom zanechal písemné svědectví v dopise J. Š. Baarovi. *„Já pořád trvám na stanovisku z r. 1907, že Jednota duchovenstva v oposici proti biskupům je nemožná věc, aspoň na delší dobu. Dejme tomu, že si Jednotu vyhrozíme na biskupech. Pak jsou v budoucnosti dvě možnosti. Buď si bude Jednota počínati tak, že biskupové poznají, že zbytečně se Jednoty báli a pak také nikdo nepochopí, proč jsme o ni tak dělali. Nebo bude naše organisace zastávat takové věci, že s námi episcopat nebude souhlasit a pak je to začátek rozkolu. Šikmá plocha, na níž v této době není zastavení* […] *Nevidím dnes prospěch z Jednoty*

pomoci státu a politických stran. Isidor Z a h r a d n í k (1864–1926), vlastním jménem Bohdan Zahradník, vstoupil v roce 1884 do premonstrátského řádu a na kněze byl vysvěcen v roce 1888. Působil jako kaplan v Rochlicích u Liberce a v Jihlavě, v letech 1899–1906 knihovník ve strahovském klášteře. Na konci roku 1919 vystoupil z premonstrátského řádu i římskokatolické církve a od ledna 1920 pomáhal budovat novou Církev československou (společně se svým bratrem Bohumilem). Pro své konzervativní postoje přestoupil v roce 1925 k pravoslaví. Poslanec říšské rady za agrární stranu, za války pomocník domácího odboje, poté člen Revolučního národního shromáždění a na přelomu let 1918–1919 ministr železnic za agrární stranu. Následně člen reparační komise ve Vídni a v letech 1924–1926 ředitel Hypoteční banky v Praze.

[507] F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 328.

[508] Gustav Adolf P r o c h á z k a (1872–1942) po vysvěcení na kněze (1895) působil jako kaplan ve Vysokém nad Jizerou, Lounech a Jenišovicích u Turnova, kde byl v roce 1912 ustanoven farářem. Sympatizant s katolickým modernismem, člen obou *Jednot katolického duchovenstva*. Stoupenec radikálního *Ohniska* a *Klubu reformních kněží*, spoluzakladatel Církve československé, v letech 1923–1928 biskup její východočeské diecéze, poté (po smrti Karla Farského) druhý patriarcha. Organizátor školství a přednášející na Husově československé evangelické fakultě bohoslovecké (prof., ThDr.). Též literárně činný.

[509] P. MAREK, *Církevní krize*, s. 26–28.

[510] TÝŽ, *Český katolicismus*, s. 417–423.

plynoucí.“[511] Čtrnáct dní poté už se Kroiher s naprosto opačným názorem zúčastnil první velké schůze, která rozhodla o obnovení *Jednoty*.

Schůze se konala 3. září 1918 v Obecním domě za účasti 121 kněží[512] ze všech čtyř českých diecézí a předsedal jí probošt Václav Kotrch[513] z Roudnice nad Labem. Na shromáždění *„rokováno bylo o nutnosti a cestě, jak by bylo možno v život zase uvést organisaci duchovenstva v království českém.“*[514] Výsledkem se stala rezoluce vypracovaná Kroiherem, v níž delegáti odsouhlasili vznik (obnovení) *Jednoty* a prohlásili, že za jediného politického reprezentanta oprávněného jednat jménem českého národa uznávají pouze Český svaz. Sám Kroiher o tom v roce 1936 napsal: *„Tam jsem já navrhl resoluci přihlašující nás kněžstvo k národnímu šiku a prohlašující obnovení samostatnosti národa za jeden ze skutků spravedlnosti Boží.“*[515]

Komitét zmocněný k dalšímu jednání o *Jednotě* byl tvořený zástupci ze všech diecézí. Měl navštívit pražského arcibiskupa Pavla Huyna[516] a získat od něho povolení ke zřízení *Jednoty*. Na žádost o audienci však nebylo vůbec reagováno. Dne 28. září 1918 publikovaly nejradikálnější postavy Baar, Dvořák a Kroiher provolání k lidu (tzv. Svatováclavský manifest), v němž kritizovali představitele vyšší církevní hierarchie (Huyna, Kordače) a jejich aktivity a podpořili provádění reforem, které by vedly k úpravě postavení církve. V manifestu deklarovali, *„že bez výhrady cítí se členy svého národa. Připojují se k projevům čes*[kých] *spisovatelů a národních politiků.“*[517] U většiny kněžstva i veřejnosti bylo provolání, na jehož koncipování se snad podílel i Antonín Švehla,[518]

[511] Archiv Národního muzea (dále jen ANM), Jednota československého duchovenstva (dále jen JČsD), kart. 1, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 20. 8. 1918 (nezprac. fond.).
[512] Jejich seznam včetně čísel členských legitimací je otištěn in: Jednota. Věstník Jednoty československého duchovenstva, roč. 1, 15. 6. 1919, č. 13, s. 119–121. Kroiherovi náležela legitimace č. 1109 (sic!).
[513] Václav K o t r c h (1860–1947) po vysvěcení na kněze (1884) působil jako kaplan v Kovářské (Schmiedeberg) a Sejfech u Jáchymova (německy Seifen, dnes zaniklá obec) a Roudnici nad Labem, poté farář v Nechvalticích u Sedlčan a od roku 1902 až do své smrti probošt v Roudnici. Člen městského zastupitelstva za Československou stranu lidovou, Msgre. Zasloužil se o opravu kaple na hoře Říp a napsal spis *Říp, jeho památnosti a vyhlídka*.
[514] *Pro novou Zemskou jednotu duchovenstva*, VKD, roč. 19, 10. 9. 1918, č. 1, s. 8.
[515] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 27. 10. 1936. Zprávu téměř doslova převzal František Teplý do Baarova životopisu. *„Kroiher přednesl resoluci, kterouž přihlašuje kněze k národnímu šiku a prohlašuje, že obnovení samostatnosti č. národa považují za jeden ze skutků spravedlnosti Boží.“* F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 339.
[516] Pavel H u y n (1868–1946) pocházel z hraběcího rodu, na kněze byl vysvěcen roku 1892, mezitím získal v Římě doktoráty z filozofie a kanonického práva a v Innsbrucku z teologie. Na Moravě působil od roku 1898, nejprve jako zámecký kaplan v Křetíně, následně jako kaplan na Znojemsku v Prosiměřicích a Trstěnicích, v letech 1901–1904 farář v Běhařovicích. V letech 1904–1916 biskup brněnský, poté arcibiskup pražský. Na podzim 1918 emigroval a v září 1919 na funkci z politických důvodů rezignoval. Zbytek života strávil ve Švýcarsku a v Itálii. V roce 1919 jmenován titulárním arcibiskupem sofijským (sardickým) a v roce 1921 patriarchou alexandrijským a asistentem papežského trůnu.
[517] F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 339.
[518] ANM, JČsD, kart. 1, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 28. 9. 1918.

přijato s nadšením, naopak zdrženlivě se k němu z pochopitelných důvodů stavěly konzervativní katolické kruhy.

V památný den 28. října 1918 jednal komitét vznikající *Jednoty*, který rozhodl zřídit *Jednotu* i bez konsensu arcibiskupa Huyna, jenž na jejich žádost z počátku září stále nereflektoval. Zdá se, že proti tomu se postavil F. J. Kroiher a J. Pauly, kteří se po skončení schůze sešli ještě separátně. *„Založení Jednoty bez schválení biskupů,"* napsal do novin Pauly, *„se nám zdálo velmi na váženou zvláště v nynějších bouřlivých dobách, poněvadž akce mohla by snadno mezi klérem a biskupy způsobiti roztržku a uvést v život docela snad i národní církev."*[519] Oba si však byli vědomi akutnosti a naléhavosti projektu, proto navrhovali zřídit *Radu katolického duchovenstva,* která by suplovala *Jednotu* do doby, než oficiálně vznikne. Připravili dokonce oběžníky, které již druhý den (29. 10.) rozeslali farářům a kterých se jim během čtrnácti dnů vrátilo na 2 100. Snahy o vznik *Rady* byly však u některých spolupracovníků vnímány jako opoziční jednání vůči *Jednotě*, ačkoli se mělo jednat o dočasné sdružení.[520] Ke kritickému pohledu přispěla nemalým dílem postava celkem nechvalně proslulého kaplana Jana Paulyho, který nedobře skončil v první *Jednotě* (srov. s. 98 a pozn. 478).[521]

Členové *Jednoty*, nazývané oficiálně *Jednotou československého duchovenstva* (nebo *Jednotou katolického duchovenstva československého*), si na 7. listopadu naplánovali svou ustavující valnou hromadu.[522] Mezitím ovšem Vatikán, kam Huyn pravděpodobně žádost o založení *Jednoty* zaslal, zřízení *Jednoty* možná trochu nečekaně povolil. Tím pozbyl návrh o dočasné *Radě katolického duchovenstva*, vzešlý z hlav Kroihera a Paulyho, význam.[523] Zatímco Pauly byl za svou angažovanost v zamýšlené *Radě* popotahován

---

[519] *Na vysvětlenou*, VKD, roč. 19, 10. 11. 1918, č. 4, s. 41.

[520] Oběžník, který 28. 10. 1918 Kroiher a Pauly podepsali, měl toto znění: *„Veškerému P. T. duchovenstvu katolickému v království Českém. V květnu 1917 podepsali jsme jako poslední bývalí funkcionáři naší Zemské jednoty za české duchovenstvo státoprávní projev o zřízení československého státu, které otiskly naše všechny denní i jiné listy. Dnes stát československý stal se skutkem. Veliká dějinná doba nutně vyžaduje, aby zájmy naší věci byly hájeny a zastupovány* ***orgánem, vyšlým ze svobodné vůle kněžstva****. Jest naprosto nutno, aby mezi Národním výborem a katolickým duchovenstvem bylo nějaké prostředí. Poněvadž všeobecnou schůzi kněžstva nelze dnes svolati, žádáme Vás, abyste k této úloze zplnomocnili osoby kdys svobodně za Vaše zástupce zvolené, tj.* ***předsednictvo bývalé Zemské jednoty****, které od rozpuštění spolku naše stavovské zájmy na zřeteli stále mělo a na nich pracovalo.* ***Jednati dlužno co nejrychleji****. Proto v zájmu naší společné věci žádáme, abyste tuto plnou moc sami podepsali, dpp. kaplanům svým ku podpisu předložili a co nejdříve na adresu* ***Farní úřad, Smíchov****, zaslali.* ***Rada katolického duchovenstva ve státě Československém*** *trvá do řádného zřízení Jednoty katolického duchovenstva. V Praze, dne 28. října 1918."* LA PNP, Jednota katolického duchovenstva (dále jen JKD), kart. 4, Oběžníky, tisk, 28. 10. 1918 (zvýraznění textu dle původního tisku).

[521] P. MAREK, *Církevní krize*, s. 41–43.

[522] *Vzkříšení Jednoty duchovenstva česko-slovenského*, VKD, roč. 19, 10. 11. 1918, č. 4, s. 39–41.

[523] František Teplý uvažuje o tom, že utlumení činnosti *Rady kněžského duchovenstva* hned v jejím zárodku provedl Jan Žižala. *„Už se ukázala i oposice, ale slabá, nejvíce ze strany faráře na Smíchově: Pauly, Škorpil, Müller… Té nedbáno, Pauly zakládal Radu duchovních, rozesílal leták, leč když kaplan Žižala ho poučil*

a v nové *Jednotě* pro něho nebylo místo v jejích výkonných orgánech (měl stanout v čele, ale kvůli radikalizaci některých členů do ní vůbec nevstoupil[524]), Kroiher díky své obratnosti a mistrovskému manévrování zaujal v *Jednotě* od počátku výraznou pozici.

Ustavující valná hromada *Jednoty československého duchovenstva* se konala v Obecním domě a sešlo se na ní 300–400 duchovních. Jednání zahájil Josef Kuška, po němž měl obsáhlý referát právě F. J. Kroiher, *„jenž vhodně charakterisoval dosavadní stav církve poukazem, jak propůjčovati musila svůj pluviál k zakrývání politiky a hříchů různých vrchností ‚z boží milosti,' zejména za války – přes výslovný nesouhlas z Říma."*[525] Ve své řeči přerušované četnými projevy souhlasu a potleskem dále připomněl konkrétní jednání některých církevních hodnostářů, odsoudil soužití v rámci monarchie a zopakoval stávající kněžskou loajalitu s Československem a demokratickým zřízením. Poté došlo k přednesu spolkových stanov, které vycházely ze stanov původní *Jednoty* z počátku století. Na závěr shromáždění byl zvolen výbor, který získal mandát do nejbližší valné hromady. Do tohoto prozatímního výboru byli zvoleni Jindřich Šimon Baar, farář v Ořechu, Xaver Dvořák, profesor v Praze, Antonín Havelka, kaplan v Plzni,[526] Václav Holub, farář v Pasekách nad Jizerou,[527] Josef Kašpar, profesor v Praze,[528] Alois Kolísek, profesor v Hodoníně,[529] František Jan Kroiher, děkan v Ledenicích, Josef Kuška, farář

---

o marnosti, přestal a přistoupil k Jednotě." F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 341. Jméno F. J. Kroihera v souvislosti s „opoziční" *Radou* neuvádí, snad kvůli přátelství, které oba jihočeské kněze spojovalo.

[524] F. H. ŽUNDÁLEK (ed.), *Inful. prelát Msgr. Jan Pauly*, s. 67.

[525] *Jednota duchovenstva československého*, Národní politika, roč. 36, 10. 11. 1918, č. 262. Přepis proslovu byl otištěn ve spolkovém periodiku. F. J. KROIHER, *Projev duchovenstva z valné hromady 7. listopadu 1918,* Jednota. Věstník Jednoty československého duchovenstva, roč. 1, 16. 12. 1918, č. 1, s. 1–4.

[526] Antonín H a v e l k a (1881–1954) po vysvěcení na kněze (1904) působil jako kaplan ve Vejprnicích u Plzně, od roku 1908 kaplan při Arciděkanském úřadu v Plzni, od ledna 1918 administrátor tamtéž, poté v letech 1919–1946 plzeňský arciděkan (na úkor Karla Farského). Člen křesťansko-sociální strany, za kterou neúspěšně kandidoval do říšské rady (1911), později lidové strany (za ni městský zastupitel v Plzni 1919–1921 a neúspěšný kandidát do parlamentu 1920). V letech 1908–1926 vydával časopis *Český západ.* Ve třicátých letech vedoucí plzeňské pobočky fašistického hnutí *Vlajky*, za což byl po válce odsouzen a vězněn.

[527] Václav H o l u b (1875–1955) po vysvěcení na kněze (1898) působil jako kaplan v Čouši, Kopistech a Havrani v Podkrušnohoří, od roku 1912 byl farářem v Pasekách nad Jizerou a v říjnu 1919 se stal farářem (později děkanem a arciděkanem) v Praze-Liboci, kde působil až do svého penzionování v roce 1950. V mládí menšinový pracovník v severních Čechách, člen ústředí *Národní jednoty severočeské*. V Liboci dělal předsedu místní organizace Národní demokracie, za druhé světové války byl vězněn.

[528] Josef K a š p a r (1863–1938) po vysvěcení na kněze (1886) působil jako kaplan v Českém Meziříčí u Opočna a v Dobrušce, poté jako katecheta na gymnáziích v Novém Bydžově, Jičíně a v Praze-Libni. Msgre, ThDr., papežský komoří, konzistorní rada, autor četných náboženských, homiletických, historických a místopisných prací. Stejné jméno měl kněz žijící v letech 1853–1911 a působící jako katecheta v Brně.

[529] Alois K o l í s e k (1868–1931) po vysvěcení na kněze (1891) působil v Náměšti nad Oslavou a Miroslavi. V roce 1893 byl v Římě promován doktorem filozofie. V letech 1894–1898 katecheta v ústavu hluchoněmých v Ivančicích, poté profesor na vyšší reálce v Hodoníně a od roku 1919 profesor na teologické fakultě v Bratislavě. Za první války spolupracoval s odbojem, v letech 1918–1920 byl členem Revolučního národního shromáždění (za Slováky). Čestný papežský komoří, biskupský a konzistorní rada. Člen mnoha spolků a sdružení, člen reformního církevního hnutí, vlastenec, buditel Slovenska a významný hlasatel československé vzájemnosti, literárně činný. Knězi byli i jeho bratři František, Ignác, Jan, Karel a Leopold. Karel SOMMER – Josef JULÍNEK, *Politik a kněz Alois Kolísek*, Praha 2012.

v Kováni, Viktor Michka, farář ve Stádlci,[530] Josef Okánik, farář v Uherské Skalici (dnes Skalica na Slovensku),[531] Josef Pospíšil, farář v Choceradech,[532] František Stejskal, univerzitní profesor v Praze,[533] František Bernard Vaněk, děkan v Pelhřimově, Jaroslav Vlasák, katecheta na Smíchově,[534] Milo Záruba, farář v Jiřicích.[535] Náhradníky se stali Jan Beneš, kaplan v Chrasti, Václav Horák, katecheta (kaplan) na Královských Vinohradech,[536] František Polívka, farář v Hřivicích,[537] Ludvík Svatoš, farář v Libicích,[538] František Žák, jezuitský kněz,[539] Jan Žížala, kaplan na Smíchově.[540] V lednu 1919 byl do výboru kooptován Bohumil Zahradník-Brodský na základě vlastní dotazníkové akce, při níž zjišťoval od venkovských kněží (ne)souhlasná stanoviska k sedmi stěžejním otázkám reformního programu (srov. s. 115–116 a pozn. 572).[541]

Ustavující valná hromada také jmenovala sedmičlennou deputaci s Kroiherem v čele,[542] aby osobně přednesla Národnímu výboru československému, nejvyššímu

[530] Viktor M i c h k a po vysvěcení na kněze (1901) působil jako kaplan v Mladé Vožici a Táboře, od roku 1908 farář ve Stádlci na Táborsku.
[531] Osobu se nepodařilo konkrétně identifikovat.
[532] Josef P o s p í š i l (1876–1954) po vysvěcení na kněze (1899) působil jako farář v Choceradech a Zbyslavi. Arcibiskupský notář, konzistorní rada, homiletický spisovatel. Závěr života prožil v Praze.
[533] František Xaver S t e j s k a l (1866–1924) po vysvěcení na kněze (1893) působil zejména jako profesor církevních dějin na bohoslovecké fakultě pražské univerzity. V letech 1903–1909 byl vicerektorem koleje Bohemicum v Římě. Msgre, ThDr., předseda společnosti Cyrila a Metoděje, papežský komoří, arcibiskupský rada, autor četných církevně-historických prací.
[534] Osobu se nepodařilo konkrétně identifikovat.
[535] Milo Z á r u b a (1875–1922), též Miloš Antonín Záruba, po vysvěcení na kněze (1901) působil celý život jako administrátor a farář v Jiřicích u Humpolce (zde se také zapojil do komunální politiky a veřejného života). Člen premonstrátského řádu v Želivi, organizátor politického katolicismu, v letech 1907–1911 poslanec říšské rady a v letech 1920–1922 poslanec Národního shromáždění za lidovou stranu. Stál u zrodu katolických družstevních organizací. Biskupský notář, publicista, redaktor, překladatel.
[536] Jana Beneše ani Václava Horáka se nepodařilo konkrétně identifikovat.
[537] František P o l í v k a (1865–1939) působil jako administrátor v Postoloprtech a farář v blízkých Hřivicích. Angažoval se v hospodářských spolcích, např. člen výboru a dozorčí rady *Jednoty chmelařské*.
[538] Ludvík S v a t o š (nar. 1867) po vysvěcení na kněze (1890) působil jako farář zejména v Liblicích. JUDr.
[539] František Ž á k (1862–1934) po vysvěcení na kněze (1887) působil jako kaplan v Michli, na Vinohradech a v roce 1898 vstoupil do jezuitského řádu. Vystudoval filozofii a teologii, procestoval řadu evropských zemí, byl nadaným hudebníkem, pečlivým redaktorem a napsal mnoho literárních děl.
[540] Jan Ž í ž a l a (1878–1940) po vysvěcení na kněze (1903) působil jako kaplan v Klecanech, Hostivaři, Nuslích a v letech 1912–1921 na Smíchově. Po omezení činnosti *Jednoty katolického duchovenstva* byl laicizován, oženil se a pracoval v různých úřednických funkcích (např. tajemník *Pražských vzorkových trhů*, tajemník *Svazu báňských a hutních úředníků* nebo tajemník *Jednoty soukromých úředníků, dílovedoucích a zřízenců*). Zakladatel moderního odborářství, věnoval se sociální politice a penzijnímu pojištění.
[541] David FRÝDL, *Reformní náboženské hnutí v počátcích Československé republiky. Snaha o reformu katolicismu v Čechách a na Moravě*, Brno 2001, s. 55–61. Bohumil Z a h r a d n í k – B r o d s k ý (1862–1939) po vysvěcení na kněze (1886) působil jako kaplan ve Zruči nad Sázavou, v letech 1889–1919 farář v Ouběnicích u Votic, poté až do svého penzionování v roce 1924 úředník na ministerstvu školství a národní osvěty (člen agrární strany). Výrazná postava radikálního hnutí *Ohnisko*, ostře prosazující církevní reformy. Po neúspěchu vystoupil z římskokatolické církve a stal se zakladatelem Církve československé, později přilnul k pravoslaví (jako jeho bratr Isidor). Autor celé řady ve své době populárních románů a povídek s milostnou, sociální a náboženskou tématikou (např. *Dům ztraceného štěstí, Václav Lamač, Vítězství lásky, Z vesnic a samot*), některé se dočkaly filmového zpracování.
[542] Deputaci dále tvořili X. Dvořák, V. Horák, V. Michka, L. Svatoš, F. Světlík a M. Záruba.

exekutivního orgánu, slavnostní slova, proklamovala postoj kněžstva a jeho loajalitu při snaze o stabilizaci poměrů k oboustranné spokojenosti (státu i církve). Národní výbor vydal souhlas s existencí *Jednoty*. Delegace hovořila např. s Františkem Soukupem, který vyjádřil potěšení nad tím, že kněží *„slibují vládě poslušnost a projevují radost nad samostatným státem českým,“* nebo s Františkem Drtinou z ministerstva školství. Starostí kněží bylo, *„aby poměr mezi námi, církví a československým státem utvářel se přátelsky a důvěryhodně* […] *Starali jsme se o reformy církve tak, aby církev byla opravdu národní.“*[543]

Na první výborové schůzi 14. listopadu byl předsedou *Jednoty* zvolen J. Š. Baar (protikandidáty byli X. Dvořák, F. J. Kroiher a J. Kuška),[544] místopředsedou X. Dvořák, prvním jednatelem F. J. Kroiher, druhým jednatelem J. Žížala a pokladníkem F. Polívka.[545] Stejně jako na počátku století i nyní, konkrétně na výborové schůzi 5. prosince, se při *Jednotě* zřídily odbory (v první *Jednotě* nazývané referáty), na jejichž vynikající fungování byl kladen velký zřetel. Jejich počet nakonec dosáhl čísla devět – odbor liturgický (předseda F. Stejskal), odbor právní (Josef Choc[546]), odbor školní (J. Kašpar), odbor sociální (F. Žák), odbor osobní a řeholní (J. Kuška), odbor patronátní neboli odbor pro církevní jmění (L. Svatoš), odbor pro církevní umění (X. Dvořák), odbor menšinový (V. Holub) a odbor redakční a tiskový (A. Havelka). Kroiher je doložen jako člen odborů právního, menšinového a redakčního.[547] Tiskovým orgánem se stal nově založený časopis *Jednota* s podtitulem *Věstník Jednoty československého duchovenstva*, jehož první číslo

[543] F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 342. František S o u k u p (1871–1940), právník, novinář a sociálně-demokratický politik. Člen říšské rady, za války účastník domácího odboje, od roku 1918 jednatel Národního výboru, člen Revolučního národního shromáždění a ministr spravedlnosti. V letech 1920–1939 senátor (do roku 1929 místopředseda senátu, poté předseda). – František D r t i n a (1861–1925), filozof, pedagog a politik. Spolu s T. G. Masarykem zakladatel realistické strany, její poslanec na říšské radě. Za války účastník domácího odboje, v letech 1918–1920 tajemník ministerstva školství a národní osvěty. Otec právníka a politika Prokopa Drtiny (1900–1980).

[544] J. ŠACH (ed.), *J. Š. Baar*, s. 114.

[545] Dne 27. 11. 1918 zveřejnili provolání *Lide československý!*, v němž vysvětlovali některá konání kněžstva za války, přihlásili se k republikánskému zřízení a vyjádřili oddanost k československému národu. ANM, JČsD, kart. 1, Provolání Lide československý z 27. 11. 1918. LA PNP, JKD, kart. 3, Provolání Lide československý z 27. 11. 1918.

[546] Josef C h o c (1870–1932) se nejprve vyučil košíkářem, později studoval bohosloví v Českých Budějovicích (1900) a právo na pražské univerzitě (1909 JUDr.). Jako kaplan působil na Domažlicku a Klatovsku v obcích Hyršově, Pocinovicích, Červeném Dřevě, Nýrsku a Svaté Kateřině. V roce 1918 si v Praze otevřel soukromou advokátní kancelář a v roce 1927 se stal právníkem *Svazu hospodářských družstev*, spojeném s lidovou stranou.

[547] Přehled odborů a jejich funkcionářů uložen ANM, JČsD, kart. 1 a LA PNP, JKD, kart. 1. Byl také otištěn ve spolkovém periodiku. *Přehled pracovních odborů,* Jednota. Věstník katolického duchovenstva, roč. 1, 16. 12. 1918, č. 1, s. 4–5. Menšinový odbor *„Jednotě zvláště ležel na srdci, neboť němečtí faráři nikdy a skoro nikde neohlíželi se na služby Boží pro spásu duší v českých menšinách. I prosilo předsednictví Jednoty občas menšinové pracovníky-kněze, aby předs*[edovi] *Jednoty pilnému* [Václavu] *Holubovi podávali zprávy o duchovním stavu českých menšin a o potřebě českých služeb Božích. Jednota stála v čilém spojení s Národní jednotou pošumavskou a severočeskou.“* F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 344–345.

vyšlo 16. prosince za redaktorství Antonína Havelky (v únoru 1919 nahrazen Matějem Pavlíkem[548]).

Důležitým článkem v organizační struktuře *Jednoty* se stávaly tzv. vikariátní skupiny, zakládané v jednotlivých vikariátech, které představovaly poradní sbory, z nichž měly vycházet návrhy a impulzy k činnosti *Jednoty.*[549]

Členská základna *Jednoty československého duchovenstva* se do konce listopadu 1918 navýšila na 1 300 osob. Mezi 115 zakládajícími členy nalezneme postavy známé z předválečného působení, jako Františka Holečka nebo Rudolfa Horského, ale i vysoké církevní představitele, kteří do *Jednoty* zjevně vstupovali (alespoň někteří) s cílem mírnit reformismus a radikální postoje.[550] Zakládajícím členem se stal i Antonín Lakmajer, bývalý borovanský farář, pod kterým Kroiher kaplanoval v letech 1900–1907, nyní děkan v Třeboni a od dubna 1919 předseda třeboňské vikariátní skupiny.[551]

Na postech předsedy a místopředsedy *Jednoty československého duchovenstva* mělo záhy dojít ke změnám, když na výborové schůzi 5. února 1919 překvapivě oznámili své rezignace jak Baar, tak Dvořák, kteří se zastali dotazníkové akce Zahradníka-Brodského, jenž údajně prohlašoval, že pokud se reformy neuskuteční, dojde k církevnímu schizmatu. *„Papežská stolice není tak zpozdilá, aby pro věc discipliny nechávala dojíti k schismatu. A že by k schismatu došlo, to neváhám prohlásiti po všem tom, co jsem četl,“* deklaroval ve svém obsáhlém referátu na lednové valné hromadě.[552]

O odstoupení Baara však vedoucí činitelé *Jednoty* nechtěli vůbec slyšet, a on tak nadále zůstával jediným možným předsedou. *„Hned jak jsme jeli tuším 6/2 z Prahy,“* napsal Kroiher Baarovi, *„vyžádal si* [František Bernard] *Vaněk rozmluvu a přiznal, že Tvá resignace by byla ranou pro Jednotu a organizační práci vůbec. V tom jsem s ním souhlasil. Není druhého Baara, ani přijatelné náhražky. Nejsme dosud tak daleko, aby*

[548] Matěj P a v l í k (1879–1942) po vysvěcení na kněze (1902) působil jako kaplan v Karlovicích a Brumovicích ve Slezsku, v letech 1904–1920 katecheta v Kroměříži. V roce 1920 spoluzakladatel Církve československé, v letech 1921–1924 její biskup. Poté biskup pravoslavné církve pod jménem Gorazd. V roce 1942 za pomoc parašutistům po atentátu na Heydricha zatčen a popraven (1987 svatořečen). Literárně činný.
[549] Seznam vikariátních skupin včetně dat jejich založení, jmen předsedů a jednatelů je otištěn in: Jednota. Věstník československého duchovenstva, roč. 1, 1. 7. 1919, č. 14, s. 132–135.
[550] Jako členové se připomínají např. metropolitní kanovníci Karel Kašpar a Antonín Podlaha, královéhradecký biskup Josef Doubrava, českobudějovický biskup Josef Antonín Hůlka, českobudějovický kanovník Antonín Mráz nebo opat strahovského kláštera Method Zavoral.
[551] D. FRÝDL, *Reformní náboženské hnutí*, s. 54.
[552] LA PNP, JKD, kart. 2, referát *Důstojní pánové!*, Zahradníkův referát má 23 strojopisných stran, citovaná pasáž je na s. 13. Vyšel také tiskem jako příloha *Práva národa*, č. 1 a 2 v roce 1919 (v něm citovaná pasáž na s. 7).

předsedou Jednoty byl politický straník,[553] *a mimo ty jsi Ty jediný člověk na předsednické židli možný* […] *Všichni Tě prosíme Vrať se a zapomeň. Není mezi klérem člověka, jenž by se pro Tvou resignaci nemrzel.* "[554] Na jiném místě, kde se pokouší Baara (který se mezitím stáhl z *Jednoty* a požádal o penzionování) přemluvit k pokračování činnosti, přirovnává český klérus ke stádu, připouští, že i on by se mohl stáhnout do svého rodiště (*„já bych mohl zase do Roušína, dělat tam podruha a schovat se za Kleť*") a táže se: *„Což nevíš, co bude ze stáda, když se pastýři sami rozprchnou?* […] *Příteli, jsem také nerad na světě, ale musíme zůstat, s námi dnes stojí neb padá idea organisace kněžské. Kdo ji udrží, když my ustoupíme druhému druhu kněží.* "[555]

Na schůzi 26. února, řízené Kroiherem,[556] výbor odstoupení obou nejvýše postavených mužů *Jednoty* Baara ani Dvořáka neschválil. Fakticky zůstali ve svých vedoucích pozicích, ale schůzí se příliš neúčastnili. Zjevně rozhořčený a nastalou situací značně unavený Baar v dopise z téhož dne napsal Františku Teplému: *„Zbláznil by ses, kdybys tu židárnu pozoroval. Každý si myslí: můj nápad je nejdůležitější – ti ostatní to jsou o-lové, jen já jsem vyvolen… Dívám se na kupu papíru, kterou mi přinesla pošta. Jednatel* [Kroiher] *má stoh desetkrát větší* […] *Dvakrát jsem odmítl zvolení, navrhoval jsem Kroihera,* [Xavera] *Dvořáka… a když pp. výboři počali mně deklamovat o malém smyslu pro povinnost, o bojácnosti, o opatrnictví, odplivl jsem si a stal jsem se beranem, který vezme na se*[be] *odpovědnost za hříchy cizí, jmenovitě panstva, kteří povolili Jednotu, až když jim teče voda do bot.* "[557]

Snahou *Jednoty*, vždy hlásající sounáležitost s římskokatolickou církví a podporující i cyrilometodějství, byla demokratizace církevního uspořádání a zvýšení vlivu nižších kněží na rozhodování uvnitř církve. Mělo dojít k omezení dohledu vysoké hierarchie (byla příliš prorostlá s bývalou monarchií) na řízení církve a nemalý význam se přiřazoval požadavkům na takové uspořádání náboženských pořádků, aby se věřící od ní neodvraceli (některé politické kruhy energicky propagovaly s politicko-správní odlukou od Vídně také církevně-náboženskou odluku od Říma). Konkrétními cíli byly svobodná volba biskupů, zavedení bohoslužeb v českém jazyce, úprava bohosloveckého studia,

[553] Politickým straníkem bezpochyby mínil Kroiher sám sebe. Za svého nástupce v čele *Jednoty* jej doporučoval sám Baar.
[554] MJŠB Klenčí, krabice 8, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 1. 3. 1919.
[555] TAMTÉŽ, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 8. 3. 1919.
[556] *„Já* [Kroiher] *při veškeré své praksi spolkové jsem nepředsedal lépe než Ty* [Baar]." TAMTÉŽ, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 1. 3. 1919.
[557] F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 345–346.

zdobrovolnění celibátu, reorganizace řeholních společenstev nebo zřízení československého patriarchátu (sídlem se měl stát Velehrad).

Od počátku se *Jednota* profilovala jako nepolitická a nadstranická organizace, jež ovšem usilovala o blízkou spolupráci s politickými reprezentanty státu, neboť jí záleželo na vzájemném dobrém vztahu mezi církví a státem. Ve výborové schůzi 7. ledna 1919 předložil Kroiher memorandum pro prezidenta Masaryka o kulturních a kněžských poměrech, jehož znění bylo schváleno a 22. ledna osobně prezentováno na Pražském hradě. Audience u Masaryka se zúčastnily tři nejvýraznější postavy *Jednoty* Baar, Dvořák a Kroiher, které se v mnohém s nejvyšším mužem státu shodly. Masaryk si vyžádal spolkové stanovy, ocenil loajalitu *Jednoty* k nové republice a čile se zajímal o její program a činnost, což u delegátů vzbudilo oprávněnou radost a zvyšovalo prestiž jejich korporace.[558]

Jako problematické se s odstupem doby jeví členství některých čelných představitelů v politických stranách, např. Mila Záruby v Československé straně lidové nebo v agrární straně Kroihera a Zahradníka-Brodského, který působil na ministerstvu školní a národní osvěty. *Jednota* se snažila vystupovat jako jediný zástupce katolického tábora, narážela ale na přehlížení ze strany konzistoří, které ji prakticky ignorovaly. Veškerá jednání s Vatikánem vedla mimo politiky církevní hierarchie, opírající se o konzervativní Československou stranu lidovou. *Jednota* byla brána výhradně jako zájmové sdružení. Rozpory v jejím středu se množily, debaty byly bouřlivější a často se měnily v hádky. *„Mnoho zlé krve způsobilo, že Kroiher ve výboru N. S.* [Národního shromáždění]*, když se jednalo o manželskou rozluku, jako kněz nijak prý se neozval, ale mlčel. Redaktor Hlídky* [Pavel Julius] *Vychodil v lednu 1919 dopsal Baarovi, že Kroiher se měl aspoň pokusit o modus zdobrovolnění sňatku církevního a občanského, jako v Americe. Má za to, že v Jednotě ani vůdcové, ani vedení neodolají novým nárazům* […] *Kroiherovi křivdili. Podle protokolů výborových schůzí N. S.* [Národního shromáždění] *opíral se povinnému sňatku civilnímu. Sociální strany pozvaly si k rokování experta universitního profesora JUDr. Kam*[ila] *Hennera, jenž jako znalec celého církevního práva po disputaci s Kroiherem před celým výborem uznal pádné, zejména praktické důvody farářovy contra a tak, ač socialisti se bránili, zůstalo při tom, že snoubenci se mohou dáti oddati podle své*

[558] Znění memoranda a přepis audience u prezidenta uloženy v ANM, JČsD, kart. 1. Vedle Baara, Dvořáka a Kroihera se měl zúčastnit ještě pokladní Polívka, který ovšem nebyl předem ohlášen a sekretář jej k prezidentovi nepustil.

vůle – oba způsoby před zákonem platí. Tuto zásluhu Kroiherovu noviny přešly mlčením – později naň lidovci bez příčiny útočili.“[559]

Integrační proces veškerého duchovenstva v celém Československu se ale *Jednotě* nedařil a byl společně s rozháraností v jejím středu zásadním problémem. Moravské diecézní jednoty pro Brno a Olomouc, ustavené rovněž v této době, stejně jako *Rada nižšího duchovenstva* na Slovensku[560] si udržovaly odstup a šly vlastními vývojovými a myšlenkovými cestami. Na schůzi zástupců brněnské a olomoucké jednoty 30. listopadu 1918, zorganizované Kroiherem, se sice podařilo dojednat zrod společného *Svazu Jednot,* nicméně tato myšlenka nebyla uvedena do praxe především kvůli obavám z pragocentrismu a přehlížení menších jednot. Vzájemné sledování činnosti samozřejmě neustávalo. Zástupci všech zemských jednot a slovenské *Rady* (z Olomouce Jan Hejčl a Karel Dostál-Lutinov, z Brna Ladislav Zavadil a Jan Holba, ze Slovenska Ferdinand Juriga a Alois Kolísek)[561] se sešli na společném dvoudenním zasedání pražské *Jednoty* ve dnech 9. a 10. dubna 1919. Na schůzi pod Kroiherovým předsednictvím namísto nepřítomného Baara byly vyhodnoceny názory odborů a vikariátních skupin a byl učiněn posun v plánovaném sloučení všech jednot.

Zdálo se, že se smělý plán podaří dotáhnout do zdárného konce. Dne 21. května se konala schůze v Přerově, o den později v Brně, kde F. J. Kroiher přednesl hlavní projev. Propojení všech jednot se stalo hlavním tématem 23. června na mimořádné valné hromadě

[559] F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 360. Pavel Julius V y c h o d i l (1862–1938) studoval teologii v Brně a Salcburku (1890 ThDr.), člen benediktinského řádu v Rajhradě, redaktor, literární kritik, překladatel, ředitel tiskárny v Brně, též literárně činný. – Kamil H e n n e r (1861–1928) působil především jako profesor kanonického práva na pražské univerzitě. Expert na manželské právo a vztah církve a státu, autor prací z oboru, člen České akademie věd, Královské české společnost nauk a dalších spolků. Ve dvacátých letech 20. století byl expertním členem speciální vládní komise, která připravovala odluku církve od státu. Otec spisovatelky Marie Pujmanové (1893–1958).

[560] Vzhledem k situaci na Slovensku, kde probíhaly vojenské střety s Maďary, se zde samostatná *Jednota* ustavila až 10. září 1919.

[561] Jan Nepomuk H e j č l (1868–1935) po vysvěcení na kněze (1891) působil krátce jako kaplan v Čermné u Trutnova, následně studoval ve Vídni, Berlíně a Mnichově, podnikl také cestu po zemích Blízkého východu. Poté profesor na kněžském semináři v Hradci Králové a od roku 1909 v Olomouci. Vydal tiskem cestopisné a náboženské spisy včetně vlastního překladu Starého zákona. Papežský prelát, arcibiskupský rada, konzistorní rada, předseda Matice Cyrilometodějské. – Ladislav Z a v a d i l (1861–1935) po vysvěcení na kněze (1884) působil jako kaplan na mnoha místech brněnské diecéze (Tikovice, Bučovice, Jenešov, Velká Bíteš), od roku 1894 postupně jako farář v Osové Bitýšce, Křižanově, Lulči a od roku 1928 jako brněnský kanovník. Dlouholetý činovník brněnské diecézní *Jednoty katolického duchovenstva* a její předseda, též literárně činný. Msgre, papežský prelát. – Jan H o l b a (1865–1940) po vysvěcení na kněze (1890) působil jako kaplan a v letech 1908–1930 jako farář v Letovicích, počátkem 20. století člen moravského zemského sněmu. – Ferdinand (Ferdiš) J u r i g a (1874–1950) po vysvěcení na kněze (1897) působil jako kaplan ve Velké Maně, Budapešti, Levicích, Palárikově a u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bratislavě (tzv. blumentálský kostel). V letech 1906–1919 byl farářem ve Vajnorech, poté v Považské Bystrici a Dolné Stredě, odkud odešel v roce 1930 na penzi do Královské Vsi u Bratislavy. Od mládí se zapojil do všeobecné buditelské národní práce, propagoval česko-slovenskou vzájemnost, byl členem uherského sněmu, Revolučního národního shromáždění a v letech 1920–1929 Národního shromáždění.

pražské *Jednoty* (předsedal opět Baar), která schválila úpravu svých stanov. Podle nich měla vzniknout jedna ústřední „říšská“ *Jednota* a tři samostatné zemské (česká, moravsko-slezská a slovenská). Brněnská i olomoucká diecézní *Jednota* však odhlasovaly zachování stávajících poměrů. Otázka založení jedné celorepublikové jednoty přišla na přetřes opět až v září 1919, kdy ale už atmosféra ke spolupráci nebyla nejpříhodnější a sama pražská *Jednota* se ocitla na rozcestí.[562]

Mezitím se také debatovalo o možném obsazení křesla pražského arcibiskupa, protože dosavadní arcibiskup Pavel Huyn od říjnových událostí roku 1918 pobýval v exilu. Nejčastěji se v této souvislosti skloňovalo jméno Jindřicha Šimona Baara, jenž byl ovšem vývojem posledních měsíců znechucen, v březnu 1919, ve svých padesáti letech, zažádal konzistoř o penzionování, pomalu ztrácel zájem o veřejné dění a v září 1919 se stáhnul do rodného Klenčí.[563] K dalším potenciálním adeptům na místo arcibiskupa patřili pro *Jednotu* víceméně akceptovatelní Karel Farský,[564] Karel Kašpar,[565] Matěj Pavlík, snad i Xaver Dvořák nebo Vojtěch Šanda.[566] Z písemné korespondence mezi aktéry tohoto dění lze doložit další zvažované kandidáty na arcibiskupský stolec.[567] Najdeme mezi nimi i Kroiherovo jméno, které do této souvislosti účelně zatáhli jeho odpůrci. Avšak své podporovatele měl, protože sám J. Š. Baar o něm napsal: *„Arcibiskupem v Praze musí býti: 1) kněz z lidu, 2) ne arcidiecesán, 3) broušený in politics, 4) zkušený v obcování s mocnými tohoto světa, 5) výmluvný a 6) klidné letory. Najdi za sebe dvojče a bude Ti pomoženo* […]

[562] K situaci mimo Čechy P. MAREK, *Církevní krize*, s. 58–67.

[563] Baara činnost v *Jednotě*, plná příprav na schůze, rozčilování a hádek, spojená s jeho přílišnou svědomitostí, velmi vyčerpávala. K Baarovu rozhodnutí o penzionování přispěl i jeho nedobrý zdravotní stav a četné astmatické záchvaty. V Klenčí se plně oddal práci pro blaho městečka (byl např. obecním kronikářem) a literární tvorbě (tehdy dokončil známou chodskou trilogii *Paní komisarka*, *Osmatřicátníci* a *Lůsy*). Na jaře 1919 připravil s F. Teplým, jednatelem jindřichohradecké vikariátní skupiny, do tisku dvaadvacetistránkovou knížku *Na obranu reformního programu Jednoty katolického duchovenstva československého*, Praha 1920. Srov. Jiří ŠTAIF, *Jindřich Šimon Baar a společenská modernizace (Pokus o dialog mezi sociálními dějinami a krásnou literaturou)*, in: Jan Hájek – Jiří Kocián – Milan Zítko (eds.), Fragmenty dějin. Sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta, Praha 2006, s. 35–52.

[564] Karel F a r s k ý (1880–1927) po vysvěcení na kněze (1904) působil jako kaplan na západě Čech v Ostrově a v Perninku, v roce 1909 získal titul ThDr. V letech 1910–1914 katecheta v Praze a v letech 1914–1919 v Plzni. Radikální člen *Jednoty katolického duchovenstva*, v roce 1920 spoluzakladatel Církve československé a v letech 1923–1927 její západočeský biskup. Literárně činný.

[565] Karel K a š p a r (1870–1941) po vysvěcení na kněze (1893) a studiích v Římě působil jako spirituál Strakovy akademie. V letech 1907–1920 kanovník metropolitní kapituly na Vyšehradě, v letech 1921–1931 královéhradecký biskup a v letech 1931–1941 pražský arcibiskup, od roku 1938 kardinál. Literárně činný.

[566] Vojtěch Š a n d a (1873–1953) po vysvěcení na kněze (1897) podnikl studijní cestu po Blízkém východě, v letech 1902–1918 byl profesorem na kněžském semináři v Litoměřicích, poté do roku 1931 v Praze. V roce 1920 jeden z kandidátů na místo prvního československého velvyslance ve Vatikánu. V letech 1934–1938 vyučoval semitské jazyky na filozofické fakultě pražské univerzity, v letech 1950–1952 byl děkanem její teologické fakulty. Autor četných církevních a filologických spisů.

[567] Při hledání vhodných kandidátů na pražský arcibiskupský stolec se spekulovalo také o Mořici Píchovi, Antonínu Podlahovi, Františku Zapletalovi, opatech Prokopu Šupovi z Rajhradu nebo Methodu Zavoralovi ze Strahova a o prakticky dnes neznámém Theodoru Perútkovi. Hlavním adeptem Vatikánu byl původně Zavoral, který ovšem nesplňoval jednu ze zásadních podmínek, a sice rázný protireformační postoj.

Nepřijmeš-li to Ty, nezbude opravdu, než poprosit v Římě, buď aby se [Pavel] *Huyn vrátil anebo aby někde takového potentáta sehnali a nám do Prahy poslali.“*[568] Další alternativou se stal Isidor Zahradník. V dopise F. Teplému napsal Kroiher: *„Baar nikdy ani na okamžik nedal najevo, že by si přál být arcibiskupem, za to se Bohumil tuze namáhal pro bratra Isidora, dovolávaje se jednou i presidenta* [T. G. Masaryka]. *Ale my vedoucí jsme se nikdy nedali pohnouti k sebemenšímu projevu souhlasu.“*[569] Tomu protiřečí vyjádření Bohumila Zahradníka *„bratr to nechce,“* zmíněné v korespondenci s Karlem Farským.[570]

Na jaře 1919 spatřila světlo světa osmašedesátistránková brožura *Obnova církve katolické v Československé republice. Návrh Jednoty československého duchovenstva*, na jejímž sestavení se podílel především J. Š. Baar, kterému vedle dalších blízkých spolupracovníků vypomáhal i F. J. Kroiher. Brožura přinášela kompletní program *Jednoty* rozdělený do devíti kapitol, věnujících se patriarchátu, církevní samosprávě, obsazování far, liturgii v českém jazyce, studiu a výchově kněží, zdobrovolnění celibátu,[571] církevním řádům, kremacím a úpravám breviáře.[572]

Česká *Jednota československého duchovenstva* se od svého konstituování snažila horlivěji než na počátku 20. století prosazovat své požadavky, proto se více angažovala v jednáních s episkopátem a také s Vatikánem. Nejviditelnějším projevem toho je rozhodnutí o vyslání delegace československého kněžstva přímo k papeži, kde by osobně představila Svatému otci návrh reformních požadavků. Tato smělá a odvážná akce „jednotářů“ však byla jednou ze dvou možností, vedoucích potenciálně k úspěšné realizaci jejich cílů. Druhou představovala určitá domluva a alespoň částečná shoda v záležitosti

[568] P. MAREK – M. ŠMÍD, *Arcibiskup*, s. 80, pozn. 214. Cit. dopis J. Š. Baara F. J. Kroiherovi z 13. 7. 1919 uložený v MJŠB v Klenčí pod Čerchovem.
[569] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 27. 10. 1936.
[570] P. MAREK – M. ŠMÍD, *Arcibiskup*, s. 80, pozn. 214. Cit. dopis B. Zahradníka-Brodského Karlu Farskému ze dne 4. 2. 1919 uložený v Ústředním archivu a muzeu Církve československé husitské Praha.
[571] Zdobrovolnění celibátu byla u veřejnosti asi nejpalčivější otázka reforem. Kritici snah katolických duchovních mluvili o zrušení celibátu, byť v dokumentech *Jednoty* je vždy výhradně psáno o tom, že každý by se mohl svobodně rozhodnout, zda celibát bude dodržovat či nikoli. Stanovisko Kroihera k celibátní otázce otištěno např. F. J. KROIHER, *Reformy a celibát*, Čech, roč. 44, 31. 12. 1919, č. 358, s. 4–5. Dále srov. *České poselství do Říma*, Národní politika, roč. 37, 14. 6. 1919, č. 162 (*„hlavní požadavky jsou: zřízení samostatného patriarchátu československého, odstranění celibátu a znárodnění liturgie“*). V Kroiherově domovských Ledenicích měli lidé také jasno: *„Kroiher byl členem deputační delegace při audienci u papeže v Římě, kde žádali, aby byl zrušen celibát a kněží se mohli ženit. Bylo totiž o Kroiherovi známo, že je pečovatelem několika ‚synovců a neteří‘.“* J. DIVIŠ, *Paměti*, s. 63. O tom, že Kroiher měl údajně zplodit nelegitimní potomky, se zmiňují i někteří pamětníci. Dále se shodli, že se dříve vzhledem k velké postavě ledenického děkana po Ledenicích o všech dětech, které při narození byly mohutnějšího charakteru, říkalo, že vypadají jako Kroiher nebo jsou to malí Kroiherové. Zaznamenáno autorem při setkání s pamětníky 5. 1. 2012 v ledenické knihovně.
[572] D. FRÝDL, *Reformní náboženské hnutí*, s. 76–80. Srov. též P. MAREK, *Čeští křesťanští sociálové*, s. 102–108. Kritický komentář k programu TÝŽ, *Církevní krize*, s. 67–104.

reformního programu s církevní hierarchií, která by následně sama v celé záležitosti s Vatikánem jednala. Tato alternativa však nenašla náležitou odezvu, a proto se funkcionářům jako jediné východisko jevilo vyslání vlastní deputace, což schválila výborová schůze 19. května (možnost přímého jednání s papežem se diskutovala již koncem roku 1918).[573] Za zmocněnce byli vybráni F. J. Kroiher, Vojtěch Šanda, Alois Kolísek a Marián Blaha.[574]

Předně zásluhou Blahy, který se krátce předtím účastnil coby československý diplomat mírové konference v Paříži, se pro výjezd podařilo získat záštitu státu v podobě pověření od Benešova ministerstva zahraničí a doporučujícího dopisu premiéra Karla Kramáře.[575] Vládě záleželo na dobrých vztazích vznikajícího státu s Vatikánem, proto delegátům vystavila diplomatické pasy, poskytla dostatečnou finanční podporu a zapůjčila automobil pro cestování po Římě. O akci byli též zpraveni všichni biskupové, Kroiher o tom jednal i s prezidentem Masarykem. Do Itálie zmocněnci kvůli zdržení s vydáním pasů vyrazili vlakem až 21. června 1919 místo původně plánovaného 18. června. Celá cesta byla připravena narychlo ještě před prázdninami, jak doporučil Blaha, který do Říma odjel už dříve a *„s nímž jsme se měli tam sejíti a společně pracovati.“*[576]

Nejprve se čtveřice setkala a jednala se státním sekretářem Pietrem Gasparrim, následovala audience u státního podsekretáře Federica Tedeschiniho.[577] Oběma účastníci

[573] F. J. Kroiher v nedatovaném dopise J. Žížalovi sdělil, že se o celou záležitost zajímá Antonín Švehla, který *„projevil ochotu dotázati se úředně ve Vídni nebo v Paříži nuntia, jak by byla přijata u papeže deputace českého duchovenstva* […] *Švehla mi také řekl, že udělají si konferenci o těch věcech s Masarykem.“* LA PNP, Žížala Jan, dopis F. J. Kroihera J. Žížalovi, nedat., sekundárně datován do prosince 1918.

[574] Marián B l a h a (1869–1943) po vysvěcení na kněze (1892) působil jako kaplan ve Ždiaru, Vyšných Ružbachách, Spišské Kapitule a jako katecheta v Kežmaroku, mezitím šlechtický vychovatel ve Staré Lubovně. V letech 1913–1919 tajemník Spolku sv. Vojtěcha v Trnavě (od roku 1920 jeho předseda), v roce 1919 se stal vikářem spišské diecéze a v roce 1921 biskupem v Banské Bystrici. Spoluzakladatel a podporovatel Hlinkovy slovenské lidové strany, velký propagátor československé vzájemnosti. Msgre, papežský komorník, předseda Matice slovenské, předseda Spolku slovenských umělců, aktivní v řadě dalších spolků, též literárně činný. Někdy je jako pátý člen delegace mylně připomínán advokát Kamil Henner (např. D. FRÝDL, *Reformní náboženské hnutí*, s. 86). Kroiher o něm v popisu cesty v ledenické farní kronice nepíše a ani v oficiálních dokumentech se nevyskytuje. Srov. P. MAREK, *České schizma*, s. 48 a pozn. 156 na s. 199. Podobně TÝŽ, *Církevní krize*, s. 109 a TÝŽ, *Český katolicismus*, s. 441.

[575] Edvard B e n e š (1884–1948), diplomat a politik, v letech 1918–1935 ministr zahraničí, v letech 1935–1938 a 1945–1948 prezident Československa. Více k němu v kapitole *Agrární politik.* – Karel K r a m á ř (1860–1937), právník, diplomat a politik. Podílel se na formování realistického hnutí, v letech 1891–1917 člen říšské rady a v letech 1897–1913 českého zemského sněmu za mladočechy. Za války aktivní účastník domácího odboje (vězněn), v roce 1918 vůdce Národního výboru a první ministerský předseda ČSR, účastník mírových konferencí v Paříži. Od roku 1918 až do své smrti poslanec Národního shromáždění a zároveň předseda Národní demokracie. Slovanofil, propagátor pravicového nacionalismu a kritik „hradní“ politiky.

[576] SOkA ČB, FÚ Ledenice, farní kronika, fol. 76v. Blaha díky svým stykům ve Vatikánu uváděl delegaci v audiencích a později mu byla připisována ještě role zástupce slovenského kléru. P. MAREK, *České schizma*, s. 48. TÝŽ, *Český katolicismus*, s. 441.

[577] Pietro G a s p a r r i (1852–1934) po vysvěcení na kněze (1877) působil jako osobní sekretář kardinálů, na přelomu 19. a 20. století pobýval jako apoštolský delegát v Jižní Americe, po návratu do Vatikánu sekretář

nadnesli *„některé opravy v církevním životě českém,“*[578] se kterými do Říma přijeli. Na základě těchto setkání, nepříliš přívětivých (zejména u Gasparriho), se členové delegace dostali v soukromé diskuzi do rozporu v otázce dalších kroků. Začínali si být vědomi případného neúspěchu, který si doposud nepřipouštěli. V tuto chvíli se projevil až autoritářský charakter Kroiherovy osobnosti. Zavrhl možnost spojit se s výborem *Jednoty* a vše náležitě prokonzultoval a sám jako nejzkušenější praktik formuloval přepracovanou verzi memoranda,[579] v němž redukoval počet požadavků, jejichž původní vysoké množství by podle jeho úsudku mohlo kompletně zhatit celé úsilí.

V úpravě se už ani tak nejednalo o program, jako o čtyři požadavky vytržené z kontextu a zestručněné. Šlo o obsazování biskupských stolců, způsob volby biskupů, zavedení češtiny jako bohoslužebného jazyka a omezení celibátu. Dne 28. června došlo na další schůzku u Tedeschiniho, 1. července u Gasparriho a 4. července konečně u samotného papeže Benedikta XV.[580] Čtveřice si za svůj pobyt v Itálii našla čas i na cestování a poznávání historických památek. Po návratu domů Kroiher vzpomínal, že navštívili řadu římských kostelů, zajeli do Neapole, na Vesuv a do Pompejí i na Capri.[581] Kolísek jim prý byl výtečným průvodcem,[582] protože Itálii velice dobře znal ze svých studií (v roce 1893 byl v Římě promován doktorem filozofie) a častých cest, přičemž především do Říma se pravidelně vracel (např. jako vedoucí poutních cest z českých zemí).[583]

Delegáti se v nepříliš radostné náladě vrátili do Československa, ačkoli státní subvence počítala s delším, až osmiměsíčním pobytem. Nejeli najednou, Kroiher se

---

Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti a člen právní komise. V letech 1914–1930 byl vatikánským státním sekretářem a hlavním diplomatem papežského státu. Zasloužil se o uzavření dohody Modus vivendi s Československem v roce 1927. – Federico T e d e s c h i n i (1873–1959) po vysvěcení na kněze (1896) působil jako pedagog na kněžském semináři v Rieti, od roku 1903 zastával různé funkce ve Vatikánu, v roce 1921 byl jmenován apoštolským nunciem ve Španělsku.

[578] SOkA ČB, FÚ Ledenice, farní kronika, fol. 76v.

[579] Text memoranda se Kroiher pokusil koncipovat latinsky, ale protože tento jazyk neovládal, musel ho Šanda přepracovat do srozumitelné formy, aby z toho nebyla mezinárodní ostuda.

[580] B e n e d i k t XV. (1854–1922), vlastním jménem Giacomo della Chiesa, po vysvěcení na kněze (1878) působil jako diplomat ve službách Vatikánu, od roku 1907 jako arcibiskup v Bologně. V květnu 1914 byl jmenován kardinálem a v září téhož roku zvolen papežem.

[581] Kroiher poslal 7. 7. 1919 J. Š. Baarovi pohlednici z Capri s žertovným textem. Jako adresáta uvedl *„Enrico Baar, parocco et scrittore“* a vlastní pozdrav zněl *„Kéž by moře i trochu slabší, než vidíme, sahalo k českým hranicím u Krušných hor i Krkonoš. Je to krásná věc hraničící s Pánem Bohem! Zde jsou barky a ne baarušky!“* MJŠB Klenčí, krabice 8, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 7. 7. 1919. K dispozici je také pohlednice z Říma odeslaná 4. 7. 1919, tedy přímo po audienci deputace u papeže, adresovaná Kroiherem Janu Žížalovi. *„Není nám zle, ale doma bylo lépe. Řekli jsme si, že nebudeme nikdo domů referovati, dokud to nebude hotovo aspoň zčásti. Na celek ovšem je i 20 let málo. Ale o tom až doma.“* LA PNP, Žížala Jan, dopis F. J. Kroihera J. Žížalovi ze dne 4. 7. 1919. Stejné destinace navštívil o rok později prezident Masaryk při své dovolené v Itálii.

[582] SOkA ČB, FÚ Ledenice, farní kronika, fol. 77r.

[583] K. SOMMER – F. JULÍNEK, *Politik a kněz*, s. 16–17 a 161.

z neznámých důvodů vrátil sám už 13. července, ostatní dorazili o čtyři dny později.[584] Jihočeský děkan vzal na sebe nelehký úkol přednést výsledky cesty členům *Jednoty* a obhájit počínání ve Vatikánu. Vzhledem k tomu, že nebyl dostatečně jazykově vybaven (německy uměl obstojně, latinsky pouze v hrubých obrysech, anglicky, francouzsky, italsky nebo rusky vůbec), nevěděl zcela přesně, o čem se při audiencích v Římě hovořilo a informace měl zprostředkovaně od svých kolegů.[585] Vedle stručných novinových článků měl Kroiher o celé anabázi podat oficiální obšírnou zprávu zejména na očekávané valné hromadě *Jednoty* 7. srpna. Schůze po mši v Týnském chrámu začala v Národním domě na Smíchově za účasti tisícovky členů (*Jednota* tehdy měla 2 620 členů, což představovalo více jak 90 % všech kněží v Čechách). Po úvodním slově předsedy Baara a jednatelské zprávě Jana Žížaly následovala jako třetí bod jednání *Zpráva poselstva Jednoty o jednání se sv. Stolicí v Římě.* Za řečnický pult předstoupil F. J. Kroiher a rozpovídal se. Především kladně hodnotil a vyzdvihoval to, že s delegací bylo vůbec v Římě jednáno a že se dostali k osobnímu setkání s papežem. Snažil se vše spíše odlehčit konstatováním, *„neočekával jsem ani tolik, kolik jsme dosáhli,“* nebo podobným prohlášením, že *„jsme totiž spokojeni. Já zvláště, poněvadž jsem neočekával ani tolik.“*[586] Doufal, že nyní již jednání se Svatým stolcem budou věcnější a snazší. Jak správně vyhodnotil Pavel Marek, *„Kroiherův přístup k interpretaci výsledků jednání bychom označili za hledání lepší stránky na neúspěchu* […] *Po svém návratu z Říma jednoznačně taktizoval a jeho nejednoznačný výklad vytvářel prostor pro možnost různého výkladu.“*[587]

---

[584] K návratu krátce D. FRÝDL, *Reformní náboženské hnutí*, s. 93. O cestě do Říma se Kroiher zmínil v ledenické farní kronice, kde uvedl několik zajímavých detailů. *„Ve středu před Božím Tělem měli jsme vyjeti do Říma jménem českého duchovenstva jednati se sv. Otcem o některé opravy v církevním životě českém. Za Jednotu duchovenstva posláni Kolísek Alois, profesor v Hodoníně, později prof. bohoslovecké fakulty v Bratislavi, univ. prof. Vojtěch Šanda a já* [Kroiher]. *Již před námi jel do Říma Slovák msgr. Marian Blaha, kdysi vychovatel u Bourbonů, pak u Lubomirských a posledně jednatel spolku sv. Vojtěcha slovenského a člen mírové missie v Paříži, s nímž jsme se měli tam sejíti a společně pracovati. Poněvadž pasy nebyly hotové, jeli jsme až 21/6. Přijeli jsme tam 23. odpoledne. Vrátil jsem se sám 13/7* […] *Na zpáteční cestě jsem při neznalosti řeči šťastně dojel do Insbrucku, odkud jsem jel 2 dni a v neděli v 11 hodin v noci jsem přišel domů.“* SOkA ČB, FÚ Ledenice, farní kronika, fol. 76v a 77r.

[585] Po návratu, kdy byla Kroiherovi jeho nedostatečná jazyková vybavenost vytýkána, se bránil tím, že si toho byl vědom a že také kvůli tomu do Říma jet nechtěl. *„Ve věci samé je pravda, že já ani italsky ani francouzsky neumím. Je to škoda, ale je to faktum, kterým jsem se netajil a pro něž jsem do Říma jeti nechtěl. Předsednictvo Jednoty, zplnomocněno k tomu výborem, rozhodlo, kdo do Říma jeti má. Podrobil jsem se tedy a jel jsem, ač jsem věděl, že budu pak ve všem závislý na druhých členech deputace, nejen při jednání, ale i při všech všedních starostech. Rád dávám pravdě svědectví, že se prof. Kolísek i prof. Šanda o mne bratrsky starali, což mi bude vždy milou vzpomínkou.“* F. J. KROIHER, *O naší cestě do Říma*, Jednota. Věstník československého duchovenstva, roč. 2, 13. 1. 1920, č. 3, s. 30.

[586] D. FRÝDL, *Reformní náboženské hnutí*, s. 93. Karel FARSKÝ, *Z pode jha (Vznik církve československé)*, Praha 1920, s. 20.

[587] P. MAREK, *Církevní krize*, s. 114. Doslova TÝŽ, *Český katolicismus*, s. 444 a 445.

Valná hromada se po slovech ledenického děkana ukonejšila a přijala rezoluci, ve které se k římské misi vyjádřila kladně, považovala ji za začátek dalších jednání s papežem a opětovně zopakovala, že členové *Jednoty* nadále zůstávají věrni katolictví. V rezoluci se doslova pravilo, že *„Jednota katolického duchovenstva československého vyslechnuvší zprávu o jednání v Římě vůbec a o audienci u sv. Otce zvláště, projevuje vděčnou radost a synovské poděkování za otcovské jednání nejvyšší hlavy církve se zástupci našeho duchovenstva. Vysláním deputace k sv. Otci osvědčili jsme před celým světem, že ctíme v papeži hlavu církve a naši nejvyšší autoritu. Dnes to prohlašujeme znovu před svým národem, že jsme a zůstaneme kněžstvem katolické církve. Odmítáme každou zmínku o zpronevěře církvi, zrovna jako bychom odmítli zpronevěřiti národu. Naším cílem není schizma* […] *Vzali jsme s uspokojením na vědomí šťastné zahájení o jednání o reformy v Římě, ukládáme výboru, aby v mezích zákona sice, ale se vší energií v jednání pokračoval a očekáváme, že v tomto jednání nezůstaneme osamoceni. Od svých požadavků neustoupíme, poněvadž je žádáme ne ze sobectví, ale z lásky k církvi.“*[588]

Cesta reformistů do Říma, její uspěchanost, výsledek a Kroiherovo jednání byly z pochopitelných důvodů odsouzeny v Československé straně lidové, která ostatně pravidelně kritizovala existenci a aktivity celé *Jednoty*. Na lidovecké schůzi, označované někde protestním sjezdem, konané ve dnech 30. června a 1. července (v době, kdy ještě probíhala návštěva deputace v Římě) její účastník Arnošt Šimšík,[589] později příslušník Církve československé, vzpomínal: *„Vzpomínám s ošklivostí pustoty tohoto shromáždění. Nadávky a ošklivé insinuace*[590] *vůči reformistům, proti kněžím politicky jinak organisovaným než v katolické straně* […] *podali si tu ruce se zfanatizovanými věřícími.“*[591] Nelichotivě se o tomto shromáždění vyjádřil zpětně i Karel Farský, který připomenul, že *„deputaci i Jednotě duchovenstva a jeho reformním snahám spíláno způsobem toho důstojného shromáždění velmi nedůstojným. Styděl jsem se za bezmyšlenkovitost toho shromáždění.“*[592] Schůze se zúčastnili i činovníci *Jednoty*, z nichž

[588] *Po valné hromadě Jednoty československého katolického duchovenstva*, VKD, roč. 19, 20. 8. 1919, č. 20, s. 232.
[589] Arnošt Š i m š í k (1892–1968) po vysvěcení na kněze (1915) působil jako katecheta v Praze na Vinohradech, v Michli a v Nuslích. V lednu 1920 vstoupil do nově založené Církve československé, působil opět jako katecheta na Vinohradech, v roce 1929 se zde stal farářem. V letech 1950–1958 první biskup Církve československé v nově ustavené plzeňské diecézi. Na penzi se vrátil do Prahy, kde také zemřel.
[590] Insinuace = pomluva, bezdůvodné nařčení, neoprávněné podezírání.
[591] D. FRÝDL, *Reformní náboženské hnutí*, s. 83 (cit. Pamětní knihu náboženské obce Církve československé Vinohrady).
[592] K. FARSKÝ, *Z pode jha*, s. 19–20.

např. A. Havelka připustil, že *„stala se formální chyba,“* když deputaci schválil pouze výbor a nikoli mimořádná valná hromada *Jednoty.“*[593]

Jak vidno, své hlasité oponenty Kroiher nalezl i ve vlastních řadách. Ostře se mu postavil František Xaver Novák, který prohlásil: *„Pánové, že takoví kněží* [jako Kroiher] *jménem naším jdou do Říma vyjednávat k Sv. otci, to pánové, vysvětluji si jen anarchií, která posledně zavládla u nás ve věcech církevních, a co se mne týká, stydím se za to a odmítám to se vší rozhodností.“*[594] Ke kritikům se po návratu přidal také účastník mise Vojtěch Šanda, na něhož zapůsobilo *„masopustním dojmem, že pan Kroiher, ačkoliv z jednání ve Vatikáně ani slůvka nerozuměl,* […] *neostýchal se před valnou hromadou vystoupiti jako hlavní svědek ve věcech, o nichž se teprve od ostatních členů deputace dozvěděl* […] *Následkem debatérské obratnosti, které jako dlouholetý agrární činovník nabyl, vžil se p. Kroiher přes úplný nedostatek širokého světového rozhledu do utkvělé myšlenky své bohorovné neomylnosti a naprosté nepoučitelnosti.“*[595]

A velká skupina duchovních nespokojených se směřováním *Jednoty* a její mírnou činností v prosazování reforem se aktivizovala v hnutí, označovaném jako *Ohnisko*, které se zformovalo už na jaře 1919 přímo uvnitř *Jednoty* a které požadovalo prosazení reforem (nejskloňovanějším požadavkem bylo zrušení či zdobrovolnění celibátu) za každou cenu, i bez papežského souhlasu, cestou činu, via facti. Podle vlastních slov se jednalo o *„volné sdružení pracující na církevních reformách v intencích Jednoty duchovenstva až k úplnému jich provedení.“*[596] Příslušníci *Ohniska* si byli vědomi toho, že v krajním případě by se jednalo o rozchod s Římem a církevní schizma. Celistvost *Jednoty* se tak začala hroutit a na povrch začaly pronikat radikálnější touhy některých jejích členů. Člen *Ohniska* katecheta František Ševčík 7. srpna na valné hromadě řekl: *„Jsme věrni církvi i Jednotě* […] *Neustoupíme, pokud reformy nedostaneme* […] *Nejsme spokojeni s tím, co nám bylo z Říma přineseno, trváme na reformách všech.“*[597]

Kroiherovi bylo dokonce na některých místech předhazováno, že ho v Římě „převychovali,“ protože tam odjížděl jako velký bojovník a stoupenec reforem, ale vracel

---

[593] *Pracovní schůze klubu duchovenstva československ. strany lidové na Žofíně v Praze 1. července,* Čech, roč. 44, 12. 7. 1919, č. 181, s. 3. Na stránkách tohoto periodika vyšel obsáhlý referát z tohoto shromáždění.

[594] D. FRÝDL, *Reformní náboženské hnutí*, s. 83–84. František Xaver N o v á k (1859–1935) po vysvěcení na kněze (1884) studoval ještě teologii (ThDr.). Během studií vstoupil do řádu redemptoristů a působil v Mauternu, Eggenburgu, Vídni, Svatém Mikuláši v Alpách, Nové Říši u Telče a znovu ve Vídni. V roce 1916 redemptoristy opustil, byl též literárně činný.

[595] D. FRÝDL, *Reformní náboženské hnutí*, s. 106 (cit. Vojtěch ŠANDA, *O naší římské cestě*, Právo národa, 1920, č. 3, s. 7). Srov. též *O naší římské cestě,* Národní listy, roč. 60, 6. 1. 1920, č. 6, s. 3.

[596] LA PNP, JKD, kart. 3, leták „Ohnisko.“ K *Ohnisku* více P. MAREK, *Církevní krize*, s. 116–130.

[597] P. MAREK, *Český katolicismus*, s. 449. František Josef Š e v č í k působil jako redemptorista, byl aktivním misionářem po českých farnostech a věnoval se publikačně zejména osobě Tomáše Akvinského.

se údajně jako oddaný papežský služebník a zrádce. *„K Římu přiklonil se i děkan a poslanec František Kroiher, z důvodů dosud nepochopitelných, dříve nadšený bojovník za zrušení celibátu a dnes nejoddanější služebník Říma.“*[598] Poslankyně za národní socialisty Františka Zemínová napsala: *„Děkan Kroiher, poslanec Národního shromáždění na jaře volal: Jménem 1 800 kněží českých žádám: dejte jejich dětem jméno jejich otců a ženám jména jejich mužův. Děkan Kroiher vrátil se však z Říma jiný, přepracovali ho tam. Zradil reformy.“*[599] Je jisté, že audience u papeže ve Vatikánu musela na něho silně zapůsobit a osobní setkání, neústupnost hlavy katolické církve a kardinálů nějakým způsobem eliminovaly počáteční představy a snahy, snad až v příliš růžových barvách viděné, se kterými do Říma jel. Pomyslného oleje do ohně přilily výsledky voleb do nového výboru, které byly součástí valné hromady. Do výboru usedli (dle získaných hlasů):

Ludvík Svatoš, farář v Liblicích	1628 hlasů
Jan Konopík, katecheta na Vinohradech	1627
Vojtěch Šanda, profesor na teologické fakultě v Praze (místopředseda)	1616
Jan Beneš, kaplan v Chrasti	1615
Jindřich Šimon Baar, farář v Ořechu	1610
Josef Kuška, farář v Kováni (místopředseda)	1610
František Polívka, farář v Hřivicích (pokladní)	1609
Josef Choc, advokát v Praze	1607
Alois Tylínek, kooperátor v Praze (II. jednatel)	1602
Jan Žížala, kaplan na Smíchově (I. jednatel)	1581
Václav Řepa, kaplan v Českých Budějovicích	1577
Josef Jančar, farář v Budislavi	1574
František Jan Kroiher, děkan v Ledenicích (předseda)	1513
František Jirásko, profesor reálky v Nové Pace	1399
Augustin Bedřich, vicerektor semináře v Hradci Králové	1299
Václav Holub, farář v Liboci u Prahy	1283

[598] *Papežská klatba*, Prácheň, roč. 1, 8. 11. 1919, č. 45, s. 2. Srov. též *Vídeň a Řím rozhodly o jmenování československého arcibiskupa*, Večerní české slovo, roč. 2, 24. 10. 1919, č. 231, s. 1.

[599] *Boj o člověka*, Prácheň, roč. 1, 22. 11. 1919, č. 47, s. 2. Františka (Fráňa) Z e m í n o v á (1882–1962) pracovala do roku 1918 jako účetní. Od roku 1897 působila v národně sociální straně, od roku 1905 členka výkonného výboru a v letech 1918–1939 místopředsedkyně strany. Aktivní v mnoha ženských spolcích, zakládala profesní ženské organizace a prosazovala volební právo žen. V letech 1918–1939 členka a místopředsedkyně Národního shromáždění. Politicky aktivní také po druhé světové válce, v roce 1948 se vzdala poslaneckého mandátu, ve vykonstruovaném procesu v roce 1950 odsouzena (1960 amnestována).

Viktor Michka, farář ve Stádlci	1264
Milo Záruba, farář v Jiřicích	1004

Adeptem na předsedu *Jednoty* byl opět Baar, který ale již předem avizoval, že tento post nadále zastávat nechce (15. srpna rezignoval i na místo ve výboru) a doporučil svým nástupcem F. J. Kroihera, kterého nakonec valné shromáždění zvolilo. Vojtěch Šanda a Josef Kuška zaujali místa místopředsedů, prvním jednatelem zůstal Jan Žížala, druhým jednatelem se nově stal Alois Tylínek[600] a místo pokladníka si podržel František Polívka. Složení nového výboru a především volba Kroihera jako nového předsedy dovršily rozštěpení názorových proudů v *Jednotě* na směr umírněnější a radikálnější, reprezentovaný *Ohniskem*.

Postoj vedení *Jednoty* k *Ohnisku* byl zpočátku relativně přátelský a tolerantní, byť jeho členy vnímali jako netaktické reformátory s ukvapenými závěry. Větší ohrožení pro *Jednotu* viděli v krajně pravicových náladách, jež se objevovaly v okruhu kolem výše zmíněného F. X. Nováka, *„který prohlašoval* […] *Kroihera přímo za zloducha.“*[601] Nový předseda *Jednoty* Kroiher nabádal neustále ke klidu. *„V Ohnisku jsou lidé ohnivější než druzí,“* pronesl, *„ale jsou jimi lidé dobré vůle, kteří někdy něco přeřeknou, ale jistě to dobře myslí. Jsem přesvědčen, že stanovisko Ohniska se kryje s mým stanoviskem.“*[602] Členem *Ohniska* byl např. pokladník *Jednoty* František Polívka nebo členové výboru Václavové Holub a Řepa.[603] Prvořadá byla snaha *Jednoty* o udržení celistvosti uvnitř hnutí a jeho dobré vnímání u veřejnosti.

---

[600] Alois T y l í n e k (1884–1965) po vysvěcení na kněze (1907) působil jako kaplan v Černoučku, po třech letech byl přeložen za kooperátora na Vyšehrad. Období světové války strávil na frontách jako polní kaplan. V letech 1921–1959 farář a děkan v Nuslích u kostela sv. Václava. Za první republiky člen zemského zastupitelstva a městského zastupitelstva Prahy za lidovou stranu, v letech 1934–1937 náměstek primátora. Za okupace pro svá vlastenecká kázání vězněn v koncentračních táborech. Po válce až do roku 1948 opět člen pražského zastupitelstva a náměstek primátora, navíc ještě člen Národního shromáždění. Závěr života prožil v Kolíně. Msgre, papežský komoří, čestný kanovník vyšehradské kapituly, čestný konzistorní rada, vyznamenán válečným křížem a medailí za zásluhy.

[601] K. FARSKÝ, *Z pode jha*, s. 20.

[602] D. FRÝDL, *Reformní náboženské hnutí*, s. 109 (podle časopisu Jednota). P. MAREK, *Český katolicismus*, s. 448. F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 65.

[603] K Václavu Holubovi více na s. 107 pozn. 527. – Václav Ř e p a (1872–1948) po vysvěcení na kněze (1895) působil krátce jako výpomocný kaplan v Českých Budějovicích, kaplan v Javorné na Klatovsku (tehdy Zejbiš), Kovářově, Žirovnici a Rudolfově, mezitím pracoval také jako katecheta v Nové Bystřici a Táboře. V letech 1904–1923 byl budějovickým městským kaplanem, poté farářem v Dobré Vodě. V roce 1933 jmenován kanovníkem a městským děkanem v Budějovicích. Věnoval se také těsnopisu, stenografii (byl např. zvolen prvním čestným členem *Spolku stenografů československých*), matematice a astronomii. Byl zakladatelem (1906) a prvním redaktorem jihočeského lidoveckého periodika *Hlas lidu*. Msgre, papežský komoří, konzistorní rada, biskupský vikář. Srov. též pozn. 1278 na s. 264.

Situace se ovšem přiostřila po rozporu mezi Kroiherem a Bohumilem Zahradníkem-Brodským, předsedou *Ohniska*, které se z pouhého kroužku prakticky organizovalo v samostatný volně sdružený spolek. Kroiher byl obviňován z nedostatečné aktivity způsobené domnělým příslibem zisku křesla pražského arcibiskupa, Zahradníkovi-Brodskému bylo zazlíváno hlásání k uzavírání manželství knězi (sám byl od roku 1908 tajně ženatý a v září 1919 uzavřel ještě civilní sňatek) a nebyl zván na výborové schůze *Jednoty*.[604] Nutno podotknout, že proti radikálnímu Zahradníkovi-Brodskému a jeho proslovům o porušování celibátu (údajně až 15 % všech českých kněží) a hrozícímu schizmatu brojili někteří členové *Jednoty* od začátku jeho kooptace do výboru v lednu 1919.[605]

Ohnisko se nepřetvořilo v jasně strukturovanou opozici proti umírněné *Jednotě,* začalo brzy ztrácet členskou základnu a rozpadlo se, když po valné hromadě 7. srpna v *Jednotě* vyhrál římský směr, což si někteří vyložili tak, že o reformy již *Jednotě* nejde.[606] Krátce poté, již 15. září 1919, *Ohnisko* nahradil *Klub reformních kněží Jednoty československého duchovenstva,* do jehož čela se místo Zahradníka postavil energický Karel Farský. Úkoly *Klubu* zůstaly víceméně stejné jako v případě *Ohniska* a vývoj rychle směřoval k vzniku nové národní církve. Napomohlo tomu i jmenování nového pražského arcibiskupa Františka Kordače 9. září 1919, který veškeré reformní úsilí odsoudil, prosazoval dodržování stávající hierarchie a udržení oddanosti nižšího kléru biskupům. Tlaky z Říma ho nutily postupovat tvrdě proti *Jednotě* i *Klubu*, které již fakticky tvořily dva samostatné kněžské spolky. Vznik nové Církve československé byl odhlasován na chůzi *Klubu* 8. ledna a slavnostně vyhlášen v neděli 11. ledna 1920.[607]

Vedle problémů se skupinou radikálů musela *Jednota* reagovat na nečekané nastolení nového pražského arcibiskupa. Na mimořádné výborové schůzi svolané na 12. září kritizovala nejen Františka Kordače jako postavu spjatou s rakouským režimem a spřátelenou s Habsburky, u níž málokdo počítal s jejím zvolením, ale především způsob volby. Vadilo jí, že s „jednotáři" nikdo předem nic nekonzultoval. Představa členů *Jednoty,*

[604] Zahradník-Brodský do výboru po volbách v srpnu 1919 nebyl zvolen. Návrh na jeho kooptaci, podanou Antonínem Havelkou, nebyl akceptován. Sám Zahradník-Brodský prohlásil, že o místo ve výboru nestojí.
[605] D. FRÝDL, *Reformní náboženské hnutí*, s. 67.
[606] K. FARSKÝ, *Z pode jha,* s. 21.
[607] Na založení nové církve reagovala *Jednota* prohlášením *K 8. lednu!,* otištěném ve spolkovém věstníku. Jednota. Věstník Jednoty československého duchovenstva, roč. 2, 13. 1. 1920, č. 3, s. 29. Dne 13. 1. 1920 také vydala projev *Katolickému kněžstvu i lidu československému!,* ANM, JČsD, kart. 2. (doslova jej cituje K. FARSKÝ, *Z pode jha,* s. 22–24). Srov. též Kateřina FOLTÁNKOVÁ, *Reflexe vzniku Československé církve na stránkách prvorepublikového tisku v letech 1919–1924*, Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Brno 2015, diplomová práce. František PLECHATÝ, *30 let církve československé,* Praha 1950.

vzešlá patrně z Kroiherovy hlavy, počítala s tím, že vhodné kandidáty navrhnou Římu biskupové po poradách s nižším klérem (zejména *Jednotou*) a politickými činiteli. Vlastní výběr měl být již v rukou Říma. S odstupem doby Kroiher uvedl: *„Je pravda, že jsme si představovali způsob jmenování biskupů jinak, než tomu bylo v Rakousku, a také jinak, než je tomu nyní* [1931] *podle kodexu a modu vivendi. Naše názory jsou uloženy v časopisu Jednoty. Byly plodem bouřlivé doby a ne dost promyšlené – nebylo času. Ale i v nich nestálo, že by Jednota chtěla rozhodovati o jmenování biskupů, nýbrž měly to býti diecesní, případně zemská rada, docela odlišné od Jednoty duchovenstva.“*[608] Členové *Jednoty* své konání v této záležitosti opírali o domnělé závěry z jednání se zástupci státu (především vlády a prezidentem), vedená nejednou na několika úrovních od samého vzniku *Jednoty*. V této souvislosti jsou hojně citována slova premiéra Vlastimila Tusara (*„Nemám také ničeho proti Kordačovi, jest pravda, že byl Rakušanem, ale to jsem byl já také, a dnes jsme oba velmi dobrými republikány“*) a ministra vnitra Antonína Švehly (*„Po tom* [zvolení Kordače] *nám nic není, ať je jmenován třeba vrchním rabínem“*).[609] Zejména to, že o situaci měl s největší pravděpodobností informace Švehla, překvapuje s ohledem na jeho blízkost s Kroiherem, který ale o ničem nevěděl. Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že Švehla měl v této době plno jiných starostí s budováním nového státu, vyplývajících z jeho mimořádného politického postavení.

Na jednání mimořádné výborové schůze *Jednoty* byly některé věci vysvětleny a byly naplánovány audience u premiéra Tusara a u samotného Kordače, které se také opravdu uskutečnily ve dnech 18. září a 15. října. Delegace u Kordače měla zjistit jeho postoje k diskutovaným reformám. Římu plně oddaný arcibiskup jen zopakoval to, co zároveň publikoval v pastýřském listě 1. října. Reformy v určité míře (např. bez zásahů do teologické a liturgické oblasti) jsou možné a dokonce nutné, musí však směřovat k prohloubení spirituality a utužení disciplíny a musí je navrhnout biskupové.[610] *„Ovšem dlužno při tom dbáti autority a zachovati trpělivost, neboť každá změna vyžaduje času. Odporem, násilím nebo hrozbami ničeho by se nedocílilo,“* měl arcibiskup prohlásit.[611] Jeho sliby však předákům *Jednoty* nestačily, takže příliš důvodů k radosti mít po více jak hodinu trvající audienci nemohli. V obavách z možného rozpuštění spolku pokračovali

[608] F. J. KROIHER, *Na obranu*, PK, roč. 13, 5. 11. 1931, č. 45, s. 3. Otázkou zůstává, jak moc personálně se zmiňované rady lišily, když se k *Jednotě* hlásila drtivá většina českých duchovních.
[609] K Vlastimilu Tusarovi více na s. 200 pozn. 964, k Antonínu Švehlovi více na s. 48 pozn. 200.
[610] P. MAREK – M. ŠMÍD, *Arcibiskup*, s. 65. Stručná strojopisná zpráva z jednání je uložena v ANM, JČsD, kart. 2, informace pro skupinovou schůzi Kordač – Krojher.
[611] Josef JANČAR, *Návštěva výboru Jednoty u arcibiskupa dra Kordače*, Jednota. Věstník československého duchovenstva, roč. 1, listopad 1919, č. 22–23, s. 233.

ve vyjednávání o svých reformních požadavcích. Zde je na místě připomenout (opět) obratné řečnické umění předsedy Kroihera, jenž se účastnil všech rozhovorů a který dokázal o projednávaných záležitostech velice šikovně hovořit tak, aby nepoškodil ani jednu ze stran a přesto všichni byli relativně spokojeni.[612] Proti okolnostem s nastolením Kordače na arcibiskupský stolec vystoupily i politické kluby agrární strany a národně demokratické strany.[613]

Po vzniku Církve československé se od ní *Jednota* distancovala, schizma odmítla, vyloučila osoby, které přešly do nové církve a na zasedání výboru 13. ledna 1920 se usnesla pokračovat legální cestou v dosavadním reformním snažení v lůně katolické církve. Následující den se delegace ve složení Kroiher, Řepa a Žížala setkala s Kordačem, který měl prohlásit, že Jednota *„dostane zástupce v konsistoři a* […] *že na Jednotu sáhnuto nebude.“*[614] Přesto mezi funkcionáři přetrvávaly náležité obavy z možného rozpuštění *Jednoty*, které na sebe také nenechalo dlouho čekat. Přikazoval ho biskupský list ze 17. ledna 1920, který fakticky tlumil další eventuální aktivity *Jednoty*.[615] List sice akceptoval existenci *Jednoty*, avšak požadoval její ráznou restrukturalizaci a rozštěpení v diecézní sbory pod dohledem biskupů.[616] O celé záležitosti znovu jednali členové *Jednoty* s Kordačem na schůzce 23. ledna, který zopakoval možnost pokračování spolku v případě, že dojde k jeho reformování, a jindy zase údajně připustil, *„aby zůstal reformní program, jen když by se neagitovalo proti celibátu.“*[617]

Snahy o církevní obrodu nyní ustoupily do pozadí, protože se rozpoutal boj o holé setrvání spolku. Kroiher o tom jednal několikrát s Kordačem (který toleroval, že *Jednota* nezanikla ihned) a 7. dubna se samotným papežským nunciem Clementem Micarou.[618]

---

[612] Po letech o Kordačovi po jeho odstoupení z arcibiskupského stolce Kroiher v roce 1931 uvedl: *„My republikáni, pokud se na arcibiskupa pamatujeme z revolučního Národního shromáždění, vážili jsme si ho jako muže hluboké učenosti, neochvějné víry a velmi vlídného chování. V tom nazírání jsme nebyli osamoceni. Jako arcibiskup napomínal nejednou duchovenstvo k politické snášenlivosti a naprosto nebyl toho názoru, že jen lidovec je dobrým člověkem.“* F. J. KROIHER, *Resignace arcibiskupova*, PK, roč. 13, 6. 8. 1931, č. 32, s. 1. O měsíc později ještě dodal, že má *„vzdor nepříjemnostem z doby Jednoty duchovenstva na arcibiskupa Kordače nejlepší vzpomínky.“* F. J. KROIHER, *Více poctivosti!*, PK, roč. 13, 10. 9. 1931, č. 37, s. 1.

[613] P. MAREK – M. ŠMÍD, *Arcibiskup*, s. 86. K roli Kordače více P. MAREK, *Církevní krize*, s. 157–131.

[614] LA PNP, JKD, kart. 2, Oběžníky 1918–1920.

[615] Členové a sympatizanti nové církve už v lednu předpokládali konec *Jednoty* a velmi ostře se pustili i do jejího předsedy Kroihera. *„Jakmile nám rozbijí Jednotu, jsme hotovi. Kroihera co nejdříve odkráglovat, vybarvil se důkladně,“* napsal Josef Hofer B. Zahradníkovi-Brodskému (cit. podle P. MAREK – M. ŠMÍD, *Arcibiskup*, s. 105, pozn. 296).

[616] Rozbor listu a jeho následky podrobněji popsali P. MAREK – M. ŠMÍD, *Arcibiskup*, s. 109–111.

[617] LA PNP, Baar Jindřich Šimon, kart. 2, korespondence přijatá, dopis Kroihera Baarovi ze dne 24. 4. 1920.

[618] Clemente M i c a r a (1879–1965) po vysvěcení na kněze (1902) působil v diplomatických službách Vatikánu. V letech 1909–1915 byl sekretářem nunciatury v Argentině, poté působil v Rakousku, odkud byl v roce 1919 vyslán do Československa, kde v letech 1920–1923 působil jako nuncius. V dalších letech pobýval v Belgii a Lucembursku, v roce 1950 se vrátil do Říma, kde se stal kardinálem, generálním vikářem

Slabým vítězstvím *Jednoty* a jakýmsi ústupkem ze strany papeže bylo zavedení českého jazyka do některých liturgických úkonů a bohoslužeb (křest, oddavky a pohřby, zpěv evangelia a epištoly, prosebné modlitby na sv. Marka a na Boží Tělo) a výjimečné používání staroslověnštiny (dekret z 21. května 1920).[619] Kroiher se na jaře 1920 dočkal velmi nevybíravé kritiky svého dosavadního vystupování od člena římské mise Vojtěcha Šandy, který se velmi rázně opřel i do Kroiherovy osoby a jeho politického stranictví. *„Jsem jist, že valná část kléru, neznajíc pravého stavu věcí, v dobré víře dává se zfanatisovati mělkými hesly p. předsedy Krojhera, jehož nepoučitelnost a umíněnost jako duševní nákaza v jistých skupinách JKD počíná se hrozivě šířiti. P. Krojher na základě svých výmyslů zkreslil římskou zprávu. On, jemuž stálým agrárničením jasné theologické pojmy z hlavy se úplně vytratily, ani si neuvědomil, že církev, jsouc založením monarchistická, až do kořene se zdemokratisovati nedá* […] *Bez předchozího svolení výboru aneb předsednictva dotazníkem štval proti svému papežem právoplatně dosazenému metropolitovi* [Františku Kordačovi] […] *Troufalým výkladem falšoval smysl slibu poslušnosti episkopátem uloženého* […] *Že takový eskamotér, jehož celý životní směr jest určován bezideovými cíli agrárně-hmotařského katechismu, dle kterého pěstění vepřů pomocí zapřeného mléka a neodvedeného obilí stojí výše než láska k bližnímu a poslušnost vůči státu, že tento ‚obratný diplomat,' který svými osudnými přehmaty Jednotu pouze kompromitoval a její rozdělení zavinil, touto dvoutisícičlennou korporací, kterou považuje za své hlasovací stádo, nebyl jednoduše hozen přes palubu, to lze vykládati pouze politování hodnou neinformovaností nejširších kruhů duchovenstva!"*[620]

Do této nelehké náboženské situace vstoupila smrt budějovického biskupa Josefa Antonína Hůlky 10. února 1920, který měl pro aktivity a chystané reformy *Jednoty* pochopení, stál též u obnovení *Jednoty* na podzim roku 1918. O Hůlkově nástupci se začalo ihned spekulovat, probíhaly diskuze mezi lidmi a objevovaly se nejrozmanitější novinové články s patřičnými komentáři. Ministr školství a národní osvěty Gustav

---

a prezidentem papežské komise pro sakrální archeologii. Ke vztahu Československa k Vatikánu srov. nejnověji Michal PEHR – Jaroslav ŠEBEK, *Československo a Svatý stolec. Od nepřátelství ke spolupráci (1918–1928). I. Úvodní studie*, Praha 2012. M. ŠMÍD, *Apoštolský nuncius v Praze. Významný faktor v československo-vatikánských vztazích v letech 1920–1950*, Brno 2015.

[619] Snad na tento dekret narážel F. J. Kroiher 19. června 1920, když napsal Františku Teplému: *„Jak jsi se potěšil z dekretu? Píši protest do Říma."* MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 19. 6. 1920.

[620] V. ŠANDA, *Jednota*, Čech, roč. 45, 25. 3. 1920, č. 84, s. 5–6. Na článek reagoval o tři dny později F. J. Kroiher obranným článkem, načež se opět ozval Šanda. F. J. KROIHER, *Pravda*, Čech, roč. 45, 28. 3. 1920, č. 87, s. 4. V. ŠANDA, *P. Krojherova ‚pravda,'* Čech, roč. 45, 31. 3. 1920, č. 90, s. 8. Srov. též korespondenci v ANM, JČsD, kart. 2, tři dopisy Šanda – Kroiher.

Habrman[621] si pozval dvoučlennou delegaci *Jednoty,* jejímž členem byl Žížala (jméno druhého není známo, Kroiher jím nebyl), které sdělil, že problematiku již prodiskutovala ministerská rada a vše bude ještě projednávat s ministrem zahraničí Edvardem Benešem, ale rád by znal názor reformistů. *„Tázal se nás na Dr.* [Karla] *Slavíka. Řekli jsme, že je exponent lid*[ové] *strany na jihu a neschopný. Dr.* [Ladislav] *Dvořák: my: byl by dobrý, kdyby v Praze seděl jiný arcibiskup. ‚A koho vy máte?' My jsme ovšem neměli ani tušení, proč jsme voláni a tak jsme mohli jmenovati jedině Kroihera. Můj dojem byl, že na to H*[abrman] *čekal, proto volal nás – a ne předsedu* [Kroihera] *– a zdá se, že Kr*[oiher] *má býti kandidátem vládním.‘‘*[622]

Církevní kruhy v čele s Římem však toužily dosadit rozhodného člověka s patřičnou autoritou a oddaností. Papežský nuncius v Československu Clemente Micara doporučoval Šimona Bártu,[623] který se nakonec biskupem v prosinci stal, ale objevovala se i další jména. Oficiálního kandidáta československé vlády F. J. Kroihera představil Micarovi osobně ministr E. Beneš.[624] To, že by se ledenický děkan posunul na biskupský stolec, vnímal Vatikán z velké části jako politický kalkul agrárníků. Tato alternativa neměla v žádném případě naději na úspěch vzhledem k představám Svatého stolce a pověsti, jakou Kroiher ve vysokých církevních kruzích měl. On sám si nedělal žádné ambice, kandidatura, byť podpořená vládou, se navíc podle jeho slov uskutečnila bez jeho vědomí a o neúspěchu byl předem přesvědčen.[625]

O celé záležitosti se několikrát zmínil v dopisech svým přátelům F. Teplému a J. Š. Baarovi. *„Mne pak sice označili kolegové jako kandidáta na Budějovice, ale já jsem*

[621] Gustav H a b r m a n (1864–1932) byl vyučeným soustružníkem, který se od mládí zajímal o sociální otázku dělnictva. V letech 1887–1897 žil ve Francii a USA, po návratu redaktor a vůdčí postava sociální demokracie na Plzeňsku. V letech 1907–1918 poslanec říšské rady, za války udržoval styky s domácím odbojem, zúčastnil se jednání v Ženevě. V letech 1918–1925 poslanec a v letech 1925–1932 senátor Národního shromáždění, v letech 1918–1920 ministr školství a v letech 1921–1925 ministr sociální péče.

[622] ANM, JČsD, kart. 2, návrh na obsazení biskupského stolce v Budějovicích ze dne 24. 2. 1920. Karel S l a v í k (1860–1944) po vysvěcení na kněze (1883) působil jako kaplan v Sušici a Mouřenci. Po studiích ve Vídni (ThDr.) vicerektor a profesor budějovického kněžského semináře (do 1931). Organizátor tiskových a hospodářských spolků (předseda správní rady Lidové záložny), člen městského zastupitelstva a rady. Msgre, tajný papežský komoří, papežský prelát, konzistorní rada. – Ladislav D v o ř á k (1870–1933) po vysvěcení na kněze (1893) a studiích ve Vídni (ThDr. 1897) působil půl roku jako katecheta v Mladé Vožici, poté jako profesor církevního práva v budějovickém kněžském semináři a dvorní kaplan ve Vídni, po první světové válce prelát v Českém Krumlově.

[623] Šimon B á r t a (1864–1940) po vysvěcení na kněze (1889 v Římě) působil jako kaplan v Sedlici u Blatné, od roku 1891 prefekt budějovického kněžského semináře, v letech 1893–1908 katecheta v Pelhřimově a poté v Českých Budějovicích. Dne 16. 12. 1920 jej papež Benedikt XV. jmenoval budějovickým biskupem, jeho intronizace se uskutečnila 20. 2. 1921. Autor filozofických a náboženských spisů.

[624] Ke vztahu E. Beneše k církvi srov. Zlatuše KUKÁNOVÁ, *Edvard Beneš a římskokatolická církev*, Semper paratus, č. 2, 2014, s. 6–65.

[625] M. ŠMÍD, *Obsazení biskupského stolce po skonu českobudějovického biskupa Josefa Antonína Hůlky v roce 1920*, Jihočeský sborník historický, roč. 83, 2014, s. 327–328. TÝŽ, *Apoštolský nuncius*, s. 187–188. Srov. též JčL, roč. 26, 21. 2. 1920, č. 15, s. 2.

[Edvardu] *Benešovi jasně řekl, že by to bylo marné podnikání, a kdyby se to mělo prosadit, že by to stálo takové koncese, že to nestojí za to. Také ta věc dál nešla, než od naší deputace k* [Gustavu] *Habrmanovi a od něho k* [Edvardu] *Benešovi.*"[626] V dalším psaní dokonce připustil i možnost svého odchodu do důchodu: *„Já pak jsa jmenován mezi kandidáty, ba jsa kandidátem do jisté míry úředním* – [Gustav] *Habrman bez mého vědomí mne navrhl* [Edvardu] *Benešovi a* [Antonín] *Švehla mne ani nenechal domluvit, když jsem vyslovoval pochybnosti – nemohu zakročovat, aby se nezdálo, že jsem osobním a že se na to neštěstí těším. I já mám sto chutí do penze nebo na trvalou dovolenou, ale nyní nemohu jít, poněvadž bych tím vládu desavouoval*[627] *a po jmenování nebudu moci, aby se neřeklo, že je to z lítosti.*"[628] Svou kandidaturu, byť nechtěnou, považoval za přínos pro *Jednotu*, v níž ho práce již přestávala celkově bavit a unavovala jej. *„Je nám také oporou, že jsem vládním kandidátem do Budějovic, ač to se děje načisto bez mého souhlasu a za vědomí, že to je věc marná. Kdyby nebyla, už bych nebyl v Ledenicích, ale také na pensi. Nyní však se nám to hodí do krámu, poněvadž nikdo nepředpokládá, že by mezi vládou a mnou nebylo nějaké dohody.*"[629]

Po zveřejnění informace o tom, že Kroiher je vládním kandidátem na uprázdněné místo na biskupský stolec do Budějovic, musel ledenický děkan poněkud přizpůsobit své další počínání. *„Ani* [Josef] *Kuška ani já nejsme takoví, abychom opustili svůj program. Já to ani nemohu udělat pro to, že jsem jmenován kandidátem do Budějovic. Kdybych měknul, pak by se hledal důvod toho v kandidatuře, ale potom by se mi každý vysmál, že jsem za planou naději prodal zásadu. Za planou, neboť návrh už je v Římě a to v první řadě na Š*[imona] *Bártu. Pro mne to není ovšem žádným zklamáním, poněvadž mi bylo jasno, že předseda Jednoty žádající reformy nemůže se státi biskupem. Jen je mi líto, že vláda nemohla resp. nedovedla použíti kandidatury k tomu, aby znemožnila kandidatury lidí á la* [Šimon] *Bárta.*"[630]

Také v dalších československých diecézích se řešilo obsazení (arci)biskupských křesel, která se postupně uvolňovala rezignacemi, odvoláváními nebo úmrtími. Záležitostem okolo jmenování nových (arci)biskupů přikládal stát velkou váhu a staly se vedle odluky církve od státu výrazným tématem československo-vatikánských vztahů v politické, diplomatické i náboženské rovině. Zejména na Slovensku a Podkarpatské Rusi,

[626] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 27. 10. 1936.
[627] Desavouoval = zneuznal, kompromitoval.
[628] LA PNP, Baar Jindřich Šimon, kart. 2, korespondence přijatá, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi, nedat.
[629] TAMTÉŽ, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 24. 4. 1920.
[630] TAMTÉŽ, Teplý František, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 22. 2. 1920.

kde církevní hierarchie byla promaďarsky orientovaná, se vyjednávání značně protahovala, naopak v Budějovicích se situaci podařilo vyřešit celkem v poklidu a bez emocí.[631]

Diskuze o obsazení biskupského stolce v Budějovicích měly pro *Jednotu* (i samotného Kroihera) spíše marginální charakter, protože musela nadále řešit pokračující boj o svou holou existenci. Dne 5. srpna 1920 proběhla řádná valná hromada a 26. října další mimořádné valné shromáždění. I přes úbytek členské základny se k *Jednotě* hlásilo stále ještě téměř 2 500 kněží. Říjnové schůze se zúčastnil i olomoucký vikář Antonín Cyril Stojan, lidovecký předseda Jan Šrámek a jeho spolustraníci Mořic Hruban a František Nosek,[632] kteří se přimlouvali za respektování zákazu a apelovali na to, aby sympatizanti *Jednoty* svou radikalizací neškodili celému náboženskému životu, církvi a kněžstvu (delegace lidové strany též vyzývala arcibiskupa Kordače k umírněnému postoji). Hlasování přítomných členů se počtem hlasů 345 proti 60 vyslovilo za pokračování *Jednoty.*[633] Provolání Benedikta XV. ze 16. prosince, v němž znovu potvrdil rozpuštění *Jednoty*, však znamenalo definitivní zlom v jejím vývoji. V lednu 1921 bylo úředně zastaveno vydávání *Věstníku Jednoty* a 17. února 1921 se sešla poslední valná hromada, na níž předseda Kroiher navrhl rozpuštění *Jednoty československého duchovenstva*, což podpořil celý výbor, ale plénum bylo proti a konec *Jednoty* nebyl schválen.[634] V dalším hlasování bylo rozhodnuto o transformaci v *Zemskou jednotu diecézních sborů*, což by znamenalo podřídit se episkopátu, který byl ochoten diecézní sbory akceptovat a jistým způsobem podporovat.

Výsledkem valné hromady byla rezignace Františka Jana Kroihera na funkci předsedy a vystoupení z *Jednoty.* Opozice, která se nesmířila s výsledky hlasování, se odhodlala k pokračování v činnosti *Jednoty,* která sice oficiálně čítala 1 315 členů, ale většina z nich byla členy formálními, protože úbytek základny pod hrozbou exkomunikace byl rapidní. Do čela byl zvolen Xaver Dvořák, ale *Jednota československého duchovenstva*

[631] K okolnostem jmenování nových (arci)biskupů v jednotlivých diecézích srov. M. PEHR – J. ŠEBEK, *Československo a Svatý stolec*, s. 64–91.

[632] Mořic H r u b a n (1862–1945) vystudoval práva na vídeňské univerzitě a pracoval jako advokát v Olomouci. Zapojil se do budování politického katolicismu na Moravě, předseda Národní strany katolické, zasedal na říšské radě (1901–1918) i moravském zemském sněmu (1902–1918). Na konci války se zúčastnil konferencí v Ženevě, po vzniku Československa významný představitel lidové strany. V letech 1918–1925 poslanec Národního shromáždění (v letech 1920–1925 předseda sněmovny), v letech 1925–1939 senátor (1926–1929 předseda, 1929–1939 místopředseda) a v letech 1918–1919 ministr bez portfeje. – František N o s e k (1886–1935) byl také advokátem, pracoval na Zemském finančním ředitelství, v roce 1918 úředník na ministerstvu financí. Od roku 1919 místopředseda lidové strany. V letech 1920–1935 poslanec Národního shromáždění, v letech 1925–1926 ministr vnitra a v letech 1926–1929 ministr pošt a telegrafů.

[633] Srov. Národní listy, roč. 60, 27. 10. 1920, č. 297, s. 2.

[634] Hlasovací lístky z mimořádných valných hromad 26. 10. 1920 a 17. 1. 1921 jsou dochovány v ANM, JČsD, kart. 4.

už neměla žádnou šanci na svou adekvátní existenci (28. září 1921 ještě koncipovala memorandum určené papeži)[635] a definitivně byla rozpuštěna na valné hromadě 24. července 1922.

Působení F. J. Kroihera v *Jednotě* vykazovalo ještě větší aktivitu než na počátku 20. století. Měl k tomu ideální předpoklady. Stal se jediným funkcionářem minulé *Jednoty*, který se zkraje aktivně zapojil do činnosti při jejím obnovování v roce 1918 a vypracoval se znovu na jejího nejčelnějšího představitele. Navíc jeho rétorický talent, schopnost jednání s lidmi, ale i rozhled v politickém světě a v neposlední řadě panovačné jednání z něj od začátku udělaly skutečného vůdce spolku, jímž se oficiálně stal v srpnu 1919. Navzdory známému citátu vstoupil podruhé do téže řeky a jak v roce 1907, tak i nyní pod jeho předsednictvím tento stavovský spolek duchovenstva zanikl (nepočítáme-li závěrečné snahy pod Dvořákovým vedením).

V dalších letech již padesátiletý F. J. Kroiher plně opustil myšlenky na jakékoli reformy uvnitř římskokatolické církve a stal se z něho oddaný duchovní, který bedlivě sledoval náboženský vývoj v novém státě.[636] Nejpalčivějšími otázkami zůstávalo pro římskokatolickou církev vypořádání se s obviňováním z prorakouského aktivismu a úzké propojení vysokých církevních hodnostářů s habsburskou monarchií, dále řešení odluky církve od státu, práva na jmenování biskupů (tzv. nominační právo), úpravy diecézních hranic, zapojení lidovců do vlády a sžívání se s novou národní církví (Církví československou). Postupně se tvořily nové vztahy s Vatikánem, na kterých měli vedle představitelů států největší zásluhy papežští nunciové a československí vyslanci u Svatého stolce, kteří museli častokrát projevit své diplomatické umění. Období první republiky provázela řada církevních afér, nejznámější je asi ta spojená s nunciem Francescem Marmaggim,[637] jehož odchod z republiky podnítilo vyhlášení 6. července (den upálení Jana Husa) za památný den (zákon č. 65 z roku 1925) a velké Husovy oslavy roku 1925, kterých se oficiálně zúčastnila řada představitelů politické garnitury a nad Pražským hradem vlála zástava s husitským kalichem.[638] Výsledkem ne vždy klidných jednání mezi Vatikánem a Československem se nakonec stalo uzavření Modu vivendi (způsobu soužití) v roce

[635] TAMTÉŽ, kart. 3, Memorandum duchovenstva československého ze dne 28. 9. 1921.
[636] K církevnímu životu v první republice více např. J. KADLEC, *Přehled českých církevních dějin 2*, s. 239–251.
[637] Francesco M a r m a g g i (1870–1949) po vysvěcení na kněze (1900) působil v Římě a Vatikánu. V letech 1920–1923 apoštolský nuncius v Rumunsku, v letech 1923–1925 v Československu a v letech 1928–1935 v Polsku. Poté kardinál v bazilice sv. Cecílie v římském čtvrti Trastevere.
[638] O postoji Masaryka k situaci srov. T. G. MASARYK, *Cesta demokracie, III. Projevy, články, rozhovory 1924–1928*, Praha 1994, s. 108–111.

1927, který řešil všechny vyvstalé sporné otázky a byl vnímán jako začátek nových přátelských kontaktů obou suverénních států.[639]

Na směřování Československa se Kroiher od počátku dvacátých let nadále podílel nejen jako národohospodář, ale nyní nově též jako senátor. Občas na přetřes přišla i otázka bývalé *Jednoty*. Na svou životní etapu spojenou s *Jednotou* ovšem nevzpomínal příliš lichotivě a v dobrém. Zpětně připustil, že pro něho nebylo jednoduché řídit z venkovské fary zemský spolek, ve kterém údajně vlivní pražští členové vystupovali separátně bez ohledu na spolkové vedení. *„Já na Jednotu nevzpomínám zrovna rád, protože tam byla vždy dvojí vláda a pro nás to nebylo, ani pro* [Jindřicha Šimona] *Baara ani pro mě, abychom ze vsi řídili Jednotu. Tam si* [Xaver] *Dvořák,* [Jan] *Žížala a* [Václav] *Pinskr dělali beze mne, co chtěli.“*[640] Na druhé straně máme opačné svědectví Vojtěcha Šandy, svého času místopředsedy spolku, který tvrdil, že Kroiher a Žížala *„si v Jednotě prostě dělají, co chtějí a výboru ve všem sugerují svoji hosudarstvennou*[641] *zvůli* […] *Ostatní členstvo Jednoty jest vůbec jen k tomu dobré, aby mlčelo a platilo. Veškeré peněžní transakce provádějí na vlastní pěst, zodpovědnosti v tomto ohledu naprosto neznajíce* […] *Jednotu zavedli do bahna.“*[642] Pravda bude asi někde uprostřed, ale k podrobnějším závěrům bude nutné celou problematiku a zejména vnitřní charaktery jednotlivých aktérů ještě více prostudovat.

[639] M. PEHR – J. ŠEBEK, *Československo a Svatý stolec*. M. ŠMÍD, *Apoštolský nuncius.* Srov. též Pavel HELAN – Jaroslav ŠEBEK (eds.), *Československo a Svatý stolec, II/1, Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti (1919–1925). Výběrová edice dokumentů*, Praha 2013. Peter ZUBKO (ed.), *Modus Vivendi v historii katolické církve v Československu. Sborník z mezinárodní konference konané v Olomouci*, Olomouc 2005.

[640] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 2. 11. 1936. Pinsker se stal tajemníkem *Jednoty* v červenci 1919. Václav P i n s k e r absolvoval vídeňský kněžský ústav Frintaneum (1913 ThDr.) a působil jako katecheta ve Stráži nad Nežárkou a Jindřichově Hradci, za války byl polním kurátem. Stejně jako Žížala počátkem dvacátých let vystoupil z církve a věnoval se úřednické práci v *Jednotě soukromých úředníků* (v dubnu 1921 se např. stal tajemníkem brněnského sekretariátu).

[641] Hosudarstvennou = státní, imperátorskou.

[642] V. ŠANDA, *Jednota*, Čech, roč. 45, 25. 3. 1920, č. 84, s. 6.

IV.
NÁRODOHOSPODÁŘ A DRUŽSTEVNÍK

Motto: *„Já jsem po celý život hlásal v Kampeličkách i jinde, že základem blahobytu je jedině heslo: Pracuj a šetři.“*[643]

IV.1 Národní jednota pošumavská

Dle vlastních slov byl mladý Kroiher v době dospívání ovlivněn třemi výraznými postavami českobudějovické historie, které v národnostním boji druhé poloviny 19. století prosazovaly české zájmy v tehdy stále ještě převážně nacionálně německých Budějovicích a okolí. Jednalo se o biskupa Jana Valeriána Jirsíka, advokáta Augusta Zátku a právníka Františka Hromadu.[644] Kroiher sám pocházel sice z české vesnice, z Rojšína v Blanském lese, ale na jazykově německém pomezí a již v dětství poznal fungování české a německé školy v jedné obci, v Brlohu. S národnostními otázkami přišel do styku i v Rychnově nad Kněžnou a pochopitelně v Českých Budějovicích, kde studoval v osmdesátých a devadesátých letech 19. století na gymnáziu a následně v bohosloveckém semináři. Na tuto dobu se rozpomínal v roce 1921 v jedné senátní debatě: *„Já jsem od Budějovic a pamatuji se, co to dalo práce, než jsme zlomili tu zlou vůli Němců, než jsme zlomili tu pomoc státní, která se tam Němcům podávala* […] *Vím, co jsme tam musili obětovati na české školy. Já se pamatuji, když biskup* [Jan Valerián] *Jirsík musil zakládat dívčí školu českou, poněvadž v celých Budějovicích nebylo jediné české třídy, když Zátka musil zakládati Matici budějovickou a když jsme i my bohoslovci, kteří jsme byli jistě nejchudší*

[643] F. J. KROIHER, *Byly jednou čtyři miliardy*, PK, roč. 19, 4. 11. 1937, č. 45, s. 1.

[644] Jan Valerián J i r s í k byl budějovickým biskupem v letech 1851–1883, více o něm na s. 15 pozn. 20. – August Z á t k a (1847–1935) byl příslušníkem rozvětvené budějovické rodiny, jejíž členové se angažovali v politické, podnikatelské a kulturní sféře. Vystudoval právnickou fakultu pražské univerzity a od roku 1876 provozoval v Budějovicích samostatnou advokátní praxi. Angažoval se v národnostním boji ve městě, byl spoluzakladatelem nebo členem mnoha spolků (Beseda, Záložna, Národní jednota pošumavská, Obchodní a živnostenská komora), podporoval rozvoj českého školství a vznik českých průmyslových podniků. V letech 1872–1910 zasedal v okresním zastupitelstvu a v letech 1878–1913 byl členem zemského sněmu za staročechy. Jako vůdce a mluvčí budějovických Čechů se v roce 1876 dostal do městského zastupitelstva a v listopadu 1918 na půl roku stanul v čele místní správní komise (suplující činnost zastupitelstva), poté se pro pokročilý věk stáhl z veřejného života. – František H r o m a d a (1857–1934) vystudoval právnickou fakultu pražské univerzity a v roce 1884 přišel do Budějovic jako tajemník Obchodní a živnostenské komory, kde navázal kontakty se Zátkou. Zasloužil se o založení Českého akciového pivovaru (Budvaru), průmyslové školy a dalších průmyslových podniků. Byl členem mnoha spolků (např. předsedal budějovickému Sokolu) a od roku 1906 městského zastupitelstva.

mezi chudými, sbírali po šestáčku pro českou školu, poněvadž jsme cítili potřebu té české školy, ale Němci to necítili, vláda nám je nechtěla dát.“[645]

Ještě na sklonku svého politického a veřejného působení si velmi dobře pamatoval na své dávné začátky, kdy coby budějovický student bedlivě sledoval okolní dění a kdy *„byli Němci všemohoucími pány v městě a my jsme to také cítili.“*[646] Nezapomínal na plody práce Augusta Zátky a jeho spolupracovníků, vzpomínal na národnostní probouzení v Budějovicích, ale zároveň připomněl, že jako studující se těchto aktivit příliš neúčastnil. *„Znal jsem ho víc než padesát let,“* napsal Kroiher na Zátkovu adresu u příležitosti jeho úmrtí v roce 1935, *„neboť již tenkrát, když jsem přišel do Budějovic na gymnasium* [1882], *byl dr. Zátka jedním z předních tamních pracovníků a pomalu rostl ve vůdce, všemi uznávaného a následovaného* […] *Jako studenti a potom bohoslovci jsme ovšem na schůze nechodili. Sledovalo se, jak dr. Zátka a jeho přátelé organisovali dům od domu, jak měli přehled v každé ulici a měli spočítány všechny české duše* […] *Úspěchy nebyly ovocem ohnivých řečí, ale spořádané, cílevědomé práce a obětované práce kulturní a hlavně hospodářské.“*[647]

Kroiherovo směřování v národnostních otázkách, formované česko-německým prostředím v Budějovicích a zdejším relativně klidným vzájemným soupeřením, v něm vypěstovalo tvrdý odpor k jakýmkoli projevům radikalismu a vytříbilo poznatek, že důležitá je vykonaná práce a ne planá hřejivá slova. *„Antipatie proti radikálnímu nacionalismu ve mne vychovaly České Budějovice v době, kdy jsem studoval gymnasium a seminář a když jsem potom byl kaplanem v Borovanech* […] *Jako mladík jsem se naučil klásti váhu na skutky a ne na povídání.“*[648] V Budějovicích se Kroiher zařadil mezi stejně smýšlející Čechy, kteří drobnými krůčky bojovali proti německé vládě na radnici i rozpínavosti jejich hospodářského života ve městě. Základem úspěchu se stalo zřizování pracovních míst pro občany české národnosti a od toho se odvíjel stoupající počet českých obyvatel ve městě, potřeba jejich vyhovujícího ubytování, existence českých škol a peněžních ústavů, rozvoj řemeslné výroby, obchodních aktivit a v neposlední řadě také výstavba a rozvoj českého průmyslu a spolkového i politického života.[649]

---

[645] APS, Národní shromáždění ČSR – Senát (dále jen NS ČSR – Senát), stenoprotokoly z 1. období (1920–1925), 4. zasedání, 81. schůze, 15. 12. 1921 (dostupné z www.senat.cz).
[646] F. J. KROIHER, *My a Němci*, PK, roč. 18, 7. 5. 1936, č. 19, s. 1.
[647] TÝŽ, *Dr. August Zátka*, PK, roč. 17, 7. 2. 1935, č. 6, s. 2.
[648] TÝŽ, *Ve vlastní věci*, PK, roč. 13, 12. 3. 1931, č. 11, s. 2. Též *Články a úvahy 1*, s. 163.
[649] Kroiher podpořil (byť původně k tomu měl nějaké blíže neznámé připomínky) ujednání o národnostním vyrovnání, známé pod termínem Českobudějovický pakt, domlouvané od roku 1906 po vítězství Čechů v komunálních volbách v Budějovicích. Na doporučení Augusta Zátky a Josefa Taschka pakt schválilo

Za účelem posilování českého živlu v národnostně smíšených oblastech, zejména v širším budějovickém okolí, v Pošumaví a na jihočesko-rakouském pomezí, a to ve městech i v menších obcích a na venkově, byla založena řada spolků, z nichž přední roli zaujala *Národní jednota pošumavská* (obdobně jako *Národní jednota severočeská* nebo *Národní jednota pro jihozápadní Moravu*), jejíž aktivity směřovaly především do oblasti kulturní, osvětové a školské. Ustavující valná hromada se konala 21. června 1884 v Praze. Správu jednoty měly na starosti místní odbory, valná hromada a osmnáctičlenný ústřední výbor, který ze svého středu volil starostu, jeho náměstka, dva jednatele, pokladníka a zapisovatele.[650]

V řadách tohoto obranného spolku je registrováno Kroiherovo jméno krátce před rokem 1890. Snad ještě jako student gymnázia totiž stál v roce 1889 u zrodu místního odboru *Národní jednoty pošumavské* (dále jen NJP) v Brlohu, kde byl jmenován jednatelem a záhy se stal jeho vůdčí osobností.[651] Odbor byl sdružený pro více obcí z okolí a patřily do něho vedle Brlohu ještě České Chalupy, Chmelná, Nová Ves, Rojšín a Vinná. Z nedatované souhrnné zprávy (snad z roku 1892), vypracované Kroiherem, se lze dozvědět, že *„odbor je dosti silný, ale postrádá energického dohledu a řízení.“*[652]

V Brlohu a Rojšíně fungovaly obecní knihovny, sem tam se v obcích objevily noviny, ale bylo *„těžko najíti noviny rolníkům srozumitelné.“*[653] O četbě novin na venkově Kroiher později napsal: *„Jindy se u nás na venkově méně četly noviny, ale četly se mnohem důkladněji. To si náš čtenář nechal svoje číslo na neděli, pozorně si je přečetl, pohovořil si o něm se sousedy a přemýšlel o přečteném zas do neděle. Ale také za ½ roku jste se ho mohli zeptat, co o tom a tom stálo v novinách a dostali jste správnou odpověď.“*[654] Přednášky pořádané jednotou na Brložsku se těšily slušné návštěvnosti a národní uvědomění bylo celkově velmi silné. Jistá lhostejnost panovala pouze v Brlohu, kde nepříznivě vystupoval řídící učitel německé školy František Panuš, původem Čech. *„Brložští mají žalostně málo národního uvědomění, třeba je pořáde vésti a říditi, často*

---

městské zastupitelstvo 26. 2. 1914. Zemským zákonem už se ale stát nemohl, protože zemský sněm byl rozpuštěn. Srov. *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 70. Národní listy, roč. 53, 30. 12. 1913, č. 354, s. 3.

[650] Dle stanov z roku 1884 měla NJP přispívat *„ku národnímu, duševnímu a hmotnému zvelebení krajin na jihu a západu Čech.“* To se mělo dít především prostřednictvím pořádání přednášek, schůzí, výletů, výstav a národních slavností, vydáváním a rozšiřováním spisů, zřizováním a podporováním škol, zakládáním knihoven, zřizováním záložen a spořitelen, podporováním turistického ruchu a zajišťováním pracovních míst pro učedníky. K. VONDRÁČEK, *50 let*, s. 509–512. Srov. též SOA v Třeboni, Národní jednota pošumavská Praha, inventář k fondu (Oldřich Šeda, Bohuslav Pozníček), Třeboň 1967, s. 9–42.

[651] *Články a úvahy 1*, s. 14. Podle K. VONDRÁČEK, *50 let*, s. 196 vznikl odbor v Brlohu už v roce 1884, v prvním roce existence NJP.

[652] SOkA ČB, Národní jednota pošumavská, kart. 1, složka Brloh (nezprac. fond).

[653] TAMTÉŽ.

[654] F. J. KROIHER, *Lepší paměť a víc přemýšlení*, PK, roč. 15, 7. 9. 1933, č. 36, s. 5.

proti jejich vůli. Nebezpečí, že by se poněmčili řečí, nehrozí, za to však mohou se snadno vlivem řídícího německé školy poněmčiti smýšlením.“[655] Panuš byl údajně také surovcem a několikrát zbil vlastní manželku a děti, na což upozorňovali brložští občané v novinách a okresní školní radu žádali o učitelovo přeložení jinam.[656]

Kroiher byl rozhodně duší celého brložského odboru a pouze to, že trávil většinu času v budějovickém kněžském semináři a domů se dostával jen výjimečně, zamezovalo tomu, aby se více podílel na jeho chodu. Na Kroiherův popud zorganizoval odbor v roce 1891 zájezd místních dětí do Prahy na Jubilejní zemskou výstavu[657] a o rok později stál mladý František v čele přípravného výboru, který organizoval sjezd odborů z okolních obcí právě do Brlohu. Sjezd se uskutečnil 25. září 1892 poté, co musel být dvakrát odložen. Kroiher hojně navštívený sjezd zahájil a po úvodních referátech o národnostních problémech ve školách promluvil o tom, *„jak by se povzbudila větší činnost Národní Jednoty Pošumavské.“* [658] Delegáti se na základě toho usnesli zřídit krajinský výbor NJP se sídlem v Českých Budějovicích.

O Kroiherově angažovanosti v místním odboru NJP v Blatné, kde působil jako kaplan v letech 1894–1896, lze vést v současnosti pouze dohady, protože chybí jakékoli bližší informace o celém blatenském odboru, založeném již v roce 1884, v prvním roce existence NJP.[659] K roku 1896 je Kroiher písemně zmíněn jako spolupracovník odboru českobudějovického.[660] Pouze z novinových zpráv, nutno dodat relativně bohatých, je doložitelná Kroiherova aktivita v borovanském odboru. Odbor se ustavil v roce 1892 a k roku 1904 čítal 182 členů (z toho 54 žen), což jej řadilo mezi největší odbory vůbec.[661]

---

[655] SOkA ČB, Národní jednota pošumavská, kart. 1, složka Brloh (nezprac. fond). Fond Národní jednota pošumavská – místní odbor Brloh, uložený v SOkA ČK, je velmi torzovitý a nepodává k počátkům brložské jednoty prakticky žádné informace.

[656] *Otevřený dopis slavné c. k. okresní školní radě v Českém Krumlově*, Budivoj, roč. 20, 11. 9. 1884, č. 73, s. 3.

[657] Budivoj, roč. 27, 13. 12. 1891, č. 100, s. 3.

[658] Č.-Budějovické listy, roč. 1, 1. 10. 1892, č. 12, s. 3.

[659] O blatenském odboru je známo vedle roku založení pouze to, že měl mužskou a ženskou odnož a byl jednatelským odborem pro okolní obce Bělčice, Čekanice, Černívsko, Doubravice, Drahenice, Hajany, Hučice, Kadov, Kasejovice, Lnáře, Mačkov, Rožmitál, Vahlovice, Vrbno a Záboří. V roce 1905 čítala mužská odnož 106 členů a předsedou byl svobodný pán Ferdinand Hildprandt. SOA v Třeboni, Národní jednota pošumavská Praha, kniha 10 (složka Blatná).

[660] Rudolf STRNAD, *Čtyřicet let činnosti odboru Národní jednoty pošumavské v Č. Budějovicích 1884–1924*, České Budějovice 1924, s. 29.

[661] Pošumaví, roč. 2, 15. 6. 1904, č. 6, s. 110. Největšími byly odbory České Budějovice (1 890 členů), Praha-I (1 131 členů) a Plzeň (1 000 členů). Borovanský se nacházel na 16. místě a měl více členů než odbory např. v Příbrami (180), Sušici (167) nebo Českém Krumlově (150). TAMTÉŽ, s. 86.

Mladý kaplan Kroiher v něm zastával po určitou dobu post předsedy a knihovníka (knihovna byla založena v roce 1898 a k roku 1907 čítala 362 knih).[662]

Odbor patřil do trhovosvinenské skupiny společně s odbory v Besednici, Bukové, Komařicích, Olešnici, Slavči, Svatém Janu nad Malší, Todni a Trhových Svinech. Svinenský okres se počátkem 20. století rozkládal na ploše 243 m^2 a čítal 17 744 obyvatel (z toho bylo 1 273 Němců).[663] Oproti jiným v rámci celé NJP měl borovanský odbor mimořádné postavení v oblasti přednáškové činnosti, o což se zasloužil nejen Kroiher, ale i další členové. Nejvíce řečnických výstupů však absolvoval mladý kaplan, jenž několikrát referoval v samotných Borovanech i okolních obcích o nejrůznějších tématech, přičemž nikdy neopomenul zmínit provázanost potřeby národního uvědomování s jinými obory, jako bylo peněžnictví, hasičství nebo dějepis. Ostatně názvy některých jeho přednášek, pořádané příslušnými odbory NJP, jsou toho pádným důkazem. O národním sebeuvědomování hovořil např. na členské schůzi odboru v Ledenicích 13. února 1898, kde vystoupil s referátem *„Jak upraviti rodinu a domácnost, aby vyhovovala požadavkům národním.“* Novinový komentář vyhodnotil jeho výstup těmito slovy: *„Pan přednášející, co osvědčený již řečník uvedl ve své řeči kde, kdy i jak vše můžeme a máme si nejen v rodině, nýbrž i v domácnosti i ve svém okolí zaříditi, abychom za každých okolností ukazovali a najevo dávali ráz národní uvědomělosti a vyspělosti.“*[664] Podobné tématice se věnoval při svém vystoupení v Zahájí, kde 14. ledna 1900 referoval *„O naší hrdosti národní.“*[665] Ve Vrcově se Kroiher představil 6. srpna 1899 s příspěvkem nazvaným *„Kterak zvýšiti výnos hospodářství?“*[666] Ve Straňanech se zase vrátil do dob, kdy se intenzivněji zajímal o historii a 15. srpna 1901 promluvil *„O staré župě doudlebské.“* V dvouhodinovém povídání přiblížil zdejší raně středověkou minulost a připojil i avízo o důležitosti poznání našich dějin, o pěstování zájmu o činnost našich předků a o památky, jež nám zanechali.[667] A v roce 1904 se potom objevil ve vzdálenějších Vitějovicích u Prachatic, kde 10. července informoval *„O povinnostech českého člověka k svému národu.“*[668]

---

[662] *František Jan Kroiher*, Zemědělské listy, roč. 8, 30. 10. 1903, č. 48, s. 523. Předsedou byl zvolen 21. 2. 1904 (*Zprávy z odborů. Borovany*, Pošumaví, roč. 2, 20. 3. 1904, č. 3, s. 45).
[663] Podrobnou zprávu o svinenském odboru publikoval Karel SKÁLA, *Trho-Svinensko*, Pošumaví, roč. 5, 20. 1. 1907, č. 1, s. 3–7.
[664] *Svůj k svému*, JčL, roč. 4, 19. 2. 1898, č. 15, s. 1.
[665] Budivoj, roč. 36, 12. 1. 1900, č. 4, s. 2. JčL, roč. 6, 13. 1. 1900, č. 5, s. 5.
[666] Budivoj, roč. 35, 6. 8. 1899, č. 63, s. 2. Srov. výčet jeho přednášek evidovaný trhovosvinenskou skupinou odborů NJP za léta 1901 a 1902, otištěný v JčL, roč. 8, 29. 11. 1902, č. 138, s. 3.
[667] JčL, roč. 7, 19. 8. 1901, č. 95, s. 3.
[668] TAMTÉŽ, roč. 10, 25. 7. 1904, č. 84, s. 3. Přehled všech přednášek za jednotlivá léta obsahuje časopis *Pošumaví*.

Souhrnná zpráva o činnosti borovanského odboru NJP z roku 1905 hovoří o tom, že odbor připravil 42 přednášek. Téměř polovinu z nich, rovných dvacet, prezentoval Kroiher a zbývající si rozdělili další členové odboru. Námětem Kroiherových výstupů byla především problematika družstevnictví a spořivosti. K besedám zajížděl nejen do vesnic na Borovansku, ale také dále na Českokrumlovsko nebo Vltavotýnsko.[669]

Borovanský odbor NJP od roku 1900 pořádal několikadenní vzdělávací hospodářské kurzy, přičemž pro ten ve dnech 1. až 15. prosince 1901 připravil Kroiher hned tři přednášky, a sice *„Rozhledy dějepisné," „Boje o českou samostatnost"* a *„O hospodářské organisaci rolnictva a o nucených společenstvech."* Vedle kaplana Kroihera vystoupili se svými příspěvky učitelé borovanské obecné školy, místní lékař František Klas a zemědělský odborník Richard Purghart.[670] V roce 1901 pořádal borovanský odbor vůbec nejvíce odborných hospodářských kurzů ze všech odborů NJP, dohromady 26 (celkem existovalo 322 odborů, hospodářské kurzy pořádalo osm z nich).[671]

Jednu z důležitých náplní činnosti národních jednot (též obranných jednot) představovalo právě zaměření na rozvoj hospodářské oblasti, zrovnoprávnění českého a německého sedláka a zlepšení finančních poměrů obcí i jednotlivců. Jednoty spatřovaly *„nejvhodnější práci pro hospodářské posílení českého lidu"* v zakládání spořitelních a záložních spolků (kampeliček/raiffeisenek), proto se snažily podporovat *„zřizování Raiffeisenek jednak vydáváním stanov záložen Raiffeisenových, dále vydáváním propagačních spisů družstevních a přirozeně i na schůzích a přednáškách jimi pořádaných."*[672] V této oblasti našel Kroiher nové zalíbení, protože jak sám dokládá, *„mluviti stále o důležitosti NJP, to mne nebavilo, a tak jsem hledal jiná témata."*[673] Šel výše naznačeným směrem s vědomím, že pouhé teoretické řečnění výsledky neudělá a že je potřeba převést slova do praxe. Toužil po celkové podpoře českému národu, která vyrůstala ze zdravého vlastenectví a začínala u povznesení zemědělské práce. *„Pravá*

[669] SOA v Třeboni, Národní jednota pošumavská Praha, kniha 10 (složka Borovany).
[670] Richard P u r g h a r t (1851–1910) vystudoval Vyšší hospodářskou školu v Táboře a působil jako hospodářský asistent na šlechtických panstvích. Od roku 1877 přednášel na hospodářských školách, v letech 1888–1891 byl ředitelem české rolnické školy v Budějovicích. Jako tajemník Zemědělské rady a tzv. kočující učitel nabádal slovem i písmem k zakládání zemědělských družstev a spolků. V letech 1891–1896 člen říšské rady za mladočechy. Budivoj, roč. 37, 15. 11. 1901, č. 94, příloha, s. 1. Ke vzdělávacím kurzům v Borovanech více TAMTÉŽ, roč. 39, 2. 5. 1903, č. 36, s. 1. Srov. též K. SKÁLA, *Z činnosti místního odboru N. J. P. v Borovanech*, JčL, roč. 9, 29. 4. 1903, č. 49, s. 2.
[671] K. VONDRÁČEK, *50 let*, s. 251.
[672] Antonín HŮLKA, *Z prvních počátků Ústřední jednoty hospodářských družstev v Praze*, ZDL, roč. 33, 18. 5. 1928, č. 21, s. 446. Srov. též pasáž o stanovách ÚJHD na s. 154–155 a pozn. 751.
[673] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 17. 4. 1939.

vlastenecká nebo nacionální práce by měla směřovati k tomu, aby každý Čech něco uměl, vydělával a hospodářsky rostl.“[674]

Začal se čile věnovat právě organizaci úvěrných či svépomocných družstev a ty se staly jeho celoživotním posláním.[675] Přímo stál u zrodu kampeliček v Borovanech a Ledenicích, svými agitačními proslovy prostřednictvím NJP přispěl k jejich založení v Čakově, Hosíně, Kamenném Újezdě nebo Štěpánovicích.[676] Nasbíral tím cenné praktické zkušenosti, včetně negativních (např. v roce 1900 jako činovník NJP inicioval v Borovanech vznik obilního skladiště rolnického, které však po dvouleté existenci zaniklo z důvodu nezájmu obyvatel), které jej v roce 1903 katapultovaly také do vedení družstevních organizací v Praze, odkud se mu otevřely dveře k agrárnímu hnutí a k politické kariéře. Sám tvrdil, že *„politika musí míti základ hospodářský. Napřed musí člověk žíti, aby mohl filosofovati* […] *A tak agrární politika snaží se pomoci zemědělci a venkovu bez rozdílu stran a naše družstevnictví zase pomáhá bez ohledu na stav a politické přesvědčení“*[677]

Na svůj rodný kraj však Kroiher i přes pracovní vytížení v Praze po celý život nezapomněl a nadále podněcoval jihočeský lid k národohospodářskému uvědomování a patriotismu. Např. 18. února 1906 přednášel na valné hromadě brložského odboru *„O našich hospodářských potřebách“*[678] a 14. října 1915 se zúčastnil schůze zástupců českých obcí a korporací z celého budějovického okresu, kde hlavními postavami byli August Zátka a František Hromada a na níž se diskutovalo o formě úpisů na třetí válečnou půjčku. *„Mluví-li v tom směru k nám Budějovičanům vaši vůdci, nejlepší Čechové a jistě výborní hospodáři, páni dr.* [August] *Zátka a dr.* [František] *Hromada, váží každé slovo jejich dozajista více než sta sebe okázalejších plakátů, prospektů a inserátů, a právě tak*

---

[674] F. J. KROIHER, *Více pravdy – méně starostí*, PK, roč. 13, 15. 1. 1931, č. 3, s. 2.

[675] Družstvo – dobrovolné sdružení osob vytvořené za účelem uspokojování společných hospodářských potřeb na základě svépomoci, vlastní odpovědnosti, solidaritě, rovnosti všech členů a jejich podílu na výsledcích. Vznikala od poloviny 19. století k posílení hospodářského postavení členů. Záhy se družstva stala nástrojem politických stran. Ladislav FEIERABEND, *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*, Volary 2007, s. 20–23. Jana GERŠLOVÁ – Milan SEKANINA, *Lexikon našich hospodářských dějin*, Praha 2003, s. 89–90. Lidmila NĚMCOVÁ, *Družstevní principy a zemědělské družstevnictví*, in: B. Rašticová (ed.), Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století, Uherské Hradiště 2002, s. 49–52. Lubomír SLEZÁK, *Družstevní tradice československého zemědělství*, in: Ivo Frolec – Blanka Rašticová (eds.), Demokratické tradice ve vývoji československého zemědělství po roce 1918, Uherské Hradiště 1991, s. 3–15.

[676] *František Jan Kroiher*, Zemědělské listy, roč. 8, 30. 10. 1903, č. 48, s. 523. V Čakově vystoupil 2. 2. 1902 na valné hromadě místního odboru NJP s přednáškou *„O účelu a výhodách spořitelen dle soustavy Raiffeisenovy.“* V Hosíně hovořil na jaře 1902 pro NJP na téma *„O záložnách Raiffeisenových.“* V Kamenném Újezdě vystoupil v prosinci 1901. Termín Kroiherova proslovu ve Štěpánovicích se nepodařilo přesně dohledat.

[677] F. J. KROIHER, *Ledenice – Strakonice*, PK, roč. 13, 2. 7. 1931, č. 27, s. 3.

[678] Pošumaví, roč. 4, 20. 3. 1906, č. 3, s. 47.

tomu jest, mluví-li podobným způsobem k českému venkovu jeden z nejosvědčenějších jeho vůdců, dp. Kroiher.“[679] Zařazení Kroihera do šiku k nejvýznamnějším bojovníkům za práva Čechů na Českobudějovicku jistě nebylo náhodné a vzhledem k jeho drobné vykonané práci na venkově nepřekvapující a zasloužené.

V srpnu 1900 v necelých 29 letech byl *„za svoji vzornou činnost v oboru národním a hospodářském“* oceněn čestným diplomem uděleným NJP.[680] Jednalo se tak s velkou pravděpodobností o první výraznější ocenění Kroiherovy národohospodářské práce. Do roku 1903 byl ještě jmenován čestným členem borovanského odboru.

Činnost NJP pokračovala i po říjnovém převratu roku 1918 a Kroiher byl i nadále zván k jejím různým akcím, tentokrát už však většinou jako politický reprezentant agrární strany a expert na hospodářskou problematiku. Dne 16. října 1921 se zúčastnil velkého manifestačního sjezdu v Českých Budějovicích, na němž byla přijata rezoluce, *„žádající rychlé zřizování českých škol menšinových a řádné jich vypravení, přesné dodržování jazykového zákona* […]*, aby československému lidu ve smíšeném území se zaručila ochrana před německým násilím, žádá se spravedlivé provedení pozemkové reformy a konečně aby se čelilo podrývání autority presidentovy, vlády, úřadů a zákonů republiky.“*[681] Schůze se konala v Grand-bio za účasti mnoha politiků, pracovníků národních jednot, učitelů, Sokolů, legionářů nebo úředníků a na sousedním Mariánském náměstí (tehdy Jirsíkově) se sešly stovky lidí, kteří vyslechli projevy předáků jednotlivých politických stran. Za agrárníky přednášel Kroiher, sociální demokraty zastupoval Alois Kříž, živnostenskou stranu Karel Rezek, národní socialisty Josef Sajdl a národní demokracii Eduard Moravec.[682] Podobná akce se uskutečnila o rok později 5. listopadu 1922 s podobným průběhem a takřka totožnou skladbou řečníků. Kroiher *„prohlásil, že jeho strana považuje otázku českých menšin za svou a je vždy ochotna zájmy českých menšin dle sil svých zastávati. Upozorňuje však, že nutno již jednou upustiti od té pověry,*

[679] *Okres čes.-budějovický pro válečnou půjčku*, JčL, roč. 21, 16. 10. 1915, č. 22, s. 2.
[680] JčL, roč. 6, 22. 8. 1900, č. 98, s. 2. Též Budivoj, roč. 36, 21. 8. 1900, č. 67, s. 2.
[681] Národní listy, roč. 61, 18. 10. 1921, č. 286, s. 2.
[682] Alois K ř í ž (1881–1945) byl vyučeným krejčím, nejprve působil na Liberecku a v roce 1911 přesídlil do Budějovic, kde redigoval časopis *Jihočech* a dělal župního tajemníka sociálně-demokratické strany. Za první republiky městský zastupitel nebo předseda Povltavského elektrárenského svazu. V letech 1920–1929 poslanec a v letech 1929–1939 senátor Národního shromáždění. Brzy po zatčení zemřel v koncentračním táboře Terezín. – Karel R e z e k, výrazná postava živnostenské strany na jihu Čech, župní tajemník a redaktor *Jihočeského národohospodáře*. Po vnitrostranických rozporech odešel v roce 1924 do Pardubic. – Josef S a j d l (1882–1948) pracoval jako menšinový pracovník v severních Čechách, později působil jako redaktor v Plzni. V letech 1920–1924 poslanec Národního shromáždění. – Eduard M o r a v e c (1877–1932) působil jako učitel, velmi aktivní byl v Národní jednotě pošumavské, Besedě českobudějovické, Sokole a obci baráčnické. Před válkou člen říšské rady, v letech 1923–1927 budějovický zastupitel. Též redaktor, známý propagátor turistiky a vlastivědný pracovník.

jako by vždy byla politika rozhodující. Důležitější jest práce hospodářská a kulturní – politika jest jenom výslednicí snah kulturních a hospodářských. A v menšinách by se vůbec neměla politika dělati, tam mají býti vždy především jen Češi.“[683]

Kroiherův zájem o veřejné dění pěstovaný od studentských let shrnul krásně, ale možná až zbytečně pateticky Václav Zelenka, který u příležitosti padesátin ledenického děkana uvedl: *„Jako student a theolog jezdil každé prázdniny a svátky domů a bedlivě si všímal veškerých poměrů a zvyků ve svém rodném kraji a již tehdy, kde měl příležitost, radil a pomáhal všem, kdož toho potřebovali. Byl mlád, ale všichni ho rádi poslouchali, neboť nikdy nikoho nezarmoutil a jen každého potěšil. Přes to, že svými povinnostmi byl velmi zaměstnán, chodíval často rád mezi sousedy ‚na táčky'*[684] *a všichni vždy s dychtivostí čekali, přinese-li mladý theolog opět nové návrhy, jež daly by se vhodně uplatniti buď v reorganisaci zemědělství buď po stránce kulturní, nebo bude-li vypravovati něco žertovného, nějakou anekdotu, jichž měl vždy hojnou zásobu.“*[685] Asi nikdo si tehdy v Rojšíně a okolí nepředstavoval, že se z „Krojherovic“ Frantíka v budoucnu stane v zemi jeden z největších znalců národohospodářské a obzvláště družstevní problematiky. Pomohla mu jistě cílevědomost, mladistvé nadšení, přirozená autorita a vzrůstající oblíbenost, avšak to vše byl důsledek jeho všímavosti a snahy o pochopení životní situace venkovského obyvatelstva. Demonstruje to i jeho osobní vzpomínka na dobu gymnaziálních studií: *„Pamatuji se, jak skoro před 50 roky nosívala naše nebožka matka do Budějovic máslo a vejce, aby mohli na mne snáze platiti. Mívali jsme občas ve čtvrtek jen do 10 hodin a my studenti jsme rovně chvátali na náměstí. Jen jsme tam vešli, hned jsme věděli, jak matky tržily. Poznali jsme to podle délky řady. Byla-li řada krátká, stálo máslo až 28 krejcarů za půlliberku, byla-li dlouhá, bylo třeba za 18–20 krejcarů. Neznali jsme nauku o nabídce a poptávce, ale rozuměli jsme jejim následkům ve skutečnosti. Já tam s matkou často postál.“*[686] A i takovýmto způsobem se dotvářela osobnost a svérázné názory F. J. Kroihera.

[683] JčL, roč. 28, 8. 11. 1922, č. 88, s. 2. Kroiher se např. 7. 9. 1924 zúčastnil otevření menšinové školy v Horním Dvořišti na samých hranicích s Rakouskem. TAMTÉŽ, roč. 30, 13. 9. 1924, č. 73, s. 2.
[684] Na táčky = na návštěvu, na besedu, na přátelský rozhovor, na sousedské setkání.
[685] V. ZELENKA, *Z mládí*, s. 606.
[686] F. J. KROIHER, *Jednostranné hodnocení*, PK, roč. 14, 7. 1. 1933, č. 1, s. 2.

IV.2 Ústřední jednota hospodářských družstev

Zemědělské peněžní družstevní hnutí se v českých zemích rozvíjelo po polovině 19. století, kdy důsledkem revolučních změn nastala pro rolníky nová situace, protože se museli naučit sami spravovat svůj majetek (za který přebrali plnou zodpovědnost), jak zemědělsky, tak nově i právně a ekonomicky. Důležité bylo neustrnout a reagovat na sílící dovoz ze zámoří, poptávku a nabídku trhu, brát zřetel na zavádění nově pěstovaných plodin a v neposlední řadě seznamovat se s technickým pokrokem, projevujícím se rozšiřováním chemizace, melioracemi nebo výrobou nových strojů a jejich zařazováním do zemědělství. Řada malých a středních zemědělců se však ne vždy vlastní vinou dostávala do úvěrové tísně, zabředla do dluhů a stala se oběťmi lichvářů.[687] Situaci v sedmdesátých letech 19. století zatížila velká celosvětová zemědělská krize a v roce 1882 katastrofální neúroda, proto nebylo mimořádným jevem, že hospodářství upadala, krachovala či končila nucenými dražbami. Tehdy lze zaregistrovat první výraznější kroky směřující k všeobecnému povznesení hmotné a finanční situace rolníků prostřednictvím zakládání záložních družstev, hospodářských spolků a odborných časopisů.[688]

V této době vzmáhajícího se kapitalismu vyrůstal i Kroiher, který od dětství sledoval správcovství rodinného statku, hospodaření na přilehlých pozemcích a životní situaci jiných sousedů. Ostatně ve třicátých letech si vzpomněl, že jeho dědečkovi Vojtěchu Kroiherovi dlužilo přes 100 různých lidí částku okolo 12 000 zlatých. Jejich seznam nadiktoval starý Kroiher do závěti. *„Neměl žádného dluhopisu, neměl ani zápisníku, vše diktoval z paměti, a když zemřel a nebylo svědka, ani jeden neupřel krejcaru, všichni zaplatili. Nebylo svědků, bylo svědomí. Proto také tehdy lidé se navzájem více podporovali, protože si mohli více důvěřovati. Říká se, že tenkrát lidé půjčovali peníze leckde v skrytu, kde nebylo žádných svědků.“*[689] Jižní Čechy a obzvlášť Pošumaví představovaly vyloženě zemědělské regiony, kde jednoduché obdělávání polností tvořilo leckde jediný způsob sedlákovy obživy a bylo vzhledem ke klimatickým podmínkám

[687] *„Také na osadě, kde se zřizuje nový spolek, bývá dosti předsudků, hlavně u lichvářů, kteří dosud měli žně a vidí, že vystupuje mračno hrozící zkázou jejich úrodě.“ O Raiffeisenkách*, VKD, roč. 5, 10. 11. 1904, č. 4, s. 53.
[688] Zdeněk JINDRA – Ivan JAKUBEC a kolektiv, *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, Praha 2015, s. 145–186. Jiří ŠOUŠA, *Mezi brázdou a bankovním úvěrem. O agrárních a peněžních dějinách 19. a 20. století*, Praha – Pelhřimov 2012, s. 127–236. K obecnému vývoji českých zemí srov. např. Michael BOROVIČKA – Jiří KAŠE – Jan P. KUČERA – Pavel BĚLINA, *Velké dějiny zemí Koruny české 12a (1860–1890)*, Praha – Litomyšl 2012. Marcela EFMERTOVÁ, *České země v letech 1848–1918*, Praha 1998. Otto URBAN, *Česká společnost 1848–1918*, Praha 1982.
[689] F. J. KROIHER, *Staré zvyky a mravy*, PK, roč. 15, 15. 6. 1933, č. 24, s. 3.

velmi náročné. Průmyslové zpracování plodin a rostlinná výroba typické zejména pro úrodné Polabí nebo Poohří (cukrovarnictví, lihovarnictví, řepařství atd.) se na jihu země v plné míře nerozvinuly, ostatně jako žádný jiný průmysl, což mělo vliv na následnou stagnaci rozvoje dopravní infrastruktury.[690]

Velké peněžní ústavy ve městech, jejichž zájem se soustředil na bohaté měšťany, podnikatele a velkostatkáře, nenabízely venkovským rolníkům výhodné podmínky (drobné úvěry) k vyřešení nelehkých životních okolností.[691] Nehledě na často velkou vzdálenost z venkova do města. Již v polovině 19. století se však do Čech dostávaly ze západní Evropy první zprávy o vylepšování sociálního postavení rolníků prostřednictvím svépomocného družstevnictví. Jeho vznik je sice připisován Anglii, ale za průkopníka je považován německý sociální reformátor Friedrich Wilhelm Raiffeisen (méně často dříve jako Bedřich Vilém),[692] podle něhož se nově zakládaným spořitelním a úvěrním družstvům začalo říkat raiffeisenky (družstva/spolky/ústavy/záložny Raiffeisenova typu). Ze sousedního Německa, kde první takové družstvo vzniklo v roce 1864, se záhy idea zakládání záložen přenesla i do českých zemí, konkrétně na Moravu, kde se nejprve prosadila v národnostně německém pohraničí v osmdesátých letech 19. století.[693] První raiffeisenky vznikly v roce 1886 v obcích Horní Vražné a Bělotín ležících mezi Novým Jičínem a Hranicemi. Netrvalo dlouho a začaly se objevovat venkovské záložny i v Čechách. Prvenství drží východočeské obce Rtyně v Podkrkonoší a Rybná nad Zdobnicí (obě založeny roku 1890).[694]

V jazykově českém prostředí se záhy pro raiffeisenky vžil název kampeličky, odvozený od jména lékaře a národního buditele Františka Cyrila Kampelíka.[695] Ten se ve své práci mimo dalších témat věnoval řešení společenských problémů a napsal k tomu řadu brožur. Jednou z nich byl spisek *„Spořitelny po farských kollaturách orbě, řemeslu ze*

---

[690] K vývoji průmyslu obecně příslušné pasáže in: Z. JINDRA – I. JAKUBEC a kolektiv, *Hospodářský vzestup*. K cukrovarnictví František ČAPKA – Lubomír SLEZÁK, *Cukrovarnictví do roku 1938 a agrární strana (se zřetelem na Moravu a Slezsko)*, Brno 2011.

[691] Z. JINDRA – I. JAKUBEC a kolektiv, *Hospodářský vzestup*, s. 405–430.

[692] Friedrich Wilhelm R a i f f e i s e n (1818–1888) působil nejprve jako úředník u armády, poté v komunální politice. Byl propagátorem a organizátorem zemědělského podnikání a sdružování v Německu.

[693] První zemědělské úvěrní svépomocné družstvo existovalo v letech 1845–1851 v Sobotišti na Slovensku. Jeho předsedou byl učitel Samuel Jurkovič (1796–1873), děd známého architekta Dušana Jurkoviče (1868–1947). Milan ŠTEFANOVIČ, *Samuel Jurkovič a družstevníctvo na Slovensku*, in: B. Rašticová (ed.), Osobnosti, s. 159–161.

[694] Jaroslav KRATOŠKA, *První české Kampeličky (K jejich 40. výročí)*, ZDL, roč. 35, 7. 3. 1930, č. 10, s. 165–166. TÝŽ, *Čtyřicet let první české Kampeličky*, ZDL, roč. 35, 4. 7. 1930, č. 27, s. 457–458.

[695] František Cyril K a m p e l í k (1805–1872) studoval filozofii, práva a medicínu, působil zejména jako venkovský lékař. Za revoluční vlny roku 1848 na něho byl vydán zatykač a pobýval v emigraci. Po návratu se vrátil k lékařské praxi a neúspěšně kandidoval do zemského sněmu. Propagátor a organizátor vylepšování zemědělského podnikání.

svízelu pomohou," ve kterém se nezávisle na Raiffeisenovi zamýšlel nad finančním stavem venkovského obyvatelstva a možností zřídit drobný finanční ústav na vesnici. Spisek vyšel v roce 1861, tedy před vznikem prvních peněžních ústavů Raiffeisenova typu. Kampelík *„byl však nepochopen, zneuznán, jako tak mnohý buditel národa, nositel velkých myšlenek světových,"* proto jako *„tvůrce svépomocné organisace, kteráž hluboko zakotvila ve všech vrstvách venkovského lidu všech pokročilých národů"*[696] vystupuje Raiffeisen. Na konci století a krátce po roce 1900, kdy se drobné peněžnictví rozvinulo z německých oblastí i do Čech a význam družstev (v politické, hospodářské i národnostní rovině) stále stoupal, bylo potřeba víceméně zakrýt fakt, že se k nám tyto organizace dostaly z Německa (resp. zprostředkovaně přes Rakousko).[697] Proto se pro ně v Čechách místo Raiffeisena „objevil" Kampelík, kterého však rozhodně nelze nazývat jejich zakladatelem, ani přímým iniciátorem, protože jím promyšlené návrhy zůstaly nevyslyšeny, zapadly a dostaly se do Čech až později z německých oblastí.[698]

Neznámý pisatel (s velkou pravděpodobností F. J. Kroiher) zanechal ve *Věstníku katolického duchovenstva* zajímavý doklad o tom, jak to s tvořením českého ekvivalentu pro raiffeisenky vlastně bylo: *„Slyšel jsem kdysi námitku, že Raiffeisenky jsou německého původu a nám že nechvalno tam hledat pravdu* […] *Proč bychom nemohli něco kloudného z Němec přijati* […] *Ostatně i u nás v Čechách dr. Fr. C. Kampelík vybízel ke zřizování kolaturních spořitelen v době, kdy Raiffeisenky byly v Německu ještě v plenkách. Bohužel, že nenašel se nikdo, kdo by byl některé nedostatky jeho návrhu opravil a vyvolal do života Kampeličky místo Raiffeisenek. Ostatně nezáleží na jménu, ale na duchu a ten je v našich spořitelních a záložních spolcích ryze český a křesťanský zároveň."*[699] Vedle Kampelíka stojí za zmínku ještě další průkopníci zemědělského družstevnictví Jan Rudolf Demel, Filip Stanislav Kodym, František Šimáček nebo Alfons Šťastný, kteří se svými skutky a osvětovou činností snažili bojovat za ochranu práv zemědělců, stabilizaci hospodářství

[696] *B. W. Raiffeisen*, Zemědělské listy, roč. 8, 5. 12. 1902, č. 1, s. 7.
[697] Přesto ještě v roce 1902 nabízela ÚJHD obraz F. W. Raiffeisena pro své členy do úředních místností. *Obraz F. W. Raiffeisena*, Zemědělské listy, roč. 7, 1. 8. 1902, č. 33, s. 323. Německý reformátor byl potom v *Zemědělských listech* nebo *Zemědělských družstevních listech* připomínán při každém výročí.
[698] Ilona BAŽANTOVÁ, *Družstevní a svépomocné koncepce v českém ekonomickém myšlení. Vývoj názorů a pokusů o praktickou realizaci do roku 1948*, Praha 2002, s. 74–87. Jan HÁJEK, *F. C. Kampelík – zakladatel drobného zemědělského peněžnictví? (Druhý život polozapomenutého obrozence),* in: B. Rašticová (ed.), Osobnosti, s. 67–73.
[699] *O Raiffeisenkách*, VKD, roč. 5, 10. 11. 1904, č. 4, s. 54. Je-li autorem příspěvku skutečně F. J. Kroiher, lze jej po právu považovat za jednoho z potencionálních tvůrců termínu „kampelička" anebo přinejmenším za jednoho z jeho prvních šiřitelů. U příležitosti padesátin se v tisku objevila připomínka jeho významu: *„Byl-li Kampelík teoretickým původcem organizace lidových spořitelen u nás, jest Kroiher jejím skutečným otcem. S jeho jménem především bude spojena ideálně vzorná práce, která byla vykonána po českém venkově a znamená veliké hospodářské i mravní povznesení našeho lidu."* P. MAREK, *Senátor*, s. 109 (cit. Venkov, 2. 12. 1921).

a zajišťování vhodných podmínek pro rolníky. Analogií k družstevnictví zemědělskému bylo družstevnictví dělnické, v němž byl hlavní postavou v Čechách František Ladislav Chleborád a které prodělalo svůj samostatný, velmi pozoruhodný vývoj a které bylo politicky napojeno na sociální demokracii.[700]

Kampeličky (raiffeisenky) byly drobná úvěrní družstva s neomezeným ručením, zvané též záložními a spořitelními spolky, působící v rámci jedné obce či farnosti. Jejich hlavní účel spočíval v poskytování levných úvěrů s přijatelnými dobami splatnosti. Lidé si v nich mohli ukládat a vybírat finanční prostředky, ze kterých bylo možno např. nakupovat pozemky, různé zemědělské suroviny či produkty, dobytek, umělá hnojiva, stroje a jinou techniku, financovat výstavbu nebo přestavby různých staveb, ale kampeličky půjčovaly také na vyplácení věna pro dcery sedláků a drobných řemeslníků. Družstva *„přispívala k zavádění účinnějšího způsobu hospodaření spojeného s růstem produkčně ekonomického efektu v zemědělské prvovýrobě,“*[701] povznášela celkovou úroveň venkovského rolnictva a drobného živnostenstva, vracela mu sebedůvěru, mravní sílu, učila spořivosti, šetrnosti a uvědomování si vlastní odpovědnosti. Do praxe tak vstoupily Kampelíkovy myšlenky a hlavně se ujalo jím hlásané heslo – co jednomu nemožno, všem dohromady snadno. Sociální poslání družstevního hnutí zdůraznil později vedle dalších pozitiv T. G. Masaryk v dopise adresovaném vedení ÚJHD.[702] Za první československé republiky se také v družstevních tiskovinách objevila velmi osobitá výzva – chcete-li zbystřiti paměť, pak půjčte svým přátelům malé obnosy peněz.[703]

Od devadesátých let 19. století docházelo k raketovému nárůstu počtu dalších kampeliček, které již okolo roku 1900 v Čechách i na Moravě zdomácněly a staly se nejpočetnější skupinou zemědělských družstev s velmi širokou členskou základnou. Jejich

[700] Z. JINDRA – I. JAKUBEC a kolektiv, *Hospodářský vzestup*, s. 187–198. Jan Rudolf D e m e l (1833–1905), učitel, zakladatel zemědělského školství na Moravě, zakladatel hospodářských spolků. – Filip Stanislav K o d y m (1811–1884), lékař, přírodovědec, novinář a politik. – František Š i m á č e k (1834–1885), nakladatel, novinář, politik, propagátor družstevních a svépomocných myšlenek. – Alfons Š ť a s t n ý (1831–1913), jihočeský statkář, filozof se svéráznými názory, spolutvůrce politických stran (mladočeské, agrární), člen zemského sněmu, kritik křesťanství, novinář (redaktor *Selských novin*). – František Ladislav C h l e b o r á d (1839–1911), národohospodář, propagátor družstevnictví, spoluzakladatel a ředitel banky Slavie, organizátor spolkového života (např. starosta brněnského Sokola) a autor četných prací z oboru.

[701] TAMTÉŽ, s. 189.

[702] Eva BROKLOVÁ – Josef TOMEŠ – Michal PEHR, *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, Praha 2008, s. 43.

[703] *Ideové a mravní poslání kampeliček*, in: Deset let práce, s. 503–505. L. FEIERABEND, *Zemědělské družstevnictví*, s. 17–20. Srov. F. J. KROIHER, *Ideové a mravní poslání kampeliček*, Naše kampelička, roč. 19, 15. 3. 1928, č. 3, s. 4 (otištěno in: *Články a úvahy 1*, s. 197–202). F. J. KROIHER, *Jihočeské družstevnictví*, PK, roč. 8, 18. 3. 1926, č. 12, s. 1 (pasáž z tohoto článku o družstevních činovnících a jejich odpovědnosti je otištěna in: *Články a úvahy 1*, s. 233–235).

rozvoj byl nejmarkantnější ve venkovském prostoru.[704] Ve městech a v oblastech s rozvinutou průmyslovou výrobou se ustavovaly záložny Schulz-Delitzschova typu,[705] banky, spořitelny, další úvěrní i neúvěrní družstva (např. bytová, elektrárenská, obchodní, nákupní, skladištní) a družstevní podniky (např. cukrovary, lihovary, mlékárny).[706]

Od funkcionářů raiffeisenek (kampeliček), kteří se vždy rekrutovali z obyvatel příslušné obce, čímž byla posilována hodnověrnost záložních spolků, vyšel v polovině devadesátých let návrh na zřízení zastřešující organizace všech úvěrních družstev.[707] V prosinci roku 1895 se konala poradní schůze činovníků existujících kampeliček, které se zúčastnilo asi čtyřicet lidí. Na setkání zavítaly rovněž osobnosti politického a bankovního sektoru (František Hovorka, Jan Antonín Prokůpek, Karel Viškovský),[708] ale i autor propagačních brožur o významu družstevnictví Jiří Bouček[709] nebo kněz Tomáš Škrdle. Dne 4. února 1896 byl českému místodržitelství předložen záměr na zřízení *Ústřední jednoty hospodářských společenstev*. K jeho schválení došlo 17. února a na 12. dubna 1896

[704] O zakládání kampeliček srov. např. článek, jehož autorem je pravděpodobně F. J. Kroiher, *O Raiffeisenkách*, VKD, roč. 5, 10. 11. 1904, č. 4, s. 53–54.

[705] Hermann S c h u l z e – D e l i t z s c h (1808–1883), německý politik a sociální reformátor. Jeho systém svépomoci byl založen na myšlence pomoci středním stavům (řemeslníkům a obchodníkům) k výhodám, jaké měli velkoprůmyslníci a velkoobchodníci. Základem se podle něho měla stát nákupní a výrobní družstva, družstva úvěrní byla u něho vnímána pouze jako pomocná. Jeho družstva poskytovala omezená ručení (v kampeličkách se ručilo neomezeně), funkcionáři byli často placeni (v kampeličkách šlo o dobrovolnost) a úvěr byl poskytován dlouhodobě (v kampeličkách krátkodobě).

[706] Vladimír V. DOSTÁL, *Agrární strana. Její rozmach a zánik*, Brno 1998, s. 163–177. L. FEIERABEND, *Zemědělské družstevnictví*, s. 16–17, 27–31 a 42–53. A. HŮLKA, *Družstevní čin*, Praha 1938, s. 30–77. Z. JINDRA – I. JAKUBEC a kolektiv, *Hospodářský vzestup*, s. 187–192. Jiří NOVOTNÝ – Jiří ŠOUŠA, *K úloze úvěrních družstev v českých zemích do 2. světové války*, in: B. Rašticová (ed.), Osudy, s. 99–106. František OBRTEL, *Zemědělské družstevnictví v Československu*, Praha 1928, s. 107–272. Srov. též příslušná hesla J. GERŠLOVÁ – M. SEKANINA, *Lexikon*. Dále z ekonomicko-sociálního pohledu I. BAŽANTOVÁ, *Družstevní a svépomocné koncepce*. Marie HESKOVÁ – Mervyn WILSON – Elena ŠÚBERTOVÁ, *Encyklopedie družstevnictví, svazek 1*, Bratislava 2005. L. NĚMCOVÁ a kol., *Vybrané kapitoly z českého družstevnictví*, Praha 2001. Ladislav SMRČKA (ed.), *Vývoj družstevnictví na území ČSFR*, Praha 1992.

[707] Tehdy v českých zemích existovaly již tři podobné organizace, ale pro německé zemědělce – *Zentralverband der deutschen landwirtschaftlichen Genossenschaften Mährens und Schlesiens* (Brno 1893), *Verband der landwirtschaftlichen Genossenschaften in Schlesien* (Bílsko 1894), *Zetralverband der deutschen landwirtschaftlichen Genossenschaften Böhmens* (Královské Vinohrady 1895).

[708] František H o v o r k a (1850–1906), statkář v Rybné a politik v okresní samosprávě, v letech 1889–1906 člen zemského sněmu a v letech 1897–1906 člen říšské rady (vždy za mladočechy). Od roku 1899 ředitel Zemské banky království Českého. – Jan Antonín P r o k ů p e k (1832–1915), statkář a starosta v Kutlířích na Kolínsku. Člen okresního výboru a zastupitelstva, v letech 1889–1895 poslanec zemského sněmu za staročechy. Otec agrárního politika Adolfa Prokůpka. – Karel V i š k o v s k ý (1868–1932) vystudoval právnickou fakultu pražské univerzity a působil u krajského soudu v Plzni. Od roku 1894 tajemník Zemědělské rady, po roce 1918 ředitel Obilního ústavu a prezident Státního pozemkového úřadu (1919–1926). V letech 1902–1908 člen zemského sněmu, v letech 1911–1918 člen říšské rady, v letech 1918–1932 poslanec Národního shromáždění, v letech 1925–1926 ministr spravedlnosti a v letech 1929–1932 ministr národní obrany. Spolutvůrce mnoha zemědělských zákonů a autor odborných prací.

[709] Jiří B o u č e k (1855–1902) pracoval jako koncipista a úředník na pražském magistrátě. Napsal knihy *Potřeba osobního úvěru pro rolnictvo a záložny Raiffeisenovy* (1889), *Řád jednací a vedení knih při záložnách Raiffeisenových* (1889) a *Záložny Raiffeisenovy a hospodářská společenstva* (1894).

byla svolána ustavující valná hromada.[710] Delegáti raiffeisenek, kterých tedy v Čechách existovalo 32, se sešli a prodiskutovali, *„zda a s jakými úkoly měl by býti zřízen ústřední spolek založen Raiffeisenových.“*[711] Za myšlenku se postavili další politici (Albín Bráf[712] nebo Karel Viškovský, horlivým agitátorem byl Alfons Šťastný), čímž byl položen pevný základ *Ústřední jednoty českých hospodářských společenstev v Království českém* (*Ústřední jednoty hospodářských družstev*),[713] jejíž potřeba se projevila prakticky hned po roce 1890 se vznikem prvních kampeliček.

Zpočátku fungovala spíše jako poradní orgán pro činovníky venkovských kampeliček, nebo pomáhala se zřizováním nového záložního spolku tam, kde se k tomuto kroku rozhodli (v roce 1896 jich nově vzniklo 27). Po roce se ÚJHD transformovala z pouhého spolku na společnost s ručením omezeným. Na základě družstevního zákona nyní mohla také poskytovat úvěry, umožnit vyrovnání přebytků mezi spolky a vůbec směla působit v řadě dalších finančních úkolů, což jí původně nebylo povoleno. Ustavující valná hromada transformované ÚJHD se konala nejprve 20. května 1897. Poté, co obchodní soud zamítl její zápis do společenstevního rejstříku, byla schůze opakována 4. července 1897. Přes určité další nejasnosti byla nakonec do rejstříku zapsána 11. listopadu 1897. Starostou byl stejně jako při vzniku v roce 1896 opětovně zvolen karlínský továrník Jan Sedlák.[714]

---

[710] K počátkům ÚJHD A. HŮLKA, *Z prvních počátků Ústřední jednoty hospodářských družstev v Praze*, ZDL, roč. 33, 18. 5. 1928, č. 21, s. 445–452. Josef NOŽIČKA, *Jak došlo k založení naší Ústřední jednoty*, ZDL, roč. 44, 13. 1. 1939, č. 3, s. 49–50. F. OBRTEL, *Zemědělské družstevnictví*, s. 52–59.

[711] NA, Ústřední jednota hospodářských družstev, kart. 247, inv. č. 422, rukopis, s. 1.

[712] Albín B r á f (1851–1912) vystudoval právnickou fakultu pražské univerzity. Vyučoval národohospodářství na obchodní akademii a univerzitě, podílel se na tvorbě národohospodářského názvosloví a snažil se tento obor, důležitý pro samostatnost národa, všemožně propagovat. Spoluzakladatel Zemské banky, České akademie věd a umění, Národohospodářského ústavu a jiných institucí. Za staročechy člen českého zemského sněmu (1883–1895) a člen říšské rady (1905–1912), v závěru života dvakrát ministr orby. Jeho manželkou byla dcera F. L. Riegra. F. J. Kroiher na Bráfa zavzpomínal v roce 1935 slovy: *„Slyšel jsem ve svém životě mnoho rozumných lidí a leccos jsem od nich pochytil. Od prof. Bráfa snahu všechno domysliti až do konce.“* F. J. KROIHER, *Bezpracný důchod*, PK, roč. 17, 7. 2. 1935, č. 6, s. 1.

[713] Název *Ústřední jednota českých hospodářských společenstev v Království českém* byl na mimořádné valné hromadě 8. 2. 1920 změněn na *Ústřední jednota hospodářských družstev v Praze*. V rigorózní práci je dále používána pro označení tohoto svazu vždy výhradně zkratka ÚJHD. Ucelené studie k dějinám ÚJHD publikovali Vladimír KRISTEN, *Ústřední jednota hospodářských družstev a její úloha v agrárním hnutí*, in: Jiří Šouša – Daniel E. Miller – Mary Hrabik Samal (eds.), K úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha 2001, s. 223–236 a I. JAKUBEC, *Der Zentralverband der landwirtschaftlichen Gennosenschaften in Prag (Ústřední jednota hospodářských družstev v Praze) als Ausdruck des tschechischen bzw. Tscheochoslowakischen Agrarismus?*, in: Eduard Kubů – Torsten Lorenz – Uwe Müller – Jiří Šouša (eds.), Agrarismus und Agrareliten in Ostmitteleuropa, Berlin – Praha 2013, s. 327–353. Souhrnný přehled vývoje ÚJHD přináší A. HŮLKA, *Družstevní čin*.

[714] Jan S e d l á k (1849–1921) vystudoval právnickou fakultu pražské univerzity a působil od roku 1874 jako koncipista v advokátní kanceláři v Klatovech. V roce 1883 se ujal správy rodinného statku a v devadesátých letech přesídlil do Prahy, kde dělal jednatele Zemské jubilejní výstavy a od roku 1893 obchodního ředitele v továrně Františka Křižíka. V letech 1894–1898 čelný funkcionář NJP (místostarosta a starosta), v letech 1896–1905 první starosta ÚJHD a v letech 1905–1910 její ředitel. Angažoval se v mnoha hospodářských spolcích, v letech 1883–1895 člen českého zemského sněmu a v letech 1911–1918 říšské rady.

Výkonnými a řídícími orgány ÚJHD byly valná hromada, výbor, představenstvo a úřednictvo. Valné hromady se směl zúčastnit každý člen přidruženého společenstva. Hlasovací právo však měl z každého společenstva pouze jeden předem určený delegát. Valná hromada byla usnášeníschopná, pokud se sešla alespoň pětina členů. Předsedal jí starosta nebo jeho náměstek, který také jmenoval dva zapisovatele a skrutátory (sčitatele hlasů) z řad delegátů. Pokud nebylo stanoveno jinak, rozhodovala valná hromada o všech záležitostech, volila výbor, stanovovala roční příspěvek, podmínky pro vklady a zápůjčky, výši úvěru, rozhodovala o stížnostech podaných na výbor, upravovala stanovy nebo se příp. mohla usnést o dobrovolném rozpuštění ÚJHD.

Výbor se od roku 1903 skládal z 21 členů (nejméně 18 členů muselo být ze společenstev) a byl volen valnou hromadou na dobu tří let. Každý rok se obměňovala třetina výboru, přičemž vystupující členové mohli být opět voleni. Výbor volil vždy po třech letech ze svého středu starostu, jeho náměstka a pět členů představenstva. Schůze konal dle potřeby zhruba jednou za čtvrt roku na písemné svolání starosty, nebo když by to s udáním důvodu navrhla alespoň třetina členů výboru. Mezi úkoly výboru náležela příprava a organizace valných hromad, sestavování jednacích řádů pro vnitřní správu, přijímaní a propouštění úředníků, schvalování ročního rozpočtu, kontrola ročního účtu, vedení dozoru nad řízením pokladny ÚJHD nebo vyřizování záležitostí přenesených na výbor valnou hromadou. Výbor směl hlasovat pouze v přítomnosti absolutní většiny svých členů, při rovnosti hlasů byl rozhodující hlas starosty.

Užší představenstvo se skládalo ze starosty, jeho náměstka a pěti členů výboru, které výbor zvolil. Starosta nebo jeho náměstek zastupoval ÚJHD při vnitřních i vnějších záležitostech a byl jejím hlavním reprezentantem. Na valné hromadě podával výroční zprávu za uplynulý rok.

Výborem jmenovanému úřednictvu náleželo vedení knih, účtů, pokladny a revize společenstev. Ručilo za správnou správu jmění ÚJHD a přesné plnění povinností a vyřizování pokladních a účetních záležitostí.[715]

Hospodaření ÚJHD a vedení pokladny měly být nejlépe jednou za rok podrobeny revizi, kterou vykonával ustanovený odborník, jenž nesměl být členem ÚJHD. Veškeré informace o dění v ÚJHD (a v hospodářské oblasti vůbec) byly publikovány v jejím tiskovém orgánu, jímž se staly *Zemědělské listy* (později *Zemědělské družstevní listy*),

[715] K organizační struktuře ÚJHD více A. HŮLKA, *Družstevní čin*, s. 120–128.

vydávané od 10. června 1896 do 3. prosince 1943.[716] Jako jejich redaktoři se vystřídali Antonín Kolárský v letech 1896–1929 a po něm až do zániku periodika Rudolf Hůlka.[717] *„Buditi zájem pro otázky hospodářské a seznamovati české zemědělce s moderním, novodobým pokrokem, myšlenkovým hnutím domácím i zahraničním, nabádati ku svornému jednotnému vystupování na obranu zájmů zemědělských a časovými studiemi, radami a pokyny usnadňovati veškerou práci zemědělskou,"* tak v prvním čísle deklarovala zaměření a účel periodika jeho redakce.[718] Výstižný a všeříkající byl samotný podtitul listů, používaný v prvních třinácti letech jejich existence, který zněl *Ilustrovaný časopis věnovaný veškerým zájmům zemědělství, hospodářského průmyslu, národního hospodářství a veřejné správy*.

Členy ÚJHD se do roku 1900 stávaly pouze kampeličky. Jejich počet v českých zemích rok od roku i díky intervencím z ÚJHD výrazně stoupal (v roce 1897 jich nově vzniklo 53, v roce 1898 78, v roce 1899 71, v roce 1900 166 a v roce 1901 133; celkem jich v roce 1901 v Čechách existovalo 535), a jejich ústřední vedení tak bylo stavěno stále před nové úkoly a starosti. Již v závěru 19. století k ÚJHD přistoupila první nezáložní družstva, kterých k roku 1901 bylo jedenáct – družstevní lihovar ve Stráži nad Nežárkou, družstva pro zpracování čekanky v Jestřabí Lhotě, Libici nad Cidlinou, Sánech a Sokolči (vše v úrodném Polabí mezi Kolínem a Poděbrady), obilní skladiště v České Skalici a Rychnově nad Kněžnou, elektrárenské družstvo v Čachrově na Klatovsku, mlýnské družstvo v Jesenici u Sedlčan, rolnické družstvo v Mělníku a nákupní a prodejní družstvo v Kadlíně na Mělnicku (zaniklo roku 1902).[719] Krátce po roce 1901 se tak ÚJHD stala největším družstevním svazem v předlitavské části monarchie (její roční obrat v roce 1901 činil 19 300 000 korun) s pečlivě propracovanou strukturou a zdárnými výsledky, proto tam ministerstvo orby s radostí vysílalo své zahraniční návštěvy na exkurze. Tento trend

[716] Název periodika se měnil následujícím způsobem: v letech 1896–1914 *Zemědělské listy*, v letech 1914–1920 *Zemědělské a družstevní listy* a v letech 1921–1943 *Zemědělské družstevní listy*.

[717] Antonín K o l á r s k ý (1861–1945) vystudoval hospodářskou školu, působil jako úředník a správce na několika velkostatcích, kde se podrobně seznámil s hospodářskou praxí. Při práci na zámku Práče u Hostivaře poznal rodinu Antonína Švehly. Tím se dostal do prostředí vznikajícího politického agrarismu a k žurnalistice. Autor několika odborných monografií. *Zakladatel našeho listu Antonín Kolárský – sedmdesátníkem*, ZDL, roč. 36, 6. 3. 1931, č, 10, s. 154–155. F. OBRTEL, *K osmdesátinám Antonína Kolárského*, ZDL, roč. 46, 14. 2. 1941, č. 8, s. 117–118. – Rudolf H ů l k a (1887–1961) pracoval jako úředník *Svazu zemědělských družstev* a redaktor odborných časopisů. Počátkem dvacátých let působil jako kontrolor (revident) ÚJHD na Podkarpatské Rusi. Též se věnoval lidové kultuře (byl členem Národopisné společnosti československé), překladatelské činnosti z ukrajinštiny a amatérskému fotografování. Jeho dochovaná kolekce, uložená ve Slovanské knihovně, čítá téměř 4 400 snímků ze střední Evropy včetně Podkarpatské Rusi, Chorvatska, Itálie a severní Afriky. (v roce 2014 vyšla kniha *Zmizelý svět Podkarpatské Rusi ve fotografiích Rudolfa Hůlky*). Bratranec právníka a národohospodáře Antonína Hůlky (nar. 1892).

[718] *Účel listu*, Zemědělské listy, roč. 1, 10. 6. 1896, č. 1, s. 1.

[719] *Statistika*, Zemědělské listy, roč. 7, 1. 2. 1902, č. 7, s. 64. *Rozvoj družstev*, Zemědělské listy, roč. 7, 15. 5. 1902, č. 22, s. 219.

pokračoval potom i za první republiky, kdy se navíc ÚJHD zapojila také do mezinárodního družstevnického hnutí a v roce 1923 stála díky politickým činitelům u zrodu Mezinárodního agrárního byra (zvaného též zelená internacionála), které sdružovalo evropské agrární, rolnické a zemědělské politické strany.[720] Předáci ÚJHD podnikali pracovní cesty do zahraničí a stýkali se s různými zahraničními delegacemi. Průkopníkem zemědělského družstevnictví se již koncem 19. století stalo Dánsko, s nímž Československo udržovalo dobré kontakty a kam ÚJHD organizovala odborné zájezdy. První výjezd se uskutečnil již v roce 1901 a ve skupině delegátů v roce 1930, která si během čtrnácti dnů prohlédla dánská družstva a seznámila se s jejich fungováním, byl i Kroiher.[721] Hodně sledovaným byl pochopitelně družstevní vývoj v sousedních státech a také na Balkáně, zejména v Bulharsku.[722]

Od roku 1904 měla ÚJHD k dispozici vlastní budovu v Hybernské ulici čp. 20 naproti pražskému státnímu nádraží (později Masarykovu). Postupně přikoupila další okolní domy a vytvořila mezi Hybernskou ulicí a Senovážným náměstím podél Dlážděné ulice blok několika budov, kde se nacházel sekretariát agrární strany a sídlily všechny důležité zemědělské organizace a podniky včetně Agrární banky.[723] Vedle ústředního sídla vlastnila ÚJHD za první republiky v Praze celkem 12 domů, přičemž většina ležela na Novém Městě v blízkém okolí Hybernské ulice (ulice Dlážděná, Havlíčkova, Na Florenci, Na Poříčí, Soukenická) a Václavského náměstí (ulice Jungmannova, Krakovská), další dva potom v Holešovicích (Přístavní ulice) a na Žižkově (Havlíčkovo náměstí).[724]

Jako konkurenta ve vývoji dobře fungujícího družstevnického hnutí spatřovali agrárníci zejména aktivity křesťansko-sociálních a lidových stran. Politici a ekonomové inklinující k politickému katolicismu iniciovali zřízení vlastních zastřešujících organizací

---

[720] Vladimír DOSTÁL, *Antonín Švehla. Profil československého státníka*, Praha 1990, s. 151–153. Roman HOLEC, *Ideové zdroje medzinárodného agrarizmu a jeho národných špecifík*, in: Josef Harna – Blanka Rašticová (eds.), Agrární strana a její zájmové, družstevní a peněžní organizace, Uherské Hradiště 2010, s. 51–72. E. KUBŮ – J. ŠOUŠA, *Sen o slovanské agrární spolupráci (Antonín Švehla – ideový a organizační tvůrce Mezinárodního agrárního bureau)*, in: B. Rašticová (ed.), Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami, Uherské Hradiště 2008, s. 35–41. Jaroslav ROKOSKÝ, *Formování Mezinárodního agrárního bureau ve dvacátých letech 20. století*, in: B. Rašticová (ed.), Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20. století, Uherské Hradiště 2000, s. 83–99.

[721] Kroiher po návratu otiskl na pokračování v dvanáctém ročníku *Pošumavského kraje*, č. 31–49 (vždy na s. 2) obsáhlé vzpomínky na tuto cestu pod názvem *Obrázky z Dánska.* František ŠUSTR, *Dodatek k „Obrázkům z Dánska,"* PK, roč. 12, 11. 12. 1930, č. 50, s. 2–3.

[722] Srov. příslušné příspěvky ve Studiích Slováckého muzea a A. HŮLKA, *Družstevní čin,* s. 101–104. O situaci v družstevnictví v jiných státech pravidelně informovaly ZDL. Kroiher na zasedání ředitelství Agrární banky 19. května 1922 navrhl, aby banka věnovala 2 000 Kč na výpravu do Sofie, což bylo schváleno. Archiv České národní banky (dále jen AČNB), Agrární banka československá (dále jen ABČ), kart. AB/114, zápisy ředitelství.

[723] K sídlům ÚJHD více A. HŮLKA, *Z prvních počátků*, s. 451–452.

[724] *Ústřední jednota hospodářských družstev*, Národní listy, roč. 67, 3. 12. 1927, č. 333, s. 5.

(*Sdružení českých katolických zemědělců* nebo *Svaz hospodářských družstev*) ve snaze vytvořit konkurenceschopné organizace proti spolkům a sdružením agrárním (hlavně proti ÚJHD). Reagovali tak mj. na skutečnost, že se v řízení venkovských kampeliček, jejichž obliba stoupala, angažovali ve velké míře vedle učitelů katoličtí kněží. Navíc to možná byla i reakce na založení podobné zastřešující družstevní organizace sociálními demokraty a stoupající vliv kněze F. J. Kroihera ve vedení ÚJHD (jeho práce pro agrární stranu se záměrně stala nástrojem politického boje mezi agrárníky a lidovci). Plány lidovců však nenalezly očekávanou odezvu. Jejich *Svaz hospodářských družstev* se nikdy nemohl rovnat agrární ÚJHD, kterou nadále podporovala většina farářů a ona si až do zániku podržela své výsostné postavení.[725]

Zhruba šest let dělí údobí, jehož mezník na jedné straně tvoří první zmínka o F. J. Kroiherovi v souvislosti s ÚJHD a na druhé straně jeho zvolení do funkce prvního náměstka starosty. Jinak řečeno, za šest let se Kroiher posunul z pouhého řádného člena na jednoho z nejvýznamnějších funkcionářů. V roce 1903 byl 28. června přítomen na šesté valné hromadě jako delegát za borovanskou kampeličku, která k ÚJHD přistoupila 30. března 1901, necelé čtyři měsíce po svém založení. Kroiher se zúčastnil již předchozí valné hromady či přinejmenším navázal nějaké kontakty s představiteli ÚJHD a nadchl se pro myšlenku družstevnictví. Jinak nelze vysvětlit to, že jako nováček byl na mimořádné valné hromadě 26. července 1903 zvolen za člena užšího výboru (počet členů výboru se právě tehdy zvýšil z dosavadních devíti na 21) a zároveň na dva roky coby referent revizní komise (ÚJHD byla revizním orgánem pro všechna členská družstva). Na další valné hromadě 28. května 1904 dělal spolu s Karlem Ferdinandem Topinkou[726] zapisovatele protokolu a také přednesl *„jménem revidující komise výborem dle stanov zvolené* […] *zprávu o domácí revisi komisí.“*[727] Z funkce člena revizní komise se účastnil i zasedání představenstva ÚJHD, kde např. 3. června 1905 informoval o výsledku další kontroly a konstatoval, *„že bylo vše nalezeno v pořádku.“*[728]

[725] V. KRISTEN, *ÚJHD a její úloha*, s. 230. K lidoveckému zemědělskému družstevnictví srov. M. TRAPL, *Zemědělské družstevnictví a Československá strana lidová*, in: B. Rašticová (ed.), Osudy, s. 73–77. Přehled zemědělských a družstevních katolických spolků publikoval P. MAREK, *Český katolicismus*, s. 167–185. Srov. TÝŽ, *František Jan Kroiher mezi ultramontanismem a sekularizací*, in: Lukáš Fasora – Jiří Hanuš – Jiří Malíř (eds.), Sekularizace českých zemí v letech 1848–1914, Brno 2007, s. 89–91.

[726] Karel Ferdinand T o p i n k a (1868–1945) působil jako učitel, v letech 1933–1939 byl starostou Nového Strašecí. Propagátor družstevnictví, muzejnictví a hasičství. Dlouholetý člen představenstva ÚJHD. Zemřel v koncentračním táboře Terezín.

[727] NA, ÚJHD, kniha 1, s. 37.

[728] TAMTÉŽ, kniha 18, s. 76.

Na podzim roku 1904 se Kroiher spolu s předsedou Janem Sedlákem a dalšími třemi kolegy zúčastnil mezinárodního kongresu svépomocných společenstev v Budapešti, jehož součástí byla i družstevní výstava, kde ÚJHD měla možnost porovnat svou činnost s ostatními evropskými svazy podobného zaměření a kde si vyslechla mnohá pochvalná slova na rozvoj českého družstevnictví.[729] Dobré pracovní výsledky, spojené s mladistvým nadšením, cílevědomostí a vrozenou pílí, které ambiciózní Kroiher odváděl po svém zvolení do výkonného výboru ÚJHD, ho již roku 1905 katapultovaly do jejího představenstva. Další kariérní posun na sebe nenechal dlouho čekat a v roce 1909 usedl Kroiher na místo prvního náměstka starosty ÚJHD. Za dobu 35 let, kdy aktivně pracoval v centrálním svazu hospodářských družstev, zažil všechny tři starosty, kteří se v jeho čele vystřídali – v letech 1896–1905 Jan Sedlák, v letech 1905–1914 Jan Dvořák[730] a v letech 1914–1942 Ferdinand Klindera (po jeho narukování v září 1914 spravoval ÚJHD krátce Kroiher), který s celým výborem ustál poválečný tlak na své odstoupení a setrval ve své funkci až do likvidace ÚJHD.[731] Vedle starosty býval od roku 1905 volen ještě (generální, vrchní) ředitel ÚJHD. Prvním se stal Jan Sedlák, dosavadní starosta, po něm v letech 1910–1924 Antonín Blažek,[732] v letech 1924–1939 Ladislav František Dvořák[733]

[729] F. J. KROIHER, *Dojmy z mezinárodního kongresu svépomocných společenstev v Budapešti*, Zemědělské listy, roč. 9, 14. 10. 1904, č. 46, s. 437–438. TÝŽ, *Mezinárodní družstevní výstava v Budapešti*, Zemědělské listy, roč. 9, 21. 10. 1904, č. 47, s. 445–446. Srov. spíše nacionalisticky laděný článek TÝŽ, *Beseda*, ZDL, roč. 23, 21. 6. 1918, č. 29. s. 237 (též in: *Články a úvahy 2*, s. 300–303).

[730] Jan D v o ř á k (1870–1931) spravoval rodinný statek v Sánech v Polabí, kde stál u vzniku sušárny na čekanku. Podporoval povznesení zemědělství a družstevnictví. Výrazná postava ÚJHD v počátečním období, předseda Svépomoci – vydavatelského a tiskařského družstva českých zemědělců. V letech 1904–1913 člen českého zemského sněmu a v letech 1918–1919 člen Revolučního národního shromáždění za agrární stranu. V agrární straně též člen jejího vedení a předseda správní rady Agrární banky. Člen řady dalších odborných hospodářských a zemědělských podniků (např. Centrální svaz českých zemědělských společenstev, Zemský pomologický ústav, Slovensko-české průmyslové a obchodní podniky, Státní železniční rada).

[731] Objevily se hlasy vinící ÚJHD a agrární stranu ze strádání obyvatel za války. Na valné hromadě ÚJHD v roce 1919 se dokonce objevila anonymní tiskovina ostře vyčítající vůdcům chování za války, loajalitu k monarchii (ÚJHD byla ministerstvy orby, války a zeměbrany pověřena dodávkami obilí, mouky a pícniny vojsku) a kumulování funkcí zejména u Klindery a Kroihera. *„My tvrdíme a říkáme, že p. starosta Klindera má tolik funkcí, že není možno, aby na ně stačil a že jest jeho povinností, aby konečně také udělal místo jinému* […] *Pan děkan Kroiher má 8 funkcí a říkají členové výboru, že jsou následkem toho nespokojeni.“* Oba nejčelnější představitelé ÚJHD však tyto útoky i pozdější intriky ustáli a vydrželi ve svých funkcích, jejichž počet mimochodem přibýval, až do závěrečných let existence ÚJHD. Srov. Ivan JAKUBEC – Jakub RÁKOSNÍK, *Ústřední jednota hospodářských družstev (1896–1938). Charakteristika vedoucích činitelů*, in: E. Kubů – J. Šouša (eds.), Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století, Praha 2008, s. 349 (cit. zápis z valné hromady ÚJHD 29. 6. 1919 uložený v NA, kart. 249, inv. č. 442. K této valné hromadě, jíž se Kroiher nezúčastnil, srov. *Družstevní sněm*, ZDL, roč. 24, 4. 7. 1919, č. 31, s. 275–281).

[732] Antonín B l a ž e k (1865–1925) vystudoval právnickou fakultu pražské univerzity, byl úředníkem Zemské jubilejní výstavy, poté působil u Zemského výboru českého (zdravotnický odbor) a ve Starobním fondu císaře Františka Josefa I. V roce 1896 stál u zrodu ÚJHD, kde zastával posty tajemníka a ředitele. V letech 1908–1913 byl členem českého zemského sněmu. Spoluzakladatel a člen správní rady Agrární banky. Výrazná postava českého družstevního, národohospodářského a peněžního sektoru.

[733] František Ladislav D v o ř á k (1888–1953) vystudoval právnickou fakultu pražské univerzity, od roku 1913 působil jako úředník v ÚJHD, v letech 1924–1939 byl jejím generálním ředitelem. Od roku 1933 také

a posledním byl v letech 1939–1942 Jaroslav Kratoška. Na čelných pozicích ÚJHD se vystřídala řada dalších zajímavých postav našich hospodářských a politických dějin.[734] Kroiher představoval pro starosty ÚJHD prodlouženou ruku, spolehlivého kolegu a *„aparátního řečníka, kterýž neomrzele jezdil po všech koutech království“* a následně po Československu.[735]

Krátce po zvolení Kroihera do výboru ÚJHD v roce 1903 otiskly *Zemědělské listy* jeho podobiznu a obsáhlejší životopis, v němž byly připomenuty Kroiherovy veškeré dosavadní aktivity, přičemž největší důraz byl kladen především na jeho práci v *Národní jednotě pošumavské* a v družstevnictví. Je zde nazýván *„neúnavným organisátorem zemědělského lidu jihočeského.“*[736] Okázalých slov chvály a oceňování svých zásluh se Kroiher dočkal v budoucích letech při každém větším životním jubileu.

Vzhledem ke zhoršujícímu se zdravotnímu stavu (od února do října 1935 se léčil z nervové obrny) začal Kroiher uvažovat o odchodu z vedoucích funkcí v roce 1936, kdy se o tom zmínil svému příteli Františku Teplému v závěru dopisu ze dne 2. listopadu: *„Ode mne moc nečekej, dokud se nerozloučím s Jednotou* [ÚJHD]*, což bude na jaře. Jsem toho mínění, že člověk má odcházeti, dokud lidé řeknou Škoda! Jenže pořádku se učit na stará kolena, to možná již nepůjde.“*[737] Svůj odchod chtěl uskutečnit na valné hromadě ÚJHD 30. května 1937, kdy mu končilo funkční období ve výboru a své pozice již nechtěl obhajovat. Přesto byl přemluven a i zdravotně se mu zřejmě ulevilo, takže na naléhání souhlasil se svou další kandidaturou. *„Podařilo se nám ho přesvědčiti, že nikoliv věk, nýbrž podrytá svěžest duševní i tělesná jest s to způsobiti odstup muže takových kvalit a takové obrovité práce,“* vzpomínal starosta ÚJHD Ferdinand Klindera na stránkách *Zemědělských družstevních listů*.[738] Kroiher byl tedy opětovně zvolen na šest let do výboru.[739] Ovšem návrat nemoci v září 1937 a nutná rekonvalescence v sanatoriích v Podolí a ve Vráži u Písku vyřadily Kroihera na delší dobu z úřadování a znamenaly definitivní rozhodnutí rezignovat na funkci náměstka starosty i na členství v představenstvu.

---

viceguvernér a za okupace guvernér Národní banky. Člen mezinárodních zemědělských a hospodářských organizací, literárně činný.

[734] Např. Otomar Bistřický, Jan Černý, František Hybš, Ladislav Karel Feierabend, Adolf Prokůpek, Jaroslav Rychtera, Václav Udržal nebo Josef Žďárský. Přehled funkcionářů ÚJHD v letech 1896–1913 obsahuje příspěvek *Představenstvo a funkcionáři Ústřední jednoty od r. 1896–1913*, Zemědělské listy, roč. 18, 24. 6. 1913, č. 29–30, s. 2–3.

[735] Z. POLANSKÝ (ed.), *František Teplý*, s. 149.

[736] *František Jan Kroiher*, Zemědělské listy, roč. 8, 30. 10. 1903, č. 48, s. 523.

[737] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 2. 11. 1936.

[738] *Loučení s I. náměstkem starosty, senátorem Frant. Janem Kroiherem*, ZDL, roč. 43, 27. 5. 1938, č. 22, s. 383.

[739] *Čtyřicátá valná hromada Ústřední jednoty (dokončení)*, ZDL, roč. 42, 4. 6. 1937, č. 23, s. 399.

„Jsem také odhodlán nechat všeho a dělat jen tolik, mnoho-li musí člověk, aby neshnil. Jednoduše proto, že již nejsem k tomu. Když si považíš, že jsem v Jednotě [ÚJHD] *prožil léta skutečné třeba jen omezené slávy, kdy moje slovo rozhodovalo a všichni se na mne dívali s úctou a radostí najednou, protože jsem nikoho nezarmoutil, než někoho, kdo šel na Jednotu s jistou zlomyslností, kdy jsem celou valnou hromadu absolvoval sám, nedávaje nikomu slova pro, ale jen proti – a nyní bych na tom místě měl být relikvií, to nejde, to jsem povinen svojí památce.“*[740] Na valné hromadě ÚJHD 22. května 1938 se tedy rozloučil se svými kolegy, za které přednesl vzpomínkovou řeč starosta Ferdinand Klindera. Připomněl v ní mimo jiné, že pouze zaběhnutá tradice v tom, že se starostou stával vždy původem zemědělec, zamezila tomu, aby bylo vedení ÚJHD svěřeno v roce 1914 právě F. J. Kroiherovi jakožto dosavadnímu prvnímu náměstkovi. *„Tak jako v minulosti z prostých vojínů stávali se slavní vojevůdci, tak také ty* [Kroiher] *jsi byl mimořádnými schopnostmi svými předurčen státi se vůdcem českého zemědělského družstevnictví. Dnes můžeme si to přece otevřeně říci, že kdyby nebylo nepsaného, ale celým vývojem družstevní veleobce naší mlčky uznávaného zákona, volit za starostu rolníka, že bys to byl ty, drahý příteli, který by až do dnešního dne stál v čele Ústřední jednoty, jako činovník nejbystřejší a předchozím uplatněním se v praktické činnosti družstevní nejzasloužilejší, a že my ostatní byli bychom se stali tvými oddanými v přátelské úctě a obdivu k tobě vzhlížejícími spolupracovníky.“*[741]

Klindera dále všechny přítomné poprosil, aby nikdo již skutečně nehoroval za setrvání Kroihera ve vedoucích funkcích v ÚJHD. Uznale sdělil, že *„jsme povinni dbáti přítelova* [Kroiherova] *zdraví, jehož uchování do budoucnosti vyžaduje, podle výroku lékařova, absolutní klid a nedovoluje hlavně ony časté cesty, které by unavily i muže nejzdravějšího.“*[742] Přítomní tuto výzvu respektovali, a F. J. Kroiher tak ukončil svou veřejnou činnost v popředí ÚJHD jako nejdéle sloužící funkcionář v jejích dějinách (vedle Klindery). Ve všech funkcích jej nahradil Jan Pražák.[743] Kroiher však i po svém odchodu z ÚJHD s jejím vedením spolupracoval a sledoval veškeré dění okolo – *„Když jsem se loučil se svými přáteli v družstevní naší veleobci, řekl jsem jim na valné hromadě,*

[740] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 16. 12. 1937.
[741] *Loučení*, ZDL, roč. 43, 27. 5. 1938, č. 22, s. 384.
[742] TAMTÉŽ, s. 383.
[743] Jan P r a ž á k (1879–1965) působil v řídících orgánech ÚJHD (člen představenstva, místopředseda odboru sdružení elektrárenských a strojních, v letech 1938–1943 první náměstek starosty) a jako člen dalších podniků (např. dozorčí rada Rolnické družstevní mlékárny v Lounech, jednatelský sbor Elektrárenského svazu okresů středočeských) a především první předseda společnosti *Zemka – organizace pro zpeněžování hospodářských zvířat*. V letech 1947–1956 byl účetním Historického klubu v Praze.

že již nemohu pochodovati s nimi, ale že se postavím stranou vedle nich a že budu pozorovati jako sv. Jan na mostě, jak oni půjdou kolem kupředu.“[744] Do roku 1941 se také pravidelně účastnil valných hromad, ale z té v roce 1942 se již omluvil.[745]

ÚJHD řídila několik stovek úvěrních a výrobně hospodářských zemědělských družstev, jejichž počet každoročně intenzivně stoupal (1 258 jich bylo v roce 1906, 2 086 v roce 1917, 3 072 v roce 1928 a 4 129 v roce 1936),[746] podporovala elektrifikaci vesnic (zde se kladně projevil pracovní poměr Jana Sedláka u Křižíkovy firmy),[747] zajišťovala pro venkovské rolníky moderní stroje a techniku, podílela se na vytváření podmínek ke snazšímu založení drobného průmyslu, prováděla výkup a nákup surovin a zemědělských výrobků, obchodovala s uhlím (v roce 1924 např. opatřila 38 145 vagónů s uhlím), pořizovala hnojiva (v roce 1924 např. opatřila 11 131 vagonů s umělými hnojivy), osiva a v neposlední řadě vyvíjela úsilí v osvětové, propagační a organizační oblasti.[748] Její snahou bylo, řečeno dobovou terminologií, *„zajistiti naší zemědělské výrobě dostatek levného provozovacího kapitálu zachycením a soustředěním peněžních přebytků zemědělskou výrobou získaných.“*[749] Trefně dopad její činnost shrnul před čtvrtstoletím historik Vladimír Kristen, který uvedl, že vykonala *„pro každodenní život českých rolníků mnohem více než četné proklamace tehdejších politiků.“*[750]

ÚJHD se musela vyrovnávat s četnými a různorodými nástrahami a problémy, které jí do cesty stavěla doba. Musela samozřejmě brát v potaz pokroky v zemědělství či vznik nových zákonů. S tím souviselo několikeré pozměnění svazových stanov. Celkem se měnily osmkrát, v letech 1903, 1907, 1909, 1917, 1920, 1925, 1927 a 1934. Roku 1903 si to vyžádalo vydání zákona č. 133 dne 10. června 1903 o revizi společenstev výdělkových a hospodářských a jiných spolků a předpisy vydané na jeho podkladě, pokud se týkaly úvěrních společenstev. Podle nových stanov,[751] přijatých valnou hromadou 26. července 1903, měla ÚJHD podporovat veškeré svépomocné družstevní snahy a úkoly společenstev,

[744] F. J. KROIHER, *Dvakrát měř – jednou řež!*, PK, roč. 23, 15. 1. 1941, č. 3, s. 1.
[745] *Valná hromada Ústřední jednoty hospodář. družstev*, ZDL, roč. 47, 22. 5. 1942, č. 21, s. 326.
[746] Československo se zejména díky ÚJHD ve dvacátých letech zařadilo, co se týče rozvinuté družstevní sítě, na druhé místo v Evropě za Německo a po polovině třicátých let se dokonce dostalo na první příčku na světě. V. KRISTEN, *ÚJHD a její úloha*, s. 233. V potravinářském průmyslu patřilo na světě k předním producentům cukrové řepy, chmele, piva nebo ovoce, proslulý byl československý textilní, obuvnický, keramický, sklářský nebo dřevozpracující průmysl. L. FEIERABEND, *Zemědělské družstevnictví*, s. 14.
[747] K elektrifikaci venkova *Deset let práce*, s. 547–560.
[748] K propagaci družstevnictví srov. F. OBRTEL, *Zemědělské družstevnictví*, s. 676–681.
[749] *Zpráva o činnosti Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu v letech 1922–1925*, s. 220.
[750] V. KRISTEN, *Ústřední jednota hospodářských družstev a domácí výroba*, Český lid, roč. 79, 1992, č. 4, s. 343. PhDr. Vladimír K r i s t e n, CSc. (nar. 1950), historik specializující se na dějiny zemědělství a hospodářství českých zemí v 19. a 20. století.
[751] Ke stanovám ÚJHD více I. JAKUBEC, *Hospodářské výsledky Ústřední jednoty hospodářských družstev v prvním čtvrtstoletí jejího trvání (1896–1918)*, Acta Oeconomica Pragensia, roč. 15, 2007, č. 7, s. 177–178.

která se přihlásila za členy ÚJHD a byla přijata (spořitelní a záložní spolky, hospodářská společenstva a fyzické osoby). Konkrétně se jednalo především o projednávání a hájení společných zájmů, zlepšování správy společenstev na základě porad a konzultací, pomoc při zakládání společenstev, provádění revize všech odvětví správy společenstev, přebírání přebytečných peněz společenstev na úrok a poskytování úroku společenstvům, nákup zemědělských potřeb, prodej a skladování zemědělských výrobků, podpora chovu dobytka, rozvoj mechanizace a techniky, elektrifikace nebo poskytování pojištění.

Další velká změna stanov proběhla v roce 1917, kdy byla dokonce ustavena speciální komise pod vedením Antonína Švehly, která měla provést reformu struktury celé ÚJHD. Došlo k rozšíření pravomocí výboru a dozorčí rady, úpravě počtu členů jednotlivých výkonných orgánů (šedesátičlenný výbor volený valnou hromadou, dvanáctičlenné představenstvo, pětičlenné ředitelství, dvanáctičlenná dozorčí rada) a k založení odborů, *„jež na příště převzaly pak péči o další zdokonalování organisace družstev k jednotlivým Odborům přičleněným.“* Odbory byly v život uvedeny fakticky až po roce 1918 a jejich pracovníci představovali *„velmi cenný sbor družstevních spolupracovníků Ústřední jednoty, kteří obstarávali ty důležité úkoly správy Ústřední jednoty povahy organisační, jež při velikém rozmachu organisace Ústřední jednoty a při mnohotvárnosti družstev, jejich úkolů a potřeby, by správní orgány za činnost Ústřední jednoty odpovědné za dnešního stavu vůbec obstarati nemohly.“*[752] Počet odborů se ustálil na pěti – I. odbor kampeliček a záložen, II. odbor družstev skladištních, mlýnských a pekárenských, III. odbor sdružení elektrárenských a strojních, IV. svaz mlékárenských družstev a V. odbor družstev pro zpeněžování dobytka. Ve vedení každého odboru se uplatňovali odborníci na danou problematiku, proto nemůže překvapit, že předsedou největšího I. odboru byl do roku 1938 F. J. Kroiher (po jeho rezignaci ze zdravotních důvodů jej nahradil J. Pražák).[753]

Všechny odbory konaly vlastní činnost v jim vymezených družstevních oblastech. Odbor kampeliček poskytoval informace, prováděl osvětovou činnost, pořádal různé odborné přednášky a školící kurzy pro pokladníky kampeliček a ostatní činovníky (např. v roce 1928 se tyto školící kurzy uskutečnily čtyři). Samozřejmě se odbor pravidelně prezentoval v tisku, vydával různé propagační brožury, letáky, nástěnné nebo knižní

[752] A. HŮLKA, *1897–1937*, ZDL, roč. 43, 31. 12. 1937, č. 1, s. 9–10. TÝŽ, *Družstevní čin*, s. 105–136.
[753] K činnosti odborů blíže např. F. OBRTEL, *Zemědělské družstevnictví*, s. 59–66. Vedoucí postavou ve II. odboru byl vedle Ladislava Karla Feierabenda zejména Václav U d r ž a l (1870–1938), bratr Františka Udržala, starosta v Dolní Rovni, agrární činitel na Pardubicku, člen představenstva ÚJHD, aktivní činovník v Obchodní společnosti mlékařských družstev, Selektě, Plodinové burze nebo Ústřední jednotě řepařů.

kalendáře, které vedle praktického významu měly pomocí textů a komentovaných obrázků nabádat občany ke spoření a ukládání peněz v kampeličkách. Nástěnné kalendáře bývaly vyzdobeny lidovými motivy, ten na rok 1928 obsahoval portréty obou náměstků ÚJHD Františka Jana Kroihera a Františka Trojana,[754] kteří si v tomto roce shodně připomínali výročí 25 let práce v ÚJHD. Činovníci odboru kampeliček při každé příležitosti také zdůrazňovali výchovné poslání kampeliček a často cílili svými řečmi a články do řad mladých dětí (střádalů), aby se už i ony naučily správnému hospodaření s penězi. O tom všem psával Kroiher také do knižních kalendářů a dětských kalendáříků, a když ve třicátých letech začala ÚJHD používat filmy jako vhodný propagační materiál, občas se podílel na tvorbě komentářů k nim.[755]

Odbor kampeliček představoval zdaleka největší odbor ÚJHD. V roce 1927 z celkového počtu 3 072 družstev sdružených v ÚJHD připadalo 1 711 na kampeličky, jejichž celkové vklady dosahovaly obdivuhodné výše 1 miliardy 850 milionů korun. Jejich organizační síť byla dobudována již kolem roku 1920 díky základu ještě z monarchie. Velmi pozitivně se za první republiky hodnotila expanze družstevní myšlenky do východních oblastí Československa – na Slovensko a Podkarpatskou Rus.[756] Odbor kampeliček byl proto odborem nejsledovanějším, a lze jej tudíž považovat za jakousi symbolickou vlajkovou loď nebo výkladní skříň celé ÚJHD.[757]

Všechny odbory také pořádaly vlastní valné hromady, které se odehrávaly každoročně v květnu den před velkou valnou hromadou ÚJHD. Valným hromadám odboru kampeliček (v roce 1936 se jí zúčastnilo 585 delegátů) vždy předsedal F. J. Kroiher, který navíc musel v letech 1915, 1916, 1927 a 1930 za nepřítomného starostu Klinderu jako jeho první náměstek řídit ještě valnou hromadu celé ÚJHD. Setkání se většinou konala v Radiopaláci v Praze na Vinohradech.

---

[754] František T r o j a n (1853–1934) působil celý život jako učitel v několika obcích okresu Rychnov nad Kněžnou a navíc se věnoval problematice zemědělského družstevnictví (jednatel Hospodářského spolku pro rychnovský okres a pokladní kampeličky z Javornice). V roce 1896 se účastnil prvních schůzí, na nichž se jednalo o zřízení ÚJHD, v roce 1903 usedl do výboru a v roce 1909 byl zvolen II. náměstkem starosty. V ÚJHD dále zastával místa předsedy kontrolní komise a referenta personálního oddělení. V letech 1921–1934 první předseda Zemědělské záložny. Před první světovou válkou krátce člen českého zemského sněmu.

[755] Srov. *V práci, šetrnosti a vzájemné poctivosti je základ spokojeného života a štěstí*, ZDL, roč. 41, 11. 12. 1936, č. 22, s. 173.

[756] V. KRISTEN, *ÚJHD a její úloha*, s. 232–233. K expanzi agrárnických a družstevních myšlenek na Podkarpatskou Rus více J. ROKOSKÝ, *Naděje, iluze, zklamání. Agrární strana na Podkarpatské Rusi*, in: J. Harna – B. Rašticová (eds.), Regionální zvláštnosti politiky agrární strany v období první Československé republiky, Uherské Hradiště 2012, s. 35–45.

[757] Vývoj jednotlivých významných kampeliček představuje F. OBRTEL, *Zemědělské družstevnictví*, s. 80–103.

V předvečer valných hromad ÚJHD býval na programu také přátelský večírek, na němž se pro všechny delegáty, kteří se do Prahy dostavili, hrály hudební skladby. Ale hlavním účelem těchto neformálních setkání bylo *„bližší intensivnější seznámení se jednotlivých delegátů a prodiskutování hlavních a aktuelních otázek dnešního našeho družstevnictví.“*[758] Večírky se těšily přízni návštěvníků a staly se *„oblíbenou schůzkou našich družstevníků a přispívají značnou měrou k vzájemnému poznání.“*[759] Na večírku v roce 1929 bylo na programu např. čtrnáct vystoupení, mezi nimiž nechyběly výjevy z českých oper *Rusalka* (Píseň o měsíčku) a *Prodaná nevěsta* (duet Mařenky a Jeníka), ale i z Rossiniho *Lazebníka sevillského* nebo Brahmsových *Uherských tanců*. Zazněla také orchestrální skladba *Zdar naší Ústřední jednotě* a nechyběly pochopitelně ani národní a jihočeské lidové písně. O hudební stránku se postarala „závodní kapela,“ a sice Hudební kroužek úřednictva ÚJHD, zpěvem ji doprovázeli manželé Stibicovi a člen opery Národního divadla Jiří Huml.[760]

Kampeličky na vesnicích výrazně přispívaly k překonání hospodářských a finančních krizí. Sídlily v domech činovníků nebo v pronajatých prostorách, někde ve stávajících obecních budovách (což byl příklad Ledenic, kde kampelička sdílela prostory zdejší radnice) a v některých obcích se podařilo za první republiky vybudovat náležité objekty sloužící výhradně jako sídlo spořitelního spolku. V takovém případě se doporučovalo, aby se stavba realizovala *„na nejlepším a nejfrekventovanějším místě v obci, aby byla pěkná a representovala nejen sebe, ale aby krášlila také obec.“*[761] Postavila-li se dostatečně velká budova a dovolovala-li to její prostorová kapacita, mohly se do ní nastěhovat i další úřadovny (pošta, telefonní stanice, klubovna hasičského sboru, četnická stanice nebo kancelář notáře). Domy postavené z rezervních fondů kampeliček a určené primárně jako jejich sídla dostávaly často jména na paměť nějaké osobnosti

[758] *Přátelský večer,* ZDL, roč. 25, 13. 2. 1920, s. 11, s. 97.
[759] *Přátelský večírek*, ZDL, roč. 34, 24. 5. 1929, č. 21, s. 354.
[760] TAMTÉŽ. Johannes B r a h m s (1833–1897), německý hudební skladatel, klavírní skladba *Uherské tance* určená pro čtyři ruce patří k jeho nejznámějším dílům. – Gioacchino R o s s i n i (1792–1868), italský hudební skladatel, úspěšnou operu *Lazebník sevillský* dokončil v roce 1816. – Zdenko S t i b i c (1882–1940) vystudoval práva na pražské univerzitě, působil jako advokát a pedagog na obchodních školách v Praze. Stál u zrodu Vyšší zemědělské školy družstevní a v letech 1919–1928 byl jejím ředitelem. Po první světové válce se stal právním zástupcem ÚJHD. Jako operní pěvec hostoval např. ve Vinohradském divadle a vystupoval na koncertech. Literárně činný. Zpěvu se věnovala i jeho manželka Jarča Stibicová. – Jiří H u m l (1875–1948) působil jako herec a zpěvák (bas) u různých divadelních společností, krátce měl angažmá u Dvorní opery v Mnichově, v letech 1907–1910 byl členem Dvorní opery v Drážďanech, poté až do roku 1940 v pražském Národním divadle. Vystupoval také jako koncertní umělec.
[761] Josef VOJTA, *Několik pokynů ke stavbám Kampeliček,* PK, roč. 19, 9. 12. 1937, č. 50, s. 2.

z dějin družstevnictví. Nejčastěji se jim říkalo Kampelíkův dům,[762] ale doložitelné jsou ještě méně frekventované oficiální názvy Klinderův dům (např. Červené Janovice nebo Roudnice nad Labem) a Kroiherův dům.

První Kroiherův dům stával v šumavském Vacově, kde byl uveden do života 12. června 1932 zásluhou tamní kampeličky. Na slavnostním otevření hovořil Kroiher dvě hodiny o významu spořitelních spolků, zmínil změnu, která jejich zřizováním koncem 19. století nastala a nabádal lid ke střádání.[763]

Druhý dům vznikl krátce na to ve Vlastibořicích u Turnova a jeho pojmenování bylo zvoleno *„na důkaz vděčnosti a lásky k tomuto zasloužilému družstevnímu pracovníku* [Kroiherovi]*.“*[764] Slavnostní otevření se odehrálo 17. července 1932 za účasti Kroihera, který ve svém projevu *„upřímně poděkoval za prokázanou poctu, že nová budova Kampeličky označena byla jeho jménem a projevil radost nad tím, že my družstevníci tvoříme jednu velikou společnou rodinu. Vzpomněl skrovných začátků zemědělského úvěrnictví, jací jsme byli malí a nepatrní a co dnes bohatá síť Kampeliček pro náš hospodářský život znamená. Bez jakékoli podpory vybudoval si venkov tyto svépomocné organisace, jimž není v celém světě rovno. Můžeme býti na naše družstevní dílo hrdi, spokojeni, ale nesmíme se přestat starat a pracovat. Je třeba nadále jej zdokonalovat a budovat, aby naše družstevní podniky ještě více sílily a mohutněly – k prospěchu celého venkova.“*[765]

Třetí kampeličku s nápisem „Kroiherův dům“ v průčelí měli za první republiky v Libčicích nad Vltavou. V roce 1935 se v této obci poblíž Prahy rozhodli u příležitosti oslavy třicetiletého výročí vzniku tamní kampeličky nazvat její nově postavený dům *„k poctě zasloužilého vůdce Kampeličkářů“* domem Kroiherovým. Hlavní část dvoudenní slavnosti se odehrála v neděli 18. srpna 1935, přičemž F. J. Kroiher nejprve celebroval slavnostní mši v kostele a poté vedl průvod na hřbitov, kde byli uctěni zemřelí členové kampeličky. *„Kroiher pronesl při té příležitosti pietní vzpomínku na zemřelé a poděkoval*

[762] Na slavnostním otevření Kampelíkova domu v Syřenově na Jičínsku, rodné obci F. C. Kampelíka, byl hlavním řečníkem právě F. J. Kroiher. Otevření se konalo 17. 6. 1934. Kroiherův projev z této slavnosti otištěn in: *O čem Kampelík snil, plní družstevnictví jistě dobře*, ZDL, roč. 39, 6. 7. 1934, s. 421–423. Srov. též F. J. KROIHER, *O Syřenovu*, PK, roč. 16, 28. 6. 1934, č. 26, s. 2 a komentář ke slavnosti s krátkým citátem z proslovu na s. 9 (mj. pronesl: *„Každá naše obec má míti dvě místa, kde jsme si všichni rovni: je to kostel a má to všude býti i Kampelička“*).

[763] *Velká zdařilá slavnost otevření Kroiherova domu ve Vacově*, PK, roč. 14, 16. 6. 1932, č. 24, s. 7.

[764] *Družstevní svátek Poještědí. Slavnostní otevření „Kroiherova domu“ ve Vlastibořicích*, ZDL, roč. 37, 26. 8. 1932, č. 35, s. 557.

[765] TAMTÉŽ, s. 557–558. Kroiher byl jistě potěšen tímto činem a pochlubil se jím i svému příteli Františku Teplému, kterému do dopisu vepsal stručnou noticku: *„17/7 jsem otvíral svůj dům u Turnova.“* MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 26. 7. 1932.

jim hluboce procítěným proslovem za ušlechtilé jejich snažení při budování Kampeličky." Následoval akt otevření vlastní budovy kampeličky, čehož se opět ujal Kroiher, který následně za takovou poctu poděkoval na jubilejní valné hromadě libčické kampeličky. Hlavní postava slavnosti ještě odpoledne zahájila tábor lidu, na němž mj. upozornila *„na hospodářské poměry našeho státu"* a dále poukázala *„na nutnost pracovati solidárně k překonání dnešních hospodářských svízelů."*[766]

Součástí ÚJHD se ve dvacátých letech stala další přidružená společenstva s těsněji vymezenou činností, která navenek vystupovala samostatně, ale byla personálně a organizačně napojená na ÚJHD. Jednalo se např. o následující společnosti: *VES – velkoobchodní elektrotechnická společnost, Selecta – společnost pro pěstování osiva a sádí, Agrasol – akciová zemědělská, tržební a průmyslová společnost* nebo *Kooperativa – nákupní jednota hospodářských družstev*.[767] Vznik posledně zmíněné jednoty souvisel s vydáním zákona o vkladních knížkách (listech), akciových bankách a o revisi bankovních ústavů z 10. října 1924. V § 5 tohoto nařízení se doslova psalo o tom, že *„z činnosti peněžních ústavů* […] *jest vyloučen obchod se zbožím."* Protože však ÚJHD obchodní činnost také prováděla, musela nastalou situaci řešit a vyřešila ji konstituováním speciálního nákupního společenstva, které bylo plně v její režii, pod kontrolou a přímým vlivem. Úkolem *Kooperativy* byl prodej zemědělských výrobků a nákup hospodářských potřeb. Předsedou se stal Ferdinand Klindera, díky němuž měl ke *Kooperativě* blízko i Kroiher, který se pravidelně a někdy i s referátem účastnil její valné hromady (např. 19. března 1929 nebo 25. února 1930). *„V poutavé řeči zabývá se poměrem družstev skladištních a Kampeliček"* je zaznamenáno na Kroiherovu adresu při jeho vystoupení na valné hromadě v roce 1929.[768]

F. J. Kroiher také ukázal v ÚJHD své humanitní a sociální cítění, které se u něho projevovalo již při práci v *Národní jednotě pošumavské*, v obou katolických jednotách nebo podporou starobního pojišťovnictví.[769] V polovině dvacátých let 20. století přišel s návrhem zřídit podpůrný fond pro činovníky kampeliček (potažmo všech družstev), jehož

[766] *Přijďte v sobotu a v neděli 17. a 18. srpna 1935 do Libčic*, ZDL, roč. 40, 9. 8. 1935, č. 32, s. 518. *Družstevní slavnosti v Libčicích nad Vltavou*, ZDL, roč. 40, 30. 8. 1935, č. 35, s. 560–561.
[767] A. HŮLKA, *Družstevní čin*, s. 78–89. F. OBRTEL, *Zemědělské družstevnictví*, s. 59–66. Obchodní a nákupní ústředí na Moravě se nazývalo *Moragro*, na Slovensku *Zväz hospodárskych družstiev*.
[768] *Valná hromada „Kooperativy"*, ZDL, roč. 34, 29. 3. 1929, č. 13, s. 210. Kooperativa stála s belgickými, dánskými, holandskými, německými a švédskými svazy u zrodu mezinárodní nákupní a prodejní organizace zvané *Intercoop* se sídlem v Rotterdamu. L. FEIERABEND, *Zemědělské družstevnictví*, s. 54. Nezpracovaný archivní soubor Kooperativy je uložen v Národním archivu.
[769] *Ze zemského pojišťovacího fondu císaře Františka Josefa I.*, Zemědělské listy, roč. 11, 19. 10. 1906, č. 47, s. 562.

úkolem by byla podpora vysloužilých nebo nemocných funkcionářů, příp. příbuzných předčasně zemřelých apod. V roce 1926 však ještě vznik fondu nebyl realizován, protože *„jeho pole by bylo příliš široké a nebylo by nám možno, abychom všem činovníkům Kampeliček mohli vyjíti vstříc.“*[770] Přesto se o této bohulibé myšlence rozpovídal na valné hromadě ÚJHD v roce 1927 náměstek Trojan: *„Slavná valná hromado, kolega Kroiher naznačil, že představenstvo Ústřední jednoty obírá se myšlenkou založiti fond pro dlouholeté činovníky našich Kampeliček a družstev, aby se jim ve stáří nebo v případě nějakého nepředvídaného neštěstí dostalo nějaké podpory. Vážení přátelé, poznamenávám k tomu, že představenstvo na tuto myšlenku bylo uvedeno vzácným činem pana kolegy Kroihera, který první dal vzácný příklad, jakým způsobem daly by se příspěvky dohromady, jak by se to dalo provésti. Slavná valná hromado, pan kolega Kroiher, maje na mysli pro dobu stáří zabezpečiti alespoň některé dlouholeté pracovníky a vedoucí činovníky jednoty, věnoval ze svých vzácných úspor 251 000 Kč v 6 % státních a jiných cenných papírech za tím účelem, aby zřízen byl fond, ze kterého, jak pravil, byli by podporováni ti, kteří věnují družstevní práci celý svůj čas, své zdraví, zanedbávají svůj vlastní zájem ve prospěch veleobce naší. Tímto vzácným činem zapsal se přítel Kroiher ve věčnou paměť naší družstevní veleobce a všech našich družstevníků. Představenstvo Ústřední jednoty, přijavší tento krásný dar od přítele našeho, senátora Kroihera, poděkovalo mu zaň a usneslo se na tom, aby fond tento byl pojmenován ‚fondem Kroiherovým‘ a zároveň aby tento fond podle možnosti z prostředků Ústřední jednoty byl posilován. Velevážení, prosím, abyste laskavě k dikům, které představenstvo předneslo, se připojili a zároveň projevili souhlas s tím, aby tento fond pro věčnou paměť Kroiherovým byl pojmenován. (Potlesk a dík, projevený povstáním.)“*[771]

Na to vystoupil sám Kroiher a se skromností v jeho řečech vlastní promluvil směrem k přítomným, aby tento čin *„nepovažovali za něco tak zvláštního, abyste jej nepovažovali za dar, nýbrž abyste na něj pohlíželi jako na smlouvu mezi mnou a Ústřední jednotou. Já nejsem tak situován, abych mohl dáti tak beze všeho čtvrt milionu, poněvadž kdybych odešel z družstevního a politického života do své vsi, kde jako venkovský farář na chudé faře působím, musel bych velmi skrovně žíti* […] *Já jsem se postaral o svoji faru a svého nástupce, ale mnohem větší měrou jsem se cítil vázán k Ústřední jednotě, poněvadž jsem v Ústř*[ední] *jednotě vyrostl na činitele. To je ten kořen, kde jsem se stal Kroiherem,*

[770] *Výroční zpráva – Ústřední jednota hospodářských družstev*, ZDL, roč. 32, 20. 5. 1927, č. 21, s. 325.
[771] *Naše družstevní sněmování – Ústřední jednota hospodářských družstev (pokračování)*, ZDL, roč. 32, 27. 5. 1927, č. 22, s. 337.

kterým jsem. Žádná instituce mně nepřinesla tolik radostí jako právě Ústřední jednota. Já jsem už v Ústřední jednotě 24 let a mohu říci, že jsem poznal časy také smutné, ale poznával jsem i v těch smutných časech, že mám za sebou řadu lidí, kteří jsou odhodláni pracovati, aby se ty časy změnily. Já jsem za celou tu dobu vystřídal v Ústřední jednotě řadu kolegů, kteří seděli vedle mne v představenstvu Ústřední jednoty, a já musím vždy vydávat to svědectví, že všichni kolegové v Ústřední jednotě dělali mně vždy jen radost, přes to, že se stávalo, že jsem návrhy jejich často potíral a přemohl, ale nikdy jsem neviděl, že by dávali proto najevo svou nelibost. Já se oddávám přesvědčení a té víře, že jsem v Ústřední jednotě od svých kolegů nejen vážen, ale že mě mají rádi právě tak jako já je mám rád. Z těchto věcí vyrostlo to moje odhodlání založiti tento fond, a jest na dalších valných hromadách Ústřední jednoty, abyste zde odhodlali se dotacemi tento fond dále doplňovati, aby tak mohl plniti své úkoly."[772]

Na valné hromadě 20. května 1928 byla projednána statuta vznikajícího podpůrného fondu.[773] Jeho jednací řád schválil až 13. dubna 1930 na své schůzi výbor ÚJHD, který se usnesl, že fond ponese jméno ledenického děkana, což následně valná hromada ÚJHD schválila.[774] V závěru roku 1929 byli jmenováni členové sedmičlenného kuratoria Kroiherova fondu, jemuž předsedal F. Klindera jakožto starosta ÚJHD a mezi členy byl i samotný Kroiher.[775] Avšak v ročních účetních rozvahách ÚJHD lze nalézt položku s názvem Kroiherův fond už od roku 1926, kdy jeho zakladatel fondu věnoval počáteční kapitál 251 000 Kč. V roce 1930 přidala ÚJHD do fondu při příležitosti Masarykových osmdesátin 100 000 Kč.[776] Kampeličkám bylo doporučováno přispívat částkou 5 Kč z každých uložených 100 000 Kč, přičemž ročně by celková suma převedená do fondu měla být minimálně 30 Kč. Podobně na tom byla družstva, která měla do fondu ukládat 5 Kč z každých 100 000 Kč svých hrubých ročních příjmů. Fond byl rokem 1930 rozdělen na dvě položky. První (označovaná jako A) měla stabilní výši 251 000 Kč a sloužila k vyplácení podpor jednotlivců. Druhá (označovaná jako B) byla určena kolektivním členům (tedy kampeličkám a družstvům). Za první rok existence k fondu

[772] TAMTÉŽ, s. 337–338.
[773] *Valná hromada Ústřední jednoty (pokračování)*, ZDL, roč. 33, 8. 6. 1928, č. 24, s. 532–533.
[774] *Výbor Ústřední jednoty hospodářských družstev*, ZDL, roč. 35, 18. 4. 1930, č. 16, s. 269. Na vznik fondu reagovalo několik lidí články v ZDL – J. KRATOŠKA, *Vznik a úkol Kroiherova podpůrného fondu družstevního*, ZDL, roč. 35, 6. 6. 1930, č. 23, s. 399–400. P. STÝBLO, *Některé důležité podmínky účasti na výhodách Kroiherova podpůrného fondu družstevního*, ZDL, roč. 35, 13. 6. 1930, č. 24, s. 410–413. L. VAŠÁK, *Kroiherův podpůrný fond družstevní pro činovníky*, ZDL, roč. 35, 28. 11. 1930, č. 48, s. 797–798. Alois VLK, *Kroiherův podpůrný fond družstevní*, ZDL, roč. 35, 20. 6. 1930, č. 25, s. 428–429.
[775] *Ustavení Kroiherova fondu*, PK, roč. 13, 9. 1. 1931, č. 2, s. 9.
[776] A. VLK, *Kroiherův podpůrný fond družstevní*, PK, roč. 12, 22. 5. 1930, č. 21, s. 10. K fondu též článek *Kroiherův podpůrný fond*, PK, roč. 12, 10. 7. 1930, č. 28, s. 8.

přistoupilo 1 755 kampeliček a 13 družstev, celkové jmění fondu dosáhlo částky 485 987 Kč, z níž bylo vyplaceno na podpory 9 600 Kč.[777] Jmění se každoročně navyšovalo přibližně o 300 000 Kč, nejvíce meziročně vzrostlo mezi léty 1933 a 1934, kdy narostlo o 506 340 Kč. K 31. prosinci 1941 dosahoval celkový kapitál Kroiherova fondu výše 3 208 927 korun a 60 haléřů. V té době se však již intenzivně připravovala reorganizace ÚJHD a celého českého družstevnictví podle říšskoněmeckých nařízení.

Všeobecně známé události z podzimu 1938 a března 1939 vedly nejprve k odstoupení pohraničních území Německu a následně k německé okupaci zbývajících částí republiky a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava. Na valné hromadě ÚJHD 17. května 1942 bylo delegátům sděleno, že *„náš politický i hospodářský život přizpůsobil se poměrům v Říši. Jest samozřejmo, že velký nebude se řídit menším. Politické poměry byly upraveny statutem ze dne 15. března 1939 a hospodářský život musí se přizpůsobiti vlastními prostředky vzorům Říše.“*[778] Organizační přestavba družstevnictví, prováděná za nezbytné součinnosti německých odborníků od října 1941, vrcholila vydáním vládního nařízení č. 242 ze dne 3. července 1942 o svazech výdělkových a společenstev hospodářských a vydáním vyhlášky ministerstva zemědělství a lesnictví zveřejněné 14. ledna 1943. Těmito výnosy se zřizovaly dva nové sjednocené svazy – *Svaz zemědělských družstev v Čechách* (Praha) a *Svaz zemědělských družstev na Moravě* (Brno), na Slovensku nadále fungovalo *Ústredné družstvo* v Bratislavě. Zastřešující organizací se stal *Ústřední svaz zemědělských družstev pro Čechy a Moravu*, do něhož musela přistoupit všechna existující družstva (celkem sdružoval 6 493 družstev). *Ústřední svaz* právně nahradil ÚJHD, jakožto nejvýznamnější stávající družstevnické ústředí, a veškerou její organizační, revizní, poradní a zastupitelskou činnost. *Kooperativa* jako družstvo obchodní a nákupní se přetvořila na *Peněžní (obchodní) ústředí zemědělských družstev*.[779]

Družstevníci se sešli 17. února 1943, *„aby zcela formálně uzavřeli jednu kapitolu našeho družstevního vývoje, aby se rozloučili s bývalými vedoucími členy Ústřední jednoty hospodářských družstev v Praze, jejichž činnost rozdělením její ve dva nové svazy se skončila.“*[780] Po druhé světové válce byly zákonem č. 187 o organizaci družstevnictví ze dne 21. července 1948 zrušeny všechny dosavadní centrální družstevní svazy a nahradila je nově zřízená *Ústřední rada družstev*, jejíž zárodky se vytvářely již od roku 1945. Všechna

[777] *Kroiherův podpůrný fond*, PK, roč. 14, 21. 1. 1932, č. 3, s. 10.
[778] *Valná hromada Ústřední jednoty hospodář. družstev*, ZDL, roč. 47, 22. 5. 1942, č. 21, s. 324–325.
[779] *Zemědělské družstevnictví v Čechách a na Moravě*, ZDL, roč. 48, 5. 2. 1943, č. 6, s. 85. *Valná hromada Ústřední jednoty hospodář. družstev*, ZDL, roč. 47, 22. 5. 1942, č. 21, s. 324–325.
[780] *Idea zůstává – lidé se mění. Chvíle formálního loučení v naší družstevní organisaci*, ZDL, roč. 48, 26. 2. 1943, č. 9, s. 133.

družstva měla povinnost do ní vstoupit (rada měla specializované odbory pro jednotlivé typy družstev), avšak stala se jí zcela podřízenými, protože rada komplexně řídila jejich činnost ve „veřejném zájmu“ (mohla jmenovat vlastního delegáta do vedení družstva, mohla kohokoli odvolávat, mohla diktovat stanovy, provozní řády a vetovat rozhodnutí uskutečněná v družstvu, mohla družstvo rozpustit). Družstevní hnutí se v duchu komunistických idejí sjednotilo a prakticky ztratilo veškeré hodnoty, na kterých bylo po léta budováno.[781]

IV.3 Další organizace a korporace

Problematice zemědělského družstevnictví a národohospodářství se F. J. Kroiher věnoval od mládí. Už jako osmnáctiletý mládenec v Brlohu zakládal a řídil místní odbor *Národní jednoty pošumavské*, který se snažil všemožně posílit hospodářskou úroveň venkovského obyvatelstva. Zde se poprvé setkal s kampeličkami a začal sbírat první zkušenosti s těmito drobnými úvěrnými družstvy. Řadu jihočeských kampeliček zakládal či alespoň motivačně přispěl k jejich založení. Od roku 1903 byl potom Kroiher jednou z čelných postav *Ústřední jednoty hospodářských družstev*, kde zastával posty prvního náměstka starosty (1909–1938) a předsedy odboru kampeliček. Díky těmto pozicím se zúčastňoval řady nejrozmanitějších schůzí a debat celostátních i regionálních o hospodářství, peněžnictví, lidovém úvěrnictví, zemědělství apod. Práce na podrobném soupisu Kroiherových řečnických výstupů by byla hodně náročná a jen těžko by se asi podařilo vyhotovit jej v úplnosti. Místa, okolnosti, důvody a akce, na kterých vystupoval, jsou velmi rozmanité, pro ilustraci lze uvést několik málo příkladů. Dne 1. prosince 1907 se Kroiher ve Strakonicích zúčastnil IV. krajinského sjezdu spořitelních a záložních spolků z jihozápadních Čech,[782] 6. listopadu 1910 předsedal schůzi zástupců kampeliček ve Volyni,[783] 8. září 1913 referoval na valné hromadě rolnického pivovaru a skladiště v Písku,[784] 6. června 1927 promluvil na jubilejní valné hromadě kampeličky v Radomyšli (25 let od jejího vzniku),[785] 28. března 1931 byl jedním z ústředních řečníků na poradní

[781] K vývoji za okupace a po válce L. FEIERABEND, *Zemědělské družstevnictví*, s. 54–83 nebo M. HESKOVÁ – M. WILSON – E. ŠÚBERTOVÁ, *Encyklopedie*, s. 33–38.
[782] František KRČEK, *IV. krajinský sjezd Spořitelních a záložních spolků a jiných svépomocných společenstev z jihozápadu král. Českého ve Strakonicích*, Zemědělské listy, roč. 13, 13. 12. 1907, č. 2, s. 17.
[783] Šumavské proudy, roč. 7, 12. 11. 1910, č. 46, s. 4.
[784] Zemědělské listy, roč. 18, 29. 8. 1913, č. 39, s. 8.
[785] Prácheň, roč. 10, 28. 5. 1927, č. 22, s. 3.

schůzi jihočeských lidových peněžních ústavů konané v Českých Budějovicích,[786] 13. března 1934 promluvil na schůzi ve Strakonicích u příležitosti 50. výročí založení tamní okresní záložny hospodářské[787] nebo se 16. září 1934 zúčastnil slavnostního otevření kampeličky v Pasekách u Protivína.[788]

Před první světovou válkou se Kroiher podílel na tzv. Luhačovických poradách pořádaných *Československou jednotou* a zaměřených na spolupráci Čechů a Slováků v hospodářské a kulturní sféře. Význam těchto setkávání vedených v moravském lázeňském městě se postupně nepřímo přenášel také do politické roviny, a proto jim bude věnována větší pozornost v následující kapitole v souvislosti s expanzí agrarismu na Slovensku. Pořadatelský spolek, *Československá jednota*, se za první světové války rozpustil a po roce 1918 jeho ideje převzala obnovená *Československá jednota,* v níž byl Kroiher nějaký čas členem užšího sedmičlenného výboru.[789]

Na Kroiherovo jméno je ovšem možno narazit ještě v dalších korporacích a organizacích, dosud nezmíněných. Angažovanost jihočeského kněze v nich souvisela s hospodářskou politikou agrární strany. Obecně jsou informace o nich poměrně kusé a v dosavadní historiografické produkci chybějí bližší studie k jejich dějinám, tudíž i o otiscích Kroiherových stop v jejich činnosti nelze psát příliš podrobně. Přesto je třeba se o nich zmínit, aby byl pohled na ústřední postavu předkládané práce co nejpodrobnější.[790]

ÚJHD se v roce 1909 stala součástí **Všeobecného svazu hospodářských společenstev v Rakousku** (Allgemeiner Verband für das landwirtschaftliche Genossenschaftswesen in Österreich).[791] Delegátem ÚJHD v tomto celorakouském svazu,

[786] Písecké listy, roč. 35, 9. 4. 1931, č. 15, s. 3. *Porada lidového peněžnictví v Č. Budějovicích*, PK, roč. 13, 2. 4. 1931, č. 14, s. 9. Na schůzi mělo zastoupení 126 peněžních ústavů – spořitelny, okresní hospodářské záložny, občanské záložny, živnostenské záložny i kampeličky.
[787] Václav KOŘÁN, *Po padesáti letech...*, PK, roč. 16, 15. 3. 1934, č. 11, s. 8.
[788] Písecké listy, roč. 38, 27. 9. 1934, č. 39, s. 5.
[789] Národní listy, roč. 72, 13. 5. 1932, č. 13, s. 3. Členy výboru se vedle Kroihera v roce 1932 stali Josef Rotnágl (předseda 1911–1938), Alois Černý, František Kittrich, Albert Pražák, Josef Šimek a Bohumil Vavroušek.
[790] K dějinám hospodářství obecně (zemědělství, průmysl, doprava, obchod, peněžní soustava atd.) do roku 1918 srov. Z. JINDRA – I. JAKUBEC a kolektiv, *Hospodářský vzestup*. K dějinám hospodářství za první republiky především Václav PRŮCHA, *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992, 1. díl, období 1918–1945*, Brno 2004. Dále např. Eduard KUBŮ – Jaroslav PÁTEK (eds.), *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000. Srov. též I. FROLEC – B. RAŠTICOVÁ (eds.), *České a slovenské zemědělství v období mezi světovými válkami*, Uherské Hradiště 1992. Dobově k dějinám zemědělství souhrnně *Dvacet let československého zemědělství*, Praha 1938. Antonín PROKEŠ, *Krátký přehled československého zemědělství*, Praha 1923. Jan STOCKÝ, *Zemědělství v Československu*, Praha 1935. Václav VILIKOVSKÝ, *Dějiny zemědělského průmyslu v Československu od nejstarších dob až do vypuknutí světové krise hospodářské*, Praha 1936.
[791] Svaz se v roce 1960 přejmenoval na Österreichischer Raiffeisenverband a pod tímto názvem působí v Rakousku dodnes.

založeného v roce 1898, se stal F. J. Kroiher, který se v letech 1909–1914 zmiňuje na pozici náměstka starosty, jímž byl Paul Freiherr von Störck.[792] A snad právě o svém počátečním působení v tomto svazu adresoval kaplan Kroiher do Borovan svému faráři Václavovi Šílenému tato slova: *„Veledůstojný pane! Když už začínám mluvit německy, musím pryč. Situace nejasná, v pondělí se má náš výkonný výbor radit o dalším; zde už zas nabízejí ministry, z nichž nebude Váš Frant. Jan Kroiher.“*[793] O tom, že byl Kroiher jedním z kandidátů, byť třeba neoficiálním, na některé z ministerských křesel, se nepodařilo najít žádné bližší informace.

V závěru existence habsburského soustátí měl být Kroiher delegován za člena **Všeobecné zemědělské tržebny** v Rakousku, kterou zřizovalo ministerstvo orby. Tržebnu měl řídit šestičlenný výbor, ve kterém měl Kroiher reprezentovat Čechy. *„Bránil jsem se, ale neubránil. Možno, že většina bude chtíti míti jednatele úředníky, ale projde-li názor náš a německý z Čech, budu míti zas víc starostí,“* posteskl si v dopise J. Š. Baarovi.[794]

Po reorganizačním procesu v agrární straně byla v roce 1911 uvedena do života **Agrární banka** (běžně též ve zkrácené podobě jako Agrobanka).[795] Její realizací se završil velký a dlouhodobě promýšlený projekt, vedoucí k dalšímu výraznému posílení postavení strany a vůbec politického agrarismu v českém prostoru. Pokusy o její založení probíhaly od roku 1903,[796] intenzivněji od roku 1905. Agrárníci vyvíjeli mimořádnou iniciativu na příslušných místech v Praze a ve Vídni, zvláštní komisi pro zřízení banky jmenovala také ÚJHD. Až s rokem 1910 začalo úsilí nabírat jasnější kontury, od roku 1911 se přistoupilo k prvním subskripcím (upisování akcií) a 1. června toho roku došlo k definitivnímu schválení stanov ministerstvem vnitra za souhlasu ministerstev orby, financí a spravedlnosti. Styky mezi vznikajícím bankovním ústavem a vídeňskými institucemi

[792] Paul Freiherr von S t ö r c k (1850–1920) vystudoval právnickou fakultu vídeňské univerzity a hospodařil na statku ve Štýrsku. Aktivní v komunální politice a v letech 1889–1904 člen štýrského zemského sněmu. Průkopník družstevnictví a iniciátor vzniku mnoha raiffeisenek v Rakousku. Spoluzakladatel a v letech 1902–1919 druhý starosta Všeobecného svazu hospodářských společenstev. Ve dnech 25.–28. 9. 1913 navštívil Čechy, kde se setkal s funkcionáři ÚJHD a prohlédl si některá zdejší družstva a podniky. *Vzácná návštěva*, Zemědělské listy, roč. 18, 24. 10. 1913, č. 47, s. 2–3.

[793] SOkA ČB, FÚ Borovany, nezprac. přírůstek, pohlednice F. J. Kroihera V. Šílenému ze dne 16. 6. (?) 1909 (měsíc odeslání na poštovním razítku nečitelný).

[794] MJŠB Klenčí, krabice 8, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 18. 1. 1918. Německý název tržebny se nepodařilo konkrétně dohledat.

[795] K dějinám banky především souhrnná monografie J. NOVOTNÝ – J. ŠOUŠA, *Banka ve znamení zeleného čtyřlístku. Agrární banka 1911–1938 (1948)*, Praha 1996. Dále řada příspěvků stejné autorské dvojice, srov. sborník vydaný k 60. narozeninám J. Šouši, *Mezi brázdou a bankovním úvěrem. O agrárních a peněžních dějinách 19. a 20. století*, Praha – Pelhřimov 2012.

[796] Karel POLÁK, *Agrární banka*, Zemědělské listy, roč. 8, 14. 5. 1903, č. 24, s. 259–260.

(včetně vládních) zprostředkovával František Udržal, který byl společně s Janem Dvořákem a Antonínem Švehlou hlavní zakladatelskou osobností Agrární banky.

Nově vzniklá banka se orientovala výhradně na zemědělské podnikání a měla shromažďovat přebytečný kapitál venkovských peněžních ústavů. Vedle běžných bankovních a směnárenských transakcí náleželo mezi její úkoly poskytování půjček na obchody se zemědělskými plodinami, s výrobky potravinářského průmyslu, zemědělského strojírenství a s umělými hnojivy. Důležitou součástí činnosti se staly nákup a prodej pozemků a obchod s realitami.[797] Celé zaměření nového bankovního ústavu nebylo ničím výjimečné, i jiné banky spravovaly venkovský kapitál, avšak Agrární banka byla více než ostatní propojena s jedinou politickou stranou, k níž se koneckonců intenzivně hlásila už pouhým názvem. Banka financovala mnoho aktivit agrární strany a také poskytovala výhodné úvěry čelným stranickým předákům. Vedení strany zase spolurozhodovalo o personálním složení řídících orgánů nebo o zásadních otázkách obchodní a hospodářské politiky Agrární banky.

Ustavující valná hromada se konala 16. července 1911 v budově ÚJHD pod vedením Antonína Švehly. Členové ÚJHD (např. Antonín Blažek nebo Jan Dvořák) zaujímali v Agrobance po celou dobu její existence místa předních funkcionářů. Vrchním ředitelem banky byl od roku 1911 dlouhých 28 let Karel Svoboda, který do praxe aplikoval mnohé ze zkušeností získaných za svého předešlého působení v Živnostenské bance. Agrární banka se od počátků opírala o družstva sdružená v ÚJHD, dále o okresní hospodářské záložny a nemalou měrou spočívala *„na širokých vrstvách našeho lidu venkovského.“*[798]

ÚJHD se nejvýrazněji podílela na upsání počátečního akciového kapitálu (musel činit minimálně dva miliony korun)[799] nově vzniklé Agrární banky v roce 1911, o čemž rozhodli členové představenstva 18. února a členové výboru o dva dny později. Subskribovaná částka se měla pohybovat mezi 1 a 1,2 miliony korun. Počátkem dvacátých let, kdy mezi oběma ústavy vyvstaly organizační spory, se podařilo urovnat veškeré nesrozumitelnosti a ÚJHD se stala nepostradatelnou „sestrou“ Agrobanky s nemalým

[797] K vývoji banky za první republiky srov. též *Agrární banka československá*, in: Deset let práce, s. 506–508 a *Zpráva o činnosti Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu v republice československé v letech 1932–1935*, s. 134–136.
[798] AČNB, ABČ, kart. AB/119, zápisy z valných hromad 1911–1931.
[799] Kapitál byl rozvržen na 5 000 akcií po 400 korunách.

vlivem na její chod.[800] Poskytovala jí např. záruční listiny (byla jedním z hlavních ručitelů jejích obchodů) a také splácela úvěry.

Právě v první polovině dvacátých let 20. století prošlo složení výkonných orgánů banky první výraznější personální obměnou. Správní radu tehdy opustila většina původních členů a nahradila je nová generace, ve které se objevil i F. J. Kroiher, zastupující zájmy ÚJHD. Členem správní rady byl poprvé zvolen na schůzi valné hromady 9. května 1920 společně s Janem Rathouským[801] a Františkem Udržalem. V činnosti ve správní radě, která měla mít oficiálně dvanáct členů, ale většinou jich v ní zasedalo pouze devět, pokračoval Kroiher i po svých opětovných zvoleních 29. dubna 1923 a 22. března 1928. V roce 1922 jej rada jmenovala svým zástupcem ve správní radě Paroplavební společnosti na Labi a stal se také jedním z pěti mužů, kteří po založení nové filiální banky v Hradci Králové *„byli zplnomocněni ku podepisování za tuto filiálku.“*[802]

Správní radě, nejdůležitějšímu organizačnímu článku ústavu, příslušelo vrchní řízení banky, směla jmenovat a odvolávat ředitele, úředníky, bankovní sluhy a po dohodě s dozorčí radou i přednostu a členy kontrolního oddělení. Členové rady byli povinni spravovat jmění banky a provozovat její obchody, sestavovat čtvrtletní výkazy a po dohodě s členy dozorčí rady vyhotovovat jednací řád banky, obsahující pravidla o správě, obchodování a poskytování úvěrů. Každý člen správní rady musel před začátkem svého úřadování složit minimálně 50 akcií společnosti a musel být organizovaným členem agrární strany.

V letech 1921–1931 byl Kroiher navíc pravidelně a jednohlasně volen za člena užšího ředitelství Agrární banky (poprvé 14. prosince 1921, naposledy 21. února 1931). Ředitelství představovalo výkonný bankovní orgán, který koncipoval a prováděl vlastní obchodní činnost banky a měl také na starosti personální složení zaměstnanců banky. Úzce spolupracovalo s renomovanější správní radou, jež měla v ředitelství povinně své zástupce. Na svá místa ve správní radě i v ředitelství musel ale Kroiher v květnu 1932 rezignovat *„z důvodu inkompability vyslovené bankovním zákonem.“*[803] Zákon č. 54 ze dne 21. dubna 1932 totiž zakazoval členství v bankovních orgánech všem příslušníkům Národního shromáždění (poslancům a senátorům). K roku 1923 se Kroiher připomíná společně se

[800] J. NOVOTNÝ – J. ŠOUŠA, *Banka*, s. 190–192.
[801] Osobu se nepodařilo konkrétně identifikovat.
[802] AČNB, ABČ, kart. AB/102, zápisy správní rady.
[803] TAMTÉŽ. Inkompabilita = neslučitelnost funkcí.

Stanislavem Švehlou[804] také jako náměstek tehdejšího předsedy Agrobanky Jana Dvořáka.[805]

Od svého založení se činnost Agrární banky soustředila do několika specializovaných oddělení (např. bankovní, pro zboží, hospodářských strojů, pozemkové, semenářské, devizové, uhelné) a brzy po roce 1911 začala Agrobanka zřizovat v českých městech své odštěpené závody. Počet filiálek rychle narůstal a roku 1924 jich bylo už patnáct.[806] První mimopražskou se 1. června 1913 stala pobočka v Českých Budějovicích, jejíž vznik byl podmiňován zejména zájmy a hospodářskými souvislostmi agrární strany na jihu Čech a dále potřebou zlepšení podmínek pro zemědělské podnikání. Vzhledem ke svému postavení nemohl Kroiher v jejím řízení přirozeně chybět. Ještě týž rok se objevuje jako náhradník a od roku 1915 nepřetržitě až do roku 1938 byl členem jejího představenstva.[807]

V roce 1921 byl založen **Centrokooperativ**,[808] vrcholná organizace zemědělského družstevnictví v Československu, představující revizní a zájmové ústředí pro centrály všech úvěrových, nákupních, prodejních i výrobních družstev.[809] Hlasy usilující o jeho založení se objevily krátce po vzniku Československa, už v roce 1919 o tom na stránkách *Zemědělských a družstevních listů* pojednal Zdenko Stibic, právní zástupce ÚJHD.[810] Součástí tohoto mohutného svazu bylo po celé období první republiky dvanáct hospodářských společenstev, rozdělených politicky, národnostně či zemsky.[811] Největším, nejvlivnějším a tím pádem nejviditelnějším z nich byla *Ústřední jednota hospodářských družstev* (založena 1896, v roce 1927 sdružovala 3 072 družstev), dalšími byly *Zentral-Verband der deutschen landwirtschaftlichen Genossenschaften Böhmens v Praze* (1896,

[804] Stanislav Š v e h l a (1869–1945), advokát v Praze, člen správní rady a ředitelství Agrární banky, člen výkonného výboru agrární strany, aktivní v *Tiskařském a vydavatelském družstvu* agrární strany. Bratr Antonína Švehly.
[805] J. NOVOTNÝ – J. ŠOUŠA, *Banka*, s. 85. AČNB, ABČ, kart. AB/119, zápisy z valných hromad 1911–1933. TAMTÉŽ, kart. AB/102, zápisy správní rady. Srov. též výroční zprávy za jednotlivé roky.
[806] Filiálky Agrární banky se v roce 1924 nacházely v Bratislavě, Brně, Břeclavi, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Jičíně, Jihlavě, Košicích, Kroměříži, Olomouci, Pardubicích, Plzni, Příbrami, Táboře a Užhorodě.
[807] Srov. výroční zprávy Agrární banky. K dějinám budějovické filiálky stručně AČNB, ABČ, kart. AB/268. SOA v Třeboni, Krajský soud České Budějovice I, IV. manipulace, firemní agenda, kart. 99, spis B 106. SOkA ČB, AM České Budějovice, manipulace 1928–1945, kart. 2, inv. č. 131, sign. A/6.
[808] V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 172–174. *Centrokooperativ*, in: Deset let práce, s. 394–396.
[809] K typům zemědělských družstev V. PRŮCHA, *Zemědělská družstva v meziválečném Československu ve světle statistiky*, in: J. Harna – B. Rašticová (eds.), Agrární strana, s. 141–152.
[810] Zdenko STIBIC, *Úvahy o zřízení Ústředního svazu jednot hospodářských společenstev republiky československé*, ZDL, roč. 24, 22. 8. 1919, č. 38, s. 345–346; 24, 29. 8. 1919, č. 39, s. 356.
[811] F. OBRTEL, *Zemědělské družstevnictví*, s. 30–33. Centrálním úřadem pro dělnické družstevnictví bylo *Zájmově ústředí družstevních svazů*.

1 075 členů), *Svaz hospodářských družstev československých v Praze* (1908, 425 členů), *Ústřední svaz českých hospodářských společenstev v Brně* (1899, 1 121 členů), *Ústřední jednota českých hospodářských společenstev úvěrních v Brně* (1897, 740 členů), *Zentral-Verband der deutschen landwirtschaftlichen Genossenschaften Mährens, Schlesiens und der Slowakei v Brně* (1893, 647 členů), *Jednota českých hospodářských společenstev v Opavě* (1901, 194 členů), *Verband landwirtschaftlicher Genossenschaften in Schlesien v Opavě* (1894, 205 členů), *Zwiazek spólek zarobkowych i góspodarczych na Slasku czeskoslowakim v Českém Těšíně* (1921, 77 členů), *Ústredné družstvo v Bratislavě* (1919, 1 673 členů), *Zväz roľníckych vzájomných pokladníc v Bratislavě* (1924, 39 členů), *Zemský družstevní svaz v Užhorodě* (1920, 287 členů, původně pod názvem *Zemská družstevní jednota*).[812]

Centrokooperativ (též *Svaz jednot hospodářských družstev*) zanikl na konci třicátých let s příchodem německé okupace. Po celou dobu existence byl jeho starostou Ferdinand Klindera jakožto nejvyšší činitel ÚJHD, která představovala největšího člena *Centrokooperativu*. František Jan Kroiher v tomto svazu zasedal v představenstvu. V roce 1936 se pro pokročilý věk rozhodl řady *Centrokooperativu* opustit, což valná hromada 12. května toho roku vzala na vědomí a zároveň na návrh F. Klindery jmenovala F. J. Kroihera čestným členem svazu.[813]

Jako jakýsi doplněk zemědělského družstevnictví ve městech byl v Praze založen nový ústav nazvaný **Zemědělská záložna**, jehož ustavující valná hromada se konala 3. února 1921.[814] Impulz k jejímu vzniku vzešel z valné hromady ÚJHD v roce 1920, kde *„pronášeny četné stesky na to, že jest dosud značné množství zemědělců, kteří všecky své úspory neukládají u Kampeliček, nýbrž nosí je do ústavů městských, bank, spořitelen a záložen (ať již ze zvyku či z neporozumění), čímž značné procento zemědělského kapitálu potřebám venkova uniká, ježto tyto městské ústavy mívají velice malé porozumění pro potřeby zemědělců, ba staví se často nepřátelsky proti jejich snahám.“*[815] Záložna tak měla zamezit unikání zemědělských úspor a umožnit ukládání financí, které z rozličných důvodů nechtěl vkladatel svěřit své kampeličce v domovské obci.[816]

[812] K vývoji jednotlivých společenstev F. OBRTEL, *Zemědělské družstevnictví*, s. 315–661.
[813] *Valná hromada Centrokooperativu (dokončení)*, ZDL, roč. 41, 29. 5. 1936, č. 22, s. 353.
[814] *Všeobecná Zemědělská Záložna v Praze*, ZDL, roč. 26, 11. 3. 1921, č. 11, s. 124.
[815] *Zřízení, účel a působnost Zemědělské záložny v Praze*, ZDL, roč. 26, 19. 8. 1921, č. 34, s. 426.
[816] F. OBRTEL, *Zemědělské družstevnictví*, s. 103–104. *Zemědělská záložna v Praze*, in: Deset let práce, s. 512–513.

Jednalo se o další organizaci velmi těsně propojenou s agrární stranou a ÚJHD, neboť své sídlo měla rovněž v Hybernské ulici čp. 20 a v jejím vedení působily postavy, které se výrazně angažovaly v ÚJHD. Prvním předsedou byl zvolen František Trojan, v představenstvu zasedali např. Ladislav František Dvořák, Josef Kazimour nebo Alois Vlk.[817] Také dozorčí rada byla pod dohledem agrárníků. Jejím předsedou se stal František Staněk,[818] kterého po rezignaci nahradil v roce 1927 F. J. Kroiher. Ten působil jako člen dozorčí rady od počátku záložny, zakusil si i post místopředsedy záložny a po smrti předsedy Trojana v prosinci 1934 se řízení Zemědělské záložny ujal osobně. Na valné hromadě 12. května 1938 Kroiher na předsednictví v záložně rezignoval.[819]

Činnost **Národohospodářského sboru jihočeského** (dále jen NSJ) se orientovala na hospodářské a sociální povznesení regionu širších jižních Čech, který zahrnoval i Domažlicko, Havlíčkobrodsko, Klatovsko, Příbramsko a Sedlčansko.[820] Spolek vznikl v roce 1911 jako součást *Národní jednoty pošumavské*, ale za první světové války zanikl. K jeho obnově přistoupil Jan Stocký[821] po konzultacích s Rudolfem Beranem na přelomu let 1924 a 1925, ustavující valná hromada se konala 19. května 1925 v Obecním domě v Praze. Hlavním účelem sboru bylo vylepšení celkové životní úrovně na jihu Čech prostřednictvím intervencí a žádostí o příspěvky u státních a nadregionálních úřadů. Veškerá činnost se koncentrovala do pěti odborů (komunikačního, energetického, hospodářského, pro otázky nezaměstnanosti a kulturního zahrnujícího i péči o turistický ruch), které se dále dělily na jednotlivé referáty (těch bylo celkem 18). NSJ se za první republiky výrazně zapojil do rozvoje prakticky všech průmyslových, zemědělských

[817] Josef K a z i m o u r (1882–1932) působil jako středoškolský učitel, od roku 1922 jako docent na ČVUT. Věnoval se dějinám zemědělství, organizaci zemědělského muzejnictví, byl předsedou správní rady Jihočeských elektráren, členem zemského zastupitelstva a výboru. V ÚJHD byl ve funkci místopředsedy elektrárenského odboru. – Alois V l k (nar. 1872) působil jako učitel v Chanovicích, kde již v roce 1896 založil kampeličku. Přední organizátor družstevního života na Horažďovicku a v Pootaví, od roku 1909 dlouholetý člen výboru ÚJHD.

[818] Kroiher uvedl, že Staněk *„byl jedním z nejpilnějších a nejvíce energických lidí, které jsem znal* […] *Já sám jsem s ním byl ve styku jako s členem výboru zemědělské rady a jsem svědkem toho, že on nikdy nelitoval žádné námahy, psal, intervenoval, jezdil bez oddechu.“* F. J. KROIHER, *František Staněk*, PK, roč. 18, 25. 6. 1936, č. 25, s. 1. K Františku Staňkovi více na s. 174 pozn. 840.

[819] *Z valné hromady Zemědělské záložny v Praze*, ZDL, roč. 43, 20. 5. 1938, č. 21, s. 339.

[820] K jihočeskému regionalismu Ondřej KOLÁŘ, *Myšlenky jihočeského regionalismu jako součást ideologie agrární strany v období československé první a druhé republiky*, in: J. Harna – B. Rašticová (eds.), Regionální zvláštnosti, s. 117–124. Srov. též Zbyněk HOLUB (ed.), *Region, regionalistika, regionalismus a regionalisté*, České Budějovice 2007.

[821] Jan S t o c k ý (1897–1959) vystudoval inženýrské stavitelství na ČVUT a prakticky celý život působil na Národohospodářském ústavu Vysoké školy speciálních nauk ČVUT. Mimo školu se angažoval v NSJ, výrazně přispěl k povznesení hospodářsky zaostalých jižních Čech a jejich vnímání jako svébytného regionu. Literárně činný. Jeho bratr Josef S t o c k ý (1890–1938) byl také inženýrem, významným vodohospodářem, regionalistou a kulturním pracovníkem.

a hospodářských oborů (dopravní obslužnost, elektrifikace, vodovody a kanalizace, zdravotnictví, telefonizace, školství, těžba surovin, papírenství, lesnictví atd.).[822]

František Jan Kroiher se stal členem sboru hned při jeho vzniku na ustavující valné hromadě 19. května 1925. Jeho členství vzniklo automaticky tím, že byl senátorem za jihočeský obvod. Sbor totiž sdružoval mj. všechny poslance a senátory napříč politickými stranami, kteří měli bydliště na teritoriu působnosti NSJ, a všichni dohromady tvořili výkonný výbor sboru.[823] Navštěvovali řadu schůzí, kde se jednalo o konkrétních záležitostech, např. 5. října 1926 se několik z nich včetně Kroihera zúčastnilo v Třeboni rokování o plánované stavbě železnice z Českých Budějovic přes Třeboň a Jindřichův Hradec do Moravských Budějovic.[824] Dne 25. dubna 1931 se Kroiher objevil v Lišově, kde proběhlo založení okresního výboru NSJ (mimochodem jeho domovské Ledenice ležely v soudním okresu Lišov), přičemž ve svém projevu zmínil postavení lišovských a ledenických truhlářů a v další debatě zazněly akutní požadavky lišovského okresu (výstavba silnic, včasné proplácení státních podpor okresu nebo zřízení lidové školy hospodářské v Lišově).[825] Politické činitele v NSJ zvalo každoročně mnoho různých korporací na své výroční schůze a další akce.[826]

Na konci třicátých let činnost NSJ utichla, definitivně byl zrušen v roce 1941. Po celou dobu existence sboru v letech 1925–1941 byl jeho předsedou Rudolf Beran.[827]

[822] Dějinám NSJ a postavě Jana Stockého se komplexně věnuje ve svých četných pracích PhDr. et PaeDr. Jiří Dvořák, Ph.D., z Historického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Např. Jiří DVOŘÁK, *K problematice vzniku, vývoje a zániku Národohospodářského sboru jihočeského (1925–1941)*, Jihočeský sborník historický, roč. 63, 1994, s. 132–150. Souhrnně TÝŽ, *Vývoj hospodářství jihočeského regionu v meziválečné době 1918–1939 (Z pohledu Národohospodářského sboru jihočeského)*, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha 2002, disertační práce. Z dobové literatury např. Jan STOCKÝ (ed.), *Jižní Čechy. Kulturní, hospodářský, sociální vývoj a stav. Program regionální práce*, Praha 1937.

[823] Srov. Hlas lidu, roč. 20, 8. 4. 1926, č. 53, s. 2. JčL, roč. 32, 7. 4. 1926, č. 27, s. 1. Pošumaví, roč. 20, 8. 5. 1926, č. 9, s. 67. Členy dále byli např. poslanci Rudolf Beran, Otomar Bistřický, Karel Kramář, František Machník, Karel Viškovský a Josef Zadina nebo senátoři Václav Donát, Viktor Dyk, František Olejník, Antonín Šachl a Václav Štolba.

[824] JčL, roč. 32, 9. 10. 1926, č. 77, s. 1.

[825] *Ustavující valná hromada Okresního výboru N. S. Jč. v Lišově*, PK, roč. 13, 30. 5. 1931, s. 3.

[826] SOA v Třeboni, Národohospodářský sbor jihočeský Praha, kart. 11 a 12.

[827] K vlivu agrární strany v národních jednotách a v regionalistických snahách na jihu Čech srov. též *Deset let práce*, s. 314–317.

V.
AGRÁRNÍ POLITIK

Motto: *„Já to ostatně vždycky říkal, že v politice se nejvíc vyplácí pravda, protože jí nikdo nevěří.“*[828]

V.1 Vznik a rozvoj agrární strany

Společenské změny a technický vývoj, které s sebou přinesly události po polovině 19. století, aktivovaly také rolníky k zakládání nejrůznějších družstev, organizací a spolků, jak bylo přiblíženo v předchozí kapitole. Důležitým momentem se stalo zvyšování účasti zemědělců v řízení těchto podniků. Veškeré aktivity rolnického živlu bylo potřeba záhy přenést také do politické sféry a efektivněji uplatnit ve veřejném životě. Problém ovšem spočíval v názorové roztříštěnosti a nejednotnosti českého rolnictva. V českých zemích existovalo několik na sobě nezávislých subjektů – hospodářských spolků a jednot, které byly základem agrárního hnutí, které bojovalo o to, jak *„zabezpečiti a zlepšiti existenci pracujícího venkovského lidu, aby se mohl na venkově udržeti a slušně uživiti.“*[829]

Cíle všech spolků a jednot byly prakticky stejné a otázkou času zůstávalo, kdy dojde ke sjednocení všech ideových proudů do jednoho střediska, které by hájilo zájmy selského stavu z celých Čech. V roce 1889 vznikla *Selská jednota pro království České*, jejíž duší se stal Alfons Šťastný, svérázný jihočeský sedlák, politik a filozof. Z jím sepsaného *Programu rolnictva Rakouska pro nejprvé příští radu říšskou,* vytvořeného v roce 1890 a publikovaného o rok později, vycházely základy českého agrarismu.[830]

Zásluhou Šťastného se *Selská jednota* přimknula k radikálnější mladočeské straně (Národní straně svobodomyslné), která právě díky venkovským voličům zvítězila nad

[828] F. J. KROIHER, *Co ještě nemáme dělat?*, PK, roč. 20, 13. 10. 1938, č. 40, s. 3.
[829] Otakar FRANKENBERGER – Josef O. KUBÍČEK, *Antonín Švehla v dějinách československé strany agrární*, Praha 1931, s. 17.
[830] O agrarismu více Jan RYCHLÍK, *Zemědělské hnutí ve střední a východní Evropě 20. století*, in: B. Rašticová (ed.), Politická a stavovská zemědělská hnutí, s. 7–16. Lubomír SLEZÁK, *K historii českého agrarismu. Antonín Matula*, in: B. Rašticová (ed.), Politická a stavovská zemědělská hnutí, s. 25–33. K obsahu agrarismu a zemědělské problematiky u jiných politických stran Antonie DOLEŽALOVÁ, *O ukradených myšlenkách aneb Ideologie agrarismu vs. ekonomicko-politická realita*, in: B. Rašticová (ed.), Agrární strany, s. 127–136. K projevům agrarismu v mezinárodním kontextu více sborníky Jan RYCHLÍK – Lukáš HOLEČEK – Michal PEHR a kol., *Agrarismus ve střední a východní Evropě 19. a 20. století*, Praha 2015. Eduard KUBŮ – Torsten LORENZ – Uwe MÜLLER – Jiří ŠOUŠA (eds.), *Agrarismus und Agrareliten in Ostmitteleuropa*, Berlin – Praha 2013.

staročechy ve volbách do českého zemského sněmu roku 1889 a ve volbách do říšské rady roku 1891. Nicméně v centru jejích zájmů zůstávalo měšťanstvo a zemědělské otázky byly upozaďovány, přesto Šťastný kalkuloval se setrváním *Selské jednoty* u mladočeské strany a vytvořením samostatné stranické selské frakce.[831]

Nastupující mladá generace šiřitelů agrárních myšlenek však začala usilovat o odtržení od mladočechů a vytvoření vlastní politické strany. Dne 27. února 1897 se konala ustavující valná hromada *Sdružení českých zemědělců*, jehož základna ležela ve středních Čechách. *Sdružení* však zůstalo ještě rok pod patronací mladočeské strany, mělo ovšem zastoupení v jejím výkonném výboru, a poté byl již jen krok k transformaci v samostatnou *Českou agrární stranu*.[832] Ta má v pomyslném rodném listu datum 6. ledna 1899 a jejím prvním předsedou byl zvolen dosavadní předseda *Sdružení* Stanislav Kubr.[833]

Morava a Slezsko šly vlastními vývojovými směry, nicméně v závěru roku 1904 se i v těchto zemích podařilo založit společnou *Českou stranu agrární pro Moravu a Slezsko*, která necelý půlrok nato po vzájemných domluvách fúzovala s *Českou stranou agrární.* Ke spojení došlo na velké schůzi asi pěti set agrárníků 19. března 1905 v Přerově, kde byl vytvořen ústřední výkonný výbor nové *Československé strany agrární*. Její první řádný sjezd se konal o dva měsíce později ve dnech 15.–16. května 1905 v Praze a v jejím čele stanul šéf české agrární strany Josef Žďárský.[834]

---

[831] Luboš VELEK, *Agrární proud v mladočeské straně v 90. letech 19. století*, in: J. Šouša – D. E. Miller – M. H. Samal (eds.), K úloze, s. 19–29. TÝŽ, *Sdružení českých zemědělců a Národní strana svobodomyslná 1896–1899*, in: B. Rašticová (ed.), Politická a stavovská zemědělská hnutí, s. 123–134.

[832] Ke vzniku agrární strany a jejímu vývoji do roku 1914 přehledně J. ROKOSKÝ, *Agrární strana*, in: J. Malíř – P. Marek a kol., *Politické strany, 1. díl*, s. 413–442. Nejpodrobněji pohledem dobových agrárních autorů O. FRANKENBERGER – J. O. KUBÍČEK, *Antonín Švehla*. Dále též V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 15–37. M. KUČERA, *K reorganizace České strany agrární (1904–1910)*, Český časopis historický, roč. 96, 1998, č. 2, s. 307–343. Dušan UHLÍŘ, *Republikánská strana venkovského a malorolnického lidu 1918–1938. Charakteristika agrárního hnutí v Československu*, Praha 1988, s. 10–15. Vlastimil VONDRUŠKA, *Osudy agrárního politického hnutí*, Praha 1990. Na pozadí životních osudů jednotlivých postav V. DOSTÁL, *Antonín Švehla. Profil československého státníka*, Praha 1990. Miloš CHARBUSKÝ, *František Udržal 1866–1938*, Pardubice 2002. D. E. MILLER, *Antonín Švehla – mistr politických kompromisů*, Praha 2001. Miroslav PEKNÍK (ed.), *Milan Hodža a agrárne hnutie*, Bratislava 2006. J. ROKOSKÝ, *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*, Praha 2011. Souhrnný přehled a komentář historiografie politického agrarismu nejnověji J. HARNA, *Historiografie českého a slovenského agrárního politického hnutí: výsledky a mezery*, in: J. Rychlík – L. Holeček – M. Pehr a kol., Agrarismus, s. 14–24 (ve sborníku srov. také výběrovou bibliografii na s. 328–337).

[833] Stanislav K u b r (1862–1908), rolník, veřejný činitel, obecní a okresní politik v Kněževsi u Prahy. Od počátku devadesátých let 19. století aktivní bojovník za práva zemědělců a spolubudovatel politického agrarismu. V letech 1897–1899 předseda *Sdružení českých zemědělců* a člen výkonného výboru mladočeské strany, v letech 1899–1904 předseda agrární strany. Člen říšské rady (1901–1907) a českého zemského sněmu (1901–1907). Mezi zakladatelskou generaci agrární strany patřili dále např. Emanuel Hrubý, Karel Prášek, Jan Antonín Prokůpek, Hynek Srdínko, Antonín Švehla starší nebo František Udržal.

[834] Josef Ž ď á r s k ý (1853–1939) byl předsedou agrární strany v letech 1904–1909. V letech 1901–1913 člen českého zemského sněmu (předseda poslaneckého klubu českých agrárníků) a v letech 1911–1918 říšské rady. Po roce 1918 se s agrárníky pro názorovou roztříštěnost na pozemkovou reformu rozešel a založil Národní rolnickou jednotu. V letech 1920–1922 člen senátu (rezignoval).

Na květnovém setkání se velmi obsáhle debatovalo o politické a hospodářské situaci. Hlavním projevem se představil Karel Prášek,[835] jenž připomněl směřování nové strany, ale zdatně mu sekundovali další důvěrníci, mezi nimiž se objevil i František Jan Kroiher, *„který promluvil o náboženské otázce a objasnil stanovisko kněží k české agrární straně.“*[836] Společně s moravsko-slezskými kolegy Kunešem Sonntagem[837] a Františkem Zikou[838] se v jeho slovech *„ozvala jednoznačná oponentura všemu anachronnímu, co ve straně přežívalo.“*[839] Sjednocením všech zemských agrárních stran do jednoho pražského centra byl dokončen reorganizační proces národnostně českého politického agrarismu. Moravská a slezská odnož si mezitím prošly drobnými vnitřními rozepřemi, během nichž se dostali do jejich popředí zmíněný František Zika (ve Slezsku) a František Staněk (na Moravě).[840]

Vzniku nové politické strany na přelomu 19. a 20. století nahrálo celkové společenské prostředí. Velká hnutí, stojící na národnostních idejích (staročeši, mladočeši) a hájící české národní zájmy na říšské radě, se rozpadla a jejich pozice zaujaly politické strany nabízející svým voličům konkrétnější specifické programy. Nové strany se staly základem pluralitního politického systému, který se po rozpadu monarchie přenesl také do Československa. Od roku 1878 byla na scéně Československá sociálně demokratická

[835] Karel P r á š e k (1868–1932), statkář v Řivně na Mladoboleslavsku a čelný organizátor politického agrarismu. Stál u vzniku *Sdružení českých zemědělců*, byl místopředsedou agrární strany, členem říšské rady a českého zemského sněmu, v letech 1907–1908 ministr-krajan. Ve straně hlavní postava konzervativního velkostatkářského křídla (od roku 1910 vlastnil velkostatek se zámkem v Košeticích na Pelhřimovsku). V letech 1918–1920 člen Revolučního národního shromáždění a ministr zemědělství, v letech 1920–1925 člen senátu a jeho předseda do své vynucené rezignace v souvislosti s tzv. lihovou aférou (k aféře srov. na s. 191 pozn. 925). V roce 1925 odešel z agrární strany a po neúspěšném pokusu se založením nové strany se stáhl z veřejného života.

[836] O. FRANKENBERGER – J. O. KUBÍČEK, *Antonín Švehla*, s. 112.

[837] Kuneš S o n n t a g (1878–1931), rolník a veřejný činitel ve Střelicích u Uničova, čelný organizátor agrární strany a družstevnictví na Moravě (člen řady odborných organizací a podniků). V letech 1913–1918 člen moravského zemského sněmu a v letech 1918–1922 poslanec Národního shromáždění. Počátkem existence ČSR několikanásobný ministr a správce ministerstev. V letech 1922–1931 místopředseda agrární strany a hospodářský odborník (prezident Anglo-československé banky nebo zakladatel Československé akademie zemědělské). Redaktor, autor řady novinových článků a prací z oboru zemědělské výroby.

[838] František Z i k a (1869–1931) pracoval jako zemědělský správce na různých velkostatcích a od konce 19. století organizoval agrární a družstevní hnutí ve Slezsku. V letech 1918–1920 člen Revolučního národního shromáždění, angažoval se při řešení připojení Hlučínska a Těšínska k ČSR. Prezident Slezské zemědělské rady, ředitel zemědělského ústavu v Bratislavě nebo ředitel *Ústredného družstva* v Bratislavě. Jeho pohřební kondukt vedl F. J. Kroiher.

[839] M. KUČERA, *K reorganizaci*, s. 330.

[840] František S t a n ě k (1867–1936) spravoval statek v rodném Strmilově a od roku 1905 v Želetavě (i s lihovarem). Jedna z nejčelnějších postav agrární strany, několikanásobný místopředseda a hlavní postava moravského agrarismu. V letech 1901–1918 člen říšské rady (v letech 1916–1918 předseda českého poslaneckého svazu), v letech 1901–1906 českého zemského sněmu, v letech 1906–1918 moravského zemského sněmu, od roku 1918 až do své smrti poslanec Národního shromáždění, v letech 1932–1935 předseda poslanecké sněmovny. V letech 1918–1922 postupně ministr veřejných prací, pošt a zemědělství.

strana,[841] v devadesátých letech přibyly křesťansko-sociální strany,[842] Česká strana národně sociální (1897),[843] Česká strana radikálně pokroková (1897),[844] Česká strana agrární (1899)[845] a realistická strana (1900).[846]

Základními programovými body nové agrární strany se vedle prosazování státoprávních požadavků českého národa stalo rozšíření volebního práva, zřizování odborných zemědělských škol, snaha o vytvoření příznivější celní a dopravní politiky pro rolnictvo, odstranění pozemkové daně a zmenšení zemědělských břemen, zakládání hospodářských družstev, možnost získání levného úvěru pro zemědělce, jednání o reformě v systému pojišťování osob a zemědělského majetku. Zdůrazňováním významu selského stavu chtěli agrárníci přispět k jeho zachování, usilovali o vytvoření co nejlepších podmínek pro zemědělce a byli si rovněž vědomi jejich velkého významu, avšak nedoceněného, přehlíženého a bez prestiže, v národním, sociálním a hospodářském ohledu.

Agrární strana se od počátku své existence opírala o schopné činovníky z řad pokrokových zkušených sedláků znalých nejlépe dané problematiky, kteří se angažovali v různých hospodářských spolcích a ve vedení drobných zemědělských podniků v regionech. Mnozí se vypracovali mezi dobré řečníky, což bylo všeobecně u veřejných

[841] Československá sociálně demokratická strana se v letech 1893–1918 nazývala Československá sociálně demokratická strana dělnická, v letech 1918–1938 Československá sociálně demokratická strana dělnická, v letech 1945–1948 a 1990–1993 Československá sociální demokracie a od roku 1993 Česká strana sociálně demokratická. Představiteli před rokem 1948 byli Rudolf Bechyně, Zdeněk Fierlinger, Gustav Habrman, Antonín Hampl, Bohumil Laušman, František Soukup, Bohumír Šmeral nebo Vlastimil Tusar.

[842] Křesťansko-sociální strana lidová, Křesťansko-sociální strana v Čechách, Národní strana katolická v Království českém, Katolická strana národní na Moravě a Moravsko-slezská křesťansko-sociální strana na Moravě. Roztříštěnost katolických stran se podařilo sjednotit až v roce 1919, kdy vznikla Československá strana lidová, která s výjimkou nuceného přerušení za okupace působí na politické scéně dodnes (od roku 1992 pod názvem Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová). Představiteli politického katolicismu do roku 1948 byli Rudolf Horský, Mořic Hruban, Václav Myslivec, František Nosek, Bohumil Stašek nebo Jan Šrámek.

[843] Česká strana národně sociální (vznikla a první rok existovala pod názvem Strana národních dělníků) se v letech 1918–1926 jmenovala Československá strana socialistická, v letech 1926–1938 a 1945–1948 Československá strana národně socialistická, v letech 1948–1992 Československá strana socialistická a dnes opět jako Česká strana národně sociální. Představiteli před rokem 1948 byli Edvard Beneš, Milada Horáková, Václav Klofáč, Jiří Stříbrný nebo Petr Zenkl.

[844] Česká strana radikálně pokroková se v roce 1908 spojila s Českou stranou státoprávní do České strany státoprávně pokrokové. Od roku 1918 po sloučení s dalšími stranami působila jako Česká státoprávní demokracie, v letech 1919–1934 jako Československá národní demokracie, v letech 1934–1938 po sloučení s Národní frontou a Národní ligou jako Národní sjednocení. Představiteli byli Jan Herben, Karel Kramář, Bohumil Němec, Alois Rašín nebo Přemysl Šámal.

[845] Česká strana agrární se v letech 1905–1919 nazývala Československá strana agrární, v letech 1919–1922 Republikánská strana československého venkova a v letech 1922–1938 Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu. Představiteli byli Rudolf Beran, Bohumír Bradáč, Ladislav Karel Feierabend, Milan Hodža, Jan Malypetr, Antonín Švehla nebo František Udržal.

[846] Realistická strana vycházející z tzv. Masarykova realismu se do roku 1906 oficiálně nazývala Česká strana lidová, poté až do svého zániku v roce 1918 Česká strana pokroková, kdy někteří její přívrženci přešli do jiných stran. Představiteli vedle T. G. Masaryka byli většinou vědci a kulturní pracovníci jako František Drtina, Jan Gebauer, Jan Herben nebo Emanuel Chalupný.

osob obzvlášť potřebné kvůli šíření základních agrárnických myšlenek mezi vesnickým lidem v Čechách, na Moravě i ve Slezsku, kde zatím prakticky nebyly zakotveny. Straně se však možná poněkud překvapivě dařilo pronikat také do měst a rozvíjejících se městských aglomerací. V plošném šíření agrární politiky byla prvořadá stranická podpora přidružených hospodářských, odborných a zájmových organizací,[847] především zemědělského družstevnictví, řízeného od roku 1896 ÚJHD, které se stalo jedním z nejdůležitějších a možná zrovna tím nejsilnějším pilířem agrarismu.

Byť zákon o hospodářských společenstvech č. 70 z 9. dubna 1873 zakazoval propojení družstevních organizací s jakoukoli politickou stranou, ÚJHD byla od svých prvopočátků úzce svázána právě s agrárními předáky a představovala nedílnou součást stranické politiky.[848] Jen pro ilustraci lze uvést několik konkrétních personálních příkladů. Jan Dvořák, který působil jako předseda ÚJHD v letech 1905–1914 a později jako její generální ředitel, byl zároveň místopředsedou agrární strany a předsedou správní rady Agrární banky.[849] V ÚJHD začínal Ladislav Karel Feierabend nebo Rudolf Beran, který odtud přešel v roce 1906 do sekretariátu strany. A zářným příkladem je rovněž František Jan Kroiher, který se přes družstevní práci v borovanské kampeličce vypracoval do vedení ÚJHD a současně patřil mezi výrazné postavy zakladatelské generace agrární strany a později senátory. Byla to práce právě v družstevní a národohospodářské oblasti, která ho vynesla v polovině prvního decennia minulého století do bližších kontaktů s politickou sférou. *„Tak jsem se dostal do politiky, poněvadž strana agrární nemohla přejíti činitele dost významného a pak řečníka, jakých měla málo.“*[850] V nedlouhém období let 1902–1905 ve věku těsně po třicítce započal Kroiher svou aktivní práci ve snahách nižšího kněžstva o reformní obrodu církve v *Zemské jednotě katolického duchovenstva*, dále jako funkcionář v oblasti (národo)hospodářské v ÚJHD a konečně na politickém kolbišti jako exponent agrární strany.

Pracovníci ÚJHD i agrární strany se navíc denně potkávali, protože obě sídlily ve stejném objektu v pražské Hybernské ulici. Tam bylo rovněž sídlo *Tiskařského a vydavatelského družstva rolnického*, jehož rozvoji byl věnován velký zřetel, stejně jako periodickému tisku, který se měl stát jednou z důležitých zbraní při získávání stranických

[847] Všechny velké politické strany usilovaly o vytvoření co nejširší sítě svých přidružených organizací. Agrární strana měla tento segment mimořádně kvalitní a jeho výstavbu dokončila za první republiky, kdy ho měla nejpropracovanější ze všech stran politického spektra.
[848] M. CHARBUSKÝ, *Pojetí družstevnictví v ustavujícím programu České strany agrární*, in: B. Rašticová (ed.), Osudy, s. 53–56.
[849] I. JAKUBEC, *Hospodářské výsledky Ústřední jednoty hospodářských družstev v prvním čtvrtstoletí jejího trvání (1896–1918)*, Acta Oeconomica Pragensia, roč. 15, 2007, č. 7, s. 178–179.
[850] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 17. 4. 1939.

příznivců a voličů.[851] V čele tohoto družstva, založeného v roce 1897, stanul v roce 1903 po smrti svého otce Antonín Švehla mladší, jemuž jsou kladeny největší zásluhy o rozvinutí náležité agitační a propagační činnosti a péče o vzdělávání rolnictva, ale také o vnitrostranickou reorganizaci. V roce 1906, 29. března, spatřilo světlo světa první číslo agrárního deníku s názvem *Venkov*, do něhož přispívali intelektuálové a odborníci včetně F. J. Kroihera. Jihočeský kněz navíc poskytl jednu z prvních startovacích finančních částek, když vzmáhajícímu se *Tiskařskému a vydavatelskému družstvu* upsal podíl 500 Kč. Dobovými pozorovateli je konkrétně zachyceno, že Kroiher *„dal jmenovitě zářný příklad pro upisování podílů pro Tiskařské družstvo strany tím, že sám upsal podíl ve výši 500 korun, což převyšovalo celé jeho tehdejší jednoroční kaplanské služné. Tím přiměl i mnoho jiných, dosud liknavých, kteří sice se ke straně hlásili, ale nemohli se odhodlati k hmotným obětem, k upisování podílů, jakož i k agitaci pro další upisování.“*[852] V roce 1917 se družstvo přejmenovalo na *Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské* a od roku 1930 fungovalo pod názvem *Tiskařské a vydavatelské podniky Novina*. Bylo největším tiskařským podnikem v Československu,[853] který zaměstnával v roce 1925 na 1 500 osob, vydával 43 časopisů různé periodicity a měl pobočné závody po celém území republiky.[854] Novina po celou dobu své existence vydávala také četné tituly odborného historického a zemědělského zaměření (*Časopis pro dějiny venkova*) nebo ruralistickou beletrii.[855]

Deník *Venkov* nahradivší dosavadní *Obranu zemědělců* (vycházela od roku 1897, poslední číslo neslo datum 27. března 1906) představoval moderní politické periodikum, které přinášelo zprávy o situaci v celé straně, dění v ní a celkovém směřování agrarismu v zemi. Problém byl s jeho distribucí mezi čtenáře, protože si jen stěží nacházel cestu na venkov (cena, nezájem), kde ovšem bylo zapotřebí nejvíce informovat o aktuálních problémech potenciální čtenáře. Proto agrárníci podporovali zakládání regionálních tiskovin, tzv. krajinských tisků, které navazovaly na tradice z osmdesátých let 19. století, kdy v často nejprostších podmínkách vydávali své tiskoviny duchovní otcové agrarismu

[851] K dějinám tiskařského družstva podrobně J. ROKOSKÝ, *K dějinám NOVINY, tiskařského a vydavatelského družstva. (Příspěvek k vývoji agrárního tisku)*, in: Tisk, jeho místo a role v dějinách a současnosti politických stran na území českých zemí a Československa v letech 1860–2000, Olomouc 2001, s. 17–33. Srov. též *Tisk strany*, in: Deset let práce, s. 131–135.
[852] O. FRANKENBERGER – J. O. KUBÍČEK, *Antonín Švehla*, s. 100.
[853] *„Novina“ největším tiskařským a novinářským podnikem v republice*, PK, roč. 13, 9. 1. 1931, č. 2, s. 4.
[854] J. ROKOSKÝ, *K dějinám*, s. 24.
[855] František KUTNAR, *Generace Brázdy*, Praha 1992. Ivo NAVRÁTIL (ed.), *Podíl Františka Kutnara a agrárního dějepisectví na formování obrazu české minulosti*, Semily 1998. J. ROKOSKÝ, *Agrární strana, ruralisté a tichá hrdinství*, in: Ruralismus, jeho kořeny a dědictví, Semily 2005, s. 219–228.

a družstevnictví J. R. Demel nebo A. Šťastný. Průkopníkem se staly západní Čechy a jejich týdeník *Plzeňský kraj*, vycházející stejně jako centrální *Venkov* od roku 1906. Do první světové války přibyly ještě např. *Slezský venkov*, *Rodný kraj* na Mladoboleslavsku, *Hlasy venkova* na Královéhradecku nebo *Zájmy jihu* pro jižní Čechy.[856] Čtenáři si mohli přečíst celozemský ilustrovaný *Rozkvět*, oblíbené zejména v okolí Prahy byly *Lidový deník* nebo *Večer*. Od roku 1914 vycházel také vědecký časopis pod názvem *Agrární revue* s odbornými příspěvky. Za první republiky se spektrum tiskovin ještě více rozrostlo.

Kroiher, jenž se seznámil s myšlenkami a prací A. Šťastného již jako student bohosloví počátkem devadesátých let 19. století, se samozřejmě stal šiřitelem agrárních myšlenek na jihu Čech, kde mu zdárně sekundovali Rudolf Beran, Jaroslav Hálek[857] a Jan Rataj.[858] Jižní Čechy představovaly od začátků tříštění českého politického života důležitou součást vzkvétajícího agrárního hnutí, kde však agrárničtí předáci neměli snadnou pozici nejen kvůli počáteční nedůvěře rolnictva k nově se formující straně a konkurenci ostatních politických uskupení (hlavně křesťansko-sociálních), ale také kvůli výraznější chudobě oblasti oproti jiným krajům s prosperujícím zemědělským průmyslem (cukrovarnictví, lihovarnictví, lnářství, řepařství).[859]

Vzestup a úspěch agrární strany byl v českých zemích strmý. Už při volbách do říšské rady v roce 1901 se do nejvyššího zastupitelského orgánu Rakouska-Uherska dostalo pět agrárníků,[860] v zemském sněmu od téhož roku obsadila strana 21 mandátů. V dalších volbách strana ještě posílila. Říšské volby v roce 1907, konané poprvé podle rovného a všeobecného hlasovacího práva, stejně jako zemské volby o rok později agrárníci v Čechách vyhráli. Svou dominanci si podrželi i v říšských volbách v roce 1911, byť se těsně před nimi museli vypořádat s aférami Karla Práška a Isidora Zahradníka, které využili političtí konkurenti k razantním a místy nevybíravým atakům proti agrární straně.

---

[856] V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 29. O. FRANKENBERGER – J. O. KUBÍČEK, *Antonín Švehla*, s. 119–120 a 358–360. Agrární myšlenky se ke čtenářům dostávaly také prostřednictvím časopisů přidružených organizací, jako byly např. *Zemědělské listy*, hlavní tiskovina ÚJHD. Dobový komentář k agrárnímu tisku např. František JOKLÍK, *České strany politické*, Praha 1923, s. 106–111.

[857] Jaroslav H á l e k (nar. 1883), rolník na statku v Černěticích u Volyně, organizátor agrarismu v Pošumaví a okresní důvěrník na Volyňsku. Před první světovou válkou člen výkonného výboru agrární strany a redaktor regionálního tisku. V letech 1920–1925 poslanec Národního shromáždění.

[858] Jan R a t a j (1855–1915), rolník na statku ve Vráži na Písecku, kde se také narodil a zemřel. Čelný představitel místní a okresní samosprávy (starosta obce, člen okresního zastupitelstva a výboru). Vedle Alfonse Šťastného hlavní zakladatelská postava agrárního hnutí na jihu Čech, představitel jeho konzervativního proudu. V letech 1889–1908 člen českého zemského sněmu a v letech 1898–1915 říšské rady (první předseda samostatného agrárního poslaneckého klubu).

[859] J. ROKOSKÝ, *Rudolf Beran*, s. 39. K postavení jižních Čech v politice agrární strany za první republiky více TÝŽ, *Jižní Čechy – bašta agrární strany v první Československé republice*, in: B. Rašticová (ed.), Agrární strany, s. 97–106. Srov. též sborník B. RAŠTICOVÁ (ed.), *Regionální zvláštnosti*.

[860] Emanuel Hrubý, Stanislav Kubr, Karel Prášek, Jan Rataj a Antonín Zázvorka.

Prášek i Zahradník byli z agrární strany vyloučeni, ale kandidovali jako nezávislí kandidáti a pro svou oblíbenost byli zvoleni (do agrární strany byli následně opět přijati).[861]

Předvolební debaty (nejen před říšskými nebo zemskými volbami, ale také před komunálními volbami), leckde velmi bouřlivé, se na venkově vedly ostře především mezi agrárníky a klerikály (katolickými stranami). Vzhledem k povolání F. J. Kroihera, který až do roku 1914 působil jako kaplan v jihočeských Borovanech (poté farář a děkan v Ledenicích), byl právě on častým terčem politických rivalů a naopak musel sám při častých cestách po vesnicích vyvíjet svůj um při vysvětlování a přesvědčování, proč právě agrární strana a jí nabízený program jsou pro venkovské obyvatele tou nejlepší volbou. Již v počátcích politické kariéry razil heslo, že *„kříž patří na kostel a ne na prapor politického boje“* a dále také, že *„náboženství je soukromou věcí a nepatří do politiky.“*[862] Pokaždé hlasitě připomínal svou náklonnost ke katolické víře, ale odmítal klerikalismus, tj. úzké propojení politiky s vysokou církevní hierarchií, a tvrdil, že existence zvláštní samostatné katolické strany je svou podstatou nelogická a že přeci katolíci jsou členy prakticky všech politických uskupení.[863] Politický katolicismus vnímal spíše jako zneužívání náboženství a zjevné prospěchářství v politických záležitostech.[864] *„Náboženství vždycky pohoří, kdykoli si ho vezme na štít politická strana,“*[865] což byl další z argumentů, kterými dokládal své přesvědčení, že katolické strany nemohou v politickém boji uspět, a proto není členem žádné z nich. Svou příslušnost k agrární straně, s níž se sblížil přes práci v ÚJHD (katolické zemědělské a družstevní organizace vznikly až poté, co se již angažoval u agrárníků) potom celý život bránil slovem i písmem právě výše zmíněnými tvrzeními, ke kterým se přidává ještě jedno, neméně líbivé uším vesnických obyvatel. Správný kněz, podle Kroihera, by měl se svými farníky přes týden pracovat na poli, aby se s ním potom

[861] Aféry vycházely z nesouhlasu konzervativních agrárníků v čele s K. Práškem (patřil mezi ně i výše zmíněný J. Rataj), kteří se nesmířili s novým směřováním strany a tím, že se do jejího vedení dostávali střední a menší rolníci. Vedle dalších drobnějších neshod se však zásadní stala problematika řepařské otázky. Premonstrátu I. Zahradníkovi prý kandidaturu zakázal jeho řád. V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 36 a 92. O. FRANKENBERGER – J. O. KUBÍČEK, *Antonín Švehla*, s. 298–299. D. E. MILLER, *Antonín Švehla*, s. 128–129. J. ROKOSKÝ, *Rudolf Beran*, s. 59–60.

[862] JčL, roč. 18, 30. 9. 1912, č. 113, s. 2. V podobném duchu mluvili i další agrárníci, např. Rudolf Beran v roce 1936: *„Náboženství nepotřebuje pro svou existenci, vývoj a ochranu zvláštní politické strany* […] *Kdo mluví o náboženství a vyvolává při tom politické třenice, vědomě mluví nepravdu a rozbíjí v obcích a okresech shodu příslušníků jedné církve, ten poškozuje těžce zájmy náboženství.“* Srov. *Protokol o řádném říšském sjezdu Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu v roce 1936*, Praha 1936, s. 25.

[863] K hnutí proti klerikalismu více Stanislav BALÍK – Lukáš FASORA – Jiří HANUŠ – Marek VLHA, *Český antiklerikalismus. Zdroje, témata a podoba českého antiklerikalismu v letech 1848–1938*, Praha 2015.

[864] Z. POLANSKÝ (ed.), *František Teplý*, s. 25.

[865] Našinec, roč. 42, 18. 7. 1906, č. 84, s. 2.

v neděli modlili v kostele.[866] Naplňoval tím Masarykova slova z konce 19. století. *„Každý, kdo s lidem žije, mnohému se může naučit,“* sděloval budoucí prezident ještě coby univerzitní profesor. *„Od toho nejnepatrnějšího člověka můžeme se naučit; z jednoho slova, posunku možno se mnohému naučit. Ale to předpokládá jistou lásku k tomu lidu. Lásku jinou než hospodskou.“*[867]

Kroiherovu práci v zemědělské a hospodářské problematice pro potřeby venkovanů, což doboví publicisté nazývali praktickým uskutečňováním křesťanských ideálů, ocenil poměrně brzy bulharský politik Stojan Danev,[868] který Kroihera a celé české družstevní hnutí při mezinárodním setkání družstevníků v roce 1904 v Budapešti pochválil slovy: *„Víte, pane kaplane, co mne na tom nejvíce těší? Že Vy, kněz, s takovým nadšením mluvíte o hospodářských otázkách. Jednáte-li tak všichni, bude dobře lidu i vám!“*[869] Na Kroiherovu obranu vycházelo mnoho článků v agrárním tisku, jeden z nich kaplanovo nelehké postavení komentoval tak, že *„Dp. Fr. Kroiher je předmětem zuřivých útoků tisku Jednotě* [ÚJHD] *nepřátelského a není téměř čísla křesťansko-sociálních listů, aby tam nebylo proti němu štváno* […] *Ať se stane ve straně a v tisku agrárním cokoliv, vždycky je činěn dp. Kroiher odpovědným, ač není vševědoucím, aby mohl všemu zabrániti.“*[870]

Zejména díky útokům a přestřelkám otištěných ve stranických novinách je možno částečně blíže poodkrýt nelehkou pozici úspěšného katolického kněze angažovaného v agrární straně. Kroiher k tomu v roce 1907 napsal: *„Dovídám se, že mne po příkladu, daném v den založení strany katolického lidu, vylučují na katolických schůzích v městech i na vesnicích ze stavu kněžského i z církve. Je to omyl i v pravomoci i ve věci samé. Ač není totiž společnost dotyčných osob lákava, jsem a zůstanu katolickým knězem, ač bych si snadno opatřil lepší existenci. Rozumí se, že půjdu svou cestou dále, ponechávaje soud o křesťanském smýšlení dotyčných katolíků Bohu a lidem zdravého rozumu a dobré vůle.“*[871] Když se ho v roce 1910 ptali na jeho postoj vůči těmto „protihráčům,“ kteří

[866] P. MAREK, *František Jan Kroiher mezi ultramontanismem a sekularizací*, in: L. Fasora – J. Hanuš – J. Malíř (eds.), Sekularizace českých zemí v letech 1848–1914, Brno 2007, s. 89–101.
[867] Tomáš Garrigue MASARYK, *Jak pracovat? Přednášky z roku 1898*, Praha 1990, s. 67.
[868] Stojan D a n e v (1858–1949) se po studiích v Praze, Curychu, Heidelbergu a Paříži vrátil v roce 1884 do Sofie, kde působil jako advokát a docent na univerzitě. Stal se významným bulharským národohospodářem, několikanásobným ministrem a premiérem. K návštěvě výstavy v Budapešti více s. 151 a pozn. 729.
[869] F. J. KROIHER, *Mezinárodní družstevní výstava v Budapešti*, Zemědělské listy, roč. 9, 21. 10. 1904, č. 47, s. 446. Kroiher v článku neopomněl jízlivě připomenout, že pochvala je hodná poznamenání *„zvláště pro naše duchovenstvo.“*
[870] *Dp. Fr. Kroiher*, Zemědělské listy, roč. 16, 2. 12. 1910, č. 1, s. 8.
[871] Budivoj, roč. 43, 13. 5. 1907, č. 38, s. 3.

usilovali dokonce u budějovického biskupa Hůlky o nějaké potrestání a sankce,[872] odpověděl, že ho všechny jejich výpady nechávají zcela klidným.[873] Velmi rychle se i díky tomu vypracoval na známou a agilní politickou postavu, jak o tom svědčí např. slova advokáta Ladislava Ledvinky, který Kroihera už v roce 1906 nazval *„vynikajícím členem agrární strany.“*[874] Kroiherova nenápadná agitační a řečnická práce tak v dílčím ohledu přispěla k pozitivním voličským výsledkům a všeobecné oblibě agrární strany.

V podobné pozici jako Kroiher se ocitli další kněží, kteří vystupovali na předních místech ve vedení agrární strany, zastupovali ji v zemském sněmu a na říšské radě nebo jí jen veřejně projevovali své sympatie a podporovali její kandidáty.[875] Jmenovitě šlo zejména o Františka Blahovce, Františka Hnídka, Jana Vacka a Isidora Zahradníka.[876] Volební úspěchy agrární strany byly trnem v oknu reprezentantům křesťansko-sociálních a klerikálních stran, kteří agrární stranu považovali za protináboženskou a kněze v jejích řadách za pouhé „volavky“ na voliče. Skupina zmíněných kněží, tvořící velice pozoruhodnou a dosud blíže neprobádanou frakci politického agrarismu, naopak měla dokazovat, že agrární strana jako reprezentantka velké masy lidí je otevřená pro všechny bez rozdílu.[877] Vzájemné rozbroje mezi politickými stranami spíše agrární duchovní posilovaly a zároveň je utvrzovaly v přesvědčení, že si vybrali správný politický směr. *„Já sám jsem jedním z nejkovanějších agrárníků už proto, že už před dvaceti lety bylo do mne pro mé politické přesvědčení bušeno víc, než do kohokoliv jiného,“* uvedl Kroiher v roce 1931.[878] Jihočeský *Hlas lidu* o nich v roce 1908 napsal: *„Žádná strana tak nelhala při volbách jako strana agrární, tak drze a sprostě. Odhalíme zajímavosti ze zákulisí*

---

[872] Hůlka tyto nátlaky nereflektoval a odbýval je slovy: *„Povězte, co špatného* [Kroiher] *řekl nebo učinil?“* F. J. KROIHER, *Ve vlastní věci*, PK, roč. 13, 12. 3. 1931, č. 11, s. 2. Též *Články a úvahy 1*, s. 163.

[873] Zemědělské listy, roč. 15, 21. 10. 1910, č. 47, s. 9.

[874] Lidové noviny, roč. 14, 28. 7. 1906, č. 206, s. 6. Ladislav L e d v i n k a (1864–1929) absolvoval právnickou fakultu pražské univerzity (1892) a jako advokát působil např. v Jevíčku nebo v Rakovníku.

[875] Z. POLANSKÝ (ed.), *František Teplý*, s. 23–30.

[876] P. MAREK, *František Jan Kroiher*, s. 91. TÝŽ, *Senátor*, s. 110. František H n í d e k (1876–1932) po vysvěcení na kněze (1900) působil jako kaplan v Domažlicích, katecheta v Chrudimi a v Praze. Později ale z církve vystoupil, absolvoval právnickou fakultu pražské univerzity (1904) a za první republiky pracoval na ministerstvu školství. V letech 1908–1913 člen českého zemského sněmu, v letech 1918–1932 poslanec Národního shromáždění, vždy za agrární stranu. Literárně činný, jako místopředseda ústavního výboru se podílel na koncipování československé ústavy v roce 1920. K ostatním srov. kapitolu *Reformátor církve*.

[877] Dne 22. 1. 1919 se např. uskutečnila schůze, jíž Kroiher předsedal a na níž se sešli politicky angažovaní kněží. Schůze byla především akcí agrárníků, hlavními řečníky tudíž byli Kroiher a Zahradník-Brodský. *„Jest přirozeno, že obsahem jejich řečí bylo získati kněze k politické práci ve straně agrární. Snad také proto nebylo uděleno slovo zástupcům československé strany lidové. Byly by na pravou míru uvedeny některé přemrštěné, nespravedlivé a sofistické výtky. Žádná strana není bez vad, tedy ani strana agrární.“* Antonín HAVELKA, *Vos estis sal terrae…*, Jednota. Věstník Jednoty československého duchovenstva, roč. 1, 1. 2. 1919, č. 4, s. 29.

[878] F. J. KROIHER, *Obecní volby*, PK, roč. 13, 3. 9. 1931, č. 36, s. 1. Též *Články a úvahy 1*, s. 137. Srov. též články z denního tisku v NA, MZV – VA, složka Kroiher.

jihočeských agrárníků, jak se buntovali s Němci a jim pomáhali společně se židy. Pro [Leopolda] *Hilsnera slíbili židům pracovati agrárníci. Proto všichni židé agitovali a agitují pro agrární kandidáty. No, tohle ale je už opravdu charakteristické pro agrárníky. Budou pro Hilsnera pracovati:* [Jan] *Vacek,* [František] *Hnídek, Krojher!*[879]

Sám Kroiher, od roku 1905 jedna z vůdčích postav agrární strany v českobudějovickém okrese, byl od mládí několikrát svými stoupenci a důvěrníky navrhován za kandidáta do různých zastupitelských úřadů, nejčastěji do vídeňské říšské rady. *„Přiznám se,“* zavzpomínal po letech, *„že mně tenkrát jako bohoslovci a později mladému kaplanu dělalo dobře, když posluchači si pochvalovali, že já bych měl býti vyslán do Vídně, že bych to dovedl těm pánům říci, jak se patří. Ale než mi došla třicítka, uvědomil jsem si, že frázemi tenkrát obvyklými se nikomu z nás nepomůže a Vídni neublíží.“*[880] Nepřijal ani nabídku ucházet se o voliče v říšských volbách v roce 1907, kdy jej strana chtěla nominovat za okresy Neveklov a Vlašim. I tentokrát dal raději přednost drobné národní práci v Čechách[881] a snad se k důvodům odmítnutí přiřadila i velká časová zaneprázdněnost. Volby se konaly v květnu, krátce před tím v březnu byl Kroiher jmenován předsedou rozpadající se *Zemské jednoty katolického duchovenstva*, do toho mu ještě připadla administratura borovanské farnosti (leden až červenec 1907) a mnoho času věnoval práci v ÚJHD. Možná se u sebe ještě obával jisté nevyzrálosti, kterou v pozdější době u nových politiků kritizoval: *„Má-li z člověka být časem politik, musí něčemu rozuměti, něčemu z toho, co se v parlamentě projednává. Ne všemu – to není možné – ale něčemu, aby když v klubu přijde něco na přetřes, všichni věděli, kdo tomuhle rozumí, kdo jim to vyloží v klubu, kdo to dovede zastávat ve výboru a plné schůzi sněmovny nebo senátu. Kdo se chce připravovat pro politickou dráhu, ať se napřed stará o nepolitické věci, aby dobře ovládal některý úsek veřejných starostí. Proto je žádoucno, aby pracoval ve vlastním hospodářství, v pokusnictví, v družstevnictví, samosprávě. Možná, že je to příprava zdlouhavá, ale čím strom pomaleji roste, tím je tvrdší a odolnější.“*[882]

Nejhlasitěji se o Kroiherově možné kandidatuře hovořilo a psalo na jaře 1911, kdy se skutečně chystal pustit se do boje o přízeň voličů, a sice v doplňovacích volbách do říšské rady v obvodu Klatovska, Nepomucka a Plánicka. Dobovými pozorovateli bylo

[879] Hlas lidu, roč. 2, 27. 2. 1908, č. 44, s. 3. Leopold H i l s n e r (1876–1928), německý žid z Polné, odsouzený za domnělou vraždu křesťanské dívky. Případ zvedl vlnu antisemitismu (tzv. hilsneriáda). Po omilostnění v roce 1918 žil v ústraní.
[880] PK, roč. 8, 21. 10. 1926, č. 43, s. 1. Též *Články a úvahy 1*, s. 165.
[881] Srov. Budivoj, roč. 41, 29. 8. 1905, č. 69, s. 3.
[882] F. J. KROIHER, *Mladí kupředu*, PK, roč. 17, 14. 2. 1935, č. 1. Srov. TÝŽ, *Mladí, připravujte se!*, PK, roč. 15, 1. 6. 1933, č. 22, s. 1.

patřičně okomentováno, že Kroihera *„vedení agrární mělo dávno postaviti jako kandidáta svého v zájmu družstevnictví Pošumaví, které zná výborně.“*[883] Nakonec se ovšem ani tentokrát do volebního souboje nevrhl, a tak snad i díky tomu obyvatelé Klatovska do Vídně nakonec poslali Václava Prunara z pokrokové strany.[884] I přes tento dílčí nezdar však agrárníci posílili ve volbách své pozice na třicet mandátů oproti dosavadním osmadvaceti.

Za úspěchem agrární strany při volebních kláních stála již nastíněná příkladná agitace (tiskem i slovem), přesně a srozumitelně formulovaný program opírající se o půdu, její vlastnictví a pomoc venkovskému obyvatelstvu.[885] Strana se snažila oslovit všechny, kteří jakýmkoli způsobem participovali na zemědělství ve všech jeho podobách. Sympatizovala s ní řada vědců a odborníků nejen přírodovědných oborů, ale i těch humanitních, a specifickou sortou byla skupina výše zmíněných duchovních. Navíc měli agrárníci propracovanou síť, za první československé republiky ještě rozvinutější, stranického aparátu, krajských sekretariátů,[886] přidružených organizací, spolků a klubů. Vedle ÚJHD se jednalo např. o organizace sdružující chovatele koní, pěstitele brambor, cukrové řepy, chmele nebo lnu, *Svaz agrárních akademiků*, *Ústřední svaz agrárního dorostu*, *Meliorační svaz v království Českém* nebo *Českou mlékařskou jednotu*. O lidovýchovu na venkově se staralo *Svobodné učení selské*, o tělovýchovu a sport *Selská jízda*, pozornost byla věnována také zemědělskému školství nebo muzejnictví.[887]

Je tu však ještě jeden výrazný moment, který nebyl dosud zmíněn. Jedná se o vyřešení vnitrostranických dohadů nad celkovým směřováním partaje. Zatímco „otcové zakladatelé“ svůj zájem soustředili na velkostatkáře, bohatší sedláky, jejich potřeby a na problematiku vyvlastňování velkých šlechtických a církevních latifundií, nastupující generace v čele s Antonínem Švehlou mladším si správně a včas uvědomila, že pro úspěch

[883] *Volba na Klatovsku*, Stráž na Šumavě, roč. 26, 25. 3. 1911, č. 12, s. 2.
[884] *Doplňovací volba na Klatovsku*, Národní listy, roč. 51, 21. 3. 1911, č. 80, s. 1. Stráž na Šumavě, roč. 26, 18. 3. 1911, č. 11, s. 2. Václav P r u n a r (1875–1938), novinář a redaktor, působil v zemědělské radě, Ústřední matici školské nebo ústředním výboru *Národní jednoty pošumavské*. V letech 1908–1913 člen českého zemského sněmu a v letech 1911–1918 říšské rady. V roce 1920 neúspěšně kandidoval do poslanecké sněmovny za své vlastní uskupení – Neodvislou strana lidu malého.
[885] K programu agrární strany J. HARNA – V. LACINA (eds.), *Politické programy českého a slovenského agrárního hnutí 1899–1938*, Praha 2007. Vlastislav LACINA, *Změny priorit v programových dokumentech české agrární strany*, in: B. Rašticová (ed.), Agrární strany, s. 87–92.
[886] K činnosti organizací a sekretariátů srov. *Deset let práce*, s. 685–731.
[887] *Dvacet let československého družstevnictví*, Praha 1938, s. 205–241. V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 284–301. A. HŮLKA, *Družstevní čin*, s. 95–100. Srov. též příslušné kapitoly O. FRANKENBERGER – J. O. KUBÍČEK, *Antonín Švehla*. Dále J. ROKOSKÝ, *Agrární strana*, in: J. Malíř – P. Marek a kol., Politické strany, 1. díl, s. 421–424 a sborníky J. HARNA – B. RAŠTICOVÁ (eds.), *Agrární strana* a B. RAŠTICOVÁ (ed.), *Zemědělské školství, výzkum a osvěta jako předpoklad hospodářského a sociálního rozvoje venkova v 19. a 20. století*, Uherské Hradiště 2004.

mladé strany je třeba získat i drobné rolníky, zemědělce a vůbec všechny lidi, kteří na venkově žijí a pracují. Příznačně nově prosazovaný politický směr malozemědělského charakteru vystihovalo stranické heslo *Venkov jedna rodina.* Strana prosazovala také důslednou odborovou organizovanost, zlepšení technizace, zemědělského družstevnictví a sociálního zázemí.[888] *„Já dávno říkám, že jsme sice všichni vyšli z venkova, ze zemědělců, ale chováme se tak, jako bychom byli rození profesoři a schopní i povoláni dávati celému světu známky hlavně z mravného chování,“* napsal za první republiky Kroiher.[889]

Stoupající vliv Antonína Švehly byl korunován jeho zvolením předsedou agrární strany 21. října 1909. Jméno Františka Jana Kroihera se tehdy poprvé objevilo mezi členy užšího výkonného výboru, který doznal výrazné generační obměny, a dostali se do něho blízcí Švehlovi spolupracovníci. Příslušníkem užšího výboru zůstal Kroiher i po následujících stranických sjezdech konaných 6. ledna 1911 a 5. června 1914.[890] V užším výboru se sešla agrární elita, která určovala směřování stále ještě relativně mladé politické strany.[891] Patřili do něho politici, redaktoři, hospodářští odborníci a všichni zemští a říšští poslanci zvolení za agrární stranu.

Díky Kroiherovi se ve výboru mluvilo o náboženských otázkách, na které se snažil spolustraníky upozorňovat, byť to nebyla oblast pro agrárníky prioritní. V roce 1911 se např. přimlouval za zvýšení učitelských platů včetně odměn katechetům a duchovním vyučujícím náboženství. *„Dp. Kroiher, který se v kruzích poslanců agrárních těší nemalému vlivu, začal pracovati v klubu agrárním pro myšlenku, aby zároveň se zvýšením platů učitelů i katechetů provedeno bylo zvýšení remunerací*[892] *náboženských a cestného pro kurátní klérus. Po velmi prudkém boji volebním, který sveden byl mezi agrárními poslanci a stranou křesťansko-sociální, v němž také mnoho kněžstva se zúčastnilo, dalo se očekávati, že agrární klub postaví se příkře proti požadavkům kurátního kléru. Než nestalo*

[888] V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 26. M. KUČERA, *K reorganizaci*, s. 341–342. J. ROKOSKÝ, *Rudolf Beran*, s. 41–42.
[889] F. J. KROIHER, *Colidgeova rada*, PK, roč. 11, 21. 3. 1929, č. 12, s. 1. Též *Články a úvahy 1*, s. 109.
[890] O. FRANKENBERGER – J. O. KUBÍČEK, *Antonín Švehla*, s. 240, 354 a 367–368. V užším výboru s Kroiherem zasedali např. Josef Bukvaj, Václav Donát, Jan Dvořák, Josef Hucl, František Hybš, Ferdinand Klindera, Jan Malypetr, Karel Prášek, Jan Pražák, Adolf Prokůpek, Jan Rataj, Stanislav Švehla, František Udržal, Karel Viškovský nebo Josef Žďárský.
[891] J. HARNA, *K charakteristice politických elit agrárního hnutí v českých zemích a na Slovensku*, in: B. Rašticová (ed.), Osobnosti, s. 9–20. E. KUBŮ – J. ŠOUŠA, *Podnikatelské a manažerské elity českého agrárního hnutí v období sklonku Rakouska-Uherska a za Československé republiky,* in: B. Rašticová (ed.), Osobnosti, s. 21–31 (doslova též J. ŠOUŠA, *Mezi brázdou*, s. 333–346). V. LACINA – J. HARNA, *Der tschechische und slowakische politische Agrarismus und seine Hauptakteure (1899–1938)*, in: E. Kubů – T. Lorenz – U. Müller – J. Šouša (eds.), Agrarismus, s. 383–417.
[892] Remunerace = peněžitá odměna k platu.

se tak, neboť dp. Kroiherovi se podařilo pro věc získati předsedu agrárního klubu p. [Antonína] *Švehlu a po té celý agrární klub. Úpravu remunerace náboženské a cestného pro kurátní klérus vzala nejsilnější strana sněmovní – agrární – za svou, její parlamentárka přijala příslušnou resoluci, kterou uloženo podati ve sněmu agrárnímu poslanci p.* [Bohumilu] *Novákovi, který také známý návrh ve sněmu ve prospěch kurátního kléru učinil a tím prvně otázkou tou hnul.“*[893] Kroiher se v celé záležitosti angažoval ještě tím, že nechal vytisknout a rozeslat na všechny české fary tištěné petice k podpisu, protože *„záhodno bylo, aby kněžstvo podalo petice jako učitelstvo.“*[894]

Představitelé české agrární strany poměrně záhy začali navazovat kontakty na různých bázích se stejně smýšlejícími kolegy ze Slovenska. Protože politický agrární program se slovenskou problematikou nezabýval, agrárníci tam svůj vliv získávali zejména prostřednictvím četných družstevních a stavovských organizací.[895] Nejprve se přirozeně rozvinuly bližší vztahy v hospodářské oblasti na moravsko-slovenském pomezí. Velkou roli zde sehrál především Pavol Blaho, rodák ze Skalice, která se díky němu stala jedním z center rodícího se slovenského agrárního hnutí.[896] Už v roce 1898 stál Blaho spolu s Vavro Šrobárem[897] u vzniku společensko-politického měsíčníku *Hlas*, který se ve své době stal nejvýraznějším hlasatelem česko-slovenské vzájemnosti a okruh lidí kolem něj (tzv. hlasisté) zformuloval základní principy nové slovenské národní politiky založené na masovém rolnickém hnutí. I další noviny bez rozdílu ideologického a politického zaměření seznamovaly slovenskou veřejnost s hospodářskou situací v Čechách a na Moravě tak, aby si i Slováci uvědomili, že dokáží být soběstační a nezávislí na maďarském obchodu

[893] VKD, roč. 12, 10. 10. 1911, č. 2, s. 19. Bohumil N o v á k (1869–1953), rolník v rodné Přistoupimi na Kolínsku, před rokem 1918 místopředseda a jednatel výkonného výboru agrární strany, v letech 1903–1913 člen českého zemského sněmu.
[894] TAMTÉŽ, s. 19–20. Srov. též F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 302.
[895] Podrobně např. Michal POTEMRA, *Rozvoj česko-slovenských vzťahov v rokoch 1901–1914*, Historický časopis, roč. 27, 1979, č. 3, s. 398–427. Vladimír ZUBEREC, *Formovanie slovenského agrárneho hnutia v rokoch 1900–1918*, Historický časopis, roč. 20, 1972, č. 2, s. 205–246. Dobovým agrárním pohledem *Počiatky a význam roľníckeho hnutia na Slovensku*, in: Deset let práce, s. 11–15.
[896] Pavol B l a h o (1867–1927) vystudoval medicínu na vídeňské univerzitě a působil jako lékař ve Skalici a v letech 1901–1919 jako sezónní lázeňský lékař v Luhačovicích. Vlastenecký, hospodářský a družstevní pracovník na západním Slovensku. Výrazná postava čechoslovakismu na všech úrovních. Předseda Slovenské národní a rolnické strany, prezident Slovenské zemědělské rady, redaktor několika periodik. V letech 1906–1918 člen uherského sněmu, v letech 1918–1920 člen Revolučního národního shromáždění a od roku 1920 až do své smrti senátor.
[897] Vavro Š r o b á r (1867–1950) absolvoval lékařskou fakultu pražské univerzity a v letech 1899–1918 působil jako lékař v Ružomberoku. Organizátor veřejného, osvětového a politického života, za to několikrát stíhán uherskými úřady. Velký propagátor čechoslovakismu, za války udržoval styky s českým odbojem. Za agrární stranu byl v letech 1918–1925 poslancem, poté do roku 1935 senátorem, v letech 1918–1920 ministrem pro správu Slovenska a ministrem zdravotnictví a v letech 1921–1922 ministrem školství. Profesí byl profesorem soudního lékařství na bratislavské univerzitě. Politicky se angažoval i po roce 1945, kdy patřil k hlavním představitelům Demokratické strany a byl např. ministrem financí a ministrem unifikací.

a průmyslu. Výsledkem těchto emancipačních snah byl stoupající počet nově vznikajících úvěrních a potravních spolků a družstevních svazů, zároveň Slováci začali pronikat do vedení maďarských peněžních ústavů (Ľudovít Medvecký)[898] a české banky postupně otevíraly své filiálky v Budapešti a ve slovenských městech.

Vedle Blaha, který se snažil rozvíjet česko-slovenskou spolupráci na sociálně-ekonomickém základě, sehrál rozhodující úlohu Milan Hodža,[899] který prosazoval splynutí rovněž v politické sféře, v čemž mu napomáhal např. Fedor Houdek.[900] Obrovský a nenahraditelný význam měla vedle společných akcí (zejména ve Skalici a v blízkém Hodoníně) pravidelná setkávání v Luhačovicích, lázeňském městě nedaleko slovenských hranic, kde Blaho působil jako lékař.[901]

Tzv. luhačovické porady, jejichž hlavním účelem bylo posilování spolupráce a rozvoje vzájemných česko-slovenských vztahů zejména ve sféře kulturní a osvětové (přednášková činnost, podpora knižní kultury a tisku, vzdělávání rolnictva), okrajově však též v rovině politické a finanční (zejména v důvěrných a zákulisních schůzích), představovaly devízu, *„ktorá neskor veľa znamenala pri hospodárskom a politickom zjednocovaní českého a slovenského agrárního hnutia.“*[902] Porady organizoval nepolitický spolek *Československá jednota*, založený v Praze roku 1896, jenž se členil do několika specializovaných odborů (např. akademický, literární nebo turistický), přičemž agrárníci

[898] Ľudovít M e d v e c k ý (1878–1954) vystudoval práva na univerzitách v Budapešti a Lipsku, od roku 1903 byl advokátem ve Zvolenu, v letech 1918–1925 poslancem Národního shromáždění a v letech 1925–1931 členem bankovní rady Národní banky. Zasedal v mnoha správních radách bankovních a peněžních ústavů, podílel se na hospodářském povznesení Slovenska. Redaktor a publicista, podporovatel čechoslovakismu.

[899] Milan H o d ž a (1878–1944) studoval práva v Budapešti a Kluži a filozofii ve Vídni. Velmi aktivní vlastenecký a politický pracovník, jeden z nejdůležitějších hlasatelů česko-slovenské vzájemnosti a za první republiky hlavní představitel agrární strany na Slovensku. Zastával mnoho stranických a vládních funkcí (několikanásobný ministr), v letech 1919–1939 poslanec Národního shromážděná a v letech 1935–1938 premiér. Na přelomu let 1938 a 1939 emigroval do Francie a odtud do USA. Nepřijal nabídku zapojit se do fungování československé exilové vlády v Londýně a propagoval vlastní vizi poválečného uspořádání Evropy. Redaktor několika slovenských časopisů, autor četných článků a knih.

[900] Fedor H o u d e k (1877–1953) absolvoval pražskou obchodní akademii a od roku 1902 působil v Ružomberoku v obchodní a bankovní sféře. Veřejný vlastenecký pracovník, podporovatel čechoslovakismu, agrarismu a národohospodářství. V letech 1918–1920 člen Revolučního národního shromáždění a v roce 1920 krátce ministr zásobování. V letech 1921–1949 starosta *Ústredného družstva* v Bratislavě, člen správních rad dalších bankovních ústavů, po roce 1945 sympatizant Demokratické strany. Redaktor, publicista, autor četných časopiseckých a knižních prací o dějinách slovenského družstevnictví.

[901] Jožа VOCHALA, *Luhačovské sněmy československé. Kulturní, národohospodářský a politický program luhačovských porad Československé jednoty a jejich historie, průběh a význam*, Praha – Luhačovice 1936. Pavol Blaho je autorem slov, jež jsou součástí pamětní desky, umístěné na lázeňském Jurkovičově domě v Luhačovicích, připomínající jeho působení. Stojí zde: *„Luhačovice majú liečiť, tešiť, budiť, lámať púta – presvedčovať o jednote krvi, dokazovať jednotu československého národa.“*

[902] V. ZUBEREC, *Formovanie*, s. 227.

a jejich hospodářští experti měli výsostné postavení v řadách zemědělského odboru.[903] Ke konkrétním úkolům tohoto odboru patřilo *„šírenie česko-slovenských vzťahov medzi rolníkmi, umiestňovanie slovenských žiakov na českých roľníckých školách a starostlivosť o slovenských poľnohospodárskych robotníkov na prácach v Čechách a na Morave.“*[904] Stručně řečeno se měl odbor starat o vzájemnou česko-slovenskou spolupráci v hospodářské sféře.

Počet účastníků porad rok od roku stoupal. Je doloženo, že při úvodním setkání v roce 1908 se sešlo pouze 26 „přátel,“ v roce 1911 to bylo na 90 osob, v roce 1912 už 250 osob a v dalším roce dokonce 300 lidí. Porad v Luhačovicích se pravidelně účastnili i někteří političtí činitelé Slovenska, z české strany se přítomnost politiků zvýšila až v závěrečných dvou sjezdových letech, kdy naopak opadl zájem slovenských lidovců (luďáků). Ti se dokonce stali kritiky dosavadních luhačovických setkání.[905] Přesto v řadách lidové strany působili duchovní, kteří byli ve styku s českými kolegy a vypomáhali v družstevní práci nebo spolupracovali při zakládání záložních spolků. Jejich význam v této počáteční fázi rodícího se slovenského agrarismu je nezastupitelný, avšak tyto osoby se plně „neagrarizovaly“ a zůstaly v politické rovině věrny lidové straně i v budoucnu (Ferdinand Juriga, Ľudovít Okánik nebo František Skyčák).[906]

Kroiher náležel k blízkým přátelům Pavla Blaha a z českých agrárníků udělal pro slovenské agrární hnutí mnoho práce především v agitační a organizační rovině. Přispěl k ekonomickému uvědomování obyvatelstva a formování agrarismu na Slovensku před rokem 1918. Na luhačovických poradách, při nichž zasedal v čestných výborech důvěrných schůzí,[907] se představil ve dnech 12. a 13. srpna 1912 jako funkcionář ÚJHD, jedné z nejdůležitějších družstevních organizací napojených na agrární stranu a lze jej tudíž považovat za jednoho z mála českých politiků, kteří na rokováních v lázeňském městě vystoupili. Referát, jímž se Kroiher prezentoval, byl zaměřen na česko-slovenské obchodní styky.[908] Jihočeský kněz zasahoval ovšem také do diskuzí okolo možných prodejů

[903] Seznam účastníků otištěn in: Josef ROTNÁGL, *Češi a Slováci. Vzpomínky a úvahy nad dopisy a zápisky z let 1907–1918*, Praha 1945, s. 20–22.
[904] M. POTEMRA, *Rozvoj*, s. 401. Ke vzniku *Československé jednoty* a k formování národnostního hnutí na Slovensku Michal STEHLÍK, *Češi a Slováci 1882–1914. Nezřetelnost společné cesty*, Praha 2009. Zdeněk URBAN, *Problémy slovenského národního hnutí na konci 19. století*, Praha 1972.
[905] M. POTEMRA, *Rozvoj*, s. 404.
[906] K F. Jurigovi více na s. 113 pozn. 561. – Ľudovít O k á n i k (1869–1944), katolický kněz (mj. ve Skalici), redaktor, publicista, politik. Byl poslancem Národního shromáždění a krátce také senátorem, v letech 1923–1930 působil jako primátor Bratislavy. – František S k y č á k (1870–1953), politik, redaktor, organizátor národohospodářství, družstevnictví, bankovnictví, katolických a sociálních spolků na severním Slovensku.
[907] J. ROTNÁGL, *Češi a Slováci*, s. 36.
[908] Národní listy, roč. 52, 14. 8. 1912, č. 223, s. 1; roč. 53, 15. 4. 1913, č. 102, s. 2.

velkostatků na Slovensku, do čehož se měly zapojovat i české banky, nebo do snah o založení *Obchodní společnosti*.[909] Právě v roce 1912 přijela do Luhačovic početnější delegace sympatizantů agrární strany.[910]

Velký a nezastupitelný význam byl Kroiherovi přikládán také při založení *Ústredného družstva pre hospodárstvo a obchod*, jehož ustavující schůze se konala v Budapešti 18. února 1912 za účasti 56 delegátů, mezi nimiž nechyběli P. Blaho, M. Hodža nebo Ľ. Medvecký. Ve svém řečnickém příspěvku Kroiher, v té době bez nadsázky jeden z největších odborníků na otázky družstevnictví v Čechách, nabídl všestrannou pomoc a podělil se o své zkušenosti z ÚJHD, kde působil jako místopředseda (náměstek starosty). Jeho přítomnost jen utvrzovala prohlubující se konexe agrárních hnutí obou národů. Na podzim se borovanský kaplan objevil i na první řádné valné hromadě družstva, kde o něm P. Blaho prohlásil, že *„naše družstevnictvo má moc čo ďakovat dp. Kroiherovi a jeho organizácii.“*[911] Slováci si jej rychle oblíbili, vedle jeho řečnických schopností oceňovali to, že jako katolický kněz koná mnoho práce pro dobro lidu i mimo faru právě v družstevní práci a přitom potírá jakékoli náznaky proticírkevních aktivit.

Ústredné družstvo nemělo v podstatě za úkol řídit dosavadní nepočetná slovenská družstva, protože ta, která již existovala, inklinovala spíše k moravským centrálám, ale zaměřilo se na zakládání nových družstev a jejich organizaci. Začátek družstva byl ovšem těžký, jeho správa spočívala v rukou lidí vybavených pouze teoretickými znalostmi, a právě to dalo prostor českým agrárníkům. Správcem *Ústredného družstva* se na Kroiherovo doporučení stal Karel Slavík z ÚJHD,[912] který se v začátcích intenzivně podílel na tvorbě jeho administrativy a organizační sítě. Ze slovenské strany mu byl nejvíce nápomocen Hodža. Výsledkem počátečních aktivit byl počet 28 zastřešujících úvěrních družstev koncem roku 1913 sdružených v *Ústredném družstvu*.

Po rozbití habsburské monarchie zůstalo toto družstvo v Budapešti, proto muselo dojít k založení nové obdobné organizace.[913] To se povedlo celkem rychle, konstituovala se již 23. ledna 1919 v Žilině (25. ledna se přesunula do Bratislavy) a dostala stručný název *Ústredné družstvo.* Ředitelem byl Karel Slavík, předsedou se stal Ľudovít Medvecký, jehož

[909] J. ROTNÁGL, *Češi a Slováci*, s. 150 a 154.
[910] *Luhačovické porady*, Zemědělské listy, roč. 17, 30. 8. 1912, č. 40, s. 1.
[911] *Valná hromada Ústředního družstva v Budapešti*, Zemědělské listy, roč. 19, 12. 12. 1913, č. 2, s. 2. Ke vzniku družstva srov. J. ROTNÁGL, *Češi a Slováci*, s. 146–150.
[912] Karel S l a v í k (zem. 1934) stál u zrodu slovenského družstevnictví a vypomáhal tam krátce i po roce 1918 (v letech 1919–1923 byl ředitelem *Ústredného družstva*). Poté působil jako revident ÚJHD a Československé obilní společnosti. Věnoval se také práci v různých mimodružstevních podnicích.
[913] Pavol MARTULIAK, *Roľnícke družstevníctvo na Slovensku v období I. ČSR*, in: I. Frolec – B. Rašticová (eds.), České a slovenské zemědělství, s. 95–105.

ale o dva roky později nahradil Fedor Houdek. Oba se v národohospodářské oblasti angažovali již před válkou a i v nových poměrech se mohli spolehnout na kooperaci s českou ÚJHD. V roce 1919, když byla v Bratislavě zřízena filiálka Agrární banky, zasedal Ľ. Medvecký řadu let společně s P. Blahem a Ľ. Okánikem v jejím představenstvu.[914]

Účast českých agrárníků při budování *Ústredného družstva* byla jen jednou z činností, kterými posilovali po roce 1918 svůj vliv na Slovensku. Primární zájem směřoval k tomu, aby získali pro agrarismus postavy slovenské politické reprezentace, které byly rozptýleny ve Slovenské národní straně nebo Slovenské ľudové straně.[915] Společným jmenovatelem se mělo stát formulování protimaďarského politického hnutí na bázi agrarismu, což nejpodrobněji propracoval M. Hodža. Po vzniku samostatné Československé republiky se uskutečnila řada jednání a schůzek. Na bratislavském setkání 25. ledna 1919 prohlásil V. Šrobár, že je nevyhnutelné *„stvoriť stranu mierne pokrokovú, opierajúcu sa o roľnícku väščinu národa.“*[916] Na Slovensko vysílala agrární strana své delegáty, kteří přispěli k utvoření *Slovenské rolnické jednoty*, jejíž první celoslovenské valné shromáždění se odehrálo 13. dubna 1919 v Martině. Zúčastnila se ho také početná skupina agrárníků a agrárních družstevníků v čele s R. Beranem, F. Klinderou a F. J. Kroiherem. Slovenská rolnická jednota se v plnohodnotnou nezávislou politickou stranu transformovala v září 1919 pod novým názvem Národná republikánská strana rolnická. Už v lednu 1920 splynula se Slovenskou národní stranou a jako Slovenská národná a roľnická strana působila potom pod předsednictvím Pavla Blaha něco málo přes rok. Zmítala se ovšem v těžkých vnitrostranických problémech, které souvisely s neúspěchem v parlamentních volbách 18. dubna 1920. Situaci nepomohlo ani propojení poslaneckých klubů této strany a Republikánské strany československého venkova, jak se od ledna 1919 nazývala původní agrární strana.[917] Výsledkem vývoje na Slovensku byl rozkol, jenž vyústil v březnu 1921 v opětovné osamostatnění Slovenské národní strany a Slovenské národní a rolnické strany. Trvalo ještě téměř další rok, než se podařilo do zdárného konce dotáhnout snahy o sjednocení slovenských a českých agrárníků. Celostátní politické uskupení, vzniklé v roce 1922, dostalo název Republikánská strana zemědělského

[914] Jozef KUKUČA, *Desaťročné jubileum Ústredného družstva v Bratislave*, ZDL, roč. 34, 25. 1. 1929, č. 4, s. 57–58. *Deset let činnosti Ústredného družstva v Bratislavě*, ZDL, roč. 34, 28. 6. 1929, č. 26, s. 435–438. *Dvacet let Ústredného družstva v Bratislavě*, ZDL, roč. 44, 27. 1. 1939, č. 5, s. 83. Srov. též *Zemedelské družtevníctvi na Slovensku*, in: Deset let práce, s. 407–411.

[915] V. ZUBEREC, *Príspevok k dejinám vzniku agrárnej strany na Slovensku (1918–1921)*, Historický časopis, roč. 15, 1967, č. 4, s. 573–599.

[916] TAMTÉŽ, s. 575.

[917] V práci je užíváno výhradně názvu agrární strana.

a malorolnického lidu. Kroiher k novému názvu strany poznamenal, že agrárníci sloužili *„tak i zemědělství i průmyslu, sloužili jsme všem, celé republice. Proto jsme přijali jméno republikánské strany.“*[918] Na stranickém programu a postojích se však pranic nezměnilo: *„Odložili jsme název agrární, ač jsme neodložili program. Vždyť jsme stranou zemědělského a malorolnického lidu. Ale celému světu doma i u sousedů jsme tím chtěli říct, že největší strana československá chce v tomto směru býti konservativní a udržeti republiku za každou cenu a proti každému.“*[919] Blahobyt republiky, jíž Kroiher nazval příznačně *„společně stavěným domem,“*[920] se měl stát hlavním cílem všech politiků, protože tam, kde se jednalo o celek, na jednotlivci nezáleželo. Jako jedné ze tří stran se agrárníkům podařilo za první republiky vystavět organizační strukturu po celém Československu včetně Slovenska a Podkarpatské Rusi.[921]

Řídícím orgánem strany byl sjezd svolávaný jednou za tři roky. Mezi tím činnost strany řídil výkonný výbor, který se skládal ze stovky nejrůznějších osob, mezi nimiž nechyběl v období před první světovou válkou ani F. J. Kroiher jako vůdce strany v jižních Čechách. Po válce byl členem výboru automaticky jako volený senátor. Výkonný výbor *„rozhodoval o návrzích politických organizací i dalších agrárních institucí, schvaloval kandidatury do všech korporací, v nichž chtěla být strana zastoupena, rozhodoval o stranickém tisku, členům strany uděloval souhlas s přijetím jakékoliv funkce (uchazeč musel podepsat revers), stanovil politickou taktiku, bděl nad dodržováním programu strany a nad činností všech stranických institucí a organizací. Přirozeně byl také konečnou instancí v případě vyloučení členů nebo skupin, pokud jednali proti zásadám a řádu strany. Výkonný výbor měl k dispozici poměrně rozsáhlý administrativní aparát, soustředěný v ústředním sekretariátu v Praze.“*[922]

Delegáti stranického sjezdu také volili členy specializovaných komisí, jichž bylo v roce 1922 devět, ale později jejich počet kolísal i vzhledem ke vzniku různých subkomisí. Kroiher byl v letech 1922 a 1925 zvolen do kulturní komise, která se ve své agendě věnovala tisku, školství, muzejnictví nebo biografům. Dále zasedal v komisi pro

[918] F. J. KROIHER, *Ceny a cla*, PK, roč. 15, 8. 6. 1933, č. 23, s. 1.
[919] TÝŽ, *Pořizujte agrární prapory*, PK, roč. 12, 10. 7. 1930, č. 28, s. 6.
[920] TÝŽ, *Myšlenky*, PK, roč. 10, 1. 11. 1928, č. 44, s. 1. Též *Články a úvahy 1*, s. 167.
[921] J. HARNA, *Republikánská strana*, in: J. Malíř – P. Marek a kol., Politické strany, 1. díl, s. 553–555. Srov. též Samuel CAMBEL, *Demokratické tradície v agrárnom vývoji prvej ČSR*, in: I. Frolec – B. Rašticová (eds.), Demokratické tradice, s. 16–43. K expanzi na Podkarpatskou Rus *Deset let práce*, s. 771–775.
[922] J. HARNA, *Republikánská strana*, in: J. Malíř – P. Marek a kol., Politické strany, 1. díl, s. 561–562.

otázky obecního statku a v komisi národohospodářské, která měla několik sekcí a Kroiher se v roce 1936 stal předsedou družstevní sekce.[923]

V prvních letech existence Československa se agrární strana musela ve svých vnitrostranických problémech vypořádat s radikálními postoji některých členů. Část velkostatkářské konzervativně naladěné skupiny, která se cítila ohrožena záborem v rámci připravované pozemkové reformy (spočívající v omezení počtu velkostatků a v posílení ekonomiky selských hospodářství),[924] se od agrární strany odtrhla a vytvořila v roce 1919, resp. 1925 vlastní nevýznamná politická uskupení.[925] Dosavadní stranickou linii, nastolenou Švehlou a jeho přívrženci, však tyto problémy nikterak neohrozily. Strana se nadále pod svým vůdcem profilovala jako strana pro všechny, kteří určitým způsobem přišli do styku se zemědělstvím. Vyzdvihovala v první řadě rolníka jako nezastupitelného živitele, což potvrdila situace za první světové války, ale cílila i mezi úřednictvo, inteligenci a dělnictvo (jejich původ na venkově, zemědělský průmysl), čímž rozšiřovala staré stranické heslo *Venkov jedna rodina.* Selský stav prohlašovala za nositele národní pospolitosti a zemědělství za nejvýznamnější složku národního hospodářství. Právě zdůrazňování významu zemědělské výroby v českých zemích za první republiky stálo za politickým úspěchem agrárníků a jejich strany, podpořeným kvalitní, cílevědomou a důmyslně propracovanou prací agitační, ideologickou a tiskovou.

Obhajobu zemědělství před průmyslem jako v jistém slova smyslu protikladném oboru lidské činnosti několikrát představil F. J. Kroiher ve svých textech. Připomínal, že základní diferenciací je fakt, že rolník pracuje na svém pozemku a pro sebe, kdežto dělník

---

[923] *Deset let práce*, s. 26, 50 a 733–749. *Protokol o říšském sjezdu Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu konaném 28.–29. června 1922*, Praha 1922, s. 9. *Protokol o jubilejním říšském sjezdu Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu ve dnech 5. a 6. září 1925*, Praha 1925, s. 22. *Protokol o řádném říšském sjezdu Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu v roce 1936*, Praha 1936, s. 15 a 86.

[924] Provedení pozemkové reformy se po nouzi vzniklé za první světové války stalo důležitým politickým krokem. Agrární strana ji přijala za vlastní a vynutila si výhradní právo na její rozřešení. Ovládala Státní pozemkový úřad, založený v roce 1919 v souvislosti se záborovým zákonem (v jeho čele se vystřídali Karel Viškovský a Jan Voženílek) a na venkově zakládala Domoviny domkařů a malorolníků, jejichž členové svým členstvím získávali přednostní právo na příděl půdy. Díky tomu strana posílila svůj vliv a síť přívrženců a voličů. Reforma měla také nacionální charakter, protože německá a maďarská šlechta byla držitelem rozsáhlých pozemků (největším pozemkovým vlastníkem však byla katolická církev, jíž patřilo kolem 500 000 ha). *Československá pozemková reforma*, in: Deset let práce, s. 653–682. *Dvacet let československého družstevnictví*, Praha 1938, s. 22–49. V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 107–120. V. LACINA, *Agrární strana a pozemková reforma*, in: J. Šouša – D. E. Miller – M. H. Samal, K úloze, s. 289–294. V. PRŮCHA, *Hospodářské a sociální dějiny*, s. 80–88.

[925] V roce 1919 odešli ze strany na vlastní žádost např. Rudolf Bergmann a Josef Žďárský, kteří založili Československou rolnickou jednotu. V roce 1925 byl přinucen k rezignaci konzervativní a pravicově naladěný Karel Prášek, který stál následně společně s Jaroslavem Rychterou u zrodu Československé strany agrární a konzervativní. Odchod Práška byl vynucen provalením tzv. lihové aféry, v níž šlo o uplácení politiků z peněz Družstva hospodářských lihovarů, jemuž Prášek předsedal.

v cizí továrně pro někoho jiného. *„Průmysl přináší mnohem větší blahobyt než zemědělství, ale jeho základy nejsou tak bezpečné a ztráty jsou mnohem větší.“*[926] Podrobněji to vysvětlil následovně: *„Na poli to není jako v továrně, kde se spočítá množství suroviny a výkonnost strojů a dělnictva a z toho potom vyjde množství výroby. Na poli je továrna bez střechy, tam padají kroupy a v době nejpilnější práce tam může pršeti, ale horší jest, že v zemědělství stále působí vis major, vyšší moc, bez níž všechny výpočty jsou marny.“*[927] Stejně jako dělníci, občané měst a průmyslníci konzumovali zemědělské výrobky, tak zase naopak venkované a zemědělci využívali průmyslových výrobků, což však neodpovídalo jejich oceňování a společenskému postavení. *„Zatím však vidíme, že se na to nedbá a že trvale se udržuje snaha, aby výrobky průmyslové byly dražší, než by měly býti ve spravedlivém poměru k tržbě zemědělské. To znamená, že se jednak podceňuje práce venkova a na druhé straně že se venkov důsledně ochuzuje* […] *Chyba je, že si lidé z města nemohou uvědomiti, že jsme jim rovni a venkovská práce že je stejně hodna odměny, jako jejich. Je tedy možno, že je tu jakési nepřátelství mezi zemědělstvím a průmyslem, ale jeho kořen není u nás na venkově, protože my netoužíme po odplatě a nechceme nikoho pokořovati, chceme být rovnoceněni nejen jako občané, ale také jako pracovníci.“*[928]

Velmi apologeticky a přitom jednoduše dokázal Kroiher vysvětlit, jak si agrárníci představují svou práci pro stát, opírající se o zemědělství. *„Chceme, aby idea půdy, na níž je republika vybudována, půdy, která je jediná trvalým a nepřenosným majetkem, která vždy bude vzdělávána a vždy bude roditi, stala se také ideou státu a všech jeho obyvatelů. Je pravda, že všichni ji nemohou míti, na to jí máme málo, ale všichni mohou chápati její význam. O půdu běží, o hodnocení zemědělců jde.“*[929] Připomněl, že kdysi existující řemesla zanikala a napříště se tak může stát u dalších, podobně jsou na tom továrny (zánik, přesun výroby). To se v zemědělství přihodit nemůže, protože *„půda nebyla nikdy opuštěna a nebude* […] *Zemědělec je věčnou součástí území a národa, kteří dohromady tvoří stát: proto má přední právo mluviti do toho, jak to v státě má vypadati.“*[930]

[926] F. J. KROIHER, *Bohatství země*, PK, roč. 15, 2. 3. 1933, č. 9, s. 1.
[927] TÝŽ, *Hospodářský plán*, PK, roč. 16, 21. 6. 1934, č. 25, s. 1.
[928] TÝŽ, *Průmysl a zemědělství*, PK, roč. 19, 19. 8. 1937, č. 34, s. 1–2.
[929] TÝŽ, *Zbytečné pohoršování se*, PK, roč. 11, 23. 5. 1929, č. 21, s. 1 (vybrané pasáže též in: *Články a úvahy 2*, s. 250–251).
[930] TAMTÉŽ.

V.2 Revoluční národní shromáždění a senát

Za první světové války byla agrární strana, podobně jako další politické strany, nucena omezit svou aktivitu. Adaptovala se na nové podmínky a činnost jejích členů se díky rozsáhlé a cíleně budované síti přidružených organizací přesunula právě tam. Souviselo to ovšem také s tím, že chod hospodářství se přizpůsobil válečné době a byl mimořádně sledovaný (ÚJHD byla např. pověřena dodávkami obilí vojsku).[931] Agrární předáci se pohybovali na hraně mezi politikou aktivistickou, podporující loajalitu českých zemí s Rakouskem, a pasivní. Úspěšně manévrovali podle aktuální potřeby a přizpůsobovali tomu svá vystupování, což bylo jejich nespornou devízou v každé dějinné době.

Pravidelně agrárníci mezi léty 1914–1918 konali porady předsednictva strany a usilovali o jakési programové sjednocení všech českých politických stran.[932] Střediskem všeho tohoto dění se stal sekretariát strany v Hybernské ulici, kam do Švehlovy kanceláře docházeli představitelé veškerých složek veřejného života napříč politickým spektrem. Tam měl od roku 1916 také centrum Národní výbor, který se 13. července 1918 přetvořil na Národní výbor československý. Podle tzv. Švehlova klíče v něm měly své zastoupení všechny politické strany, které uspěly v posledních předválečných volbách do říšské rady v roce 1911. Kooptováni do něho byli ještě vědci a odborníci, takže celkový počet jeho členů se ustálil na 38 osobách. Předsedou se stal národní demokrat Karel Kramář,[933] místopředsedy národní socialista Václav Klofáč[934] a agrárník Antonín Švehla, jednatelem sociální demokrat František Soukup.[935] Všem šlo o samostatnost československého státu, jeho budoucí uspořádání a vliv jednotlivých politických stran na jeho správě. Národní výbor působící v českých zemích byl vedle exilové Československé národní rady

[931] Z. JINDRA – I. JAKUBEC a kol., *Hospodářský vzestup*, s. 446–494. J. ŠOUŠA, *Zemědělská správa a některá východiska vzestupu agrární strany v Čechách, 1914–1918*, Acta Universitatis Carolinae – Philosophia et Historica 4–5. Z Pomocných věd historických VI–VII, 1987, s. 81–120.
[932] Antonín JIRÁČEK, *Příspěvek k vývoji agrárního hnutí v Čechách v letech 1914–1918*, Hospodářské dějiny 17, 1989, s. 71–107.
[933] Ke Karlu Kramářovi více na s. 116 pozn. 575.
[934] Václav K l o f á č (1868–1942) nedokončil studia na lékařské ani filozofické fakultě pražské univerzity a věnoval se žurnalistice (redaktor Národních listů 1890–1899). Stoupenec mladočeské politiky, spoluzakladatel a vůdce národně sociální strany, člen říšské rady i českého zemského sněmu. Podporoval spolupráci slovanských zemí a za války domácí odboj, za což byl vězněn. V roce 1918 místopředseda Národního výboru, v letech 1918–1920 člen Revolučního národního shromáždění a ministr národní obrany, v letech 1920–1939 senátor a dlouholetý místopředseda senátu.
[935] K Františku Soukupovi více na s. 109 pozn. 543.

nejvýznamnější politický sbor, jehož činnost přispěla ke vzniku Československé republiky.[936]

Národní výbor se sešel v památný den 28. října 1918 a vydal dva dokumenty – prvním bylo *Provolání Národního výboru ke vzniku samostatného státu* a druhým *Zákon Národního výboru o vzniku Československa* (známý jako recepční zákon). Členové výboru prakticky koordinovali veškeré revoluční dění v novém státě a měli v rukou výkonnou (exekutivní) i zákonodárnou (legislativní) moc. Na setkání domácích a exilových politiků 31. října 1918 v Ženevě bylo mj. ujednáno utvoření nové vlády, volba T. G. Masaryka prezidentem a přetvoření Národního výboru na prozatímní parlament. Prozatímní parlament, nazývaný Revolučním národním shromážděním (dále jen RNS), se poprvé sešel 14. listopadu 1918 v Thunovském paláci na Malé Straně,[937] když den předtím byla v život uvedena prozatímní československá ústava. Shromáždění zbavilo Habsburky českého trůnu, zvolilo Masaryka prezidentem a schválilo personální složení první československé vlády (všenárodní koalice pod předsednictvím K. Kramáře). Členy RNS se stali všichni dosavadní členové Národního výboru a další kooptovaní poslanci, agrární strana v něm měla se svými 55 zástupci většinu. Celkový počet členů do března 1919 byl 256, poté došlo k jeho navýšení na 270 poslanců.

F. J. Kroiher už před válkou patřil ke spolupracovníkům Antonína Švehly a zasedal v užším výkonném výboru agrární strany. Zároveň se vypracoval na poměrně významného odborníka v oblasti družstevnictví, znám byl svým vřelým vztahem ke Slovákům a jako katolický kněz a představitel *Zemské jednoty katolického duchovenstva*. Proto se od roku 1917 zaobíral zejména problematikou postavení katolické církve a stál u počátků obnovy *Jednoty katolického (československého) duchovenstva*, o čemž pojednává jedna z předchozích kapitol této práce. Už byla také blíže vzpomenuta jeho role při expanzi agrárních zájmů a myšlenek na Slovensko. Historické okamžiky, kdy padly možnosti federalizace rakouské monarchie a Češi začali nahlas hovořit o možném vzniku samostatného státu, což se v říjnu 1918 stalo skutečností, vtáhly Kroihera konečně i do vyšší politiky (opakovaná předválečná naléhání kolegů, aby usiloval o zisk poslaneckého mandátu, totiž zůstávala stabilně nereflektována – srov. s. 132–133).

[936] K dějinám českých zemí za první světové války a ke vzniku Československa existuje poměrně četná literatura. Výběrem Michael BOROVIČKA – Jiří KAŠE – Jan P. KUČERA – Pavel BĚLINA, *Velké dějiny zemí Koruny české 12b (1890–1918)*, Praha – Litomyšl 2013. František EMMERT, *1918. Vznik ČSR*, Brno 2008. Jan GALANDAUER, *Vznik Československé republiky v roce 1918*, Praha 1988. Antonín KLIMEK, *Říjen 1918. Vznik Československa*, Praha 1998. Ivan ŠEDIVÝ, *Češi, české země a velká válka 1914–1918*, Praha 2001.

[937] V budově sídlil český zemský sněm, Revoluční národní shromáždění, v letech 1920–1939 senát, v letech 1968–1992 česká národní rada a od roku 1993 až dodnes poslanecká sněmovna Parlamentu ČR.

Už 18. dubna 1918 se v sále Grand-bio na Mariánském náměstí v Českých Budějovicích konala schůze organizovaná agrárníky jako reakce na manifestace, které se odehrály ve dnech 13. a 14. dubna v Praze. Budějovickou *„zahájil a řídil oblíbený předák strany agrární na českém jihu, ledenický p. děkan František Kroiher, jenž v úvodních svých slovech břitce odsoudil stálé rdousení ústavních svobod v Rakousku, proti kterému nutno už jednou nebojácně se postaviti.“*[938] V sále, kam se vtěsnalo na 700 lidí, vystoupili také Rudolf Beran nebo Vojtěch Krž,[939] kteří se připojili ke Kroiherovým slovům a hovořili o sebeurčení v samostatném státě.[940]

Na jaře 1918 se Kroiher vyjádřil k utváření politického stranictví v novém státě. Navrhoval existenci pouze dvou stran a tuto ideu v hlavě nesl i v následujících letech (zmínil se o ní např. v roce 1933[941]). Když se o dvacet let později, na podzim roku 1938 za zcela jiných okolností diskutovalo o redukci stran, resp. jejich sloučení, napsal do denního tisku: *„Já jsem na jaře v roce 1918 jednal o strany dvě. Podle tehdejších poměrů jsem považoval za dělítko mezi nimi vztah k dvěma věcem, jež jsou základem spořádaného státu, autorita a soukromý majetek. Zatím co jedna strana obě tyto zásady potírala, druzí bychom je hájili, jako základ pořádku ve státě. Domníval jsem se, že na hádky a podrobnosti je dost času, až se tyto zásadní věci rozhodnou. Nezdařilo se to, ač jednání bylo dosti slibné.“*[942] Základním štěpícím prvkem by se v takovém případě stala levicová nebo pravicová orientace. Agrární strana se v prvorepublikovém spektru sama profilovala jako občanská středová, ale inklinovala spíše k pravici (pravý střed), což se naplno projevilo ve druhé polovině třicátých let.

F. J. Kroiher od léta 1918 spolupracoval už s agrárníky v Národním výboru československém[943] a následně se dostal do RNS, kde se setkal nejen s řadou dalších agrárních politiků spojených svým působením s družstevnictvím,[944] ale také se zástupci

[938] *Jihočeské rolnictvo přísahá českému národu*, JčL, roč. 24, 20. 4. 1918, č. 28, s. 1.
[939] Vojtěch K r ž (1861–1924), rolník a dlouholetý starosta v rodné Hlincové Hoře na Českobudějovicku. V letech 1908–1913 poslanec českého zemského sněmu a v letech 1911–1918 říšské rady. Od roku 1901 až do své smrti člen okresního zastupitelstva a v roce 1919 první český předseda okresní správní komise. Dále např. člen okresní školní rady nebo místopředseda dozorčí rady Povltavského elektrárenského svazu.
[940] Miloslav PECHA, *Státní převrat v říjnu 1918 v Českých Budějovicích*, České Budějovice 1999, s. 98–99.
[941] F. J. KROIHER, *Nač ten chvat*, Venkov, roč. 29, 12. 5. 1934, č. 110, s. 3.
[942] TÝŽ, *Nové útvary stran*, PK, roč. 20, 3. 11. 1938, č. 43, s. 1.
[943] V Národním výboru měli agrárníci devět zástupců – Cyrila Horáčka, Adolfa Prokůpka, Kuneše Sonntaga, Otakara Srdínka, Františka Staňka, Antonína Švehlu, Františka Udržala, Isidora Zahradníka a Františka Ziku. V některých pracích je Kroiher připomínám rovněž jako člen Národního výboru československého, ale to se nepodařilo stoprocentně potvrdit.
[944] Např. Rudolf Beran, Bohumír Bradáč, Ferdinand Klindera, Jan Malkus, Jan Malypetr, Karel Prášek, Adolf Prokůpek, Kuneš Sonntag, Otakar Srdínko, František Staněk, Viktor Stoupal, Karel Svoboda, Antonín Švehla, František Udržal, Karel Viškovský, Isidor Zahradník nebo František Zika.

Slovenska, s nimiž se mnohdy znal už z dřívější doby,[945] s politiky a ekonomickými odborníky z dalších stran, kteří vytvářeli politickou a hospodářskou kulturu meziválečného Československa[946] nebo se spisovateli.[947] Kroiherova činnost se však v letech 1918–1920, kdy RNS existovalo, soustředila výhradně na náboženstvo-reformní otázky. Veškeré jeho aktivity se točily okolo *Jednoty katolického duchovenstva,* jejíž správa ho nejvíce zaměstnávala, a proto výstupů v RNS neměl mnoho. V říjnu 1919 např. Kroiher předložil návrh týkající se finančního přídavku kněžím, jejichž postavení *„jest při nynějších poměrech drahotních přímo žalostné,“*[948] který měl toto znění: *„Budiž všem farářům, pokud dostávají doplněk kongruy z náboženského fondu a všem pomocným kněžím, kteří jsou nuceni sami se stravovati, povolen drahotní přídavek 1200 K, ostatním pomocným kněžím při farních i katedrálních chrámech 600 K ročně, obé se zpětnou platností od 1. července 1919.“*[949] V listopadu byl Kroiher jedním z předkladatelů propracovaného návrhu na zákon, který požadoval zvýšení kongruy o 1 200 Kč pro všechny římskokatolické a řeckokatolické duchovní (záležitost ohledně tzv. kongruového zákona se vyřešila až v následujících letech, srov. níže s. 201–202).

Kroiher vystoupil také při projednávání tzv. kazatelnicového zákona, kde rušnější debatu vzbudily pasáže o trestání kněží v případě, že budou v kostele nějakým způsobem mluvit o politice a politických stranách. Trestného činu by se dopustil kněz a hrozilo by mu až šestiměsíční vězení, když se *„při úkonu náboženském, zejména při vykonávání úřadu kazatelského, při přisluhování svátostmi, při náboženském vyučování nebo cvičení, při procesí, pouti nebo podobných shromážděních, buďsi přímo nebo nepřímo, promlouvá o věcech státního nebo politického života, kritisuje platné nebo navrhované zákony nebo nařízení vládní, doporučuje určité politické organisace nebo strany, proti určitým politickým organisacím nebo stranám brojí, tisk určitého politického směru doporučuje nebo odmítá, do volebního zápasu ať ve prospěch ať ke škodě některých kandidátů nebo stran zasahuje.“*[950] Kroiher se vyjádřil pro schválení tohoto zákona a před auditoriem obsáhle vysvětlil důvody, jež ho k tomu vedly. Využil, tak jako v jiných projevech, stylový

[945] Např. Pavol Blaho, Milan Hodža, Fedor Houdek, Ferdinand Juriga, Alois Kolísek, Ľudovít Medvecký, Ľudovít Okánik nebo Vavro Šrobár.
[946] Např. Rudolf Bechyně, Edvard Beneš, Gustav Habrman, Václav Klofáč, Karel Kramář, Jaroslav Preiss, Alois Rašín, Jiří Stříbrný, Přemysl Šámal, Jan Šrámek, Vlastimil Tusar nebo Method Zavoral.
[947] Např. Viktor Dyk, Alois Jirásek, Josef Svatopluk Machar nebo Stanislav Kostka Neumann.
[948] APS, RNS ČSR, tisk 1710 z 15. 10. 1919 (dostupné z www.psp.cz).
[949] TAMTÉŽ.
[950] TAMTÉŽ, tisk 406 z 24. 1. 1919 (dostupné z www.psp.cz). K diskuzím o přijetí zákona a o postavení katolické církve v prvních měsících ČSR více Ferdinand PEROUTKA, *Budování, I–II*, Praha 2003, s. 397–411.

příměr pro lepší pochopení svých slov. *„S tím naprosto souhlasím, podporovat dobrý úmysl papeže, který zapověděl duchovenstvu zanášet politiku na kazatelnu* […] *Stojím na stanovisku sv. Pavla, který praví: pro spravedlivé zákon neplatí. Abyste tomu rozuměli, tedy například já vím, že je jakýsi paragraf, který zapovídá a trestá krádež, ale nevím, kolikátý je to paragraf, nevěděl bych, kde ho mám hledat, a sice z toho důvodu, že mne nenapadne, abych kradl. A tak také, pánové, je mi lhostejné, jestli uděláte nějaký paragraf, kterým by se zapovídalo skutečné zneužívání kazatelen pro politické účely, poněvadž, ač jsem pětadvacet let knězem a tedy hodně jsem se nakázal, mohu říci, že jsem jakživ z kazatelny neřekl ani jediného slova o českých politických stranách* […] *Pravím, že pro mne a pro devětadevadesát procent českého duchovenstva je úplně lhostejné, dáváte-li ten paragraf nebo ne.“*[951]

Dále v RNS podal dotaz ohledně vymáhání dodávek obilí v českokrumlovském okrese, kde došlo ve dvou případech k situaci, kdy okresní politická správa vyžadovala na rolnících dodání neúměrně vysokého kontingentu. Ministr pro zásobování lidu F. Houdek však sdělil, že okresní politická správa si počínala správně a dosud platné předpisy pro dodávky se měnit nebudou. Kroiher vystoupil v diskuzích k projednání reformy manželského práva[952] a doplnění trestního zákona.[953]

Při vzniku RNS v listopadu 1918 bylo ustanoveno celkem 35 samostatných výborů, které v užším kruhu projednávaly návrhy a vydávaly k nim svá stanoviska pro závěrečná hlasování v plénu shromáždění. Každý poslanec byl členem minimálně jednoho výboru, byli i tací, kteří zasedali ve více než deseti. F. J. Kroiher byl nominován a zvolen 19. listopadu 1918 do šestnáctičlenného výboru právního[954] a personálně stejně početného výboru kulturního.[955] Od června do října 1919 byl ze schůzí výborů omluven, pravděpodobně v souvislosti se svou cestou do Vatikánu kvůli prosazení církevních reforem (srov. s. 115–117). Jinak je veden v právním výboru jako zapisovatel. Kulturní výbor byl 28. května 1919 sloučen s výborem školským a výborem menšinovým

[951] F. PEROUTKA, *Budování, I–II*, s. 401.
[952] APS, RNS ČSR, stenoprotokoly, 51. schůze, 20. 5. 1919 (dostupné z www.psp.cz).
[953] TAMTÉŽ, 30. schůze, 18. 2. 1919 (dostupné z www.psp.cz).
[954] Členy právního výboru byli za agrární stranu Josef Černý, F. J. Kroiher a Rudolf Rolíček, za sociální demokracii Alfred Meissner, Antonín Němec, Zikmund Witt, za socialisty Antonín Klouda, za lidovce Karel Novotný, za pokrokovou stranu Václav Bouček, za národní demokraty Vratislav Černý, Josef Matoušek a Jaroslav Mattuš, Slováky zastupovali Milan Ivanka, Alice Masaryková a Karol Medvecký.
[955] Členy kulturního výboru při jeho založení byli za agrární stranu F. J. Kroiher, Jan Malypetr a Josef Smrtka, za sociální demokracii Božena Ecksteinová, František Houser a Josef Šáda, za socialisty Stanislav Kostka Neumann, za lidovce Method Zavoral, za pokrokovou stranu Antonín Uhlíř, za národní demokraty Jan Herben, František V. Krejčí, Jaroslav Kvapil, Josef Svatopluk Machar a Bohumil Němec, Slováky zastupovali Alois Kolísek a Juraj Slávik.

a rozhraničovacím. Počet členů narostl na 32. V rozšířeném výboru setrval Kroiher do 29. ledna 1920, kdy jej nahradil kolega z agrární strany Josef Babánek.[956]

Jedním z důležitých úkolů RNS, resp. jeho ústavního výboru, bylo vytvoření nové ústavy Československé republiky, která byla 29. února 1920 nakonec přijata a její definitivní znění schváleno. Definovala stát jako parlamentní demokracii obývanou uměle vytvořeným československým národem. Namísto zrušeného RNS dostalo zákonodárnou moc do rukou dvoukomorové Národní shromáždění, které sestávalo z poslanecké sněmovny (300 členů, sídlila v Rudolfinu) a senátu (150 členů, sídlil v Thunovském paláci).[957] *„Byla zde vytvořena sněmovna jediná a její stín. Byly sice vytvořeny dvě korporace, skutečné pohyby provádí však jen jedna z nich, a druhá je toliko matně opakuje,“* okomentoval vznik dvoukomorového parlamentu Ferdinand Peroutka.[958] Nejen on, ale i jiní poukazovali na zbytečnost senátu, který se svým významem nevypracoval na roveň poslanecké sněmovně, jež byla od počátku nejdůležitějším politickým sborem republiky. Skupina katolickým intelektuálů se např. zamýšlela nad přetvořením senátu v jakousi nejvyšší dozorčí radu státu, hospodářskou komoru nebo stavovskou komoru.[959]

Senát, vytvořený podle vzorů v zahraničí a tudíž bez domácí tradice, představoval pouze nepatrný „hlídací“ orgán, jehož pravomoc byla zákonem definována velmi jednoduše. Měl spolupůsobit při výkonu zákonodárné moci a příslušelo mu právo soudit na obžalobu poslanecké sněmovny prezidenta republiky pro velezradu a členy vlády pro porušení ústavních a jiných zákonů. Důležitou funkcí senátorů byla spoluúčast při volbě prezidenta. Role senátu měla být posílena jeho osmiletým volebním obdobím na rozdíl od šestiletého v poslanecké sněmovně a dále faktem, že pasivní hlasovací právo do něj bylo od 26 let (do poslanecké sněmovny 21 let) a aktivní od 45 let (do poslanecké sněmovny

[956] Josef B a b á n e k (1863–1941) absolvoval Vyšší hospodářskou školu v Táboře, působil jako úředník a od roku 1886 vyučoval na hospodářských školách v Chrudimi, Novém Bydžově a Rokycanech. Čelný funkcionář *Jednoty učitelů škol zemědělských* (místopředseda, jednatel, pokladní, redaktor), místopředseda *Ústřední zemské jednoty pro chov koní*, zapojil se do činnosti Zemědělské rady a mnoha institucí rokycanského okresu. V různých evropských zemích se seznamoval s hospodářskou problematikou. Za agrární stranu v letech 1908–1913 člen českého zemského sněmu a v letech 1918–1920 Revolučního národního shromáždění. Za první republiky inspektor zemědělských škol na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

[957] Ke vzniku československé ústavy a fungování parlamentarismu nejnověji Karolina ADAMOVÁ – Antonín LOJEK – Karel SCHELLE – Jaromír TAUCHEN, *Velké dějiny zemí Koruny české, tematická řada – stát*, Praha – Litomyšl 2015, s. 344–424. Srov. též E. BROKLOVÁ, *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918–1938*, Praha 1992, s. 21–46.

[958] F. PEROUTKA, *Budování, III–IV*, Praha 2003, s. 67. Ferdinand P e r o u t k a (1895–1978), žurnalista, publicista, spisovatel a redaktor, známý především řízením kulturně politické revue *Přítomnost* (1924–1939) a monumentální čtyřdílnou knihou *Budování státu* o vzniku a prvních letech ČSR. Za okupace vězněn v koncentračních táborech, v letech 1945–1946 poslanec Národního shromáždění, po roce 1948 žil v exilu, kde nadále publikoval a vedl československé vysílání rádia Svobodná Evropa.

[959] M. ŠMÍD, *Nepřítel: první republika. Radikalizace skupiny českých katolických intelektuálů v letech 1919–1938*, Brno 2012, s. 163.

30 let). Samotné politické strany z něho ovšem udělaly místo, *„na němž se shromažďují političtí penzisté k poradám, které nemají žádného vlivu,“*[960] a proto jejich lídři neučinili žádné kroky, vedoucí k jakémukoli případnému rozšíření či úpravě pracovní náplně senátu. A problematická byla i funkční období druhé komory, neboť za celou dobu existence první republiky senát nedokončil žádné období a byl vždy prezidentem rozpuštěn předčasně. Volby do senátu tak proběhly celkem čtyřikrát v letech 1920, 1925, 1929 a 1935.

Poprvé se šlo k volbám do senátu v dubnu 1920, kdy se během týdne volilo do obou zastupitelských sborů. Do poslanecké sněmovny v neděli 18. dubna v dvaadvaceti volebních krajích, do senátu potom následující víkend 25. dubna 1920. Předvolební leták agrární strany na podporu Kroihera hlásal: *„Každý, kdo chceš, aby dosavadní klidný a spořádaný vývoj poměrů byl zachován, každý, kdo nesouhlasíš s bolševickou morálkou, každý, kdo nechceš přivoditi rozvrat rodinného a veřejného života, kdo odmítáš dnešní hypermodernisms, každý, kdo chceš zachovati českost naší republiky, každý, kdo uchrániti chceš naše doškové chaty bolševických hrůz, každý, kdo o sobě tvrdíš, že přeješ si náboženské výchovy dětí, jdi v neděli 25. dubna k volbě a odevzdej kandidátku označenou číslem 6, na níž nachází se předseda jednoty československého duchovenstva Fr. Kroiher, děkan z Ledenic.“*[961] Volilo se celkem ve dvanácti volebních krajích, z nichž pět bylo v Čechách (Praha, Hradec Králové, Mladá Boleslav, Louny a Plzeň), dva na Moravě (Brno, Ostrava), čtyři na Slovensku (Liptovský Mikuláš, Martin, Nové Zámky, Prešov) a jeden na Podkarpatské Rusi (Užhorod). Plzeňský obvod, označovaný jako pátý, zahrnoval i oblast jižních Čech, které byly ve volbách do poslanecké sněmovny samostatné.[962] V tomto obvodu se volilo celkem patnáct senátorů a na druhém místě kandidátky agrární strany za statkářem Josefem Huclem[963] z Koterova na Plzeňsku byl kandidován děkan F. J. Kroiher z Ledenic na Českobudějovicku. Do senátu se bez

[960] F. PEROUTKA, *Budování, III–IV*, s. 68. K diskuzím okolo systému dvou sněmoven TAMTÉŽ, s. 67–77.
[961] *Agrární antiklerikalismus*, Hlas lidu, roč. 16, 21. 9. 1922, č. 97, s. 2. Článek v periodiku lidové strany na jihu Čech se vrací k průběhu voleb v roce 1920 a doslova je v něm uveden přetisk předvolebního letáku agrární strany, který anonymní pisatel náležitě okomentoval.
[962] Srov. Vilém KLOUBEK, *Volební řády Republiky československé*, Praha 1925. Českobudějovický volební obvod pro volby do poslanecké sněmovny se skládal ze soudních okresů České Budějovice, Český Krumlov, Hluboká nad Vltavou, Horažďovice, Horní Planá, Chvalšiny, Jindřichův Hradec, Kaplice, Lišov, Lomnice nad Lužnicí, Netolice, Nová Bystřice, Nové Hrady, Písek, Prachatice, Strakonice, Trhové Sviny, Třeboň, Týn nad Vltavou, Veselí nad Lužnicí, Vimperk, Vodňany, Volary, Volyně a Vyšší Brod.
[963] Josef H u c l (1871–1948) spravoval rodinný statek a mlýn s pekárnou v Koterově, zapojil se do komunální politiky (v letech 1900–1939 zastupitel, chvíli i starosta) a do činnosti řady místních spolků (např. Sokol). Významný národohospodář a od roku 1905 člen širšího výboru ÚJHD, za války spolupracovník domácího odboje. Za první republiky např. předseda banky Slavie v Praze nebo předseda Hospodářského družstva v Plzni. Zasloužil se o vznik hospodářské školy v Plzni a působil ve správních radách mnoha peněžních ústavů a pojišťoven. Za agrární stranu v letech 1908–1913 člen českého zemského sněmu, v letech 1918–1920 Revolučního národního shromáždění a v letech 1920–1925 senátor.

problémů dostal a udělal další krok ve své politické kariéře. Byl jedním z 51 senátorů, kteří již předtím zasedali v RNS. Agrární strana se ziskem 18 mandátů neměla zdaleka v senátu většinu. Ta patřila sociální demokracii (41 mandátů), na děleném druhém místě s výrazným odstupem byli agrárníci a lidovci (po 18 mandátech). Celkem v senátu zasedali v prvním období zástupci z jedenácti politických stran.

Ustavující a historicky vůbec první schůze senátu se uskutečnila ve středu 26. května 1920 od 17.35 hodin za účasti 141 senátorů, kteří do rukou předsedajícího, tedy ministerského předsedy Vlastimila Tusara,[964] složili slib. Poté se přistoupilo k volbě předsedy senátu, jímž se stal agrárník Cyril Horáček,[965] a jeho tří místopředsedů z řad sociální demokracie, národních socialistů a lidovců. Horáčka v čele senátu nahradil již v červenci 1920 spolustraník Karel Prášek, který se ovšem zdiskreditoval tzv. lihovou aférou v roce 1924 a byl donucen k rezignaci. Předsedou se tak stal další agrárník Václav Donát,[966] který se do senátu dostal dodatečně až v roce 1921, kdy získal mandát po zemřelém Josefu Hyršovi.[967]

Stejně jako v RNS i nyní došlo v senátu k vytvoření specializovaných výborů, jejichž počet se ustálil na dvanácti. Kroiher se ve funkčním období 1920–1925 stal členem hned čtyř z nich, a sice sedmnáctičlenného výboru kulturního (vykonal 351 schůzí), sedmnáctičlenného výboru rozpočtového (187 schůzí), sedmnáctičlenného výboru sociálně-politického (123 schůzí) a sedmnáctičlenného výboru zahraničního (67 schůzí). Nejsledovanějším byl rozhodně rozpočtový výbor, jehož členové diskutovali nejen o návrhu státního rozpočtu, ale také projednávali návrhy zákonů o bankovnictví nebo pojišťovnictví. V tomto výboru zastával Kroiher post jednoho z pěti místopředsedů.

---

[964] Vlastimil T u s a r (1880–1924) pracoval jako obchodní příručí a zapojil se do činnosti odborů. V letech 1903–1911 byl redaktorem časopisu *Rovnost*. Zasedal za sociální demokracii na říšské radě a moravském zemském sněmu, za války byl významným vyjednavačem mezi Čechy a rakouskou vládou. V letech 1918–1921 byl poslancem Národního shromáždění, v letech 1919–1920 historicky druhým československým premiérem a od roku 1921 až do své smrti pracoval v Berlíně jako vyslanec.

[965] Cyril H o r á č e k (1862–1943) absolvoval právnickou fakultu pražské univerzity, následně vyučoval politickou ekonomii tamtéž a pracoval také jako tajemník pražské Městské spořitelny. Sympatizoval se staročeskou stranou, Masarykovým realistickým hnutím a nakonec zakotvil v agrární straně. V letech 1918–1920 člen Revolučního národního shromáždění a v letech 1920–1925 senátor. Krátce zastával posty ministra financí (1919) a rektora Karlovy univerzity (1922–1923). Expert na bankovní, měnovou a sociální politiku, člen České statistické společnosti a České akademie věd a umění, literárně činný.

[966] Václav D o n á t (1869–1954), statkář v Pavlově na Pelhřimovsku, okresní veřejný činitel a organizátor mnoha spolků. Od roku 1899 důvěrník agrární strany, v letech 1911–1918 člen říšské rady a v letech 1921–1939 senátor (od roku 1924 předseda a od roku 1926 místopředseda senátu).

[967] Josef H y r š (1849–1921), statkář v rodné Okrouhlici a organizátor spolkové života na Havlíčkobrodsku. Výrazná postava předválečné agrární strany, v letech 1895–1908 člen českého zemského sněmu a v letech 1907–1918 říšské rady. Organizátor hospodářského, družstevního a zemědělského života, menšinový pracovník. V letech 1918–1920 poslanec Revolučního národního shromáždění a následně senátor.

Aktivita ledenického děkana v prvním volebním období senátu se soustředila především právě na problematiku státního rozpočtu a dále na různorodé hospodářské otázky. Sedmkrát vystoupil v rozpravách o rozpočtu a návrhu finančního zákona, jednou měl vystoupení k diskuzi o snížení drahotních přídavků státním a jiným veřejným zaměstnancům, jednou obhajoval prohlášení ministra zahraničí Edvarda Beneše. Devatenáctkrát (především z funkce místopředsedy rozpočtového výboru) dělal zpravodaje a referenta v otázkách pozemkového majetku, zemědělských náhrad, živelných pohrom a pojištění. Na 174. schůzi 8. listopadu 1923 podal návrh na zrušení stolice architektury na Umělecké akademie v Praze, protože i bez její existence mohli zájemci o studium architektury využít dvě technické školy v Praze a dvě technické školy v Brně.[968] Interpeloval při jednání o zvýšení kongruy a při jednání o nepředpisování (nevybírání) daní velkým průmyslovým a zemědělským podnikům.

Svůj první výstup za řečnickým pultem v senátu měl Kroiher 16. prosince 1920 po 22. hodině, kdy hovořil o neutěšené finanční situaci mezi duchovenstvem. K přiblížení připomněl vlastní stav, kdy pobíral po sedmadvacetileté kněžské službě ročně plat 2 200 korun, přičemž běžný kaplanský plat po osmileté službě činil 1 700 korun za rok a budějovický biskup dostával 30 000 korun ročně. *„Řeknete: Vždyť pracujete pro církev, tak ať se o vás také stará. Ale ono to není tak doslovně pravda. My pracujeme pro občanstvo a myslím, že také pro stát, neboť také státu musí na tom záležet, aby zde měl jistou třídu lidí, kteří nejen dětem, nýbrž také dospělým lidem káží: nezabiješ, nesesmilníš, nepokradeš, cti otce svého i matku svou. Já myslím, že v této věci je takový pokles morálky, že stát musí býti vděčen každému jednotlivci, který přijde a káže takové věci.“*[969] Zmínil i těžkosti související s výukou náboženství ve školách (*„my chodíme na příklad do škol vyučovat a víte, ještě dnes je předepsáno, že musíme tři nejnižší třídy vyučovat zadarmo, že do těch venkovských škol musíme chodit za starodávnou náhradu nejvýše 30 hal*[éřů] *za jeden km“*) a vedením matrik (*„přidejte k tomu jen na příklad ty matriky, které vedeme již 140 roků jménem státu. A nejen, že ty matriky píšeme, ale kolik musíme dělat výtahů z těch matrik a to všechno děláme tomu státu zdarma nebo za to, co se nám pod titulem kongruy dává“*).[970] Tzv. kongruový zákon č. 176 z 19. září 1898 byl nejprve doplněn 9. dubna 1920 a následně byl po několika diskuzích a složitých opozičních obstrukcích zcela přepracován a Národním shromážděním přijat. Stalo se tak až v druhém volebním období 26. června

[968] APS, NS ČSR – Senát, stenoprotokoly z 1. období (1920–1925), 8. zasedání, 174. schůze, 8. 11. 1923; tisk 1718 z 8. 5. 1923 (dostupné z www.senat.cz).
[969] TAMTÉŽ, 2. zasedání, 25. schůze, 16. 12. 1925 (dostupné z www.senat.cz).
[970] TAMTÉŽ.

1926. Zákon č. 122 stanovoval, že nejnižší příjem duchovenstva musí činit minimálně 9 000 Kč ročně a měl se zvyšovat automaticky po třech letech služby.

Obsáhlý výstup měl Kroiher také 15. prosince 1921, kdy se při obhajobě státního rozpočtu dotkl choulostivého tématu národnostních menšin v Československu.[971] Na adresu Němců se rozhovořil mj. o prosazování českého školství v posledních desetiletích v národnostně smíšených regionech. V souvislosti se Slováky mluvil o dosazování českých odborníků do tamních úřadů. Doslova řekl, *„my nelitujeme toho, že náš český národ tam ztratí tolik lidí. Vždyť to bude dáno pouze do druhé větve toho našeho československého národa a já bych vám přál, aby ta západní část státu vám pomohla, abychom měli co možná nejvíce lidí, které bychom mohli postrádati a vám dáti, aby vaše povznesení ze smutné minulosti bylo co možná rychlé a dokonalé.“*[972] Zmínil rovněž náboženskou problematiku, když tepal maďarské kněží, kteří za Rakouska kázali na Slovensku maďarsky a nyní napadali novou republiku a její představitele za to, že na slovenském území omezují náboženský život. *„Ten Slovák, když přicházel do domu božího, přicházel ve skutečnosti do domu cizího a ti lidé, kteří mu ten kostel odcizili, chtějí říkat, že my tam zeslabujeme náboženský cit.“*[973]

Osmileté volební období Senátu bylo v roce 1925 přerušeno dekretem prezidenta Masaryka, kterým se senát i poslanecká sněmovna rozpouštěly. Nové volby do obou komor parlamentu se konaly současně 15. listopadu 1925 podle nového volebního zákona. Do senátu se volilo ve dvanácti krajích, jižní Čechy opět tvořily pátý obvod společně s Plzeňskem. F. J. Kroiher i tentokrát figuroval na patnáctičlenné kandidátce agrární strany na druhém místě, jedničkou byl rolník z Měcholup Václav Štolba.[974] Jejich strana senátní volby vyhrála, v plzeňsko-budějovické župě získala tři mandáty, ke Kroiherovi a Štolbovi

[971] K národnostním menšinám v Československu více např. E. BROKLOVÁ, *Československá demokracie*, s. 61–72 a 115–135. Dobově ke vztahu agrární strany k národnostní problematice např. F. JOKLÍK, *České strany*, s. 97–104.

[972] APS, NS ČSR – Senát, stenoprotokoly z 1. období (1920–1925), 2. zasedání, 25. schůze, 16. 12. 1925 (dostupné z www.senat.cz). O Slovensko měli agrárníci mimořádný zájem z několika důvodů. Srov. Alena BARTLOVÁ, *Boj o autonómiu Slovenska v rokoch 1918–1938*, Sborník k dějinám 19. a 20. století, roč. 13, 1993, s. 207–223. K vývoji Slovenska v prvních letech samostatné republiky srov. almanach Alois KOLÍSEK – Robert William SETON-WATSON, *Slovensko kedysi a teraz*, Praha 1931.

[973] APS, NS ČSR – Senát, stenoprotokoly z 1. období (1920–1925), 4. zasedání, 81. schůze, 15. 12. 1921 (dostupné z www.senat.cz). Ke vztahu Čechů a Slováků za první republiky J. RYCHLÍK, *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992*, Praha 2012, s. 69–141.

[974] Václav Š t o l b a (1869–1938), rolník a starosta v Měcholupech u Nepomuku. Předseda nepomuckého odboru *Národohospodářského sboru jihočeského*, za agrární stranu v letech 1920–1925 člen poslanecké sněmovny a v letech 1925–1929 senátu.

se přiřadil ještě František Olejník.[975] Celkem ovšem získala 23 mandátů, druzí skončili komunisté (20), následovali lidovci (16) a sociální demokraté (14).

Volba vedení senátu byla tentokrát velmi problematická a k jeho definitivnímu zvolení došlo až 18. února 1926. Předsedou se stal Václav Klofáč, kterého však po vynucené reorganizaci v listopadu 1926, způsobené odchodem národních socialistů a sociálních demokratů z vládní koalice, nahradil lidovec Mořic Hruban. Své místopředsedy, jichž bylo šest, tehdy v senátu měli i slovenští lidovci a němečtí sociální demokraté.[976] Za agrární stranu jím byl Václav Donát.

Verifikace Kroiherovy volby byla provedena na schůzi 17. prosince 1925, kde také složil svůj druhý senátorský slib. Zároveň byl delegován do osmnáctičlenného ústavně-právního výboru (95 schůzí), osmnáctičlenného rozpočtového výboru (124 schůzí), kde zastával post předsedy, a do nově zřízeného (1924) osmnáctičlenného inkompatibilního výboru (2 schůze).

V rozpravách, zpravodajstvích i návrzích se věnoval daňovým úlevám, státnímu rozpočtu, hospodářské situaci na Podkarpatské Rusi, užití dlužních úpisů, daňovým úlevám a podporám postiženým živelními pohromami. Konkrétně v dubnu 1926 navrhl poskytnout státní podporu poškozeným průtrží mračen a krupobitím v okresech České Budějovice, Lišov, Trhové Sviny[977] a v okresech Rokycany a Zbiroh.[978] Jeho druhý návrh v tomto volebním období, podaný společně s dalšími čtyřmi senátory, se týkal zkráceného jednání o uzákonění nového definitivního celního sazebníku. Řečnicky tento záměr obhajoval v senátu 6. května 1926.[979] Zvýšení pevných cel bylo po bouřlivém jednání obou komor definitivně schváleno poslaneckou sněmovnou 22. června 1926.

Na 43. senátní schůzi 21. října 1926 se Kroiher ohradil proti slovům místopředsedy senátu Františka Soukupa, který jej slovně napadl ohledně vět pronesených o Němcích. *„V našem táboře československém bylo utvoření vlády československo-německé pro mnohé kruhy skutečným překvapením. Jak je tomu dávno, co jsme zde v senátě slyšeli polemiky temperamentního mluvčího strany republikánské, jehož kněžské důstojnosti – podle mého*

[975] K Františku Olejníkovi více na s. 59 pozn. 270.
[976] V senátu v roce 1925 zasedlo 36 Němců z pěti stran – Německého svazu zemědělců (Bund der Landwirte), Německé sociálně demokratické strany dělnické (Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei), Německé křesťansko-sociální strany lidové (Deutsche Christlichsoziale Volkspartei), Německé strany národní (Deutsche Nationalpartei) a Německé národně socialistické strany dělnické (Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei).
[977] APS, NS ČSR – Senát, stenoprotokoly z 2. období (1925–1929), 2. zasedání, 24. schůze, 14. 6. 1926; tisk 116 z 1. 6. 1926 (dostupné z www.senat.cz).
[978] TAMTÉŽ, 3. zasedání, 41. schůze, 14. 10. 1926 (dostupné z www.senat.cz).
[979] TAMTÉŽ, 2. zasedání, 20. schůze, 6. 5. 1926 (dostupné z www.senat.cz).

skromného soudu – by slušelo trochu více klidu, seriosnosti a tolerance, s jakým velkopanským gestem označoval příslušníky německého národa za přivandrovalce a kolonisty, za nepřátele tohoto státu, jak jim ukazoval maršrutu z republiky ven," zaznělo z úst sociálního demokrata. Kroiher se bránil a reagoval: *„Konstatuji věcně, že jsem já nikdy zde v senátě, ani kdekoliv jinde Němce, kteří u nás v Čechách bývají, neprohlašoval ani za přivandrovalce ani kolonisty. Slovo ‚kolonisti' padlo ze zcela jiných úst nežli z mých. Prohlašuji, že jsem Němce jakožto takové nikdy neoznačoval za velezrádce a nepřátele státu, nýbrž jenom jednotlivé kolegy, kteří zde byli vyšetřováni pro určité výroky."*[980]

Ani druhé volební období, během něhož začal Kroiher navštěvovat koaliční porady obou sněmoven, nevydrželo celých osm let. Již 27. října 1929 se konaly nové volby, které opět opanovala agrární strana (24 mandátů), na druhém místě skončila sociální demokracie (20), následovali národní socialisté (16) a lidovci (13). Po domluvě dvou vítězných stran obsadil křeslo senátního předsedy František Soukup, agrárním místopředsedou byl opět Václav Donát, nováčka mezi šesti místopředsedy získala živnostensko-obchodnická strana.

F. J. Kroiher zvolený ve svém tradičním volebním obvodu Plzeňska a Českobudějovicka společně s F. Olejníkem složil slib na prvním zasedání senátu 12. prosince 1929, zároveň byl 17. prosince 1929 navržen a zvolen do pětadvacetičleného rozpočtového výboru (239 schůzí) a 15. ledna 1930 do sedmnáctičlenného inkompatibilního výboru (5 schůzí). V obou výborech zastával funkce místopředsedů. V třetím volebním období byl Kroiher také jednatelem senátorského klubu své strany.

Výstupy před plénem senátorů opět soustředil na oblast svých tradičních zájmů, hovořil (nutno dodat, že většinou velmi obsáhle) o živelních katastrofách,[981] starobních podporách, vedení státního hospodářství, zřízení Tyršova státního tělovýchovného ústavu, novelizaci silničního zákona, bankovním zákonu, státním rozpočtu, zřízení reeskontního ústavu a glosoval prohlášení ministra Beneše o haagské konferenci[982] a premiérů Františka Udržala[983] a Jana Malypetra[984] o hospodářské krizi.

Zpoza řečnického pultu obhajoval v době hospodářské krize srážky platů členům Národního shromáždění: *„Všichni cítíme ze srdce, že když žádáme na ostatních vrstvách*

[980] TAMTÉŽ, 3. zasedání, 43. schůze, 21. 10. 1926 (dostupné z www.senat.cz).
[981] Srov. F. J. KROIHER, *Podpora v živelních pohromách*, PK, roč. 13, 23. 7. 1931, č. 30, s. 1–2.
[982] Srov. TÝŽ, *Po Haagu*, PK, roč. 12, 30. 1. 1930, č. 5, s. 1. *Senátor Frant. Jan Kroiher o reparacích*, PK, roč. 12, 13. 2. 1930, č. 7, s. 3 (proslov ze senátní debaty, otištěno i v jiných novinách).
[983] K Františku Udržalovi více na s. 52–53 pozn. 221.
[984] Jan M a l y p e t r (1873–1947), statkář a starosta v rodných Klobukách u Kladna, organizátor agrárního hnutí na Slánsku. V letech 1918–1939 poslanec Národního shromáždění (v letech 1925–1932 a 1935–1939 předseda), v letech 1922–1925 ministr vnitra a v letech 1932–1935 předseda vlády. Po osvobození v roce 1945 obviněn z kolaborace, ale osvobozen.

národa určité oběti a když konečně tolik členů našeho obyvatelstva státního trpí, i bez požádání musíme také i my přinésti oběti na oltář vlasti, a proto všichni rádi a ochotně budeme hlasovati pro tento zákon.“[985] Úprava spočívala ve zvýšení daně ze základního platu na 14 % (u předsedů sněmoven 19 %). O hospodářské krizi, která zachvátila počátkem třicátých let celý svět, se mockrát vyjadřoval v různých debatách i v tisku. V roce 1934 napsal: „*Je prý málo peněz. Je, protože příjmy všeobecně poklesly více než vydání a tak se vybírá víc než ukládá* […] *Je málo peněz, protože je málo práce, je málo práce, protože jsme si ji udělali do zásoby. Nejen nás, ale celého světa se zmocnila pracovní a podnikatelská horečka* […] *Já už kolik let jsem ukazoval, že svým překotným chvatem bereme potomstvu nejen peníze, ale také příležitost k práci. Ale i kdybych byl větším pánem, nebylo by mne bývalo slyšet a kdo mne slyšel, nedbal.“*[986] Krizi přirovnal k nemoci, kterou každý radí léčit jinak, podle stále nově nacházených receptů, přičemž ty staré se zbytečně rychle zavrhují.[987] S hospodářskou krizí souvisela také krize důvěry, kdy si lidé mezi sebou nevěřili a střídali své názory na jeden problém, na což měl Kroiher jednoduché řešení: *„Chcete-li odstranit krizi důvěry, mluvte pravdu.“*[988] Trvalým východiskem z krize a pilíři samostatnosti podle něho byly šetrnost, konsolidace zemědělství a zemědělské výroby.[989] *„Kampeličky jsou lék proti hospodářské bídě a musí se jich užívat podle předpisu,“* tvrdil přesvědčivě.[990] Kroiherův hlas se tedy ozýval většinou při debatách o otázkách finančních, zemědělských a hospodářských, čímž plně naplňoval své přesvědčení, že člověk by měl hovořit pouze o tom, čemu rozumí. Za léta strávená v parlamentu si zcela racionálně uvědomoval své poslání, ke kterému byl svými voliči předurčen. *„Jsem si vědom, že jsem v senátě z vůle strany a voličů, ale také proto, že za něco stojím a že si mně důvěrníci proto vybrali. Jsem senátor, ale jsem také Kroiher a chci, aby bylo viděti, až senátorský plášť sejmu, že nevisel na věšáku, ale na muži.“*[991]

F. J. Kroiher se musel ve třetím volebním období potýkat i se dvěma žalobami na svou osobu za přečin bezpečnosti proti cti učiněný v tisku. Poprvé Kroihera zažaloval

[985] APS, NS ČSR – Senát, stenoprotokoly z 3. období (1929–1935), 8. zasedání, 244. schůze, 22. 12. 1933 (dostupné z www.senat.cz).
[986] F. J. KROIHER, *Kde začíti?*, PK, roč. 16, 25. 1. 1934, č. 4, s. 1.
[987] TÝŽ, *Léky proti krisi*, PK, roč. 12, 23. 10. 1930, č. 43, s. 1. TÝŽ, *Tak kudy?*, PK, roč. 16, 8. 2. 1934, č. 6, s. 1.
[988] TÝŽ, *Obnovte důvěru!*, PK, roč. 16, 26. 1. 1933, č. 4, s. 2 (fragment textu též in: *Články a úvahy 2*, s. 95–96). Srov. TÝŽ, *Pochybená důvěra*, PK, roč. 14, 2. 6. 1932, č. 22, s. 2. A dále článek *Máme krisi důvěry*, PK, roč. 16, 2. 2. 1933, č. 5, s. 9, kde je komentář ke Kroiherovu řečnickému výstupu 29. 1. 1933 v Písku.
[989] Srov. přepisy Kroiherových proslovů – *Zemědělství nestačí jen je provozovat, to se musí milovat, láska k němu musí býti v krvi*, PK, roč. 13, 5. 2. 1931, č. 6, s. 3. *Práce, šetrnost a klid*, PK, roč. 13, 29. 10. 1931, č. 44, s. 4.
[990] *Šťovíček Frant. Jana Kroihera*, Praha 1938, s. 60.
[991] F. J. KROIHER, *Co se má rozumět samo sebou*, PK, roč. 15, 9. 11. 1933, č. 45, s. 4.

Václav Hájek, tajemník pražského *Hospodářského, nájemního, stavebního a bytového družstva* za slova, která senátor a děkan užil ve svém příspěvku *Lež se vrací*, zveřejněném 29. listopadu 1930 v periodiku *Zaměstnanec půdy (Časopis Odborné jednoty zemědělských a lesních zaměstnanců v Praze)*. Na jeho stránce doslova ocitoval o pár dní starší článek z *Večerníku Práva Lidu* (19. listopadu 1930), v němž se Hájek navážel do *Kooperativy – nákupní jednoty hospodářských družstev* a stěžoval si na drahotu a způsob dodávek umělých hnojiv. Kroiher vše náležitě okomentoval a v reakci mj. sdělil, že *„musíme v zájmu pravdy říci, že polovice vět z celého článku jsou nepravdy a částečně úmyslné lži."* V návaznosti na tato slova Hájek podal na Kroihera 9. ledna 1931 trestní oznámení.

Krajský soud trestní v Praze, který záležitost dostal k vyřízení, si musel nejprve vyžádat v senátu povolení k trestnímu stíhání F. J. Kroihera, protože byl jako zákonodárce chráněn imunitou. Imunitní výbor senátu vydal 27. března stanovisko, v němž se pravilo, že *„inkriminovaný článek je v celém svém obsahu polemikou s tvrzením soukromého žalobce* […] *Pan senátor Kroiher neobrací se přímo proti jeho* [Hájkově] *osobě, aby ho obvinil z nečestného jednání, nýbrž jeho článek objektivisuje a proti jeho tvrzením staví celkem klidným způsobem svoje údaje."*[992] S těmito závěry se seznámili všichni senátoři 6. května 1931 na 95. schůzi. K záležitosti se tehdy před plénem ještě osobně vyjádřil i Kroiher, který mylně (snad dílem nevědomostí, dílem záměrně) sdělil, že *„člen Národního shromáždění má imunitu jen tenkráte, když jedná, píše, řeční jako člen Národního shromáždění, když vykonává svoji funkci poslaneckou nebo senátorskou. A já musím říci sám o sobě: Já jsem ten článek jako senátor nepsal* […] *Já jej napsal proto, poněvadž jsem jedním z předních družstevních pracovníků, já jej napsal jako náměstek starosty Ústřední jednoty hospodářských družstev, tedy ne jako senátor. Vůbec jsem mínění, že my členové Národního shromáždění nemáme se schovávati za imunitu, nýbrž že máme míti kuráž, když jsme něco udělali, postaviti se také toho důsledkům."*[993] Dokonce se pokusil zvrátit doporučení imunitního výboru a žádal zajisté překvapené kolegy o vydání ke stíhání. *„Já se za vinna nepovažuji. Žádný z nás neví, jak to dopadne, ale já jsem toho názoru, jestli jsem zhřešil, ať jsem trestán, a myslím si, že by v naší republice mělo se více uplatniti: Neodpírám trpěti, budu-li shledán vinným. A proto vás, pánové, přátelé i nepřátelé moji prosím, abyste hlasovali pro moje vydání."*[994] Předsedající imunitního

[992] APS, NS ČSR – Senát, stenoprotokoly z 3. období (1929–1935), 4. zasedání, 95. schůze, 6. 5. 1931; tisk 430 z 27. 3. 1931 (dostupné z www.senat.cz).
[993] TAMTÉŽ.
[994] SOA v Praze, Krajský soud trestní Praha, kart. 1899, spis NT XIX – 1/31.

výboru Albert Milota[995] však vysvětlil, že dle ústavy se nestíhatelnost vztahuje na jakékoli jednání poslance nebo senátora a většina přítomných tedy souhlasila s verdiktem imunitního výboru nevydat Kroihera ke stíhání. Tím celý spor skončil.

Podruhé se Kroiher dostal do sporu o rok později, když v článku *Chceme jasno*, otištěném 21. července 1932 v *Pošumavském kraji*, pojednal o stavební a úvěrní střádalně s názvem *Kolektiva*, jež poskytovala výhodné půjčky. Kroiher žádal, aby její předseda Viktor Hoppe[996] vysvětlil, proč je členem jejího představenstva nakladatel G. von Platz[997] z Berlína, kde se vzaly peníze na zařízení kanceláře, propagaci a tisk a konečně kde bude střádalna brát peníze na půjčky. Nezamlouvalo se mu ani to, že v propagačním letáku bylo u Hoppeho uvedeno, že je bývalý generál a prezidentův obřadník. Hoppe na Kroihera a také na redaktora novin Václava Kořána[998] podal počátkem srpna žalobu. Vadili mu zejména dvě věty v tomto článku – *„Ale i bývalý brigádní generál a bývalý obřadník musí si uvědomiti, že v občanském životě a ve střádalně zvláště je povinen svému titulu čestností a poctivostí jednání“* a *„Čestnost si musí člověk vzíti i do pense a to tím spíše, když je v letáku Kolektivy podepsán s bývalými svými hodnotami.“* V obžalobě Hoppe uvedl, že *„uvedeným článkem a především citovanými větami byla hrubě uražena moje čest, neboť připomínkou, že i v občanském životě jsem povinnen svému titulu čestností a poctivostí jednání, přímo se mně vytýká, že touto zásadou v občanském životě se neřídím a nejednám ve své funkci předsedy Kolektivy čestně a poctivě, jak svému postavení jako důstojník ve výslužbě jsem povinnen a jak veřejnost musí ode mě očekávati* […] *Veškerá tato tvrzení jsou smyšlená a neodpovídají pravdě a vzdor tomu, že jsem panu Fr. Janu Kroiherovi zaslal jím žádané a příslušné vysvětlení, přece setrval na veškerých svých obviněních.“*[999]

Kauzu řešil Krajský soud v Písku, který 5. září 1932 adresoval do senátu žádost o svolení k trestnímu stíhání obžalovaného Kroihera. Nejprve vše projednal 3. listopadu

[995] Albert M i l o t a (1877–1940) po absolvování právnické fakulty pražské univerzity působil jako právník v Domažlicích. V letech 1919–1922 pracoval na ministerstvu spravedlnosti jako předseda Oddělení pro trestněprávní legislativu a poté na právnické fakultě nově založené univerzity v Bratislavě. V letech 1925–1926 a 1929–1930 děkanem fakulty a v letech 1930–1931 rektorem univerzity. Člen řady odborných a vědeckých spolků. Publikoval četné práce zejména z oblasti trestního práva, podílel se na koncipování některých zákonů. V letech 1929–1939 členem senátu za sociální demokracii.

[996] Viktor H o p p e (1874–1962) absolvoval kadetní jezdeckou školu v Hranicích a důstojnickou školu ve Welsu. V letech 1893–1918 důstojník jezdectva, za první světové války šéf konceptní služby zemského vojenského velitelství v Praze a spolupracovník Maffie. V letech 1919–1921 zaměstnanec a budovatel ministerstva národní obrany, v letech 1921–1927 ceremoniář (obřadník) prezidenta T. G. Masaryka po Jiřím Stanislavu Guthovi-Jarkovském. Od roku 1921 brigádní generál. Zakladatel a předseda spolku *Invalidní péče pro Čechy*, člen dalších spolků a držitel mnoha vyznamenání.

[997] Osobu se nepodařilo konkrétně identifikovat.

[998] Václav K o ř á n (nar. 1899) pracoval původně jako sazeč ve strakonické tiskárně, kde se později stal redaktorem tiskoviny *Pošumavský kraj*. Za první republiky správce Okresní zemědělské nemocenské pojišťovny ve Strakonicích, předseda Domoviny domkařů a malorolníků a člen okresního zastupitelstva.

[999] SOA v Třeboni, Krajský soud Písek, kart. 431, sign. Tl 9/32, obž. 35/33.

imunitní výbor, který konstatoval, že *„je jasně viděti, že senátoru Kroiherovi šlo jedině o to, aby v zájmu veřejném upozornil na pochybnosti, které skutečně leták Kolektivy vzbuzuje, a aby na ochranu těch, kdo by se dali sliby uvedenými v tomto letáku pohnouti k přijetí zápůjčky, žádal předsedu tohoto společenstva za náležité věcné vysvětlení. Také inkriminované výroky nutno posuzovati z tohoto hlediska jako objektivně odůvodněný projev, který nesměřuje proti cti soukromého žalobce, nýbrž jen ukazuje jeho povinnost k vysvětlení stavu věci se zřením na jeho postavení a z toho resultující čestnost a poctivost.“*[1000] Senát měl rozhodující hlasování na programu 173. schůze dne 17. listopadu a i tentokrát se většina vyslovila pro nevydání svého člena ke stíhání.[1001]

Mezitím však probíhal soud s redaktorem Kořánem a ledenický děkan byl k jednání pozván jako svědek. Protože by se však do Písku těžko dopravoval, požádal o vyslechnutí u Krajského soudu trestního v Praze. Bylo mu vyhověno a výslech se uskutečnil 18. ledna 1933. Hoppe následně podal nový obžalovací spis, ve kterém obvinil pouze Kořána. Problém se nakonec vyřešil smírem, uzavřeným 30. března u píseckého krajského soudu, na základě něhož Hoppe svou žalobu na Kořána 3. května 1932 stáhl a celá kauza byla ukončena.

Na jaře roku 1935 byl senát opět rozpuštěn a došlo k vypsání nových předčasných voleb. Ačkoli Kroiher podle vlastních slov již kandidovat nechtěl, na naléhání spolustraníků se o voličské hlasy znovu ucházel. Krajský výbor agrární strany ho na své schůzi, konané 17. dubna 1935 v sále českobudějovické Besedy, umístil na první místo kandidátní listiny pátého volebního obvodu (Budějovicko a Plzeňsko) před Františka Olejníka, kterého se plzeňským zástupcům nepodařilo protlačit jako lídra.[1002] Olejník patřil rovněž mezi dlouholeté senátory, v dolní komoře zasedal od roku 1925 a stejně jako Kroiher byl zvolen i v roce 1935. *„Já mohu říci, že jsem nikdy nikomu, ale hlavně svým voličům nesliboval, co nebylo v mojí moci,“* poodhalil něco málo ze své předvolební „kuchyně“ Kroiher. *„Ať přišli oni ke mně, nebo já mezi ně, vždycky jsem mluvil střízlivě a nikdy jsem před nimi neklekal, abych je při tom snáze tahal za nohu. Nejsem ani vševědoucí ani nejvýš moudrý, také se mýlím, ale nikdy nemluvím jinak, než si myslím. Já*

[1000] APS, NS ČSR – Senát, 3. období (1929–1935), 7. zasedání, tisk 914 z 3. 11. 1932 (dostupné z www.senat.cz).
[1001] TAMTÉŽ, 6. zasedání, 173. schůze, 17. 11. 1932 (dostupné z www.senat.cz). Srov. též APS, Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv. j. 1371 (osobní spis F. J. Kroihera) a NA, MZV – VA, složka Kroiher (Venkov, roč. 27, 18. 11. 1932, č. 272, s. 4).
[1002] *Vůdcům vděk a důvěru, straně věrnost*, PK, roč. 17, 19. 4. 1935, č. 18, s. 2.

už jsem starý a nepotřebuji a nechci se líbiti nikomu ani nahoře, ani kolem sebe, kdyby to mělo být na úkor pravdy.“[1003]

Agrárníci šli do těchto voleb bez svého dlouholetého předsedy Antonína Švehly, který zemřel v roce 1933. Hledání jeho vhodného nástupce se značně protahovalo a stranu dočasně řídil pravicověji založený místopředseda Rudolf Beran (předsedou zvolen 19. listopadu 1935). Ve volbách, vypsaných na 19. května 1935, si podrželi postavení vlivné politické strany, když získali 23 mandátů. Stejně hlasů ovšem obdržela také silně nacionalisticky založená Sudetoněmecká strana Konráda Henleina[1004] (stala se celkovým vítězem voleb), na třetím místě skončila sociální demokracie (20), následovaná národními socialisty (14) a lidovci (11).

Předsedou senátu zůstal zkušený F. Soukup, agrárníky ve vedení zastupoval stále V. Donát. Ustavující zasedání se konalo 18. června 1935 a F. J. Kroiher opět usedl do rozpočtového a inkompatibilního výboru, které tentokrát měly shodně dvacet členů. V rozpočtovém, který vykonal do roku 1938 celkem 79 schůzí, byl ledenický děkan stejně jako v předešlém funkčním období místopředsedou. V inkompatibilním výboru zastával dokonce funkci předsedy, ale tento výbor se sešel pouze jednou a měl spíše symbolickou úlohu, jak sám Kroiher připomenul: *„Dokonce jsme v obou sněmovnách zřídili incompatibilitní výbor, já byl jeho místopředsedou a po smrti dr.* [Františka] *Veselého předsedou, ale nebylo příčiny k zasedání, poněvadž nebylo nikdy učiněno udání na některého senátora, že by se proti zákonu prohřešoval.“*[1005]

Na senátních zasedáních Kroiher po zvolení v roce 1935 již prakticky nevystupoval, jeho aktivita se omezila na tři zpravodajství v rozpočtovém výboru v roce 1937. První se týkalo srážek z platů členů Národního shromáždění, které měly místo 14 % činit pouze 10 %.[1006] Druhý problém se týkal novelizace zákona č. 115/1921 o náhradě předsedům, místopředsedům a členům obou sněmoven Národního shromáždění, kde bylo doporučeno přidat členům senátu přídavky k jejich platu podle toho, z jaké země pocházejí a musejí tudíž dojíždět do Prahy (senátor z Čech dostal 6 %, z Moravy a Slezska 8 %, ze

[1003] F. J. KROIHER, *Slovo pravdy*, PK, roč. 16, 23. 8. 1934, č. 34, s. 3.
[1004] Konrád H e n l e i n (1898–1945), propagátor nacismu v ČSR, zakladatel a vůdce Sudetoněmecké strany. V letech 1935–1938 člen Národního shromáždění, výrazně se podílel na rozbití republiky na podzim roku 1938. V letech 1938–1945 místodržitel území Sudet. Po zatčení Američany spáchal sebevraždu.
[1005] F. J. KROIHER, *O těch sinekurách*, PK, roč. 21, 7. 6. 1939, č. 23, s. 5. František V e s e l ý (1863–1935) absolvoval právnickou fakultu pražské univerzity a pracoval jako advokát. Veřejný činitel na Benešovsku, starosta města a za války spolupracovník domácího odboje. Politicky aktivní v Masarykově realistickém hnutí, od počátku dvacátých let stoupenec národních socialistů. V letech 1918–1920 člen Revolučního národního shromáždění, v letech 1920–1935 senátu a v letech 1919–1920 ministr spravedlnosti.
[1006] APS, NS ČSR – Senát, 4. období (1935–1939), 5. zasedání, tisk 525 z 25. 6. 1937 (dostupné z www.senat.cz).

Slovenska a z Podkarpatské Rusi 10 %). Členům předsednictev se navíc přiznával přídavek 20 % z jejich platu.[1007] A konečně byl Kroiher zpravodajem při úpravě tax za připuštění ke státním zkouškám lesnickým a mysliveckým, kdy došlo k navýšení na 300 Kč pro lesní hospodáře, 100 Kč pro technickou pomocnou službu, 100 Kč pro lesní zaměstnance na Slovensku (horáry), 70 Kč pro mysliveckou službu a 70 Kč pro strážce zvěře. Všechny tyto taxy náležely státu.[1008]

Senát se ve svém čtvrtém volebním období – obdobně jako poslanecká sněmovna – zabýval především otázkami souvisejícími s pokračující hospodářskou krizí, přijímal opatření proti narůstajícím pokusům o narušení jednoty státu, řešil národnostní problémy, které se stávaly stále ožehavějšími, a to jak ze strany německé, tak i slovenské a maďarské. Z důvodu expanzivní německé politiky se musel vícekrát zaobírat též obranou státu a nebezpečím, které hrozilo Československu zvenku i zevnitř.

Ve druhé polovině roku 1935 se začalo intenzivněji hovořit o nástupci T. G. Masaryka v úřadu prezidenta republiky. F. J. Kroiher na tyto všeobecné hlasy reagoval v tisku počátkem září, kdy je označil za prozatím naprosto zbytečné a komentoval vzniklou situaci okolo případného Masarykova nástupce slovy *„ještě nejsme u mostu, proto nejdem přes most.“*[1009] Čtenáře vyzýval k tomu, aby se o záležitost vůbec nezajímali a zůstávali v naprostém klidu, protože až přijde ten správný čas, tak poslanci a senátoři někoho zvolí. Dotkl se také zaběhnuté praxe, kdy jednotliví politici byli ovlivněni rozhodnutím stranického vedení. *„Já vím, že se řekne, že tedy o volbě budou rozhodovat výkonné výbory stran, nebo dokonce jen předsednictva. Nemám nic proti tomu, aspoň co se týče našeho předsednictva, to má k tomu dostatečnou kvalifikaci a je naše, my jsme ho sami zvolili.“*[1010] Na to Kroiher zřejmě sám doplatil. Když ze zdravotních důvodů abdikoval 14. prosince 1935 T. G. Masaryk, učinil očekávané rozhodnutí a doporučil jako svého nástupce ministra zahraničí Edvarda Beneše (kvůli jehož stáří byl kdysi do ústavy zapracován článek o nižším věku kandidátů). Kroiher si obou mužů a jejich práce, zejména té, která vedla k vytvoření samostatného státu, nesmírně vážil, což několikrát řekl a napsal. *„Já rozhodně souhlasím s tím, že nám neobyčejně pomohlo k naší svobodě to dvojí, co se dálo za hranicemi: Veliká a neúnavná práce našeho presidenta* [T. G. Masaryka]*, který, ač je stár podle kalendáře, není stár ve skutečnosti a který tenkráte z boží vůle dokázal věci tak neobyčejné, které by možná mladíkovi byly obtížné. Jednání jeho jest věcí jistě*

[1007] TAMTÉŽ, tisk 526 z 25. 6. 1937 (dostupné z www.senat.cz).
[1008] TAMTÉŽ, tisk 509 z 22. 6. 1937 (dostupné z www.senat.cz).
[1009] F. J. KROIHER, *Ještě nejsme u mostu*, PK, roč. 17, 5. 9. 1935, č. 41, s. 1.
[1010] TAMTÉŽ.

obdivuhodnou a my toho panu presidentovi nikdy nezapomeneme. To druhé byla práce všech pracovníků v čele s panem ministrem [Edvardem] *Benešem.“*[1011] Přesto se musel podřídit stranické linii, která byla od dvacátých let ve znamení silných protibenešovských nálad.[1012] Agrárníci, stojící v čele déletrvající celostátní štvavé kampaně, nyní intenzivně hledali alternativního prezidentského kandidáta, jenž by nebyl svázán s žádnou politickou stranou. Tzv. „prosincový blok“ pravicových stran včetně henleinovců a českých fašistů nakonec nominoval a prosazoval nevýrazného profesora Bohumila Němce,[1013] který však po rozpadu bloku svou kandidaturu těsně před volbou stáhl a Beneš byl 18. prosince 1935 naprostou většinou hlasů (včetně těch agrárnických) zvolen historicky druhým československým prezidentem.[1014]

Měl Kroiher skutečně jiný názor na Beneše než většina agrárníků? Anebo se projevil jeho talent k lavírování a vystupování tak, aby se zalíbil oběma pólům? Zdá se, že k Benešovi zaujímal příznivější stanovisko, jeho volba Masarykovým nástupcem mu nebyla proti vůli a zřejmě nesouhlasil či spíše nebyl příliš nadšen rozhodnutím předsednictva agrární strany vyslat proti ministru zahraničí jiného vlastního kandidáta. Po prezidentské volbě Kroiher potvrdil, že proti Benešovi nemá žádné předsudky, vysoce ocenil jeho roli v odboji za války a nyní ve státní zahraniční politice. Na jeho adresu se celkově vyjádřil velmi kladně, když o něm napsal, že *„měl všechny vlastnosti k vysokému úřadu presidenta, měl přízeň Masaryka, měl nesporné zásluhy o obnovení státu, získal mu krásné jméno v Evropě, zná ho celý svět a také on zná státníky celého světa. Jeho politika míru získala mu všeobecné přátelství.“*[1015] Jinde vyjádřil naprostou oddanost celé agrární strany novému prezidentu Benešovi, jakoby nedávná prezidentská volba proběhla v klidu bez politických třenic, a připustil, že by k němu agrárníci byli loajální i tehdy, pokud by jej nakonec nevolili. *„My jsme republikáni a demokraté a proto bychom každému presidentu*

[1011] APS, NS ČSR – Senát, stenoprotokoly z 3. období (1929–1935), 1. zasedání, 13. schůze, 6. 2. 1930 (dostupné z www.senat.cz).

[1012] O útocích na E. Beneše píše jeho životopisec E. B. Hitchcock na několika místech. Uvádí, že Beneš *„byl natolik mladý, aby se stal terčem všech politických střelců ve státě, jimž ústava zakazovala střílet po Masarykovi.“* Na jiném místě píše, že Beneš býval *„terčem tak divokých útoků, jakým jen moderní politik může být vystaven.“* Edward Bering HITCHCOCK, *Zasvětil jsem život míru*, Praha 1948, s. 182 a 188.

[1013] Bohumil N ě m e c (1873–1966) vystudoval zoologii a botaniku na pražské univerzitě, působil v Botanickém ústavu a v letech 1901–1939 jako ředitel Ústavu pro anatomii a fyziologii rostlin. Jeden ze zakladatelů československé rostlinné anatomie, cytologie a fyziologie, autor četných odborných studií a knih, redaktor časopisů. V letech 1921–1922 rektor Univerzity Karlovy, stál u vzniku její přírodovědecké fakulty. Místopředseda České akademie věd a umění a ředitel její encyklopedické kanceláře (1956–1959), místopředseda Společnosti Národního muzea a člen zemské školní rady. Člen Revolučního národního shromáždění (1918–1920) a senátu (1920–1929) za národní demokracii.

[1014] A. KLIMEK, *Boj o Hrad. Vnitropolitický vývoj Československa 1926–1935 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví, 2. díl (Kdo po Masarykovi?)*, Praha 1998. Srov. též stručně TÝŽ, *Vítejte v první republice*, s. 263–265.

[1015] F. J. KROIHER, *Ještě k presidentské volbě*, PK, roč. 18, 2. 1. 1936, č. 1, s. 1.

prokazovali úctu a uznávali jeho autoritu, kterou on musí míti v zájmu občanstva a celé republiky.“[1016] Zopakoval, že Beneš je muž velkých zkušeností, který za války udělal penzum práce pro nový stát a nemálo mu obětoval i v posledních sedmnácti letech coby ministr zahraničí.

Snížená aktivita F. J. Kroihera v senátu po roce 1935 byla způsobena především častějším churavěním souvisejícím se stoupajícím věkem. Měl několikrát nakročeno k definitivnímu opuštění senátní lavice. *„Pro příští rok jsem kdykoliv ochoten dáti Vám své funkce k disposici bez hořkosti, naopak s radostí, kdybyste uznal za vhodnou nějakou změnu,“* psal koncem roku 1935 R. Beranovi.[1017] Kolegové jej však vždy přemluvili k pokračování v činnosti, což zdůvodňovali tím, že řečnická vystoupení omezí a do výborových schůzí ani chodit nemusí.[1018] Někteří si ledenického děkana pro jeho zkušenosti z mnoha různých oborů dokázali dokonce ještě tehdy představit jako potencionálního adepta na nějaký ministerský post. *„Jsou mezi senátory někteří mužové (např. Kroiher), kteří by patřili vlastně do první garnitury těch, z nichž se vybírá vláda,“* stojí v textu otištěném v roce 1935 v týdeníku *Fronta*.[1019] Sám Kroiher nikdy nestál o žádné funkce, takže i případnou nabídku usednout ve vládě by reflektoval jen tehdy, pokud by to bylo všeobecné přání a on získal plné přesvědčení o tom, že by byl v ministerském křesle naplno prospěšný republice. V polovině třicátých let se však již stahoval z veřejného života a případný návrh by rozhodně odmítl. Zda se o Kroiherovi skutečně někdy během první republiky vážněji uvažovalo jako o ministrovi, nelze psát s jistotou a jen v náznaku existují zprávy o jeho potencionální kandidatuře v roce 1909.[1020] Mezi lidmi kolovaly také zvěsti o tom, že se v roce 1929 měl stát dokonce premiérem místo Udržala, kdyby prý nebyl knězem.[1021] Spíše jako recesi potom sám bral možné ucházení se o místo státního velvyslance ve Vatikánu.[1022]

Senátu ani napočtvrté nebylo dopřáno dokončit ústavou předepsaných osm let funkčního období. Naposledy se senátoři sešli 17. prosince 1938, kdy již okleštěné Československo na základě Mnichovské dohody přišlo o pohraniční území tzv. Sudet a kdy politické klima směřovalo ke světové válce. Krátce před tím se na scéně ve snaze o zjednodušení politického systému objevila nová Strana národní jednoty (dále jen SNJ),

[1016] TÝŽ, *Pan president*, PK, roč. 18, 2. 1. 1936, č. 1, s. 3.
[1017] NA, Beran Rudolf, kart. 3., dopis F. J. Kroihera R. Beranovi ze dne 27. 12. 1935.
[1018] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 16. 12. 1937.
[1019] Fronta, roč. 7, 12. 9. 1935, č. 48, s. 577.
[1020] Kroiher se o možnosti zisku ministerského křesla zmínil v jednom ze svých dopisů, srov. s. 165.
[1021] František STRÁSKÝ, *Životy Ladislava Stráského*, Trhové Sviny 2008, s. 137.
[1022] *Šťovíček*, s. 23.

do které vstoupily všechny nesocialistické politické strany a v níž hlavní úloha připadla agrární straně jako iniciátorce tohoto kroku.[1023] V senátu utvořila SNJ svůj vlastní klub a jeho členem se stal rovněž dosluhující Kroiher (půl roku předtím se vzdal svých funkcí v hospodářských organizacích), přesto ještě zasáhl do debat před založením klubu. Oficiálně potom senát (a poslaneckou sněmovnu) rozpustil státní prezident Emil Hácha 21. března 1939 pár dní po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Zanikly také všechny dosavadní politické strany, které nahradila jediná nacisty povolená strana Národní souručenství (v čele s bývalým agrárníkem A. Hrubým), plnící zároveň roli parlamentu.[1024]

Tím definitivně skončila politická etapa Kroiherova života, během níž se pravidelně zúčastňoval senátních debat. Jeho vystoupení, zaměřená předně na oblasti hospodářství, finančnictví a situaci v duchovní sféře, se vždy vyznačovala tradičně vyváženým řečnickým umem. Většinou obsáhle referoval k projednávané problematice a na řadě příkladů obhajoval svá slova.[1025] Díky rozhledu a bystrosti dokázal velmi obratně odpovídat či nějakým způsobem glosovat i případné výkřiky a většinou spíše nesouhlasné a negativní narážky z pléna, ozývající se během jeho projevů.

Na závěr pojednání o Kroiherovi jako senátorovi by ještě mělo být uvedeno několik málo statistických údajů. F. J. Kroiher byl jedním ze třinácti senátorů a spolu s Václavem Sehnalem[1026] jediným agrárníkem, který v senátu zasedal nepřetržitě po celou dobu jeho existence v letech 1920–1939.[1027] V roce 1920, kdy poprvé kandidoval a byl zvolen, náležel mezi tři nejmladší agrární senátory a nejmladší senátory vůbec, a naopak v roce 1935 se svým věkem již řadil mezi nejstarší agrárníky v dolní parlamentní komoře.

[1023] Ke SNJ více Jan KUKLÍK, *Strana národní jednoty*, in: J. Malíř – P. Marek a kol., Politické strany, 2. díl (1938–2004), s. 1057–1072. K československým dějinám v období tzv. druhé republiky Jan GEBHART, *Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenské a kulturním životě*, Praha 2004. Nejnověji K. ADAMOVÁ – A. LOJEK – K. SCHELLE – J. TAUCHEN, *Velké dějiny*, s. 425–445.

[1024] Jan HOLZER, *Stranický systém druhé republiky*, in: J. Malíř – P. Marek a kol., Politické strany, 2. díl, s. 1037–1056. Adolf H r u b ý (1893–1951) pracoval jako rolník a hostinský v rodné obci Mláka u Třeboně. Díky regionální práci pro agrární stranu se stal poslancem Národního shromáždění (1935–1939) a předsedou Zemědělské rady. Za okupace předseda Národního souručenství (1939) a ministr zemědělství (1942–1945). V roce 1945 internován nacisty, v roce 1946 obviněn z kolaborace a odsouzen k doživotí.

[1025] Srov. např. jeho řečnické výstupy v senátu 6. 2. 1930, 27. 4. 1933 nebo 8. 11. 1934 (stenoprotokoly z jednání dostupné z www.senat.cz).

[1026] Václav S e h n a l (nar. 1871), rolník a starosta v rodných Kozojedech, člen okresního výboru a okresní správní komise v Novém Bydžově. Angažoval se v mnoha zemědělských a hospodářských spolcích. V letech 1920–1939 senátor za agrární stranu.

[1027] Vedle Kroihera a Sehnala (agrární strana) se jednalo o Felixe Časného, Jana Filipínského, Františka Soukupa a Františka Zimáka (Československá sociálně-demokratická strana dělnická), Karla Kellera, Wilhelma Niessnera a Josefa Reyzla (Německá sociálně-demokratická strana dělnická), Josefa Karase (Československá strana lidová), Václava Klofáče a Antonína Kloudu (Československá strana národně socialistická) a Josefa Thoře (Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská). K služebně nejstarším senátorům první republiky lze započítat také agrárníka Václava Donáta, který se do senátu dostal v roce 1921 jako náhradník za zemřelého Josefa Hyrše, a zasedal zde rovněž až do roku 1939.

V.3 Krize agrární a československé politiky

Činnost agrární strany (Republikánské strany zemědělského a malorolnické lidu) na vládní úrovni a její význam v meziválečném období jsou v české historiografické produkci hojně zmapovány. Stejně tak osobnost jejích dvou předsedů Antonín Švehly a Rudolfa Berana.[1028] Na tomto místě není prostor opakovat dosavadní zjištění a již známá fakta, proto bude rozhodně přínosnější pokusit se nastínit vztah, jaký panoval mezi nimi a F. J. Kroiherem, čímž se podaří přenést se volně k zániku agrární strany a jejím trpkým poválečným osudům.

Švehla byl o dva roky mladší než Kroiher a vyrostl na rodinném statku v Hostivaři u Prahy. Oba vstoupili do politiky počátkem 20. století, kdy došlo k určité generační obměně v řízení strany. Od té doby až do Švehlovy smrti v roce 1933 patřil Kroiher k jeho spolupracovníkům, blízkým rodinným přátelům a jistou měrou byl snad jeho osobním rádcem v otázkách náboženství a politického katolicismu.[1029] Švehla nepochybně představuje kromě Masaryka a Beneše nejvýraznější politickou osobnost našich prvorepublikových dějin. Vedle vedení agrární strany, o které lze v jistých souvislostech rozhodně psát jako o nejúspěšnější straně meziválečného Československa, se stal nejčelnější postavou domácího odboje za první světové války a dvojnásobným ministerským předsedou v letech 1922–1926 a 1926–1929, také historicky prvním československým ministrem vnitra v letech 1918–1920 a spolutvůrcem první ústavy. Přestože neměl vyšší vzdělání a svůj rozhled doháněl zdravým selským rozumem, byl známý svými úspěšnými vyjednávacími praktikami, nutno dodat ne vždy korektními, díky kterým si vysloužil příznačnou nálepku „mistr politických kompromisů.“[1030] Velmi diskutabilní je už sama existence tzv. Pětky, u jejíhož zrodu stál, jako mimoústavního sboru předních stranických vůdců dojednávajících s prezidentem veškerá důležitá

[1028] Srov. v seznamu literatury zejména práce V. V. Dostála, J. Harny, D. E. Millera, J. Rokoského a D. Uhlíře. K širším dějinám první československé republiky např. Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky, 1.–3. díl*, Praha 2002–2003. A. KLIMEK, *Velké dějiny zemí Koruny české 13 (1918–1929)*, Praha – Litomyšl 2000. TÝŽ, *Velké dějiny zemí Koruny české 14 (1929–1938)*, Praha – Litomyšl 2002.

[1029] Ke vztahu A. Švehly k náboženství a víře M. ŠMÍD, *Pohled Svatého stolce na osobnost Antonína Švehly v době první Československé republiky*, in: J. Rychlík – L. Holeček – M. Pehr a kol., Agrarismus, s. 147–156. Zejména okolo roku 1920 byl Švehla ve Vatikánu, který se intenzivně zajímal o politickou a náboženskou situaci v republice, vnímán ve spojení s F. J. Kroiherem – *„je důvěrníkem a přítelem Kroihera, který je předsedou Jednoty českého katolického duchovenstva.“* TAMTÉŽ, s. 149.

[1030] Podobnou nálepkou bývá označován i vůdce lidovců Jan Šrámek, jehož vyjednávací taktika byla založena na úsloví *„dohodli jsme se, že se dohodneme.“* Ke Švehlovu mistrovství měl však daleko, protože postavení lidové strany nebylo tak příznivé jako v případě agrárníků (podle Masaryka chtěl Šrámek diktovat a nebyl středovým politikem). Přesto Šrámek svou trpělivostí, houževnatostí a vyjednávacím talentem dokázal v nelehké popřevratové době roku 1918 přivést lidovce do vlády nebo navrátit katolíkům jejich místo v československé společnosti. Srov. M. TRAPL – K. KONEČNÝ – P. MAREK, *Politik*, s. 361 a 380–381.

rozhodnutí mimo vládu a parlament.[1031] *„Byl skoro samouk,"* napsal o Švehlovi Kroiher, *„jeho školního vzdělání nebylo mnoho, ale vzdělával se sám, měl velikou knihovnu a znal ji. Jeho rozhled politický byl ohromný, myslel vždy daleko kupředu. Měl vzácný dar trpělivosti v jednání s lidmi a tak pravidelně dociloval, co chtěl. Sám byl poctivec, o němž nikdo nepochyboval, ale jiným lidem přál a měl je pak v hrsti."*[1032] Po Švehlově smrti Kroiher rázně utišil všechny politické rivaly a další oponenty, kteří se „strachovali" o to, co nyní s agrární stranou vlastně bude, jak se vypořádá se ztrátou své vůdčí persony. Takovým hlasům ledenický děkan radil, aby si spíše položily otázku, co odchod Švehly znamená především pro republiku.[1033]

Když na přelomu let 1927 a 1928 Švehla onemocněl, zastupoval ho ve funkci premiéra Jan Šrámek. Začalo se intenzivněji hovořit o Švehlově nástupci v čele vlády, ale agrárníci na vzniklou situaci vůbec nereagovali a nechtěli reagovat. Rovněž u prezidenta Masaryka požíval rolník z Hostivaře neobyčejného respektu[1034] a oficiální jmenování lidoveckého předsedy Šrámka na Švehlovo místo bylo nemyslitelné (novým premiérem se stal 1. února 1929 agrárník František Udržal). Všichni blízcí spolupracovníci dobře věděli, že politika je pro Švehlu vším (údajně kolikrát ani nechodil domů a přespával v kanceláři) a doufali, že se brzy uzdraví. K tomu mu částečně pomáhaly léčebné pobyty v Karlových Varech (kde jej navštěvoval Karel Čapek připravující *Hovory se Švehlou*[1035]), Jeseníkách (kde s ním současně pobýval na jaře 1933 F. Udržal) nebo ve Středomoří, po nichž se jeho zdravotní stav vždy na nějakou dobu zlepšil.[1036]

V průběhu jeho nemoci ho kolegové ze strany i jiných politických uskupení navštěvovali a jezdili k němu na konzultace a pro rady. Objevoval se tam také Kroiher, který na jednu návštěvu delegace ÚJHD z konce roku 1932 zavzpomínal o pět let později: *„V době, kdy jsme se těšili, že již je nemoc překonána, byli jsme u něho* [Švehly] *4 zástupcové Ústřední jednoty hospodářských družstev a on se před námi rozhovořil*

[1031] Po roce 1925 se Pětka postupně rozrostla na Šestku, Osmičku a nakonec Desítku. Její vliv však upadal a významu, jaký měla v prvních letech nového Československa, již zdaleka nedosahovala.
[1032] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis k roku 1933.
[1033] F. J. KROIHER, *Co budeme dělat?*, PK, roč. 16, 18. 1. 1934, č. 3, s. 1.
[1034] *„Máme příležitost za nemoci Švehlovy ocenit sílu osobního faktoru v politice. Švehla je veliký státník a neváhám říci, že jeden z největších státníků v Evropě. Zároveň jeho nemoc je pro nás mementem, jak nový stát spotřebovává lidi* […] *Doufáme všichni, že náš Švehla bude zase brzo zdráv a že se vrátí ke své práci, že se vrátí nám všem a republice* […] *Hodně k ocenění Švehly přispěl jeho zástupce mons. Šrámek* […] *Švehla jest mužem středu. Šrámek není mužem středu a kompromisu jako metody. Chce diktovat."* T. G. MASARYK, *Cesta III*, s. 268 a 290.
[1035] Hovory vyšly pouze jako soukromý tisk v roce 1935 v počtu 250 výtisků. Část Čapkových textů je otištěna in: *Hovory s Antonínem Švehlou (a o něm)*, Praha 2001, s. 7–20. – Karel Č a p e k (1890–1938), významný český redaktor a žurnalista, překladatel, publicista, dramatik a spisovatel. *Hovory se Švehlou* měly formálně navazovat na oblíbené *Hovory s TGM*, vydané ve třech dílech v letech 1928, 1931 a 1935.
[1036] V. DOSTÁL, *Antonín Švehla*, s. 154–156.

o různých věcech a mezi jiným také o původu krise. Řekl nám: Původ dnešní krise je starý, datuje se od vynálezu parního stroje.“[1037] Návštěva se protáhla na několik hodin a přítomní se přesvědčili o pokračující rekonvalescenci oblíbeného státníka. Povzbudilo je i Švehlovo ujištění, že se blíží chvíle, kdy se opět do aktivní politiky vrátí. Duševně byl na tom skvěle, *„přímo háral svým hlubokým věděním. Překvapoval duchaplným úsudkem o všech běžných událostech a otázkách, jichž si nejenom všímá, ale cele je všechny prožívá.“*[1038] Do Hostivaře za ním jezdíval většinou v neděli i Masaryk, který o Švehlovi dokonce v polovině dvacátých let původně uvažoval jako o možném budoucím prezidentovi. Oba dva spojoval citový vztah založený na zvláštní nedůvěře a přitom prostoupený vzájemnou hlubokou úctou.[1039]

Díky Kroiherovým svědectvím lze blíže poodkrýt Švehlovu oblibu v uměleckých předmětech a vůbec v umění jako takovém (za pravé umění považoval politiku), tedy v oblasti, kde si oba velmi rozuměli.[1040] Švehla uměl ocenit kvalitní architekturu a obrazy, sbíral starožitnosti nebo keramiku.[1041] *„Byl milovník umění,“* poznamenal ledenický děkan na adresu Švehlovy záliby, *„kupoval sklo a porcelán a hlavně Madony. Těch měl mnoho, z každé země, kde byl, přivážel si obrazy a sošky tamních mariánských obrazů a soch. Já jsem mu zprostředkoval kopii madony Vyšebrodské a dal jsem mu odlitek staroboleslavského palladia země české, viděl jsem je na malém oltáříčku vedle postele. České koleji v Římě daroval Schnirchův pomník sv. Václava a čtyř patronů českých. V době millenia sv. Václavského byl by rád poslal do Vatikánu obraz sv. Václava, ale nenašel se umělec, jenž by se toho ujal.“*[1042] A neopomenul zmínit i známou averzi Antonína Švehly vůči portrétování své vlastní osoby: *„Proti portrétování měl nechuť proto, že malíři nemívali dost taktu. President* [T. G. Masaryk] *mu v Topolčankách poslal malíře, ale Švehla dal sbaliti věci a ujel. Mně však dovolil, abych si poslal malíře Ottu Peterse, jenž se mu tak zalíbil, že mu seděl 70krát, ovšem k celé řadě portrétů. Když se*

[1037] F. J. KROIHER, *Zákon půdy*, PK, roč. 19, 22. 7. 1937, č. 30, s. 1.
[1038] *Družstevní hlídka – Antonín Švehla družstevníkům*, PK, roč. 15, 5. 1. 1933, č. 1, s. 10.
[1039] Ke vztahu Masaryka a Švehly více např. edice jejich vzájemné korespondence. Eva BROKLOVÁ – Vlasta QUAGLIATOVÁ (eds.), *Korespondence T. G. Masaryk – Antonín Švehla*, Praha 2012. Dále V. DOSTÁL, *Antonín Švehla*, s. 157–160 (kapitola Švehla a Masaryk otištěna též in: *Hovory s Antonínem Švehlou*, s. 27–31).
[1040] Milovníků historických uměleckých předmětů a umění jako takového mezi politiky, ale i dalšími vlivnými osobami, bylo za první republiky více, patřil k nim třeba prezident Masaryk nebo Jan Šrámek.
[1041] *Hovory s Antonínem Švehlou*, s. 16. V. DOSTÁL, *Antonín Švehla*, s. 173–174. Marie ZDEŇKOVÁ, *Antonín Švehla a Hostivař*, Praha 2008, s. 78.
[1042] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis k roku 1933. Bohuslav S c h n i r c h (1845–1901), český sochař podílející se na výzdobě Národního divadla, Národního muzea nebo Rudolfina, autor mnoha pomníků (jeho návrh pomníku sv. Václava nebyl realizován, porota vybrala Myslbekův model).

potom Švehla rozstonal a pochybovalo se o jeho životě, byla rodina za to velmi vděčna, že mají jeho obraz.“[1043]

K portrétování A. Švehly existuje přímý memoárový doklad od samotného malíře Peterse, který kdysi uveřejnil v tisku svou vzpomínku. *„Začátkem prosince roku 1926 přišel ke mně můj vzácný přítel, pan senátor Kroiher a hned začal: ‚Vymaluješ mně Švehlu!‘ Vykulil jsem na naň oči s podotknutím, že ten se ještě nedal od nikoho malovat! Pan senátor mně vysvětlil, jak na prosbu, aby se dal pro něho vymalovat, řekl: ‚Víš, tobě k vůli to udělám, protože jsi ještě nikdy ode mne nic nechtěl.‘ A vskutku! Již od Vánoc mně pan předseda třikrát seděl* […] *Příštím rokem maloval jsem pana ministerského předsedu v přestávkách až do listopadu. Sezení bylo více než šedesátkrát. (Maloval jsem několik jeho podobizen).“*[1044]

Přátelství Švehly a Kroihera muselo být skutečně velmi blízké, neboť jihočeský kněz oddával Švehlovu dceru Helenu s právníkem Josefem Černým[1045] a Švehla si jej navíc ve své poslední vůli, sepsané na podzim 1933, určil za vedoucího pohřebního konduktu. Kroiher toto přání nemohl odmítnout, i když o tuto poctu po skonu A. Švehly stáli i jiní a význačnější duchovní, kteří ledenickému děkanovi záviděli jeho úděl.[1046] Navíc obecná pravidla by asi logicky velela svěřit tento úkol nejvyššímu představiteli katolické církve. Přesto 15. prosince 1933 poslední rozloučení s jedním z nejvýraznějších státníků první Československé republiky vykonal ledenický děkan Kroiher. *„Pohřeb si určil ze statku na hřbitov hostivařský po selsku. V závěti určil, že ho mám pochovávati já. Při tom také zůstalo, ač sám arcibiskup, opat Zavoral, praelat Pauly se nabízeli.*[1047] *Při silném 22° mrazu se konal pohřeb za účasti presidenta* [T. G. Masaryka]*, celé vlády mimo* [Edvarda] *Beneše, jenž byl v Paříži, úřadů a ovšem tisíců lidí. Řečnil* [Jan] *Malypetr,* [Rudolf] *Beran,*

[1043] TAMTÉŽ.
[1044] Otto PETERS, *Jak jsem maloval Švehlu*, Venkov, roč. 28, 24. 12. 1933, č. 301, s. 8. Podobně M. ZDEŇKOVÁ, *Antonín Švehla*, Praha 2008, s. 145–146 (cit. Lidový deník, 17. 12. 1933).
[1045] AMHP, Sbírka matrik, matrika oddaných Hostivař (1904–1924), fol. 115 (v DA sn. 123). Helena Švehlová (1901–1989) se vdávala 11. 8. 1921 na Vyšehradě. Její manžel Josef Č e r n ý (1885–1971) vystudoval práva na pražské a vídeňské univerzitě a od mládí byl sympatizantem agrární strany. V letech 1918–1939 poslanec Národního shromáždění a v letech 1934–1938 ministr vnitra. Za války spolupracovník domácího odboje, po válce zatčen a obviněn z kolaborace. Osvobozen, po Únoru 1948 emigroval a žil v USA, kde se stal předsedou obnovené agrární strany.
[1046] Třeba opat Method Zavoral napsal: *„Byl jsem nemocen, na pohřeb jsem nemohl a telefonoval jsem senátoru Kroiherovi, že mu poctu onu závidím.“* Method ZAVORAL, *Zájem Svatého Otce o Švehlu*, Venkov, roč. 28, 24. 12. 1933, č. 301, s. 1.
[1047] Arcibiskupem byl Karel Kašpar, Method Zavoral byl opatem na Strahově (několikrát byl nominován na biskupské i arcibiskupské místo) a Jan Pauly byl významným knězem na Smíchově, který s Kroiherem řídil první duchovenskou jednotu. Zájem těchto duchovních může překvapit vzhledem k postoji lidové strany k agrárníkům a svědčí o mimořádné pozici, jakou si Švehla získal.

starosta Sokola [Stanislav] *Bukovský a president senátu dr.* [František] *Soukup.“*[1048] Po Švehlově úmrtí a pohřbu se začaly po celých Čechách objevovat nejrůznější památníky připomínající osobnost státníka a přirozeného vůdce agrární strany (vedle soch a pamětních desek se vysazovaly stromy, aleje nebo sady pojmenovávané Švehlovým jménem).[1049] Zejména v jižních Čechách se slavností v hojné míře zúčastňoval i Kroiher, jenž o zemřelém promluvil na vzpomínkových večerech a tryznách např. 21. ledna 1934 v Třeboni, kde *„mnohým účastníkům zaslzely oči při dojemném projevu pana senátora,“*[1050] 15. února 1934 v Českých Budějovicích,[1051] 24. února 1934 v Netolicích[1052] a hned v neděli 25. února 1934 v Hluboké nad Vltavou.[1053] Dne 22. dubna 1934 byl při vysazování Švehlových lip v Břehově.[1054] Švehla zkrátka zůstal pro drtivou většinu agrárníků často vzpomínanou a nedostižnou autoritou, ideologem, jehož myšlenky a programové názory neztrácely na aktuálnosti a byly při vhodných příležitostech hojně připomínány.[1055]

Novým předsedou agrární strany se stal na zasedání stranického výkonného výboru 19. listopadu roku 1935 Rudolf Beran, muž ze Švehlova okruhu, poslanec, dosavadní generální tajemník strany a od února 1933 také jeden z místopředsedů strany. Věkový rozdíl mezi ním a Kroiherem byl již větší a činil 16 let ve prospěch Berana. Sbližovala je však nejen dlouholetá práce pro agrární stranu po Švehlově boku, kam je oba vynesly začátky v ÚJHD, ale rovněž jihočeský původ (Beran byl rodák z Pracejovic u Strakonic) a aktivní práce na povznesení jihočeského venkova. Jedno z jejich prvních osobních setkání popsal Rudolf Beran zpětně takto: *„Více než dvacet pět je tomu, co jsem jako praktikant Ústřední jednoty hospodářských družstev, jako mladíček, který po absolvování hospodářské školy přišel z chalupy, z jihočeské vesnice u Strakonic, do Prahy, abych se*

[1048] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis k roku 1933. Podrobný popis pohřbu M. ZDEŇKOVÁ, *Antonín Švehla*, s. 80–85. Stanislav B u k o v s k ý (1889–1942) absolvoval lékařskou fakultu pražské univerzity a působil jako odborný plicní lékař. Od mládí se angažoval v sokolském hnutí, v letech 1932–1939 starosta Československé obce sokolské. Za účast v odboji byl zatčen, zemřel v koncentračním táboře Osvětim.
[1049] První posmrtný pomník Antonína Švehly byl odhalen 15. 4. 1934 v Klatovech. Na budově ÚJHD v Praze byla Švehlova deska odhalena 28. 10. 1934. Soupis míst, kde stávaly nebo stojí Švehlovy pomníky, vytvořila a publikovala M. ZDEŇKOVÁ, *Antonín Švehla*, s. 100–142. Kroiher se v tisku obecně vyjádřil ke způsobu, jakým se pomníky významným osobnostem financují a stavějí. Nebyl zastáncem peněžních sbírek na zřizování pomníků a navrhoval, aby se vždy ustavila nějaká zvláštní instituce nebo komise, která by rozhodovala o tom, zda se zamýšlená stavba jakéhokoli pomníku má financovat prostřednictvím celonárodní sbírky či nikoli. F. J. KROIHER, *Pomníky*, PK, roč. 12, 31. 7. 1930, č. 31, s. 4. F. J. KROIHER, *Pomníková zimnice*, PK, roč. 16, 15. 2. 1934, č. 7, s. 4.
[1050] *Tryzna za Antonína Švehlu*, PK, roč. 16, 25. 1. 1934, č. 4, s. 7.
[1051] *Švehlova tryzna v Č. Budějovicích*, PK, roč. 16, 19. 4. 1934, č. 19, s. 6.
[1052] Zlatá stezka, roč. 7, březen 1934, č. 7, s. 142.
[1053] *Tryzna k uctění památky A. Švehly*, PK, roč. 16, 1. 3. 1934, č. 9, s. 2.
[1054] *Slavnost sázení Švehlových lip v Břehově*, PK, roč. 16, 26. 4. 1934, č. 17, s. 2–3.
[1055] Jan STOCKÝ, *Myšlenky Antonína Švehly*, Praha 1936.

zodpovídal za jeden svůj poněkud smělejší novinářský, v Právu Šumavanů tehdy uveřejněný pokus o polemiku s jedním politickým protivníkem. Tehdá, jak už to v mládí bývá, jsem poněkud přestřelil a byl jsem předvolán, abych se zodpovídal před nejvyšším tribunálem Ústřední jednoty, jíž v čele tehdá stáli: Jan Sedlák, Jan Dvořák, Jan Kotlant[1056] *a mladý tehdy ještě kaplan borovanský František Jan Kroiher. Očekával jsem ostré výtky, ale místo nich zde přítomný dnes vdp. senátor Kroiher ujal se výslechu, se shovívavým úsměvem mne vyslechl, pokyvoval hlavou a s laskavostí, se kterou se už tehdy vyznamenával, udílel mi přátelské a pro můj pozdější život velice cenné rady. Již tehdy mne plně získal a i později, kdy jsem přešel jako mladý tajemníček do ústředí sekretariátu české strany agrární, byl mi rádcem, učitelem a později upřímným přítelem.“*[1057] Kroiher se stal blízkým přítelem nejen Rudolfa Berana, ale celé jeho rodiny a často se zúčastňoval rodinných akcí. Dorazil na pohřeb Barbory Beranové (matka Rudolfa), přímo oddával Rudolfa Berana mladšího,[1058] už v květnu 1933 se zúčastnil předání čestného občanství Rudolfu Beranovi v Husinci[1059] anebo v létě 1934 otevření Beranovy stezky v okolí Čížové na Písecku.[1060]

Po jednohlasném zvolení Berana předsedou agrární strany k němu ihned přispěchal právě Kroiher a jménem jihočeského regionu *„mu předal první dárek: vyřezávaný starý roubík s letopočtem L. P. 1935. Roubíkem k sobě několik selských generací pevně vázalo požehnání z jihočeských polí – klasy – úrodu.“*[1061] Beran ovšem nebyl politikem Švehlova formátu, neměl jeho vyjednavačský talent, nechával se ovlivnit svým okolím a jeho pozice v čele strany nebyla zdaleka tak pevná, jako v případě jeho předchůdce. Patřil k proudu radikálnějších a spíše pravicově naladěných agrárníků, kteří prosazovali razantnější stranickou politiku cílenou více proti politice Hradu (již v roce 1932 Beranova skupina přiměla prohradního premiéra Františka Udržala k podání vládní demise). Začaly se zhoršovat vztahy agrárníků s ostatními stranami, kontakty s novým prezidentem Benešem

[1056] Jan K o t l a n t (1867–1947), rolník v rodných Holohlavech na Královéhradecku, výrazná postava agrární strany v severovýchodních Čechách. V letech 1903–1913 člen českého zemského sněmu a v letech 1911–1918 říšské rady. Činný v komunální politice a propagátor družstevnictví, člen předsednictva ÚJHD. K Janu Sedlákovi více na s. 146 pozn. 714, k Janu Dvořákovi více na s. 151 pozn. 730.

[1057] *Krajské předsednictvo k šedesátinám senátora Františka Jana Kroihera*, PK, roč. 13, 3. 12. 1931, č. 49, s. 2.

[1058] J. ROKOSKÝ, *Rudolf Beran*, s. 840 uvádí vzpomínku Františka Topola, spoluvězně Rudolfa Berana z doby, kdy si oba odpykávali tresty ve věznici v Leopoldově (mezi léty 1952–1957). Podle Topola Beran *„vzpomínal na svého syna Rudolfa a snachu Jiřinu a na jejich svatbu v osamělém kostelíku, kde svatební obřad provedl senátor Kroiher.“*

[1059] *Hold historicky slavného Husince obětavosti a práci konané pro rozvoj města i kraje*, PK, roč. 15, 1. 6. 1933, č. 22, s. 9–10.

[1060] *Otevření Beranovy stezky na Písecku*, PK, roč. 16, 12. 7. 1934, č. 28, s. 10.

[1061] J. ROKOSKÝ, *Rudolf Beran*, s. 173.

byly silně odměřené a úlohu Beranovi neulehčovala ani mezinárodní situace. Už nestačilo jen nabádat ke klidu, protože zejména v pohraničí přibývalo nejrůznějších střetů mezi Čechy a Němci, resp. přívrženců útočné Sudetoněmecké strany. Problémy tak v Československu postoupily do evropských rozměrů a domácí politika se musela přizpůsobovat té zahraniční, která nyní nabyla na důležitosti. Avšak zájmy agrárníků v zahraniční politice zůstávaly poněkud upozaděny (do první světové války nebyly žádné), a pokud o nějakých mezinárodních kontaktech v souvislosti s nimi možno hovořit, pak jen s omezeními na oblast hospodářské spolupráce (mezinárodní agrární byro, zelená internacionála). S tím částečně souviselo jakési zlehčování významu zahraničního odboje, prezidenta Beneše a hradní politiky. Jako jediný agrární politik s mezinárodním kreditem se od třicátých let jevil pouze Milan Hodža.[1062]

F. J. Kroiher jako konzervativní politik ovlivňovaný celý život Švehlou a okruhem jeho spolupracovníků rovněž neviděl hrozící nebezpečí. Nejednou se k nastalé situaci vyjadřoval ve svých proslovech a novinových článcích po celá třicátá léta. *„My* [Češi] *jsme si zvykli od převratu* [v roce 1918] *být vařečkou v každé omáčce, která se ve světě vařila, všemu rozumět, všude radit. Člověk se musel divit, jak to šlo ve světě, dokud jsme my nebyli slyšeni. Myslím, že bychom si měli zvyknouti na myšlenku, věnovati více času a uvažování svým vlastním věcem a neplésti se do cizích.“*[1063] Výše uvedená slova o nezájmu agrárníků o mezinárodní dění potvrzuje plně i Kroiherův apel – *„Neohlížejme se tolik po cizině, do nitra republiky obraťme svůj zřetel. To je rozhodující!“*[1064] Vzrůstající nebezpečí ze strany nacistického Německa si nepřipouštěl, věřil antimilitaristickým výrokům Adolfa Hitlera[1065] a uklidňoval o tom své okolí. *„Věřím Hitlerovi, co napovídá, že má totiž před sebou mnoho starostí a práce doma, hospodářských, kulturních a politických a proto se nemůže dáti do nějakých mezinárodních sporů a dokonce ne do války,“* napsal počátkem roku 1936.[1066] V závěru téhož roku zopakoval: *„Nebude války v dohledné době ani na východě, ani na západě. Napřed se musejí zahojiti rány z poslední války, musí nastat jistý blahobyt a potom*

[1062] Vedle Hodži lze uvést ještě diplomaty a členy agrární strany Františka Chvalkovského (československý vyslanec v Japonsku, USA, Německu a Itálii, ministr zahraničí v letech 1938–1939) nebo Karla Mečíře (československý vyslanec v Belgii a Řecku, generální tajemník mezinárodního agrárního byra). K postojům agrárníků ve třicátých letech ve srovnání s národními demokraty a lidovci více E. BROKLOVÁ – J. TOMEŠ – M. PEHR, *Agrárníci*. Nejnověji Miroslav ŠEPTÁK, *Alternativa vůči Hradu? Zahraničně-politické představy českých a slovenských agrárníků v třicátých letech minulého století*, in: J. Rychlík – L. Holeček – M. Pehr a kol., Agrarismus, s. 157–166.
[1063] F. J. KROIHER, *Mnoho starostí!*, PK, roč. 15, 14. 9. 1933, č. 37, s. 4.
[1064] TÝŽ, *To není hlavní*, PK, roč. 16, 29. 11. 1934, č. 48, s. 2.
[1065] Adolf H i t l e r (1889–1945), politik, diktátor, v letech 1933–1945 německý a říšský kancléř, nacistický vůdce odpovědný za druhou světovou válku, válečný zločinec.
[1066] F. J. KROIHER, *Proč se rozčilovat?*, PK, roč. 18, 19. 3. 1936, č. 12, s. 1.

si teprv může lidstvo pustit žilou, nepřijde-li k rozumu.“[1067] Jako zarytý pacifista dlouhodobě hlásal, že *„válka je krásná, pokud ji vedou cizí státy a pokud se člověk může cizím hrdinským skutkům obdivovati doma,“*[1068] nebo že *„býti připraven k válce neznamená chtíti ji vésti, ale chtíti ji odvrátiti.“*[1069]

Mnohokrát se dotkl Němců, rasové problematiky a nacionalismu. *„My Němce neuznáváme za zvláštní rasu, nemáme proti nim nic proto, že jsou Němci. I v době nejvyššího vypjetí národnostního zpívali husité, že Němce, kteří znají zákon Boží, ty milujeme, jako bratří. To je dosavad, Češi a Němci by se navzájem dobře snesli, kdyby nebylo intelektuálů, kteří boje na obou stranách komandují. My neznáme předsudků rasových ani ve smyslu arijství a semitství a všechny pokusy u nás naočkovati antisemitismus selhávají.“*[1070] Až doposud Kroiher zachovával chladnou hlavu a svůj názor nezměnil ani bezprostředně po anšlusu Rakouska (12. března 1938). Válka v evropském prostoru podle něho nepřicházela do úvahy a z Německa nehrozilo republice žádné nebezpečí, ani co se týče územních nároků. *„Mnozí lidé u nás se ptají, co bude s námi? Nic nebude, protože naše poměry jsou jiné, my nechceme ani do Německa ani kamkoli jinam, chceme jen zůstat doma samostatnými pány, bez křivdy jiným. Naše hranice proti Německu jsou starodávné, naši Němci se sem dobrovolně nastěhovali, za paměti nás starých lidí nás utlačovali, ale neutlačili, my jsme jim to zapomněli, při převratu v Praze ani okno nerozbili, naše poměry jsou jiné.“*[1071]

Uplynulo ale pár dnů a Kroiher poznal, že situace se zhoršuje, radikalizoval svůj postoj, začal vybízet k obraně republiky a vyjádřil obavy o ztrátu suverenity. *„Není tedy otázkou, co bude dělat Anglie, Francie atd., hlavní bylo a je, co budeme dělat my sami, co budeme si troufat a co budeme chtít obětovat. Jsme vděčni* [Milanu] *Hodžovi, že to tak pěkně, jasně a upřímně řekl, budeme se bránit a bránit. Budeme bránit sebe, svou svobodu, svou národnost a existenci. Na to musíme obětovati všechno, abychom všecko neztratili.“*[1072] Vypuknutí válečného konfliktu přesto rázně odmítal, a to zejména proto, že věřil v poučení lidstva a státníků z první světové války, která s sebou přinesla nezapomenutelné hrůzy do celé společnosti. *„Věřím, že v dohledné době nebude války,*

[1067] TÝŽ, *Válka nebude*, PK, roč. 18, 3. 12. 1936, č. 49, s. 2.
[1068] *Články a úvahy 2*, s. 101.
[1069] F. J. KROIHER, *Narukování*, PK, roč. 10, 20. 9. 1928, č. 38, s. 1. Též *Články a úvahy 1*, s. 117.
[1070] F. J. KROIHER, *Na čem komu záleží?*, PK, roč. 20, 13. 1. 1938, č. 2, s. 1. K chápání slova nacionalismus u Kroihera srov. též starší článek Viktor DYK, *Hrůza z nacionalismu*, Národní listy, roč. 70, 1. 6. 1930, č. 150, s. 1, kde Kroiherovi vytýká jeho charakteristiku nacionalismu jakožto negativistického proudu na rozdíl od vlastenectví.
[1071] F. J. KROIHER, *Konec Rakous*, PK, roč. 20, 17. 3. 1938, č. 11, s. 3.
[1072] TÝŽ, *Po bouři*, PK, roč. 20, 24. 3. 1938, č. 12, s. 1.

protože její bědy jsou v živé paměti také u rozhodujících mužů a hlavně proto, že všecky státy jsou na ni ještě chudé.“[1073] Jeho další články s názvy *Trpělivost, Buďme klidni!* nebo *Zklamání – ne zoufalství,* otištěné v srpnu a září 1938, jen potvrzují již zmíněné konstatování, že agrárníkům byla vlastní především taktika vyčkávání a uklidňování, než rázné akce. *„Celý národ je hořce zklamaný* […] *Oprávněný hněv nesmí trvat dlouho, rozčilení není program,“* uvedl v posledně zmíněném příspěvku.[1074]

Po uzavření Mnichovské dohody se 3. října 1938 konala v Praze velká schůze agrární strany za účasti stranických špiček (předsednictvo, poslanci, senátoři) včetně krajských důvěrníků, kde se za Beranova předsednictví diskutovalo o nastalé politické a hospodářské situaci. *„Nesmíme si myslet, že se dá napravit, co se stalo,“* napsal skepticky Kroiher v reakci na mnichovské události a postupné obsazování pohraničních oblastí Československa Německem, *„co ztrácíme, je ztraceno navždy. S tím se musíme smířit* […] *Tedy sbohem navždy a na neshledanou.“*[1075] Vyjádřil se rovněž, a to opět ne příliš optimisticky vzhledem k národnostní skladbě naší armády, k hlasům, které říkaly, že se československé vojsko mělo Hitlerovu Německu postavit a pokusit se bránit hranice se zbraní v ruce. *„Neklamme se, naše armáda by nebyla nikdy jista a nemohla by důvěřovati na sto procent, že cizojazyční vojáci půjdou bez rozpaků tam, odkud se střílí.“*[1076] Srovnají-li se výroky, které Kroiher publikoval půl roku předtím, jasně vysvítá výrazná názorová diferenciace. Na jaře 1938 si ještě nedokázal představit, že by Československo mohl stihnout osud Rakouska (a to ještě netušil, že přijde březen 1939) a naopak nabádal k obraně republiky, přičemž po Mnichovu se nelichotivě vyjádřil o československé armádě.

Zvýšila se kritika prezidenta Beneše, jenž 5. října odcestoval do exilu. F. J. Kroiher tento krok přivítal. Uznával, že Benešova osoba byla příliš spojena s dosavadním Československem a jeho zahraniční politikou, která celou nastalou situaci zapříčinila nebo aspoň na ní měla nemalý vliv. *„President měl na předešlém vývoji státu podíl takový, že mu není možno setrvati na svém místě* […] *On nezklamal, ale jeho idea zklamala. Poměry se změnily tak, že by jeho osoba mohla býti eventuálně překážkou vývoje, jemuž se musí nyní náš stát podrobit a hledat dobrý poměr a spolupráci se sousedy. Proto z lásky k republice učinil president tento krok, jenž dokazuje, že mu až do konce je republika*

[1073] TÝŽ, *Radostné slovo*, PK, roč. 20, 28. 4. 1938, č. 17, s. 2.
[1074] TÝŽ, *Zklamání – ne zoufalství*, PK, roč. 20, 22. 9. 1938, č. 37, s. 1.
[1075] TÝŽ, *Co nyní?*, PK, roč. 20, 6. 10. 1938, č. 39, s. 1.
[1076] TAMTÉŽ.

vším.“[1077] Benešovým nástupcem byl z několika diskutovaných adeptů určen Emil Hácha, prezident Nejvyššího správního soudu, muž dosud politikou nezatížený.[1078] Jeho volbu 30. listopadu 1938 podpořilo 272 z 312 přítomných poslanců a senátorů, a Hácha tak byl hned v prvním kole zvolen novým prezidentem.[1079]

Na podzim 1938 se začaly objevovat názory, že demokracie a systém demokratické republiky nedokázal odvrátit frustrující události posledních měsíců (problémy s německou menšinou, neřešené autonomní požadavky Slovenska a Podkarpatské Rusi, zhoršená mezinárodní situace a postavení ČSR v ní). Veřejnost i politici dospěli k přesvědčení, že největší díl viny leží na stávajícím politickém stranictví, které je zapotřebí redukovat a zjednodušit. Agrárníci si jako nejvlivnější politická strana chtěli podržet své výsostné postavení i ve změněných poměrech, a tak začali iniciativně vyjednávat o novém politickém uspořádání ve státě. *„Já jsem v městě truhlářů,“* glosoval Kroiher, děkan v Ledenicích, jak by se měla vyjednávání vést, *„a tak vím, že má-li se něco trvanlivě sklížit, musí se to napřed uhladit, aby části k sobě přiléhaly, jinak je škoda klihu. Je-li mezi kusy, jež chci sklížiti, něco cizího, je veškerá práce marna.“*[1080] Ve svých slovech použil tak jako mnohokrát názorného a věcného příkladu. V článku pojmenovaném *Práce kvapná – málo platná* narážel na nedávnou fúzi tělovýchovných organizací (Sokol, katolický Orel a socialistické dělnické tělovýchovné jednoty), která se zpočátku jevila nadějně, ale kvůli rychlému a nedomyšlenému jednání ztroskotala, z čehož by si měli vzít příklad politici pro budoucí domluvy.[1081] Týden nato si postěžoval, že *„tempo mluvení o přestavbě republiky je příliš prudké a obávám se, že zase tempo práce skutečné bude tím pomalejší.“*[1082]

Již 6. října 1938 se sjednotily všechny dosavadní slovenské politické strany do Strany slovenské národní jednoty. Následně 18. listopadu 1938 byla v Čechách vytvořena Strana národní jednoty (SNJ), výsledný produkt tzv. zjednodušení politických poměrů, v níž si příslušníci agrární strany podrželi rozhodující vliv a Rudolf Beran se stal jejím předsedou. Vlastní agrární strana tímto dnem zanikla, což bylo oficiálně schváleno na

[1077] TÝŽ, *President Beneš odstoupil*, PK, roč. 20, 13. 10. 1938, č. 40, s. 1.
[1078] V diskuzích o možném prezidentovi se objevila např. jména Jana Bati, Jaroslava Preisse, Jana Syrového nebo agrárníků Rudolfa Berana, Františka Chvalkovského a Jana Malypetra. Srov. J. ROKOSKÝ, *Rudolf Beran*, s. 351.
[1079] Emil H á c h a (1872–1945) byl rovněž jako Kroiher absolventem budějovického Jirsíkova gymnázia (1890). Absolvoval právnickou fakultu pražské univerzity a pracoval jako advokát. Od roku 1918 působil na několika pozicích v Nejvyšším správním soudu, v letech 1925–1938 jako jeho prezident. Odborník na anglosaské právo (též překládal z angličtiny), člen mnoha odborných rad a komisí. Jako nezávislá konzervativní osoba byl zvolen v listopadu 1938 prezidentem Česko-Slovenska, od března 1939–1945 byl státním prezidentem Protektorátu Čechy a Morava. Po válce zatčen, ve vězení na Pankráci zemřel.
[1080] F. J. KROIHER, *Práce kvapná – málo platná*, PK, roč. 20. 3. 11. 1938, č. 43, s. 3.
[1081] TAMTÉŽ.
[1082] TÝŽ, *Tempo výstavby republiky*, PK, roč. 20, 10. 11. 1938, č. 44, s. 1.

zasedání širšího představenstva, agrárních poslanců a senátorů, kteří se ve svých komorách stali zástupci SNJ. *„Je doba zlá a nebezpečná,“* popsal vyvstalou situaci Kroiher, *„kde nevystačíme časem pro samu diskusi v demokracii, a proto musíme přikročiti k zjednodušení veřejného života u nás. Práce se zdařila, staré strany se rozešly a utvořena strana Národní jednoty. Nebyla to práce lehká, ale to nic nedělá, hlavní je, že se podařila* […] *Na tom jsme se usnesli, že se* [agrární] *strana rozchází a my se také k nové straně* [SNJ] *přihlásili, ale po nás to musejí učiniti také stoupenci bývalých stran a měli by tak učiniti brzy, hned! Jedni proto, že již dávno toužili po tom, aby přestaly ty stranické nesváry a štvanice, často jen pro komáří sádlo, ale vedené tím urputněji, čím méně na věci samé záleželo. Nyní máme stranu míru mezi sebou, tak do ní!!* […] *Nastala doba, kdy se již nebudeme rvát. Nebudeme musit a nebudeme smět. Tak nebude možno ztrácet čas. Bude to znamenat značné přeskupení sil a úkolů* […] *Přestanou ony bojovné schůze, z nichž odcházeli lidé znepřáteleni ještě více, než byli před tím. Nyní se to musí zaříditi tak, aby po schůzi byli lidé moudřejší, klidnější a spokojenější, než do ní šli* […] *Tedy do strany Národní jednoty na prospěch lidu i státu. Ale ať se hlásí jen lidé, kteří chtějí práci, a ne hádky a legraci.“*[1083] Redukce politického života tak měla podle iniciátorů eliminovat vzájemné neshody jednotlivých stran a přimět je k tvůrčí práci na společném díle, jímž se stala obrana republiky. SNJ sdružovala vedle agrární strany ještě Československou živnostensko-obchodnickou stranu středostavovskou, Národní sjednocení, Národní obec fašistickou a část příslušníků bývalé Československé strany lidové a Československé strany národně socialistické. Opozice se seskupila do Národní strany práce, kterou tvořili sociální demokraté a zbývající část národních socialistů.[1084]

Předseda SNJ Rudolf Beran se 1. prosince 1938 ujal funkce ministerského předsedy, ale po obsazení okleštěného Česko-Slovenska 15. března 1939 nacistickým Německem podal Beran demisi své vlády, kterou ovšem Hácha prozatím nepřijal. Vyčkávalo se na dubnový příjezd říšského protektora a jistou stabilizaci poměrů. Prezident Beranovu demisi nakonec přijal 27. dubna 1939 a zároveň jmenoval novou vládu Aloise Eliáše.[1085]

[1083] TÝŽ, *Národní strana*, PK, roč. 30, 24. 11. 1938, č. 46, s. 1–2.
[1084] Srov. příslušné kapitoly J. MALÍŘ – P. MAREK a kol., *Politické strany*.
[1085] Alois E l i á š (1890–1942) vystudoval zemědělské inženýrství a pracoval v oboru. Za války vstoupil do československých legií a po návratu do republiky působil v několika vysokých vojenských funkcích zejména na generálním štábu, v letech 1938–1939 také krátce na ministerstvech národní obrany a dopravy. Od dubna 1939 do září 1941 byl předsedou protektorátní vlády, udržoval styky s domácím odbojem a exilovou vládou. Následně zatčen a popraven.

Pro všechny zúčastněné představovala léta 1938 a 1939 fyzicky i psychicky náročné období plné rozhovorů, zákulisních vyjednávání, tiskových vyjádření, zpráv k uklidňování veřejnosti atd. Ve společnosti se objevovaly štvavé fašizující tendence a prvorepubliková vládnoucí elita byla postupně nahrazována zcela novými mladými tvářemi nebo osobami, které nebyly příliš spojeny s předchozí érou. Byla to doba, kdy se řada starších politiků stáhla z aktivní politiky do pozadí, částečně z věkových a zdravotních důvodů, částečně snad také proto, že nechtěla sledovat rozvrat chřadnoucího státu, který v předchozích letech budovala.

V této nelehké době se veřejná činnost F. J. Kroihera pozvolna minimalizovala. Blížila se mu sedmdesátka a pro častější churavění opustil všechny své pozice v družstevních jednotách, svazech a společnostech. V politické kariéře však nadále pokračoval a v listopadu 1938 ještě přestoupil do SNJ, ale do Prahy již příliš nejezdil a po březnu 1939 se stáhl úplně na svou venkovskou faru v Ledenicích. Publicisticky se však neodmlčel a až do konce roku 1941 plnil stránky *Pošumavského kraje* nebo nově vydávané *Jihočeské jednoty* články o aktuálních otázkách. Takto se např. bez nějakého sentimentu vyjádřil k nahrazování starých lidí novými a rýpl si také do zahraniční politiky československého státu: *„Nové lidi! V tom se vidí recept k zlepšení poměrů, a lidé to opakují bezmyšlenkovitě, nechápajíce, jak planá je jejich řeč. Mohu to říci, protože se mně požadavek nových lidí netýká, neboť se rozumí samo sebou, že odejdu z veřejného života* […] *Kdy se lidé ohlížejí po novém člověku? Když se starý neosvědčil. To uzná každý za samozřejmou věc. Dokud si někdo počíná správně, není příčiny volati po změně* […] *Když se něco nepodaří, dokonce ukáže-li se neschopnost, tak se odstraní neschopný* […] *Proč nové lidi? Protože se nám nepodařila zahraniční politika? Dobrá! Ti, kdož ji dělali, již tu nejsou. Jestliže naši vyslanci se neosvědčili a nevěděli, co se v Anglii a ve Francii děje, že ty dvě vlády bojovat nechtějí a nebudou, pak je dejme do staré veteše, ačli nevarovali včas, ale nenašli sluchu. Ale proč by se tomu chtělo pomáhati odstraněním ministra vnitra nebo sociální péče? Měli jsme lidi, kteří se zrovna rvali s každým, kdo vyslovil kritické slovo o ceně našeho spojenectví, ale proč by se měli vyměňovati také ti, kteří ve své kritice měli pravdu?“*[1086]

Přesto se též u Kroihera postupně nachází řada rozporuplných slov, která by se dala místy interpretovat jako tendenční, fašizující, kompromitující či protirepubliková. Spíše souvisela s Kroiherovým zvykem balancovat na hraně (vcelku mistrně), nerozhněvat si ani

[1086] F. J. KROIHER, *Prý nové lidi*, PK, roč. 20, 20. 10. 1938, č. 41, s. 1.

jednu stranu a zavděčit se všem a v každé dějinné době. *„Před dvaceti lety jsme pomáhali rozbíjet Rakousko, kde nám nic nescházelo, než svoboda. Ve skutečnosti za posledních 20 let Rakouska měli jsme více volnosti, než jsme jí dopřáli v* republice […] *Tři sta let poroby bylo oblíbeným slovem řečníků na národních schůzích, bylo rozšiřováno přesvědčení, že se nám stala na Bílé hoře dějinná křivda. Vláda našich věcí se dostala po třech stoletích do našich rukou, a jestli nyní je nám jí kus nechováno, děje se to z dobré vůle, my bychom se bránit nemohli a nikdo jiný by za nás nebojoval. Přiznejme si upřímně, že jsme v té zkoušce neobstáli, aby zase náš lid nebyl klamán legendou o nějaké nové křivdě. Podívejme se do očí pravdě, že jsme za dvacet let si dovedli vypěstovat takovou nepřízeň všech ostatních států kolem, že jsme nedovedli se shodnout ani s jedním národem republiky, také přecházíme ze samostatné republiky do protektorátu nikým nelitováni.“*[1087] Zásadní problém viděl v tom, že jednotlivé národy v Československu si nedokázaly vzájemně porozumět a blíže se poznat. Neváhal vyjádřit se negativně o dosavadním vývoji v republice a napadnout její zahraniční politiku, čímž opět nepřímo zaútočil na Edvarda Beneše. *„Výsledek ukazuje, že jsme šli nesprávnou cestou. Ne proto, že to s námi tak skončilo, ale proto, že nad námi ani pes neštěkl, vlastně, že se nad námi jen mluvilo, ale nikdo pro nás nic neučinil. Vybrali jsme si nesprávné přátelstvo a vsadili jsme na nesprávnou kartu.* [Tomáš Garrigue] *Masaryk správně řekl, že demokracie je diskuse; bohužel, řekl to učeně a lid tomu nerozuměl* […] *Jsme na přelomu doby. Jdeme z demokracie do pořádku.“*[1088] Jinde zase použil metaforu s učitelstvím, když vyjádřil přesvědčení, že pokud dosavadní „výuka“ od spojenců Československu příliš nepomohla, tak nechť to republika zkusí se zkušeným a mohutnícím Německem. *„Řekli jsme si, že musíme hledět Německo poznat a od něho se učit. Neměli jsme štěstí s cizími učiteli, tak to zkusíme s novým učitelem, jenž dokázal, že nerozumí jen teorii, ale hlavně praxi.“*[1089]

Kriticky se vyjádřil o způsobu jednání v demokratickém státě, kde se prý vedlo zbytečně moc konejšivých debat místo realizování skutečných činů. Dokonce prvorepublikové politiky nazval mistry zbytečných řečí. *„Demokracie však nečeká, až přijde na řadu důležitá věc, ta mluví stále a považuje řeč za nevyhnutelnou* […] *V demokracii se často mluvilo, jen aby se mluvilo, jiného účelu to nemělo, neboť nebylo lze přesvědčiti někoho, kdo neposlouchal a nebylo lze na nikom žádati, aby poslouchal šedesát řečníků o rozpočtu, zvláště když před tím slyšel namnoze totéž již ve výboru. Pamatuj,*

[1087] TÝŽ, *V Protektorátu*, PK, roč. 21, 22. 3. 1939, č. 12, s. 1.
[1088] TÝŽ, *Poznejme se a učme se!*, PK, roč. 21, 29. 3. 1939, č. 13, s. 1.
[1089] TÝŽ, *Herrenvolk*, PK, roč. 21, 5. 4. 1939, č. 13, s. 1.

čtenáři, že se to dálo, i když všichni věděli, jak budou hlasovati […] *V mluvení jsme byli mistři, přišla doba učiti se méně mluviti, více poslouchati a rychle a důkladně pracovati. Myslím si, že nejsem sám, jenž by si přál méně řečí, hodně skutků a žádných frází. Na to bychom mohli zajíti, protože odjakživa vyhraje ten, kdo jedná a ne, kdo mluví, protože koneckonců dost prostřední čin je stokrát lepší, než krásná řeč.*"[1090] Několikrát se snažil vysvětlit původ rozporů, které vyvstaly mezi Čechy a Němci v jednom státě. Chyby viděl jednoznačně na české straně, která dlouhodobě přehlížela problematiku menšin. *„V republice jsme strkali své lidi do německých okresů, a aby se nám tam děti neponěmčily, zřizovaly se pro ně školy. Vedeni obráceným rakouským myšlením, vymýšleli jsme česká jména pro obce, jak se potom na ně nikdo nedoptal, obce musely míti české tabulky, ač tam třeba celý rok žádný Čech nepřišel, hostince a trafiky musely mít český jídelní lístek, ač tam celý rok žádný Čech nepřišel* […] *U nás to chtěli někteří lidé vyhráti nad nepřítelem písemně, ne hospodářsky, ne kulturně, ne politicky, ale kouskem plechu nebo dřeva, popsaného jazykem, jemuž v obci třeba docela nikdo nerozuměl. Tenkrát jsme nerozuměli, že takové věci jsou jako bodání špendlíkem, které po případě víc bolí, vlastně zlobí než vážná rána. My jsme se dověděli z historie, že jsme si nepočínali dobře v minulých dvaceti letech. Vládnoucí národ má pečovati o klid a mír a spravedlnost ve státě. Každý stát trpí, má-li nespokojence ve svých hranicích. Nyní si musíme přiznat, že jsme si neuvědomili a opláceli jsme, co jsme kdysi sami trpěli.*"[1091] Spolupráce s politiky nacionálně německých stran v Čechách byla po volbách v roce 1926 intenzivnější, jejich zástupci usedli také do vlády. Vzhledem k nemalému počtu voličů se s nimi muselo jednat, zvlášť po roce 1935, kdy se do popředí dostala Sudetoněmecká strana. S jejími představiteli se pochopitelně ke společným rozhovorům scházeli i agrárníci včetně Kroihera.[1092]

Pomyslnou korunu svým tendenčním novinářským výlevům nasadil Kroiher článkem k padesátinám Adolfa Hitlera, kde nacistického vůdce, jehož od počátku třicátých let často v různých souvislostech připomínal ve svých příspěvcích, ale v žádném případě nebyl jeho obdivovatelem, v zásadě chválil a znovu si neodpustil poznámku o Benešově špatné zahraniční politice. Konkrétně uvedl, že *„málo mužů všech národů a všech věků se mohlo při své padesátce dívati tak spokojeně na svou minulost a tak důvěřivě do budoucnosti, jako to může dělat Vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler. Jeho vzestup je jako*

[1090] TÝŽ, *Debata*, PK, roč. 21, 26. 4. 1939, č. 17, s. 2.
[1091] TÝŽ, *Učte se z minulosti!*, PK, roč. 21, 21. 6. 1939, č. 25, s. 2.
[1092] E. BROKLOVÁ – J. TOMEŠ – M. PEHR, *Agrárníci*, s. 90.

v pohádce […] *Zatím vrátil říši Saarsko a Memel, připojil Rakousko, potom německé okresy naší republiky a nakonec pod jménem Protektorátu její zbytek. Jemu plným právem patří titul starých císařů: po všechny časy rozmnožitel říše* […] *Nemůžeme odepříti obdiv způsobu, jakým nám ukázal, jak plané bylo spoléhání na spojence a jak nesprávná byla cesta, kudy nás vedl po dvacet let ministr a president Beneš* […] *Myslím, že každý národ by Hitlera zbožňoval, kdyby ho totiž měl. Že ho mají jen Němci, je škoda.*"[1093] S Hitlerem prý přicházela důsledná možnost řešení otázek národnostních menšin ve všech evropských státech a Československo se mělo stát jakousi zkouškou pro budoucnost. *„Kdo rozřeší v Evropě smírně národnostní otázku, bude pánem. Snad se o to pokusí Hitler. My budeme pro něho kámen prubířský. Můžeme být při tom hodně poškozeni, ale proč myslet vždy na nejhorší. Možná, že je přelom věků.*"[1094] V případě, že by nacistický vůdce dokázal garantovat bezpečnost malým národům, existuje prý možnost vzniku Spojených států evropských. O tři měsíce později, v létě 1939, napsal Kroiher: *„Jsme rádi, že Vůdce a říšský kancléř vyslovil se o českém národě tak pěkně, jak to učinili a přáli bychom si, aby ta slova byla vytištěna velkým písmem a byla vyvěšena ve všech kancelářích, ať tam úřadují Češi nebo Němci.*"[1095]

Díky uvedeným citátům, ačkoli jsou vyňaty z delších článků, a vzhledem k absenci jakýchkoli bližších informací je možné Kroihera zařadil mezi pravicově orientované a služebně starší agrárníky, kteří se vcelku nešetrně vyjadřovali o nastalých okolnostech a místy se ponížili k pochlebování nacistům, ačkoli ve svém pokročilém věku, kdy jejich politická kariéra končila, neměli takové jednání absolutně zapotřebí. Zdá se však, že se nejedná o důkaz jeho loajality s nacismem, ale spíše o jakousi obratnou hru a snahu zavděčit se novým „pánům." Podobné fašizující sklony lze nalézt i v jiných stranách, u jiných politiků a zejména novinářů, kteří se však veřejně projevovali již během třicátých let.[1096] Kdežto Kroiher, o to více jsou jeho vyjádření o nacistech a Hitlerovi zarážející, tehdy ještě jakoukoli diktaturu rázně odmítal a stavěl se jak proti fašismu a nacismu (zpočátku jejich vyznavače nazýval dobově oblíbeným termínem „hakenkrajclery"), tak

[1093] F. J. KROIHER, *Padesátiny Vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera*, PK, roč. 21, 19. 4. 1939, č. 16, s. 2.
[1094] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 17. 4. 1939.
[1095] F. J. KROIHER, *O ideálech*, PK, roč. 21, 19. 7. 1939, č. 28, s. 1.
[1096] Např. Rudolf Gajda, František Mareš, Jan Scheinost nebo Jiří Stříbrný. Obviňování politických rivalů z fašismu se objevovalo od dvacátých let. Srov. E. BROKLOVÁ – J. TOMEŠ – M. PEHR, *Agrárníci*. K fašismu v českých zemích Tomáš PASÁK, *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, Praha 1999. Ivo PEJČOCH, *Fašismus v českých zemích. Fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922–1945*, Praha 2011.

komunismu. V souvislosti s různými incidenty, vyvolanými radikalisty, se neváhal vyjádřit v tisku kriticky proti nim. *„Páni soudruzi a tovaryši, já jsem demokrat a nemám rád ani fašistů ani komunistů* […] *A potom, podíváme-li se nalevo, vidíme tam komunisty, kteří pohrdají demokracií ještě víc než fašisté a kteří demokratům béřou nejen přesvědčení, ale i život.“*[1097] Oba totalitní režimy se také pokusil stručně, avšak výstižně charakterizovat. *„Připadají mi jako siamská dvojčata, srostlá tak, že každé hledí jinam, ale takhle jsou jedno tělo, jedna krev. V Rusku stejně jako v Německu vládne diktátor, násilí je tam nad právo, obojí Stalin*[1098] *jako Hitler bojují proti zjevenému náboženství, oba činí z občanů otroky státu, či spíše vládnoucí kasty, oba jsou nepřáteli všech, kdo s nimi netáhnou za jeden provaz, oba by si chtěli podrobiti celý svět,“* napsal v roce 1935.[1099]

Po válce Kroiher jednoznačně odsoudil Hitlera, jeho politické kroky a vůbec všechny nacistické válečné hrůzy. Nikdy ani nebyl zatčen či soudně vyšetřován. Je proto na místě zopakovat a jeví se to skutečně více než pravděpodobné, že jeho předválečné rychlé „převlečení kabátu“ lze skutečně interpretovat jako doklad lavírování a taktizování, než skrytého kolaborantství či skutečného přesvědčení a sympatií s nacistickou ideou. To potvrzují i věty z fašistického časopisu *Nástup červenobílých* ze dne 27. ledna 1940, které se o něm vyjadřují velmi kriticky: „*Vy pane Kroiher, jste byl také jedním z těch, kterému jsme pomohli k senátorskému křeslu a platu a jestli pak jste se řídil podle toho, co jste hlásal v kostele: ‚Rozdej své jmění chudým a následuj mě‘? Myslím, že ne, jak Vás znám a Vaše bříško na dietu nevypadá. Mrzí mě, že Vy jako senátor volený zemědělci, aby jste je zastupoval by se jim lépe vedlo, vidím jenom v novinách od Vás články, kde se vysmíváte a melete všechno dohromady, jak píšete, že někde se psalo o oddlužení zemědělců* […] *Vy jako otec duchovní, byste dobře udělal, kdyby jste nechal politiky, a co Vám vynesla politika spočítal, rozdal chudým a věnoval se svému zaměstnání.“*[1100]

Přestože se po osvobození Kroiher již žurnalisticky zcela odmlčel, zanesl obecné zhodnocení uplynulé válečné doby alespoň do ledenické farní kroniky. Události uplynulých sedmi let jednoznačně odsoudil. *„Hitler napsal Mein Kampf o svých plánech, ale Evropa byla jako slepá, až zabral Rakousy, Sudety a nás* […] *Jeho* [Hitlerova] *propaganda byla obrovská, Němci na celém světě byli do ní zahrnuti* […] *Oblíbeným*

[1097] F. J. KROIHER, *Malujete čerta na zeď*, PK, roč. 17, 3. 1. 1935, č. 1, s. 2.
[1098] Josif Vissarionovič S t a l i n (1878–1953), vlastním jménem J. V. Džugašvili, sovětský politik a diktátor gruzínského původu. Představitel tvrdého bolševismu a komunismu.
[1099] F. J. KROIHER, *Jednotná fronta v praxi*, PK, roč. 17, 15. 8. 1935, č. 28, s. 3.
[1100] NA, MZV – VA, složka Kroiher (*Dopis panu Kroiherovi ,* Nástup červenobílých, 27. 1. 1940).

spisovatelem Hitlerovým byl prý [Karel] *May,*[1101] *od něho snad se naučil indiánské bezcitnosti, kterou v Němcích vypěstoval do nejvyšší míry, takže se jich každý bál, protože Gestapo a koncentrační ústavy znamenaly vystupňovanou ukrutnost* […] *Hitler nebyl normální člověk. Zda si představil ty hromady mrtvol a doslovně řeku krve z toho vraždění.“*[1102]

Poválečné období však přineslo Kroiherově agrární straně těžké chvíle. Již počátkem roku 1945 dopracovali komunisté za účasti Edvarda Beneše plán na poválečnou obnovu a politické směřování Československa, který byl 5. května 1945 v Košicích přijat a stal se státní platformou. V tzv. Košickém vládním programu byla velká pozornost věnována politickým stranám. Počet povolených byl v českých zemích regulován na čtyři sdružené v Národní frontě, mezi nimiž se však agrární strana nenacházela (Komunistická strana Československa, Československá sociální demokracie, Česká strana národně socialistická a Československá strana lidová).[1103] Za neobnovením někdejší úspěšné strany meziválečné republiky stálo několik faktorů, zejména to, že komunisté si tímto krokem chtěli zajistit příliv potenciálních voličů z řad zemědělců (s tím koneckonců počítali i sociální demokraté, národní socialisté a lidovci), aby mohli snadněji v blízké budoucnosti zahájit kolektivizaci venkova. Komunistům šlo rovněž o získání propracované sítě zemědělských a hospodářských organizací, které za první republiky byly v rukou agrárníků (již 5. května 1945 převzali tiskařské družstvo *Novinu*) a tvořily stabilní pilíř jejich politiky a moci. Tmelícím hlediskem, které mělo všechny tyto činy podpořit a obhájit, se stalo domnělé a cíleně prohlubované kolaborantství čelných agrárních činitelů, kteří se podíleli na správě země v krizových letech 1938 a 1939. Komunistický návrh o zákazu agrární strany našel z pochopitelných důvodů podporu u prezidenta Edvarda Beneše, jenž jeho schválením oplatil agrárníkům kritické chování vůči své osobě v předválečné době a zejména jejich postoj při prezidentské volbě v roce 1935, kdy proti němu vedli masovou kampaň, v níž se spolčili mj. i s henleinovci a českými fašisty.[1104]

Osudy bývalých agrárníků se značně odlišovaly, a to jak za okupace, tak následně v období tzv. třetí republiky a po Únoru 1948, kdy došlo v exilu k obnovení zakázané

[1101] Karel M a y (1842–1912), německý spisovatel dobrodružných románů (*Old Surehand*, *Vinnetou*).
[1102] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis k roku 1945.
[1103] Na Slovensku existovaly čtyři strany – Demokratická strana, Komunistická stran Slovenska, Strana práce a Strana slobody. M. PEHR, *Příspěvek k poznání problematiky obnovy politického stranictví v Československu po druhé světové válce*, Časopis Národního muzea – řada historická, roč. 102, č. 1–2, 2015, s. 31–53. J. ROKOSKÝ, *Zákaz agrární strany a pokusy a její obnovení v letech 1945–1948*, in: B. Rašticová (ed.), Zemědělství na rozcestí 1945–1948, Uherské Hradiště 1998, s. 77–89.
[1104] Edvard Beneš *„nezapomíná na toho, kdo ho skutečně zranil.“* E. B. HITCHCOCK, *Zasvětil jsem život míru*, Praha 1948, s. 114.

strany (jejím předsedou se stal Švehlův švagr Josef Černý).[1105] Část agrárníků se po válce stáhla v tichosti z veřejného života a s politikou úplně skončila, příslušníci mladší agrární generace přestoupili v několika případech do povolených politických stran, nejčastěji k národním socialistům.[1106] Mnoho agrárníků prošlo již nacistickými koncentračními tábory nebo bylo vězněno za odbojovou a vlasteneckou činnost.[1107] Nejvýraznější straničtí funkcionáři byli po válce v souvislosti s potřebnou obhajobou zákazu strany zdiskreditováni a československými soudy souzeni. Osvobození se nakonec pro nedostatek usvědčujících důkazů dočkali zmíněný Josef Černý a dále např. Ferdinand Klindera, František Machník[1108] nebo Jan Malypetr, avšak dlouhá léta v komunistickém vězení strávili další agrárníci nebo jejich příbuzní.[1109]

Nejvýraznější předválečný politik v zemi, předseda agrární strany, SNJ a premiér Rudolf Beran zaplatil krutou daň oběma politickým systémům. V kritických letech 1938 a 1939 nasadil vlastní život a čest pro dobro československého národa. Plnil úkoly zadávané okupanty tak, aby dopad na obyvatelstvo byl co nemenší, což pochopitelně vyžadovalo oddanost na jedné straně a jistou dávku odvahy na straně druhé. Po demisi své vlády v dubnu 1939 se stáhl z politického života, nicméně udržoval kontakty s některými veřejnými činiteli a spolupracoval s odbojem. Za to byl nacisty v letech 1942–1943 vězněn a následně do konce války internován v domácím vězení v rodných Pracejovicích. Krátce po osvobození došlo ještě v květnu 1945 k jeho zajištění a po soudním procesu 21. dubna 1947 k odsouzení. Měl si odpykat dvacet let tvrdého vězení, které ale vzhledem ke svému věku a nelidskému zacházení nemohl přežít (zemřel roku 1954 ve věku 67 let v leopoldovské věznici).

V jediném motáku, který se podařilo z věznice dostat, se Beran přiznával za všechny agrárníky k tomu, *„že pracovali jsme vždycky v tom nejčistším vědomí, že chceme*

[1105] V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 253–259.
[1106] Např. Ladislav Karel Feierabend, Ladislav Kameníček, Leopold Slíva nebo Čeněk Torn. Srov. Jiří KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945–1948. Organizace – program – politika*, Brno 2002, s. 93–95.
[1107] Např. František Machník, Oldřich Suchý, Josef Zadina nebo Jindřich Žilka, který byl v roce 1942 nacisty zastřelen. Srov. J. ROKOSKÝ (ed.), *Dvakrát otrokem. Paměti agrárníka Oldřicha Suchého*, Praha 2014. Kniha obsahuje edici pamětí Oldřicha Suchého, vězněného nacisty i komunisty, který popisuje nejen osobní zážitky z politického života a věznění, ale dokládá rozklad demokratických hodnot v Československu.
[1108] František M a c h n í k (1886–1967) působil jako středoškolský pedagog v Chrudimi a Klatovech (ředitel Zemské vyšší hospodářské školy). Aktivní ve *Sdružení agrárních akademiků*, v letech 1925–1939 poslanec Národního shromáždění, v letech 1935–1938 ministr národní obrany. Vězněn nacisty i komunisty.
[1109] Např. Rudolf Halík, Josef Nebeský, Antonín Švehla nejmladší nebo Ján Ursíny. K osudům agrárníků po roce 1945 více J. ROKOSKÝ, *Agrárníci – političtí vězni Národní fronty*, in: Jiří Kocian – Stanislav Kokoška – Zdeňka Kokošková, Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody, Praha 2005, s. 144–153. TÝŽ, *Zrádci nebo zrazení? Agrárníci ve vězeních v poválečném Československu*, in: J. Rychlík – L. Holeček – M. Pehr a kol., Agrarismus, s. 134–146.

upevnit a zabezpečit demokratický stát a prospět svému národu.“[1110] Dále se vyjádřil k mezinárodní situaci v zemědělství, vzpomenul gestapo a nacistické vězení, projevil obavu z budoucího vývoje Československa, ale věřil v zachování jeho demokratičnosti. Psaní obsahovalo také apel k zemědělské veřejnosti v republice: *„Vy musíte být obhájci a strážci skutečné demokracie. Ale jen v jednotě a svorném postupu je síla. Na tom, s kým kdo spolupracuje – na tom nezáleží. To je věcí rozumu a eventuálně i taktiky a dnešní účelnosti. Ale srdcem musíte být pohromadě. Odkazu Antonína Švehly musíte vzpomínat. Nikdy nepřicházelo k platnosti Kroiherovo pořekadlo ‚Světská sláva – polní tráva, a jen volové po ní touží‘ více v než v dnešní době.“*[1111] Je příznačné a zaslouží rozhodně zvláštní zmínku, že v celém textu, jenž vznikal v nelehké době a za nelehkých podmínek, zmiňuje Beran pouze dvě osobnosti, konkrétně své bývalé blízké spolupracovníky – Antonína Švehlu a právě Františka Jana Kroihera, resp. jeden z jeho bonmotů.[1112]

Nemocemi zužovaný Kroiher se vyhnul veškerým poválečným represím a dožíval v odloučení a zapomnění mezi zdmi své fary. Přišel naprosto o své privilegované postavení váženého občana Ledenic, v jejichž správě narůstal stejně jako ve státě vliv komunistů. Sledoval jistě nevybíravou kampaň okolo své bývalé strany a přestavbu veškerého československého hospodářského, zemědělského, družstevního a peněžního sektoru (včetně všech reforem a konfiskací majetku), jehož byl za první republiky součástí a možno snad napsat i spolubudovatelem. Protože se publicisticky zcela odmlčel, nelze o jeho postojích a názorech na poválečný vývoj uvést relevantní informace. Že však byl vývojem zklamán a zarmoucen, je více než pravděpodobné. Na sklonku svého života se s vypětím všech sil ještě několikrát vypravil do Prahy, aby společně s bývalým senátorským kolegou Václavem Donátem (oběma bylo více než 75 let) obešel pražské redakce novin a hrdinně obhajoval nesmyslné a lživé psaní proti agrární straně, jejím vůdcům a soudním procesům s nimi. Oba shodně věřili, že nastalá situace dlouho nevydrží. *„Protestujeme proti vašemu psaní. Pamatujte na zadní kola. Říkáme vám společně: Tohle nevydrží,“* zněla slova, kterými Donát s Kroiherem argumentovali při návštěvách redaktorů.[1113]

[1110] V. V. DOSTÁL, *Agrární stran*, s. 334. J. ROKOSKÝ, *Rudolf Beran*, s. 632.
[1111] V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 334 (tamtéž na s. 334–336 celý text motáku). J. ROKOVSKÝ, *Rudolf Beran*, s. 632 (tamtéž na s. 632– 633 rozbor motáku).
[1112] *„Světská sláva – polní tráva, a jen volové po ní touží“* nebo též *„Světská sláva – polní tráva, proto každý vůl po ní touží“* byl jeden z okřídlených a známých bonmotů F. J. Kroihera. Je připsán i u jeho karikatury, kterou vyhotovil v roce 1936 učitel Stanislav Šašek z obce Hylváty u Ústí nad Orlicí (otištěno v knížce *Šťovíček*).
[1113] J. ROKOSKÝ, *Václav Donát*, in: Josef Tomeš a kolektiv, *Tváře našich parlamentů 1861–2011. 150 let parlamentarismu v českých zemích*, Praha 2012, s. 133–134.

Ještě z doby před druhou světovou válkou je k dispozici alespoň několik Kroiherových výroků o komunistech a ruském bolševismu, které agrárníci považovali odjakživa za velké nebezpečí, vždyť už v roce 1922 ústy poslance Otakara Srdínka tvrdili, že *„to, co vytvořil komunismus v Rusku, to není ráj, to je peklo pro stát a pro národ, pro obce i pro rodiny.“*[1114] Kroiher se ve třicátých letech také podělil o svůj názor: *„Sověty samy tvrdí, že provádějí* [Karla] *Marxe*[1115] *do důsledků hospodářsky i ideově, pokud zde lze mluviti o ideálech. Všechna jejich snaha znamená, vnutiti lidu komunistický řád po zlém, protože není naděje, že by se ujal po dobrém.“*[1116] Bolševismus jednoznačně odsuzoval a Stalina považoval za mnohem větší hrozbu než Hitlera. *„Diktátor a diktátor se zdá být dva diktátoři, ale nalevo se řekne, že je to Hitler a Stalin a to že se musí dělat rozdíl. Kdo by neznal věc také z jiných pramenů, mohl by se o tom přesvědčiti z rozdílného psaní o bolševismu a nár*[odním] *socialismu, ač jsou to hnutí stejně násilnická a protidemokratická a na bolševismu je rozhodně víc krve než na nár*[odních] *socialistech.“*[1117] Jaký shledal rozdíl mezi oběma totalitními ideologiemi? *„Rozdíl je pouze v tom, že v sovětech se řadí proti křesťanům, v Německu proti židům, že Hitler je proti Stalinovi a jeho předchůdcům břídil a že v Německu většina se vrhla na menšinu, kdežto v Rusku je to obráceně.“*[1118]

Prorocká a hodná připomenutí na závěr této kapitoly jsou Kroiherova slova, napsaná v lednu 1938: *„Zdá se mi, že Stalin má více autority, než všichni diktátoři světa. Tak je to s komunisty všude na světě, všude se snaží vetříti, všude se snaží zalichotiti, zapřou vše a navléknou si jakoukoli masku* […] *Komunisté jsou ochotni odložiti všude svou nenávist k pokolení lidskému, ba nabídnou i spojenectví proti ostatním, vědouce, že na ty druhé také dojde. Sověty znamenají jen zkázu pro lidstvo, a kdo se jim blíží, připravuje svoji porážku a záhubu.“*[1119]

[1114] *Protokol o říšském sjezdu Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu konaném 28.–29. června 1922*, s. 20.
[1115] Karel M a r x (1818–1883), ekonom, filozof a teoretik komunistického a dělnického hnutí.
[1116] F. J. KROIHER, *Sovětský boj proti náboženství*, PK, roč. 12, 6. 3. 1930, č. 10, s. 2.
[1117] TÝŽ, *Proč se rozčilovat?*, PK, roč. 18, 19. 3. 1936, č. 12, s. 1.
[1118] TÝŽ, *Řekl to Kodíček*, PK, roč. 15, 13. 4. 1933, č. 15, s. 2.
[1119] TÝŽ, *K čemu jsou komunisté?*, PK, roč. 20, 27. 1. 1938, č. 4, s. 2.

VI.
PUBLICISTA A MECENÁŠ

Motto: *„Okolnosti, že získán byl další velmi značný počet voličů, vděčíme zejména* […] *našemu vdp. senátoru Kroiherovi, jednomu z nejoblíbenějších našich referentů, debatérů a zejména horlivému přispívateli v našich časopisech.“*[1120]

VI.1 Noviny a časopisy

František Jan Kroiher se dostal za svůj život do mnoha profesních pozic a funkcí. Byl knězem a církevním reformátorem, národohospodářem a družstevníkem, důvěrníkem a senátorem agrární strany. V souvislosti s činností ve všech těchto náročných pozicích si nenechával své myšlenky a názory jen pro sebe nebo do svých řečnických výstupů, ale byl publikačně velmi činný. Celý život brával do ruky husí nebo krůtí brky, které si s oblibou osobně seřezával a připravoval, a psal. Až v závěru života, když ztratil následkem nemoci obratnost rukou, byl nucen velmi nerad sáhnout po psacím stroji. *„Já psával docela slušně a to brkem, napřed vraním, později krůtím, když mi jeden agrárník daroval krocana a tím mne pohnul, bych si pořídil ostatní věci k chovu. Ale co mne postihla ta nešťastná obrna, je po psaní.“*[1121]

S publicistikou začínal již v mládí při svém pobytu v bohosloveckém semináři, kdy mu dva odborné články z české historie otiskl pražský *Sborník historického kroužku*. Oba se věnovaly problematice stavovského povstání a období rekatolizace a vycházely z dostupné české a německé literatury.[1122] Byly poměrně vysoce ceněny a Kroiher měl díky tomu podle některých hlasů rázně nakročeno k dráze církevního historika, o čemž ostatně podle vlastních slov skutečně uvažoval během studií a ještě v prvních letech svého kaplanování v Blatné, kdy publikoval na stránkách *Obrany* (*Časopis věnovaný zájmům katolicko-politickým*). Jako nebohatý a pracovně vytížený kaplan neměl však peněz na koupi potřebných knih a zároveň se mu nedostávalo času na návštěvy knihoven, archivů

[1120] *Sněmování krajského výboru republikánské strany ve volebním kraji českobudějovickém*, PK, roč. 15, 8. 6. 1933, č. 23, s. 2.
[1121] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému, nedat. (přelom třicátých a čtyřicátých let).
[1122] K článkům srov. s. 30–31 a pozn. 93.

a případná sepisování odborných prací. Musel tedy milovanou historii opustit badatelsky, ne však zájmově, a zaměřil se publicisticky na zcela jiná, dobově aktuální témata. K aktivní žurnalistice měl od té doby velmi blízko až do počátku čtyřicátých let 20. století.

V rozličných novinových a časopiseckých titulech jsou ukryty stovky a možná tisíce jeho článků a příspěvků, jejichž případné excerpce, pročtení a vyhodnocení, časově velmi náročné, by však velmi přispěly k poznání názorů a vytříbených myšlenek pozoruhodné osobnosti českých církevních, hospodářských a politických dějin, jakou bezpochyby F. J. Kroiher byl. Z důvodu roztříštěnosti Kroiherových zájmů do tří výše uvedených velkých oblastí lidské společnosti je nutné rozdělit jeho spolupráci s jednotlivými tiskovinami rovněž do tří oddílů.

Prvním jsou periodika katolického a náboženského charakteru, na jejichž stránkách se věnoval výhradně problematice duchovní obrody, sociálního postavení nižšího kléru, možnostem zapojení kněží do národohospodářského života a otázkám zamýšlených reforem v římskokatolické církvi. Své příspěvky tudíž otiskoval zejména v ústředních titulech duchovenských jednot. Těmi byly *Věstník katolického duchovenstva* v prvních letech 20. století a *Jednota* po vzniku Československa.

Věstník katolického duchovenstva s podtitulem *Církevně politický a zájmový orgán katolického kléru v zemích koruny České* vycházel od 25. září 1900 pod redakcí smíchovského kněze Jana Paulyho dvakrát za měsíc. Za první republiky se z titulu stal měsíčník a jeho podtitul se pozměnil na *Církevně-politický a zájmový orgán katolického kléru v státě československém*. Redaktorem zůstal Pauly, a to až do německé okupace, ale jméno F. J. Kroihera se mezi přispěvovateli tohoto periodika po roce 1918 již neobjevovalo. Své náboženské články a polemiky přesunul do tiskoviny s prostým názvem *Jednota* s podtitulem *Věstník Jednoty československého duchovenstva*. Její první číslo opustilo tiskárnu 16. prosince 1918, přinášelo informace o reformně-obrozeneckých snahách skupiny katolických kněží a je jedním z cenných informačních zdrojů k fungování *Jednoty katolického československého duchovenstva*. Kroiher v tomto dvouměsíčníku hojně publikoval původní články a komentáře, ale na stránkách se objevovaly také přetisky jeho proslovů. O ukončení vydávání časopisu se rozhodlo na jaře roku 1922. Jako redaktoři se vystřídali Antonín Havelka a Matěj Pavlík.

V titulech vydávaných Katolickou modernou na konci 19. a počátkem 20. století (*Bílý prapor*, *Mane*, *Nový život*, *Rozkvět*, *Rozvoj*) se Kroiherovo jméno jakožto autora nevyskytuje. Přesto nelze zcela vyloučit možnost, že byl autorem některých článků, protože mnohé z nich nebyly signovány z obav před možnými restrikcemi, což ostatně

platí také pro *Věstník katolického duchovenstva*. Zejména v *Rozvoji*, tiskoviny vydávané radikálním modernistickým křídlem (tzv. rozvojisty), s největší pravděpodobností publikoval.[1123]

Druhý oddíl představují tiskoviny družstevní a zemědělské. Jako družstevník a národohospodář začal Kroiher záhy přispívat do *Zemědělských listů*, kde se jeho první článek objevil 5. června 1903 a další, týkající se kampeliček, 23. prosince 1903.[1124] Listy vycházely od roku 1896 do roku 1943, přičemž jejich rozšířený název v letech 1914–1920 zněl *Zemědělské a družstevní listy* a poté *Zemědělské družstevní listy*. Proměnil se také podtitul. Nejprve se jednalo o *Ilustrovaný časopis věnovaný veškerým zájmům zemědělství, hospodářského průmyslu, národního hospodaření a veřejné správy*, poté o *Věstník Ústřední jednoty českých společenstev v království Českém* a konečně o *Věstník Ústřední jednoty hospodářských družstev v Praze*. Věstník tudíž představoval tiskový orgán ÚJHD, redigovaný v letech 1896–1929 Antonínem Kolárským a v letech 1929–1943 Rudolfem Hůlkou. K létům 1912 a 1913 je Kroiher jmenován jako jeden z 28 spolupracovníků redakce.

V tomto periodiku se jihočeský kněz snažil publikovat jak odbornější texty o družstevnictví, hospodářství a peněžnictví, tak pojednání určená pro širší venkovskou veřejnost, různé rady a zkušenosti s prací v družstevním oboru. Protože se Kroiherovy články objevovaly v periodiku pravidelně a byly oblíbené, pisatel díky nim nejednou mohl ovlivňovat celkový pohled na práci ÚJHD a její aktivity. Častokrát se stávalo, že proti Kroiherovi a jeho textovým závěrům psaly jiné noviny útočně. Projevené nesouhlasy však vycházely především z politických pohnutek, protože ÚJHD, a tudíž i její tiskovina, byla úzce napojena na agrární stranu. Proto např. v roce 1910 nazvala lidovecká *Selská obrana* redigovaná Emanuelem Jungrem *Zemědělské listy „štvavým orgánem P. Kroihera.“*[1125] ÚJHD proti tomu podala trestní oznámení a s dalším se přidal i Kroiher. Celá kauza dospěla k soudnímu přelíčení, před jehož zahájením Jungr sice všechny svoje výroky

[1123] P. MAREK, *Senátor*, s. 108.
[1124] F. J. KROIHER, *Společný nákup*, Zemědělské listy, roč. 8, 5. 6. 1903, č. 27, s. 304. TÝŽ, *Spořitelní a záložní spolky a chekové řízení*, Zemědělské listy, roč. 9, 23. 12. 1903, č. 4, s. 39–40.
[1125] *Něco pro zasmání*, Zemědělské listy, roč. 16, 2. 12. 1910, č. 1, s. 9. Emanuel J u n g r, původně sociální demokrat, na počátku 20. století v křesťansko-sociální straně, za kterou neúspěšně kandidoval do říšské rady na Táborsku roku 1911. Stoupenec a organizátor katolického družstevnictví, po neshodách přestoupil k mladočeské straně a stal se redaktorem jejích pražských novin. Za první republiky úředník ministerstva zemědělství.

odvolal, ale musel se i přesto veřejně omluvit, otisknout ponížené prohlášení a navrch zaplatit 600 korun.[1126]

Zemědělské listy (*Zemědělské družstevní listy*) představují cenný zdroj k dějinám ÚJHD a vývoji českého hospodářského a družstevního života, potažmo dílčí pramen k dějinám agrární strany. ÚJHD postupně vydávala další specializované tiskoviny nebo zvláštní přílohy *Zemědělských listů*, kam Kroiher čas od času také přispíval. V letech 1907–1943 vycházely *Přástky* (*Zábavná a poučná příloha Zemědělských /družstevních/ listů*) a v letech 1909–1935 *Naše kampelička* (*Lidový družstevní měsíčník českého venkova*). Občas se Kroiherovy příspěvky, zaměřené spíše lidovýchovně či určené menším čtenářům, objevovaly v hospodářských a družstevních kalendářích vydávaných ÚJHD.[1127]

Třetí skupinu periodik vedle náboženských a hospodářských titulů tvoří noviny politické. Zde stojí na prvním místě centrální český deník agrární strany s názvem *Venkov*, vycházející v letech 1906–1945 (v letech 1939–1945 byl listem Národního shromáždění). Nahradil *Obranu zemědělců* (*Orgán sdružení českých zemědělců pro království České*), která se tiskla od roku 1897. Prvním šéfredaktorem *Venkova* se stal Karel Jonáš,[1128] který se zasloužil o kvalitní podobu tohoto periodika s řadou příloh a se širokou autorskou základnou, kam patřil i F. J. Kroiher.[1129] Po Jonášově smrti v roce 1922 bylo šéfredaktorské místo obsazeno dosavadním národohospodářským redaktorem listu, poslancem a následně senátorem Josefem Vraným.[1130] Ten se ve třicátých letech vyprofiloval jako rázný a svéhlavý žurnalista, jenž nedbal na stranické vedení a udělal si z listu vlastní politickou tribunu, prostřednictvím níž ovlivňoval směřování celé agrární strany. V posmrtné vzpomínce z roku 1937 vyzdvihl Kroiher jeho rozhled, paměť

[1126] Emanuel JUNGR, *Prohlášení*, Zemědělské listy, roč. 16, 6. 10. 1911, č. 45, s. 10. Ke kauze srov. příspěvky v Zemědělských listech, roč. 15, 2. 9. 1910, č. 40, s. 1; roč. 15, 7. 10. 1910, č. 45, s. 4; roč. 16, 13. 10. 1911, č. 46, s. 11. VKD, roč. 12, 10. 10. 1911, č. 2, s. 27–28.

[1127] K literární náplni kalendářů obecně Barbora ŠTOLLEOVÁ, *Obraz sedláka v českém venkovském a slezském kalendáři na přelomu 19. a 20. století*, in: Eduard Kubů – Jiří Šouša – Aleš Zářický (eds.), Český a německý sedlák v zrcadle krásné literatury 1848–1948. Diskurz mezi historií a literární vědou na téma selského a hraničářského románu, Praha 2014, s. 284–314.

[1128] Karel J o n á š (1865–1922) patřil k předním českým novinářům, působil jako redaktor v Plzni (*Plzeňské listy*), Českých Budějovicích (*Budivoj*), Brně a Praze (*Národní politika*). V letech 1906–1922 první šéfredaktor *Venkova*, v letech 1918–1920 člen Revolučního národního shromáždění. Autor drobných povídek a dramat.

[1129] Pod názvem *Obrana zemědělců* vycházel v letech 1919–1935 časopis agrární strany pro středočeský kraj. K počátkům deníku *Venkov* více např. J. ROKOSKÝ, *Rudolf Beran*, s. 38–39.

[1130] Josef V r a n ý (1874–1937) absolvoval studium na hospodářských školách a stal se správcem statku v Bohnicích. Patřil k mladé generaci okolo Antonína Švehly, od roku 1906 působil v redakci deníku *Venkov* a stál u zrodu dalších stranických periodik. Patřil k předním českým žurnalistům a publicistům, byl též literárně činný. Spoluzakladatel a jednatel spolku České srdce a místopředseda Státního pozemkového úřadu, v letech 1918–1925 poslanec, poté až do své smrti senátor Národního shromáždění. V agrární straně reprezentoval radikální pravicové křídlo. Zastřelil se v Monaku, jeho pohřeb 7. 4. 1937 v Horní Libchavě na Českolipsku, kde vlastnil zbytkový statek se zámkem, vedl F. J. Kroiher.

a pozorovací schopnosti, avšak uznal, že některé Vraného názory se neslučovaly s těmi stranickými.[1131] Redakce se poté ujali lidé z Vraného silně pravicově orientovaného okruhu, kteří z *Venkova* učinili tiskovinu kritizující československou politiku i vlastní stranu a jeho úroveň díky nim hodně upadla.[1132]

Kroiher podporoval také *Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické*, známé z pozdější doby pod názvem *Tiskařské a vydavatelské podniky Novina*, za první světové války předsedal *Svépomoci, vydavatelskému a tiskařskému družstvu zemědělců v Království českém*. Zasahoval do edičních plánů nakladatelství a vyjadřoval se k vydávaným titulům. *Novina* se přetvořila na obrovský koncern sdružující k roku 1925 celkem 13 tiskáren a vydávající 6 deníků, 9 týdeníků, 3 měsíčníky, 24 krajinských listů a také *Časopis pro dějiny venkova*.[1133] Vedle *Venkova* vydávala další agrární noviny a časopisy (*Brázda*, *Cep*, *Lidový deník*, *Rozkvět*, *Stráž venkova*, *Večer*) a k šíření agrarismu v krajích vznikla řada regionálně zaměřených periodik (*Havlíčkův kraj*, *Pokrok*, *Prokůpkův kraj*, *Slovenská politika*, *Slovenský denník*, *Východočeský republikán*).

Pro oblast jižních Čech vycházely již v letech 1889–1914 *Selské noviny* (*Politicko-hospodářský týdeník Selské Jednoty pro Království české*), redigované Alfonsem Šťastným, ke kterým se od roku 1908 připojily čistě agrární *Zájmy jihu* (*Časopis české strany agrární*). Jejich vydávání bylo zastaveno za války, nakrátko je nahradily *Naše noviny* a v letech 1919–1943 *Pošumavský kraj*, jehož název byl odvozen od *Plzeňského kraje,* vycházejícího na západě Čech od roku 1906. *Pošumavský kraj* a *Plzeňský kraj* byly ústřední regionální týdeníky agrární strany (jejich podnázvy se často měnily), do kterých Kroiher za první republiky aktivně přispíval, protože teritoriálně pokrývaly jeho volební senátorský okrsek. Nebylo výjimkou a stalo se nejednou, že Kroiherovy články v plném či zkráceném znění otisklo i několik agrárních novin najednou včetně *Venkova*.[1134]

V agrárních titulech se Kroiher věnoval rozmanitému spektru témat. Jeho domácí tiskovinou byl týdeník *Pošumavský kraj*, kde se na přelomu dvacátých a třicátých let vypracoval do pozice redakčního spolupracovníka a ústředního dopisovatele. Prakticky

[1131] F. J. KROIHER, *Josef Vraný*, PK, roč. 19, 1. 4. 1937, č. 14, s. 3. Podobně smýšlel např. F. Udržal, který v roce 1929 usiloval o odstranění Vraného z redakce *Venkova* prostřednictvím samotného T. G. Masaryka. M. CHARBUSKÝ, *František Udržal*, s. 160–161. Libuše MORÁVKOVÁ-UDRŽALOVÁ, *Naše Roveň*, Praha 1998, s. 118.

[1132] Oficiálním šéfredaktorem se stal Rudolf Halík (vězněný po válce za údajnou kolaboraci s Němci), ale vůdčí slovo měl jeho zástupce Ferdinand Kahánek, který do redakce dostal i Vladimíra Krychtálka, popraveného v roce 1947 za jistou kolaboraci s Němci. V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 307–308.

[1133] TAMTÉŽ, s. 305. J. ROKOSKÝ, *K dějinám*, s. 17–33. *Tisky strany*, in: Deset let práce, s. 131–135.

[1134] Některé se objevily i v zahraničí, např. v roce 1931 v německy psaném listě *Posener Tagblatt*, který vycházel v polské Poznani, vyšel článek *Jak má vyhlížeti pravý nacionalismus* (PK, roč. 13, 16. 4. 1931, č. 16, s. 5). Články o hospodářství otiskly jugoslávský *Jutro* nebo bulharský *La Bulgaria* (NA, MZV – VA).

každé číslo obsahovalo na úvodní straně článek ledenického děkana o jisté aktuální události. Otiskoval zde ovšem také různé úvahy, komentáře, reakce na jiné články a objevovaly se tady přepisy jeho proslovů. Díky tomu se bezesporu jedná o titul skrývající nejvíce jeho příspěvků. Ty zásadní koncipoval většinou velmi podobně. V úvodním odstavci (jakési „arenze“) nejprve nastínil nějakou obecnou problematiku známou širší veřejnosti z vlastní zkušenosti nebo běžného života. Následovalo ústřední sdělení, podrobně rozebrané a náležitě okomentované, které mnohdy s úvodem nemělo pranic společného. Závěr potom patřil celkovému shrnutí myšlenek do jednoduché textové konstrukce se širokým významovým či mravokárným dopadem. Nedílnou a důležitou součást Kroiherových příspěvků představovaly rovněž jejich samotné názvy, které autor často volil záměrně velmi nejasně, avšak vcelku lákavě tak, aby z nich nebylo na první pohled patrné, o čem vlastně text bude pojednávat, ale aby přinutil čtenáře si jej přečíst.

Typickým příspěvkem takové stylistické skladby může být například *Černý Petr*. Článek na začátku cílí mezi lidi sdělením, že jistě znají karetní hru s tímto názvem. Pokračuje informací o tom, že také ve vládních kruzích a u politiků obecně je tato hra provozována. Ale poněkud jinak. *„Osobnosti i strany hledí se zbaviti něčeho, co by je stálo nějaké ústupky jiným stranám, krátce snaží se povinnosti a odpovědnost přesunouti na někoho jiného.“*[1135] Hlavní pasáže článku se věnují přebytku pracovních sil v průmyslu a snahám dělnických stran o jejich přesun do zemědělství. Kroiher kritizuje socialistické a komunistické strany za lákání lidí z venkova do měst, kde si s nimi společnost a zaměstnanci nyní nevědí rady a chtějí je poslat zpět. Nepřipouští, že by se mělo jednat o problém způsobený agrárníky, kteří byli největší měrou odpovědni za hospodářský vývoj státu. Vyzývá tvůrce takových nápadů, aby sdělili, jak si realizaci transferu představují a varuje je, že pokud začnou lidé odcházet zpět do vesnic, stanou se z nich agitátoři *„pro návrat k půdě, pro reagrarisaci lidí.“*[1136] Závěrečný odstavec tvoří paralelu k úvodním větám: *„Jen jedna cesta je k tomu, aby se lidé vraceli na venkov. Pomozte, aby se tam měli aspoň tak jako v městě. Také tuto kartu máte v ruce, ale vy byste ji raději roztrhali, než byste ji vynesli. A Černého Petra my nevezmeme!“*[1137] Podobně by se dalo pokračovat dalšími desítkami příkladů. Na tomto místě snad jen lze uvést pro připomenutí názvy

[1135] F. J. KROIHER, *Černý Petr*, PK, roč. 16, 15. 3. 1934, č. 11, s. 1.
[1136] TAMTÉŽ, s. 2.
[1137] TAMTÉŽ.

některých – *Bumbrlíček nenasyta*, *Lipany*, *Nebojme se historie*, *Srdeční slovo*, *Tak s námi nejednejte!*, *Veliké slovo*, *Vynalezli znovu prach*, *Zjednejte bezpečnost!*.[1138]

Kroiher se v textech hojně dotýkal politické, hospodářské, školské a kulturní situace v celém Československu (brannost, význam demokracie, soužití Čechů a Němců, nezaměstnanost, protekcionismus, korupce, trest smrti, počet absolventů vysokých škol), ale i v Evropě, potažmo na celém světě (poválečné uspořádání Evropy, diskuze o návratu Habsburků na trůn, politická situace v Rusku, Německu, Itálii a Anglii, občanská válka ve Španělsku, demonstrace v Paříži, varování před bolševismem, porušování rovnováhy přírody, židovská otázka, zahraniční obchod), ale pochopitelně psal také o každodenních problémech v různých regionech republiky (stav a rozvoj silniční a železniční sítě, porodnost, rozpínavost Prahy, stavebnictví, obchodní záležitosti, zadluženost). Své věty s oblibou doplňoval citáty z Bible, odkazy na románovou literaturu, příp. vlastními prožitky a bonmoty, nebo srovnával popisovanou situaci s jiným krajem. Odmítal jakékoli projevy radikalismu a revolučnosti jak v politice, tak předtím v *jednotách katolického duchovenstva*. O jeho širokém přehledu v české i slovenské novinové produkci svědčí mnohé reakce či komentáře na články otištěné v jiných tiskovinách, které četl a studoval.[1139]

Na Kroiherova slova a vyjádření reagovala od počátku ať už souhlasně nebo kriticky řada dalších stranických periodik agrárníkům nakloněných či nikoli (lidovecké, komunistické, socialistické, dělnické). Vzájemné komentáře a slovní výpady nebyly ničím výjimečným. Články primárně brojily proti členství F. J. Kroihera jakožto katolického kněze v údajně protináboženské agrární straně a dále např. proti jeho náklonnosti k sokolskému hnutí. Od toho se odvíjela jakási globální nenávist vůči veškerému veřejnému jednání ledenického děkana v úspěšné politické straně. Kvůli nedochování písemné pozůstalosti a pouze drobným zmínkám v českých archivech představují novinové souboje velmi vítaný informační zdroj k poznání jeho života.

Leccos bylo již zmíněno v líčení Kroiherovy politické kariéry. Protože tyto slovní přestřelky se odehrávaly výhradně na stránkách novin, nebude na škodu si ještě nějaké přiblížit. Jednak proto, že doslovné citace nejlépe ukáží Kroiherovu výřečnost a schopnost bránit se, jednak doloží velice zajímavou etapu českého politického agrarismu

[1138] Srov. *Články a úvahy 1* a *2*.
[1139] To je i případ výše rozebraného článku *Černý Petr*, v němž cituje ze sociálnědemokratické *Nové Svobody*.

a katolicismu.[1140] *„Já jsem katolický kněz,“* ohradil se Kroiher proti textu otištěném v lidoveckém jihočeském *Hlasu lidu* v roce 1909, *„a duchovní správce celé osady bez rozdílu politického smýšlení. Proto trapně se mne dotýká, když moji osadníci jsou posměšně titulováni ‚ovečkami,‘ ‚agrárními dušičkami‘ a já ‚agrárnickým kněžem‘ a ‚pečlivým pastýřem agrárních dušiček‘.“*[1141] O tři roky později se zase na svoji obranu vyjádřil slovy, že *„náboženství je soukromou věcí a nepatří do politiky,“* což byla častá odpověď na lidovecké výpady proti jeho stranické angažovanosti.[1142] V reakci na osočení, že agrární strana je uskupení protináboženské, neznabožské ba přímo volnomyšlenkářské uvedl: *„Upřímnému katolíku se hnusí, když se dělí katolický lid na lepší a horší katolíky dle toho, které politické straně patří.“*[1143] V jiném příspěvku nabádal k tomu, aby se všichni chovali podle křesťanských zásad: *„Tak si myslím, katolictví u nás v republice by nejvíc prospělo, kdyby přestaly katolické tituly a názvy a dbalo se opravdu katolických řečí a skutků.“*[1144] V přednášce pro Sdružení agrárních akademiků, nazvané *Do jaké míry možno považovati náboženství za aktivního činitele v životě kulturním a sociálním* a proslovené 18. března 1931, vyjádřil následující závěr: *„Do té míry může býti náboženství aktivním činitelem jak v životě kulturním, tak i sociálním, do jaké pronikne vaše srdce a vaši mysl. Prosím vás, studujte ty věci, porovnávejte. Až projevíte zájem, náboženství vás uchvátí a nepustí; můžete býti potom platnými členy lidské společnosti.“*[1145] Důrazně doporučoval neslučovat dva odlišné pojmy – katolík a lidovec.

Svým příznivcům i oponentům adresoval Kroiher slova v další stati, když napsal: *„Dosud mi nepřátelé přiznávali, že píši upřímně, bez ohledu nahoru, napravo nebo nalevo. Směru dolů neznám, smýšlím demokraticky a jsem-li na čas z vůle voličů a souhlasu strany povýšen na senátora, nechci jim být doživotně a nechtěl bych se dolů vraceti. Není se mnou každý čtenář spokojen a někteří to dávají najevo, ale většinou anonymně. To nic nedělá. Není na světě člověka, jenž by se zachoval všem. Já také nehledám popularity a dokonce ne na útraty svého svědomí. Nemyslím si, že všechno vím a všemu rozumím. Tu hloupost jsem si odbyl před 45 roky, když jsem udělal maturitu. Od té doby každou chvíli jsem postihl, jak*

[1140] O Kroiherovi se díky jeho různým textům a výrokům psalo prakticky ve všech českých (moravských i slezských) novinách napříč politickým spektrem. Ve své době se tím rozhodně zařadil mezi nejznámější jihočeské postavy.
[1141] F. J. KROIHER, *Zasláno – To je vědomá lež!*, JčL, roč. 15, 9. 1. 1909, č. 4, s. 3. Srov. též Budivoj, roč. 45, 19. 3. 1909, č. 22, s. 4–5.
[1142] JčL, roč. 18, 30. 9. 1912, č. 113, s. 2.
[1143] *Agrárníci jsou stranou protináboženskou*, PK, roč. 17, 16. 4. 1935, č. 17, s. 4. Článek sice není podepsán, ale lze předpokládat, že autorem je právě F. J. Kroiher či se na jeho koncipování podílel alespoň jako konzultant.
[1144] F. J. KROIHER, *Druhý nepravý monopol*, PK, roč. 17, 19. 4. 1935, č. 18, s. 1.
[1145] Václav KREJSA, *Senátor Frant. Jan Kroiher mezi akademiky*, PK, roč. 13, 26. 3. 1931, č. 13, s. 6.

malá je moudrost člověka a že ji vždy převažuje to, čemu nerozumí. Ale snad mohu říci, že jsem nikdy nepsal o těchto věcech, ale že jsem se omezil na to málo, co ovládám a na úvahy o věcech docela všedních, které však mnoho lidí nechá přejíti bez přemýšlení. Ale i při tom se může stát, že na papír přijde něco, co se nezdá být z mé hlavy, ale z krůtího brku, kterým to píši. Budu rád, když mne na to kdokoliv upozorní a poučí mne, jen prosím, aby to nebylo podle pořekadla: já o voze a on o koze.“[1146] Základní poznatek z přechozího citátu by se dal shrnout jinou Kroiherovou větou: *„Není chybou, když někdo nerozumí některé věci, ale chybou je, když vzdor tomu o ní mluví, nebo píše.“*[1147]

Kolem jeho jména se objevovaly i různé pověsti a nepravdivé zvěsti, které pronikly na stránky novin. Jedna taková se vyskytla v roce 1933, kdy se v jižních Čechách rozkřikla fáma o tom, že *„se chce stěhovati do ciziny, do Švýcar nebo Holandska.“*[1148] Jiná zase o Kroiherovi tvrdila, že si do svého vlastnictví zakoupil jako zbytkové zboží po pozemkové reformě dva velkostatky na Moravě. Další jej podezírala z toho, že znemožnil stavbu silnice z Ledenic do Zalin, protože nedovolil uvolnit z ledenické kampeličky 400 000 Kč (nikdo jej však o tyto peníze nežádal).[1149] V souvislosti s angažováním v náboženském reformním hnutí, které mj. toužilo po řešení problematiky celibátu, se i Kroiher dostal do řečí ohledně možných potomků.[1150] Když se na přelomu dvacátých a třicátých let objevily v tisku články o zamýšlené stavbě železnice z Plzně do Brna pocházející z pera F. J. Kroihera, který tento podnik podporoval, byl některými obviňován ze zištných důvodů a údajného členství ve správní radě společnosti pro stavbu silnic a motorizaci.[1151]

V souvislosti s Kroiherem jako publicistou a novinářem nesmí chybět zmínka o tom, že některé své lidověji nebo prozaičtěji zaměřené texty a fejetony podepisoval pseudonymem Jan Nosek, odvozeného od ustáleného pojmenování rodinného statku v Rojšíně.[1152] Kroiherovo jméno bývalo také různě komoleno zejména v počátcích jeho kariéry (Kroiherr, Krojhar), ale ještě za první republiky se lze běžně setkat s tvarem

[1146] F. J. KROIHER, *Do nového roku*, PK, roč. 15, 4. 1. 1934, č. 1, s. 1.
[1147] TÝŽ, *Čisté víno*, PK, roč. 12, 2. 10. 1930, č. 40, s. 1.
[1148] *Výmysl*, PK, roč. 15, 23. 3. 1933, č. 12, s. 4. Článek upozorňuje, že *„pan senátor nejezdí za hranice ani na výlet, tím méně by se tam stěhoval.“*
[1149] F. J. KROIHER, *Na Lišovsko*, PK, roč. 15, 2. 11. 1933, č. 44, s. 6. Stavba silnice proběhla v roce 1934 a slavnostní uvedení do provozu měl provést ministr průmyslu, obchodu a živností Jan Dostálek (lidovec), který se však musel kvůli úmrtí svého otce z účasti na akci omluvit. SOkA ČB, AM Ledenice, obecní kronika 1885–1940 (nezprac. přírůstek), s. 81 (v DA sn. 45).
[1150] K diskutovaným potomkům F. J. Kroihera srov. na s. 115 pozn. 571.
[1151] F. J. KROIHER, *Nepoctivý způsob boje*, PK, roč. 12, 9. 10. 1930, č. 41, s. 5.
[1152] Např. Jan NOSEK, *První máj 1933*, PK, roč. 15, 4. 5. 1933, č. 18, s. 3. TÝŽ, *Sen v noci májové*, PK, roč. 13, 30. 5. 1931, s. 2–4.

Krojher. On sám se vždy podepisoval příjmením, pod kterým je také zapsán v matrice, a sice Kroiher. Drobnou zajímavostí je jistě pravidelné a důsledné zkracování prvního křestního jména na tvar *Frant.* v psaném i tištěném projevu.[1153] Výbor jeho novinářských článků byl otištěn knižně v dvoudílné publikaci *Články a úvahy Frant. Jana Kroihera,* které je věnována část následující podkapitoly. Výrok o kvalitě tisku, že *„žádný dobrý tisk nepřináší tolik užitku, jako špatný nadělá škody, protože lidé si snáze pamatují hanu než chválu, darebnost než pořádnou řeč, podezřívání než uznání,“*[1154] stylově uzavře povídání o Kroiherovi jako novináři a žurnalistovi.

VI.2 Knihy a sborníky

Není zajisté třeba dlouze pochybovat o tom, že měl F. J. Kroiher ke knižní produkci velmi blízko. *„Nejlepším přítelem člověka, přítelem, jenž nikdy neopustí a neoklame, je dobrá, pořádná kniha,“* poznal již v mládí.[1155] Byl majitelem početné soukromé knihovny, obsahující pestrou škálu titulů, odborných i beletristických, kde čestné místo patřilo českým klasikům.[1156] Nechyběla v ní rozhodně díla dedikovaná autory přímo Kroiherovi a patrně ani nejrůznější kuriozity, jako např. veršovaná skladba ze 16. století, popisující nehospodárné činy probošta borovanského kláštera Matěje Kozky z Rynárce.[1157] Ještě po sedmdesátých narozeninách a přes různé neduhy se ledenický děkan ubíral k četbě, která mu byla *„pramenem stálé duševní svěžesti.“*[1158] Kroiherova bohatá knihovna však byla po smrti majitele dílem rozkradena, dílem zlikvidována a dochovalo se z ní pouze několik jednotlivin rozmístěných po domácnostech soukromníků. Podobně zřejmě dopadly jeho cenné sbírky obrazů, mincí a poštovních známek. Nákup knih a starožitností byl jeho velkou slabostí, za kterou utrácel asi nejvíce svých úspor.[1159]

[1153] Čistě teoreticky může být důvodem úspornost nebo příp. snazší zvukomalebnější výslovnost.
[1154] F. J. KROIHER, *Tiskové předlohy*, PK, roč. 16, 25. 6. 1934, č. 25, s. 3.
[1155] TÝŽ, *Pod vánoční stromeček*, ZDL, roč. 32, 23. 12. 1927, č. 52, s. 826. Též *Články a úvahy 1*, s. 281.
[1156] O Aloisi Jiráskovi např. napsal: *„Já mám všechny jeho knihy a mnoho knih o něm a rád se v nich probírám.“* F. J. KROIHER, *Svoboda svědomí*, PK, roč. 13, 9. 4. 1931, č. 15, s. 2.
[1157] Jan PETŘÍK, *Třeboňsko po českém povstání*, Jihočeský sborník historický, roč. 4, 1931, č. 3–4, s. 112. Matěj K o z k a z R y n á r c e (kolem 1500–1566) působil jako kněz na řadě far v Čechách a na Moravě, přičemž často střídal římskokatolické a utrakvistické vyznání. Člen premonstrátského, benediktinského (krátce opat kláštera Sázava) a nakonec augustiniánského řádu. V letech 1559–1564 probošt kláštera v Borovanech. Špatným hospodařením a zhýralým životem přivedl klášter do dluhů a Rožmberkové ho zrušili. Kozka byl následně kaplanem v Krumlově, farářem v Prachaticích a nakonec v Suchdole nad Lužnicí.
[1158] *Sedmdesát let kanovníka F. J. Kroihera*, Jihočeská jednota, roč. 3, 28. 11. 1941, č. 64, s. 4.
[1159] *Naše družstevní sněmování – Ústřední jednota hospodářských družstev (pokračování)*, ZDL, roč. 32, 27. 5. 1927, č. 22, s. 338. Též *Články a úvahy 1*, s. 260.

Kroiher se setkával s knihami dennodenně od studijních dob (v semináři si také soukromě překládal německá kázání do češtiny) a může možná trochu překvapit, že člověk jeho postavení, pisatelského talentu a všeobecného rozhledu prakticky žádnou vlastní knihu za život nenapsal. Přesto svou stopu v české literární produkci zanechal. Z období jeho angažovanosti v *jednotách katolického duchovenstva* a v reformních snahách českého kléru jsou dochovány dva spisy, na jejichž tvorbě se podílel. Do sborníku ***Některé praktické otázky z duchovní správy***, vydaného v *Cyrilo-metodějské knihtiskárně a nakladatelství*, který editoval Jan Pauly v roce 1910 (162 stran), napsal Kroiher jednu kapitolu s názvem *Spořitelní a záložní spolky.* Jeho výhradním dílem jsou brožury ***O kněžském bezženství***, vydaná *Právem národa* v Praze v roce 1919 (15 stran), a ***Vážné slovo k návrhu posl. Dra Bartoška o rozluce církví od státu***, kterou vydala *Jednota katolického duchovenstva československého* v roce 1921 (26 stran). Jedná se o tiskem vydané promluvy reagující na úpravu manželského práva, resp. na záměr socialistických poslanců vydat zákon o odluce církve od státu, předložený jako vůbec první návrh v Národním shromáždění, zvoleném nově po vydání únorové ústavy roku 1920. Kroiher se přikláněl k odluce jako mnozí další politikové včetně prezidenta Masaryka, ale rázně odmítal její rychlé a nepromyšlené řešení, pramenící z očividné nedočkavosti, zarytého antiklerikalismu až fanatického radikalismu předkladatelů proti církvi a Vatikánu.[1160]

V roce 1916 připravil Kroiher k vydání starší lidový román ***Jindra (Obraz z našeho života)***. Jeho autorem byl předčasně zemřelý spisovatel Ivan Klicpera[1161] a pro svou oblíbenost se dílo u čtenářů dočkalo několika publikování. Výtisk z počátku roku 1916 v *Zemědělském knihkupectví A. Neubert* nově upravil právě F. J. Kroiher a ilustracemi ho doplnil malíř Robert Schlosser (283 stran).[1162] Za první republiky se *Jindra* dočkala dalších vydání, tentokrát již v úpravách jiných osob a s obrazovým doprovodem jiných ilustrátorů. Popularita románu o dceři velkostatkáře, která se vrací z Vídně a zamiluje se do

[1160] Theodor B a r t o š e k (1877–1954) vystudoval právnickou fakultu pražské univerzity (1903) a pracoval jako advokát v Praze. Od mládí byl bez vyznání, propagoval ateismus, sympatizoval s anarchokomunismem a hnutím Volné myšlenky (její předseda 1910–1925). V letech 1918–1923 zasedal v Národním shromáždění jako člen národně socialistické strany. Po vyloučení ze strany přívrženec komunistické strany a vůdčí postava Svazu proletářských bezvěrců. Za druhé války vězněn, v letech 1948–1951 pracovník ministerstva spravedlnosti. Srov. F. PEROUTKA, *Budování, III–IV,* s. 53–67.

[1161] Ivan K l i c p e r a (1845–1881) byl synem dramatika Václava Klimenta Klicpery. Ve svém literárním díle se věnoval tématům z české historie (*Bitva u Lipan, Čeští vyhnanci*), jeho nejznámější knihou je právě venkovský román *Jindra*. Zemřel předčasně na plicní chorobu.

[1162] Krátká anotace knihy ZDL, roč. 21, 3. 3. 1916, č. 14, s. 165. V několika vydání ZDL z března 1916 byl otištěn i inzerát na knihu, jejíž cena byla 3,80 korun nebo 5,50 korun podle zdobnosti vazby. Robert S c h l o s s e r (1880–1943) studoval Umělecko-průmyslovou školu v Praze a vykonal studijní cesty po jižní a západní Evropě. Portrétista a krajinář, věnoval se také tvorbě plakátů, lunet, knižní ilustraci a návrhům knižních obálek.

venkovského kantora, dokládá to, že roku 1928 spatřilo světlo světa již jedenácté vydání. A nelze nezmínit, že v letech 1919, 1924 a 1933 se román dočkal filmové podoby. Vydání tohoto románu souviselo s cílevědomou podporou uměleckých děl propagujících zdravé selství, vlastenectví a agrární myšlenky na příkladu venkovských příběhů. Protože ve vlastních řadách neměli agrárníci příliš kvalitních spisovatelů (snad jen Bohumil Zahradník-Brodský), podporovali vydávání soudobých i starších děl různých autorů.[1163]

V červnu 1931 vyšla u příležitosti 30. výročí založení ledenické kampeličky její obsáhlá ročenka, jejímž autorem byl F. J. Kroiher. *„Nikde to sice není napsáno, ale poznáváme dobře podle rázovitého slohu, že sen*[átor] *Fr. J. Kroiher je jejím autorem od začátku do konce.“*[1164] Ročenku či spíše pamětní spis vydaly *Tiskařské a vydavatelské podniky Novina*, měla 20 stran a její název byl poněkud obšírný – ***Spořitelní a záložní spolek v Ledenicích s přifařenými obcemi, zapsané společenstvo s neobmezeným ručením, k oslavě svého třicetiletého trvání 1901–1931***. Obsahovala portréty obou zakladatelských osobností, tedy Kroihera a jeho předchůdce z ledenické fary Martina Brožky, následovalo vylíčení dějin kampeličky, přehled prvních členů, všech činovníků a jejího hospodaření. Další čtyři strany byly vyčleněny dějinám Ledenic a připomenutí jejich rychtářů, purkmistrů a starostů od roku 1606 do současnosti. Druhá polovina brožury měla obecnější charakter a obsahovala tyto kapitoly: *Proč jsme družstevníky?*, *Kdo a k čemu se může sdružovati?*, *Jaký je vztah družstev k sobě*, *Kampelička*, *Činovníci kampeličky*, *Spořitelní spolek*, *Zápůjčky*, *Běžné účty*, *Společný nákup*, *Ústřední jednota hospodářských družstev*. Na závěr byl přiložen velký graf o růstu rezervního fondu ledenické kampeličky.

V listopadu roku 1931 vydala ÚJHD u příležitosti blížících se Kroiherových šedesátin (2. prosince 1931) reprezentativní knihu ***Články a úvahy Frant. Jana Kroihera***. Zahrnovala výběr 66 článků, polemik a fejetonů, otištěných původně v nejrůznějších periodikách. Kniha je rozdělena na tři části, v první jsou články všeobecné a politické, ve druhé úvahy a projevy o družstevnictví (včetně slavnostního proslovu u příležitosti 30. výročí založení kampeličky v Ledenicích) a poslední oddíl se věnuje fejetonům a besedám. Cennou součástí knihy jsou úvodní kapitoly o životě F. J. Kroihera z pera jeho

[1163] Jaroslav CÉSAR – Bohumil ČERNÝ, *O ideologii československého agrarismu*, Československý časopis historický, roč. 7, 1959, s. 281–282. Srov. sborník E. KUBŮ – J. ŠOUŠA – A. ZÁŘICKÝ (eds.), *Český a německý sedlák*. V nakladatelstvích agrární strany vycházela klasická díla J. Š. Baara, A. Jiráska, K. V. Raise nebo V. B. Třebízského, ale také různá dětská nebo cestovatelská literatura pozapomenutých autorů (Karel Babánek, František Flos, Rudolf Jaroslav Kronbauer, Karel Leger, Alois Musil, Karel Rožek). Agrární nakladatelství vlastnilo výhradní práva na vydávání *Ottova slovníku naučného*, děl Josefa Holečka nebo bratrů Aloise a Viléma Mrštíkových.

[1164] J. K., *Třicetileté výročí Kampeličky v Ledenicích*, PK, roč. 13, 2. 7. 1931, č. 27, s. 5.

významných spolupracovníků Rudolfa Berana a Ferdinanda Klindery. *„Oznámil jsi mi,“* sdělil Kroiher dopisem Klinderovi, když se dozvěděl o přípravě knihy, *„úmysl vydati výběr mých článků ze Zemědělských družstevních listů, Naší Kampeličky a Pošumavského kraje. Dobrá, nemám nic proti tomu. Ale pomáhati při výběru nemohu, poněvadž zde se nejedná o přání autora, nýbrž o zálibu čtenáře. Ty´s jeden z nich, nuže otiskněte, co se líbilo Tobě a snad i jiným.“*[1165] Klindera k tomu dodává, že Kroiher *„ve své skromnosti s naším plánem zprvu nesouhlasil.“*[1166] Nakonec svůj postoj přehodnotil, spolupracovníkům dal volnou ruku a ti, především *„za iniciativy nejbližšího spolupracovníka Kroiherova v odboru Kampeliček, pana ředitele Dra J*[aroslava] *Kratošky,“*[1167] dali dohromady pozoruhodný almanach o 318 stranách, vytištěný jak jinak než v *Novině*. K dispozici byly dvě mutace, brožovaná za cenu 20 Kč a celoplátěná za cenu 25 Kč. Pokud si někdo publikaci objednal přímo přes ÚJHD nebo přes redakci *Pošumavského kraje*, získal slevu, a sice za brožovaný výtisk zaplatil 16 Kč a za plátěný 20 Kč.

Pošumavský kraj samozřejmě informoval o vydání knihy a mj. o ní na svých stránkách uvedl: *„Kniha obsahuje úvahy o otázkách, jež časovosti nepozbudou a kdo zná Kroiherovo životní dílo, sáhne rád po této knize, která shrnuje Kroiherovy názory, vytříbené velkými životními zkušenostmi a neúnavnou prací veřejnou i hospodářskou, tlumočenou způsobem poutavým a svěžím.“*[1168] List také reprodukoval pochvalná slova, která o knize do redakce napsal rolník Jan Kadleček z Ločenic: *„Musím přiznati, že kniha mne svým vysocehodnotným obsahem překvapila a neměla by chyběti v žádné, ať již selské nebo chalupnické rodině, v žádné obecní nebo spolkové knihovně. Duchaplné články a bystré úvahy vdp. senátora jsou skutečně skalou pro venkovský lid, jak po stránce hospodářské, tak i politické.“*[1169]

Při sestavování Kroiherova almanachu si Klindera posteskl, že *„při vydání této prvé knihy Kroiherovy tvorby litujeme pouze, že nemůžeme do ní pojmout všechny jeho články a řeči politické, parlamentní i družstevní, jež jsou tak početné, že vydaly by již knih několik.“*[1170] Kniha se setkala s mimořádnými ohlasy a její pokračování bylo tudíž logickým vyústěním k uspokojení poptávky. ***Články a úvahy Frant. Jana Kroihera. Kniha druhá*** byla vytištěna v roce 1936 opět v *Novině* na náklady ÚJHD. Tentokrát byly vedle všeobecných a politických článků, úvah o hospodářství a besed z *Pošumavského*

[1165] *Články a úvahy 1*, s. 5.
[1166] TAMTÉŽ, s. 10.
[1167] TAMTÉŽ. K Jaroslavu Kratoškovi více na s. 53 pozn. 224.
[1168] *Články a úvahy Františka Jana Kroihera*, PK, roč. 13, 26. 11. 1931, č. 48, s. 4.
[1169] PK, roč. 14, 24. 3. 1932, č. 12, s. 5.
[1170] *Články a úvahy 1*, s. 11.

kraje, *Plzeňského kraje* a *Zemědělských družstevních listů* zařazeny rovněž čtyři Kroiherovy senátní proslovy (dva se týkaly návrhu státního rozpočtu na rok 1926 a rok 1934, zbylé zahraniční politiky státu v reakci na vyjádření ministra Beneše).[1171] Druhá kniha je tak o něco objemnější, obsahuje 75 příspěvků na 340 stranách.

Ke Kroiherovým šedesátinám v roce 1931 nechali jeho přátelé vyhotovit jeden jediný výtisk jakéhosi **jubilejního sborníku**, jehož existence je známa pouze zprostředkovaně díky zprávám v denním tisku. Vznik tohoto dílka je pozoruhodný a jistě neuškodí si jeho genezi připomenout. Jednalo se o soubor textů napsaných blízkými přáteli a spolupracovníky Kroihera, které původně zamýšlel redaktor Čeněk Diviš[1172] otisknout v *Pošumavském kraji,* jehož jedno číslo chtěl věnovat výhradně Kroiherovi a jeho výročí. Když se to však ledenický děkan náhodou dozvěděl, rázně zakročil v intencích své povahy. *„Požádal jsem rozhodně, aby všechny ty příspěvky byly mi vydány jako rukopisy neurčené pro veřejnost. Nechci totiž, aby před mými voliči byl můj obraz zkreslován třeba k lepšímu. Mnozí z našich čtenářů znají mne osobně ze schůzí, všichni čtete mé články, občas mi napíšete pochvalný úsudek, možná že častěji v soukromí vyslovíte nesouhlas, ale myslím, že máte o mně obraz ustálený. A nyní kdybyste přečetli ty lichotivé články – k jubileu se jiné nepíší – mohli byste připadnout na myšlenku, že ten Kroiher je vlastně lepší a schopnější než se zdá, a že by mohl dělati víc a lepší věci než dosavad. Není to tedy ani skromnost, ani dobře vypočítaná pýcha, když si všechny články konfiskuji pro sebe, je to jen opatrnost a pohodlí.“*[1173] Měsíc před svými narozeninami navíc Kroiher otiskl v *Pošumavském kraji* prosbu o to, aby se veškeré slavnostní projevy v tisku omezily na větu *„Dnes je našemu Kroiherovi šedesát let.“* Při skromnosti sobě vlastní si uvědomoval, že je zbytečné znovu veřejnosti připomínat práci, která je dostatečně známá. *„A tak obracím se na Vás, přátelé moji s prosbou, abyste mi uvěřili, že vím, čím jsem pro svou osadu, čím pro družstevnictví, čím pro stranu, čím pro své čtenáře a věřte mi, že není třeba mi to slavnostně vykládati. Vím také, že i Vy to víte. Zač byste stáli, kdybyste to nevěděli, když někteří mne sledujete 30–35 let!“*[1174] Zřekl se jakýchkoli darů a doporučil, aby potencionální dárci raději peníze poskytli škole, chudým nebo kostelu. V textu také Kroiher vzpomněl jemu nakloněných lidí, kteří prošli jeho dosavadním životem a poděkoval Pánu Bohu, že mu dopřál dožít se

[1171] *Články a úvahy 2*, s. 112–171. Proslovy jsou dostupné také z www.senat.cz.
[1172] Čeněk D i v i š (1884–1939) byl od mládí sympatizantem agrární strany a za první republiky redigoval periodika *Jihočeský domov*, *Náš kraj* a *Pošumavský kraj*. Publicista, překladatel z francouzštiny a ruštiny, autor drobných povídek a divadelních her. Tajemník *Zemského svazu sadařů* a redaktor jeho časopisu *Ovocnář*.
[1173] F. J. KROIHER, *Osvědčení*, PK, roč. 13, 26. 11. 1931, č. 48, s. 2.
[1174] TÝŽ, *Moje šedesátiny*, PK, roč. 13, 5. 11. 1931, č. 45, s. 1.

šedesátky v plném zdraví. Redakce přání vyslyšela a ve výtisku 26. listopadu 1931 otiskla na první straně velký oslavencův portrét doplněný textem: *„Našemu vdp. senátorovi Františku Kroiherovi bude dne 2. prosince šedesát let, z nichž více než polovinu zasvětil Bohu, vlasti a národu, zejména však lidu venkovskému. Přejeme mu z hloubi srdce – jemu i sobě – aby nám jej Pán Bůh ještě po dlouhou řadu desetiletí při dosavadním zdraví a svěžesti zachoval.“*[1175]

Zabavené rukopisy zamýšlené původně do novin dali autoři znovu dohromady a na výroční valné hromadě krajského předsednictva agrární strany, konané 28. listopadu v domě U Volbrechtů v Českých Budějovicích, Kroiherovi svázaný almanach předali jako jeden z hlavních darů. Přispěli do něho např. Rudolf Beran, Otomar Bistřický, Bohumír Bradáč, František Olejník, Juraj Slávik, Václav Tutter nebo František Udržal, ale také redaktor Čeněk Diviš a hudební skladatel Ferdinand Sládek, ledenický rodák.[1176] Bližší osudy tohoto spisku nejsou bohužel známy, pravděpodobně byl zlikvidován nebo ztracen po Kroiherově úmrtí. Vedle předpokládaných děkovných, oslavných, pochvalných až glorifikačních vět mohl obsahovat nové pozoruhodné informace z jeho každodenního života a cenné vzpomínky pamětníků jak na oslavence, tak na hospodářský a politický vývoj českých zemí.

Další publikací, jež vznikla díky Kroiherovi a jeho publicistické práci, byla drobná knížka ***Šťovíček Frant. Jana Kroihera*** z roku 1938. Její název byl odvozen od pravidelných sloupků, vycházejících okolo roku 1911 v *Zemědělských listech*, v nichž Kroiher bez udání autorství fejetonovou formou zveřejňoval *„několikařádkové polemiky a kárání různých chyb v družstevnictví.“*[1177] Knížka je výběrovým panoptikem Kroiherových vtipně laděných rozprav, glos, životních příběhů a situací, které se podařilo redaktorům zachytit. Jedná se o velice cenný doklad o Kroiherově humoru. Knížku o 62 stranách, doplněnou třemi reprodukcemi obrazů od malíře Josefa Loukoty[1178] a dvěma černobílými karikaturami, připravila k tisku a vytiskla zase *Novina*.

[1175] PK, roč. 13, 26. 11. 1931, č. 48, s. 1.

[1176] *Krajské předsednictvo k šedesátinám senátora Františka Jana Kroihera*, PK, roč. 13, 3. 12. 1931, č. 49, s. 2. Tam kompletní seznam přispěvovatelů. Ferdinand S l á d e k (1872–1943) působil jako učitel na Českokrumlovsku a v Praze. Vedle skladatelství se věnoval zejména sběru jihočeských lidových písní, které upravoval a vydával v populárních zpěvnících (*Náš poklad*, *Písně třeboňské*).

[1177] *Šťovíček*, s. 4. Některé původní texty ze *Zemědělských listů* jsou obsaženy in: *Články a úvahy 1*, s. 291–298 a *Články a úvahy 2*, s. 329–333.

[1178] Josef L o u k o t a (1879–1967) vystudoval Umělecko-průmyslovou školu a Akademii výtvarných umění v Praze, kde do roku 1939 vyučoval. V roce 1902 podle návrhů Vojtěcha Hynaise provedl výzdobu pantheonu Národního muzea. Ve své tvorbě se věnoval ztvárnění života drobných lidí velkoměsta, portrétům, ženskému aktu, ale také časopiseckým ilustracím. V roce 1920 vytvořil velký portrét T. G. Masaryka pro ÚJHD.

Podobný charakter mají ještě publikace ***Ministři a poslanci v anekdotách*** od Ivana Herbena[1179] (72 stran) a ***Z fary a ze sakristie*** od Alfreda Fuchse[1180] (70 stran). Obě vyšly v nakladatelství *Orbis* v edici *Veselá mysl*, první jako svazek pět v roce 1933, druhá jako svazek jedenáct o dva roky později. Jsou tvořeny drobnými humornými příhodami buď politických činitelů nebo duchovních, tudíž zde má své pevné místo i F. J. Kroiher. U Herbenovy knihy se dokonce dostal do jejího podtitulu, který je tvořen vytříbenou společností politiků a který zní *Švehla, Kramář, Beneš, Bechyně, Šrámek, Bradáč, Meissner, Štěpánek, Kroiher, Adolf Stránský a mnoho jiných*. Obě knížky jsou také doplněny karikaturami předního českého kreslíře Františka Bidla.[1181] *Ministry a poslance* zdobí kresby Antonína Švehly, Karla Kramáře, Jana Šrámka a Karla Engliše,[1182] *Faru a sakristii* podobizny Andreje Hlinky,[1183] Jana Šrámka a Františka Jana Kroihera. Kroiherova totožná karikatura byla otištěna i v knížce *Šťovíček*.[1184]

Významný podíl měl František Jan Kroiher na vzniku obsáhlého životopisu Jindřicha Šimona Baara, který sepsal František Teplý v polovině třicátých let 20. století. Se zpracováním látky Teplému pomáhala řada kolegů, kněží a lidí, v jejichž výčtu na konci knihy nechybí ani jméno F. J. Kroihera, který byl přítelem jak Teplého, tak Baara, s nímž navíc prožil mnoho chvil při řízení kněžských jednot i při soukromých návštěvách. Díky dochované korespondenci mezi Teplým a Kroiherem je možno částečně poodkrýt okolnosti vzniku pozoruhodné publikace nazvané ***Ze života J. Š. Baara***, vydané roku 1937 opět v pražských *Tiskařských a vydavatelských podnicích Novina.*

[1179] Ivan H e r b e n (1900–1968), syn spisovatele a politika Jana Herbena, novinář, redaktor *Tribuny* (1922–1928), *Českého slova* (1928–1938) a *Svobodného slova* (1945–1948). Za války vězněn v koncentračním táboře, po roce 1948 žil v USA, redaktor krajanského tisku a rozhlasové stanice Svobodná Evropa, též literárně činný.

[1180] Alfred F u c h s (1892–1941) pocházel z pražské židovské rodiny, od roku 1921 katolík a sympatizant lidové strany. V letech 1923–1939 na tiskovém odboru předsednictva vlády, přispíval do mnoha tuzemských i zahraničních tiskovin. Vyučoval na několika školách, překládal z němčiny a latiny, publikoval díla o významu náboženství ve společnosti. Pro svůj protifašistický postoj a původ byl umučen v koncentračním táboře Dachau.

[1181] František B i d l o (1895–1945), vyučený kloboučník, od roku 1928 profesionální kreslíř se silně levicovým smýšlením a spolupracovník komunistických (i jiných) časopisů. Ve svých kresbách zobrazoval představitele politického a uměleckého života, proslul také jako protifašistický karikaturista. Zemřel koncem války na následky věznění v Terezíně.

[1182] Karel E n g l i š (1880–1961), poslanec moravského zemského sněmu (1913–1918) a Národního shromáždění (1920–1925) za národní demokracii. Několikanásobný ministr financí (1920–1921, 1925–1928, 1929–1931), v letech 1934–1939 guvernér Národní banky, rektor brněnské (1919–1920) a pražské (1947–1948) univerzity a významný prvorepublikový ekonom a národohospodář, literárně činný (práce z oboru).

[1183] Andrej H l i n k a (1864–1938) usiloval jako římskokatolický kněz o všeobecné povznesení Slovenska, zakladatel (Hlinkovy) slovenské lidové strany a její vůdčí představitel. Signatář *Martinské deklarace* a účastník mírové konference v Paříži. V letech 1920–1938 člen Národního shromáždění s vyhraněnými názory na státní politiku, zastánce slovenské autonomie a konzervativního klerikalismu. Papežský komoří, apoštolský protonotář.

[1184] Do *Šťovíčku* bylo převzato také devět Kroiherových příhod, otištěných již v *Ministrech a poslancích*.

Dne 27. října 1936 psal Kroiher Teplému: *„V tiskárně mi dali nahlédnouti do Tvého spisu o Baarovi. Jsem velmi rád, že Jsi se ujal úkolu zachovati jeho památku, jako člověk k tomu nejkompetentnější. Dovol mi jen, abych něco doplnil, resp. opravil.“*[1185] Připomínky se týkaly záležitostí, spojených s organizací *Jednoty katolického československého duchovenstva* na podzim 1918 a její činnosti v následujících dvou letech. V závěru Kroiher podotkl, že *„jinak jsem spokojen se vším, co jsem četl, není to historie Jednoty, nýbrž jen Baarových snah a soužení s námi, jehož nebylo málo.“*[1186] Tím ovšem vzájemná korespondence ohledně připravované knihy nekončila. Teplý byl zřejmě rozmrzelý z toho, že vinou Kroiherových zásahů bude vydání knihy pozdrženo a zlobil se na ředitele *Noviny* Jaroslava Máje, který Kroiherovi neměl rukopis dávat k náhledu.[1187] *„Dělal bys mu křivdu,“* píše Kroiher o Májovi, *„on mi spis nedal z vlastního nápadu. V první chvíli jsem si to myslil sám, ale ve čtvrtek jsem obědval s* [Rudolfem] *Beranem a ten mi řekl, že si to přál sám, aby mi dali do toho nahlédnouti, protože předpokládal, že tam bude také o mně řeč. Já Ti tedy napsal, co není správného, ale když myslíš, že to měnit nebudeš, není žádné neštěstí. Není to historie Jednoty, je to život Baarův a v tom nesejde na tom, je-li každé datum jeho se netýkající doloženo.“*[1188] Dále Kroiher připomněl, že když mu Teplý kdysi oznámil, že se chystá zpracovat Baarův životopis, založil si speciální sešit, kam si poznamenával různé historky a události, které si při vzpomínkách na Baara vybavil. Po čase však na tento projekt zapomněl, a vzniklo tak pouze pět stran, které nyní Kroiher Teplému zaslal. *„Teprv teď jsem vzpomněl a sešit jsem našel a posílám Ti ty listy na doklad, že nejsem tak špatný, jak se zdám.“*[1189] A dodal, že nejlepší by bylo bývalo, kdyby se osobně loni, tedy v roce 1935, setkali v Jemčině, kam jezdil Kroiher na letní byt, a rozpovídali se společně o Baarovi. *„Byl jsem tak sám, nikdo známý tam, než úředníci z Prahy, ale těm jsem se vyhýbal a po lese a kolem Nežárky se toulal sám. Zle mi tam nebylo, ale mohli jsme chodit spolu a Ty jsi se mohl vyptávati a psáti si poznámky.“*[1190] Vlastních dokumentů na dobu spolupráce a přátelství se slavným Chodem už však zřejmě na ledenické faře neměl, protože nepatřil k pořádkumilovnějším, co se týče uchovávání

[1185] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 27. 10. 1936.
[1186] TAMTÉŽ.
[1187] Jaroslav M á j (1879–1943) působil v letech 1917–1942 v tiskařských a vydavatelských podnicích agrární strany (nakonec jako tajemník a ředitel). Díky němu v *Novině* vycházela beletristická díla oblíbených autorů.
[1188] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 2. 11. 1936.
[1189] TAMTÉŽ. Zde jsou také uloženy Kroiherovy rukopisné vzpomínky na J. Š. Baara.
[1190] TAMTÉŽ.

a třídění korespondence. Sám k tomu poznamenal – *„nemám mnoho smyslu pro zakládání archivu.“*[1191]

Po výměně dopisů s Teplým telefonoval Kroiher hned 5. listopadu 1936 Májovi, aby Teplému zaslal rukopis ke korektuře *„a řekl jsem mu* [Májovi]*, aby to byl výtisk, jejž jsem měl v ruce já a v němž jsem již opravy učinil, pokud jsem při bedlivém čtení na chyby tisku přišel.“*[1192] Kroiher ještě přidal další nedostatky, které objevil, a dokonce si troufnul na důraznější kritiku slovosledu. *„Poněvadž se nezlobíš na nic, jak Jsi mi zdůrazňoval, tak Tě upozorňuji na to, že někde je věta poněkud násilně konstruována prot,* [sic!] *že splývají myšlenky dvě, Tvá a Baarova. Vůbec bych radil vždy myšlenku Baarovu označiti “…“. Při korektuře máš přirozeně všecku volnost, nejen co se týče slov, ale i celých odstavců.“*[1193] Teplý nakonec rezignoval, opustil myšlenku na to, že kniha vyjde na Vánoce roku 1936 a zapracoval do textu všechny Kroiherovy připomínky. Některé pasáže v knize jsou dokonce zcela doslova dílem Kroiherovým.[1194] Objemná kniha o 460 stranách vyšla až s téměř ročním zpožděním počátkem prosince roku 1937.

Nelze vyloučit, že podobným způsobem Kroiher provedl redakční zásahy ještě u dalších knih svých přátel a spolupracovníků. O tom však dosud neexistují žádné bližší informace. Stejně tak je v rovině teorií předpoklad, že byla vydávána v tištěné podobě další jeho řečnická vystoupení. A časem se mohou objevit ještě nové role, v nichž bude vystupovat jihočeský děkan jako ten, který se nějakým způsobem podílel na vzniku knih a československé knižní produkce (v roce 1937 napsal úvod ke dvaatřicetistránkové knize ***Komunism a náboženství***, vydané v Bratislavě zásluhou *Ligy proti komunismu*).

Na závěr tedy snad jen drobná připomínka spíše zajímavosti literárního rázu. V několikasvazkové ve své době velmi oblíbené vesnické kronice ***Naši*** líčí spisovatel Josef Holeček život na rodném Vodňansku v jižních Čechách.[1195] Postava jednoho z kaplanů,

[1191] TAMTÉŽ, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 23. 2. 1927.
[1192] TAMTÉŽ, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 6. 11. 1936.
[1193] TAMTÉŽ.
[1194] Srov. např. pasáže o vizitaci arcibiskupa Huyna. TAMTÉŽ a F. TEPLÝ, *Ze života*, s. 329.
[1195] Kroiher o tomto díle ve spojení s charakteristikou jihočeské povahy napsal: *„Mnoho lidí u nás si myslí, že znají jihočeského sedláka podle Holečkových ‚Našich.‘ Ve skutečnosti neznají nic, protože ta jinak pěkná práce se měla jmenovati ‚Moji,‘ to všechno byla Holečkova obrazotvornost, on si ji sám vytvořil u zeleného stolu v Praze. U nás na jihu takoví lidé nežili, takové řeči nevedli, ba ani mnohých slov neznali, poněvadž je to výroba pražská. Pěkně je to napsáno, ale pravda to není, jako ostatně mnoho Holečkových věcí.“* F. J. KROIHER, *Pověra*, PK, roč. 16, 13. 12. 1934, č. 50, s. 5. Josef H o l e č e k (1853–1929) působil jako vychovatel v Záhřebu a od roku 1879 jako redaktor *Slovanských listů* a *Národních listů*. Propagoval širokou slovanskou vzájemnost a překládal ze slovanských jazyků a z finštiny. Ve svém díle z období realismu a ruralismu čerpal látku z prostého venkovského života a zdůrazňoval mravní a národní hodnoty. Též vážený publicista a znalec filozofie, folkloristiky a historie.

která zde vystupuje, má jméno Martin Krojher.[1196] Použití tohoto jména rozhodně nelze považovat za náhodu. F. J. Kroiher patřil ke známým postavám v pošumavském regionu a spisovatel Holeček ho bezpochyby znal. Toto tvrzení podporuje dále fakt, že Holeček žil v Praze na Smíchově, kde kaplanoval Kroiherův blízký spolupracovník Jan Pauly a kde se nacházela první kancelář *Zemské jednoty katolického duchovenstva.* Sám Kroiher navíc v této čtvrti, která byla k Praze připojena v roce 1922, přebýval při svých pracovních pobytech v hlavním městě.[1197] Holeček zároveň patřil ke spisovatelům čerpajícím látku ke spisům z venkovského a rolnického prostředí, tedy oblíbených a podporovaných témat agrární politiky. Pokládal selský stav za základ národní společnosti a s agrárníky si rozuměl také v otázce československé vzájemnosti.[1198]

VI.3 Proslovy a řečnické výstupy

Od mládí F. J. Kroiher nejen hodně psal a publikoval, ale také vystupoval a veřejně hovořil na různých shromážděních, o čemž byly v předchozím výkladu už nesčetné zmínky. Už v roce 1896 o Kroiherovi *Jihočeské listy* napsaly v souvislosti s jeho zamýšleným výstupem na mimořádné valné hromadě budějovického odboru *Národní jednoty pošumavské*, že „*bude přednášeti oblíbený v našem kraji řečník důstojný pan P. F. J. Kroiher, kaplan z Borovan, o českém povstání. Lze předpokládati, že tentokráte netečnost našeho obecenstva vůči přednáškám bude překonána, alespoň oblíbenost řečníka jest předem zárukou větší účasti.*“[1199] A o dva roky později vyšlo v reakci na jeho vystoupení v Lišově o národním uvědomování sdělení v tisku, že *„jest pan P. Kroiher již znám po celém českém jihu co nadaný, moudrý a přesvědčivý řečník.*“[1200] Častými přednáškami si osvojoval zásady prezentace mluveného slova před publikem, což musel pochopitelně velmi dobře ovládat nejen jako kněz, ale samozřejmě i jako stále populárnější veřejný činitel. To bylo možné pouze díky jeho nebázlivé povaze, schopnosti umění mluvit uceleně a s rozvahou bez písemné přípravy, srozumitelně formulovat myšlenky, udržet

[1196] Ke vzniku díla František VŠETIČKA, *Počátek Holečkova cyklu Naši*, in: Ruralismus, jeho kořeny a dědictví, s. 39–43.
[1197] APS, Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv. j. 1371 (osobní spis F. J. Kroihera).
[1198] Krátce k Holečkovu vztahu k zemědělství např. Ondřej MATULA, *Josef Holeček a selství*, in: Ruralismus, jeho kořeny a dědictví, s. 36–38. L. SLEZÁK, *Družstevní tradice*, s. 8–9.
[1199] *Z místního odboru Národní jednoty pošumavské*, JčL, roč. 2, 29. 8. 1896, č. 69, s. 3.
[1200] *Z Lišova*, JčL, roč. 4, 16. 4. 1898, č. 31, s. 5.

pozornost posluchačů po celou dobu výstupu a zaujmout tématem. Tyto vlastnosti byly charakteristické pro mnohé další Kroiherovy spolupracovníky a kolegy.[1201]

Co však jihočeského kněze od ostatních řečníků výrazně odlišovalo? Co imponovalo na Kroiherovi jeho přívržencům? A co oceňovali jeho oponenti? V první řadě je třeba zmínit Kroiherův osobitý humor, komická přirovnání a vtipné pointy, kterými své proslovy doplňoval. Pochopitelně si byl této devízy plně vědom (*„já mám jistý smysl pro zábavnost řeči“*[1202]), spoléhal na ni a častokrát ji využíval. Zároveň ale tvrdil, že *„vtipné slovo je někdy pěkná věc, spravedlnost je vždycky lepší,“*[1203] čímž jakoby chtěl svým posluchačům dát jasněji najevo, aby to, co říká, přijímali především seriózně a kriticky. A za druhé to byla schopnost reagovat duchapřítomně a bez rozmyslu, přesto zároveň leckdy opět vtipně, na mnohé nenadálé slovní výpady protivníků, opozičních politiků či nesouhlasná slova z pléna. *„Málokdo se pamatuje na Kroihera, kdy nebyl dobré nálady. Ne, že by byl se vším spokojen, ale že pro něho platilo, že slunce nemá zapadnouti nad hněvem naším a konečně on na všem dovedl nalézt nějakou stránku veselou.“*[1204]

Jeho typická pohotovost spojená s žertovným závěrem by se dala demonstrovat nejednou konkrétní příhodou. Jeden příklad z Kroiherova veřejného projevu: *„Když pak jsem se v řeči ohrazoval proti tomu,“* uvedl, *„že nebyli potrestáni výrostkové, kteří v Kročehlavech (?) šli na půlnoční s cigaretami a lahvemi kořalky, vykřikl na galerii mohutný hlas: ‚Tam* [v kostele] *lidé beztoho blbnou.‘ Já se nic neurazil, ukázal jsem klidně palcem k místu, odkud výkřik zazněl a řekl jsem klidně: ‚Ten pán chodil asi často do kostela a dlouho tam vysedával.‘ Byl z toho ohromný smích a potom prošla schůze bez jediného přerušení.“*[1205] Další konkrétní doklad se týká vystoupení v senátní debatě, kde reagoval na vystoupení ministra Beneše. Něco chválil, s něčím v ministrových slovech nebyl spokojen, proto mu bylo národními socialisty vytknuto, že *„fouká na* [Edvarda] *Beneše studené i horké z jedné huby.“* Na to jihočeský děkan odvětil poněkud samolibě: *„Já jako mluvčí největší strany foukat mohu. Ale abych dýchal na Beneše teple? On není*

[1201] Jako skvělí řečníci jsou v zásadě charakterizováni všichni čelní politici první republiky. Např. o lidovci Janu Šrámkovi uvádějí jeho životopisci, že *„shromáždění voličů ovládal jako skvělý řečník schopný udržet pozornost přítomných až tři hodiny projevem spatra.“* Srov. M. TRAPL – K. KONEČNÝ – P. MAREK, *Politik*, s. 124. Podobně k Aloisi Kolískovi srov. K. SOMMER – J. JULÍNEK, *Politik*, s. 63.
[1202] F. J. KROIHER, *Nectíte stáří*, PK, roč. 14, 19. 5. 1932, č. 20, s. 2.
[1203] TÝŽ, *Jsme to demokrati*, PK, roč. 11, 24. 1. 1929, č. 4, s. 1. Též *Články a úvahy 1*, s. 145.
[1204] *Šťovíček*, s. 3. Kroiherovy osobité řečnické výstupy jistě imponovaly mnoha kolegům včetně Antonína Švehly, o kterém v posmrtné vzpomínce Karel Engliš napsal: *„Radost ze života se zračila i z veselé letory. Švehla rád se zasmál, rád měl anekdotu, vtip, žert, veselostí překonával mrtvé body v politice a udržoval dobrou náladu.“ Hovory s Antonínem Švehlou*, s. 43 (cit. Karel ENGLIŠ, *Osobnost Švehlova*, Venkov 24. 12. 1933, roč. 28, č. 301, s. 2).
[1205] F. J. KROIHER, *Německý Brod*, PK, roč. 12, 27. 3. 1930, č. 13, s. 1. Téměř doslovně *Šťovíček*, s. 22–23.

Jezulátko a já nejsem vůl.“[1206] A zaznamenáno zůstalo, zejména díky knize *Šťovíček*, i několik příhod ze zákulisí velké politiky a z neformálních setkání s osobnostmi tehdejší kultury, kdy přišla řeč např. na jídlo, přírodu nebo hádanky, a to vše Kroiher často stylově doplňoval různými náboženskými citáty.

Pravidelně byly narušovány Kroiherovy výstupy v senátu, kde se činili zejména komunističtí, sociálně demokratičtí a němečtí senátoři. Hans Tichi z německé živnostenské strany v tomto ohledu pravidelně vynikal. *„Nejsem žádným důstojným pánem, který má všemu rozuměti,“* vyřkl v roce 1932 bez bližšího jmenování, načež se ze senátorské lavice ozval Kroiher se slovy: *„Nemusí člověk rozumět všemu, ale má rozumět tomu, o čem mluví!“*[1207] Velmi časté byly verbální rozbroje mezi Kroiherem a komunistou Vítězslavem Mikulíčkem, který tepal agrárníky při každé příležitosti, a nejednou musel předsedající slovně i vyzváněním na zvoneček oba řečníky vyzývat k uklidnění.[1208] Následující komentář přinesly *Lidové noviny* na počátku Kroiherova senátorského působení: *„Senátor Kroiher jako osvědčený a pohotový debatér dovedl slovním utkáním se senátorem* [Zikmundem] *Wittem připoutati pozornost celého pléna ke svému hájení strany agrární. Největší úspěch měl, když na Wittovu připomínku, že i agrárníci chystají ples, se vší svou kněžskou důstojností odvětil, že špatné příklady kazí dobré mravy.“*[1209] Ostrá slovní přestřelka se v senátu strhla také v závěru roku 1927 mezi Kroiherem a sociálně demokratickými kolegy ohledně výroby zbraní za první války a jejich žehnání.[1210]

Stejně jako v novinách i v senátu a na veřejných vystoupeních musel Kroiher často vysvětlovat své členství v agrární straně a vůbec oponovat názorům, které agrární stranu označovaly za protináboženskou. Velmi agilně se v tomto případě angažovali hlavně

[1206] *Šťovíček*, s. 19.

[1207] APS, NS ČSR – Senát, stenoprotokoly z 3. období (1929–1935), 6. zasedání, 170. schůze, 8. 11. 1932 (dostupné z www.senat.cz). Hans T i c h i (1881–1955) pocházel z jižní Moravy, živil se jako fotograf, v letech 1925–1929 poslanec a v letech 1929–1935 senátor Národního shromáždění za německou živnostenskou stranu (Deutsche Gewerbepartei). Po roce 1945 žil v bavorském Kulmbachu, zastával funkci starosty a zasedal v německém spolkovém sněmu.

[1208] Srov. slovní přestřelky mezi Kroiherem a Mikulíčkem při schůzích senátu 21. 10. 1931 a 8. 11. 1934 reflektované následně i v tisku (NA, MZV – VA, složka Kroiher). APS, NS ČSR – Senát, stenoprotokoly z 3. období (1929–1935), 5. zasedání, 115. schůze, 21. 10. 1931; 11. zasedání, 279. schůze, 8. 11. 1934 (dostupné z www.senat.cz). Vítězslav M i k u l í č e k (1882–1962), hostinský a rolník v rodných Malenovicích, funkcionář sociálnědemokratických družstevních organizací. V roce 1921 stál u vzniku Komunistické strany Československa, v letech 1920–1929 poslanec a v letech 1929–1938 senátor Národního shromáždění. V letech 1939–1945 pobýval v londýnském exilu, rozešel se s vedením strany a po válce se již veřejně neangažoval.

[1209] Lidové noviny, roč. 29, 4. 2. 1921, č. 60, s. 3. Zikmund W i t t (1875–1942) vystudoval právnickou fakultu vídeňské univerzity a působil jako advokát v Ostravě a v Praze. V letech 1911–1918 člen říšské rady, v letech 1918–1920 člen Revolučního národního shromáždění a v letech 1920–1935 senátor. Zároveň se angažoval v komunální politice, peněžních ústavech a mnoha moravských a slezských spolcích. Pro svůj židovský původ byl nacisty vězněn a zemřel v koncentračním táboře.

[1210] *Bouřka v senátě*, Hlas lidu, roč. 22, 1. 3. 1928, č. 43, s. 6.

lidovci, přičemž jejich antipatie vůči agrárníkům se vyostřily ve druhé polovině třicátých let 20. století. Vadilo jim, že se agrární strana prohlašovala za největší katolickou stranu v Československu a vyjadřovala se v tom smyslu, že pro katolickou církev dělá více než strana lidová.[1211] Lidovci nebyli spokojeni se zaváděním pozemkové reformy, kterou v zásadě agrárníci připravili a řídili, dále kritizovali agrární snahy o ovládnutí všech potravinářských podniků, nadřazené vystupování ve vládní koalici a údajné hrozící nebezpečí spolupráce s pravicovými stranami.[1212] Vedle lidovců i jiní rivalové přivítali machinace při prezidentské volbě v roce 1935, kdy se agrární strana poněkud zkompromitovala. Kroiher však nikdy neměl potřebu, aby se sám kriticky vyjadřoval o svých protivnících, vždy tak činil pouze jako svou (sebe)obranu nebo pokud si byl jist, že se někde objevila očividná (dle jeho názoru) nepravda, zejména v hospodářské oblasti a agrární politice. *„Já se totiž nedržím rozšířeného zvyku hledat na druhých stranách špatnosti. Říkávám na schůzích, že když mám před sebou hromadu jablek, považuji za nerozum vybírat nahnilá a ukazovat je jako nejcennější z hromady. Není moje gusto druhé strany získati* […] *Mluvívám o jiných stranách, ne když nezbytně musím, když si o to někdo řekne. Úkolem politika není štvát, ale sjednocovati a uklidňovati, u senátora a nadto kněze se to má rozuměti tím spíše.“*[1213]

Nebyl to však pouze řečnický pult v senátu, který přispíval u Kroihera v budování pověsti břitkého rétora, ale především a hlavně jeho opakované cesty na venkov mezi prostý lid. *„Úkolem každého vzdělance je, aby lid vzdělával a vzdělával také sebe sám. Styk každého jednotlivce s masou je dobrý. Nevím, jak se lidé mohou postavit před své voličstvo a udělovat mu rady a nechtít se zároveň od něho mnohému naučit! Ale to je právě umění naučit se od masy něčemu,“*[1214] napsal na konci 19. století Masaryk. Na všech veřejných vystoupeních i při schůzích korporací platil Kroiher vždy (už v době studií) za vynikajícího řečníka, který každým výstupem zdokonaloval svůj projev. Jeho proslovy byly většinou očekávány jako vrcholný bod celého setkání. Stejně tak následné bouřlivé reakce publika a oslavné články, které se objevily v novinách, svědčily o rétorickém umění a všeobecném přehledu jihočeského kněze, což, sice zřídka, ale přeci, oceňovaly a pochvalně kvitovaly noviny napříč politickým spektrem. Jak už to u veřejných činitelů chodí, stávalo se, že někteří posluchači byli s jeho pointou absolutně nespokojeni

[1211] Sám Kroiher v roce 1937 uvedl: *„Zesnulý p. arcibiskup* [František] *Kordač mi řekl, že podle sdělení mnohých duchovních jsou místy jediní agrárníci návštěvníky kostela.“ Senátor Kroiher „Právu lidu“ a lidovcům*, Venkov, roč. 32, 19. 1. 1937, č. 16, s. 5.
[1212] M. TRAPL – K. KONEČNÝ – P. MAREK, *Politik*, s. 255.
[1213] F. J. KROIHER, *Ve vlastní věci*, PK, roč. 19, 14. 5. 1937, č. 18–19, s. 17.
[1214] T. G. MASARYK, *Jak pracovat?*, s. 67.

a považovali ji za neadekvátní až nehoráznou.[1215] Občas se objevily zprávy o Kroiherově demagogii a lžích, příp. výroky typu *„Neškodilo by mu, kdyby měl více smyslu pro pravdu, soudnosti a logiky.“*[1216] To je však úděl, se kterým každý politik musí počítat.

Málokdo se však mohl s Kroiherem ve slovních soubojích srovnávat. Svým vysokým tenorem dokázal mluvit i dvě hodiny v kuse, přičemž byl častokrát přerušován potleskem či výkřiky (ne)souhlasu. Mnohdy bylo při jeho vystoupení ticho jako v kostele, jak dokázal argumentačně ohromovat publikum. Dokladů o jeho rétorickém mistrovství lze dohledat nepočítaně. *„Zvláště pan senátor Kroiher byl pro pádnou přiléhavost svých slov živě aklamován.“*[1217] – *„Posledním řečníkem v debatě byl senátor Kroiher z nejlepších a nejparátnějších debateurů na české straně.“*[1218] – *„Pan senátor Kroiher učinil přiléhavý a pravdivý proslov, který vzbudil v posluchačstvu hluboký dojem.“*[1219] – *„Pan senátor Krojher působí mezi koaličními politiky tak trochu jako ‚enfant terrible.‘ Často řekne něco, co usedlí politikové neradi slyší, protože nemají rádi veřejné debaty o choulostivých věcech. A jakmile něco řekne senátor Krojher, který dejchá zdravý šumavský vzduch a navykl si mluvit od plic, je z toho vždycky plodná debata, ať je to komu milé nebo není.“*[1220] – *„Agrární senátor Kroiher ve svém černém děkanském šatě je bílou vranou mezi našimi zákonodárci, neboť se vždycky vyjadřuje otevřeně a přímo, tak jak mu narostl zobák. A tak také píše.“*[1221] – *„Slavnostní projev učinil vdp. sen*[átor] *Kroiher. Jsme zvyklí na znamenitou kvalitu jeho řeči, ale tentokráte řečník překonal sám sebe.“*[1222] – *„Pan senátor mluví s otevřeností, která bývá někdy nepříjemná. Nechce chvály pro svou osobu a slibuje raději méně, neboť má na mysli svízelná vyjednávání.“*[1223] – *„Byla to řeč hlubokého myslitele, bystrého, nikdy se neopakujícího pozorovatele.“*[1224] – *„Senátor Kroiher jest obávaným řečníkem pro svůj vtip.“*[1225] – *„Srdečná řeč dp. Fr. J. Kroihera vzbudila bouřlivý jásot nadšení.“*[1226] – *„Poté, vítán bouřlivým, dlouhotrvajícím potleskem ihned po svém objevení, ujal se slova vdp. senátor František Jan Kroiher, který proslovil*

[1215] To se stalo např. v roce 1908 v Libíně, kde Kroiher obhajoval chování některých agrárních poslanců slovy *„Což nikdo z vás ve mládí svém nebyl jste sousedovi na luskách?“* Lidovecký týdeník *Hlas lidu* připustil, že dětské počínání lze omluvit, ale nemělo by se takto lacině z úst katolického kněze odbývat počínání politiků. Srov. *Z Libína*, Hlas lidu, roč. 2, 16. 4. 1908, č. 58, s. 4.
[1216] *Kázáníčko P. Krojhera*, Národní listy, roč. 70, 10. 11. 1930, č. 258, s. 1.
[1217] *Otevření menšinové školy v Horním Dvořišti*, JčL, roč. 30, 13. 9. 1924, č. 73, s. 2.
[1218] *Zahraniční debata v senátě skončena*, Národní listy, roč. 63, 9. 11. 1923, č. 308, s. 1.
[1219] *Hasičská župa trhosvinenská „Trocnov“*, JčL, roč. 32, 19. 6. 1926, č. 47, s. 3.
[1220] *Slovíčko k té „úpadkové inteligenci“*, Polední list, 1. 10. 1933 (NA, MZV – VA, složka Kroiher).
[1221] Fronta, roč. 8, 16. 1. 1936, č. 14, s. 157.
[1222] *Oslava 28. října v Ledenicích*, PK, roč. 16, 1. 11. 1934, č. 44, s. 7.
[1223] *Senátor F. J. Kroiher v Horažďovicích*, PK, roč. 16, 8. 11. 1934, č. 45, s. 10.
[1224] *Další dva pomníky obětavé práce a šetrnosti*, PK, roč. 12, 12. 6. 1930, č. 24, s. 2.
[1225] České slovo, roč. 23, 2. 12. 1931 (NA, MZV – VA, složka Kroiher).
[1226] *Z Borovan*, JčL, roč. 6, 25. 7. 1900, č. 86, s. 4.

obsáhlý, poutavý a vysocecenný referát.“[1227] – *„Náhle však umlkl chaos hlasů, když objevil se na řečništi dp. P. Fr. Kroiher, jenž ve své poutavé řeči nabádal k práci, k plnění národních povinností a šetrnosti.“*[1228] – *„Pan senátor Kroiher přednesl pak krásný a poutavý, 2 hodiny trvající referát, provázený častým potleskem.“*[1229]

Je písemně doloženo, že v okruhu blízkých přátel se Kroiher choval možná až bujaře a výřečně, avšak cizí prostředí ho iritovalo – *„Já nejsem zrovna řečný člověk mezi docela neznámými lidmi.“*[1230] Přesto za svůj život najezdil po Čechách, Moravě, Slezsku a Slovensku tisíce kilometrů za přívrženci své osoby, agrární strany nebo družstevnictví, které tím pádem nemohl považovat za úplně neznámé a cizí. Zde je na místě připomenout a uvědomit si, že cestování bylo v té době značně pomalejší a o poznání méně pohodlné než dnes. Ostatně už v roce 1920 si Kroiher v dopise J. Š. Baarovi postěžoval, že *„nelze spojit funkci faráře v Ledenicích s funkcemi v Praze, specielně v senátě. To jezdění a ztráta času mně moří.“*[1231]

Kroiher přesto v následujícím bezmála dvacetiletém období trávil na cestách spoustu času, který využíval k četbě a koncipování svých článků či proslovů. Jenom cesta z domovských Ledenic do Prahy mu zabrala minimálně čtyři a půl hodiny, které z velké části proseděl ve vlaku.[1232] V pozdějších letech už občas jezdíval automobilem se svými známými, nebo který si najímal.[1233]

Složitější byla doprava do zapadlejších obcí, kam musel ještě z nádraží dojet povozem nebo automobilem. Vedle časové ztráty tedy nutno zmínit i finanční náklady spojené s častými přesuny, nebo nepřízeň počasí. *„Pamatuji se a snad do smrti nezapomenu na 1. máj 1929, kdy jsem byl poslán do Křemže a tam jsem na náměstí řečnil. Zima bylo* [sic!] *celé odpoledne, chvílemi pršelo, chvílemi padaly krupky, ale posluchači stáli v řadách jako zdi, nikdo neodešel, mně teklo s klobouku na papírek, na němž jsem měl poznámky řeči, ale také jsem neustoupil počasí, neboť se jednalo o manifestaci pro práva*

[1227] *Radostné sněmování republikánského dorostu Beranova kraje*, PK, roč. 17, 21. 3. 1935, č. 12, s. 2.
[1228] *Trhosvinenská hasičská župa „Trocnov“ č. 83*, Budivoj, roč. 49, 13. 6. 1913, č. 46, s. 3.
[1229] *Valná hromada okresní organizace strany v Hluboké nad Vlt.*, PK, roč. 15, 23. 2. 1933, č. 8, s. 4.
[1230] F. J. KROIHER, *To by nemuselo být*, PK, roč. 20, 28. 4. 1938, č. 17, s. 2.
[1231] LA PNP, Baar Jindřich Šimon, kart. 2, korespondence přijatá, dopis Kroihera Baarovi, nedat. (asi 1920).
[1232] Nejprve se musel nejčastěji zřejmě pomocí povozu dopravit z ledenické fary na zastávku Záluží – Ledenice při železniční trati Budějovice – Gmünd (České Velenice), která byla vzdálená 4 km od Ledenic. Odtud přejel do Českých Budějovic, kde přestoupil na osobní vlak do Veselí nad Lužnicí a do Prahy.
[1233] APS, NS ČSR – Senát, stenoprotokoly z 3. období (1929–1935), 4. zasedání, 95. schůze, 6. 5. 1931 (dostupné z www.senat.cz). Tehdy se v senátu projednávala novelizace zákona č. 116 ze 14. 7. 1927 o silničním fondu a Kroiher v senátní řeči mj. prohlásil: *„Na příklad v pondělí jsem jel do Prahy z Budějovic autem. Ne na svém, podotýkám.“*

zemědělské práce.“[1234] Přesto se dokázal přenést přes všechny nevýhody, které mu takový život přinášel, zvykl si na něj a snažil se vyhovět většině pozvání, která podle něho měla nějaký adekvátní význam a jichž bývaly desítky ročně.

Za svůj život hovořil mimo Prahu ponejvíce na různých setkáních podporujících národnostní a vlastenecké organizování společnosti (v počátcích své kariéry), výročních a jubilejních valných hromadách kampeliček (či jiných družstev a spolků) a regionálních stranických organizací, při odhalování různých pomníků a pamětních desek, na táborech lidu, vzpomínkových večerech při příležitostech úmrtí významných spolupracovníků, při dožínkových slavnostech nebo jako zvláštní přednášející na objednané téma (nejčastěji hospodářské). Řada jeho proslovů či alespoň jejich vybraných pasáží byla publikována v tisku. Při svých vystoupeních dokázal být i velmi kritický a nebál se upozornit na to, co se mu nelíbilo, s čím byl nespokojen. *„Ukázal jsem starostovi na ten nepěkný zjev. Já to dělávám častěji už proto, aby se měl starosta na koho vymluvit, třeba by sám měl podobnou myšlenku dávno v hlavě.“*[1235]

V tisku se také Kroiher vyjadřoval i k okolnostem, jež souvisely s řečnictvím a veřejným vystupováním obecně. *„Byl jsem na schůzi, kde jsem řečnil jako pátý řečník. Co má člověk ještě povídati, aby to zajímalo? A jak se má od obecenstva žádati, aby je zajímal ještě pátý řečník? Ale slyšel jsem o slavnosti, kde mluvilo řečníků osm! Mohli obsaditi řekněme aspoň 4 schůze a unavovali jednu. Opakuji svou starou zásadu: Je-li řečník dobrý, stačí jeden, není-li k ničemu, mají lidé jednoho dost. Jinde si pozvou jen jednoho, ale ni od toho mnoho nežádají. Byl jsem kdysi pozván na Slovensko, z Prahy rychlíkem 13 hodin jízdy a žádali jen půlhodinovou přednášku. Doma zase řeknou, jen stručně, to víte, mládež už čeká na tanec. Poslanec nebo senátor je jen jedno číslo programu, víc nic. A jeho slova, ztracená slova. Potřebovali ho na půl hodiny, jeho to stálo den, ale to jim nic nedělá.“*[1236] Agrární strana dbala na výchovu svých důvěrníků, a proto ve třicátých letech vydávala brožury, které předepisovaly a radily, jak se stavět k určitým řečnickým tématům.[1237]

Ve druhé polovině třicátých let se Kroiher představil jako teoretik řečnictví, když vytvořil jakýsi obecný návod či soubor praktických rad pro pořadatele různých přednášek,

[1234] F. J. KROIHER, *Byl první máj…*, PK, roč. 12, 1. 5. 1930, č. 18, s. 1. Též *Články a úvahy 1*, s. 121.
[1235] TÝŽ, *Čí to není halena, ať ji neobléká*, PK, roč. 19, 15. 7. 1937, č. 29, s. 1.
[1236] TÝŽ, *Šetřte vůdců*, PK, roč. 13, 28. 5. 1931, č. 22, s. 1. Akcí, kde se sešlo více řečníků, byla např. velká manifestační slavnost 13. 9. 1924 u pomníku rychtáře Jakuba Kubaty na Blatech mezi Hlubokou nad Vltavou a Zliví, kam údajně zavítalo na 5 000 lidí. Vedle Kroihera zde hovořili ještě R. Beran, M. Hodža, historik a spisovatel František Miroslav Čapek a okresní starosta Josef Jírovec. *Manifestace selského lidu u pomníku Kubatova na blatech*, JčL, roč. 30, 20. 9. 1924, č. 75, s. 2.
[1237] *Republikánská strana svým řečníkům, I.–III. díl*, Praha 1935.

primárně předvolebních, který zveřejnil v *Pošumavském kraji* a při jehož sestavení vycházel bezpochyby z vlastních dlouholetých zkušeností. Pořadatelé by podle něho měli vždy řečníka informovat písemně, i kdyby již předem došlo k ústní domluvě. *„My na schůzi obětujeme často celý den, vy můžete obětovat chvilku na dopis. Připomeňte hodinu a místnost, kde se schůze koná.“*[1238] Dále bylo důležité domluvit dobu příjezdu a způsob dopravy, příp. sdělit jméno doprovodu z nádraží, aby nedošlo k trapným situacím, s čímž měl Kroiher osobní zkušenost, o níž kdysi informovaly i noviny.[1239] Nabádal k dodržení přesně domluveného začátku přednášky, aby se zbytečně neztrácel drahocenný čas (brzkým příjezdem, rozhovory v nastalé časové prodlevě). Posteskl si, že vzácní hosté jsou vždy obletováni, obecní reprezentanti se jim chtějí s lecčíms pochlubit a nepamatuje se na to, že každý *„pan poslanec a tím spíš senátor je také jen člověk a že by byl rád chvilku sám, že by si s chutí trochu odpočinul. Kdybyste mu nabídli na hodinku před schůzí anebo po obědě klidný pokojíček, kde by mohl sebrat myšlenky, nebo si odpočinouti od toho co jste na něho v poledne naložili, byl by vám vděčen.“*[1240] Nedoporučoval podstrojovat velkými hostinami, neboť *„náš život, plný rozčilování a únavy z jízd a schůzí, si přímo vynucuje střídmost.“*[1241] Zaobíral se podobou a zejména umístěním řečnické tribuny, která by měla být situována tak, aby nedocházelo k ozvěně, pohlcování hlasu v prostoru a oslňování řečníka přímým sluncem. Apeloval na tazatele, aby se vyvarovali nerozvážně kladených otázek a v závěru navrhoval nabídnout hostu účast na zábavě, *„ale máme-li hned dobré spojení domů, tak nás příliš nezdržujte a věřte nám, že jsme také lidé potřebující odpočinku a domácí pohodlí, že je přece jen nejlepší.“*[1242] Tato doporučení názorně dokreslují každodenní záležitosti okolo organizování předvolebních mítinků a veřejných přednášek na venkově a menších městech, které mnohdy politikům ztrpčovaly nepředstavitelnými drobnostmi denní život.

Kroiher je také autorem příhodných vět o tom, jak by se měly vést diskuze o jednom tématu v určitě debatní skupině, která by měla po vytříbení všech názorových proudů dospět k celkovému závěru. *„Když má člověk s něčím hodně naspěch, udělá*

[1238] F. J. KROIHER, *Voličům všech strany*, PK, roč. 19, 12. 8. 1937, č. 33. s. 3.
[1239] V roce 1922 vystoupil Kroiher z vlaku a nasedl do kočáru, který jej odvezl na slavnostní primici do Staré Bělé místo na agrární sraz v Ostravě-Porubě. Kočár totiž nebyl určen pro Kroihera, ale pro děkana olomoucké fakulty Tomáše Hudce, kočí však naložil prvního kněze, který z vlaku vystoupil. Celá úsměvná záležitost se brzy vysvětlila, ale zatímco Kroiher se na svou sešlost dopravil, Hudec se údajně do Staré Bělé nedostal. Srov. Venkov, 23. 7. 1922 (NA, MZV – VA, složka Kroiher). Tuto příhodu v textu-návodu zmínil i Kroiher slovy: *„Mne jednou ochotný rolník zavezl na primici místo na tábor lidu, protože kazatel vystoupil z vlaku, když my jsme byli za nádražím.“*
[1240] F. J. KROIHER, *Voličům všech strany*, PK, roč. 19, 12. 8. 1937, č. 33. s. 3.
[1241] TAMTÉŽ.
[1242] TAMTÉŽ.

nejlépe, když si sedne a pořádně si všechno rozmyslí. To trvá chvíli, které není škoda. Škoda je jen času, který musíme věnovati opravě různých zbrklostí, provedených ve chvatu bez rozmyslu. Proto není chybou, když se při projednávání důležitých věcí naleznou různé návrhy a názory na jednu věc. Je to doklad, že se o věci přemýšlí, názory se tříbí, ze střetnutí se dvou méně dobrých myšlenek se najednou zrodí dobrý nápad. Proto je dobře, když se i v jedné straně, v jedné organisaci vyměňují názory a když se to hned nevyhlašuje za boj ve straně za nesvornost. Dokud není závazného usnesení příslušné instance, je volno rozpravy. Diskuse, toť známka demokracie.“[1243]

Specifickou formu řečnických výstupů nabízejí pohřby. Kroiher jakožto katolický duchovní musel častokrát za život vzít na sebe zodpovědnou úlohu a vyprovodit na poslední cestu nejen stovky svých farníků, ale také své blízké přátele a spolupracovníky. Hovořil či přímo vedl pohřební kondukty kolegů z agrární strany Vojtěcha Krže (1924), jihočeského agrárního politika,[1244] Františka Ziky (1931), vůdce slezského agrarismu,[1245] Antonína Švehly (1933), dlouholetého předsedy agrární strany (o pohřbu více na s. 217) a Josefa Vraného (1937), redaktora agrárního deníku Venkov,[1246] nebo kolegů z duchovní sféry Jindřicha Šimona Baara (1925), spisovatele, kněze a vůdčí osobnosti druhé *Jednoty katolického duchovenstva*,[1247] a Václava Švece (1937), děkana z Plané nad Lužnicí.[1248] Pochopitelně nechyběl jako smuteční host na řadě dalších pohřbů, zúčastnil se posledních rozloučení např. s písecký politikem Josefem Bukvajem,[1249] velešínským děkanem Josefem Novotným,[1250] lišovským děkanem Václavem Honsem,[1251] matkou Rudolfa

[1243] TÝŽ, *Obilní monopol a spol.*, PK, roč. 15, 14. 9. 1933, č. 37, s. 1.
[1244] *Z Rudolfova*, JčL, roč. 30, 5. 3. 1924, č. 18, s. 3. Pohřeb se konal 29. 2. 1924 v Rudolfově.
[1245] *František J. Zika*, ZDL, 36, 11. 12. 1931, č. 50, s. 826. P. MAREK, *Senátor*, s. 111 pozn. 31. Pohřeb se konal 10. 12. 1931 v Jaktaři u Opavy. K Františku Zikovi více na s. 174 pozn. 838.
[1246] *Josef Vraný uložen do rodné půdy*, Národní listy, roč. 77, 7. 4. 1937, č. 96, s. 1. Pohřeb se konal 7. 4. 1937 v Horní Libchavě u České Lípy. Kroiher měl kázání v kostele i smuteční řeč na hřbitově. K Josefu Vranému více na s. 237 pozn. 1130.
[1247] K J. Š. Baarovi více na s. 81 pozn. 385. Pohřeb se konal 27. 9. 1925 v Klenčí pod Čerchovem.
[1248] SOkA Tábor, MNV Planá nad Lužnicí, obecní kronika 1923–1956, s. 123 (v DA sn. 126). Pohřeb se konal 22. 1. 1937 v Plané nad Lužnicí. K Václavu Švecovi více na s. 57 pozn. 256.
[1249] Josef B u k v a j (1867–1926) působil jako úředník u různých soudů, člen říšské rady (1907–1928), člen Národního výboru a předseda Okresní správní komise v Písku. Pohřeb se konal 21. 8. 1926 v Písku. *Okresní starosta písecký Josef Bukvaj*, Otavan, roč. 10 (45), 16. 9. 1926, č. 3–5, s. 63.
[1250] Josef N o v o t n ý (1862–1928) po vysvěcení na kněze (1885) působil na několika místech jižních Čech, v roce 1909 byl přeložen ze Svatého Janu nad Malší do nedalekého Velešína. Biskupský notář a vikář, konzistorní rada. Zemřel v českobudějovické nemocnici, pohřeb se konal 30. 7. 1928 ve Velešíně. *Z Velešína*, Hlas lidu, roč. 22, 13. 8. 1928, č. 87, s. 4.
[1251] Václav H o n s (1865–1929) po vysvěcení na kněze (1888) působil jako kaplan ve Volarech, Táboře, Choustníku, Chřešťovicích a Veselí nad Lužnicí, poté farář v Lažišti na Šumavě a v letech 1916–1929 děkan v Lišově. Pohřeb se konal 1. 8. 1929 v Lišově. *Pohřeb v Lišově*, Hlas lidu, roč. 23, 5. 8. 1929, č. 85, s. 4. Václav Chalupský, *Za lišovským děkanem a vikářem vdp. Václavem Honsem*, Hlas lidu, roč. 23, 8. 8. 1929, č. 86, s. 3–4.

Berana Barborou,[1252] prelátem Ladislavem Dvořákem,[1253] politikem Bedřichem Schwarzenbergem[1254] nebo přítelem Milo Zárubou.[1255]

Mezi šťastnější okamžiky naopak rozhodně náleželo uzavírání sňatků, o něž Kroihera jeho blízcí také žádali. Dne 18. listopadu 1916 přímo v ledenickém kostele vykonal svatební obřad pražského architekta Václava Pilce.[1256] Dále se podařilo dohledat, že jihočeský děkan vedl svatbu Rudolfa Berana mladšího, Heleny Švehlové[1257] nebo dvou dcer Františka Udržala. O obou sňatcích v rodině východočeského politika se podrobněji rozepsala ve svých pamětech jedna z aktérek, Libuše Udržalová, která si 3. března 1930 v kostele sv. Gottharda v Praze-Bubenči brala diplomata Břetislava Morávka.[1258] *„V dětství mi páter Krojher věnoval několik krásně broušených vltavínů (zelených granátů) ze svého kraje,“* přibližuje okolnosti přátelství s jihočeským děkanem, *„ze kterých mi maminka nechala udělat náušnice a jehličku. Když se připravovala svatba, mé náušnice vyvolaly vzpomínku na pátera Krojhera. Tatínek* [František Udržal] *souhlasil s mým přáním požádat pana senátora, aby nás oddal, což on mile přijal.“*[1259] Po pěti měsících se rozhodla vstoupit do manželského svazku i Marie Udržalová a 22. července 1930 pojala za manžela v rodné Dolní Rovni na Pardubicku docenta Českého vysokého učení technického

[1252] Barbora B e r a n o v á (1859–1931), rozená Krajská, byla manželkou Václava Berana (1856–1930), rolníka a hostinského v Pracejovicích a průkopníka zemědělského hnutí na Strakonicku. Po jeho úmrtí žila u svého syna v Praze. Pohřeb Barbory Beranové se konal 2. 3. 1931 ve Strakonicích. *Smrt vzorné jihočeské ženy a matky*, PK, roč. 13, 5. 3. 1931, č. 10, s. 6. Pohřbu Václava Berana se dle otištěného seznamu hostů F. J. Kroiher nezúčastnil. *Různé zprávy – Václav Beran, rolník v Pracejovicích †*, PK, roč. 12, 20. 3. 1930, č. 12, s. 3. Srov. též J. ROKOSKÝ, *Rudolf Beran*, s. 22–26 a 152–153.

[1253] K Ladislavu Dvořákovi více na s. 127 pozn. 622. Pohřeb se konal 7. 8. 1933 v Českých Budějovicích. *Monsgre. ThDr. Ladislav Dvořák, českokrumlovský prelát mrtev*, JčL, roč. 39, 5. 8. 1933, č. 62, s. 1. F. J. KROIHER, *† Ladislav Dvořák*, PK, roč. 15, 10. 8. 1933, č. 32, s. 4.

[1254] Bedřich S c h w a r z e n b e r g (1862–1936) byl synem Karla III. Schwarzenberga a Vilemíny z Oettingen-Wallerstein. Po absolvování právnické fakulty pražské univerzity (1886) okresní starosta v Mirovicích, následně v Milevsku a v Písku. V letech 1895–1907 člen říšské rady, v letech 1893–1901 a 1903–1913 člen českého zemského sněmu. Představitel mnoha vlasteneckých a odborných spolků a organizací (např. ředitel První české vzájemné pojišťovny, předseda Zemědělské rady, předseda Společnosti Národního muzea). Pohřeb se konal 6. 10. 1936 na Orlíku. *Pohřeb JUDr. Bedř. Schwarzenberga*, Národní listy, roč. 76, 7. 10. 1936, č. 274, s. 3.

[1255] *Pohřeb poslance Milo Záruby*, Hlas lidu, roč. 16, 10. 8. 1922, č. 86, s. 3. *Poslanec Milo Záruba †*, Hlas lidu, roč. 16, 7. 8. 1922, č. 85, s. 1–2. Pohřeb se konal 7. 8. 1922 v Praze. K Milo Zárubovi více na s. 108 pozn. 535.

[1256] AHMP, Sbírka matrik, matrika oddaných Holešovice-Bubny (1914–1918), fol. 222 (v DA sn. 239). Srov. též s. 53 a pozn. 227.

[1257] Ke svatbě Heleny Švehlové více na s. 217.

[1258] Břetislav M o r á v e k (1904–1987) zastával v letech 1926–1929 ještě jako student právnické fakulty pražské univerzity místo tajemníka F. Udržala. Ve třicátých letech diplomat na vyslanectvích ČSR v Berlíně (1930–1933) a Paříži (1933–1937), poté v Praze jako úředník na ministerstvu zahraničních věcí. S manželkou Libuší, roz. Udržalovou (1908–1998), která studovala v Grenoblu a pobývala také v klášterní jazykové škole ve Štěkni na Strakonicku, žili po Únoru 1948 na různých místech světa (Francie, Maroko, Švýcarsko, Turecko).

[1259] L. MORÁVKOVÁ-UDRŽALOVÁ, *Naše Roveň*, s. 155. AHMP, Sbírka matrik, matrika oddaných Bubeneč (1925–1930), fol. 168 (v DA sn. 204).

Josefa Žďárského.[1260] Obřadu, jenž opět vedl F. J. Kroiher, se tentokrát zúčastnil i prezident Masaryk, který se na svatební hostině *„upřímně smál historkám, které vyprávěl senátor Krojher, známý autor vtipných anekdot.“*[1261]

Ačkoli platil Kroiher za velmi šikovného řečníka a jeho rétorické umění ocenil i samotný papež Benedikt XV., když jej údajně označil jako *„il grand oratore“* (velký řečník),[1262] jeho výkony při kostelních zpěvech už tak spanilé nebyly. *„Milý! Tož přijedu,“* napsal v roce 1917 J. Š. Baarovi, *„ale to Ti povídám už napřed, že Jsi si vybral špatného zpěváka. Mluvit, to mi nedělá obtíž, zpívat, to zas ředitele kůru nepotěší. Ale to není moje věc.“*[1263] Podkapitolu o rázovitém Kroiherově řečnictví se nabízí uzavřít následujícím výrokem, který skvěle umocní celou jeho osobnost. *„Jednou jsem přednášel v Bratislavě pokladníkům uvernych družstiev a po přednášce v debatě řekl pokladník německého spolku: ‚Tak se mi zdá, že jsem tohle již všecko věděl, ale nikdy jsem si na to nevzpomněl.‘ Tak je to v mnoha případech, lidé by leccos věděli, kdyby jim to někdo připomněl.“*[1264]

VI.4 Mecenášství a filantropie

V předchozím výkladu byl F. J. Kroiher představen jako mimořádně aktivní člověk, který svůj život naplnil činností pro dobro a blaho lidu, obzvlášť zemědělského a venkovského, byť řada jeho činů a výroků nebyla vždy patřičně kvitována, zejména tam, kde se jeho politická angažovanost v agrární straně střetávala se zájmy lidovců. Jako kněz, politik, družstevník, publicista a známý veřejný činitel byl Kroiher vystaven kritickému dozoru společnosti a veškerého svého okolí, které bedlivě sledovalo jeho jednání a konání. Ke kompletnímu poznání jeho osobnosti zbývá představit jeho činnost dobročinnou, o níž neměla veřejnost takové povědomí a zůstávala poněkud v pozadí. Kroiher, i když se tím

[1260] *Sňatek v rodině ministerského předsedy Fr. Udržala*, PK, roč. 12, 24. 7. 1930, č. 12, s. 6. O sňatku psaly i Národní listy, roč. 70, 22. 7. 1930, č. 199, s. 4 nebo Jas. Rodinný obrázkový týdeník, roč. 4, 8. 8. 1930, č. 32, s. 8. Josef Ž ď á r s k ý (1896–1980), český chemik, docent a následně profesor na ČVUT, zabýval se výzkumem paliv a mazadel do spalovacích motorů, autor odborných prací z oboru. – Marie Ž ď á r s k á, roz. Udržalová (1903–1990) vystudovala univerzitu v Grenoblu a Sociální školu v Praze. Tajemnice a osobní sekretářka Alice Masarykové. Prezidentova dcera šla Marii na svatbě za svědka. O ruku Marie se v roce 1924 ucházel i vojenský důstojník Jan Syrový. M. CHARBUSKÝ, *František Udržal*, s. 126, 169 a 172.

[1261] L. MORÁVKOVÁ-UDRŽALOVÁ, *Naše Roveň*, s. 173.

[1262] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 14. 7. 1939.

[1263] MJŠB Klenčí, krabice 8, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 13. 8. 1917.

[1264] F. J. KROIHER, *Naše návsi*, PK, roč. 23, 22. 1. 1941, č. 4, s. 1. Výrok v poněkud upravené podobě použil v článku i Ferdinand KLINDERA, *František Jan Kroiher*, in: Články a úvahy 1, s. 21 (*„Zdá se mi, že vše to, co Kroiher řekl, jsem již věděl, ale nikdy mne to nenapadlo“).*

nijak nechlubil a mnohdy ani jeho nejbližší netušili, kde všude finančně vypomohl, se projevil jako štědrý mecenáš řady zejména školských a kulturních organizací a institucí. Na různé projekty a podniky, sbírky či vybavení přispíval buď peněžními částkami, nebo materiálově, později jistě i potřebnými intervencemi u vysoce postavených úředníků, kteří mnohdy byli jeho přáteli a známými.[1265] Četné akce podpořil již svou pouhou přítomností a erudicí. Jaký tedy byl Kroiher filantrop? Jak se projevovalo jeho mecenášství?

Již v podkapitole věnující se Kroiherovu kněžskému působení v Ledenicích byla obsáhleji připomenuta také jeho péče o kostel a farnost (vybavení, příspěvky na stavbu kaplí v přifařených osadách), podporování veřejných stavebních podniků v místě (hasičárna, radnice, škola, veřejná prostranství, vodovod) a ledenických škol, kterým za svůj život daroval velké množství učebních pomůcek, předmětů a knih. Školství a malé děti podporoval i ve svém předchozím působišti, v Borovanech, avšak ne tak štědře jako později v Ledenicích. V roce 1910 věnoval např. 50 korun borovanské živnostenské škole[1266] a pravidelně přispíval pár korunami chudým dětem na tzv. polévkový ústav nebo vánoční nadílky, nejen v Borovanech (v letech 1904 a 1905 to bylo shodně po 5 korunách), ale i v Praze prostřednictvím sbírek *Národní jednoty pošumavské*.[1267]

Už v roce 1893 daroval ještě coby student bohosloví 12 zlatých na stavbu matiční školy v Českých Budějovicích[1268] a na přelomu 19. a 20. století dával určité finanční obnosy pražské *Ústřední matici školské* nebo na slavnosti maticí pořádané (*„Na to povstal dp. F. J. Kroiher z Borovan, který řečí plnou vlasteneckého zápalu, která přerušována byla častými projevy souhlasu, vybídl přítomné ke sbírce ve prospěch Ústřední matice školské“*[1269]). Spolku *Komenský* ve Vídni přispěl 8 korunami na vydržování českých menšinových škol v hlavním městě Rakouska-Uherska[1270] a v roce 1912 daroval 416 korun ústavu hluchoněmých v Českých Budějovicích, *„poněvadž Vaši chovanci více potřebují než já, tož jim tento dárek ze srdce rád posílám,“* uvedl v doprovodném dopise.[1271]

[1265] Krátká, ale výstižná vzpomínka na to, jak se představitelé města Trhových Svinů obraceli na Kroihera s různými žádostmi, je vylíčena v knize F. STRÁSKÝ, *Životy*, s. 137–138.
[1266] *Z Borovan*, JčL, roč. 16, 31. 12. 1910, č. 149, s. 3.
[1267] *Seznam příspěvků na vánoční nadílku chudé mládeže školní*, Budivoj, roč. 40, 19. 2. 1904, č. 15, s. 2. *Na polévky chudé mládeži školy Borovanské*, Budivoj, roč. 41, 10. 1. 1910, č. 3, s. 2. *Z Borovan*, JčL, roč. 11, 9. 1. 1905, č. 4, s. 3.
[1268] *Paměti matice školské v Českých Budějovicích*, Budějovice 1893, s. 30.
[1269] Srov. *Výkaz příspěvků na Matiční slavnost*, Budivoj, roč. 37, 5. 7. 1901, č. 55, s. 2. Budivoj, roč. 43, 12. 2. 1907, č. 12, s. 2. JčL, roč. 9, 4. 7. 1903, č. 76, s. 3. JčL, roč. 15, 7. 8. 1909, č. 91, s. 2. Citát pochází z JčL, roč. 6, 25. 7. 1900, č. 86, s. 4.
[1270] *Na odvrácení germanisace českých dítek dolnorakouských*, Budivoj, roč. 45, 24. 12. 1909, č. 102, s. 2.
[1271] Dopis je citován v článku *Dar*, Budivoj, roč. 48, 23. 1. 1912, č. 7, s. 2.

V letech 1914–1918 se Kroiher různě snažil zmírňovat důsledky války v Ledenicích, ale nezapomínal podporovat i *Pomocný válečný fond náhradní baterie polního houf. pl. č. 19 v Českých Budějovicích*[1272] nebo *Český odbor Zemské úřadovny c. k. rakouského válečného fondu vdovského a sirotčího*.[1273] K roku 1917 je zmíněn coby přispívající člen spolku *Svatobor* na podporu českých spisovatelů.[1274] Po válce sympatizoval se spolky československých legionářů, když se v roce 1932 zúčastnil sjezdu *Nezávislé jednoty československých legionářů* a *Kruhu jejich přátel*.[1275] O iniciativě vedoucí k založení Kroiherova podpůrného fondu na sociální zaopatření bývalých pracovníků ÚJHD bylo obsáhle pojednáno v příslušné kapitole výše (srov. s. 159–162).

Kroiher se dále zasloužil o stavbu hvězdárny v Českých Budějovicích, když na její stavbu věnoval v roce 1930 vysoký obnos 1 500 Kč.[1276] O vznik hvězdárny, jejíž otevření proběhlo 14. listopadu 1937, dlouhodobě usilovala *Jihočeská astronomická společnost,*[1277] v níž byl předsedou ředitel Jirsíkova gymnázia a Kroiherův švagr Karel Vodička a angažoval se zde také kněz a Kroiherův přítel Václav Řepa, který však v prvních letech 20. století patřil k jeho hlasitým oponentům.[1278] Právě v souvislosti s Vodičkou a Řepou nemůže účast ledenického děkana na tomto netradičním podniku příliš překvapit.

Roku 1935 při výročí deseti let od úmrtí oblíbeného kněze a spisovatele Jindřicha Šimona Baara byla založena *Baarova společnost pro studium a propagaci Chodska*. Společnost, u jejíž geneze Kroiher nechyběl, byla založena s cílem navázat na Baarovu sběratelskou a propagační činnost, studovat jeho dílo a díla dalších místních autorů, provádět činnost vedoucí k povznesení kulturního a hospodářského života oblasti

---

[1272] *Na pomocný válečný fond*, JčL, roč. 22, 16. 12. 1916, č. 93, s. 4.
[1273] *Českému odboru Zemské úřadovny c. k. rakouského válečného fondu*, JčL, roč. 22, 2. 8. 1916, č. 61, s. 2. *Zemské úřadovně*, JčL, roč. 23, 20. 1. 1917, č. 5, s. 3.
[1274] *Ze Svatobora*, Národní listy, roč. 57, 7. 7. 1917, č. 184, s. 4.
[1275] *Sjezd Nezávislé jednoty čsl. Legionářů a Kruhu jejích přátel*, Národní listy, roč. 72, 27. 11. 1932, č. 328, s. 3.
[1276] *Na stavbu Štefánkovy lidové hvězdárny v Č. Budějovicích,* JčL, roč. 36, 10. 12. 1930, č. 97, s. 3. Kroiherova částka byla zdaleka největší. Na stavbu daly např. Český akciový pivovar 1 000 Kč, Jihočeské elektrárny 500 Kč, Českobudějovická záložna 250 Kč, Povltavský elektrárenský svaz 250 Kč nebo Elektrotechnický svaz 200 Kč.
[1277] *Jihočeská astronomická společnost* byla založena v roce 1928 a sdružovala odborníky i laiky věnující se astronomii a příbuzným vědám. Vedle dalších zejména osvětových aktivit si vytkla výstavbu hvězdárny jako svůj prvořadý úkol. K jeho realizaci došlo až po devíti letech. SOkA ČB, AM ČB (1928–1945), kart. 11, inv. č. 211, sign. J/6.
[1278] Václav Řepa stál v roce 1906 u vzniku časopisu *Hlas lidu*, který ostře brojil proti Kroiherovi a sám Řepa o svém kolegovi uvedl, že *„není-li již, za nějaký čas jistě že bude odpadlíkem."* Kroiher na něho podal žalobu u církevního soudu. Po roce 1918 už spolu stáli na jedné lodi a řídili *Jednotu československého katolického duchovenstva*. Řepa byl členem výboru a sympatizantem radikálního *Ohniska*, ale do Církve československé nepřestoupil a v lednu 1920 se zúčastnil společně s Kroiherem a Žížalou audience u arcibiskupa Kordače, kde deklarovali oddanost členů *Jednoty* římskokatolické církvi. Srov. článek *Klerikální štvanice proti – katolickým kněžím*, JčL, roč. 13, 13. 5. 1907, č. 53, s. 2, který reaguje na články v *Hlasu lidu*. K Václavu Řepovi více na s. 122 pozn. 603. Ke Karlu Vodičkovi více na s. 16 pozn. 23.

Chodska.[1279] Hlavním iniciátorem vzniku této korporace byl Jaroslav Štěpánek, advokát ve Kdyni a vykonavatel Baarovy poslední vůle, členy se stali vedle Kroihera i jeho spolustraníci a krajané Rudolf Beran a František Machník, přítel, kněz a spisovatel František Teplý, ale třeba i prezident České akademie věd a umění Josef Bohuslav Foerster.[1280] K připomenutí Baarova odkazu byla již v roce 1932 odhalena na jeho rodném domě v Klenčí pamětní deska a o rok později vznikl pomník v lokalitě Na Výhledech nad Klenčím, jehož odhalení se odehrálo za Kroiherovy účasti 5. července 1933.[1281]

Ledenický děkan také hmotně podporoval městská muzea v Českých Budějovicích a Strakonicích. Do budějovického daroval roku 1925 své legitimace člena Revolučního národního shromáždění a senátu a také jubilejní československý dukát. *„Prosím, abys ty věci přijal pro městské museum,“* napsal do připojeného psaní, *„myslím, že ty legitimace budou záhy vzácností a že je vhodno uložiti je v museu. Volil jsem museum č.-budějovické, poněvadž jsem v Č. Budějovicích studoval 11 roků a skoro celý pozdější život trávím poblíž.“*[1282] Sbírky strakonického muzea obohatil v roce 1930 dvěma stříbrnými mincemi a hlavně pohárem z křišťálového skla, který byl produktem světově proslulé Harrachovy sklárny v Novém Světě, a zdobily ho rytiny od profesora Josefa Drahoňovského.[1283] Kroiherův dar byl náležitě kvitován muzejním výborem, který do Ledenic zaslal v září 1930 srdečné poděkování, v němž zmínil, že *„pohár tento má pro nás tím větší cenu, že se vztahuje k oslavám svatováclavského milenia. Ubezpečujeme Vás, že se přičiníme, aby byl*

[1279] Oblast Chodska, Domažlicka a Klatovska tvořila tehdy součást budějovické diecéze a pátého senátorského okrsku (Budějovický a Plzeňský kraj), za který byl Kroiher zvolen v letech 1920, 1925, 1929 a 1935 do senátu.

[1280] *Československé veřejnosti!*, PK, roč. 17, 24. 10. 1935, č. 48, s. 4. *Přípravy k založení Baarovy společnosti*, Národní listy, roč. 75, 19. 10. 1935, č. 287, s. 2. Jaroslav Š t ě p á n e k (1885–1950) vystudoval právnickou fakultu pražské univerzity a jako koncipista pracoval v Táboře a Jičíně. Od roku 1917 advokát ve Kdyni, aktivní v osvětové, regionalistické, přednáškové a literární činnosti (mj. předseda okresního osvětového sboru). – Josef Bohuslav F o e r s t e r (1859–1951) vystudoval varhanní školu a jako varhaník v Praze začínal, později se věnoval pedagogické a skladatelské činnosti. V letech 1893–1918 působil na hudebních školách v Hamburku a ve Vídni, poté na pražské konzervatoři a univerzitě. Literárně činný, milovník veškerého umění, v letech 1931–1939 prezident České akademie věd a umění.

[1281] Základní kámen k pomníku byl položen 25. 5. 1933, autorem Baarovy sochy byl sochař Ladislav Šaloun. Za německé okupace, kdy Chodsko, ač vždy osídlené Čechy, připadlo k Německé říši, byla socha sňata a deponována v domažlickém muzeu. Tam se také z Klenčí přemístily sbírky Baarova muzea. Po osvobození došlo nejprve k obnově kamenného pilonu, který Němci rozebrali v roce 1940, a 5. 7. 1947 byl pomník v původní podobě opět slavnostně odhalen. K osudům Baarova pomníku včetně fotografické dokumentace J. ŽÁČEK, *Jindřich Š. Baar*, s. 39–59.

[1282] *Poznámky na okraji*, Jihočeský dělník, roč. 6, 28. 7. 1925, č. 58, s. 2. Srov. též *Výroční zpráva městského musea 1925*, České Budějovice 1926, s. 12.

[1283] SOkA Strakonice, Muzejní spolek Strakonice, kniha 9. *Vzácný dar museu ve Strakonicích*, PK, roč. 12, 11. 9. 1930, č. 37, s. 7. Pod stejným názvem též Prácheň, roč. 13, 12. 9. 1930, č. 35, s. 2. Josef D r a h o ň o v s k ý (1877–1938) vystudoval Umělecko-průmyslovou školu v Praze a od roku 1908 až do konce života tam též působil jako pedagog (od roku 1914 profesor). Vedle sochařství se věnoval glyptickému umění (rytí minerálů, kovu nebo skla), úpravě drahokamů, výzdobě plaket, pohárů a váz, experimentoval s novými technikami. Jeho díla vlastní mnoho světových galerií a muzeí (Moskva, New York, Vatikán).

vždy důstojně v museu města Strakonic umístěn a aby připomínal návštěvníkům musea nejenom zmíněnou památnou dobu, ale i šlechetného dárce.“[1284] Pisatelé neopomněli připojit apel, aby jim Kroiher zůstal věrný a příp. opět nějaký předmět daroval. Tak se stalo o tři roky později. Muzeum za rok 1933 získalo 463 nových přírůstků do svých sbírek od 75 dárců, jejichž jména byla čtena na valné hromadě a mezi nimiž nechybělo ani to ledenického děkana.[1285] Čím konkrétně však tentokrát muzeum obohatil, se nepodařilo dohledat.

Koncem třicátých let oprášil Kroiher dávný záměr a začal uvažovat o shromáždění všech spisů přítele Františka Teplého na jedno místo. Tím se mělo stát strakonické muzeum, kde by byly snadno dostupné všem potencionálním badatelům. *„Tak jsme se spojili s prof.* [Josefem] *Pelikánem, on to sbírá a já to platím, každý to, co je nám snadnější.“* Sháněli Teplého knihy, ale i noviny a časopisy, v nichž byly otištěny jakékoli odborné články nebo kratší zprávy.[1286]

O rozvoj strakonického muzea se staral muzejní spolek, prostřednictvím něhož muzeum hojně podporoval také Rudolf Beran, který mu např. 9. června 1939 předal fotografii F. J. Kroihera. Muzejní spolek ji do muzea předal se vzkazem, *„abyste tuto podle přání ministerského předsedy* [Berana] *laskavě v museu na vhodném místě umístili.“*[1287] Vzhledem k době, která začínala a následovala, nelze předpokládat, že portrét v muzeu zůstal dlouho.[1288]

Svou štědrou dlaň projevoval Kroiher po celý život také církevním a náboženským podnikům, kde si získal další nehynoucí zásluhy. Zcela tím vyvrací mínění zlých jazyků, které jej ostře napadaly za jeho politické členství v agrární straně, za práci v duchovenských jednotách a za údajně zaslepené katolictví a přípravu na konverzi. Naopak. Největší Kroiherovy mecenášské aktivity vůbec souvisely právě s jeho kněžskou dráhou a vycházeli z hluboké víry, k níž se vždy hlásil a jejíž zásady ctil.[1289] Podnítily

[1284] SOkA Strakonice, Muzejní spolek Strakonice, karton 2, inv. č. 51/16.
[1285] *Valná hromada Musejního spolku městského Dykova musea v Strakonicích*, Prácheň, roč. 16, 2. 6. 1933, č. 22, s. 4.
[1286] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 5. 6. 1937.
[1287] SOkA Strakonice, Muzejní spolek Strakonice, karton 2, inv. č. 51/16. Josef P e l i k á n (1900–1956) působil jako gymnaziální profesor v Praze, České Lípě a Českých Budějovicích, v letech 1936–1940 archivář v archivu Národního shromáždění, poté vědecký pracovník v Historickém ústavu akademie věd. Dlouholetý jednatel Společnosti přátel starožitností a redaktor jejího časopisu. Editor a autor historických prací.
[1288] K podpoře strakonického muzea ze strany Berana a Kroihera srov. též *Zpráva o museu ve Strakonicích*, Prácheň, roč. 14, 11. 12. 1931, č. 48, s. 1–2.
[1289] Např. v roce 1927 se zúčastnil eucharistického sjezdu v Českých Budějovicích a v roce 1929 přímo na peróně na pražském Wilsonově nádraží vítal společně s arcibiskupem Kordačem a diplomatickým sborem

rovněž samotnou konzistoř, jež na základě neoddiskutovatelných projevů nezištné štědrosti, udělila rozhodnutím biskupa Šimona Bárty roku 1937 ledenickému děkanovi titul čestného kanovníka budějovické kapituly.[1290]

Již na konci 19. století se jako čerstvý novosvěcenec podílel na sbírce pro plánovanou stavbu nové budějovické katedrály,[1291] později na sbírce pro *Útulnu katolických pomocnic v domácnostech v Českých Budějovicích*.[1292] Když v roce 1908 po dvacetiletých snahách sešlo ze stavby nové katedrály, byl dosavadní nahromaděný katedrální fond využit dílem na opravu stávající katedrály (kostela sv. Mikuláše) a dílem k výstavbě nového kostela sv. Jana Nepomuckého na rozrůstajícím se Lineckém předměstí v blízkosti nové nemocnice.[1293] Slavnostní vysvěcení nového svatostánku se konalo 12. září 1915 a Kroiher v budoucnu uvolnil vícekrát peníze na jeho vnitřní výzdobu.[1294] Podporoval vzdělavatelsky budějovický bohoslovecký seminář, kde jen za rok 1905 pronesl šest přednášek o organizaci družstevnictví. *„Vyložil, jak důležito je, aby kněz byl solidárním s lidem ve starostech o uhájení existence, jaký význam mají družstva nejen v ohledu hmotném a sociálním, nýbrž i v mravném a národním, což se v Pošumaví všude pozoruje.“*[1295] Ústav se těšil jeho přízni také po stránce materiální a finanční, Kroiher byl jedním z nejštědřejších přispěvovatelů na chod semináře. Jen za léta 1928 a 1929 mu daroval celkem 700 Kč a v letech 1934 a 1935 celkem dokonce 2 000 Kč.[1296]

Plně se Kroiherova dobrosrdečnost projevila právě v období první republiky, kdy sehrál důležitou úlohu při odkoupení farsní budovy v Borovanech, vybavení papežské koleje Nepomucenum v Římě, organizování katolického sjezdu v Československu a při výstavbě kostela v Českých Velenicích.

---

polského kardinála a zároveň poznaňského biskupa Augusta Hlonda, který dorazil na zahájení orelských slavností. *Polští církevní hodnostáři na orelský slet*, Národní listy, roč. 69, 4. 7. 1929, č. 182, s. 1.

[1290] SOA v Třeboni, BA ČB, kart. 954, sign. I-D-2. V návrhu je konkrétně zmíněna Kroiherova podpora římské koleje Nepomucenum, stavba kostela a fary v Českých Velenicích, odkup borovanské fary, různé intervence u pražských úřadů ve prospěch konzistoře a zaplacení mešních rouch pro budějovickou katedrálu.

[1291] *Příspěvky k fondu pro zbudování nové kathedrály v Č. Budějovicích*, Budivoj, roč. 35, 26. 10. 1899, č. 86, s. 3. K zamýšlené výstavbě nové katedrály více Rudolf SVOBODA, *Proč v Českých Budějovicích nestojí katedrála? K úvahám o stavbě katedrály v Českých Budějovicích v letech 1888–1909*, in: Veritas liberabit vos. Sborník k sedmdesátinám Karla Skalického, České Budějovice 2004, s. 163–174.

[1292] *Na útulnu katolických pomocnic v domácnostech*, Hlas lidu, roč. 22, 10. 5. 1928, č. 62, s. 4.

[1293] O okolnostech stavby kostela sv. Jana Nepomuckého více R. SVOBODA, *Dějiny farnosti sv. Jana Nepomuckého v Českých Budějovicích, díl 1 (Stavba kostela a vznik farnosti)*, České Budějovice 2010[1] a 2014[2].

[1294] *Na vnitřní výzdobu kostela sv. Jana Nepomuckého na Lineckém předměstí*, Hlas lidu, roč. 10, 11. 11. 1915, č. 11, s. 6. *Na vnitřní výzdobu kostela sv. Jana Nepomuckého na Lineckém předměstí*, Hlas lidu, roč. 10, 17. 8. 1916, č. 86, s. 4.

[1295] *Družstevní kurs pro bohoslovce*, Stráž na Šumavě, roč. 21, 18. 2. 1905, č. 7, s. 2.

[1296] SOA v Třeboni, BA ČB, kn. 648, fol. 29.

Záležitosti s odkoupením borovanské farní budovy od Schwarzenbergů a s jejím následným věnováním zdejší farnosti byly podrobněji rozepsány v kapitole *Kněžská dráha* (srov. s. 48–49). Na tomto místě lze snad jen pro připomenutí uvést, že Kroihera vyšla koupě na více než 30 000 Kč.

Papežská kolej Nepomucenum, zřízená v roce 1884, byla určená pro studenty z Čech, kteří toužili po studiu kněžství na fakultách a institutech v Římě nebo do Věčného města odjížděli na kratší studijní pobyty.[1297] Původně se nazývala Bohemicum a sdílela prostory s německým seminářem. V květnu 1927 byl položen základní kámen k nové samostatné budově, která se po dvou letech dočkala posvěcení. Symbolicky se tak stalo v roce 1929, který spojoval svatováclavské milénium a dvousetleté výročí kanonizace Jana Nepomuckého. Právě jméno tohoto světce, který byl v mladé republice do té doby poněkud upozaďován pro svou oblibu z dob Rakouska-Uherska, dostala kolej do svého názvu. V prvních letech existence potřebovala kolej náležitě vybavit, a to bylo pole pro Kroiherovo mecenášské aktivity. Nepomucenu daroval obsáhlou knihovnu, kompletní vydání *Ottova slovníku naučného*, který mu odkázal ledenický učitel Jakub Bláha,[1298] a k tomu přidal nejméně 100 000 korun na nákup dalších knih. Z tohoto velkorysého gesta je zároveň jasně patrné, že ledenický děkan už slovník ve své soukromé knihovně měl, jinak by se jej asi jen těžko zbavoval. V roce 1934 Kroiher navíc skromně odmítl, aby jeho biogram z pera přítele F. Teplého byl otištěn v chystaném *Ottově slovníku naučném nové doby*. *„Je mi líto, že Tě připravím o honorář,“* sděloval rázně dopisem Teplému, *„ale není mojí touhou být ve Slovníku. Byl bych dost rád, kdybys jim to přímo napsal, byl bych nerad, kdyby jim tu službu prokázal někdo jiný, méně povolaný a ohleduplný. Ostatně je to paměť krátkého trvání, kdo nyní ví, kdo byl v Riegrově slovníku.“*[1299]

Po zkušenostech (veselých i nedobrých, ale rozhodně poučných) s vedením stavovských duchovenských jednot se ve třicátých letech dostal Kroiher jako delegát do organizačních výborů velkých katolických oslav. Již v roce 1932 se začalo s přípravami na velký celozemský katolický sjezd, když došlo ke jmenování stálého přípravného výboru v čele s olomouckým arcibiskupem Leopoldem Prečanem.[1300] O dva roky později byla

[1297] K dějinám nejnověji Tomáš PARMA (ed.), *Česká kolej v Římě. Od Bohemica k Nepomucenu. 130 let existence české kulturní a vzdělávací instituce*, Kostelní Vydří 2014. V budově dnes zároveň sídlí Český historický ústav v Římě.

[1298] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis k roku 1935. K Jakubu Bláhovi více na s. 63 pozn. 288.

[1299] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 11. 3. 1934. Kroiherovo heslo se ve slovníku nakonec objevilo a vytvořil ho František Obrtel. *Ottův slovník naučný nové doby, díl 3, svazek 2*, Praha 1935, s. 916. *Riegrův slovník naučný* vycházel v letech 1860–1874.

[1300] Leopold P r e č a n (1866–1947) po vysvěcení na kněze (1889) působil jako kaplan v Bartošovicích a Kelči, poté na teologické fakultě v Olomouci (do roku 1922 profesor církevního práva). V konzistoři

zřízena speciální sjezdová komise pro tisk a propagandu, v níž se objevil Kroiher jako její místopředseda. Ku prospěchu sjezdu, jehož svolavatelem a pořadatelem byl československý episkopát, daroval z vlastních zdrojů 52 000 korun, což byla po částce olomouckého arcibiskupa Leopolda Prečana (70 000 Kč) druhá nejvyšší darovaná suma postoupená jednotlivcem. Kroiherova štědrost se zobrazí v plném světle ve srovnání s obnosy, které dali mnohem výše postavení hodnostáři – 50 000 Kč pražský arcibiskup Kašpar, 10 000 Kč litoměřický biskup Weber, banskobystrický biskup Blaha, nitranský biskup Kmeťko, 5 000 Kč brněnský biskup Kupka, ministr Šrámek a opat Zavoral.[1301] Ze světských osobností přispěli nejvíce příslušníci historických šlechtických rodů.[1302] Sjezd, navazující na podobné akce konané v Rakousku již v 19. století, se uskutečnil s podporou vlády i Vatikánu ve dnech 27.–30. června 1935 a vedle Prahy (sjezd vrcholil v neděli 30. června venkovní mší na Strahovském stadionu) vítala slavné hosty i další česká, moravská a slovenská města. Jeho význam spočíval v prohloubení náboženského cítění a sblížení katolíků všech národností v republice. Měl také manifestovat vyspělost a sílu katolicismu v zemi a zvýšení důvěry v něj, zároveň poukázat na zlepšené česko-vatikánské vztahy, eliminovat napětí mezi Čechy a Němci a nepřímo posílit vliv lidové strany ve společnosti, byť byl deklarován jako apolitický.[1303]

Z důvodu konání katolického sjezdu musely být o rok odloženy oslavy 1050. výročí cyrilometodějské mise sdružené s 200. výročím od vysvěcení velehradského kostela (od roku 1928 baziliky). Hlavní část jubilejních cyrilometodějských slavností se tedy odehrála ve dnech 1.–5. července 1936 a byla spojena s unionistickým sjezdem. Akce měla podobně

---

tajemník, kancléř, generální vikář a metropolitní kanovník, v letech 1923–1947 olomoucký arcibiskup po A. C. Stojanovi, na něhož v mnohém navázal (např. podpora cyrilometodějství a unionismu).

[1301] Antonín Alois W e b e r (1877–1948), litoměřický biskup v letech 1931–1947. – Karol K m e ť k o (1875–1948), nitranský biskup v letech 1920–1948, v letech 1918–1922 člen Národního shromáždění. – Josef K u p k a (1862–1941), brněnský biskup v letech 1931–1941. – K Mariánu Blahovi více na s. 116 pozn. 574, ke Karlu Kašparovi více na s. 114 pozn. 565, k Janu Šrámkovi více na s. 86 pozn. 409, k Methodu Zavoralovi více na s. 270 pozn. 1304.

[1302] Zlatuše KUKÁNOVÁ, *Projevy solidarity při pořádání celostátního katolického sjezdu v Praze v roce 1935*, in: P. Marek (ed.), Teorie a praxe politického katolicismu 1870–2007, Brno 2008, s. 175–176. Ze šlechticů dal např. František Josef Kinský (1879–1975) 10 000 Kč, Adolf Schwarzenberg (1890–1950) 6 000 Kč, Ferdinand Zdeněk Lobkovic (1858–1938) 5 000 Kč a František Lichtenštejn (1853–1938) rovněž 5 000 Kč.

[1303] O sjezdu více TAMTÉŽ, s. 169–183. J. ŠEBEK, *I. celostátní katolický sjezd v roce 1935. Neúspěšný pokus o překonání národnostních bariér mezi českými a německými katolíky v meziválečné ČSR*, in: Jiří Hájek – Jan Kocian – Milan Zítko (eds.), Fragmenty dějin. Sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta, Praha 2006, s. 233–242. O sjezdu vyšla reprezentativní publikace s texty v sedmi jazycích a mnoha fotografiemi Rudolf MIKUTA – Jan SCHEINOST (eds.), *Pražský katolický sjezd 27.–30. 6. 1935. Obrazový památník*, Praha 1936. O přípravě na sjezd se zmínil i F. J. KROIHER, *Zbytečné obavy*, PK, roč. 15, 13. 12. 1934, č, 50, s. 3. Podobný význam jako katolický sjezd v roce 1935 měly oslavy svatováclavského milénia v roce 1929. Petr PLACÁK, *Svatováclavské milénium. Češi, Němci a Slováci v roce 1929*, Praha 2002.

jako katolický sjezd v předešlém roce demonstrovat sílu katolictví a zúčastnilo se jí mnoho zahraničních hostů. Organizátoři v ní zároveň spatřovali vítanou možnost náležité a nenásilné propagace Československa a posílení turistického ruchu. Vedle centrálního plánovacího výboru, který zajišťoval vlastní průběh sjezdu, byl ustanoven ještě zemský výbor pro Čechy, kde Kroiher zaujal místo jednoho ze tří místopředsedů (předsedou byl opat Method Zavoral). Hlavní úkoly zemského výboru se soustředily do oblasti šíření povědomí o sjezdu v Čechách, organizace poutí do Velehradu a pořádání sbírek na opravy velehradského chrámu.[1304]

Takřka v závěru aktivního veřejného působení si Kroiher nepřímo vystavěl pomník svého mecenášství v podobě kostela v Českých Velenicích. Toto město v kraji zvaném Vitorazsko bylo k Československu přičleněno až v roce 1920 a vzniklo spojením dosud samostatných obcí Cejle, Dolní Velenice a Josefsko s částí odtrženou od rakouského Gmündu. Problém s absencí kostela v této oblasti řešil Kostelní spolek, založený v roce 1889, kterému se podařilo v místě zřídit dřevěnou zvonici (1897) a kapli sv. Rodiny v Josefsku (1911), vznikl i velkolepý projekt na nový kostel, z jehož realizace ovšem sešlo z důvodu vypuknutí války. K vytouženému cíli směřoval spolek své snahy opět za první republiky, kdy navíc zůstaly veškeré kostely, používané zdejšími obyvateli, na rakouské straně za řekou Lužnicí a církevním obřadům musela výhradně sloužit pouze nevelká kaple v bývalém Josefsku. Spolku se však i přes zjevné snahy, tlumené organizačními problémy a osobními spory, dlouhodobě nedařilo získat na stavbu kostela dostatečnou výši finančních prostředků. Nepomáhaly ani intervence na budějovickém biskupství nebo u činitelů lidové strany včetně Jana Šrámka. Až když se do celé záležitosti vložil na jaře 1934 Kroiher, nabraly události rychlý spád.

V březnu 1934 vyzval Kroiher svým osobitým způsobem v tisku kolegy a známé, aby věnovali na stavbu kostela nějaký peníz. Textem děkan oslovil všechny, *„jejichž přátelství jsem si svou činností získal, aby přispěli ku stavbě kostela, kterou letos začneme. Kdo se mnou nebyl spokojen, ať dá také na doklad, že už se nehněvá.“*[1305] Na výzvu vzápětí reflektoval jihočeský poslanec Rudolf Beran, který na tento počin věnoval 1 000 Kč a rovněž v tisku poprosil přátele o následování svého příkladu.[1306] Záhy se začaly scházet finanční příspěvky od dalších politiků (Edvard Beneš 10 000 Kč, Bohumír Bradáč

[1304] *Pracovní odbor Cyrilometodějských oslav pro Čechy*, Národní listy, roč. 76, 19. 6. 1936, č. 168, s. 3. Method Z a v o r a l (1862–1942) po vysvěcení na kněze (1885) působil v Sepekově a Jihlavě. Člen premonstrátského řádu a od roku 1906 opat kláštera Strahov. Člen Revolučního národního shromáždění a senátu (1920–1925) za lidovou stranu. Organizátor spolkového a kulturního života, literárně činný.
[1305] F. J. KROIHER, *Mým přátelům*, PK, roč. 16, 15. 3. 1934, č. 11, s. 1.
[1306] R. BERAN, *Našim přátelům ve volebním kraji českobudějovickém*, PK, roč. 16, 5. 4. 1934, č. 14, s. 1.

20 000 Kč, Josef Černý 10 000 Kč, Milan Hodža 5 000 Kč, největší blíže neurčenou sumu poskytl ministr Jan Dostálek) a podniků (ÚJHD 25 000 Kč, Baťa Zlín 20 000 Kč, Škoda Plzeň 20 000 Kč), Kroiher na stavbu kostela věnoval rovných 60 000 Kč a dalších 20 000 Kč, které dostal od Bohumily Švehlové, vdovy po Antonínu Švehlovi, zesnulém v roce 1933.[1307]

Potřebné peníze se podařilo v relativně rychlém čase sehnat a také bylo dojednáno definitivní stavební místo, jehož odkup od ministerstva železnic zařídil rovněž Kroiher. A tak mohlo dojít 16. června 1935 k položení základního kamene, při kterém místním duchovním asistoval jako host redemptorista Jan Chrástek z Českých Budějovic.[1308] Stavbu podle plánů pražského architekta Václava Pilce, Kroiherova přítele, prováděla stavební firma Františka Staška z Trhových Svinů. Svěcení hotové stavby se odehrálo bez okázalostí již za půl roku, 22. prosince 1935, a světitelem se nestal nikdo jiný než Kroiher.[1309]

Kostel, u něhož v roce 1937 vyrostla ještě budova fary (na samostatnou farnost byly Velenice povýšeny už k 1. listopadu 1921), představuje zajímavý příklad církevní novostavby na jihu Čech z období první republiky. Navíc dostal netypické patrocinium k poctě blahoslavené Anežky České (svatořečena až v roce 1989), což musel povolit papežský stolec. Mimořádné je také vnitřní vybavení, kde upoutá především Anežku zpodobňující ústřední vitráž v kněžišti, vytvořená profesorem Jaroslavem Václavem Holečkem, na níž vzhledem k době vzniku našlo zastoupení i zobrazení zemských znaků Čech (lev) a Moravy (orlice). Dřevěnou zpovědnici a další drobnosti daroval sám Kroiher, varhany zajistil ministr školství a národní osvěty Jan Krčmář.[1310]

Ne vždy se však ledenický děkan a senátor stavěl k peněžním vydáním pozitivně. Kdy odmítl pomoc, byl-li o nějakou osloven? Příčilo se mu jmenování do čestných výborů

[1307] ŘF Ledenice, farní kronika, nestr., zápis k roku 1935. Bohumila Š v e h l o v á (1876–1964), rozená Čečelská, se za Švehlu provdala v dubnu 1899. Poznali se 7. 1. 1899 (den po oficiálním založení agrární strany) na taneční zábavě v Mladé Boleslavi, kde tehdy studovala. Byla věrnou manželovou oporou a hospodářkou rodinného statku, na jehož správu Švehla neměl čas. Z manželství vzešly dvě děti – dcera Helena (1901–1989), provdaná za politika Josefa Černého, a Antonín (1902–1963), který pracoval jako právník a po druhé světové válce byl vězněn v komunistických kriminálech.

[1308] Jan C h r á s t e k (1894–1935) po vysvěcení na kněze (1921) působil jako misionář v Praze a v Brně, v letech 1933–1935 byl rektorem redemptoristické koleje v Českých Budějovicích a poté v Bratislavě, kde po neúspěšné operaci zemřel.

[1309] K výstavbě kostela SOkA Jindřichův Hradec, FÚ České Velenice, kniha 1; kart. 1, inv č. 4, 8, 9 a 10. SOA v Třeboni, BA ČB, kart. 1094, sign. II-50; kart. 1085, sign. III-B-51.

[1310] Jan K r č m á ř (1877–1950) vystudoval právnickou fakulty pražské univerzity a po vykonání povinné praxe se na univerzitu vrátil jako docent a následně profesor občanského práva. Po první světové válce se podílel na kodifikaci práva v ČSR, byl členem Rozhodčího soudního dvora v Haagu a jako poradce ministerstva zahraničí se účastnil mezinárodních konferencí a jednání v Janově, Locarnu, Paříži a Ženevě. V roce 1926 a v letech 1934–1936 ministr školství a národní osvěty. Člen České akademie věd a umění, předseda Společnosti vlasteneckých přátel umění a autor publikací z oboru.

plesů, večírků apod., protože podobné záštity bývaly spojovány s určitým finančním vkladem na jejich konání. *„Od Vánoc skoro každý den přinese pošta lichotivé oznámení,“* psal o svém zřetelně zamítavém stanovisku k těmto praktikám, *„že jste mne jmenovali členem čestného výboru plesu a že se těšíte, že dám k tomu laskavý souhlas* […] *Nedávno zvali v Praze na raut a měli sto členů čestného předsednictva a osm set členů čestného výboru* […] *Já se takovým hromadným jmenováním naprosto necítím poctěným a proto na ně zásadně neodpovídám.“*[1311] Dále neměl rád subskripce, sbírky, příspěvky a žádosti o peněžní příspěvky, jejichž využití bylo pochybné a nebylo určeno k zjevně šlechetnému záměru. Vadilo mu, že takoví žadatelé se obraceli na politiky pouze v dychtivé víře, že poslanec nebo senátor může snadno ze svého platu nějakou částku poskytnout.

Za první republiky se často musel vyrovnávat se zkreslenými názory na své údajně mimořádně velké bohatství. Vyššími peněžními obnosy disponoval, protože žil skromně a nezvykal si na nákladnější způsob života. *„A tak jsem si tomu zvykl, že v té skromnosti jsem mohl si ten majetek ušetřiti, ne abych majetek hromadil, nýbrž kvůli tomu, abych jako člověk na všechny strany neodvislý mohl říkati pravdu nalevo i napravo. Následkem toho mně vždycky zbývalo.“*[1312] Jako kněz neměl rodinu a nemusel ji živit, jeho příbuzní byli samostatní a neobraceli se na něho s prosbami o výpomoc. Proto si mohl dovolit čas od času poskytnout finanční příspěvek na nějakou bohulibou činnost (asi největší sumu, 250 000 Kč, věnoval jako vstupní kapitál nově zřízenému podpůrnému fondu pro vysloužilé funkcionáře ÚJHD). Celková výše Kroiherova jmění však nebyla nikterak mimořádná, přesto mu kritické hlasy vytýkaly četné příjmy (ať už oficiální mzdy, různé tantiémy nebo prebendy), jež mu měly údajně plynout z mnoha zastávaných funkcí. *„Prý, že jsem milionář. Bylo to výslovně řečeno, když můj kolega mi chtěl prokázati přízeň a přimlouval se za nějaké vyznamenání.“*[1313] Takovým nařčením a pověrám Kroiher s úsměvem oponoval. Nejednou musel vysvětlovat, jak to s financemi má, že na jedné straně sice existují příjmy, ale zároveň je třeba vidět nemalé výdaje z funkcí plynoucí. Velmi podrobně se o příjmech za svou činnost rozhovořil v roce 1933 v senátu, kde se několikrát řešila výše odměn. *„Pořád se lidé domnívají, že máme nějaké skvělé postavení, a bohužel že i lidé, kteří by se měli starati o veřejnost nebo se o ni na schůzích také starají, se domnívají, že poslanecký nebo senátorský mandát je sinekurou, tj. bohatým příjmem bez*

[1311] F. J. KROIHER, *Vážení Pánové*, PK, roč. 16, 25. 1. 1934, č. 4, s. 2.
[1312] V roce 1927, když zakládal podpůrný fond pro zaměstnance ÚJHD, disponoval Kroiher podle svých slov částkou zhruba 300 000 Kč. *Naše družstevní sněmování – Ústřední jednota hospodářských družstev (pokračování)*, ZDL, roč. 32, 27. 5. 1927, č. 22, s. 337.
[1313] MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému, nedat. (mezi léty 1921–1923).

práce. Nuže chtěl bych, aby naše veřejnost věděla, že již dávno nemáme těch 60.000 Kč, které jsme si v roce, tuším, 1921 odhlasovali [zákonem č. 115 z 18. 3. 1921]*, nýbrž že stále se zde oddrobovalo různými předpisy. Mívali jsme 5.000 Kč měsíčně a k tomu lístek, nyní si tento lístek platíme. My jsme neplatívali daň, dnes tu daň zaplatiti musíme. A bylo by ještě více věcí, které bych mohl vypočítati, kde jsme si odhlasovali na žádost vlády snížení svého platu. Ale nesmíme ještě zapomenouti, že všichni poslanci a senátoři od nejkrajnější pravice do nejkrajnější levice musejí přispívati stranám na vydržování klubů. A to činí částky dosti značné* […] *A vedle toho, kdyby ono to bylo tak, že by to ostatní nám jaksi zbylo na přilepšenou! Ale my nesmíme zapomenouti, co má poslanec a senátor za vydání, dejme tomu se schůzemi. Nevím, jak to máte, pánové, v jiných stranách, ale mně se stalo, že jsem byl také pozván na schůzi a bylo mně loyálně oznámeno, že vedle mne jsou ještě 4 jiní členové Národního shromáždění pozváni, aby brali účast na dožínkové slavnosti. Nejel jsem tam ovšem, a napsal jsem jim, že je-li ten jeden řečník dobrý, pak stačí, a je-li špatný, mají jednoho dost a není třeba, aby se nás tam shromáždilo 5 nebo 6. Ale nejenom, že si musí člověk, jako já, na neděli obstarati zastoupení, po případě že si musí najmout auto, nýbrž musí tam ovšem ještě dát značné vstupné, poněvadž kdo má dát, kdyby nedal poslanec nebo senátor?* […] *Když si spočítáme, co máme korespondence ve všech věcech velmi často nepatrných, když nechceme svoje voliče urážeti, nebo co je tu telefonních hovorů a telegramů do roka – všecko věci, které jsou spojeny s vykonáváním našeho úřadu a které se nevidí – dojdeme také k slušné částce* […] *A připomenul bych zde ještě, že zvláště my venkovští členové musíme zde v Praze bydleti a musíme se zde stravovat. My to máme horší než vy, pražští kolegové, kteří můžete odběhnouti ze schůze na oběd domů. My zde musíme bydleti, my máme tedy mimořádná vydání, a to se jaksi nepozoruje* […] *Nyní, přátelé moji, všichni víte, kolik musíme odebírati časopisů, časopisů své strany, ale ovšem poslanec a senátor nemůže spoléhati pouze na to, co si přečte v novinách, on musí odebírati různé revue, měsíčníky, po případě týdeníky ostatních stran. Zač by stál, kdyby nevěděl, co ostatní strany píší aspoň ve svých přednějších časopisech?* […] *Ale i kdyby nám zůstal plat poslanecký nebo senátorský celý, troufám si říci, že by to nebylo nikterak mnoho, poněvadž my v tomto slavném shromáždění nemáme žádného trvalého postavení. Politikové jsou smrtelnější než ostatní lidé, neboť neumírají pouze tělesně, nýbrž také politicky. Důsledek toho je, že bychom měli býti považováni jaksi za zaměstnance smluvní, jen na jistou dobu. My nemáme žádné výhody pensijní, žádných výhod t. zv. sociálních, zkrátka a dobře my jsme tu pouze na určitou krátkou dobu a potom, když přestane býti člověk poslancem nebo senátorem, co mu zbude? Ta pochybná čest, že mu říkají pořád*

ještě ‚pan poslanec.' Znám jednoho, který ještě má na visitkách ‚bývalý poslanec říšské rady ve Vídni.' Tedy ta čest nám zbude, poněvadž v našem národě, bohužel, je moc rozšířené, dávati tituly co možná pěkné a větší. Ale co zbude přemnohým kolegům ještě… […] *Některým kriminál, některým zaslouženě, některým po případě nezaslouženě. Ale co zbude prosím, aby to bylo vážně vzato – co zbude např. poslanci nebo senátoru, který je lékařem? Zkažená prakse, poněvadž jeho věrní nemohou čekati, až on přijede z Prahy. Abych to vzal z kruhů, které jsou lépe honorované v občanském životě: co zbude advokátovi po 6leté nebo 12leté práci v posl*[anecké] *sněmovně nebo v senátě? Rozvrácená kancelář pravidelně. Já znám několik takových lidí, kteří velmi doplatili na své občanské postavení za to, že se vmísili do politiky* […] *S vykonáváním úřadu poslance a senátora je pravidelně spojena značná újma v občanských příjmech a výdělcích, a to nejen na dobu, dokud ten úřad trvá, nýbrž i na později* […] *Já toto všechno neříkám proto, že bych litoval těchto skutečností, všechno jsme o nich věděli, když jsme do politiky šli, a byl bych rád, aby to věděli všichni ti, kteří se domnívají, že béřeme něco více, než si zasloužíme, a kteří hřeší tím těžkým hříchem – závistí."*[1314] V hodně podobném duchu argumentoval o čtyři roky později, kdy se znovu zmiňoval o nespravedlivém rozvržení platů mezi politiky v Praze bydlící a takové, kteří do hlavního města musejí dojíždět, a mají tudíž větší životní výdaje (byt, strava, cestování).[1315]

Přesto díky dalším příjmům, odměnám, ale zjevně také díky obchodování s cennými papíry a akciemi disponoval Kroiher slušnými penězi, o kterých se mu na počátku jeho profesní kariéry ani nesnilo. Ostatně už na konci 19. století bojoval mj. právě za zvýšení kaplanských mezd, protože z vlastní zkušenosti věděl, jak těžký život kaplani mají. Sám si musel tehdy půjčovat peníze v kampeličce, aby mohl vyžít (200 korun v roce 1901, 150 korun v roce 1902 a 400 korun v roce 1903).[1316] K roku 1918 měl v depotu u Živnostenské banky už vkladní knížku na 4 802,78 Kč a osm akcií.[1317] Jen tantiémy za činnost ve správní radě Agrární banky za rok 1922 mu po odečtení třicetiprocentní daně vynesly čistý zisk 21 437,38 Kč.[1318] Nemalé příjmy mu plynuly zřejmě z činnosti v ÚJHD,

[1314] APS, NS ČSR – Senát, stenoprotokoly z 3. období (1929–1935), 8. zasedání, 244. schůze, 22. 12. 1933 (dostupné z www.senat.cz).
[1315] TAMTÉŽ, stenoprotokoly ze 4. období (1935–1939), 5. zasedání, 85. schůze, 26. 6. 1937 (dostupné z www.senat.cz). Částečný přepis též F. J. KROIHER, *Všem bez rozdílu stran!*, PK, roč. 19, 18. 11. 1937, č. 47, s. 1–2.
[1316] SOkA ČB, Záložna – kampelička Borovany, kniha 3, s. 7 (14. 4. 1901), 24 (6. 4. 1902) a 49 (1. 11. 1903).
[1317] AČNB, Živnostenská banka, kart. 3934, inv. č. 8.
[1318] TAMTÉŽ, ABČ, zápisy ředitelství, AB/114/52.

byť zde podle svých slov žádné tantiémy nebral, pouze mu byly propláceny výlohy.[1319] Ačkoli si několikrát postěžoval, že po splacení různých výdajů souvisejících s jeho činností v Praze a cestováním, mu příliš peněz nezbyde, je nutné současně připomenout, že jako kněz neměl taková vydání na rodinný život, jako jeho kolegové. Mohl si tak dovolit bez problémů žít životem odpovídajícím jeho postavení. Stýkal se s řadou osobností z politického, hospodářského a církevního prostředí, ale také z kruhů kulturních, uměleckých a vědeckých, mezi nimiž si našel nejednoho blízkého přítele. Několikrát byla již zmíněna na předešlých stránkách jeho láska k výtvarnému umění.

„Všeho všudy jsem byl na politické schůzi agrárníků (a vůbec i jiných stran) jen jednou,“ uvedl ve svých pamětech profesor Josef Charvát, *„v jakési restauraci v ulici Na Poříčí, když tam mluvil páter Kroiher z jižních Čech. Šel jsem tam také proto, že jsem ho znal jako milého a velmi vtipného společníka, se kterým jsem občas hrával karty u Vaška Pilce* [architekta – srov. na s. 53 pozn. 226]. *Jako člověka jsem si ho vážil, ale do konce jeho proslovu jsem nevydržel, nezajímalo mne to a šel jsem domů.“*[1320] Kroiher také jednou zavzpomínal na své výlety s přáteli: *„Skoro 40 let jezdím po Čechách po schůzích družstevních i politických, obyčejně rovně tam a nejkratší cestou zpět, protože času není pro sebe. Mnohokráte v té době ve vlaku nebo v autu jsem slyšel: Tamhle je Řip!* [sic!] *Obrátili jsme se v tu stranu, zrak utkvěl na podivuhodném tvaru kopce, jakoby nasypaného na památku nějaké ohromné události, mysl bloudila kdesi daleko v minulosti a potom jsme museli vzpomínati, o čem byla před tím řeč. Řip to všecko zatlačil. Ale nikdy jsem tam nebyl. Nebylo možná a když bylo, tak se nevzpomnělo. To již tak v životě bývá. Minulý týden přítel Pražák* [Jan – srov. na s. 153 pozn. 743] *z Ústřední jednoty (je jich víc, ale my myslíme vždy na naši, v Hybernské ulici 20)* [Ústřední jednota hospodářských družstev] *užil svého práva, jež si asi před 4 roky osvojil, že dvakrát do roka rozhoduje o mém čase a určil, že odpoledne se pojedeme podívat na Klinderův dům v Roudnici a na Řip. Byl již večer, když jsme za Krabčicemi vystoupili z auta a šli lesem pomalu do kopce. Les mi neimponoval, protože jsem ze Šumavy a zvyklý na lesy opravdové. Za to zpěv ptactva byl*

[1319] F. J. KROIHER, *O těch sinekurách*, PK, roč. 21, 7. 6. 1939, č. 23, s. 5.

[1320] *Josef Charvát a jeho doba. Úryvky z deníku a pamětí, část 8,* Vesmír, roč. 73, 5. 10. 1994, č. 10, s. 584. V knižně vydaných pamětech se zmínka o Kroiherovi nenachází. Miroslava SEDLOŇOVÁ (ed.), *Josef Charvát. Můj labyrint světa. Vzpomínky, zápisky z deníků*, Praha 2005. Josef C h a r v á t (1897–1984) vystudoval lékařskou fakultu pražské univerzity, studijně pobýval také v Anglii a ve Francii. Působil na Univerzitě Karlově, byl osobním lékařem českých politiků (včetně Švehly) a v roce 1945 založil III. interní kliniku Univerzity Karlovy (její přednosta do roku 1970). Zakladatel české endokrinologie a průkopník dalších lékařských oborů. Autor odborných knih a příspěvků filozoficko-etického charakteru. Aktivní ve skautském a zednářském hnutí, pro svou vážnost a rozhled byl koncem šedesátých let kandidátem na funkci prezidenta Československa a rektora Univerzity Karlovy.

nádherný, je tam reservace pro ně […] *Došli jsme na vrchol kopce a přirozeně rovnou ke kapličce. Malá a mohla by být pěkná, snad by to moc nestálo.*[1321] Existuje také přímý doklad o Kroiherových návštěvách biografů[1322] nebo vyhlášených pražských kaváren *Orient* a *Tůmovka* a restaurace *U Vejvodů*.[1323] Kroiher nebyl abstinentem, pochutnával si na pivu i vínu, občas si dopřál kávu a cigaretu.[1324]

Všechny oficiální i neoficiální rozhovory, pracovní schůze, zákulisní jednání, stejně jako neformální setkání, společné výlety, návštěvy biografů, divadel, hospůdek anebo kaváren dotvářely nejen atmosféru mladé Československé republiky, ale dokreslují názorně všední život ústřední postavy této práce.

[1321] F. J. KROIHER, *Na Řipu*, PK, roč. 19, 24. 6. 1937, č. 26–27, s. 3. Článek byl otištěn doslovně i ve Venkovu, roč. 32, 23. 6. 1937, č. 146, s. 1.

[1322] K návštěvě biografu např. F. J. KROIHER, *Autorita*, PK, roč. 14, 13. 10. 1932, č. 41, s. 1 (*„Byl jsem minulý týden v Praze v biografu, kde dávali Kantor ideál, český film s* [Karlem] *Lamačem a* [Anny] *Ondrákovou. Odešli jsme s přítelem malířem znechuceni brzo po přestávce“*). TÝŽ, *Moderní doba*, PK, roč. 18, 28. 5. 1936, č. 22, s. 8 (*„Moderní doba. Tak se jmenuje dlouho oznamovaný Chaplinův film. Byl jsem se také podívati na toho mistra mimiky, jenž pohrdá slovem a přece toho tolik poví svou smutnou tváří“*).

[1323] V Praze počátkem 20. století existovaly dvě kavárny s názvem *Orient*. Jedna v novostavbě kubistického domu U Černé Matky Boží na Starém Městě a druhá v Hybernské ulici čp. 1006 v sousedství sídla ÚJHD. K návštěvě kavárny *Orient* LA PNP, Teplý František, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 30. 3. 1907 nebo *Šťovíček*, s. 34. K návštěvě kavárny *Tůmovka* (v Lazarské ulici na Novém Městě) MJŠB Klenčí, krabice 8, dopis F. J. Kroihera J. Š. Baarovi ze dne 13. 8. 1917. K návštěvě restaurace *U Vejvodů* (Jilská ulice na Starém Městě) *Šťovíček*, s. 33.

[1324] *„Nevím nyní, co mám dělat, abych se měl dobře, víno je mi hořké, pivo jsem doma nepil kolik let, kávu mi neradí doktoři, kouřit také ne, černé maso by mi škodilo, tak to vedu jako Ty a mám každý den jedno jídlo bez masa a někdy obě.“* MÚA AV ČR, Teplý František, kart. 3, sign. II 108/14, dopis F. J. Kroihera F. Teplému ze dne 16. 12. 1937.

ZÁVĚR

Motto: *„Až někdy umřu, prosím Vás, neoznamujte to světu, nedávejte to do novin, netelefonujte to do Prahy! Ať se o tom doví lidi jen tak daleko, kam až dosahuje hlas našich zvonů a pokud si to naši lidé poví jeden druhému. Kdo by chtěl přijít jen ze zvědavosti, ať zůstane doma. Pohřeb není žádná sensace, pohřeb je věc svrchovaně vážná pro toho, jehož nesou ke hrobu a pro ty, kteří ho milovali. Kdo chce divadlo, ať jde jinam a tam ať si zaplatí.“*[*]

První řádky v úvodním mottu této práce reprodukují citát dobové publicistiky, která Kroihera nazvala osobností složitou a všestrannou. Pokud takový názor panoval již za jeho života, pak samozřejmě s odstupem několika desetiletí od doby, v níž působil, musí být pohled na Kroihera ještě obtížnější. Pokus o podrobnější vylíčení Kroiherových osudů, zpracovaný v rigorózní práci, představuje první komplexnější životopis této osobnosti, která v českých dějinách zanechala trvalou stopu, byť se může v současné době zdát poněkud zavátou, a tudíž pozapomenutou.

František Jan Kroiher pocházející z nevelké pošumavské vísky se po gymnaziálních studiích rozhodl studovat bohosloví a stal se knězem. Od mládí se angažoval ve vlasteneckých spolcích a brzy se u něho projevil mimořádný cit pro řečnění a veřejná vystoupení. Díky tomu, že do světa dospělých vstupoval v devadesátých letech 19. století, nemohlo se ho nedotknout modernistické hnutí, které zasáhlo katolickou církev a zejména nižší klérus i v českých zemích. Angažovanost v hnutí ovšem byla u Kroihera intenzivnější než u jiných kolegů. Obzvlášť práce ve stavovském spolku českých kněží, v *Zemské jednotě katolického duchovenstva v Království českém*, byla velkou výzvou a příležitostí pokusit se o obrodu českého katolicismu. Zde se rodí Kroiher takovým, jakým po celý zbytek života byl. Svérázný a poněkud rebelantský, odhodlaný v prosazování svých myšlenek, důrazný a rozhodný, s mimořádným rétorickým talentem, místy autoritářský, avšak přitom skromný, držící se v pozadí a netoužící po veřejné slávě, jakýchkoli poctách a obdivu. Vzhledem k tomu, že s existencí *Jednoty* a jejími činy nesouhlasila vysoká církevní hierarchie a veškeré modernistické snahy utnul v roce 1907 samotný papež, neměl Kroiher možnost profesně stoupat a dlouhou dobu zůstával pouhým kaplanem na nebohaté jihočeské faře v Borovanech. Po konečném jmenování farářem (a následně děkanem)

[*] F. J. KROIHER, *Po Kramářově pohřbu*, Pošumavský kraj, roč. 19, 3. 6. 1937, č. 23, s. 2.

v Ledenicích se dočkal vlastního beneficia, ale vyšší církevní vyznamenání, kterými by byly oceněny jeho zásluhy o lid nejen v dotyčných farnostech, se mu vyhýbala. V letech 1918–1922 se totiž Kroiher znovu zapojil do činnosti obnovené *Jednoty katolického duchovenstva československého,* s přáteli oprášili myšlenky z počátku století a započali nový „boj" za ospravedlnění církve a její zlidštění. Marně. I tentokrát prakticky veškeré reformní požadavky narazily na nesouhlas Svatého stolce. Představitelé *Jednoty* opět upadli v nemilost svých nadřízených a nejradikálnější skupina založila novou, vlastní Církev československou. Kroiher však setrval při katolictví, ke kterému se vždy, i přes dílčí nesouhlasy s některými dogmaty a výklady, hlásil. Jediným oficiálním oceněním Kroiherovy práce v duchovní sféře je vedle titulu biskupského notáře pouze titul čestného kanovníka budějovické kapituly, který mu byl udělen v roce 1937 za nebývalou štědrost a stálé finanční podporování různých církevních akcí.

Vedle aktivit v duchovenských jednotách mu přehlížení ze strany církevních hodnostářů zapříčinilo také členství v agrární straně, kde se politicky angažoval od počátku 20. století. Patřil k blízkým spolupracovníkům nové mladé generace okolo Antonína Švehly, jako člen náležel do řídících orgánů strany a za první československé republiky hájil agrární zájmy nejprve v Revolučním národním shromáždění a později v senátu Národního shromáždění. Jeho sympatie k agrárníkům se zrodily prostřednictvím družstevní práce. K obrození českého národa ve druhé polovině 19. století bylo potřeba věnovat vedle podpory kultury, školství, spolků nebo průmyslových podniků pozornost také hospodářskému rozmachu a zemědělství. Národnostní a vlastenečtí pracovníci včetně Kroihera tak usilovali o zakládání venkovských kampeliček, které napomáhaly k finančnímu, ale i sociálnímu a mravnímu povznesení českého venkova. Kroiher za svůj život podnítil vznik těchto spořitelních a záložních spolků v několika obcích po celých Čechách. Záhy po založení centrály (1896) pro všechna česká družstva, *Ústřední jednoty hospodářských družstev*, kde drtivou většinu družstev představovaly právě kampeličky, se Kroiher objevil roku 1903 v řídících funkcích v Praze a v letech 1909–1938 působil jako první náměstek starosty. Právě přes činnost v hospodářské oblasti, kterou opanovali sympatizanti agrární strany, se Kroiher posunul kariérně i k politické práci v této straně. Ta se za první republiky stala mimořádně úspěšnou a její vůdce Antonín Švehla jedním z nejváženějších lidí v Československu. K popularitě strany přispíval svou měrou rovněž Kroiher, jenž svými četnými veřejnými vystoupeními a projevy na českých vesnicích a městech přesvědčoval lid o nutnosti a významu fungujícího zemědělství pro stát a jeho hospodářskou politiku. Platil za jakéhosi národohospodářského experta strany, proto

zasedal ve správní radě Agrární banky, v představenstvu *Centrokooperativu* nebo předsedal *Zemědělské záložně*, dalších institucí napojených velmi úzce na agrární stranu. Prosperující meziválečné Československo, které se řadilo mezi průmyslově nejvyspělejší země světa, bylo z velké části dílem právě agrárních činitelů. Agrárníci nejen že pravidelně obsazovali posty premiéra a ministrů zemědělství, národní obrany a vnitra, ale svým vlivem ovládali většinu rozvíjejícího se zemědělského průmyslu a skvěle organizovaného družstevnictví. Osudy agrárníků po roce 1938 a zejména po roce 1945 již příznivé nejsou, stojí v naprostém protikladu k předešlému poměrně příhodnému vývoji v první republice a symbolicky korespondují s celkovým vývojem české země. Kroiher se v té době stáhl z veřejného života a žádné restrikce se jej nedotkly ani za okupace ani po skončení války, v období tzv. třetí republiky. Mnozí jeho spolupracovníci však takové štěstí neměli.

Bohatá angažovanost jihočeského kněze není v mnoha ohledech ojedinělá, avšak v řadě případů se vymyká standardu. Kněží vždy patřili k relativně silným a váženým individualitám s velkým rozhledem a variabilita jejich zájmů bývala různorodá. Z přelomu 19. a 20. století jsou známí literárně činní duchovní, hojná byla jejich angažovanost ve spolkovém životě nebo v politice (komunální, zemské, státní). To nečiní z Kroihera příliš ojedinělou autoritu, byť měl na starosti pouze nevelké venkovské farnosti vzdálené poměrně daleko od Prahy jako přirozeného centra všeho dění. Právě na menších obcích mohl mladý kněz představovat hybnou (a mnohdy jedinou) sílu společenského pokroku. Čím se tedy diferencuje od ostatních podobných? Těch odlišností se najde povícero. Jmenovat lze aktivní zapojení do vedení obou duchovenských jednot, intenzivní snahy o reformy v katolické církvi a z toho vyplývající oblíbenost u stejně smýšlejících kolegů, kteří o Kroiherovi mluvili jako o možném kandidátovi na arcibiskupský stolec v Praze nebo na biskupský stolec v Budějovicích. A kdo z tehdejších obyvatel Československa měl možnost navštívit a pohovořit si osobně s papežem přímo v jeho vatikánském sídle? Rovněž profesní kariéra v družstevních a peněžních organizacích nemá obdoby a přesahuje regionální prostor, vždyť Kroiher zastupoval české zájmy již před první válkou ve *Všeobecném svazu hospodářských společenstev v Rakousku* (náměstek starosty) a na Slovensku pomáhal založit na Uhrách nezávislé *Ústredné družstvo*. V roce 1938, když se loučil s prací v ÚJHD, byl jejím historicky nejdéle sloužícím funkcionářem a bezpochyby náležel k elitě mezi finančníky a družstevními pracovníky Československé republiky.

I v politice dosáhl toho, čeho jen málokterý kněz. Jednak působil v agrární straně, kde příslušel k pozoruhodné skupině, vnitrostranické frakci, sdružující další duchovní, kterým bylo jejich stranictví zazlíváno z řad klerikálních a lidových stran. K tomu zasedal

jako poslanec v Revolučním národním shromáždění a následně v senátu, a to nepřetržitě během celé jeho existence v letech 1920–1939, což se mu podařilo jako jednomu z mála. Navíc je třeba opět připomenout, že byl kněz z venkovské farnosti, kdežto jinak v senátu zasedali muži s vyššími církevními funkcemi (kanovníci, probošti) a navíc z velkých měst, a tudíž bohatších far.

Zajímavostí, která také souvisí s jeho politickou prací a pohybem v pražském prostředí, je řada bližších osobních přátelství s politiky, ale také např. s umělci. To, že si Antonín Švehla přál, aby jej pohřbíval právě Kroiher, nebo aby vykonal svatební obřady potomků ministerských předsedů Rudolfa Berana a Františka Udržala, svědčí o neobyčejném společenském významu jihočeského kněze. Tomu se podařilo získat od přátel z oblasti výtvarného umění četná díla nejen pro sebe, ale i pro ledenický kostel. Dodnes tak svatostánek v jihočeském městysi zdobí obrazy Františka Bohumila Doubka, Jano Köhlera, Otty Peterse nebo okna z dílny Jaroslava Václava Holečka.

Další mimořádnou aktivitou, vzato kvantitativně, jsou Kroiherovy publicistické texty. Za svůj život sepsal stovky novinových nebo časopiseckých článků a příspěvků, otiskovaných v náboženských, zemědělských nebo politických periodikách. Ukrývají se v nich osobité názory pisatele na mnohá dobově aktuální témata. Udivuje množství Kroiherovy písemné produkce a její záběr pokrývající prakticky všechny obory lidské činnosti. Příspěvky jsou častokrát okořeněny úsměvnými glosami či pointami, čímž byl Kroiher ve své době proslulý a vyhledávaný. Přenášel to také do svých řečnických vystoupení, na které se posluchači i proto těšili a které museli nejednou ocenit političtí rivalové.

Při zpracovávání rigorózní práce se podařilo dohledat mnoho informací ke Kroiherově mecenášské a filantropické práci. Lze předpokládat, a je to více než pravděpodobné, že se tímto způsobem uplatňovali i jiní vysoce postavení veřejní činitelé, avšak u málokterého z nich o tom existují bližší zprávy. Některé Kroiherovy činy vzbuzují dodnes obdiv. Největší finanční vydání ho stál nákup borovanské fary, kterou následně daroval farnosti, dále koupě pozemku a stavba kostela v Českých Velenicích, peněžní příspěvek na konání Katolického sjezdu (druhý nejvyšší po olomouckém arcibiskupovi) nebo základní vklad k sociálnímu fondu vysloužilých pracovníků v ÚJHD, který dostal Kroiherovo jméno do názvu. Materiálně či finančně podporoval Kroiher řadu vzdělávacích ústavů a kulturních zařízení.

František Jan Kroiher nebyl rozhodně pouze starostlivým knězem. Byl také katolickým modernistou a církevním reformátorem. Byl agrárním politikem, poslancem

a senátorem za tuto stranu (v závěru prvorepublikového parlamentarismu členem Strany národní jednoty). Byl funkcionářem družstevních, zemědělských a peněžních institucí na státní i regionální úrovni. Byl spolkovým činovníkem, byl členem spolků baráčníků, včelařů, Sokola nebo okrašlovacího spolku. Byl štědrým mecenášem výtvarného umění, jeho sběratelem, podporovatelem a členem *Jednoty výtvarných umělců*. Byl filantropem, kterému nebyl lhostejný stav nemajetných obyvatel a studentů. Byl bystrým a vyhledávaným publicistou a řečníkem, nějaký čas též redaktorem. Při tom všem zůstával přesvědčeným katolíkem, ke katolictví se vždy hrdě hlásil a veškerá svá jednání konal a obhajoval v duchu římskokatolického kultu. Měl samozřejmě i své oponenty a nepřátele, jak v Praze, tak jinde po republice a koneckonců i doma, kde je některými příklady doložitelné, jak se proti němu někteří spoluobčané vyhraňovali.

V každém případě představuje Kroiher ojedinělou individualitu našich dějin, k níž se jen těžko hledá paralela a která se následkem dějinného vývoje po roce 1945 dočkala nespravedlivého zapomenutí. Tato rigorózní práce se pokusila o nový, podrobnější vhled a připomenutí vývoje českých zemí od konce 19. století po rok 1948 na pozadí života a díla F. J. Kroihera. Zdaleka se nepodařilo postihnout do podrobností všechny milníky tak, jak by bylo žádoucí a dostačující. Mnoho neprobádaných mezer zůstává v poznání činnosti katolického modernismu a duchovenských jednot, jejich napojení na středoevropský horizont a reflexe ze strany Vatikánu. Chybějí podrobné kritické životopisy jednotlivých aktérů. Taktéž prakticky veškerá politická angažovanost jihočeského kněze před rokem 1918 a rovněž jeho působení za první světové války je oblastí neznámou. Historiografie postrádá rozbor a aktivity frakce katolických kněží v agrární straně, kde byl Kroiher ústřední postavou, a jejich názorové střety s politickým katolicismem. Dosud neexistuje studie o dějinách prvorepublikového senátu a, až na pár výjimek, monografie jeho členů. Totéž platí o *Ústřední jednotě hospodářských družstev* nebo *Zemědělské záložně*. Zcela neprobádaným polem zůstává Kroiherovo působení v rakouských družstevních svazech a na Slovensku při pomoci se zakládáním *Ústredného družstva*, dostatečně nebyla zpracována ani role agrární strany na tzv. luhačovických poradách. Nepoznány jsou rovněž Kroiherovy postoje za druhé světové války a veškeré jeho aktivity v letech 1945–1948. Dluh je také v publicistice, která ukrývá rozmanité postřehy a názory, ale její podrobná prospekce představuje vzhledem k roztříštěnosti a torzovitému dochování výtisků časově velice náročnou práci. To je pouze část vybraných okruhů, které teprve čekají na podrobnější rozpracování a které by mohly po komparaci se slovenským, rakouským a německým prostředím výrazně rozšířit dosavadní poznatky.

Co se naopak podařilo postihnout relativně dostatečně? Především činnost ve farnostech, kde chybí snad jen podrobnější poznání Kroiherova zapojení do místních spolků, spolupráce s komunálními politiky a potom reflexe voleb v souvislosti s jeho politickým angažováním v agrární straně. Díky korespondenci a zápisům ve farních kronikách se povedlo blíže poodkrýt Kroiherův význam v duchovenských jednotách a vysvětlit některé spornější okamžiky v jejich vývoji. Excerpcí novin a časopisů se nechal vytvořit plastičtější obraz F. J. Kroihera coby družstevníka a bylo snazší alespoň částečně doložit jeho názory na různé vývojové trendy v české a světové politice. Neznámá a zcela stranou zůstávala doposud jeho rozsáhlá mecenášská a sociální činnost, jejíž podrobnější průzkum přinesl velmi zajímavá zjištění. Zdařilo se provést rozbor literárních děl, jichž byl autorem, nebo které vznikly za jeho spolupráce, a na základě mnoha rozptýlených zmínek vytvořit portrét Kroihera coby řečníka, který vytvořil i metodický návod pro organizátory řečnických akcí.

Dobová publicistika si ho intenzivně všímala v souvislostech s provozovanými rozmanitými aktivitami, a tak se dá dohledat mnoho vzletných i hanlivějších vyjádření na jeho adresu. Poněkud ironicky, avšak velmi výstižně znějící slova, která byla zvolena jako název této rigorózní práce a která o Kroiherovi napsal jeden československý časopis,[*] by se snad k úplné dokonalosti dala drobně doplnit. Kroiher totiž byl nebývalým zjevem, vymykal se standardům běžného kněze, vždy vyčníval nad ostatní (nejen svou robustní postavou), překvapoval svými činy, občas pobuřoval, až provokoval textem nebo proslovem své okolí, ale vše konal pro povznesení zemědělství a v duchu agrarismu; byl zkrátka *bílá vrána v černém šatě… a se zeleným čtyřlístkem v zobáku*.

[*] Fronta, roč. 8, 16. 1. 1936, č. 14, s. 157. Srov. doslovný citát z článku na s. 256 této práce. *Fronta* byla pravicově a nacionalisticky zaměřený týdeník, vydávaný Karlem Horkým (1879–1965) v letech 1927–1939.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Komentář

Osobnost Františka Jana Kroihera není v české historiografii posledního dvacetiletí neznámou. Přesto nejobsáhlejší a zeširoka pojatý příspěvek k jeho životu představuje stále text Ferdinanda Klindery v knize *Články a úvahy Frant. Jana Kroihera* z roku 1931, byť se jedná o nekritický oslavný příspěvek přítele a spolupracovníka. Po roce 2000 se objevily popularizační články od regionálních autorů Jiřího Cukra nebo Rudolfa Pravdy, který Kroiherův biogram zařadil do brožury o významných kněžích budějovické diecéze (obsahuje 32 vybraných osob). Své odborné příspěvky obšírněji věnoval Kroiherovi pouze historik Pavel Marek z Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci v souvislosti s prezentací církevních a náboženských dějin českých zemí. Knižní produkce se díky němu a jeho spolupracovníkům rozšířila o četné monografie, jejichž vydáními se zaplňují neprobádaná místa v dějinách přelomu 19. a 20. století. Vyšly tituly zaměřené obecně na český katolicismus a Katolickou modernu, dále monografie některých osobností, edice dochované korespondence církevních představitelů nebo sborníky z různých tematicky zaměřených konferencí, věnující se tématům do roku 1989 tabuizovaným. Vedle zmíněného Pavla Marka je nutné připomenout přínosné práce Jiřího Hanuše, Michala Pehra, Jaroslava Šebka, Marka Šmída nebo Miloše Trapla. Zásluhou některých z nich probíhá od roku 2006 také intenzivní studium do té doby nepřístupných dokumentů ve vatikánských archivech z období pontifikátu papeže Pia XI. (1922–1939).[*]

Rovněž zájemce o poznání politického vývoje českých zemí a dějin agrární strany si na nedostatek historické produkce nemůže stěžovat. Vznikla řada dílčích studií i monografií, které přinášejí základní informace o fungování úspěšné meziválečné strany a jejich nejvýznačnějších představitelů (srov. tituly Vladimíra Dostála, Jaroslava Rokoského, Dušana Uhlíře). Velmi cenné jsou sborníky z konferencí pořádaných v Uherském Hradišti, jež vycházely pod redaktorstvím Josefa Harny a Blanky Rašticové. Jistá nemalá mezera zůstává u senátu Národního shromáždění, Národní radě české (československé) nebo v bližším poznání regionálních politických elit, k čemuž dosud prakticky žádná literatura neexistuje.

[*] M. ŠMÍD, *Co skrývají vatikánské archivy k období první republiky let 1918–1929*, Církevní dějiny, 2011, č. 7, s. 55–61. TÝŽ, *Co skrývají vatikánské archivy k období první republiky let 1929 –1938*, Církevní dějiny, 2012, č. 10, s. 107–115.

S agrární politikou úzce souvisejí její přidružené zemědělské a družstevní spolky, organizace a korporace. I když i v této oblasti mají čeští historikové a archiváři stále co dohánět, základní informace k dispozici jsou a velmi cenné příspěvky publikovali např. Ivan Jakubec, Vladimír Kristen, Eduard Kubů, Vlastislav Lacina, Jiří Novotný nebo Jiří Šouša.

K poznání života a díla Františka Jana Kroihera bylo zásadní doplnit již publikované informace se zdroji dosud nevyužitými. Jednalo se o dobový tisk, jehož význam vzhledem ke Kroiherově publicistické aktivitě je neoddiskutovatelný. Nebylo ovšem v silách jednotlivce provést podrobnou excerpci a následnou kritiku textů ve všech periodikách, do nichž přispíval. Mezi základními tiskovinami, které se podařilo zpracovat (*Jednota*, *Pošumavský kraj*, *Věstník katolického duchovenstva*, *Zemědělské družstevní listy*) chybí snad pouze bližší otisk v agrárním deníku *Venkov*. A potom samozřejmě periodika jinak politicky a nábožensky orientovaná. Dobová publicistika jako pramenný okruh tvoří do budoucna pravděpodobně jeden z hlavních zdrojů pro komplexnější poznání Kroiherových aktivit, veřejné činnosti, ale i soukromí, každodenního života, myšlenkového světa a názorů na společnost.

Další dosud přehlížené zdroje představují fondy českých archivů, na něž se pozornost při zpracování rigorózní práce zaměřila primárně a výsledkem se stalo obsáhlé doplnění již publikovaných stručných životopisů F. J. Kroihera. Velkou vypovídací hodnotu měly archivní soubory Biskupský archiv České Budějovice a Biskupský kněžský seminář České Budějovice, deponované ve Státním oblastním archivu v Třeboni. Ve stejném archivu je možné dohledat matriční údaje ke Kroiherovu rodu (Sbírka matrik, Sbírka listin k matrikám). Řada informací je ukryta v dalších jihočeských státních okresních archivech. V českokrumlovském jsou to drobné střípky k jeho dětství a mládí (fondy z obcí Rojšína a Brloha), v českobudějovickém rozsáhlejší zprávy v mnoha archivních souborech k jeho zapojení do veřejného života v Borovanech a Ledenicích. Dále byly využity osobní fondy Kroiherových spolupracovníků, uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví (Jindřich Šimon Baar, František Teplý, Jan Žížala), v Masarykově ústavu a Archivu Akademie věd ČR (František Teplý) a v Muzeu J. Š. Baara v Klenčí pod Čerchovem (Jindřich Šimon Baar). Ke Kroiherově angažovanosti v reformním hnutí katolického duchovenstva je zásadní fond Jednoty katolického duchovenstva, uložený dílem v Literárním archivu Památníku národního písemnictví a dílem v Archivu Národního muzea. Zapojení do družstevních a peněžních institucí částečně poodkrylo studium fondů Ústřední jednota hospodářských družstev (v Národním

archivu) a Agrární banka (Archiv České národní banky). Archiv vlastní agrární strany se bohužel nedochoval a v Národním archivu existuje pouze nevelký zlomek jejích písemností ve fondu Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (2,6 bm).

Archivní a novinové materiály nabízejí k životu F. J. Kroihera skutečně bohaté zdroje informací a v práci jsou často využívány doslovné přepisy dobových textů. Zejména Kroiherovo působení ve farnostech Borovany a Ledenice se podařilo zmapovat velmi podrobně a důkladně, čemuž napomohly i nevydané rukopisné práce a vzpomínky pamětníků. Díky rozmanitosti a množství nashromážděných dokumentů bylo možné utvořit pestrou mozaiku příloh připojených na úplný závěr práce.

Součástí rigorózní práce jsou podrobnější biogramy jednotlivých osobností zmíněných v textu. Byly umístěny do poznámek pod čarou a zpracovány formou stručných slovníkových hesel. Informace v nich obsažené pocházejí z periodik a archivních souborů využitých při tvorbě vlastní rigorózní práce, z elektronických databází českých knihoven, kartotéky osobností Regionálního oddělení Jihočeské vědecké knihovny, citované literatury a následujících publikací a encyklopedií:

Album representantů všech oborů veřejného života československého, Praha 1927.

ČÁŇOVÁ, Eliška, *Slovník představitelů katolické církevní správy v Čechách v letech 1848–1918*, Praha 1995.

JOHN, Miloslav, *Čechoslovakismus a ČSR 1914–1938*, Beroun 1994.

Katalogy diecéze českobudějovické (Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis dioeceseos Bohemo-Budvicensis), vydávané českobudějovickým biskupství pro konkrétní roky nebo léta.

LIŠKOVÁ, Marie, *Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861–1913*, Praha 1994.

MAREK, Pavel, *Setkání. Osobnost v politickém a veřejném životě na přelomu 19. a 20. století*, Olomouc 2010.

MAREK, Pavel – HANUŠ, Jiří, *Osobnost v církvi a politice. Čeští a slovenští křesťané ve 20. století*, Brno 2006.

Masarykův slovník naučný. Lidová encyklopedie všeobecných znalostí, I.–VII. díl, Praha 1925–1933.

NOVOVSKÝ, Karel – PRAŽÁK, Vilém (eds.), *Soupis československé literatury za léta 1901–1925, I. díl, část 1 a 2*, Praha 1931–1933.

Ottův slovník naučný, I.–XXVIII. díl, Praha 1888–1909.

Ottův slovník naučný nové doby, I.–VI. díl, Praha 1930–1943.

PEHR, Michal a kolektiv, *Cestami křesťanské politiky. Biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*, Praha 2007.

PETERA, Václav, *Géniové církve a vlasti*, 18 rukopisných svazků uložených v Centrální katolické knihovně v Praze (přístupné z www.cdct.cz).

PODLAHA, Antonín, *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913*, část pátá, Praha 1923.

Seznamy členů senátu, vydané v Praze v letech 1920, 1926, 1930 a 1935.

ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *Slovník představitelů státní správy v Čechách v letech 1850–1918*, Praha 1993.

TOMAN, Prokop, *Nový slovník československých výtvarných umělců, I.–II. díl*, Praha 1947–1950.

TOMEŠ, Josef (ed.), *Český biografický slovník XX. století, I.–III. díl*, Praha – Litomyšl 1999.

TOMEŠ, Josef a kolektiv, *Tváře našich parlamentů 1861–2011. 150 let parlamentarismu v českých zemích*, Praha 2012.

Prameny nevydané

Archiv České národní banky

- Agrární banka československá (Zemědělská banka v Praze)
- Živnostenská banka v Praze

Archiv hlavního města Prahy

- Sbírka matrik

Archiv Národního muzea

- Jednota československého duchovenstva

Archiv Poslanecké sněmovny

- Národní shromáždění ČSR – Senát
- Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění
- Revoluční národní shromáždění

Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích

- Fond novějších dějin

Literární archiv Památníku národního písemnictví

- Baar Jindřich Šimon
- Jednota katolického duchovenstva
- Teplý František, archivář
- Žížala Jan

Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky

- Teplý František

Muzeum Jindřicha Šimona Baara Klenčí pod Čerchovem

- Korespondence J. Š. Baara s F. J. Kroiherem

Národní archiv

- Archiv pražského arcibiskupství, Praha
- Beran Rudolf
- Malypetr Jan
- Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv, Praha
- Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, Praha
- Ústřední jednota hospodářských družstev, Praha

Obecní úřad Brloh

- Matrika narozených z let 1851–1938 pro osadu Rojšín

Římskokatolická farnost Ledenice

- Farní kronika od roku 1930

Státní oblastní archiv v Praze

- Krajský soud trestní, Praha

Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Třeboň

- Biskupský archiv České Budějovice
- Biskupský kněžský seminář České Budějovice
- Krajský soud České Budějovice I
- Krajský soud Písek
- Mimořádný lidový soud České Budějovice
- Národní jednota pošumavská Praha
- Národohospodářský sbor jihočeský Praha
- Sbírka listin k matrikám Jihočeského kraje
- Sbírka matrik Jihočeského kraje
- Velkostatek Blatná

Státní okresní archiv České Budějovice

- Archiv města České Budějovice, spisová manipulace 1928–1945
- Archiv městečka Borovany
- Archiv městečka Ledenice
- Archiv obce Kaliště
- Archiv obce Zborov
- Farní úřad Borovany
- Farní úřad Ledenice
- Jirsík, literární jednota bohoslovecká České Budějovice
- Jirsíkovo státní gymnasium České Budějovice
- Místní národní výbor Ledenice
- Místní školní rada Ledenice
- Národní jednota pošumavská Borovany
- Národní jednota pošumavská České Budějovice
- Národní škola Borovany
- Národní škola Ledenice
- Národní škola Zborov
- Okrašlovací spolek Ledenice
- Okresní národní výbor České Budějovice
- Okresní soud Lišov
- Okresní úřad České Budějovice
- Sbírka dokumentace
- Spořitelna a záložna Ledenice
- Újezdní školní rada Ledenice
- Základní škola Ledenice
- Záložna – kampelička Borovany

Státní okresní archiv Český Krumlov

- Archiv obce Rojšín
- Farní úřad Brloh
- Národní jednota pošumavská – místní odbor Brloh
- Národní škola Brloh

Státní okresní archiv Jindřichův Hradec

- Farní úřad České Velenice

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou

- Gymnázium F. M. Pelcla Rychnov nad Kněžnou

Státní okresní archiv Strakonice

- II. střední a národní škola Blatná
- Děkanský úřad Blatná
- Muzejní spolek Strakonice

Státní okresní archiv Tábor

- Archiv města Soběslav
- Místní národní výbor Planá nad Lužnicí

Vzpomínky a soukromé sbírky pamětníků

- Fotografie F. J. Kroihera (rodina Fixova, rodina Turkova, Dagmar Preusker)
- Paměti Josefa Vacovského, rukopis (rodina Štětkova)
- Paměti městyse Ledenic od Jindřicha Diviše, rukopis (rodina Turkova, kopie v knihovně SOkA České Budějovice)
- Vzpomínky pamětníků zachycené autorem při setkání 5. 1. 2012 v ledenické knihovně
- Zprávy o životě v Borovanech (rodina Kadlecova)

Periodika a tisk

Budivoj 1884–1913

Čech (Politický týdenník katolický) **1919, 1920**

Fronta (Nezávislý týdeník) **1935, 1936**

Hlas lidu (Orgán české strany křesťansko-sociální, po 1918 Orgán česko-slovenské strany lidové) **1908, 1914, 1915, 1916, 1922, 1926, 1928, 1929, 1930**

Jas (Rodinný obrázkový týdeník) **1930**

Jednota (Věstník Jednoty katolického duchovenstva) **1918–1920**

Jihočeská jednota (List národního souručenství) **1939–1944**

Jihočeské listy (Časopis pro zájmy českého jihu) **1896–1933**

Jihočeský dělník (Časopis komunistické strany v Československu) **1925**

Lidové noviny (do 1908 Orgán strany lidové na Moravě) **1903, 1906, 1907, 1921, 1944**

Museum (List bohoslovců českomoravských) **1889–1893**

Národní listy 1895–1939

Národní politika 1918, 1919

Naše kampelička (Lidový družstevní měsíčník českého venkova) **1928**

Našinec 1906

Obrana (Časopis věnovaný zájmům katolicko-politickým) **1896**

Otavan (Týdenník pro zábavu, poučení, zájmy politické, obecné a spolkové, později Měsíčník pro národní, kulturní a hospodářské zájmy královského města Písku a kraje Prácheňského) **1895, 1896, 1926**

Písecké listy (Věstník z Pootaví) **1895, 1931, 1934**

Pošumaví (Menšinový list, věstník Národní Jednoty Pošumavské) **1904, 1906, 1907, 1926**

Pošumavský kraj (Krajský týdeník Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu kraje českobudějovického) **1927–1942**

Prácheň (Demokratický týdenník pro zájmy českého Pošumaví) **1919, 1927, 1930, 1931, 1933**

Sborník historického kroužku 1892, 1893

Stráž na Šumavě (Týdenník pro zájmy krajiny pošumavské) **1911**

Šumavské proudy (Neodvislý menšinový list) **1910, 1914**

Večerní české slovo 1919

Venkov (Ústřední list Republikánské strany zemědělského a malorolnické lidu) **1921, 1922, 1928, 1933, 1934, 1944**

Věstník katolického duchovenstva (Církevně-politický a zájmový orgán katolického kléru v zemích koruny České, po roce 1918 v státě československém) **1902–1920**

Zemědělské družstevní listy (Věstník Ústřední jednoty hospodářských družstev v Praze) **1914–1943**

Zemědělské listy (Ilustrovaný časopis věnovaný veškerým zájmům zemědělství, hospodářského průmyslu, národního hospodaření a veřejné správy) **1896–1914**

Zlatá stezka (Vlastivědný sborník kraje Husova a Chelčického) **1934**

Tištěné prameny, edice a memoárová literatura

15 let trvání vlastenecko-dobročinné sdružené obce Baráčnické „Vitoraz“ v Ledenicích, Ledenice 1945.

BERAN, Rudolf, *Senátor Frant. Jan Kroiher jako novinář*, in: Články a úvahy Frant. Jana Kroihera, Praha 1931, s. 26–28.

BROKLOVÁ, Eva – QUAGLIATOVÁ, Vlasta (eds.), *Korespondence T. G. Masaryk – Antonín Švehla*, Praha 2012.

Články a úvahy Frant. Jana Kroihera, Praha 1931.

Články a úvahy Frant. Jana Kroihera. Kniha druhá, Praha 1936.

Dějiny Sokola blatenského za prvých 25 let 1885–1910, Blatná 1910.

Deset let práce Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu v Republice československé, Praha 1928–1929.

Dvacet let československého zemědělství, Praha 1938.

HARNA, Josef – LACINA, Vlastislav (eds.), *Politické programy českého a slovenského agrárního hnutí 1899–1938*, Praha 2007.

HELAN, Pavel – ŠEBEK, Jaroslav (eds.), *Československo a Svatý stolec, II/1, Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti (1919–1925). Výběrová edice dokumentů*, Praha 2013.

Hovory s Antonínem Švehlou (a o něm), Praha 2001.

CHALUPSKÝ, Václav, *Z kroniky „Jirsíka,“* in: Almanach česko-budějovických bohoslovců, České Budějovice 1913, s. 7–21.

Josef Charvát a jeho doba. Úryvky z deníku a pamětí, část 8, Vesmír, roč. 73, 5. 10. 1994, č. 10, s. 584.

KLINDERA, Ferdinand, *František Jan Kroiher (K jeho šedesátinám)*, in: Články a úvahy Frant. Jana Kroihera, Praha 1931, s. 9–28.

KLOUBEK, Vilém, *Volební řády Republiky československé*, Praha 1925.

KOHOUT, Štěpán – MAREK, Pavel – SVOZIL, Oldřich (eds.), *Korespondence Katolické moderny. Dopisy Jindřicha Šimona Baara a Karla Dostála-Lutinova z let 1896–1917*, Olomouc 2011.

MAREK, Pavel (ed.), *Politické programy českého politického katolicismu 1894–1938*, Praha 2011.

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Cesta demokracie, III. Projevy, články, rozhovory 1924–1928*, Praha 1994.

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Jak pracovat? Přednášky z roku 1898*, Praha 1990.

MIKUTA, Rudolf – SCHEINOST, Jan (eds.), *Pražský katolický sjezd 27.–30. 6. 1936. Obrazový památník*, Praha 1936.

MORÁVKOVÁ-UDRŽALOVÁ, Libuše, *Naše Roveň*, Praha 1998.

Paměti matice školské v Českých Budějovicích, Budějovice 1893.

PEROUTKA, Ferdinand, *Budování státu, I–IV*, Praha 2003.

POLANSKÝ, Zdeněk (ed.), *František Teplý. Pouť z mého života*, Praha 2015.

Protokol o jubilejním říšském sjezdu Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu ve dnech 5. a 6. září 1925, Praha 1925.

Protokol o řádném říšském sjezdu Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu v roce 1936, Praha 1936.

Protokol o říšském sjezdu Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu konaném 28.–29. června 1922, Praha 1922.

Republikánská strana svým řečníkům, I.–III. díl, Praha 1935.

Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850–1970, Praha 1978.

ROKOSKÝ, Jaroslav (ed.), *Dvakrát otrokem. Paměti agrárníka Oldřicha Suchého*, Praha 2014.

ROTNÁGL, Josef, *Češi a Slováci. Vzpomínky a úvahy nad dopisy a zápisky z let 1907–1918*, Praha 1945.

SEDLOŇOVÁ, Miroslava (ed.), *Josef Charvát. Můj labyrint světa. Vzpomínky, zápisky z deníků*, Praha 2005.

SKARLANDT, Julius (ed.), *Baarův památník. Kniha vzpomínek na vynikajícího chodského spisovatele*, Praha 1926.

Spořitelní a záložní spolek v Ledenicích s přifařenými obcemi. K oslavě svého třicátého trvání, Praha 1931.

STRÁSKÝ, František, *Životy Ladislava Stráského*, Trhové Sviny 2008.

ŠACH, Josef (ed.), *J. Š. Baar v zrcadle vzpomínek. Mosaikovité obrázky ze života velkého Choda*, Hradec Králové 1927.

Šedesát let Jirsíkova gymnasia 1868–1928, České Budějovice 1928.

Šťovíček Frant. Jana Kroihera, Praha 1938.

Švehla ve fotografii, Praha 1938.

TEPLÝ, František, *Ze života J. Š. Baara*, Praha 1937.

VANĚK, František Bernard, *Vlaštovky se vracejí. Kniha pamětí*, Praha 1946.

Zpráva o činnosti Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu v republice československé v letech 1922–1925, Praha 1925.

Zpráva o činnosti Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu v republice československé v letech 1932–1935, Praha 1936.

Literatura

ADAMOVÁ, Karolina – LOJEK, Antonín – SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír, *Velké dějiny zemí Koruny české, tematická řada – stát*, Praha – Litomyšl 2015.

BALÍK, Stanislav – FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – VLHA, Marek, *Český antiklerikalismus. Zdroje, témata a podoba českého antiklerikalismu v letech 1848–1938*, Praha 2015.

BARTLOVÁ, Alena, *Boj o autonómiu Slovenska v rokoch 1918–1938*, Sborník k dějinám 19. a 20. století, roč. 13, 1993, s. 207–223.

BAŽANTOVÁ, Ilona, *Družstevní a svépomocné koncepce v českém ekonomickém myšlení. Vývoj názorů a pokusů o praktickou realizaci do roku 1948*, Praha 2002.

BLAHUSCH, Fridrich a kol., *Die Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen*, Fulda 2011.

BOROVIČKA, Michael – KAŠE, Jiří – KUČERA, Jan P. – BĚLINA, Pavel, *Velké dějiny zemí Koruny české 12a (1860–1890)*, Praha – Litomyšl 2012.

BOROVIČKA, Michael – KAŠE, Jiří – KUČERA, Jan P. – BĚLINA, Pavel, *Velké dějiny zemí Koruny české 12b (1890–1918)*, Praha – Litomyšl 2013.

BROKLOVÁ, Eva, *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918–1938*, Praha 1992.

BROKLOVÁ, Eva – TOMEŠ, Josef – PEHR, Michal, *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, Praha 2008.

CAMBEL, Samuel, *Demokratické tradície v agrárnom vývoji prvej ČSR*, in: Ivo Frolec – Blanka Rašticová (eds.), Demokratické tradice ve vývoji československého zemědělství po roce 1918, Uherské Hradiště 1991, s. 16–43.

CÉSAR, Jaroslav – ČERNÝ, Bohumil, *O ideologii československého agrarismu*, Československý časopis historický, roč. 7, 1959, s. 263–285.

CUKR, Jiří, *„Kampelička vaše je jedna z nejlepších,“* Ledenický zpravodaj, květen 2011, s. 6.

CUKR, Jiří, *Ledenický děkan pohřbíval Antonína Švehlu*, Českobudějovické listy, roč. 13, 21. 8. 2004, č. 195, příloha Nedělní kanape, s. 2.

CUKR, Jiří, *Několik historických výročí aneb velké dějiny na venkově*, Ledenický zpravodaj, prosinec 2013, s. 6.

CUKR, Jiří, *Opraveny kříže v Ledenicích*, Ledenický zpravodaj, březen 2005, s. 5.

CUKR, Jiří, *Pamětní deska Antonína Švehly v Ledenicích*, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, roč. 43, 2006, č. 4, s. 310–311.

CUKR, Jiří, *Uplynulo 140 let od narození Františka Jana Kroihera*, Ledenický zpravodaj, prosinec 2011, s. 8.

CUKR, Jiří, *Zapomenutý blatenský kaplan František Jan Kroiher*, Blatensko sobě, roč. 9, listopad 2015, č. 47, s. 1 a 5–6.

ČAPEK, František Miroslav, *Trocnov. Studie historická*, České Budějovice 1924.

ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír, *Cukrovarnictví do roku 1938 a agrární strana (se zřetelem na Moravu a Slezsko)*, Brno 2011.

ČERVENKA, Vladimír, *Šlechtické rody Blatenska 1. Život, působení a odkaz minulých generací*, Blatná 2011.

ČERVENKA, Vladimír – LAVIČKA, Roman, *Blatná. Děkanský kostel Nanebevzetí Panny Marie*, České Budějovice 2015.

České biografie, Praha b. d., nestr., serie 4, 19. 11. 1936, heslo Kroiher.

ČORNEJ, Petr – PLETZER, Karel – STEJSKALOVÁ, Helena – KADLEC, Michal, *Významné milníky husitství v českých a německých dějinách. Publikace, k projektu nové expozice a naučné stezky v Památníku Jana Žižky v Trocnově*, České Budějovice 2015.

DOLEŽAL, Josef, *Český kněz*, Praha 1931.

DOLEŽALOVÁ, Antonie, *O ukradených myšlenkách aneb Ideologie agrarismu vs. ekonomicko-politická realita*, in: Blanka Rašticová (ed.), Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 13), Uherské Hradiště 2008, s. 127–136.

DOSTÁL, Vladimír, *Antonín Švehla. Profil československého státníka*, Praha 1990.

DOSTÁL, Vladimír V., *Agrární strana. Její rozmach a zánik*, Brno 1998.

DVOŘÁK, Jiří, *K problematice vzniku, vývoje a zániku Národohospodářského sboru jihočeského (1925–1941)*, Jihočeský sborník historický, roč. 63, 1994, s. 132–150.

DVOŘÁK, Jiří, *Vývoj hospodářství jihočeského regionu v meziválečné době 1918–1939 (Z pohledu Národohospodářského sboru jihočeského)*, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha 2002, disertační práce.

DVOŘÁK, Ladislav, *Biskupský kněžský seminář v Českých Budějovicích*, b. m. 1905.

EFMERTOVÁ, Marcela, *České země v letech 1848–1918*, Praha 1998.

ELIAS, Jan, *Farní osada Brloh*, b. m. 1894, s. 24–26.

EMMERT, František, *1918. Vznik ČSR*, Brno 2008.

Encyklopedie Českých Budějovic, České Budějovice 1998[1] a 2006[2].

FARSKÝ, Karel, *Z pode jha (Vznik církve československé)*, Praha 1920.

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří Malíř (eds.), *Sekularizace českých zemí v letech 1848–1914*, Brno 2007

FEIERABEND, Ladislav, *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*, Volary 2007.

FIALA, Petr – FORAL, Jiří – KONEČNÝ, Karel – MAREK, Pavel – PEHR, Michal – TRAPL, Miloš, *Český politický katolicismus 1848–2005*, Praha 2008.

FOLTÁNKOVÁ, Kateřina, *Reflexe vzniku Československé církve na stránkách prvorepublikového tisku v letech 1919–1924*, Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Brno 2015, diplomová práce.

FRANKENBERGER, Otakar – KUBÍČEK, Josef O., *Antonín Švehla v dějinách československé strany agrární*, Praha 1931.

FROLEC, Ivo – RAŠTICOVÁ, Blanka (eds.), *České a slovenské zemědělství v období mezi světovými válkami. Sborník příspěvků z celostátní vědecké konference*, Uherské Hradiště 1992.

FROLEC, Ivo – RAŠTICOVÁ, Blanka (eds.), *Demokratické tradice ve vývoji československého zemědělství po roce 1918. Sborník příspěvků z celostátní vědecké konference*, Uherské Hradiště 1991.

FRÝDL, David, *Reformní náboženské hnutí v počátcích Československé republiky. Snaha o reformu katolicismu v Čechách a na Moravě*, Brno 2001.

GALANDAUER, Jan, *Vznik Československé republiky v roce 1918*, Praha 1988.

GEBHART, Jan, *Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenské a kulturním životě*, Praha 2004.

GERŠLOVÁ, Jana – SEKANINA, Milan, *Lexikon našich hospodářských dějin*, Praha 2003.

HÁJEK, Jan, *F. C. Kampelík – zakladatel drobného zemědělského peněžnictví? (Druhý život polozapomenutého obrozence),* in: Blanka Rašticová (ed.), Osobnosti agrární politiky 19. a 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 11), Uherské Hradiště 2006, s. 67–73.

HÁJEK, Neklan – SÝKORA, Jaroslav a kol., *Ledenický nábytek – historie a současnost*, b. m. 1988.

HARNA, Josef, *Historiografie českého a slovenského agrárního politického hnutí: výsledky a mezery*, in: Jan Rychlík – Lukáš Holeček – Michal Pehr a kol., Agrarismus ve střední a východní Evropě 19. a 20. století, Praha 2015, s. 14–24.

HARNA, Josef, *K charakteristice politických elit agrárního hnutí v českých zemích a na Slovensku*, in: Blanka Rašticová (ed.), Osobnosti agrární politiky 19. a 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 11), Uherské Hradiště 2006, s. 9–20.

HARNA, Josef, *Republikánská strana*, in: Jiří Malíř – Pavel Marek a kol., Politické strany. Vývoj politických hnutí v českých zemích a v Československu 1861–2004, 1. díl (1861–1938), Praha 2005, s. 553–591.

HARNA, Josef – RAŠTICOVÁ, Blanka (eds.), *Agrární strana a její zájmové, družstevní a peněžní organizace. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 15)*, Uherské Hradiště 2010.

HARNA, Josef – RAŠTICOVÁ, Blanka (eds.), *Regionální zvláštnosti politiky agrární strany v období první Československé republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 17)*, Uherské Hradiště 2012.

HESKOVÁ, Marie – WILSON, Mervyn – ŠÚBERTOVÁ, Elena, *Encyklopedie družstevnictví, svazek 1*, Bratislava 2005.

HITCHCOCK, Edward Bering, *Zasvětil jsem život míru*, Praha 1948.

HOLÁT, Pavel, *František Teplý – archivář a kněz*, České Budějovice 2003.

HOLEC, Roman, *Ideové zdroje medzinárodného agrarizmu a jeho národných špecifík*, in: Josef Harna – Blanka Rašticová (eds.), Agrární strana a její zájmové, družstevní a peněžní organizace. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 15), Uherské Hradiště 2010, s. 51–72.

HOLUB, Zbyněk (ed.), *Region, regionalistika, regionalismus a regionalisté*, České Budějovice 2007.

HOLZER, Jan, *Stranický systém druhé republiky*, in: Jiří Malíř – Pavel Marek a kol., Politické strany. Vývoj politických hnutí v českých zemích a v Československu 1861–2004, 2. díl (1938–2004), Praha 2005, s. 1037–1056.

HOMOLKA, Jiří – MALÍK, Stanislav (eds.), *Borovany v pověstech a současnosti (Rozvoj Borovan v létech 1970–1980 a místní paměti a pověsti sebrané Janem Žáčkem)*, Borovany 1981.

HŮLKA, Antonín, *Družstevní čin*, Praha 1938.

CHARBUSKÝ, Miloš, *František Udržal 1866–1938*, Pardubice 2002.

CHARBUSKÝ, Miloš, *Pojetí družstevnictví v ustavujícím programu České strany agrární*, in: Blanka Rašticová (ed.), Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 7), Uherské Hradiště 2002, s. 53–56.

JAKUBEC, Ivan, *Der Zentralverband der landwirtschaftlichen Gennosenschaften in Prag (Ústřední jednota hospodářských družstev v Praze) als Ausdruck des tschechischen bzw. Tscheochoslowakischen Agrarismus?*, in: Eduard Kubů – Torsten Lorenz – Uwe Müller – Jiří Šouša (eds.), Agrarismus und Agrareliten in Ostmitteleuropa, Berlin – Praha 2013, s. 327–353.

JAKUBEC, Ivan, *Hospodářské výsledky Ústřední jednoty hospodářských družstev v prvním čtvrtstoletí jejího trvání (1896–1918)*, Acta Oeconomica Pragensia, roč. 15, 2007, č. 7, s. 176–193.

JAKUBEC, Ivan – RÁKOSNÍK, Jakub, *Ústřední jednota hospodářských družstev (1896–1938). Charakteristika vedoucích činitelů*, in: Eduard Kubů – Jiří Šouša (eds.), Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století, Praha 2008, s. 342–378.

JINDRA, Zdeněk – JAKUBEC, Ivan a kolektiv, *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, Praha 2015.

JIRÁČEK, Antonín, *Příspěvek k vývoji agrárního hnutí v Čechách v letech 1914–1918*, Hospodářské dějiny 17, 1989, s. 71–107.

JOKLÍK, František, *České strany politické*, Praha 1923.

KADLEC, Jaroslav, *Českobudějovická diecéze*, České Budějovice 1995.

KADLEC, Jaroslav, *Přehled českých církevních dějin 2*, Praha 1991.

KAŇÁK, Miloslav, *Z dějin reformního hnutí českého duchovenstva (Dějinná zkratka let 1800–1920)*, Praha 1951.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky, 1.–3. díl*, Praha 2002–2003.

KLIMEK, Antonín, *Boj o Hrad. Vnitropolitický vývoj Československa 1926–1935 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví, 2. díl (Kdo po Masarykovi?)*, Praha 1998.

KLIMEK, Antonín, *Říjen 1918. Vznik Československa*, Praha 1998.

KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české 13 (1918–1929)*, Praha – Litomyšl 2000.

KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české 14 (1929–1938)*, Praha – Litomyšl 2002.

KLIMEK, Antonín, *Vítejte v první republice*, Praha 2003.

KOCIAN, Jiří, *Československá strana národně socialistická v letech 1945–1948. Organizace – program – politika*, Brno 2002.

KOLÁŘ, Ondřej, *Myšlenky jihočeského regionalismu jako součást ideologie agrární strany v období československé první a druhé republiky*, in: Josef Harna – Blanka Rašticová (eds.), Regionální zvláštnosti politiky agrární strany v období první Československé republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 17), Uherské Hradiště 2012, s. 117–124.

KOLÍSEK, Alois – SETON-WATSON, Robert William, *Slovensko kedysi a teraz*, Praha 1931.

KOUŘIL, Tomáš – SVOBODA, Antonín, *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*, Rychnov nad Kněžnou 1924.

KRISTEN, Vladimír, *Ústřední jednota hospodářských družstev a domácí výroba*, Český lid, roč. 79, 1992, č. 4, s. 343–354.

KRISTEN, Vladimír, *Ústřední jednota hospodářských družstev a její úloha v agrárním hnutí*, in: Jiří Šouša – Daniel E. Miller – Mary Hrabik Samal (eds.), K úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha 2001, s. 223–236.

KŘÍŽOVÁ, Jaroslava – VLÁŠEK, Jaroslav, *Ledenické spolky – historie a současnost. Díl 5 – Vlastenecko-dobročinná sdružená obec Baráčnická „Vitoraz" v Ledenicích*, Ledenický zpravodaj, červenec 2004, s. 5.

KUBŮ, Eduard – LORENZ, Torsten – MÜLLER, Uwe – ŠOUŠA, Jiří (eds.), *Agrarismus und Agrareliten in Ostmitteleuropa*, Berlin – Praha 2013.

KUBŮ, Eduard – PÁTEK, Jaroslav (eds.), *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000.

KUBŮ, Eduard – ŠOUŠA, Jiří, *Podnikatelské a manažerské elity českého agrárního hnutí v období sklonku Rakouska-Uherska a za Československé republiky (Úvahy o možnostech prohloubení a inovace badatelských přístupů),* in: Blanka Rašticová (ed.), Osobnosti agrární politiky 19. a 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 11), Uherské Hradiště 2006, s. 21–31.

KUBŮ, Eduard – ŠOUŠA, Jiří, *Sen o slovanské agrární spolupráci (Antonín Švehla – ideový a organizační tvůrce Mezinárodního agrárního bureau)*, in: Blanka Rašticová (ed.), Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 13), Uherské Hradiště 2008, s. 35–41.

KUBŮ, Eduard – ŠOUŠA, Jiří – ZÁŘICKÝ, Aleš (eds.), *Český a německý sedlák v zrcadle krásné literatury 1848–1948. Diskurz mezi historií a literární vědou na téma selského a hraničářského románu*, Praha 2014.

KUČERA, Martin, *K reorganizace České strany agrární (1904–1910)*, Český časopis historický, roč. 96, 1998, č. 2, s. 307–343.

KUČERA, Martin, *Přehled manifestů české tvůrčí inteligence z jara 1917*, Sborník k dějinám 19. a 20. století, roč. 11, 1989, s. 249–301.

KUKÁNOVÁ, Zlatuše, *Edvard Beneš a římskokatolická církev*, Semper paratus, č. 2, 2014, s. 6–65.

KUKÁNOVÁ, Zlatuše, *Projevy solidarity při pořádání celostátního katolického sjezdu v Praze v roce 1935*, in: Pavel Marek (ed.), Teorie a praxe politického katolicismu 1870–2007, Brno 2008, s. 169–183.

KUKLÍK, Jan, *Strana národní jednoty*, in: Jiří Malíř – Pavel Marek a kol., Politické strany. Vývoj politických hnutí v českých zemích a v Československu 1861–2004, 2. díl (1938–2004), Praha 2005, s. 1057–1072.

KUTNAR, František, *Generace Brázdy*, Praha 1992.

LACINA, Vlastislav, *Agrární strana a pozemková reforma*, in: Jiří Šouša – Daniel E. Miller – Mary Hrabik Samal (eds.), K úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha 2001, s. 289–294.

LACINA, Vlastislav, *Změny priorit v programových dokumentech české agrární strany*, in: Blanka Rašticová (ed.), Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 13), Uherské Hradiště 2008, s. 87–92.

LACINA, Vlastislav – HARNA, Josef, *Der tschechische und slowakische politische Agrarismus und seine Hauptakteure (1899–1938)*, in: Eduard Kubů – Torsten Lorenz – Uwe Müller – Jiří Šouša (eds.), Agrarismus und Agrareliten in Ostmitteleuropa, Berlin – Praha 2013, s. 383–417.

MALÍK, Josef, *První čestný měšťan si zaslouží připomenutí*, Borovanský zpravodaj, červen 2010, s. 5–6.

MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických hnutí v českých zemích a v Československu 1861–2004, 1. díl (1861–1938), 2. díl (1938–2004)*, Brno 2005.

MAREK, Pavel, *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918–1924)*, Brno 2005.

MAREK, Pavel, *České schizma. Příspěvek k dějinám reformního hnutí katolického duchovenstva v letech 1917–1924*, Olomouc – Rosice u Brna 2000.

MAREK, Pavel, *Český katolicismus 1890–1914. Kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. století*, Olomouc 2003.

MAREK, Pavel, *Čeští křesťanští sociálové. Příspěvek k problematice programových a organizačních základů českého politického katolicismu v letech 1894–1938*, Olomouc 2011.

MAREK, Pavel, *Emil Dlouhý-Pokorný. Život a působení katolického modernisty, politika a žurnalisty*, Brno 2007.

MAREK, Pavel, *František Jan Kroiher mezi ultramontanismem a sekularizací*, in: Lukáš Fasora – Jiří Hanuš – Jiří Malíř (eds.), Sekularizace českých zemí v letech 1848–1914, Brno 2007, s. 89–101.

MAREK, Pavel, *Katolický modernismus v českých zemích a jeho vyústění*, in: Pavel Marek a kol., Jan Šrámek a jeho doba, Brno 2011, s. 81–133.

MAREK, Pavel, *Senátor agrární strany František Jan Kroiher*, in: Blanka Rašticová (ed.), Osobnosti agrární politiky 19. a 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 11), Uherské Hradiště 2006, s. 107–112.

MAREK, Pavel – ČERVENÝ, Vladimír – LACH, Jiří, *Od Katolické moderny k českému církevnímu rozkolu. Nástin života a díla Emila Dlouhého-Pokorného (1867–1936), kněze, politika a žurnalisty*, Rosice u Brna 2000.

MAREK, Pavel – SOLDÁN, Ladislav, *Karel Dostál-Lutinov bez mýtů, předsudků a iluzí. Nástin života a díla vůdčí osobnosti českého katolického modernismu*, Třebíč 1998.

MAREK, Pavel – ŠMÍD, Marek, *Arcibiskup František Kordač. Nástin života a díla apologety, pedagoga a politika*, Olomouc 2013.

MAREK, Pavel a kol., *Jan Šrámek a jeho doba*, Brno 2011.

MARTULIAK, Pavol, *Roľnícke družstevníctvo na Slovensku v období I. ČSR*, in: Ivo Frolec – Blanka Rašticová (eds.), České a slovenské zemědělství v období mezi světovými válkami. Sborník příspěvků z celostátní konference, Uherské Hradiště 1992, s. 95–105.

MATULA, Ondřej, *Josef Holeček a selství*, in: Ruralismus, jeho kořeny a dědictví. Osobnosti, díla, ideje, Semily 2005 (Z Českého ráje a Podkrkonoší, supplementum 10), s. 36–38.

MILLER, Daniel E., *Antonín Švehla – mistr politických kompromisů*, Praha 2001.

NAVRÁTIL, Ivo (ed.), *Podíl Františka Kutnara a agrárního dějepisectví na formování obrazu české minulosti. Sborník referátů z vědecké konference,* Semily 1998 (Z Českého ráje a Podkrkonoší, supplementum 4).

NĚMCOVÁ, Lidmila, *Družstevní principy a zemědělské družstevnictví,* in: Blanka Rašticová (ed.), Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 7), Uherské Hradiště 2002, s. 49–52.

NĚMCOVÁ, Lidmila a kol., *Vybrané kapitoly z českého družstevnictví*, Praha 2001.

NOVOTNÝ, Jiří – ŠOUŠA, Jiří, *Banka ve znamení zeleného čtyřlístku. Agrární banka 1911–1938 (1948)*, Praha 1996.

NOVOTNÝ, Jiří – ŠOUŠA, Jiří, *K úloze úvěrních družstev v českých zemích do 2. světové války*, in: Blanka Rašticová (ed.), Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 7), Uherské Hradiště 2002, s. 99–106.

NOVOTNÝ, Miroslav, *Výchova diecézního kléru v českých zemích v letech 1848–1918. Na příkladu českobudějovického teologického institutu a biskupského semináře*, in: Pavol Mačala – Pavel Marek – Jiří Hanuš (eds.), Církve 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii, Brno 2010.

NOVOTNÝ, Miroslav a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.

OBRTEL, František, *Zemědělské družstevnictví v Československu*, Praha 1928.

OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila, *Kostel svatého Vavřince a kaple ve farnosti Ledenice*, České Budějovice 2008.

PARMA, Tomáš (ed.), *Česká kolej v Římě. Od Bohemica k Nepomucenu. 130 let existence české kulturní a vzdělávací instituce*, Kostelní Vydří 2014.

PASÁK, Tomáš, *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, Praha 1999.

PEHR, Michal, *Příspěvek k poznání problematiky obnovy politického stranictví v Československu po druhé světové válce*, Časopis Národního muzea – řada historická, roč. 102, č. 1–2, 2015, s. 31–53.

PEHR, Michal – ŠEBEK, Jaroslav, *Československo a Svatý stolec. Od nepřátelství ke spolupráci (1918–1928). I. Úvodní studie*, Praha 2012.

PECHA, Miloslav, *Státní převrat v říjnu 1918 v Českých Budějovicích*, České Budějovice 1999.

PEJČOCH, Ivo, *Fašismus v českých zemích. Fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922–1945*, Praha 2011.

PEKNÍK, Miroslav (ed.), *Milan Hodža a agrárne hnutie*, Bratislava 2006.

PEŠTA, Jan, *Encyklopedie českých vesnic. Vesnické památkové rezervace, zóny a ostatní památkově hodnotná vesnická sídla v Čechách, 2. díl, jižní Čechy*, Praha 2004.

PETŘÍK, Jan, *Třeboňsko po českém povstání*, Jihočeský sborník historický, roč. 4, 1931, č. 3–4, s. 88–123.

PLACÁK, Petr, *Svatováclavské milénium. Češi, Němci a Slováci v roce 1929*, Praha 2002.

PLECHATÝ, František, *30 let církve československé*, Praha 1950.

PLETZER, Karel, *Rozvíjení Žižkovské tradice v Trocnově*, in: Stanislav Malík (ed.) a kol., Borovany. Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986.

POKORNÝ, Jiří, *P. Tomáš Škrdle a družstvo Vlasť*, in: Marta Ottlová – Milan Pospíšil (eds.), Sacrum et profanum. Sborník příspěvků ze stejnojmenného sympozia k problematice 19. století, pořádaného v rámci Smetanovských dnů ve dnech 11.–13. března 1993, Praha 1998.

POTEMRA, Michal, *Rozvoj česko-slovenských vzťahov v rokoch 1901–1914*, Historický časopis, roč. 27, 1979, č. 3, s. 398–427.

PRAVDA, Rudolf, *Z galerie jihočeských vlasteneckých kněží. Kapitoly z církevních a kulturních dějin jižních Čech*, České Budějovice 2006.

PROFOUS, Antonín, *Místní jména v Čechách, 3. díl (M–Ř)*, Praha 1951.

PROKEŠ, Antonín, *Krátký přehled československého zemědělství*, Praha 1923.

PRŮCHA, Václav, *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992, 1. díl, období 1918–1945*, Brno 2004.

PRŮCHA, Václav, *Zemědělská družstva v meziválečném Československu ve světle statistiky*, in: Josef Harna – Blanka Rašticová (eds.), Agrární strana a její zájmové, družstevní a peněžní organizace. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 15), Uherské Hradiště 2010, s. 141–152.

RAMBOUSEK, Antonín – TRNKA, Tomáš, *Masarykův lidovýchovný ústav (Svaz osvětový). Jeho vznik a vývoj (1906–1926)*, Praha 1926.

RAŠTICOVÁ, Blanka (ed.), *Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 13)*, Uherské Hradiště 2008.

RAŠTICOVÁ, Blanka (ed.), *Osobnosti agrární politiky 19. a 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 11)*, Uherské Hradiště 2006.

RAŠTICOVÁ, Blanka (ed.), *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 7)*, Uherské Hradiště 2002.

RAŠTICOVÁ, Blanka (ed.), *Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 5)*, Uherské Hradiště 2000.

RAŠTICOVÁ, Blanka (ed.), *Zemědělské školství, výzkum a osvěta jako předpoklad hospodářského a sociálního rozvoje venkova v 19. a 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 9)*, Uherské Hradiště 2004.

RAŠTICOVÁ, Blanka (ed.), *Zemědělství na rozcestí 1945–1948. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 3)*, Uherské Hradiště 1998.

ROKOSKÝ, Jaroslav, *Agrární strana*, in: Jiří Malíř – Pavel Marek a kol., Politické strany. Vývoj politických hnutí v českých zemích a v Československu 1861–2004, 1. díl (1861–1938), Brno 2005, s. 413–442.

ROKOSKÝ, Jaroslav, *Agrární strana, ruralisté a tichá hrdinství*, in: Ruralismus, jeho kořeny a dědictví. Osobnosti, díla, ideje, Semily 2005 (Z Českého ráje a Podkrkonoší, supplementum 10), s. 219–228.

ROKOSKÝ, Jaroslav, *Agrárníci – političtí vězni Národní fronty*, in: Zdeňka Kokošková – Jiří Kocian – Stanislav Kokoška (eds.), Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody, Praha 2005, s. 144–153.

ROKOSKÝ, Jaroslav, *Formování Mezinárodního agrárního bureau ve dvacátých letech 20. století*, in: Blanka Rašticová (ed.), Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 5), Uherské Hradiště 2000, s. 83–99.

ROKOSKÝ, Jaroslav, *Jižní Čechy – bašta agrární strany v první Československé republice*, in: B. Rašticová (ed.), Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 13), Uherské Hradiště 2008, s. 97–106.

ROKOSKÝ, Jaroslav, *K dějinám NOVINY, tiskařského a vydavatelského družstva. (Příspěvek k vývoji agrárního tisku)*, in: Tisk, jeho místo a role v dějinách

a současnosti politických stran na území českých zemí a Československa v letech 1860–2000, Olomouc 2001, s. 17–33.

ROKOSKÝ, Jaroslav, *Naděje, iluze, zklamání. Agrární strana na Podkarpatské Rusi*, in: Josef Harna – Blanka Rašticová (eds.), Regionální zvláštnosti politiky agrární strany v období první Československé republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 17), Uherské Hradiště 2012, s. 35–45.

ROKOSKÝ, Jaroslav, *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*, Praha 2011.

ROKOSKÝ, Jaroslav, *Václav Donát*, in: Josef Tomeš a kolektiv, *Tváře našich parlamentů 1861–2011. 150 let parlamentarismu v českých zemích*, Praha 2012, s. 131–134.

ROKOSKÝ, Jaroslav, *Zákaz agrární strany a pokusy a její obnovení v letech 1945–1948*, in: Blanka Rašticová (ed.), Zemědělství na rozcestí 1945–1948. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 3), Uherské Hradiště 1998, s. 77–89.

ROKOSKÝ, Jaroslav, *Zrádci nebo zrazení? Agrárníci ve věženích v poválečném Československu*, in: Jan Rychlík – Lukáš Holeček – Michal Pehr a kol., Agrarismus ve střední a východní Evropě 19. a 20. století, Praha 2015, s. 134–146.

RYCHLÍK, Jan, *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992*, Praha 2012.

RYCHLÍK, Jan, *Zemědělské hnutí ve střední a východní Evropě 20. století*, in: Blanka Rašticová (ed.), Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 5), Uherské Hradiště 2000, s. 7–16.

RYCHLÍK, Jan – HOLEČEK, Lukáš – PEHR, Michal a kol., *Agrarismus ve střední a východní Evropě 19. a 20. století*, Praha 2015.

SASSMANN, Alois, *Kořeny 4. Putování po starých rodech*, České Budějovice 2013.

SEKERA, Jiří, *Město Blatná v letech 1848–1914*, in: Sborník k 750. výročí Blatné, Blatná 1985, s. 59–97.

SLEZÁK, Lubomír, *Družstevní tradice československého zemědělství*, in: Ivo Frolec – Blanka Rašticová (eds.), Demokratické tradice ve vývoji československého zemědělství po roce 1918. Sborník příspěvků z celostátní vědecké konference, Uherské Hradiště 1991, s. 3–15.

SLEZÁK, Lubomír, *K historii českého agrarismu. Antonín Matula*, in: Blanka Rašticová (ed.), Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 5), Uherské Hradiště 2000, s. 25–33.

SMRČKA, Ladislav (ed.), *Vývoj družstevnictví na území ČSFR*, Praha 1992.

SOMMER, Karel – JULÍNEK Josef, *Politik a kněz Alois Kolísek*, Praha 2012.

STEHLÍK, Michal, *Češi a Slováci 1882–1914. Nezřetelnost společné cesty*, Praha 2009.

STOCKÝ, Jan (ed.), *Jižní Čechy. Kulturní, hospodářský, sociální vývoj a stav. Program regionální práce*, Praha 1937.

STOCKÝ, Jan, *Myšlenky Antonína Švehly*, Praha 1936.

STOCKÝ, Jan, *Zemědělství v Československu*, Praha 1935.

STRNAD, Rudolf, *Čtyřicet let činnosti odboru Národní jednoty pošumavské v Č. Budějovicích 1884–1924*, České Budějovice 1924.

SVOBODA, Rudolf, *Dějiny farnosti sv. Jana Nepomuckého v Českých Budějovicích, díl 1 (Stavba kostela a vznik farnosti)*, České Budějovice 2010[1] a 2014[2].

SVOBODA, Rudolf, *Proč v Českých Budějovicích nestojí katedrála? K úvahám o stavbě katedrály v Českých Budějovicích v letech 1888–1909*, in: Veritas liberabit vos. Sborník k sedmdesátinám Karla Skalického, České Budějovice 2004, s. 163–174.

ŠEBEK, Jaroslav, *I. celostátní katolický sjezd v roce 1935. Neúspěšný pokus o překonání národnostních bariér mezi českými a německými katolíky v meziválečné ČSR*, in: Jiří Hájek – Jan Kocian – Milan Zítko (eds.), Fragmenty dějin. Sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta, Praha 2006, s. 233–242.

ŠEDIVÝ, Ivan, *Češi, české země a velká válka 1914–1918*, Praha 2001.

ŠEPTÁK, Miroslav, *Alternativa vůči Hradu? Zahraničně-politické představy českých a slovenských agrárníků v třicátých letech minulého století*, in: Jan Rychlík – Lukáš Holeček – Michal Pehr a kol., Agrarismus ve střední a východní Evropě 19. a 20. století, Praha 2015, s. 157–166.

ŠMÍD, Marek, *Apoštolský nuncius v Praze. Významný faktor v československo-vatikánských vztazích v letech 1920–1950*, Brno 2015.

ŠMÍD, Marek, *Co skrývají vatikánské archivy k období první republiky let 1918–1929*, Církevní dějiny, 2011, č. 7, s. 55–61.

ŠMÍD, Marek, *Co skrývají vatikánské archivy k období první republiky let 1929 –1938*, Církevní dějiny, 2012, č. 10, s. 107–115.

ŠMÍD, Marek, *Nepřítel: první republika. Radikalizace skupiny českých katolických intelektuálů v letech 1919–1938*, Brno 2012.

ŠMÍD, Marek, *Obsazení biskupského stolce po skonu českobudějovického biskupa Josefa Antonína Hůlky v roce 1920*, Jihočeský sborník historický, 83, 2014, s. 327–328.

ŠMÍD, Marek, *Pohled Svatého stolce na osobnost Antonína Švehly v době první Československé republiky*, in: Jan Rychlík – Lukáš Holeček – Michal Pehr a kol., Agrarismus ve střední a východní Evropě 19. a 20. století, Praha 2015, s. 147–156.

ŠOUŠA, Jiří, *Mezi brázdou a bankovním úvěrem. O agrárních a peněžních dějinách 19. a 20. století*, Praha – Pelhřimov 2012.

ŠOUŠA, Jiří, *Zemědělská správa a některá východiska vzestupu agrární strany v Čechách, 1914–1918*, Acta Universitatis Carolinae – Philosophia et Historica 4–5. Z Pomocných věd historických VI–VII, 1987, s. 81–120.

ŠTAIF, Jiří, *Jindřich Šimon Baar a společenská modernizace (Pokus o dialog mezi sociálními dějinami a krásnou literaturou)*, in: Jan Hájek – Jiří Kocián – Milan Zítko (eds.), Fragmenty dějin. Sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta, Praha 2006, s. 35–52.

ŠTEFANOVIČ, Milan, *Samuel Jurkovič a družstevníctvo na Slovensku*, in: Blanka Rašticová (ed.), Osobnosti agrární politiky 19. a 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 11), Uherské Hradiště 2006, s. 159–161.

ŠTOLLEOVÁ, Barbora, *Obraz sedláka v českém venkovském a selském kalendáři na přelomu 19. a 20. století*, in: Eduard Kubů – Jiří Šouša – Aleš Zářický (eds.), Český a německý sedlák v zrcadle krásné literatury 1848–1948. Diskurz mezi historií a literární vědou na téma selského a hraničářského románu, Praha 2014, s. 284–314.

TRAPL, Miloš, *Terminologie politického katolicismu*, in: Pavel Marek (ed.), Teorie a praxe politického katolicismu 1870–2007, Brno 2008, s. 7–12.

TRAPL, Miloš, *Zemědělské družstevnictví a Československá strana lidová*, in: Blanka Rašticová (ed.), Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 7), Uherské Hradiště 2002, s. 73–77.

TRAPL, Miloš – KONEČNÝ, Karel – MAREK, Pavel, *Politik dobré vůle. Život a dílo msgre Jan Šrámka*, Praha 2013.

TRETERA, Jiří Rajmund – HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, Praha 2011.

TRNKA, Miloslav – JAROŠOVÁ, Marie, *Co vypráví jméno domu „Roušínů“ ve Lhenicích, Bavorovská ulice*, Rodopisná revue on-line, roč. 14, 2012, č. 2.

UHLÍŘ, Dušan, *Republikánská strana venkovského a malorolnického lidu 1918–1938. Charakteristika agrárního hnutí v Československu*, Praha 1988.

URBAN, Otto, *Česká společnost 1848–1918*, Praha 1982.

URBAN, Zdeněk, *Problémy slovenského národního hnutí na konci 19. století*, Praha 1972.

VELEK, Luboš, *Agrární proud v mladočeské straně v 90. letech 19. století*, in: Jiří Šouša – Daniel E. Miller – Mary Hrabik Samal (eds.), K úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha 2001, s. 19–29.

VELEK, Luboš, *Sdružení českých zemědělců a Národní strana svobodomyslná 1896–1899*, in: Blanka Rašticová (ed.), Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 5), Uherské Hradiště 2000, s. 123–134.

VILIKOVSKÝ, Václav, *Dějiny zemědělského průmyslu v Československu od nejstarších dob až do vypuknutí světové krise hospodářské*, Praha 1936.

VOCHALA, Jožа, *Luhačovské sněmy československé. Kulturní, národohospodářský a politický program luhačovských porad Československé jednoty a jejich historie, průběh a význam*, Praha – Luhačovice 1936.

VONDRÁČEK, Karel, *50 let Národní jednoty pošumavské 1884–1934*, Praha 1934.

VONDRUŠKA, Vlastimil, *Osudy agrárního politického hnutí*, Praha 1990.

VŠETIČKA, František, *Počátek Holečkova cyklu Naši*, in: Ruralismus, jeho kořeny a dědictví. Osobnosti, díla, ideje, Semily 2005 (Z Českého ráje a Podkrkonoší, supplementum 10), s. 39–43.

WEINZIERL, Erika von (ed.), *Der Modernismus. Beiträge zu seiner Erforschung*, Graz – Wien – Köln 1974.

WOLF, Hubert (ed.), *Antimodernismus und Modernismus in der katholischen Kirche. Beiträge zum theologiegeschichtlichen Vorfeld des II. Vaticanums*, Paderborn – München – Wien – Zürich 1998.

ZDEŇKOVÁ, Marie, *Antonín Švehla a Hostivař*, Praha 2008.

ZUBEREC, Vladimír, *Formovanie slovenského agrárneho hnutia v rokoch 1900–1918*, Historický časopis, roč. 20, 1972, č. 2, s. 205–246.

ZUBEREC, Vladimír, *Príspevok k dejinám vzniku agrárnej strany na Slovensku (1918–1921)*, Historický časopis, roč. 15, 1967, č. 4, s. 573–599.

ZUBKO, Peter (ed.), *Modus Vivendi v historii katolické církve v Československu. Sborník z mezinárodní konference konané v Olomouci*, Olomouc 2005.

ŽÁČEK, Jaroslav, *Jindřich Š. Baar. Strážný duch Chodska*, Praha 1948.

ŽUNDÁLEK, František Hanuš (ed.), *Inful. prelát Msgr. Jan Pauly, jeho život a jeho dílo*, Praha 1936.

SEZNAM ZKRATEK

ABČ – Agrární banka československá
AČNB – Archiv České národní banky
AHMP – Archiv hlavního města Prahy
aj. – a jiné
AM – archiv města/městečka
ANM – Archiv Národního muzea
AO – archiv obce
APA – Archiv pražského arcibiskupství
apod. – a podobně
APS – Archiv poslanecké sněmovny
atd. – a tak dále
b. d. – bez data
b. m. – bez místa
BA – Biskupský archiv
BKS – Biskupský kněžský seminář
c. k. – císařský a královský
cit. – citováno
č. – číslo
ČB – České Budějovice
čp. – číslo popisné
ČR – Česká republika
ČSR – Československá republika
ČVUT – České vysoké učení technické
DA – digitální archiv
dp. – důstojný pán
dr. – doktor
ed., eds. – editor, editoři
fol. – folio
FÚ – farní úřad
inv. č. – inventární číslo
inv. j. – inventární jednotka
JčL – Jihočeské listy
JČsD – Jednota československého duchovenstva
JKD – Jednota katolického duchovenstva
JUDr. – doktor obojího práva (juris utriusque doctor)
kart. – karton
Kč – koruna československá
km – kilometr
kol. – kolektiv
LA PNP – Literární archiv Památníku národního písemnictví
LZ – Ledenický zpravodaj
mj. – mimo jiné
MJŠB – Muzeum Jindřicha Šimona Baara Klenčí pod Čerchovem
MNV – místní národní výbor
Msgre, Mons. – monsignor
MÚA AV ČR – Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR
MZV – Ministerstvo zahraničních věcí
NA – Národní archiv
nar. – narozen
nedat. – nedatováno
nestr. – nestránkováno
nezprac. – nezpracováno
NJP – Národní jednota pošumavská
NS – Národní shromáždění
NSJ – Národohospodářský sbor jihočeský
NŠ – národní škola

ONV – okresní národní výbor

P. – kněz (pater)

p., pp. – pán, páni

pag. – pagina

PhDr. – doktor filozofie (philosophiae doctor)

PK – Pošumavský kraj

pozn. – poznámka

prof. – profesor

příp. – případně

r., roč. – ročník

RNS – Revoluční národní shromáždění

ŘF – římskokatolická farnost

s. – strana

sign. – signatura

SMJK – Sbírka matrik Jihočeského kraje

sn. – snímek

SNJ – Strana národní jednoty

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

srov. – srovnej

sv. – svatý

ThDr. – doktor teologie (theologiae doctor)

tj. – to jest

tzv. – takzvaný

ÚJHD – Ústřední jednota hospodářských družstev

USA – Spojené státy americké (United States of America)

VA – výstřižkový archiv

vdp. – vysoce důstojný pán

VKD – V ě s t n í k k a t o l i c k é h o duchovenstva

ZDL – Zemědělské družstevní listy

zem. – zemřel

JMENNÝ REJSTŘÍK

(Rejstřík odkazuje na vlastní text práce i poznámky pod čarou)

B

BAAR Jindřich Šimon 31, 37, 43, 52, 53, 62, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 103, 104, 105, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 121, 122, 127, 131, 165, 245, 249, 250, 251, 257, 260, 262, 264, 265

BAAR Josef 62

BABÁNEK Josef 198

BABÁNEK Karel 245

BÁRTA Šimon 127, 128, 267

BARTOŠEK Theodor 244

BAŤA Jan 223, 271

BAUER František Saleský 102

B A U E R O V Á K a t e ř i n a, v i z KROIHEROVÁ Kateřina

BEDŘICH Augustin 121

BECHYNĚ Rudolf 175, 196, 249

BENEDIKT XV. 117, 127, 129, 262

BENEŠ Edvard 53, 54, 116, 127, 128, 175, 196, 201, 204, 210, 211, 212, 214, 217, 219, 220, 222, 223, 226, 227, 228, 230, 247, 249, 253, 270

BENEŠ Jan 108, 121

BERAN Rudolf 53, 54, 59, 68, 70, 170, 171, 176, 178, 179, 189, 195, 209, 212, 214, 217, 218, 219, 220, 222, 223, 224, 231, 232, 246, 248, 250, 258, 261, 265, 266, 270, 280

BERAN Rudolf mladší 219, 261

BERAN Václav 261

BERANOVÁ Barbora 219, 261

BERGMANN Rudolf 191

BEZPALEC Jan 16

BICAN Adolf 58

BIDLO František 249

BÍLEK František 80

BISTŘICKÝ Otomar 59, 152, 171, 248

BITNAR Vilém 84

BLÁHA Jakub 62, 63, 268

BLAHA Marián 116, 118, 269

BLAHO Pavol 185, 186, 187, 188, 189, 196

BLAHOVEC František 88, 91, 98, 181

BLAŽEK Antonín 151, 166

BLAŽÍČEK Oldřich 53

BLAŽKO František 91, 93, 94, 96

BOČEK Karel 77

BOHATÝ Matěj 41

BOUČEK Jiří 145

BOUČEK Václav 197

BOUŠKA Sigismund 81, 82, 83, 84

BRADÁČ Bohumír 53, 59, 175, 195, 248, 249, 270

BRÁF Albín 146

BRAHMS Johannes 157

BRAUNER František August 35

BROUSEK Karel 57

BROŽEK Augustin 59, 60

BROŽKA Martin 49, 60, 245

BRYNYCH Edvard Jan 92
BŘEZINA Otokar 33
BŘEZNOVSKÝ Václav 36
BŘICHÁČEK František 33
BUKOVSKÝ Stanislav 218
BUKVAJ Josef 184, 260
BUMBA Josef 20
BŽOCH František 77

C

CAHÁK Karel 65

Č

ČAPEK František 48
ČAPEK František Miroslav 44, 258
ČAPEK Karel 215
ČASNÝ Felix 213
ČERNÁ Helena, roz. Švehlová 217, 261, 271
ČERNÍNOVÉ 37, 71
ČERNÝ Alois 164
ČERNÝ Jan 152
ČERNÝ Josef 197, 217, 231, 271
ČERNÝ Vratislav 197
ČÍŽKOVSKÝ Jan 58

D

DANEŠ Josef 69
DANEV Stojan 180
DEMEL Jan Rudolf 143, 144, 178
DESTINNOVÁ Ema 54
DÍTKO Václav 59
DIVIŠ Čeněk 247, 248
DIVIŠ Jindřich 67
DLOUHÝ-POKORNÝ Emil 42, 82, 84, 85, 86, 87, 91, 92, 93, 102
DOBRÝ Jan 27
DOLEŽAL Karel 58
DONÁT Václav 69, 171, 184, 200, 203, 204, 209, 213, 232
DOSTÁL Jan Jordán 74, 77
DOSTÁL-LUTINOV Karel 39, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 113
DOSTÁLEK Jan 242, 271
DOUBEK František Bohumil 53, 280
DOUBRAVA Josef 102, 110
DRAHOŇOVSKÝ Josef 265
DRTINA František 109, 175
DRTINA Prokop 109
DVOŘÁK Jan 151, 166, 168, 176, 178, 184, 219
DVOŘÁK Josef 76
DVOŘÁK Ladislav 127, 261
DVOŘÁK Ladislav František 151, 170
DVOŘÁK Xaver 83, 84, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 129, 130, 131
DYK Viktor 171, 196

E

ECKSTEINOVÁ Božena 197
z EGGENBERGU Jan Kristián 15
EHRHARD Albert Joseph Maria 79
ELIÁŠ Alois 224
ENGLIŠ Karel 249, 253

F

FALTIS Jan 60

FARSKÝ Karel 104, 107, 114, 115, 119, 123

FEIERABEND Ladislav Karel 152, 155, 175, 176, 231

FIERLINGER Zdeněk 175

FILIPÍNSKÝ Jan 213

FIXOVI František a Marie 76–77

FLORIAN Josef 84

FLOS František 245

FOERSTER Josef Bohuslav 265

FRANTA Ondřej 19

FRECR Antonín 98, 99

FREY Pavel 14

FUCHS Alfred 249

G

GAJDA Rudolf 228

GALEN Augustin 101

GASPARRI Pietro 116, 117

GEBAUER Jan 175

GREGORA Arnošt 75

GRÜNFELD Jindřich 53

GUTH-JARKOVSKÝ Jiří Stanislav 207

GUTWIRT Tomáš 16, 17

H

HABRMAN Gustav 127, 128, 175, 196

HABSBURKOVÉ 103, 104, 123, 130, 194, 240

HÁCHA Emil 213, 223, 224

HAINZ Ludvík 55

HÁJEK Václav 206

HAJER František 75

HÁLEK Jaroslav 178

HALÍK Rudolf 231, 238

HAMPL Antonín 175

HAVEL Miloš a Václav 58

HAVELKA Antonín 107, 109, 110, 120, 123, 235

HAVLÍČEK František 41

HAVLÍČEK Borovský Karel 12, 35

HEJČL Jan Nepomuk 113

HENLEIN Konrád 209

HENNER Kamil 112, 116

HERBEN Ivan 249

HERBEN Jan 175, 197, 249

HEYDRICH Reinhard 18, 110

HILBERT Kamil 54

HILDPRANDTOVÉ z Ottenhausenu 34, 36, 37, 135

HILSNER Leopold 182

HITLER Adolf 220, 222, 227, 228, 229, 230, 233

HLINKA Andrej 249

HLOND August 267

HNÍDEK František 181, 182

HODŽA Milan 72, 73, 175, 186, 188, 189, 196, 220, 221, 258, 270

HOFER Josef 125

HOFFMANN Josef 29, 30

HOLBA Jan 113

HOLEČEK František 82, 83, 84, 85, 86, 88, 92, 93, 98, 102, 110

HOLEČEK Jaroslav Václav 54, 271, 280

HOLEČEK Josef 23, 245, 251, 252

HOLUB Václav 107, 109, 121, 122

HONETŠLEGR Vojtěch 16
HONS Václav 260
HOPPE Viktor 207, 208
HORÁČEK Cyril 195, 200
HORÁK Václav 108
HORÁKOVÁ Milada 175
HORNOV Vladimír 84
HORSKÝ Rudolf 83, 87, 91, 93, 110, 175
HOŘEJŠÍ František 50, 51, 63
HOUDEK Fedor 186, 189, 196, 197
HOUSER František 197
HOVORKA František 145
HROMADA František 132, 138
HRUBAN Mořic 129, 175, 203
HRUBEŠ Jakub 19, 20
HRUBÝ Adolf 213
HRUBÝ Emanuel 173, 178
HUCL Josef 184, 199
HUDEC Tomáš 259
HULAKOVSKÝ Jan Evangelista 84
HŮLKA Antonín 148
HŮLKA Josef Antonín 28, 29, 49, 110, 126, 181
HŮLKA Rudolf 148, 236
HUML Jiří 157
HUSAR František 32
HUYN Pavel 102, 105, 106, 114, 115, 251
HYBŠ František 152, 184
HYNAIS Vojtěch 248
HYRŠ Josef 200, 213

CH

CHALUPNÝ Emanuel 175
CHALUPSKÝ Václav 51
CHAPLIN Charlie 276
CHARVÁT Josef 275
CHLEBORÁD František Ladislav 144
CHLUMECKÝ Adam 84
CHOC Josef 109, 121
CHRAMOSTA František 84
CHRÁSTEK Jan 271
CHUDOBA Martin 84
CHVALKOVSKÝ František 220, 223
CHVALKOVSKÝ Karel 95

I

IVANKA Milan 197

J

JANÁT Václav 51, 57, 61, 74
JANČAR Josef 121
JANDA Karel 98
JASANOVIČ Josef 84
JEGLIČ Anton Bonaventura 100
JELÍNEK Maxmilián 38
JEŽEK Jan 84
JIRÁK Alois 28
JIRÁSEK Alois 19, 196, 243, 245
JIRÁSKO František 121
JIROUŠEK Tomáš Josef 83
JÍROVEC Josef 258
JIRSÍK Jan Valerián 15, 21, 23, 25, 26, 29, 30, 132

JIŘÍ z Poděbrad 37
JONÁŠ Karel 237
JUNGR Emanuel 236
JURIGA Ferdinand (Ferdiš) 113, 187, 196
JURKOVIČ Samuel 142

K

KADLEC Jaroslav 28
KADLEČEK Jan 246
KAFKA František 53
KAFKOVÁ Marie, viz PILCOVÁ Marie
KAHÁNEK Ferdinand 238
KALINA Antonín 36
KALUS Josef 84
KAMENÍČEK Ladislav 231
KAMPELÍK František Cyril 58, 142, 143, 144, 158
KARAS Josef 213
KAŠPAR Josef 107, 109
KAŠPAR Karel 110, 114, 217, 269
KAZIMOUR Josef 170
KELLER Karel 213
KINSKÝ František Josef 269
KITTRICH František 164
KLAS František 40, 137
KLAUSNER Richard 64, 65
KLEČKA Josef 41
KLICPERA Ivan 244
KLIMEŠ Filip Matěj 13, 14, 20
KLINDERA Ferdinand 59, 69, 72, 151, 152, 153, 156, 158, 159, 161, 169, 184, 189, 195, 231, 246
KLOFÁČ Václav 175, 193, 196, 203, 213
KLOUDA Antonín 197, 213
KMEŤKO Karol 269
KNOTEK Antonín 84
KNOTEK Václav 55, 56
KOČANDRLE Josef 59
KODYM Filip Stanislav 143, 144
KOFFER Jan 41
KÖHLER Jano 54, 280
KOHN Theodor 82
KOHOUT František 84
KOLÁRSKÝ Antonín 148, 236
KOLÍSEK Alois 107, 113, 116, 117, 118, 196, 197, 253
KOMENSKÝ Jan Amos 30
KONOPÍK Jan 121
KOPAL Petr 92, 102
KORÁB Julius A. 84
KORDAČ František 100, 101, 102, 105, 123, 124, 125, 126, 129, 255, 264, 266
KOŘÁN Václav 207, 208
KOTEK Vojtěch 77
KOTLANT Jan 219
KOTRCH Václav 105
KOTROUŠ Karel T. 32, 84
KOUTSKÝ Maxmilián 78
KOZKA z Rynárce Matěj 243
KRAMÁŘ Karel 54, 116, 171, 175, 193, 194, 196, 249
KRATOŠKA Jaroslav 53, 73, 152, 246
KRAUS Karel 84
KRČMÁŘ Jan 271

KREJČÍ František V. 197
KRISTEN Vladimír 154
KROIHER Ferdinand 15
KROIHER František 13, 15, 16, 17
KROIHER Josef 13
KROIHER Václav 16
KROIHER Vojtěch (Adalbert) 12, 13, 15, 141
KROIHEROVÁ Johana 16, 17
KROIHEROVÁ Kateřina 16
KROIHEROVÁ Kateřina, roz. Bauerová 16
KROIHEROVÁ Ludmila 16
KROIHEROVÁ Marie, roz. Lockenbauerová 12, 13
KROIHEROVÁ Marie, viz VODIČKOVÁ Marie
KROIHEROVÁ Markéta 16
KROIHEROVÁ Terezie, roz. Plánská 15, 16, 27
KROIHEROVÁ Voršila (Ursula), roz. Ženíšková 12, 15
KROJHER Martin (literární postava) 252
KRONBAUER Rudolf Jaroslav 245
KROUPA Václav 49
KRYCHTÁLEK Vladimír 238
KRYŠTŮFEK František Xaver 96
KRŽ Vojtěch 195, 260
KŘÍŽ Alois 139
KŘIŽÍK František 146, 154
KUBATA Jakub 258
KUBR Stanislav 173, 178
KUHN Jan 91, 94, 98
KULDA Beneš Metod 80
KUNTE Ladislav 82, 85, 102
KUPKA Josef 269
KUŠKA Josef 82, 85, 86, 91, 93, 107, 109, 121, 122, 128
KVAPIL Jaroslav 197
KYSELÝ František 84

L

LAKMAJER Antonín 39, 40, 41, 99, 110
LAMAČ Karel 276
LAUŠMAN Bohumil 175
LEDVINKA Ladislav 181
LEGER Karel 245
LEŠKA Josef 41
LEUBNER František 84
LEV XIII. 32, 80
LICHTENŠTEJN František 269
LOBKOVIC Ferdinand Zdeněk 269
LOCKENBAUEROVÁ Marie, viz KROIHEROVÁ Marie
LOSKOT František 98, 102
LOUKOTA Josef 248
LUDVÍK Lambert 88, 92, 93, 98
LUSK Josef 49

M

MACHAR Josef Svatopluk 196, 197
MACHNÍK František 171, 231, 265
MÁJ Jaroslav 250, 251
MÁLEK Antonín 28
MALKUS Jan 72, 195
MALYPETR Jan 69, 175, 184, 195, 197, 204, 217, 223, 231

MAREK Antonín 16
MAREK Pavel 94, 118
MAREŠ František 23, 228
MARMAGGI Francesco 130
MARŠÁLEK Mikuláš 84
MARX Karel 233
MASARYK Tomáš Garrigue 23, 33, 54, 58, 65, 109, 112, 115, 116, 117, 130, 144, 161, 175, 180, 194, 202, 207, 210, 211, 214, 215, 216, 217, 226, 238, 244, 248, 255, 262
MASARYKOVÁ Alice 197, 262
MAŠEK Alois 35
MAŠEK Karel 59
MATIÁŠEK František 41, 49
MATOUŠEK Josef 60, 197
MATTUŠ Jaroslav 197
MAY Karel 230
MAYDL Josef 36
MEČÍŘ Karel 220
MEDŇÁNSKÝ Martin 84
MEDVECKÝ Karol 197
MEDVECKÝ Ľudovít 186, 188, 189, 196
MEISSNER Alfred 197, 249
MICARA Clemente 125, 127
MICHKA Viktor 108, 122
MIKULÍČEK Vítězslav 254
MILÁČEK Antonín 29
MILOTA Albert 207
MÍSTECKÝ Ferdinand P. 84
MORAVEC Eduard 139
MORÁVEK Břetislav 261
MORÁVKOVÁ Libuše, roz. Udržalová 261
MOTTL Josef 84
MRÁČEK Karel 32
MRÁZ Antonín 110
MRŠTÍK Alois a Vilém 245
MUDROCH Pavel 88, 90, 91, 92, 98
MUCHA Alfons 69
MUSIL Alois 245
MYSLBEK Josef Václav 216
MYSLIVEC Václav 175

N

NAŠINEC František 59
NEBESKÝ Josef 231
NEČAS Jan Evangelista 84
NEUMANN Eduard 53
NEUMANN Jan Nepomuk 26
NEUMANN Stanislav Kostka 196, 197
NĚMEC Antonín 197
NĚMEC Bohumil 175, 197, 211
NIESSNER Wilhelm 213
NOSEK František 129, 175
NOSEK Jakub 34, 49
NOSEK Jan (pseudonym F. J. Kroihera) 13, 242
NOVÁK Bohumil 185
NOVÁK František 84
NOVÁK František Xaver 120, 122
NOVOTNÝ Josef 260
NOVOTNÝ Karel 197
NOVOTNÝ Václav 23

O

OBROVSKÝ Jakub 53
OBRTEL František 268
OKÁNIK Josef 108
OKÁNIK Ľudovít 187, 189, 196
OLEJNÍK František 59, 171, 203, 204, 208, 248
OLIVA Václav 93
ONDRÁKOVÁ Anny 276

P

PALACKÝ František 35
PANUŠ František 134
PASKA Josef 97, 98, 99
PAULY Jan 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 106, 217, 235, 244, 252
PAVELČÍK Antonín 84
PAVELKA Jakub 84
PAVLÍK Jarolím S. 84
PAVLÍK Matěj 110, 114, 235
PECÁNEK Jan 98
PEKÁREK Josef 33, 34, 35
PELIKÁN Josef 266
PERNER Rudolf 55
PEROUTKA Ferdinand 198
PERÚTKA Theodor 114
PEŠKOVÁ Marie 76
PETERS Otto 54, 72, 216, 217, 280
PETRÁŠ Jarolím 62, 63, 66
PETRŽÍLEK František 46
PETŘÍK Václav 32
PILC Václav 53, 261, 271, 275
PILCOVÁ Marie, roz. Kafková 53
PINSKER Václav 131
PIUS X. 82, 101
PLÁNSKÁ Terezie, viz KROIHEROVÁ Terezie
PLÁNSKÝ František 15
PLÁNSKÝ Tomáš 16, 20, 21
PLATZ G. von 207
PODLAHA Antonín 110, 114
POHAN František 58
POLÍVKA František 108, 109, 112, 121, 122
POSPÍŠIL Jan 92
POSPÍŠIL Josef 108
POTĚHNÍK Alois 84
PRÁŠEK Karel 86, 173, 174, 178, 179, 184, 191, 195, 200
PRAŽÁK Albert 164
PRAŽÁK Jan 72, 153, 155, 184, 275
PREČAN Leopold 268
PREISS Jaroslav 54, 196, 223
PROFOUS Antonín 13
PROCHÁZKA Gustav Adolf 104
PROCHÁZKA Matěj 23
PROKŮPEK Adolf 145, 152, 184, 195
PROKŮPEK Jan Antonín 145, 173
PROŠEK Josef 58
PRŮCHA Karel František 25
PRUNAR Václav 183
PUJMANNOVÁ Marie 113
PURGHART Rudolf 137
PURKYNĚ Jan Evangelista 37

R

RAIFFEISEN Friedrich Wilhelm 142, 143
RAIS Karel Václav 245
RAŠÍN Alois 175, 196
RATAJ Jan 178, 179, 184
RATHOUSKÝ Jan 167
REJT Benedikt 37
REYL František 100
REYZL Josef 213
REZEK Karel 139
RIEGER František Ladislav 35, 146
RIGHETI Jan 21
RICHTR František 84
RODLER Adolf 27, 30
ROLÍČEK Rudolf 197
ROSSINI Gioacchino 157
ROUBÍK František 32
ROUČEK Jaroslav 84
ROVENSKÝ Josef 95
ROŽEK Karel 245
ROŽMBERKOVÉ 13, 243
z ROŽMITÁLU 37
RŮŽIČKA Bohumil 72
RŮŽIČKA František 13
RYCHTERA Jaroslav 152, 191

Ř

ŘEPA Václav 121, 122, 125, 264
ŘÍHA Martin Josef 25, 26, 27, 33, 98

S

SAJDL Josef 139
SEDLÁK Jan (kněz) 102
SEDLÁK Jan (národohospodář) 97, 146, 151, 154, 219
SEHNAL Václav 213
SCHAAFFGOTSCHE Jan Prokop 26
SCHEINOST Jan 228
SCHELL Herman 79
SCHINKO Jan 38, 39
SCHLOSSER Robert 244
SCHNIRCH Bohumil 216
SCHÖNBORN František 25, 26
SCHULZE-DELITZSCH Hermann 145
SCHWARZENBERGOVÉ 13, 15, 268
SCHWARZENBERG Adolf 269
SCHWARZENBERG Adolf Josef 41, 42, 44, 49
SCHWARZENBERG Bedřich 261
SKALÍK František 84
SKOČDOPOLE Antonín 28
SKRBENSKÝ ZE HŘÍŠTĚ Lev 92, 99
SKYČÁK František 187
SLÁDEK Čeněk 58
SLÁDEK Ferdinand 248
SLÁVIK Juraj 59, 197, 248
SLAVÍK Karel (kněz) 127
SLAVÍK Karel (národohospodář) 188
SLÍVA Leopold 231
SMITKA Josef 32
SMOLA František 46, 47
SMRTKA Josef 197
SMUTNÝ Karel S. 84
SOJKA Jan 89
SONNTAG Kuneš 174, 195
SOUKUP František 54, 109, 175, 193, 203, 204, 209, 213, 218

SPÁČIL-ŽERANOVSKÝ Jan 84
SPONAR Jakub 20, 28
SPONAR Štěpán 20
SRDÍNKO Hynek 173
SRDÍNKO Otakar 195, 233
STALIN Josif Vissarionovič 229, 233
STANĚK František 54, 170, 174, 195
STAŠEK Bohumil 175
STAŠEK František 63, 64, 271
STAŠEK Jan 63
STEINER František 36
STEJSKAL František Xaver 108, 109
STIBIC Zdenko 157, 168
STIBICOVÁ Jarča 157
STOCKÝ Jan 170, 171
STOCKÝ Josef 170
STOJAN Antonín Cyril 92, 103, 129, 269
STÖRCK Paul Freiherr von 165
STRÁNSKÝ Adolf 249
STŘEBSKÝ Tomáš 88, 90, 91, 92, 94, 97
STŘÍBRNÝ Jiří 175, 196, 228
STUPAVSKÝ Rudolf 84
SUCHÝ Oldřich 231
SUKDOL Jan 48, 77
SURALA František Gabriel 74
SUŠIL František 29
SVÁROVSKÝ Jan 84
SVATOŠ Ludvík 108, 109, 121
SVĚTLÍK František 82, 85, 108
SVOBODA Josef 31
SVOBODA Karel 54, 166, 195
SVOJSÍK Alois 88, 91, 92, 93, 94, 95, 104
SVOZIL Josef 82, 85, 86, 102
SYCHROVSKÝ Antonín 84
SYROVÝ Jan 223, 262

Š

ŠÁDA Josef 197
ŠACHL Antonín 59, 171
ŠÁLEK Josef 16
ŠALOUN Ladislav 265
ŠÁMAL Přemysl 175, 196
ŠANDA Vojtěch 114, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 126, 131
ŠAŠEK Stanislav 232
ŠEVČÍK František 120
ŠÍLENÝ Václav 41, 42, 45, 46, 48, 165
ŠIMÁČEK František 143, 144
ŠIMEK Josef 164
ŠIMON Josef 84
ŠIMŠÍK Arnošt 119
ŠKORPIL Josef 54, 106
ŠKRDLE Tomáš 31, 81, 83, 91, 145
ŠMERAL Bohumír 175
ŠNEJD Jan 100
ŠORM Josef 84
ŠRÁMEK Jan 82, 85, 86, 129, 175, 196, 214, 215, 216, 249, 253, 269, 270
ŠROBÁR Vavro 185, 189, 196
ŠTĚPÁNEK Jaroslav 265
ŠTOLBA Václav 171, 202
ŠŤASTNÝ Alfons 143, 144, 146, 172, 173, 178, 238
ŠUP Prokop 114

ŠVEC Václav 57, 260
ŠVEHLA Antonín 48, 54, 58, 61, 62, 71, 103, 105, 116, 124, 128, 148, 155, 166, 168, 175, 177, 183, 184, 185, 191, 193, 194, 195, 209, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 231, 232, 237, 249, 253, 260, 271, 275, 278, 280
ŠVEHLA Antonín (otec) 173
ŠVEHLA Antonín (syn) 231, 271
ŠVEHLA Stanislav 168, 184
ŠVEHLOVÁ Bohumila 271
ŠVEHLOVÁ Helena, viz ČERNÁ Helena

T

TASCHEK Josef 133
TAUBER Otakar 84
TEDESCHINI Federico 116, 117
TEPLÝ František 37, 53, 72, 73, 83, 105, 106, 111, 114, 115, 126, 127, 152, 158, 249, 250, 251, 265, 266, 268
THOŘ Josef 213
TICHI Hans 254
TOLSTOJ Lev Nikolajevič 24
TOPINKA Karel Ferdinand 150
TOPOL František 219
TORN Čeněk 231
TRAVĚNEC Antonín 84
TROJAN František 156, 160, 170
TŘEBÍZSKÝ Václav Beneš 245
TŮMA Jan 59
TUMPACH Josef 100
TUSAR Vlastimil 124, 175, 196, 200
TUTTER Václav 59, 248
TYLÍNEK Alois 121, 122

U

UDRŽAL František 52, 155, 166, 167, 173, 175, 184, 195, 204, 212, 215, 219, 238, 248, 261, 280
UDRŽAL Václav 152, 155
UDRŽALOVÁ Libuše, viz MORÁVKOVÁ Libuše
UDRŽALOVÁ Marie, viz ŽĎÁRSKÁ Marie
UHLÍŘ Antonín 197
URBÁNEK Ladislav 54
URSÍNY Ján 231
UTTENRODT ze Scharfenbergu Sigismund 84

V

VACEK Jan 88, 97, 98, 181, 182
VACOVSKÝ Josef 51, 67, 68, 74, 76
VANĚČEK František 101
VANĚČEK Josef 90, 99
VANĚK František Bernard 28, 62, 82, 83, 84, 85, 108, 110
VAŠATÝ Jan 36
VAVROUŠEK Bohumil 164
VEJCHODSKÝ Josef 84
VESELÝ František 209
VÍŠEK Antonín 92, 94, 98, 99
VIŠKOVSKÝ Karel 145, 146, 171, 184, 191, 195
VIŠŇANSKÁ Albína 76

VLASÁK Jaroslav 108
VLASÁK Josef 56
VLK Alois 170
VOBIŠOVÁ Karla 56
VODIČKA Karel 16, 264
VODIČKOVÁ Marie, roz. Kroiherová 16
VOJČ Jindřich 63
VOJTA František 98
VOLÁK Josef 23, 24
VONDRÁŠEK Jan 84
VORLÍČEK Antonín 19
VOSTRÝ Gustav Adolf 23
VRANÝ Josef 237, 238, 260
VUŠKO Josef 70
VYCPÁLEK Josef 19
VYCHODIL Pavel Julius 112, 113

W

WALZEL František 84
WEBER Antonín Alois 269
WITT Zikmund 197, 254

Z

ZADINA Josef 171, 231
ZADRAŽIL Jan 49
ZAHRADNÍK Isidor 103, 104, 115, 178, 179, 181, 195
ZAHRADNÍK-BRODSKÝ Bohumil 108, 110, 112, 115, 123, 125, 181, 245
ZALETĚL Prokop 84
ZAPLETAL František 114
ZÁRUBA Milo 108, 112, 122, 261
ZÁTKA August 132, 133, 138
ZAVADIL Ladislav 113
ZAVORAL Method 110, 114, 196, 197, 217, 269, 270
ZÁZVORKA Antonín 178
ZELENKA Václav 18, 140
ZELENKA-HAJSKÝ Jan 18
ZEMÍNOVÁ Františka 121
ZENKL Petr 175
ZEYER Julius 80
ZÍDKOVI 67
ZIKA František 174, 195, 260
ZIMÁK František 213

Ž

ŽÁČEK Jan 43
ŽAHOUR Karel 51
ŽAHOUROVÁ Hedvika 51, 52, 71, 76
ŽÁK Emanuel 92
ŽÁK František 108, 109
ŽÁROVSKÝ František 84
ŽDICHYNEC Václav 49
ŽĎÁRSKÝ Josef (agrárník) 152, 173, 184, 191
ŽĎÁRSKÝ Josef (chemik) 262
ŽĎÁRSKÁ Marie, roz. Udržalová 261–262
ŽENÍŠEK Matouš 15
ŽENÍŠKOVÁ Voršila, viz KROIHEROVÁ Voršila
ŽILKA Jindřich 231
ŽITNÝ Václav 51, 54, 67, 68, 76, 77
ŽÍŽALA Jan 106, 108, 109, 116, 117, 118, 121, 122, 125, 127, 131, 264
ŽIŽKA z Trocnova Jan 38, 43, 44, 49

SEZNAM PŘÍLOH

Obr. 1 Část snubního protokolu Františka Kroihera a Terezie Plánské, rodičů Františka Jana Kroihera, s naznačením příbuzenství obou snoubenců (SOA v Třeboni, Sbírka listin k matrikám Jihočeského kraje, kart. 6). *s. I*

Obr. 2 Kaple sv. Kříže a Prokopa na návsi v Rojšíně, v pozadí vlevo dům čp. 6, kde se v roce 1871 narodil František Jan Kroiher (foto autor, 2014). *s. I*

Obr. 3 Pohlednice Rojšína z třicátých let 20. století s ústředním záběrem na náves s kaplí a třemi menšími snímky rodných domů F. J. Kroihera (čp. 6), bratrů Jakuba a Štěpána Sponarových (čp. 21) a Filipa Matěje Klimeše (čp. 25), kteří všichni působili v duchovní sféře (soukromá sbírka autora). *s. I*

Obr. 4 Třináctiletý Kroiher jako student českobudějovického Jirsíkova gymnázia roku 1884 (SOkA ČB, Jirsíkovo státní gymnasium, kart. 73, sign. III/b-7). *s. II*

Obr. 5 Podobenka Kroihera na maturitním tablu z roku 1889 (SOkA ČB, Jirsíkovo státní gymnasium, kart. 73, sign. III/b-7). *s. II*

Obr. 6 Záznam o přijetí F. J. Kroihera do budějovického kněžského semináře (SOA v Třeboni, Biskupský kněžský seminář ČB, kart. 12, sign. II/C/2). *s. II*

Obr. 7 Kostel Nanebevzetí Panny Marie se samostatně stojící zvonicí v Blatné, kde působil F. J. Kroiher jako kaplan v letech 1894–1896 (foto autor, 2013). *s. III*

Obr. 8 Shluk farních budov a kostel Navštívení Panny Marie v Borovanech, Kroiherově působišti od roku 1896 do roku 1914 (foto autor, 2015). *s. III*

Obr. 9 Kroiherova podobizna z roku 1903 (Zemědělské listy, roč. 8, 30. 10. 1903, č. 48, s. 521). *s. III*

Obr. 10 Kroiherova podobizna z doby kolem roku 1910 (soukromá sbírka rodiny Fixovy). *s. III*

Obr. 11 Přivítání nového faráře Kroihera před kostelem v Ledenicích 4. května 1914 (soukromá sbírka rodiny Turkovy). *s. IV*

Obr. 12 Kostel sv. Vavřince v Ledenicích, pohled od jihozápadu (foto, autor 2013). *s. IV*

Obr. 13 Budova ledenické fary, pohled od západu (foto autor, 2013). *s. IV*

Obr. 14 Záhlaví *Věstníku katolického duchovenstva*, oficiálního tiskového orgánu *Zemské jednoty katolického duchovenstva*, fungující v letech 1902–1907. *s. V*

Obr. 15 Provolání představitelů *Jednoty katolického duchovenstva* (J. Š. Baar, X. Dvořák, F. J. Kroiher, J. Žížala) československému lidu ze dne 27. listopadu 1918 (LA PNP, Jednota katolického duchovenstva, kart. 3). *s. V*

Obr. 16 Rubová strana pohlednice odeslané z italského Capri 7. července 1919 Jindřichu Šimonu Baarovi a podepsaná F. J. Kroiherem a Vojtěchem Šandou, členy delegace jednající za *Jednotu katolického duchovenstva* o církevních reformách s papežem (Muzeum J. Š. Baara Klenčí pod Čerchovem). *s. VI*

Obr. 17 Výtisk věstníku *Jednoty katolického duchovenstva*, který se nazýval prostě Jednota, ze dne 19. srpna 1920 s obsáhlým zápisem z valné hromady. *s. VI*

Obr. 18 Vstupenka sloužící zároveň jako hlasovací lístek na mimořádné valné hromadě *Jednoty katolického duchovenstva* 26. října 1920, kde se Kroiher přiklonil k zachování a nerozpuštění *Jednoty* (Archiv Národního muzea, Jednota katolického duchovenstva, kart. 4). *s. VI*

Obr. 19 Kroiherův řečnický výstup na venkově (kresba Josefa Loukoty, z knihy *Šťovíček*). *s. VII*

Obr. 20 Budovy v pražské Hybernské ulici, v nichž sídlila *Ústřední jednota hospodářských družstev* (foto autor, 2013). *s. VII*

Obr. 21 Delegace *Ústřední jednoty hospodářských družstev* u prezidenta Masaryka na Pražském hradě 20. prosince 1928 (Zemědělské družstevní listy, roč. 34, 4. 1. 1929, s. 3). *s. VII*

Obr. 22 Účastníci jednoho z kurzů pro pokladníky kampeliček, které pravidelně pořádala *Ústřední jednota hospodářských družstev* (Zemědělské družstevní listy, roč. 42, 30. 7. 1937, s. 493). *s. VIII*

Obr. 23 a 24 Lícová a rubová strana medaile s motivem F. J. Kroihera (soukromá sbírka autora). *s. VIII*

Obr. 25 Kalendář na rok 1928, kdy si Kroiher společně s kolegou Františkem Trojanem připomínali shodně 25 let práce v ÚJHD (soukromá sbírka autora). *s. VIII*

Obr. 26 Kroiherova legitimace potvrzující, že je členem Revolučního národního shromáždění (Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, Fond novějších dějin, sign. K 2575). *s. IX*

Obr. 27 Legitimace (jízdenka) člena Revolučního národního shromáždění opravňující Kroihera *„k bezplatnému používání kterékoli třídy všech drah a lodí dopravních.“* (Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, Fond novějších dějin, sign. K 2575). *s. IX*

Obr. 28 Kandidátní listina agrární strany do prvních senátních voleb v roce 1920 v pátém volebním kraji (soukromá sbírka autora). *s. IX*

Obr. 29 Vlastnoruční poděkování z 19. prosince 1931 premiérovi Janu Malypetrovi za blahopřání, které zaslal Kroiherovi k šedesátinám (Národní archiv, Malypetr Jan, kart. 2). *s. X*

Obr. 30 Kroiher s ministrem národní obrany Františkem Machníkem a starostou Klatov Františkem Bickem (zleva) v roce 1938 (soukromá sbírka Dagmar Preusker; za poskytnutí děkuji kolegovi Mgr. Lukáši Kopeckému). *s. X*

Obr. 31 Kroiher (pátý zprava) s přítelem a blízkým spolupracovníkem Rudolfem Beranem (čtvrtý zleva) při odhalení Žižkova pomníku v Čeřejově u Trocnova 24. července 1938 (z knihy *Životy Ladislava Stráského*). *s. X*

Obr. 32, 33 a 34 Kroiher na pohřbu Antonína Švehly v prosinci 1933 v Hostivaři (z knihy *Švehla ve fotografii* a soukromá sbírka autora). *s. XI*

Obr. 35 Kroiher (třetí zprava) na pohřbu senátora a novináře Josefa Vraného v dubnu 1937 v Horní Libchavě (soukromá sbírka autora). *s. XI*

Obr. 36 Kroiher (první zleva) na pohřbu kněze a spisovatele Jindřicha Šimona Baara v říjnu 1925 v Klenčí pod Čerchovem (soukromá sbírka autora). *s. XI*

Obr. 37 Kresba učitele Josefa Vobořila v kronice obce Kaliště u Č. Budějovic (SOkA ČB, Archiv obce Kaliště, obecní kronika, nezprac. přírůstek, s. 181) *s. XII*

Obr. 38 Karikatura Františka Bidla (z knihy *Šťovíček*). *s. XII*

Obr. 39 Obraz malíře Otto Petterse (repro autor, originál z roku 1929 v budově knihovny České národní banky v Praze na Senovážném náměstí). *s. XII*

Obr. 40 Karikatura učitele Stanislava Šaška z obce Hylváty (z knihy *Šťovíček*). *s. XII*

Obr. 41 Slavnostní zasedání u příležitosti organizace Katolického sjezdu v roce 1935 (z knihy *Pražský katolický sjezd 27.–30. 6. 1935*, s. 17). *s. XIII*

Obr. 42 Kroiher po udělení titulu čestného kanovníka budějovické katedrální kapituly na obraze Otto Petterse z roku 1937 (SOkA České Budějovice, Sbírka dokumentace, sign. K 1589). *s. XIII*

Obr. 43, 44, 45 a 46 Výtisky novin s portréty a články k významným životním jubileím F. J. Kroihera (Zemědělské družstevní listy 1921, Venkov 1931, Pošumavský kraj 1931, Zemědělské družstevní listy 1941). *s. XIV*

Obr. 47 Kroiher při proslovu před ledenickou radnicí 5. července 1931, kdy se konala slavnost 30. výročí vzniku zdejší kampeličky (soukromá sbírka rodiny Turkovy). *s. XV*

Obr. 48 Okno darované farníky ke Kroiherovým šedesátinám a zazděné do jižní zdi kostela v Ledenicích (foto autor, 2006). *s. XV*

Obr. 49 Pohlednice městečka Ledenic z třicátých let 20. století s pohledem na *Náměstí senátora Kroihera* (soukromá sbírka autora). *s. XV*

Obr. 50 Strana ledenické farní kroniky s množstvím vlepených poštovních známek a s vlastnoručně podepsanou fotografií papeže Pia XI. (Římskokatolická farnost Ledenice, farní kronika, nestr., zápis k roku 1932). *s. XVI*

Obr. 51 Diplom čestného občanství městyse Ledenic, udělený Kroiherovi na zasedání obecního zastupitelstva 22. května 1938 (Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, Fond novějších dějin, sign. K 6543). *s. XVI*

Obr. 52 Oznámení o úmrtí F. J. Kroihera vydané Farním úřadem Ledenice (soukromá sbírka autora). *s. XVI*

Obr. 53 Lícová strana tištěné vzpomínky vydané českobudějovickým biskupstvím po Kroiherově úmrtí (soukromá sbírka autora). *s. XVII*

Obr. 54 Hrob F. J. Kroihera v Ledenicích tvořený po zrušení starého hřbitova jen prostým litinovým křížem mezi kostelem a kostnicí (foto autor, 2015). *s. XVII*

Obr. 55 Plechová tabulka na Kroiherově hrobě se základními životopisnými údaji (foto autor, 2015). *s. XVII*

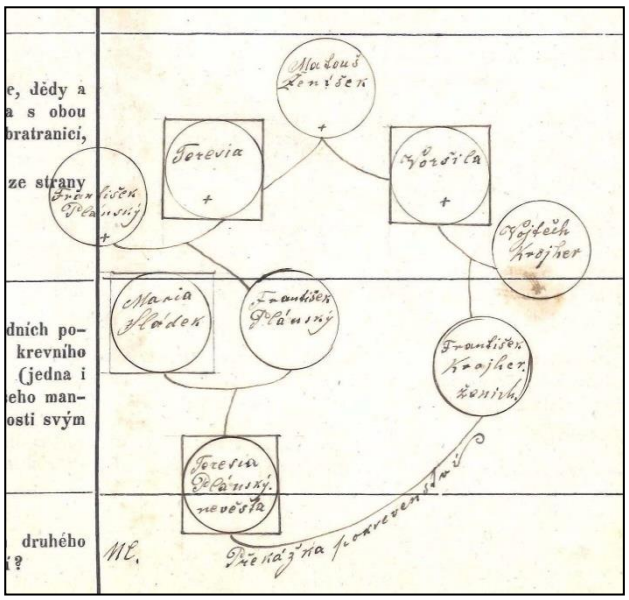

Obr. 1 Část snubního protokolu Františka Kroihera a Terezie Plánské, rodičů Františka Jana Kroihera, s naznačením příbuzenství obou snoubenců.

Obr. 2 Kaple sv. Kříže a Prokopa na návsi v Rojšíně, v pozadí vlevo dům čp. 6, kde se v roce 1871 narodil František Jan Kroiher.

Obr. 3 Pohlednice Rojšína z třicátých let 20. století s ústředním záběrem na náves s kaplí a třemi menšími snímky rodných domů F. J. Kroihera (čp. 6), bratrů Jakuba a Štěpána Sponarových (čp. 21) a Filipa Matěj Klimeše (čp. 25), kteří všichni působili v duchovní sféře.

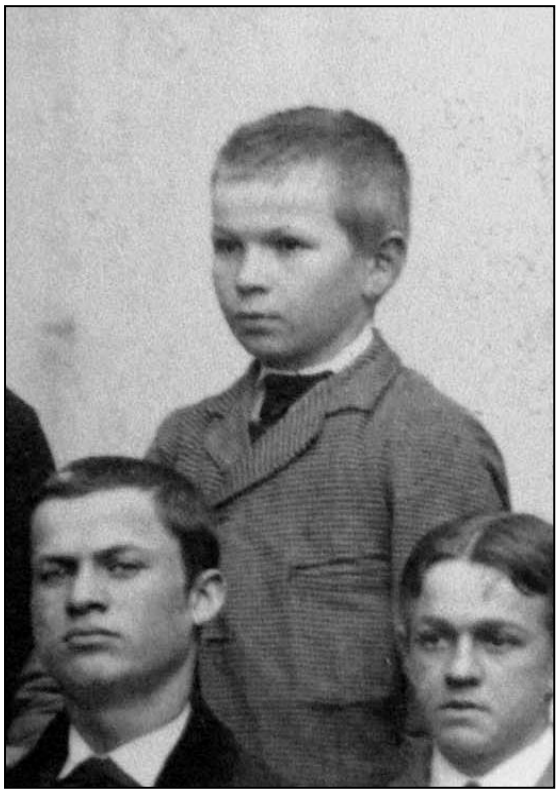

Obr. 4 Třináctiletý Kroiher jako student českobudějovického Jirsíkova gymnázia roku 1884.

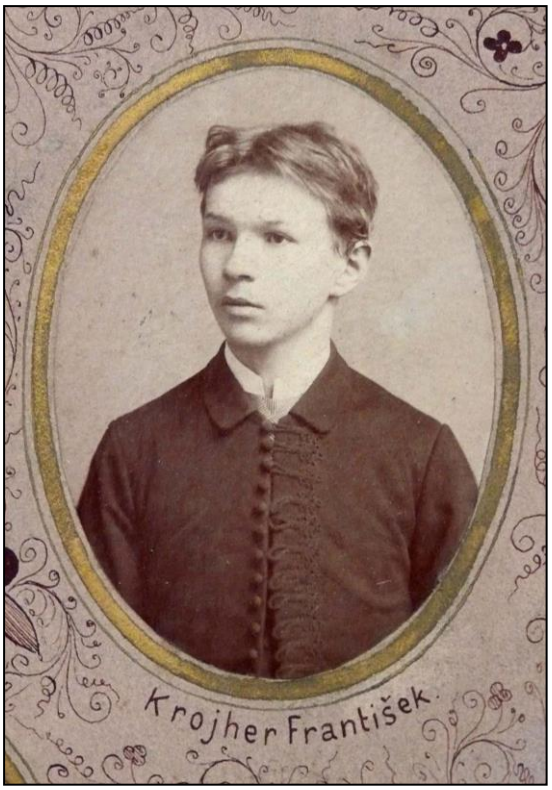

Obr. 5 Podobenka Kroihera na maturitním tablu z roku 1889.

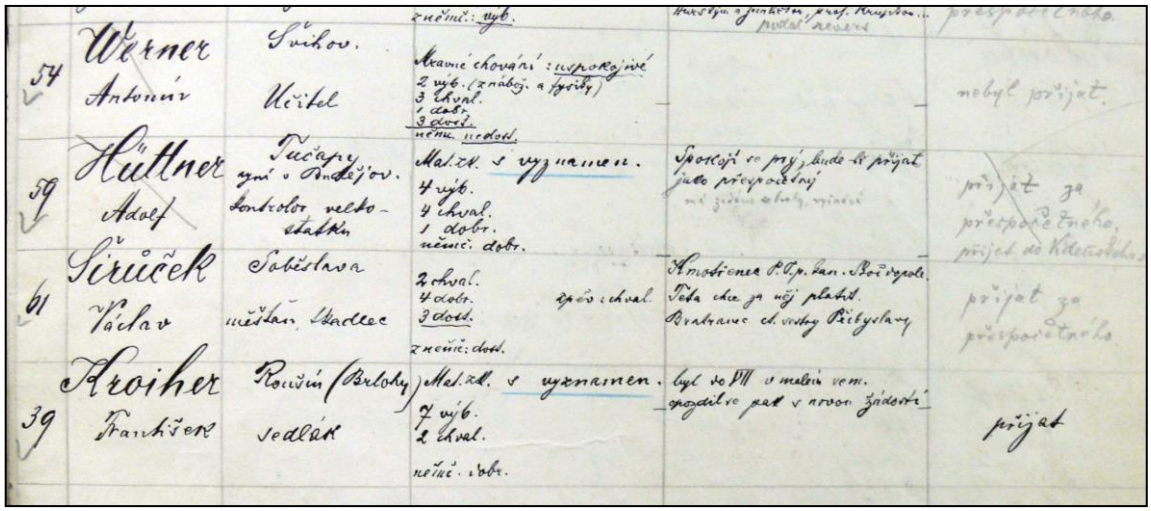

Obr. 6 Záznam o přijetí F. J. Kroihera do budějovického kněžského semináře roku 1889.

Obr. 7 Kostel Nanebevzetí Panny Marie se samostatně stojící zvonicí v Blatné, kde působil F. J. Kroiher jako kaplan v letech 1894–1896.

Obr. 8 Shluk farních budov a kostel Navštívení Panny Marie v Borovanech, Kroiherově působišti od roku 1896 do roku 1914.

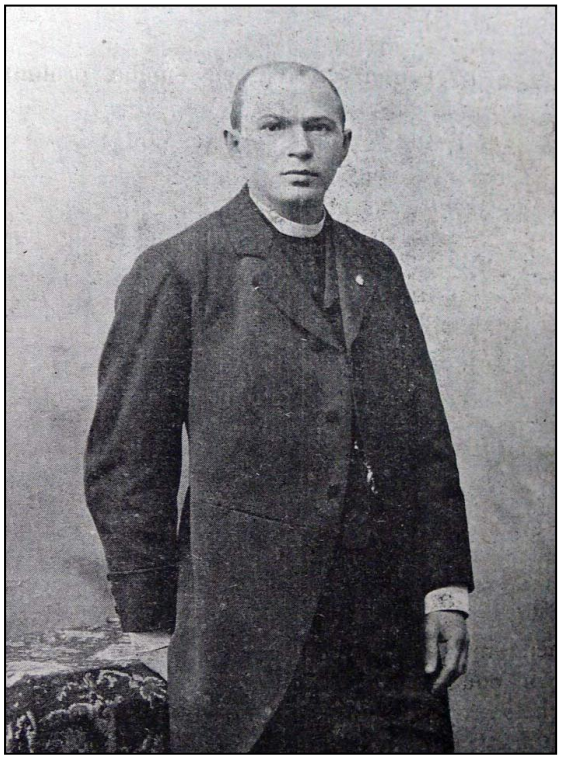

Obr. 9 Kroiherova podobizna z roku 1903.

Obr. 10 Kroiherova podobizna z doby kolem roku 1910.

Obr. 11 Přivítání nového faráře Kroihera (v hloučku osob při pravém okraji snímku) před kostelem v Ledenicích 4. května 1914.

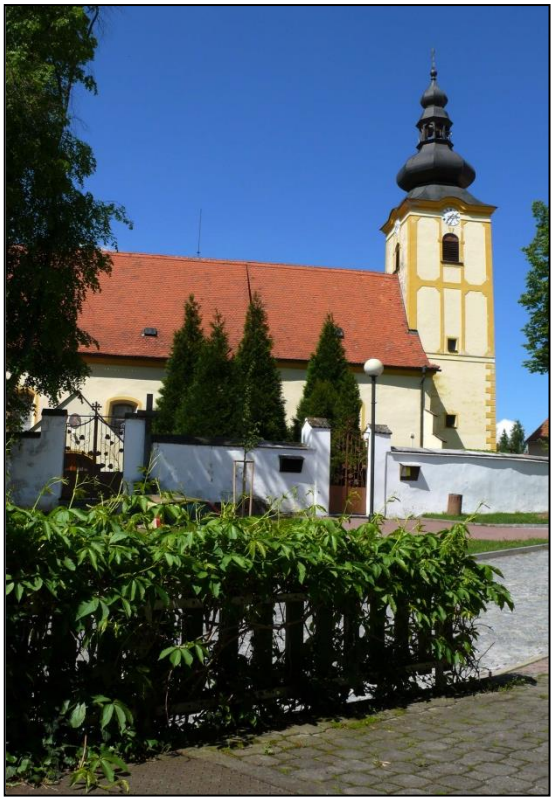

Obr. 12 Kostel sv. Vavřince v Ledenicích, pohled od jihozápadu.

Obr. 13 Budova ledenické fary, pohled od západu.

Číslo 18.

Vychází dvakrát měsíčně 10. a 25. dne.
Předplatné jen celoročně 6 K. od září do srpna. Pro Německo i s poštou 7 M, pro jiné země pošt. spolku 10 fr.

VĚSTNÍK
katolického duchovenstva.

Ročník IV.

Nezalepené reklamace se nefrankují a jen do 14 dní béře se na ně zřetel.

Rukopisů nevracíme a nepodepsaných nedbáme.

Církevně-politický a zájmový orgán katol. kléru v zemích koruny České.

Officielní orgán „Zemské jednoty českého katolického duchovenstva v království Českém".

Redakce: Smíchov č. 642.
Všechny rukopisy a dotazy buďtež zasílány na adressu: J. Pauly, kaplan, Smíchov. Závěrka listu vždy 5. a 20. dne v měsíci.

V Praze, dne 10. června 1904.
Redaktor JAN PAULY.

Administrace: Smíchov č. 284.
Každá změna adres budiž laskavě udána administraci, kamž se též zasílají reklamace, insertní záležitosti a předplatné.

Obr. 14 Záhlaví Věstníku katolického duchovenstva*, oficiálního tiskového orgánu* Zemské jednoty katolického duchovenstva*, fungující v letech 1902–1907.*

Lide československý!

Katolické kněžstvo tvé sorganisovalo se v Jednotu československého duchovenstva a jako takové mluví k tobě, svému milovanému národu.

Stáli jsme vždy *věrně* k tobě v dobách dobrých i zlých, s tebou jsme se radovali a s tebou jsme i trpěli. Nemohli jsme ani jinak; jsme přece *krev z krve tvé, kost z kosti tvých*.

Dnes, kdy padla monarchie a vzniká tvá lidová republika, — jež jest bližší duchu Krista, hlásajícího rovnost a bratrství a lásku všech k všem, — tvé kněžstvo stalo se *upřímně* a radostně občany republiky a vyzývá i tebe, věřící svůj lid, abys rovněž tak učinil.

Lide československý! Stal jsi se dnes svým vlastním vládcem v státě svém, nabyl jsi zase ztracených práv, ale s nimi vzešla ti i *povinnost*, hájiti statků svých nejdražších. Ty sám! Takovým bez odporu jest tvé cyrilometodějské dědictví, *tvá svatováclavská víra*. Kněžstvo tvé jako Bohem povolaný strážce náboženství vyzývá tě vroucně, abys bránil vřry své nade všecko. Co jsi přijal od svých otců, zachovej nezkrácené svým dětem. Zachovej si posvátnost svazku manželského a svým dětem katolickou výchovu školní. V rodině spokojenost a v dětech požehnání! Tvé skromné, ale jediné štěstí pozemské.

My pak se své strany v této historické době *slavnostně slibujeme* tobě, svému drahému lidu, že ze všech sil se přičiníme, aby i v oboru církevní správy „vláda věcí tvých vrátila se k tobě", že budeme tobě obětavě a věrně sloužit, že se vynasnažíme, aby tvůj jazyk mateřský zahlaholil opět ve svaté bohoslužbě naší jako za dnů sv. Cyrila a Metoděje, že budeme uprostřed tebe těšiteli nemocných, útočištěm nešťastných, otci sirotků a po slovech sv. apoštola Pavla „všem staneme se vším".

Tím však bolestněji dotýká se nás, že v listech českých, že s tribun řečnických i na táborech lidu způsobem nejhanebnějším jsme tupeni, očerňováni a podezříváni *v citu svém nejryzejším*. Proto pozvedáme hlasu svého, abychom mrzké osočování odmítli s rozhořčením a naprosto!

Slyš, lide československý! Tvému katolickému kněžstvu živým slovem i tiskem vrhá se ve tvář urážka, že za války se prohřešilo proti svým národním povinnostem.

Na tuto křivou obžalobu *před Bohem a svým svědomím* slavně prohlašujeme, že nikdo z nás nekonal víc, než co konati musil, právě tak, jako všecky ostatní složky a vrstvy národa.

Na svých farách máme dosud uschované haldy výnosů, rozkazů a vládních předpisů, kterými nás nutili, od ministra až k četníku, konati to, co jsme konali, předložíme je každému k volnému nahlédnutí.

Jako celý český národ byli jsme i my sevřeni byrokratismem vládním a jako všechny stavy i my poslouchali jsme pasivně t. j. *s odporem a neradi*.

Jako se nevytýká českému rolníku, že odváděl rakouskému státu obilí a dobytek, jako není štván český dělník za to, že vyráběl děla a náboje, jako se netupí český učitel, že učil žáčky zpívat „Zachovej nám, Hospodine", jako český železniční úředník není pranýřován proto, že vypravoval celé vlaky vojenské, tak právě nesmí být smýkán blátem ulice český kněz proto, že konal, co se mu poručilo.

Žádný český kněz nekonal prohlídek po domech, nerekviroval po českém venkově násilnickým způsobem posledního kila obilí ve službách Vídně, nikdo z nás za určitá procenta neagitoval horečně pro válečné půjčky. Český památkový úřad — Dr. Jeřábek a Dr. Herain — musí povědět pravdu o *zvonech a varhanách*, a pak se ukáže, že kněžstvo dobrovolně nevydalo ani jediného zvonku, ale že všecky byly násilím, t. j. *vojenskou asistencí* odebrány.

České ženy musí promluvit, kdo jim pro vyživovací komise psal rodinné výtahy ne jednou, ale třeba pětkrát a kdo je v těch komisích chicanoval nejhnusnějším způsobem. Na svých farách neznali jsme úředních hodin. Časně ráno a pozdě v noci sloužili jsme každému, kdo našich služeb potřeboval.

Český kněz psal *vojákům* žádosti za osvobození a dovolenou, posílal jim na frontu noviny a knihy, plnil jejich přání a rozkazy. Český kněz získal si nevyrovnatelné zásluhy, jak péčí o zraněné v lazaretech, tak péčí o pozůstalé, tak péčí *o slovanské zajatce*, na něž v širé naší veřejnosti sotva bylo z jiných vrstev národa tak vroucně pamatováno.

Každý, kdo zavadil o kterýkoli podnik válečný, byl královsky honorován; vedle svého stavovského platu bral i diety a platy jiné, řada lidí různým způsobem se obohatila.

Naše dlaně však jsou čisté, neboť *my jsme za války zchudli*. My nejsme ani kefasi, ani židé, ani váleční zbohatlíci, abychom se musili bát soudu svého národa. Aby se odvrátila pozornost od jiných, nesmí být kněžstvo jako obětní beránek vydáváno spravedlivému hněvu na pospas. Katolické kněžstvo má i *své mučedníky protiválečné!*

Máme-li padnout, tedy *se cti* a nikoli beze cti. Nechodíme na veřejnost ukazovat svoje bolesti a rány a buditi lacinou soustrast. Když zvedneme třísku, nekřičíme, že jsme se prací pro vlast a národ strhali.

Štít československého kněžstva katolického je *čistý* a my věrni tradicím kněží buditelů v osudových chvílích šli jsme se svým národem, v jehož všech vrstvách stály naše kolébky. Pozdravili jsme nadšeně a radostně novou dobu, která nadešla vlasti — a jak doufáme — i církvi.

Nechceme rušiti tak nutnou dnes svornost v národě. Právem silnějšího však a pod heslem svobody *bráti si čest nikým nedáme*. Před tváří celého národa všem, jichž se to týče, prozatím varovně voláme: „Co nechcete, aby vám jiní činili, nečiňte jim!" Český kněz dovedl si zachovati mnohem *pevnější páteř* proti Vídni než mnozí a mnozí, kteří se chlubí nyní svou statečností a vlastenectvím, o čemž veřejnosti podáme důkazy.

Zatím nechceme sáhnouti po této zbrani v zájmu národní kázně. Proto znova, ale naposledy prosíme: Vezměte si naše statky, naše práva, naši práci, třeba i naše životy, ale *nesahejte na naší čest!*

Jednota československého duchovenstva v Praze,

dne 27. listopadu 1918.

Předseda:
Jindřich Š. Baar,
farář a spisovatel v Ořechu.

Místopředseda:
Xaver Dvořák,
profesor a spisovatel v Praze.

I. jednatel:
Frant. Kroiher,
děkan a poslanec v Ledenicích.

II. jednatel:
Jan Žižala,
kaplan na Smíchově.

Knihtiskárna Bonifatia, Praha II.

Obr. 15 Provolání představitelů Jednoty katolického duchovenstva *(J. Š. Baar, X. Dvořák, F. J. Kroiher, J. Žižala) československému lidu ze dne 27. listopadu 1918.*

CARTOLINA POSTALE ITALIANA
(CARTE POSTALE D'ITALIE)

Obr. 16 Rubová strana pohlednice odeslané z italského Capri 7. července 1919 Jindřichu Šimonu Baarovi a podepsaná F. J. Kroiherem a Vojtěchem Šandou, členy delegace jednající za Jednotu katolického duchovenstva *o církevních reformách s papežem.*

Cena K 2·50.

Ročník II. V Praze, dne 19. srpna 1920. Číslo 19.-20.

JEDNOTA

VĚSTNÍK JEDNOTY ČESKOSLOVENSKÉHO DUCHOVENSTVA.

Vychází v Praze II., Spálená ulice čís. 46, každé druhé úterý.
Členové dostávají časopis zdarma. Předplatné pro nečleny 36·— kor.

ZÁPIS

o valné hromadě Jednoty katol. duchovenstva 5. srpna 1920 v Národním domě na Smíchově.

Předseda F. J. Kroiher zahajuje schůzi v 10 hodin 15 minut dopoledne.

Předseda Kroiher: Pochválen buď Pán Ježíš Kristus! Pánové, bratří! Vítám vás na naší valné hromadě co nejsrdeč-

Libice u Chotěboře, Dvořák Bohumil, farář, Krásná Hora u Sedlčan. Dvořák G. A., převor, Praha-IV., Strahov, Gartner Viktor, kaplan, Dašice u Pardubic, Habal Jan, farář, Hlinsko, P. Hans Gu-

Obr. 17 Výtisk věstníku Jednoty katolického duchovenstva, *který se nazýval prostě* Jednota, *ze dne 19. srpna 1920 s obsáhlým zápisem z valné hromady.*

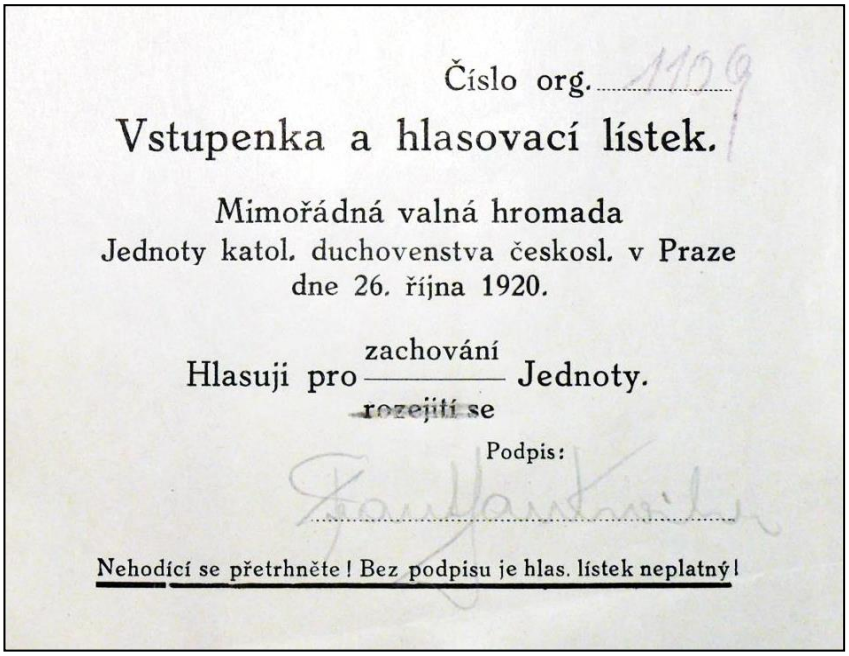
Číslo org. 1109

Vstupenka a hlasovací lístek.

Mimořádná valná hromada
Jednoty katol. duchovenstva českosl. v Praze
dne 26. října 1920.

Hlasuji pro ~~rozejití se~~ zachování Jednoty.

Podpis:

Nehodící se přetrhněte! Bez podpisu je hlas. lístek neplatný!

Obr. 18 Vstupenka sloužící zároveň jako hlasovací lístek na mimořádné valné hromadě Jednoty katolického duchovenstva *26. října 1920, kde se Kroiher přiklonil k zachování a nerozpuštění* Jednoty.

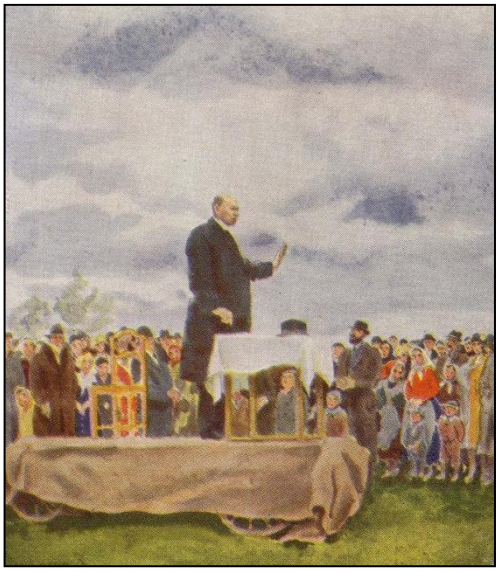

Obr. 19 Kroiherův řečnický výstup na venkově (nahoře).

Obr. 20 Budovy v pražské Hybernské ulici, v nichž sídlila Ústřední jednota hospodářských družstev *(vpravo).*

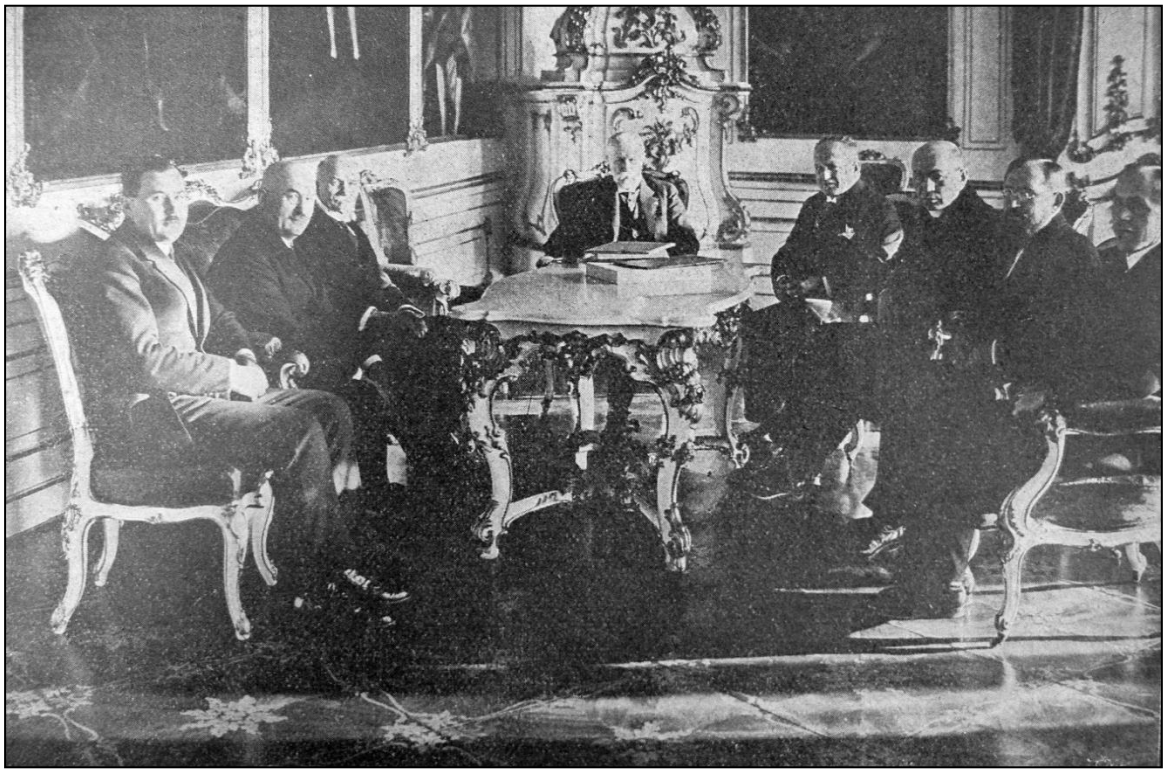

Obr. 21 Delegace Ústřední jednoty hospodářských družstev *u prezidenta Masaryka na Pražském hradě 20. prosince 1928 (Kroiher třetí zprava).*

Obr. 22 Účastníci jednoho z kurzů pro pokladníky kampeliček, které pravidelně pořádala Ústřední jednota hospodářských družstev *(Kroiher sedící šestý zleva).*

Obr. 23 a 24 Lícová a rubová strana medaile s motivem F. J. Kroihera.

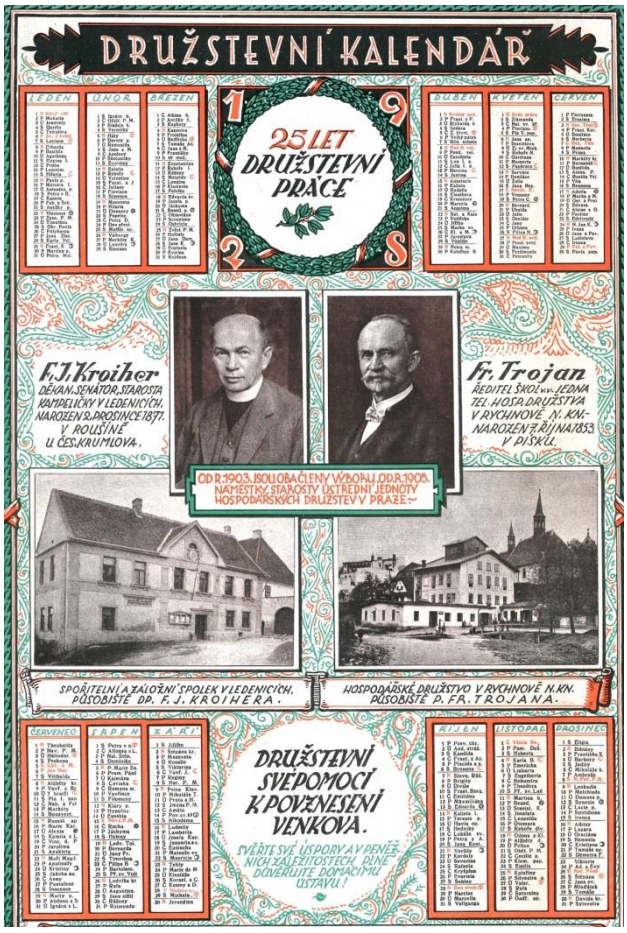

Obr. 25 Kalendář na rok 1928, kdy si Kroiher společně s kolegou Františkem Trojanem připomínali shodně 25 let práce v Ústřední jednotě hospodářských družstev.

LEGITIMACE

Předsednictvo Národního shromáždění československého potvrzuje, že pan

František Kroiher

jest členem Národního shromáždění československého

Předsednictvo Národního shromáždění československého.

Fr. Tomášek
předseda

Jaroslav Haas
tajemník

zapisovatel

Obr. 26 Kroiherova legitimace potvrzující, že je členem Revolučního národního shromáždění.

JÍZDENKA

pro člena Národního shromáždění Československé republiky

pana Frant. Krojhera

platí dle ustanovení zák. ze dne 9. listopadu 1918 po dobu členství Národního shromáždění k bezplatnému používání kterékoli třídy všech drah a lodí dopravních v celém obvodě Československé republiky.

Vlastnoruční podpis majitelka jízdenky:

Ministr železnic:

Obr. 27 Legitimace (jízdenka) člena Revolučního národního shromáždění opravňující Kroihera „k bezplatnému používání kterékoli třídy všech drah a lodí dopravních.“

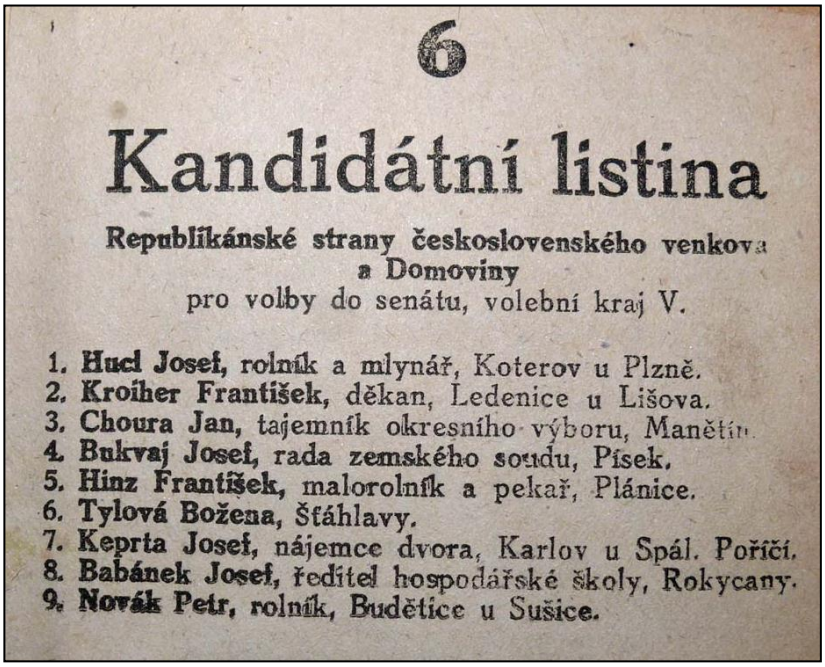

6

Kandidátní listina

Republikánské strany československého venkova a Domoviny

pro volby do senátu, volební kraj V.

1. **Hucl Josef,** rolník a mlynář, Koterov u Plzně.
2. **Kroiher František,** děkan, Ledenice u Lišova.
3. **Choura Jan,** tajemník okresního výboru, Manětín.
4. **Bukvaj Josef,** rada zemského soudu, Písek.
5. **Hinz František,** malorolník a pekař, Plánice.
6. **Tylová Božena,** Šťáhlavy.
7. **Keprta Josef,** nájemce dvora, Karlov u Spál. Poříčí.
8. **Babánek Josef,** ředitel hospodářské školy, Rokycany.
9. **Novák Petr,** rolník, Budětice u Sušice.

Obr. 28 Kandidátní listina agrární strany do prvních senátních voleb v roce 1920 v pátém volebním kraji, tedy na Českobudějovicku a Plzeňsku.

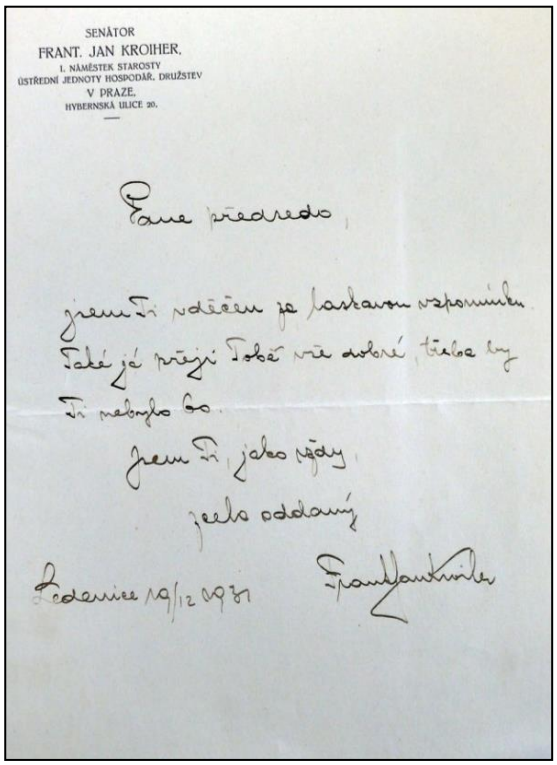

SENÁTOR
FRANT. JAN KROIHER,
I. NÁMĚSTEK STAROSTY
ÚSTŘEDNÍ JEDNOTY HOSPODÁŘ. DRUŽSTEV
V PRAZE,
HYBERNSKÁ ULICE 20.

Pane předsedo,

jsem Ti vděčen za laskavou vzpomínku.
Také já přeji Tobě vše dobré, třeba by
Ti nebylo 60.

Jsem Ti, jako vždy,

zcela oddaný

Ledenice 19/12 1931 Frant. Jan Kroiher

Obr. 29 Vlastnoruční poděkování z 19. prosince 1931 premiérovi Janu Malypetrovi za blahopřání, které zaslal Kroiherovi k šedesátinám.

Obr. 30 Kroiher s ministrem národní obrany ČSR Františkem Machníkem a starostou Klatov Františkem Bickem (zleva) v roce 1938.

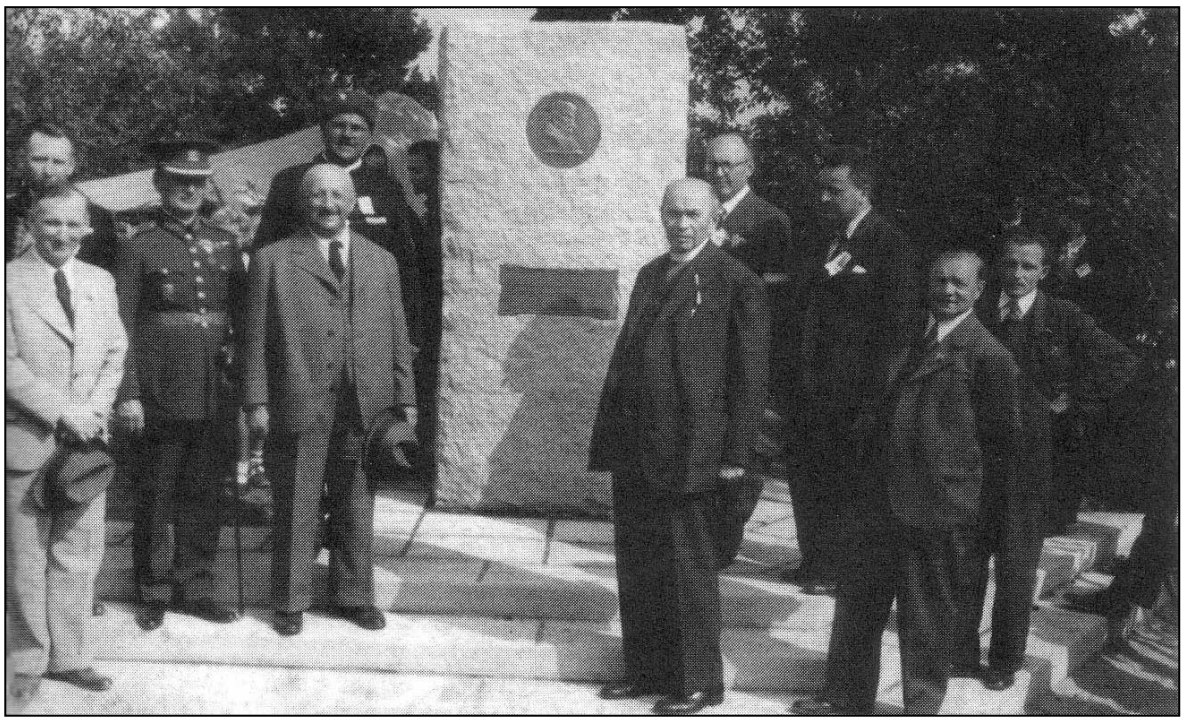

Obr. 31 Kroiher (pátý zprava) s přítelem a spolupracovníkem Rudolfem Beranem (čtvrtý zleva) při odhalení Žižkova pomníku v Čeřejově u Trocnova 24. července 1938.

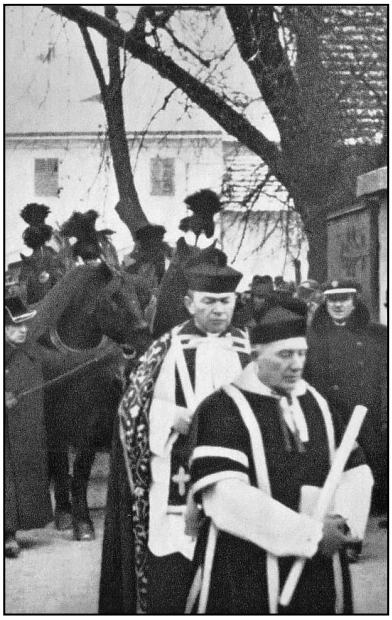
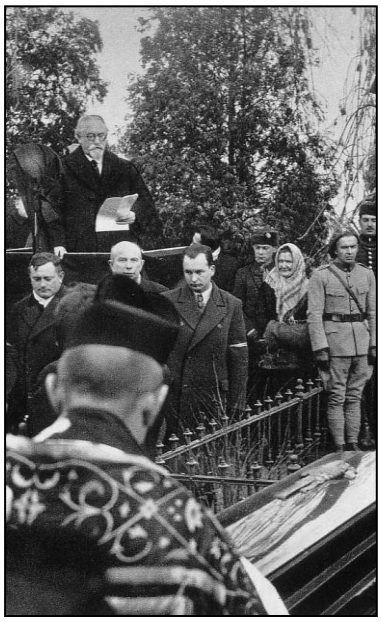

Obr. 32, 33 a 34 Kroiher na pohřbu Antonína Švehly v prosinci 1933 v Hostivaři (na snímku vpravo hovoří nad rakví předseda senátu František Soukup, Kroiher zády).

Obr. 35 Kroiher (třetí zprava) na pohřbu senátora a novináře Josefa Vraného v dubnu 1937 v Horní Libchavě.

Obr. 36 Kroiher (první zleva) na pohřbu kněze a spisovatele Jindřicha Šimona Baara v říjnu 1925 v Klenčí pod Čerchovem.

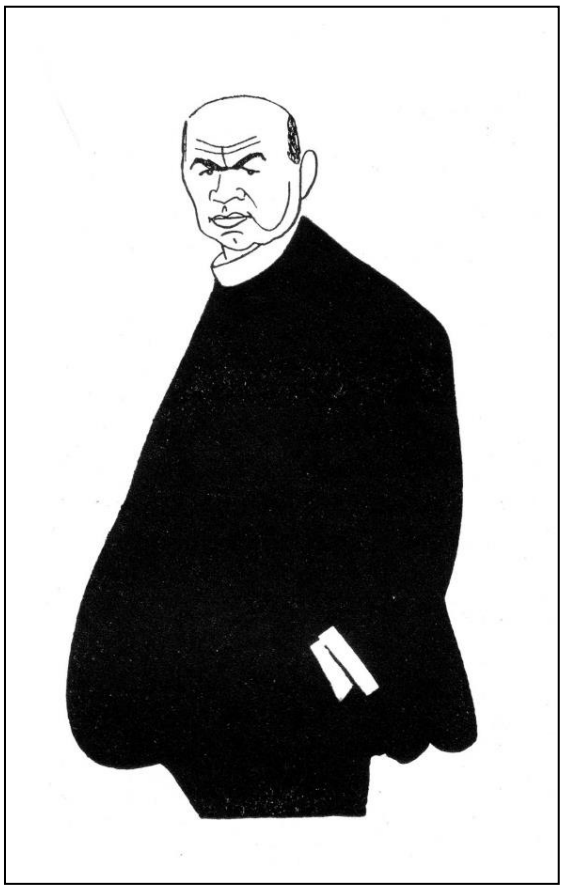

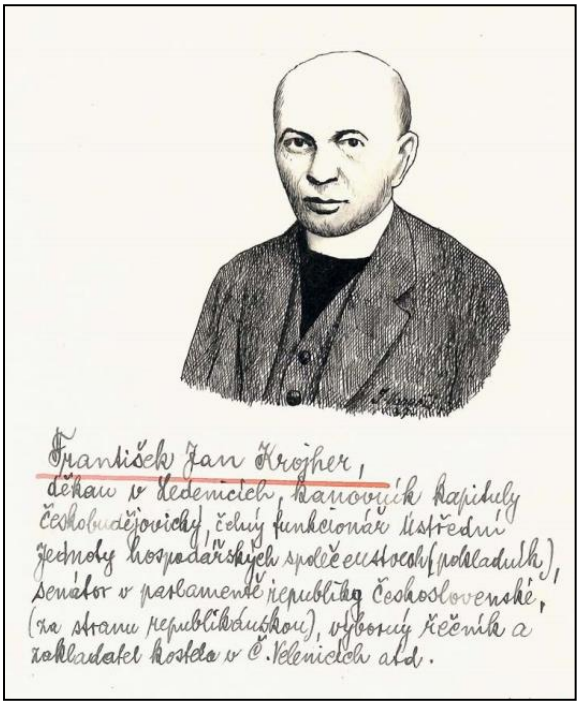

Obr. 37 Kresba učitele Josefa Vobořila v kronice obce Kaliště u Č. Budějovic.

Obr. 38 Karikatura Františka Bidla (vlevo).

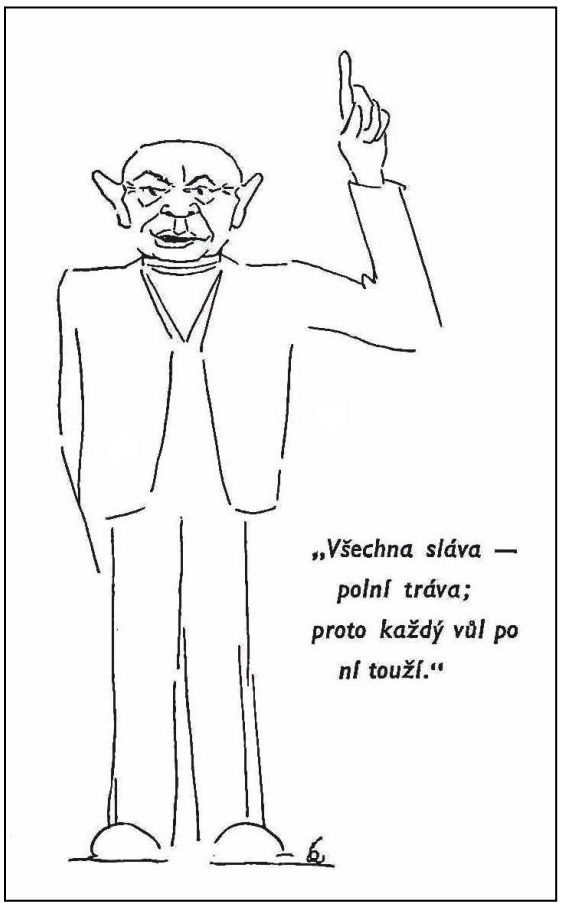

Obr. 39 Obraz malíře Otto Petterse.

Obr. 40 Karikatura učitele Stanislava Šaška z obce Hylváty (vlevo).

Obr. 41 Slavnostní zasedání u příležitosti organizace Katolického sjezdu v roce 1935 (Kroiher v druhé řadě druhý zprava).

Obr. 42 Kroiher po udělení titulu čestného kanovníka budějovické katedrální kapituly na obraze Otto Petterse z roku 1937.

Ročník XXVI. V Praze dne 2. prosince 1921. Číslo 49

ZEMĚDĚLSKÉ DRUŽSTEVNÍ LISTY

Věstník Ústřední jednoty hospodářských družstev v Praze.

Náš Kroiher padesátníkem!

VENKOV

Jihočeši - senátoru F. Kroiherovi.

Senátor František Jan Kroiher šedesátníkem

Senátoru Frant. Janu Kroiherovi k šedesálnám.

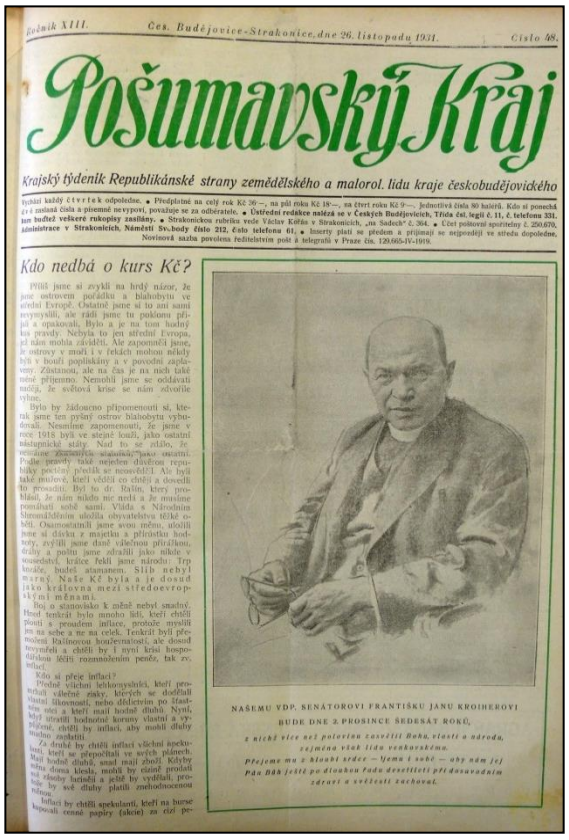

Ročník XIII. Čes. Budějovice-Strakonice, dne 26. listopadu 1931. Číslo 48.

Pošumavský kraj

Krajský týdeník Republikánské strany zemědělského a malorol. lidu kraje českobudějovického

Kdo nedbá o kurs Kč?

NAŠEMU VDP. SENÁTOROVI FRANTIŠKU JANU KROIHEROVI BUDE DNE 2. PROSINCE ŠEDESÁT ROKŮ,

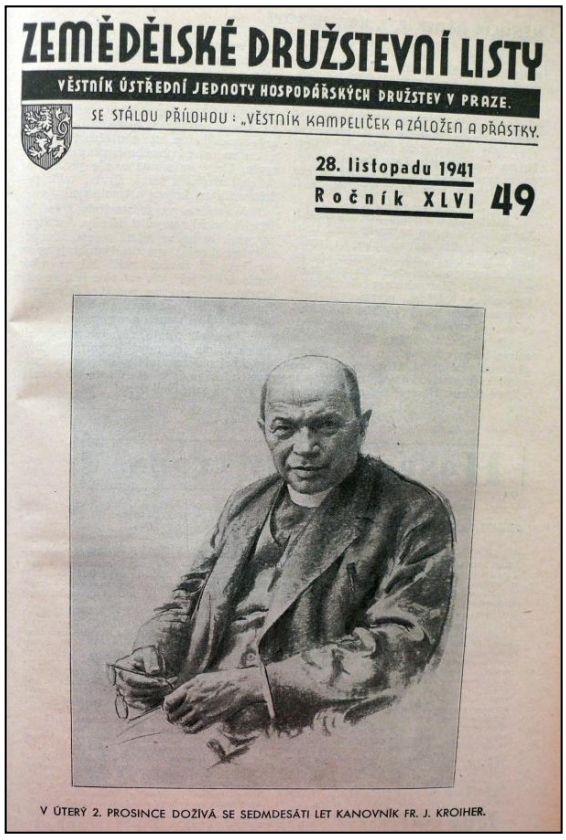

ZEMĚDĚLSKÉ DRUŽSTEVNÍ LISTY

VĚSTNÍK ÚSTŘEDNÍ JEDNOTY HOSPODÁŘSKÝCH DRUŽSTEV V PRAZE.

SE STÁLOU PŘÍLOHOU: „VĚSTNÍK KAMPELIČEK A ZÁLOŽEN A PŘÁSTKY.

28. listopadu 1941

Ročník XLVI 49

V ÚTERÝ 2. PROSINCE DOŽÍVÁ SE SEDMDESÁTI LET KANOVNÍK FR. J. KROIHER.

Obr. 43, 44, 45 a 46 Výtisky novin s portréty a články k významným životním jubileím F. J. Kroihera (Zemědělské družstevní listy 1921, Venkov 1931, Pošumavský kraj 1931, Zemědělské družstevní listy 1941).

Obr. 47 Kroiher při proslovu před ledenickou radnicí 5. července 1931, kdy se konala slavnost 30. výročí vzniku zdejší kampeličky.

Obr. 48 Okno darované farníky ke Kroiherovým šedesátinám a zazděné do jižní zdi kostela v Ledenicích (vpravo).

Obr. 49 Pohlednice městečka Ledenic z třicátých let 20. století s pohledem na Náměstí senátora Kroihera *(vlevo dole).*

Obr. 50 Strana ledenické farní kroniky s množstvím vlepených poštovních známek a s vlastnoručně podepsanou fotografií papeže Pia XI. (datována 9. dubna 1923).

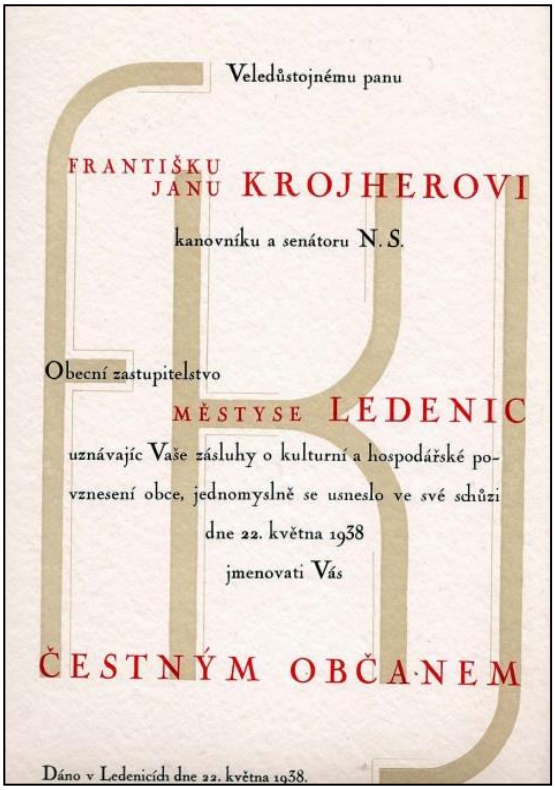

Veledůstojnému panu

FRANTIŠKU JANU KROJHEROVI

kanovníku a senátoru N. S.

Obecní zastupitelstvo

MĚSTYSE LEDENIC

uznávajíc Vaše zásluhy o kulturní a hospodářské povznesení obce, jednomyslně se usneslo ve své schůzi dne 22. května 1938 jmenovati Vás

ČESTNÝM OBČANEM

Dáno v Ledenicích dne 22. května 1938.

Obr. 51 Diplom čestného občanství městyse Ledenic, udělený Kroiherovi na zasedání obecního zastupitelstva 22. května 1938.

FARNÍ ÚŘAD V LEDENICÍCH si dovoluje oznámiti bolestnou zprávu o smrti bývalého duchovního správce.

František Jan Kroiher,

čestný kanovník katedrální kapituly v Č. Budějovicích, os. děkan v. v. v Ledenicích, bývalý člen senátu ČSR, náměstek starosty Peněžního ústředí zemědělských družstev v Praze atd.,

narozený v Rojšíně dne 2. prosince 1871, zemřel v Ledenicích dne 17. června 1948 v poledních hodinách. Posilněn svátostí nemocných, odebral se k svému Pánu, odevzdán do Jeho mocných a dobrých rukou.

Pohřeb se koná v sobotu dne 19. června 1948 o půl 11. hod. dopolední z domu smutku do kostela a na hřbitov v Ledenicích. Vzpomeňte upřímnou modlitbou na kněze, který své poslední utrpení obětoval za Vás!

Ledenice, dne 17. června 1948.

ČAT - tiskařské a vydavatelské podniky, fil. v Českých Budějovicích.

Obr. 52 Oznámení o úmrtí F. J. Kroihera vydané Farním úřadem Ledenice.

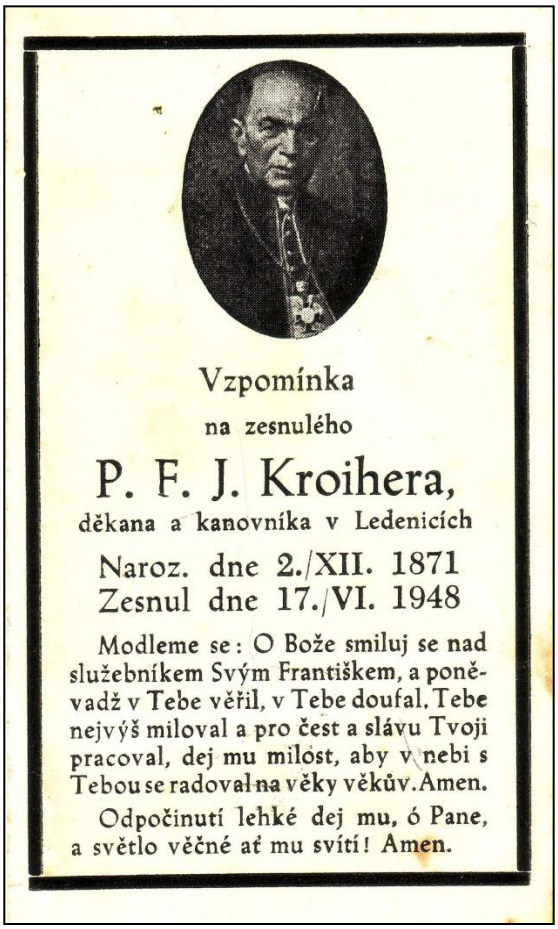

Vzpomínka

na zesnulého

P. F. J. Kroihera,

děkana a kanovníka v Ledenicích

Naroz. dne 2./XII. 1871
Zesnul dne 17./VI. 1948

Modleme se: O Bože smiluj se nad služebníkem Svým Františkem, a poněvadž v Tebe věřil, v Tebe doufal, Tebe nejvýš miloval a pro čest a slávu Tvoji pracoval, dej mu milost, aby v nebi s Tebou se radoval na věky věkův. Amen.

Odpočinutí lehké dej mu, ó Pane, a světlo věčné ať mu svítí! Amen.

Obr. 53 Lícová strana tištěné vzpomínky vydané českobudějovickým biskupstvím po Kroiherově úmrtí.

Obr. 54 Hrob F. J. Kroihera v Ledenicích tvořený po zrušení starého hřbitova jen prostým litinovým křížem mezi kostelem a kostnicí.

Obr. 55 Plechová tabulka na Kroiherově hrobě se základními životopisnými údaji.